This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

BOEKBINDERIJ
G. KERPEN
WIJK-MAASTRICHT

BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

PUBLICATIONS

DE LA SOCIÉTÉ

HISTORIQUE ET ARCHÉOLOGIQUE DANS LE LIMBOURG

à MAESTRICHT.

TOME LXIV.

TROISIÈME SÉRIE.

TOME IX.

Vis unita major.

1928.

IMP. LEITER-NYPELS, MAESTRICHT
1928.

Digitized by Google

JOHN STACY

Digitized by Google

DH801
L7L5
P8
v.14

NAAMLIJST DER LEDEN

1928.

BESTUUR.

P. Albers S. J., Voorzitter.
Dr. W. Goossens, Ondervoorzitter en Conservator.
Dr. P. M. H. Doppler, Secretaris.
Louis baron de Crassier, Penningmeester.
V. Schols, Bibliothecaris.
Dr. P. J. M. van Gils.
H. Pijls.
W. Sprenger.
J. Schaepkens van Riempst.

CORRESPONDEERENDE LEDEN.

Beckers, Dr. H. J., Beek (L.).
Berger, Mr. B. M., Venlo.
Bloemen, J., Venlo.
Chansard, J., Nancy.
Delhougne, G., Sittard.
Dorren, Th., Valkenburg.
Geradts, J. H. E. H., Posterholt
Jaspers, Th., Klimmen.
Mostart, L., Gulpen.
Peters, P., Heerlen.
Pyls, N., Wijnandsrade.
Russel, Mr. A. H. J., Geleen.
Smeets, H., Weert.
Spierts, H., Terwinselen.
Starmans, Jos., Nuth.
Welters, F., Voerendaal.

Digitized by Google

LEDEN.

Adam, J., Meerssen.
Aelst-Arnoldts, Ern. van, Maastricht.
Aken, Mej. M. van, Caberg.
Albers S. J., P., Maastricht.
Algemeene Overste der Broeders van de Onbevlekte Ontvangenis van Maria, Maastricht.
Ansembourg, graaf Rud. de Marchant et d', Neuburg bij Gulpen.
Asher & C°, A., Berlijn.
Banens, M., Maastricht.
Becker, G. J., Heer.
Beckers, Dr. H. J., Beek.
Beckers, Mr. Nic., Sittard.
Beels, C. H., Maastricht.
Beels, Mevr. C. H., Maastricht.
Beesman, K., Maastricht.
Beneden, Leop. van, Maastricht.
Berger, Mr. M. B., Venlo.
Beusmans, Jos., Sittard.
Bibliotheek van het Groot-Seminarie, Roermond.
Bibliotheek van het Klein-Seminarie, Rolduc.
Bibliotheek van het bisschoppelijk College, Sittard.
Bibliotheek der Universiteit, Amsterdam.
Bibliotheek der Universiteit, Luik.
Bibliotheek der gemeente Maastricht.
Bieberstein Rogalla Zawadsky, Mr. C. baron de, Roermond.
Bloemen, Fr., Wychen.
Bloemen, H., Stramproy.
Bloemen, J., Venlo.
Bloemen, K., Sittard.
Blonden, J. L., Maastricht.
Boermans, H. E. F., Venlo.
Boosten, Alph., Maastricht.
Bours, Math., Roermond.
Briels, fr. Matth., Heerlen.
Brounts, P., Beek.
Brune, M. F. J., Maastricht.
Canisius, J., Schinnen.

Digitized by Google

Carmelieten, Geleen.
Catacre-de Stuers, Mevr. Al., de Wierse te Vorden.
Cenin, Mr. J. W., Houthem.
Ceulen, L., St. Pieter (Maastricht).
Claessens, Mgr. J. D. L., Sittard.
Coenegracht, L. D. L. M., Maastricht.
Corten, Alb., Maastricht.
Crassier, L. baron de, Limmel.
Crassier, baron W. de, Luik.
Cremers, P. L., Nuth.
Damen, F. A. L. L., Geleen.
Daniëls, M., Nijmegen.
Dassen, H., Heerlen.
Dautzenberg, Mr. Jos., Maastricht.
Defesche, J., Maastricht.
Delhougne, Mr. Edm., Roermond.
Delhougne, G., Sittard.
Delhougne, H., Sittard.
Deuss, W., Sittard.
Diepen, J., Valkenburg.
Diepen, K., Valkenburg.
Dooren, P. H. van, Sittard.
Doppler, Dr. P. M. H., Maastricht.
Dorren, Th., Valkenburg.
Dresen, H., Schaesberg.
Driessen, Mgr. L., Heerlen.
Driessen, P., Gronsveld.
Driessen, R., Heel.
Dumoulin, Mr. Eug., Maastricht.
Dutihl-Jurgens, J. A., Rotterdam.
Dyserinck, H., Maastricht.
Eberhard, G., Maastricht.
Emonds-Brouwers, J., Heerlen.
Endepols, Dr. H. J. E., Maastricht.
Everts, W. H., Buggenum.
Everts, P., Rolduc.
Franquinet, Mr. E. M. C. B., Gulpen.
Franssen, C., Roermond.
Frenay, Guill., Maastricht.

Digitized by Google

Gelissen, Aug., Beek (L.).
Geloes, graaf R. de, Eijsden.
Geradts, J. H. E. H., Posterholt.
Gerards, L., Heerlen.
Gilissen-Lemaire, N., Schaerbeek-Brussel.
Gils, Dr. P. J. M. van, Roermond.
Goertz, Dr. Fr., Waldfeucht.
Goessen, G. H., Gronsveld.
Goessens, J. W., Roermond.
Goffin, Ch., Maastricht.
Goffin, Mej. M., Amstenrade.
Goossens, Dr. W., Maastricht.
Gorris S. J., G., Maastricht.
Graafland, Jhr. J., Maastricht.
Grein-Moersheim, Th., Dusseldorf.
Grinten, Fr. van der, Venlo.
Grispen, J. A. L., Simpelveld.
Groenendael, J. H. H. van, Maastricht.
Grossier, J. S., Amsterdam.
Grossier, L., Maastricht.
Gusgens, J., Maastricht.
Haex, Mr. A., Heerlen.
Haex, Mr. L., Maastricht.
Haffmans, O. M. L., Helden.
Hagdorn, A. J. H., Maastricht.
Hangx, J., Susteren.
Heimatmuseum, Heinsberg.
Hendricks, M., Amsterdam.
Hermesdorf, Mr. B., Deventer.
Heyden, Mr. E. J. J. van der, Nijmegen.
Hoeberechts-Roebroeck, Mevr. A., Maastricht.
Hoefer, F. A., Hattem.
Hoens, J. S., Doenrade.
Hövell tot Westerflier, Mr. E. O. J. M. baron van, Maastricht.
Houx, H., Maastricht.
Hustinx, Alph., Maastricht.
Hustinx, Dr. Ed., Heerlen.
Hustinx, Mr. W., Maastricht.
Huynen, J., Mechelen (Wittem).

Digitized by Google

Mère Ignace, Ursuline, Venray.
Jacobs, J., Maastricht.
Janssen, M. J. J., Meerloo.
Janssen, Max, Stein.
Janssen, Imgenbroich (Rhld.).
Janssen de Limpens, K., Nijmegen.
Jaspar, Dr. E. J. H., Maastricht.
Jaspar, J. H., Maastricht.
Jaspers, Th., Klimmen.
Jezuïeten, Maastricht.
Jongen, J. J., Schaesberg.
Jurgens, O. S. Aug., W. S., Witmarsum.
Kallen, Mr. P. J. M., Maastricht.
Kayser, J., Venlo.
Kengen, Aug. C., Caberg.
Kengen, M., Schoten (Haarlem).
Kentgens, J. S., Sittard.
Kersten, Edm., Maastricht.
Keuller, L. A. J., Maastricht.
Klincksieck, C., Parijs.
Klinkenberg-Franzen, Jos., Loosduinen.
Klijnen, M. P. Jos. H.,'s-Gravenhage.
Klijnen, P., Maastricht.
Kooy, J. J. van der, Maastricht.
Koster, J., Heerlen.
Kremer, K., Waubach.
Kruisheeren, Maeseyck.
Lamberti, L. C., Sittard.
Lamberts Hurrelbrinck, Mr. P., Maastricht.
R. K. Openbare leeszaal, Roermond.
Lenders, A., Maastricht.
Leufkens, Dr. F. J., Heerlen.
Lienaerts, Ernest, Merkelbeek.
Linssen, Jos., Roermond.
Lousberg, Jos., Maastricht.
Lousberg jr., Jos., Maastricht.
Luyten, G. H., Maastricht.
Maenen, J. H., Heerlen.
Maesen de Sombref, Jhr. Mr. George van der, Brussel.

Digitized by Google

Marres, Cl., Maastricht.
Marres, Ir. Paul, Maastricht.
Meertens, M. F. H., Maastricht.
Merckelbach, W. J., Nijmegen.
Mertz, Chr., Sittard.
Mialaret, J. H. A., 's-Gravenhage.
Michel, Ir. E. L., Maastricht.
Mols, J. M., Sittard.
Mosmans C. ss. R., H., Wittem.
Mostart, L., Gulpen.
Mücher, C. H., Heerlen.
Müller, P. L. J. A. H., Venlo.
Muurmans, J. W., Sittard.
Negri, Frh. von, Zweibrüggen (Geilenkirchen).
Neys, Dr. M., Houthem.
Neys, J., Maastricht.
Nicolaye, P. P. J., Heerlen.
Nispen tot Sevenaer, Jhr. E. O. van, kasteel Oost bij Eijsden.
Nuyts, Jos., Maastricht.
Nypels, Ch., Maastricht.
Nypels, Ed., Maastricht.
Nypels, J., Maastricht.
Nijst, L. J. H., Broeksittard.
Odekerken, H., Gulpen.
Oliviers, Chr., Gronsveld.
Omloo, J. W., Venlo.
Op de Coul, Ch., Swolgen-Tienray.
Oppen, A. van, Heerlen.
Oppen, Mr. Dr. Ch. van, Maastricht.
Oppen, Mr. Jos. van, Maastricht.
Panhuysen, Gerard W. A., Utrecht.
Paulussen, Mr. H., Maastricht.
Peters, G. J. H., 's Gravenhage.
Peters, P. J. M., Heerlen.
Peutz, Ir. Ferd., Heerlen.
Philippens, J., Maastricht.
Poels, Mgr. Dr. H., Heerlen.
Postmes, Jos. A., Maastricht.
Pijls, H., Schinnen.

Digitized by Google

Pijls, N., Wijnandsrade.
Pijls, N., Kloosterzande.
Pijls, V., Schinnen.
Raedts, Ir. C., Heerlerheide.
Ramakers, L., Geleen.
Ramakers, M. N., Sittard.
Raven, Jos., Roosteren.
Receveur, K., Maastricht.
Redactie v. d. „Volksmissionaris", Roermond.
Resink, J., Maastricht.
Rijckevorsel, Jhr. Mr. A. van, Maastricht.
Rijckevorsel, Jhr. H. L. J. M., Wychen.
Roebroeck, Dr. M. H. H., Maastricht.
Ronde, Ir. H. A. H. de, Maastricht.
Roosen, Mej. V., Heerlen.
Russel, Mr. H., Geleen.
Russel, Mr. P. W. M. J., Maastricht.
Rutten, G., Maastricht.
Ruys de Beerenbrouck, Jhr. Mr. Ch. J. M., 's-Gravenhage.
Sassen, Dr. Dom., Maastricht.
Savelberg, Mr. H. M. A., 's-Gravenhage.
Schaepkens van Riempst, H. S. M. J., Maastricht.
Schaepkens van Riempst, J. M. I., Maastricht.
Schaepkens van Riempst, Dr. L., Maastricht.
Schatten, J., Schaesberg.
Schiffers, Jos., Braunsrath.
Schmitz, Jos., Maastricht.
Schoenmaeckers, R., Gent.
Schoenmakers, Dr. A., Sittard.
Schols, Dr. P., Maastricht.
Schols, V., Maastricht.
Schoonbrood, M. G., Maastricht.
Schoth, J. G. H., Maastricht.
Schrammen, M. H. A. I., Maastricht.
Schrijnemaekers, H. J. P., Amstenrade.
Schrijnen, Mgr. L. J. A. H., Roermond.
Secretarie der gemeente Maastricht.
Seelen, P., Maastricht.
Selys-Longchamps, barones R. de, Borgharen

Digitized by Google

Simenon, G., Luik.
Smeets, Cl., Maastricht.
Smeets, H., Weert.
Smits, Ir. G., Amsterdam-Zuid.
Spauwen, Arn., Gronsveld.
Speet, L. A. J. C., Amsterdam.
Spierts, Hub., Terwinselen.
Sprenger, W., Maastricht.
Sprockel, C., Kerkrade.
Stols, Jr., Alex., Brussel.
Thewissen, M. A. J. Fr., Sittard.
Thywissen, Ir. M., Venlo.
Tielens, Jos., „Weert" (Meerssen).
Trappisten, Lilbosch (Pey).
Tuyl van Serooskerken, A. baron van, Hilversum.
Uden, J. D. H. van, Tiel.
Vandebriel, H., Heerlen.
Veen, Dr. J. S. van, Arnhem.
Vencken, Mr. John, Sittard.
Venne, A. J. H. M. van de, Rolduc.
Venne, J. M. van de, Houthem.
Verheggen, P. Th., Buggenum.
Vernhout, Dr. J. H., Middelburg.
Verwilst, L., Maastricht.
Verzijl, Jan, Venlo.
Vlekke, B. H. M., Maastricht.
Volmer, P., Leijenbroeck.
Weichs de Wenne, baron J. de, Geysteren.
Welters, Ad., Maastricht.
Welters, F., Weert.
Welters, Fr., Voerendaal.
Welters, M., Tegelen.
Wessem jr., Jos. van, Sittard.
Wessem, J. L. M. H. van, Sittard.
Widdershoven, Dr. Aug., Heerlen.
Wit, Mr. J. J. de, Maastricht.
Wouters, J. A. H., Maastricht.
Wylick, W. van, Venlo.
Zwaan, Joh. Th. van der, Caberg (Maastricht).
Zweipfenning, J., Venlo.

Digitized by Google

Ledenvergadering

GEHOUDEN WOENSDAG 25 APRIL 1928.

Deze vergadering werd gehouden als gewoonlijk in het Museumgebouw te Maastricht aan de Lenculenstraat en werd bijgewoond door 32 leden, die allen het presentie-register teekenden.

Van verhindering was bericht gegeven door de heeren W. Deuss te Sittard, Graaf de Geloes te Eysden en H. Smeets te Weert.

De Voorzitter opende de vergadering met een woord van welkom tot de aanwezigen en deelde mede dat wegens ongesteldheid van den Secretaris zijne functie zal worden waargenomen door Dr. W. Goossens. Voorlezing werd gedaan van de notulen der vorige ledenvergadering, die onveranderd werden goedgekeurd en geteekend.

Daarna werden de verslagen over het afgeloopen jaar 1927 uitgebracht door den secretaris, den conservator en den penningmeester.

a) VERSLAG VAN DEN SECRETARIS.

In het afgeloopen jaar kwam geen verandering in het Bestuur, dat zooveel mogelijk op de gestelde tijden vergaderde.

Het ledental bedroeg op 1 Januari 249; 9 namen ontslag en twee ontvielen ons door den dood, doch daartegen werden 19 nieuwe leden aangenomen, zoodat op ultimo December het ledental bedroeg 257.

De statuaire ledenvergaderingen, die van het voor- en die van het najaar werden gehouden respectievelijk Woensdag 27 April en Donderdag 17 November en werden bijgewoond door 30 en 27 leden. Op de eerste hield Mr. Dr. E. Jaspar eene lezing: „Over de plaats van den Bisschopszetel te Maastricht", op de tweede onze hooggeachte Voorzitter: „Over de oprichting van het Jezuiten-College te Maastricht". Eerstgenoemde lezing is reeds in druk verschenen in het deel der „Publications" over 1927, laatstgenoemde zal dit weldra zijn in het deel over 1928. Onnoodig zal het dus zijn nog iets over die beide lezingen te zeggen.

Digitized by Google

Omtrent de najaarsexcursie, was in het Bestuur geene beslissing gevallen, daar eenige leden voorstelden en erop aandrongen deze te houden naar Brussel, anderen naar Keulen en weer anderen naar het Noorden onzer provincie; deze laatsten waren van oordeel. dat het wenschelijk ware eerst onze provincie af te maken met het oog op kennismaking met ons Genootschap door de noordelijke plaatsen, waarvan reeds vruchten waren geplukt bij de excursies der beide laatste jaren. De beslissing werd toen overgelaten aan de leden met het bekende resultaat, dat van de 77 ingekomen verklaringen er 3 waren voor Keulen of Brussel, 8 voor Brussel, 12 voor Keulen en 52 voor het Noorden onzer provincie voor de voorgestelde plaatsen Horst-Sevenum-Venray, zijnde deze in den volksmond de drie wonderen van de Peel: Horst wegens zijne welluidende klokken, Sevenum wegens zijn toren en Venray wegens zijne schoone groote Kerk. In overleg met de leden van ons Genootschap te Venlo met name de Heeren J. Bloemen en van der Grinten kwam in dit plan eene wijziging doordat Sevenum los gelaten werd en daarvoor in de plaats kwam een bezoek aan het kasteel Geysteren en het nieuwe peeldorp Yselstein, een gehucht van Venray.

Op de uitnoodigings-circulaire werd in hoofdzaak medegedeeld wat hier te zien aangeboden werd en zal het onnoodig zijn daarop terug te komen. Alleen past het den dank te herhalen, welke reeds bij monde van onzen Voorzitter bij elk bezoek is gebracht en daarenboven aan de Familie de Weichs de Wenne nog voor de gastvrijheid den deelnemers verleend.

De maandelijksche gezellige bijeenkomst in het huis de Steurs elken tweeden Dinsdag der maand bleef in de belangstelling van meerdere leden.

Pogingen werden aangewend bij de Regeering, de Provinciale Staten en de Gemeente Maastricht tot het bekomen van jaarlijksche bijdragen, die het Bestuur in staat zouden stellen een persoon te benoemen op een behoorlijk salaris, die onder leiding van den conservator met de zorg voor het museum en eenige andere werkzaamheden belast zou worden. Tot heden is het gewenschte resultaat nog niet verkregen, evenwel heeft de gemeente Maastricht hare subsidie met 500 gulden vermeerderd.

Aan de bemoeiing en degelijken opzet van onzen Voorzitter is het te danken dat punten werden vastgesteld, die tot grondslag zouden dienen voor eene eventueele fusie met het Genootschap „Limburg"

Digitized by Google

te Roermond, waarvan het gelukkige resultaat U reeds bekend is gemaakt.

Het 63e deel der „Publications", dat met die der laatste jaren elk vergelijk kan doorstaan, kwam eerder gereed dan dit het geval was met deze, terwijl „De Maasgouw" op de gezette tijden den leden in handen kwam. De waardeering dezer periodieken bleef gaande ook in het afgeloopen jaar, hetgeen bleek uit de vele navragen, die niet allen konden worden voldaan.

Met de 50, zoo binnenlandsche als buitenlandsche vereenigingen bleef ons genootschap aangesloten.

Welke de finantieele toestand is van het afgeloopen jaar en welke lotgevallen ons Museum heeft ondergaan zal U blijken uit de verslagen van den Penningmeester en den Conservator.

Intusschen past het God te danken voor den zegen in het afgeloopen jaar ons wederom gegeven, de Regeering, de Provinciale Staten en het Gemeente-bestuur van Maastricht voor den geldelijken steun, de leden voor hunne trouwe behartiging van hun lidmaatschap en U mijne Heeren buitendien voor Uwe welwillende aandacht.

b) VERSLAG VAN DEN CONSERVATOR.

Dit verslag zal kort zijn.

Het museumgebouw en de lokalen verkeerden doorgaans in een bevredigenden toestand. Aan onderhoud en herstel werd de noodige zorg besteed.

Niet vervuld werd de wensch, die in het vorig jaarverslag werd te kennen gegeven, dat een magazijn of bergruimte zou worden ingericht voor die voorwerpen, welke niet gevoegelijk kunnen worden ten toon gesteld en toch als studiemateriaal moeten bewaard worden. Zooals vroeger reeds werd gezegd is eene zeer geschikte plaats daarvoor nog aanwezig op de tweede verdieping van het meest noordelijk gedeelte van het museumgebouw.

Evenmin ging de wensch in vervulling, dat voldoende subsidie door Rijk, Provincie zou worden verleend voor de bezoldiging van een wetenschappelijken assistent, wiens aanstelling met den dag meer en meer noodzakelijk blijkt te zijn. Hoogstens is verkregen, dat het Rijk Fl. 500 op de begrooting bracht van 1928 voor de inrichting van ons museum. Het Bestuur blijft echter diligent om de vervulling van zijne wenschen te verkrijgen.

Digitized by Google

Ondanks de zware finantieele zorgen heeft het Bestuur nog drie groote kasten aangeschaft voor de berging der praehistorische voorwerpen, welke in den loop van het jaar zeer talrijk zijn binnengekomen.

De aanwinsten zijn telkens vermeld in ons maandblad „De Maasgouw". Zeer vele voorwerpen werden door de eigenaars geschonken of door edelmoedige vrienden van het museum uit eigen beurs voor ons aangekocht. Hier past een woord van hartelijken dank aan de vriendelijke schenkers en de offervaardige begunstigers van het museum.

Ook werden overgebracht tal van voorwerpen afkomstig van de opgravingen, welke het Genootschap ondernam in overleg met het Rijksmuseum te Leiden. De eenige opgraving van beteekenis in het afgeloopen jaar was die te Caberg, waar de loop van de gracht, welke de praehistorische nederzetting omgaf, over eene groote uitgestrektheid kon worden vastgesteld.

Het bezoek aan het museum bleef vrijwel hetzelfde als in het afgeloopen jaar. Het aantal verkochte kaarten was 800 en het aantal bezoekers, die hun naam in het register schreven, bedroeg ongeveer 700. Het bezoek van scholen, patronaten en vereenigingen nam gelukkigerwijze toe.

Evenals andere jaren meen ik dit verslag te moeten besluiten met een dringend verzoek aan de leden de belangen van het museum te willen bevorderen door de aandacht van den conservator te willen vestigen op vondsten, welke geschied- of oudheidkundige waarde voor ons gewest kunnen hebben.

c) VERSLAG VAN DEN PENNINGMEESTER.

Ontvangsten.

1) Contributie der leden		Fl. 1510.45
2) Subsidie der gemeente	Fl. 1500.—	
„ „ provincie . . .	„ 600.—	
Bijdrage v. h. Rijk	„ 72.—	„ 2172.—
3) Entreegelden tot het museum		„ 162.50
4) Verkochte Publications en Maasgouw		„ 84.27
5) Giften en interest		„ 44.70
6) Subsidie van het Rijk voor de opgraving te Caberg		„ 500.—
	Totaal .	Fl. 4473.92

Digitized by Google

Uitgaven.

1) Nadeelig saldo over 1926			Fl. 138.57
2) Terugbetaald aan P. Doppler voorschot over 1926			„ 270.—
3) Drukkosten: a) Publications . .	Fl. 2202.97		
b) Maasgouw . .	„ 613.20		
c) Diversen . .	„ 76.20		„ 2892.37
4) Wetenschappelijke onkosten:			
a) Lezing	Fl. 15.82		
b) Aankoop voorwerpen voor het museum	„ 53.10		
c) Lidmaatschap:			
Ned. Oudh. Bond . . .	„ 15.10		
Bibliophiles Liègeois . .	„ 7.—		„ 91.12
5) Onderhoud en nieuw meubilair van het museum			
a) Aannemer Neys	Fl. 377.53		
b) Idem Paulussen . .	„ 129.69		
c) Schoonhouden	„ 22.69		
d) Gas en water	„ 69.44		
e) Steenkool en turven . . .	„ 88.98		
f) Brandverzekering . . .	„ 22.60		„ 710.93
6) Ouderdoms- en postzegels			„ 88.—
7) Loon van den concierge en inning der contributie .			„ 202.40
8) Overgedragen aan Dr. Holwerda voor de opgraving van Caberg			„ 500.—
9) Diversen			„ 59.08
		Totaal .	Fl. 4952.47

Uitgaven . . .	Fl. 4952.47
Ontvangsten . .	„ 4473.92
Nadeelig saldo .	Fl. 478.55.

Naar aanleiding van dit laatste verslag werden de heeren Ern. van Aelst, Mr. E. O. Lamberts Hurrelbrink en Jhr. P. van Nispen tot Zevenaar aangezocht om de boeken met de bescheiden van den penningmeester na te zien, die zich daartoe bereid verklaarden en de boeken en bescheiden in ontvangst namen.

De heer Dr. Endepols vroeg en verkreeg het woord over de uitgaven en verhandelingen van die Genootschappen, waarmede het

Digitized by Google

onze in ruilverkeer staat. Hij wenschte nl. te vernemen of van die verhandelingen eene lijst of catalogus bestaat en waar die bewaard worden. De heer Dr. W. Goossens diende hem van antwoord, zeggende dat de boeken en tijdschriften van het Genootschap tot en met 1922 berusten in de bibliotheek der gemeente aan het Vrijthof te Maastricht en dat daarvan een catalogus is gemaakt door den Z.Eerw. Heer Jos. Nuyts, en dat die, ingekomen na 1922 voorloopig op het Rijksarchief aldaar bewaard worden, omdat ze daar aangeteekend worden ter vermelding in „De Maasgouw". Van dezen bestaat geen catalogus doch telkens wordt in dat tijdschrift onder de rubriek „Aanwinsten voor de bibliotheek" vermeld wat ontvangen is. De heer Endepols repliceerde dat het zeer bezwaarlijk is de verschillende nummers der „Maasgouw" na te slaan om te weten wat aanwezig is, en zou gaarne zien dat ook van de aanwinsten van na 1922 een catalogus worde gemaakt en ter beschikking der leden gesteld. Dr. Goossens beaamde de wenschelijkheid van dien catalogus en de opbewaring van de bibliotheek in het Museumgebouw, waar twee lokalen ter beschikking zijn, doch dat voor beide doeleinden geen geld beschikbaar is.

Hierna had de verkiezing plaats van drie Bestuursleden wegens periodieke aftreding der heeren L. baron de Crassier, Dr. P. van Gils en Dr. W. Goossens, die met algemeene stemmen herkozen werden. Dr. W. Goossens dankte ook namens de beide andere Bestuursleden voor het vertrouwen hun opnieuw geschonken.

De Voorzitter leidde daarop den WelEerw. Heer A. Welters in, die eene lezing zou houden over het „Limburgsche veldkruis" en zijne verschillende bestaansvormen in vergelijking van het veldkruis in de naburige landen.

Na eene inleiding over de beteekenis van het Kruis in het algemeen ging hij de verschillende vormen na, waaronder het kruis zich op veld en plein vertoont. Hij besprak het eerst het gerechtskruis, dat de oudste vorm van het veldkruis was en waaruit zich in den loop der tijden de andere kruizen, b.v. het devotie-, votief- en memoriekruis ontwikkeld hebben. Aan het slot zijner lezing deed hij een beroep op de leden om het voortbestaan van het veldkruis in de Limburgsche landdouw te bevorderen. Daarna vertoonde en verklaarde hij een groot aantal lichtbeelden, die mede door de zorgen van Dr. Sassen schitterend geslaagd kunnen genoemd worden. De lezing werd met belangstelling en groote aandacht gevolgd.

Digitized by Google

De Voorzitter dankte kapelaan Welters voor zijne interessante lezing en drukte de hoop uit dat ze weldra in de „Publications" mag verschijnen.

Aangezien bij de rondvraag niemand het woord verlangde sloot de Voorzitter de vergadering met een woord van dank tot de aanwezigen voor hunne opkomst en belangstelling. Het was toen 5¼ uur.

Het doel van de najaarsexcursie die Woensdag 5 September plaats had was een bezoek aan de kerk en het folkloristisch museum te Asselt en het kasteel Hillenrade te Swalmen.

Het fraaie Kerkje van Asselt, dat tot aan zijn herstelling door wijlen Dr. P. Cuypers in 1916 vrijwel onveranderd is gebleven, dateert uit de tiende-elfde eeuw. De toren, die in baksteen is opgetrokken is uit de 16e eeuw, heeft drie geledingen, waarvan de benedenste den ingang bevat en de bovenste de achthoekig ingesneden spits draagt.

Het eerste travee achter den toren vormt een vierkant en bestaat uit keien; dit is het priesterkoor uit de elfde eeuw, wellicht ouder. De vlakke houten bezoldering werd in de XIIIe eeuw vervangen door een ribgewelf in mergelsteen; de vensters zijn vernieuwd.

Het volgend travee, dat nog muurresten uit de XIe eeuw bevat, werd in 1916 ten deele nieuw opgebouwd.

Ten westen van dat travee bevindt zich het priesterkoor, dat geheel nieuw opgebouwd werd in 1916; het heeft een vierkanten vorm, waaraan rechts en links respectievelijk aansluiten de kinderkapel en de sacristie.

De beide zijaltaren vormen met de communiebank en de ambones één geheel met het hoogaltaar. De retable bevat aan weerszijden voorstellingen van Christus' geboorte en dood; boven het tabernakel bevindt zich een draaibaar paneel dat aan de eene zijde de afbeeldingen van Christus aan het kruis draagt en aan de andere twee aanbiddende Seraphijnen. De ambones bevatten, de eene de beelden der Heiligen van St. Odiliënberg, de H.H. Wiro, Plechelmus en Otgerus, de andere der H.H. Cecilia, Relindis en Benedicta, abdissen van Susteren. Dit koorwerk alsmede de Kruisweg zijn vervaardigd door den Roermondschen beeldhouwer Lücker.

Achter de kerk ligt eene crypta die in 1916 nieuw is aangebracht; zij bestaat uit drie deelen: aan weerszijden een portaal en in het

Digitized by Google

midden eene grootere ruimte, waarin een altaar met altaarsteen uit de oude kerk is opgericht.

De kerk bezit een merkwaardige doopvont, van romaanschen vorm; deze en de versiering wijzen op de twaalfde eeuw; een kleine Calvariegroep uit het eerst der XVIe of begin der XVIIe eeuw uit hout gesneden; een houten kruisbeeld uit de XVIIe eeuw, een kleiner kruisbeeld en boven den ingang in eene nis een beeldje van den Kerkpatroon den H. Dionysius.

De schilderijen der kerk zijn ten deele ondergebracht in het daarbij gelegen museum. Vermelding verdient een schilderij voorstellend Christus aan het Kruis, dat toegeschreven wordt aan den Roermondschen meester Frans Douven.

Het in de buurt gelegen museum is een cultuurhistorisch en bevat alles wat op het leven der voorvaderen betrekking heeft van de vóórhistorische tijden af tot heden.

Het kasteel Hillenraad, dat tot de „Wassenberg"-type behoort, neemt onder de Limburgsche kasteelen een zeer voorname plaats in. Het grootste gedeelte van het gebouw dateert uit de zeventiende eeuw met verbouwingen in de achttiende, zelfs negentiende en begin der twintigste. Eene brug van vier bogen geeft onder eene poort toegang tot een ruim voorplein, aan drie zijden omgeven door dienstgebouwen, met kapel, terwijl aan de vierde zijde het kasteel gelegen is. Het is geheel uit baksteen opgetrokken, met omramingen en lijsten van natuursteen. Het is door eene gracht met water van alle zijden omgeven, bestaat uit twee verdiepingen met aan de voorzijde twee fronttorens en hoektorens aan de voor- en achterzijde. Tusschen de voortorens bevindt zich tusschen de kroonlijst een fronton dat het alliantie-wapen van Schenck van Nijdeggen en d'Oyenbrugge vertoont, met op een banderol het jaartal 1767. Boven dit wapen de wijzerplaat van het uurwerk en er onder de spreuk en chronogram: Domine hinc fulgura quaeso repellas, dat in 1767 werd aangebracht. In het midden van het frontgebouw ligt de groote vestibule, een meesterstuk van bouwkunde; in den achter middenvleugel bevindt zich de groote zaal met prachtigen marmeren Lodewijk XV schoorsteen, een eikenhouten parketvloer stijl Lodewijk XVI, en zeer mooie eiken lambriseering. Rond de vestibule en groote zaal liggen de overige vertrekken met fraaie plafonds met stucversiering en schoone schouw. De meubileering is in overeenstemming met het gebouw.

Digitized by Google

Te Asselt werden de deelnemers ontvangen en met welwillendheid rondgeleid door den WelEerwaarden Heer Rector, J. H. Pinckers die nog de noodige uitlegging gaf van den bouw en herstelling der kerk en van de schildering zoowel van de kerk, als der kapellen en der krocht.

Op het kasteel Hillenraad was de ontvangst hartelijk en hoffelijk door den eigenaar H. J. F. A. H. A. M. graaf Wolff Metternich, die den deelnemers op het bordes bij den ingang te gemoet kwam en na aanbieding van eenige ververscching hen persoonlijk rondleidde in zijn kasteel en deszelfs aanhang.

Bij het verlaten van een en ander dankte de Voorzitter in welgekozen woorden namens de leden die ten volle voldaan waren.

Te Roermond, waar nog eenigen tijd overschoot, had Dr. P. van Gils de attentie verschillende leden meerdere werkwaardigheden dier stad te toonen en uitleg daarvan te geven.

Ten slotte dient nog vermeld, dat op eene buitengewone ledenvergadering op Woensdag 7 Maart 1928 besloten is tot fusie met het Genootschap „Limburg" te Roermond, op de grondslagen vastgesteld op eene bijeenkomst van afgevaardigden van de Besturen van „Limburg" en ons Genootschap op 28 December te voren te Venlo. Die punten werden een voor een behandeld, besproken en werd een enkele wijziging aangebracht; ten slotte werd tot de fusie besloten die zal ingaan 1 Januari 1929.

Ledenvergadering

GEHOUDEN DONDERDAG 15 NOVEMBER 1928.

Deze vergadering werd als gewoonlijk gehouden in het Museumgebouw te 3 uur en bijgewoond door 28 leden die het presentieregister teekenden. Bericht van verhindering was ingekomen van de heeren Overste H. Dyserink, H. Pijls, G. Delhougne, Ern. van Aelst. De Voorzitter beval burgemeester H. Pijls van Schinnen, een trouw medewerker en bestuurslid van het Genootschap, die ernstig ziek is, in de pieuse herdenking der leden aan.

In zijn openingswoord dankte de Voorzitter de aanwezigen voor hunne opkomst, daar deze vergadering de laatste zal zijn vóór de

Digitized by Google

fusie met „Limburg" en memoreerde hij met belangstelling hetgeen de heeren pastoor A. Kengen, P. Peters en Dr. Beckers door hunne belangwekkende opgravingen te Caberg, Heerlen, Elsloo en Stein in het belang van de oudheidkunde van ons gewest tot stand hebben gebracht.

Mededeeling werd gedaan van een schrijven der heeren Ern. van Aelst, Mr. Lamberts Hurrelbrink en Jhr. E. van Nispen, die belast met het nazien der boeken met de bescheiden van den penningmeester daarbij verklaren, dat zij deze in orde hebben gevonden en voorstellen den penningmeester decharge te geven van zijn beheer, hetgeen verleend werd. Voor het nazien der boeken met de bijbehoorende bescheiden voor het loopend jaar 1928 werden aangezocht de heeren L. Grossier, Mr. Lamberts Hurrelbrink en J. G. Schoth.

Dan leidde de Voorzitter Dr. van Gils in, die de aangekondigde lezing: Nieuw licht op de oude Annales Rodenses, zou houden.

Deze begint zijne lezing met de verklaring dat met de kennis van den *Catalgus librorum* en de *Annales Rodenses* nog niets verder gevorderd is als vóór dezen. Hij wil echter eenige punten van nabij beschouwen en die belichten.

Onder meer wordt in de *Annales* een groote plaats ingeruimd voor het kleed, dat de Stichter Ailbertus zou hebben gedragen, dat met vele details wordt beschreven en waar ten slotte medegedeeld wordt dat de stichter een linnen gewaad droeg, evenals de Apostel Jacobus, de eerste bisschop van Jerusalem, en dat de Augustijnen steeds daaraan hielden. De spreker oordeelde, dat de Latiniteit der *Annales* een dankbaar onderwerp zou zijn voor een doctorandus in de klassieke letteren en haalde eenige eigenaardige uitdrukkingen aan zooals: *conservare* met datief; *pariter torrente* voor langs eene rivier; *profectus est cite* voor vertrekken; *in conspectu erat moriturus* = iemand die gaat sterven.

Verder wijst hij erop dat in het Zuiden meer stabiliteit in de plaatsnamen bestaat dan in het Noorden.

Voor de tijdsbepaling gebruiken de *Annales* vreemd genoeg niet den Heiligen Kalender, maar de klassieke telling met kalenders, nonen en iden.

Altercaties zijn zeer talrijk en de rijkdom der 50 eerste jaren is enorm groot, hetgeen te verklaren is door de vele en groote schenkingen van deelnemers aan den Kruistocht.

Digitized by Google

De aandacht wordt gevestigd op het feit, dat de H. Bernardus bij de prediking van den Kruistocht een medehelper had in zekeren Rudolphus, monnik zijner orde, wien hij het prediken verbood. De *Annales* verklaren dit feit, door erop te wijzen, dat die Rudolphus in de plaats van den Kruistocht een Jodenvervolging predikte.

Op een anderen passus der *Annales* werd de aandacht gevestigd, die namelijk betrekking heeft op het hooge Noorden het Oude Denemarken, thans Zweden met Lundt. Wat was het geval. Zekere monnik met name Herimannus, een woelziek persoon, had de abdij Rolduc verlaten en in Duitschland gezworven totdat hij te recht kwam te Lundt. Aldaar zou hij voor den Aartsbisschop zelfstandigheid hebben verkregen en door zijn toedoen het pallium van Aartsbisschop voor die streken, welke tot dusverre aan Bremen onderworpen waren. Dit was de tweede poging om Lund los te maken van Bremen, poging welke door het optreden van Herimannus met succes werd bekroond.

De Voorzitter dankte Dr. van Gils voor zijn geleerde en belangwekkende lezing, daarbij de hoop uitdrukkende dat Zijn Zeergeleerde zou voortgaan met de bestudeering der *Annales*.

Dan gaf hij het woord aan Dr. W. Goossens. Deze hield eene causerie over oude rechtsgebruiken in het ambt van Montfort, dat gelegen in Midden-Limburg omvatte Echt, Roosteren, Maasbracht, Nieuwstadt, het vlek Montfort, waaraan het ambt zijn naam ontleende, St. Odiliënberg, Vlodrop, Posterholt, Linne, Swalmen met Asselt, St. Stevensweert met Ohé en Laak, Beesel, Reuver en Elmpt, dit laatste thans in Duitschland.

Het land van Montfort, gewoonlijk ambt van Montfort genoemd, werd in de 13e eeuw gevormd en maakte weldra deel uit van de eigendommen der hertogen van Gelderland en werd gevoegd bij het Overkwartier van Gelderland, waarvan Roermond de hoofdstad was; het behield evenwel zijne eigen rechten van bestuur, finantiën en rechtspraak.

Meermalen werd het door zijne vorsten, als deze in geldverlegenheid zaten, verpand. Zoo is het ook dikwijls in het bezit van het huis Oranje geweest. Stadhouder Willem V kocht het van den Koning van Pruisen voor 275.000 gulden.

De rechtsgebruiken die behandeld werden, waren opgeteekend door een schout van het ambt, zekere Kees van Vronhoven; bij bevinden zich op het Rijksarchief te Maastricht.

Digitized by Google

Men vindt er de functien van drossaard, schout, schepenen, landschrijvers, voorsprekers en gerechtsboden in omschreven.

De spreker geeft lezing van de geheele, lange eedsformule met de beschreven vereischte formaliteiten, en opsomming der gebruiken tegenover misdadigers, het burgerlijk recht, erfenis-kwestie's, een duidelijke afkeer van het Romeinsche recht, en het verschil in waardeering van tal van zaken; deze geven aan de verzameling eene groote waarde. Behalve den vorm van de rechtspraak bevat die verzameling nog tal van belangrijke en interessante gegevens, o. a. blijkt er uit dat in den tijd, toen ze is samengesteld, ijzer hooger geschat werd dan koper, eikenhout hooger dan alle ander hout en dat in de 16e eeuw in Midden-Limburg nog aan wijnbouw werd gedaan.

Tot zijn genoegen kon spreker mededeelen, dat een jong jurist te Nijmegen studie gaat maken van deze rechtsgebruiken.

De Voorzitter dankt ook dezen spreker voor zijne interessante en leerrijke causerie en steunde het verzoek uit de vergadering, dat beide lezingen voor de „Publications" zouden worden bewerkt.

Na de rondvraag, waarvan de heeren Jaspers, van de Poel en kapelaan Welters gebruik maakten, sloot de Voorzitter de vergadering nadat hij den aanwezigen dank had gezegd voor hunne opkomst en belangstelling. Het was toen ruim 5 uur.

Digitized by Google

IN MEMORIAM

JOANNES HENRICUS HUBERTUS PIJLS

21 April 1861—15 November 1928.

Uit een oude schepenfamilie te Schinnen geboren bracht hij de bestuurstalenten in het bloed mee ter wereld. Hij deed zijn studiën in het Collegie te Sittard en later te Rolduc en werd op zijn 25ste jaar, 3 Juli 1886 tot gemeentesecretaris te Schinnen benoemd. Toen in September 1903 burgemeester R. Diederen overleed volgde Pijls hem op. Bijgevolg is hij ruim 25 jaren burgemeester van de bloeiende gemeente Schinnen geweest. Wat hij als burgemeester voor de gemeente deed, kan hier slechts in het algemeen worden vermeld. Hij was een man van degelijke beginselen, van gezond verstand, van wijsheid en voorzichtigheid. Geen wonder, dat hij bij de drukke werkzaamheden van burgemeester allengs nog andere gewichtige ambten moest aanvaarden. Schinnen en Sittard verliezen in hem een ijverig voorzitter van den L. L. T. B., de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank te Eindhoven een zeer bekwaam hoofdbestuurder; het R. K. Kerkbestuur van Schinnen een trouw en conscientieus lid en secretaris. Gedurende acht jaren had Pijls zitting in de Prov. Staten van Limburg en zeer lang, tot aan zijn dood, in den Gemeenteraad van Schinnen. Voor zeer velen was Pijls een leider en raadsman, in welke hoedanigheid hij door zijn juist oordeel en zijn altijd bescheiden optreden zeer veel vrienden verwierf. Tragisch was zijn afsterven, vooral omdat hij onder een enorme geestdrift der gemeentenaren en met deelneming van heel Zuid-Limburg zoo juist zijn zilveren ambtsjubileum gevierd had.

Pijls had een scherp verstand en werkte zeer gemakkelijk. Ten bewijze hiervan strekke, dat hij bij zijn zoo zeer bezetten werkkring toch nog tijd vond, om zich in de oude geschiedenis van Schinnen en omstreken te verdiepen. Zoowel de profane

Digitized by Google

als de Kerkelijke Oudheid trok hem onweerstaanbaar aan. Reeds lang was hij lid van het *Geschied- en Oudheidkundig Genootschap in Limburg;* maar toen de hoogst bekwame Meulleners in het jaar 1911 overleed, vestigde men het oog op hem als opvolger van den geleerden pastoor, zoodat hij in de Voorjaarsvergadering van 1912 tot bestuurslid werd gekozen.

In ons Genootschap zal de nagedachtenis van Pijls blijven voortleven zoowel om zijn toewijding en zijn kennis als om de verschillende bijdragen in *Publications* en *Maasgouw.*

Zijn toewijding heeft hij getoond door de trouwe opkomst in de bestuursvergaderingen, zijn deskundige adviezen, zijn altijd zoo trouwe mededeelingen van oudheidkundige ontdekkingen en vondsten, zijn bereidwilligheid en vlijt om mede te werken aan het behoud der monumenten. Als lid der Prov. Staten liet hij geen enkele gelegenheid voorbijgaan om de belangen van het Genootschap te bevorderen, te waarschuwen, wanneer er gevaar en schade dreigde, het woord op te nemen voor het Genootschap, waar het noodig en nuttig bleek.

Wat een ijver toonde hij niet, toen de restauratie van het oudste gedeelte der kerk van Schinnen aan de orde kwam. Zonder Pijls zou dit niet, of zeker niet, met zulk een ijver en zorg geschied zijn. Hiervoor ook zal de parochie van Schinnen hem zeker dankbaar blijven. Want dat het eerbiedwaardige gebouw zoo goed behouden is, dankt men of geheel of grootendeels aan den burgemeester.

Een bijzondere voorliefde koesterde Pijls voor het behoud van het prachtig kasteel te Hoensbroek. Door het onderhoud van het dakwerk van dit zoo eerbiedwaardig monument heeft hij het oude slot van den ondergang gered, en hij mocht daarom kort voor zijn dood het genoegen smaken het kasteel te zien overgaan aan eene stichting, die het gaat herstellen en in stand houden.

Als was hij een vakman, die lang er voor had gestudeerd, zoo was Pijls er op uit, onder en boven den grond, het interessante oudheidkundige te kennen en te verzamelen. Getuige zijn opgravingen te Schinnen, waarbij hij een mooie collectie van oudheidkundige voorwerpen in zijn woning heeft weten te

Digitized by Google

verzamelen. Getuige ook de ijver, waarmee hij de pen opvatte en verschillende werken deed verschijnen. Het eerst noem ik *De Bokkenrijders,* een geschrift, dat hem zeer veel werk moet hebben gekost, en waarin hij de droeve en geheimzinnige geschiedenis dezer benden der achttiende eeuw een groot eind vooruit heeft gezet. Getuige vooral de verschillende Bijdragen in de *Maasgouw* en de *Publications.*

In Jaargang 1924 der *Maasgouw,* bl. 47, bericht hij met geestdrift, dat er in 1923-1924 bij het graafwerk voor den bouw van het Retraitenhuis te Spaubeek, waarvoor hij veel ijver toonde, aarden en glazen vaatwerk op de „Moorheide" en bij verder graafwerk „nog enkele urnen gevonden werden". „In het begin dezer maand, zoo berichtte hij, werd in denzelfden cirkel andermaal een groote urne gevonden, bevattende stukken beenderen met een stuk van het cranium en een bronzen *fibula* (mantelspeld). De beugel dezer *fibula* had een puntjesversiering op den rug... De urne was van grijze aarde en ruw afgewerkt. Zij had een wijde opening met breeden rand. Alle voorwerpen zitten op een diepte van ± 80 centimeter. Er is geen twijfel, of wij hebben hier inderdaad te doen met een Romeinsche begraafplaats". Aannemelijk is het, dat de aldaar gevonden stookplaats, waarvan in genoemd bericht gesproken wordt, de plaats is geweest, waar de lijken verbrand werden. Het vinden daarin van scherven uit de Karolingische periode duidt aan dat in dien tijd, die stookplaats voor andere doeleinden gebruikt werd. De tijd zal moeten uitwijzen, of in die buurt Romeinsche villa's lagen of wellicht een Romeinsche heerbaan liep.

Het spreekt van zelf, dat Pijls zich vooral met de geschiedenis van Schinnen bezig hield. Vooreerst was geen plaats hem zoo dierbaar als Schinnen, waarmee hij sedert eeuwen door zijn voorouders, en persoonlijk door geboorte, opvoeding, het ambt van secretaris en burgemeester tot aan zijn dood innig verbonden bleef. Daarbij vond hij er een archief, dat hij van 1886 tot den dag van zijn overlijden toe zelf mocht beheeren.

In de *Maasgouw* schreef Pijls de volgende artikelen:

Kolenmijn te Schinnen (Jaarg. 1910).

Digitized by Google

Lijst der Pastoors van Schinnen (Jg. 1913).

Bijdrage tot de genealogie der families Derrez, van Aert Huyn en Anna van Groesbeek (Jg. 1914).

Lijst der Stadhouders en Schouten in de heerlijkheid Schinnen (Jg. 1922).

Lijst van schepenen in de heerlijkheid Schinnen volgens aanteekeningen uit de Schepenregisters in het Rijksarchief en uit andere stukken (Jg. 1923).

Deze lijst gaat terug tot Jan van Tulde, schepen in 1289. Tevens bewijst ons deze lijst, dat Pijls, zooals we boven zeiden, van een schepenfamilie afkomstig was. Want in 1633 was schepen te Schinnen Wilhelmus Pijls; in 1651 was schepen Paschasius Pijls, zoon van Wilhelmus; in 1698 was schepen te Schinnen Johannes Pijls, die de zoon was van Paschasius; ook de zoon van Johannes Pijls, genaamd Hendrik was schepen te Schinnen van 1740 tot 1783; wederom een Joannes, zoon van Joannes Pijls, was schepen te Schinnen van 1767 tot 1794. Enkele van dezen waren President-schepen, en dus ook in het ambt voorgangers van burgemeester H. Pijls.

Deze verschillende geschriften waren voorloopers van het groote werk, dat Pijls in zijn vrijen tijd samenstelde en dat tot titel heeft: *Geschiedenis van de Vrijheerlijkheid Schinnen,* waaraan hij in zijn ziekte en zelfs kort voor zijn dood in Bad Nauheim nog werkte. Ze zal verschijnen in de *Publications de la Société Hist. et Archeol. dans le Limbourg,* in dit en het volgend jaar. Dit werk is de erfenis, die Pijls zijn dierbaar Schinnen zal nalaten in geschrifte. Maar veel meer nog staat in het Boek des Levens opgeteekend, van wat hij deed voor heel Zuid-Limburg. Met Mgr. Poels en directeur Römkens heeft hij bij het opkomende mijnwezen voorzien in de dringende behoeften van het Zuid-Limburgsche volk en mede den grondsteen van „Tijdig" en „Ons Limburg" gelegd, waardoor tal van gevaren zijn afgewend, welstand en huiselijkheid der mijnwerkers zijn bevorderd.

Moge God hem beloonen voor hetgeen hij zoo ruim en overvloedig voor „de geringsten der zijnen" gedaan heeft.

P. ALBERS S.J.

Digitized by Google

DE STICHTING

VAN HET

JEZUÏETENCOLLEGE

TE MAASTRICHT

1575

DOOR

P. ALBERS, S. J.

Digitized by Google

Digitized by Google

INLEIDING.

Het college der Paters Jezuïeten op de Breedestraat begon de klassen 27 Juni 1575. In het jaar 1578, 28 Februari, reeds werden ze verdreven door Willem van Hoorne en eerst 6 Juni 1583 begonnen de lessen opnieuw. Tijdens het noodlottige jaar 1638 hadden de Paters zeer veel te lijden; het college werd opgeheven en eerst hersteld in 1673. Daarna, van 1673—1773 beleefde het een langen tijd van hoogen bloei, totdat in laatstgenoemd jaar de Sociëteit van Jezus werd opgeheven door den invloed der Bourbonsche hoven.

De voornaamste bronnen voor de beschrijving der stichting gebruikt zijn de volgende:

Dr. M. Schoengen, Geschiedenis van het Onderwijs in Nederland, (nog niet voltooid).

Monumenta historica Soc. Jesu, Madrid 1894 ss.:

Epistolae P. Hieronymi Nadal, tom. III.

Polanco, Chronicon Soc. Jesu, Tome IV.

Haakman s.j., Levensschets van Henricus Dionysius, Apostel van Maastricht, Maastricht 1871.

Menologium Soc. Jesu, voor de Nederlandsche Provincie, 2 Tom.

Habets, Geschiedenis van het tegenwoordig bisdom Roermond.

Poncelet s.j., Histoire de la Compagnie de Jesus, première partie, Bruxelles 1927, passim.

Léon Halkin, Les origines du Collège des Jésuites et du Séminaire de Liège, Liège 1927.

B. Duhr s.j., Geschichte der Gesellschaft Jesu, Freiburg im B. 1907, I Band. Passim.

Publications de la Soc. hist. et arch., passim.

Maasgouw, Maandblad van het Prov. Geschied- en Oudheidkundig Genootschap in Limburg, passim.

Haakman s.j. en Allard s.j., Het Beleg en de zoogenaamde verwoesting van Maastricht in 1579, Publications, Tome XIII (1876).

P. Albers s.j., De oude Jezuïetenkerk, Publications, Tome 58 (1922).

Digitized by Google

Terwijl de H. Ignatius te Parijs studeerde en er zijn gezellen vond voor de toekomstige stichting der Sociëteit van Jezus, kwam hij driemaal naar de Nederlanden om er aalmoezen te verzamelen. Het eerste in 1528; en toen dat bezoek aan zijn verwachting beantwoordde, keerde hij er opnieuw terug in 1529 en in 1530. In 1538 nu stichtte Ignatius te Rome zijn orde, die door Paus Paulus III werd goedgekeurd den 27 September 1540.

Nog geen twee jaren daarna, den 13 Augustus 1542 kwam er een kleine caravaan Jezuïeten te *Leuven* aan, die door haar overste, P. Domenech, gevestigd werd in de rue des Récollets. Dit was het *zesde* huis der Jezuïeten in Europa. Vroeger waren gesticht die van Rome, Lissabon, Parijs, Coïmbra en Padua. Door de heilzame werkzaamheden van den Zal. Pater Petrus Faber en de welsprekendheid van Pater Franciscus Strada werd de communiteit voor Leuven behouden en groeide sterk aan. Eenige jaren daarna, in 1556, ontving de Sociëteit in de Nederlanden haar wettig bestaan. Daarop volgde allengs de stichting van de Colleges te Doornik, Dinant, Antwerpen, Cambrai, Saint-Omer, Douai, Brugge, Maastricht en Luik.

Wij zullen ons alleen bezig houden met de stichting van het Jezuïetencollege te Maastricht. Willen wij die stichting en wat er mee samenhangt, goed begrijpen, dan dienen wij te antwoorden op de vragen: Hoe was in de tweede helft der zestiende eeuw de staatkundige, hoe de kerkelijke toestand van Maastricht? Staatkundig of politiek had Maastricht sedert overoude tijden een tweeheerig bestuur, dat in de tweede helft der zestiende eeuw werd uitgeoefend door den Koning van Spanje en den Prins-bisschop van Luik, terwijl het kerkelijk beheer behoorde aan denzelfden bisschop van Luik.

Overvloedig was de stad van geestelijken voorzien. Want Maastricht bezat de heele middeleeuwen door tot de Fransche revolutie de oudste en meestal ook de talrijkste kapittels van Nederland bij de O. L. Vrouwekerk en Sint Servaas. Voeg daarbij de talrijke kapelaniën en beneficianten. Daarenboven werkten er een betrekkelijk groot aantal Paters van de drie groote huizen der Franciscanen, Dominicanen en Augustijnen, behalve nog de priesters van andere regulieren, in een menigte kerken en kapellen, waarvan heden de meeste niet meer bestaan, of voor profane doeleinden worden gebruikt.

Hoe was nu bij dit alles het godsdienstig gehalte der Maastrichtenaren en van hunne geestelijkheid? Wanneer we mogen oordeelen

Digitized by Google

volgens de verslagen van bisschop Lindanus uit het midden der zestiende eeuw, noemen we den toestand niet zeer gunstig. Er waren te weinig bisdommen, die daarenboven nog niet eens krachtig waren georganiseerd. Veel kon men verwachten van de oprichting der bisdommen in het jaar 1559. Maar voorloopig was ook deze poging grootendeels een mislukking, hetzij door een minder geschikte keuze der personen, hetzij door de al te groote centralisatie van Spanje, waar men minstens evenzooveel dacht aan de belangen der Kroon, als aan die der Katholieke Kerk en den bloei des geloofs.

Wat het onderwijs betrof, had men eigenlijk niet te klagen. Reeds eeuwen lang bestonden te Maastricht twee kapittelscholen, die van Sint Servaas en van O. L. Vrouw. Het oppertoezicht over het onderwijzend personeel en de scholieren, alsook de leiding der school lag in handen van den scholasticus, als plaatsvervanger van het kapittel. Ofschoon ons omtrent de scholieren der twee kapittelscholen weinig is bewaard gebleven, toch blijkt daaruit, dat ze niet alleen voor de *„pueri canonici"*, d. w. z. voor kanunniken-scholieren, geopend was, maar ook voor de candidaten van den geestelijken stand en zelfs voor de kinderen der burgers. Ook weten wij zeker uit de rechtsbevoegdheid der beide scholasters, dat er te Maastricht minstens nog vier parochiescholen bestonden. De scholaster van O. L. Vrouw had het toezicht over alle onderwijsinrichtingen, die in de parochie van St. Nicolaas en in die van St. Martinus te Wijck lagen, terwijl de jongens- en meisjesscholen van de parochiën van St. Jan en St. Matthias aan het oppertoezicht van den scholaster van St. Servaas onderworpen waren.

Toch was de stadsregeering blijkbaar met deze scholen nog niet tevreden, en besloot omstreeks het jaar 1515, om tot de stichting eener stadsschool over te gaan. Bij vergunning van 18 Augustus 1516 gaf de magistraat van Maastricht verlof aan Pater Abraham Buron O.F.M., Overste der Begijnen van den Nieuwenhof, om een Latijnsche school op te richten. Aangezien dit echter geschied was zonder toestemming van het kapittel en den scholaster van St. Servaas, verbood genoemd kapittel die school. Maar de stedelijke regeering legde zich daarbij niet neer en appelleerde op het hoogste gezag, Paus Leo X, die bij Breve van 20 April 1517 aan den magistraat der stad toestond, om buiten de reeds bestaande scholen van de collegiale kerken St. Servaas en O. L. Vrouw nog een andere Latijnsche school te openen, zoover dit niet in strijd was met de

Digitized by Google

kerkelijke wetten[1]). Toch was de stad in deze onderneming niet gelukkig, want noch de aangestelde rectoren noch de Broeders van het Gemeene Leven uit 's Hertogenbosch konden tijdens de beroeringen der volgende jaren de school tot bloei brengen. Ze bleef kwijnen tot het jaar 1556.

Dat jaar lezen wij 30 Januari in de Raadsverdragen der stad, dat een geleerd man voornemens was de school van Sint Servaas aan te nemen, mits men van stadswege in het onderhoud van een ondermeester zou willen helpen. En uit een raadsbesluit van 17 Februari van hetzelfde jaar vernemen wij, dat de beide kapittels van St. Servaas en van O. L. Vrouw verzocht hebben, om aan ieder hunner rectoren geldelijken steun te verleenen. Waarop de stad aan beide rectoren 20 gulden Brabantsch toestond. Eenige dagen daarna stelde nu het kapittel van Sint Servaas Mr. Thomas de Prato (van der Weyden) tot rector der kapittelschool aan. Niet alleen werd deze subsidie in 1559 met 5 gulden vermeerderd, maar in 1660 ontving ook de rector der school van O. L. Vrouw 25 gulden Brabantsch, mits hij een goeden ondermeester hield. In 1561 ontving ook de school van St. Servaas een ondermeester.

Deze toestand duurde bijna 10 jaren. Daarna onthield de stad het verleende subsidie aan den rector der school van St. Servaas; en 12 Juni 1570 besloot de Raad der Stad ook den rector en schoolmeester van O. L. Vrouw de jaarlijksche toelage op te zeggen. Als redenen hiervoor worden opgegeven de slechte financieele toestand „en andere".

Tot deze niet genoemde andere redenen behoorde zonder twijfel de vestiging der Jezuïeten te Maastricht. De kapittelscholen, die vroeger volgens het oude middeleeuwsche systeem het Trivium en Quadrivium hadden onderwezen en eerst veel later het humanistische leerplan begonnen te aanvaarden, hielden allengs op te bestaan en maakten plaats voor de Colleges der Jezuïten. Het was, zooals overal in het noorden, hoogtijd, dat er vooral voor het hooger onderwijs iets beters in de plaats kwam. Want de hervorming drong ook in onze streken, rondom en in Maastricht zelf, onweerstaanbaar door. Reeds hadden de Wederdoopers gepoogd vasten voet te krijgen in onze stad, maar de waakzaamheid en de krachtige maatregelen van onzen magistraat slaagden erin, de ordelooze benden

[1]) Deze Breve van Paus Leo X is nog in het archief der gemeente Maastricht aanwezig.

Digitized by Google

uit te drijven. In zijn **Wederdoopers te Maastricht** heeft Joseph Habets de overwinning onzer stadsregeering beschreven. Grooter succes hadden in de tweede helft der zestiende eeuw de pogingen der Calvinisten. Omstreeks 1565 wonnen deze eenig terrein in het Vlaamsche gedeelte van het bisdom Luik en kwamen tot onder de muren van Maastricht, waar van lieverlede heel wat Lutheranen en Calvinisten door de poorten binnendrongen.

Gelukkig, dat Luik in die hachelijke dagen een zeer eminenten bisschop bezat in Gerard van Groesbeek. Hij werd geboren in 1517 op het kasteel Curingen bij Hasselt. Priester gewijd te Rome in 1550, woonde hij in naam van zijn voorganger, Robert van Berghem het Concilie van Trente bij en beklom den zetel van Luik, den 11 April 1564. Gerard van Groesbeek is een der uitstekendste bisschoppen van Luik geweest. Kerk en Staat hebben aan zijn zorgzaam bestuur zeer veel te danken. Vooral bleef zijn waakzaam oog voortdurend gevestigd op de nieuwe dwaalleer, die in verschillende steden van zijn bisdom, zooals te Hasselt, Tongeren, Maastricht en Maaseyck het hoofd opstak. Om zijn gehechtheid aan den H. Stoel en zijn zorg voor het H. Geloof werd hij 21 Februari 1578 tot het kardinalaat verheven en overleed 29 December 1580.

Vooral Maastricht is hem eeuwigen dank verschuldigd, omdat hij de gevaren van het Calvinisme voor onze stad inzag en ze met afdoende middelen bestreed. In 1565 wonnen de Calvinisten in en buiten onze stad allengs meer veld, zoodat den wakkeren bisschop de schrik om het hart sloeg. Hij schreef aan den bekenden rector Pater Leonardus Kessel te Keulen en vroeg voor Maastricht eenige missionarissen tot bescherming zijner kudde. Aangewezen werd de bekende Pater Henricus Dionysius, die einde 1565 hier aankwam en zich blijvend te Maastricht vestigde. Voorbijgaand hadden reeds vroeger eenige Jezuïeten te Maastricht gewoond. Of onze stad het geluk had den beroemden Zal. Petrus Faber s.j. te ontvangen, toen deze op last van den H. Ignatius van Keulen naar Leuven reisde, einde September 1543, hebben wij niet kunnen vaststellen. In 1547 hebben twee Jezuïeten, de Paters Cornelius Vishaven en Antonius Vinck, Maastricht aangedaan en werden opgenomen door een vrome vrouw, die zij *„Spiritualis soror et mater nostra"* noemden. In het jaar 1554 preekte er eenige dagen Pater Arnoldus Hezius. De eerste echter, die zich voorgoed te Maastricht vestigde, de eigenlijke grondlegger van het Maastrichtsch college, was Pater Henricus Dionysius.

Digitized by Google

Hij werd te Nijmegen tegen 1520 geboren en mocht er op roemen bloedverwant van den H. Kerkleeraar Petrus Canisius te zijn. Na zijn studies met lof te hebben voltooid te Leuven en daar tot Meester in de vrije Kunsten te zijn bevorderd, keerde hij naar Nijmegen terug en ontving er een kanunnikaat aan de St. Stephanuskerk. Daar leidde hij een heilig leven, bevorderde vooral de versiering der kerken, de vereering van het H. Sacrament des Altaars en gaf toen reeds blijk van zijn groote redenaarstalenten. Na een verblijf te Nijmegen van vijf jaren voelde hij zich tot het religieuze leven getrokken en trad, na eene retraite te Keulen, op Pinksterdag 1554 te Rome in de Sociëteit van Jezus, waar hij door den H. Ignatius zelf is aangenomen. In 1556 werd hij met de Paters Franciscus Costerus en Joannes van Rheidt (Rhetius) naar Keulen gezonden. Hij verklaarde de Psalmen en de brieven van Paulus en legde op Zon- en feestdagen onder grooten toeloop den Catechismus van Petrus Canisius uit.

Het is hier de plaats om iets meer te zeggen over het talent van Pater Dionysius, die een geboren redenaar was. Begiftigd met een sterk geheugen, beschikte hij ook over een fraaie en gemakkelijke uitspraak. Wel was zijn stem niet bijzonder sterk, maar toch zeer aangenaam en helder. Met een soliede leer vereenigde hij duidelijkheid en een groot gemak van uiteenzetting. IJdele versierselen, door de predikers dier dagen al te zeer gezocht, versmaadde hij en steunde vooral op de H. Schrift en de Vaders. Als man van zijn tijd behandelde Dionysius op de eerste plaats de waarheden, welke door de andersdenkenden werden bestreden. Een buitengewoon talent bezat hij om de loopende dwalingen te weerleggen, en de heerschende ondeugden te geeselen, zonder nochtans zijn toehoorders te beleedigen. Zijn succes in den dom van Keulen was dan ook buitengewoon en de brieven der Keulsche Jezuïeten van de jaren 1556-1564 kunnen niet zwijgen over de talenten des predikers en over de vruchten van zijn Apostolaat. Vaak stonden meer dan 4000 toehoorders om zijn preekstoel in den dom en de bekeeringen waren talrijk.

Geen wonder, dat te Keulen de naam van Dionysius op aller lippen was en dat de kerkelijke oversten het grootste vertrouwen in hem stelden. Zoo ontving hij, op de dringende aanvraag van den Aartsbisschop van Keulen, een zending naar hertog Erich II van Brunswijk-Kalenberg. Hij moest goed toezien en dan den raad geven, hoe het volk tot de Katholieke Kerk kon worden teruggebracht, maar

Digitized by Google

tevens ook, hoe er een College van de Sociëteit kon worden opgericht; want men verzekerde, dat er heel geschikte gebouwen voor een dergelijke school aanwezig waren.

„Ik kwam, zoo schrijft Pater Dionysius den 20sten Mei 1562 aan Pater Kessel te Keulen, tegen Laetere (8 Maart) hier aan. Iederen feestdag heb ik in de rijk versierde slotkapel gepreekt en aan de weinige Katholieken moed ingestort. Daags voor Paschen hoorde ik eenige biechten.... Niet lang daarna ontbood mij Hertog Hendrik van Brunswijk-Wolfenbuttel en hij had zelfs een rijtuig gestuurd. Den 2den Mei vertrok ik naar dien vorst, die door en door Katholiek en om zijn overwinnende oorlogen door de andere vorsten zeer gevreesd was.... Daar aangekomen moest ik Zondag na Hemelvaart voor den Hertog, diens zoon en hunne gemalinnen, voor de hovelingen en raadsheeren preeken. Daarna liet de Hertog, die in mijne preek groot behagen vond, mij ontbieden en vroeg, hoe het oude geloof in het land kon worden hersteld. Ik ried hem aan, eerst te onderzoeken, hoe de pastoors waren en hoe het met hun leven en hun leer gesteld was, en dan, hoe de jeugd onderricht werd. Dit antwoord behaagde hem zeer. Tegelijk droeg ik zorg, dat de Kleine Catechismus van Canisius in de bij het kasteel gelegen drukkerij gedrukt werd. Ik zou ook de stichting van een college hebben aangeraden, wanneer er in het land een belangrijke en bekende stad geweest was. Want zonder twijfel zou hij daarin toegestemd hebben, omdat hij ook een dure bijzondere school wilde stichten. Een week daarna moest ik terug naar hertog Erich, die mij per brief had teruggeroepen. Tegen Pinksteren kwam ik daar terug en eenigen kwamen om te biechten en te communiceeren. Op alle Zon- en feestdagen heb ik gepreekt voor den hertog, die een zeer groote liefde voor het oude geloof aan den dag legt en zijn plan wil doorzetten. Om echter de religie te herstellen, zouden eenige goede en geleerde priesters noodig zijn. Of hij een college wil stichten, weet ik nog niet, ofschoon in zijn land de beroemde stad Göttingen ligt".

Nadat Dionysius te Keulen was teruggekeerd, zette hij zijn preeken in den Dom voort.

In het jaar 1564 kwam er een bevel van Rome, dat hem aan zijn vruchtbaar apostolaat ontrukte en, trots de protesten der Keulenaars tot rector van het college te Dillingen aanstelde. Na acht maanden gestadig werk werd zijn gezondheid aangetast, zoodat hij bloed opgaf. De oversten schreven dit aan het minder goede klimaat

Digitized by Google

toe en zonden den kostbaren man zoo spoedig mogelijk naar Keulen terug. Hier hervatte hij na eenigen tijd zijn wekelijksche preeken en lessen. Maar ook dit duurde niet lang, omdat Dionysius door de Voorzienigheid bestemd was voor het heil onzer goede stad Maastricht.

Dit is in het kort de levensloop van Maastrichts Apostel, totdat hij op het einde van 1565 in onze grijze veste aankwam. Zijn eerste verblijf was slechts van korten duur. Door zijn optreden, zijn zachte en krachtige tusschenkomst bezwoer hij het gevaar dat er bestond door de aanwezigheid der Calvinisten en keerde dan naar Keulen terug. Maar men telde nu het noodlottige jaar 1566. De edelen vuurden het gemeen aan tot opstand en beeldenstorm, die zich als een orkaan van Vlaanderen voortplantte naar het Noorden, heel Nederland teisterde en ook losbarstte over onze stad. Want nauwelijks was Dionysius goed en wel vertrokken, of ook ten onzen werden beelden stuk geslagen en eenige kerken geplunderd. Opnieuw hief de prins-bisschop van Luik een noodkreet aan en vroeg den beroemden Pater naar Maastricht terug. Op 31 Augustus 1566 kwam deze opnieuw hier aan, om, behoudens eenige korte excursies naar Luik, Antwerpen en Keulen, in onze stad te blijven werken tot aan zijn dood, 8 November 1571. Gedurende vijf jaren heeft dus Dionysius in onze stad gewerkt en bij zijn zalig afsterven was de stichting van een Jezuïetencollege genoegzaam verzekerd.

Bij zijn aankomst hier te stede was Maastricht zeer onrustig en ten prooi aan Calvinistische facties. Vooral de overbekende en beruchte Herman Modet, eigenlijk Herman Strijcker genaamd, een afvallig monnik, sleepte door zijn onstuimige welsprekendheid tal van onwetenden mede. Als volksmenner had hij een groot aandeel gehad aan den beeldenstorm te Antwerpen, Hasselt en elders en tyrannizeerde in den herfst van 1566 ook onze stad. Maar weldra ondervond hij, dat de bevolking niet met zijn woest optreden dweepte en hem met de scheldnamen van *cachosius* en *stercoreus* betitelde. Tegen hem vooral richtte Pater Dionysius zijn aanvallen en bestreed zijn dwalingen met zulk een kracht, dat Modet, in de plaas van zooals tevoren, de Katholieken uit te dagen tot openbaar debat, zich niet meer durfde vertoonen.

Den eersten tijd nam Dionysius, op last van den bisschop van Luik, zijn verblijf bij den deken van O. L. Vrouw, Richalt van Merode, bij wien hij woonde tot einde 1568. Het eerst preekte hij ook

Digitized by Google

in de Lieve Vrouw, totdat de toeloop zoo groot werd, dat zij de menigte niet meer kon bevatten en Dionysius genoodzaakt was op het kerkhof (het L. Vrouwe-plein) te preeken. Zijn warm en meesleepend woord gaf weer moed aan de Katholieken, die tot dan toe van angst en vreeze gerild hadden voor een drieste, goed georganiseerde minderheid. Zij hieven het hoofd weer op, de kerken werden weer gevuld en de Communies namen toe. En niet enkel vrouwen, maar ook een groot aantal mannen naderden publiek tot de heilige sacramenten. Tal van bekeeringen hadden plaats. Want Dionysius drong aan op verbetering der zeden, en betoogde, hoe schandelijk en onzinnig het Maastrichtsche volk gehandeld had, met zich van het voorvaderlijk geloof te laten aftrekken. Dan weerlegde hij de dwaalleer en de opwerpingen der andersdenkende predikanten zoo overtuigend, dat niemand iets daartegen wist in te brengen en in minder dan drie maanden de Calvinisten 300 aanhangers verloren, zooals Dionysius zelf aan P. Kessel te Keulen schreef.

Zulk een welslagen ontvlamde den toorn der Calvinisten. Zij zetten hun trawanten tegen den Pater op, zoodat zijn leven niet meer veilig was. Den 2den October 1566 poogden de Calvinisten eenige kerken te plunderen en vooral de pastorie van O. L. Vrouw te overrompelen, om den deken met den Jezuïet onschadelijk te maken. Het kostte wat het wilde, Dionysius moest de stad uit, dood of levend. Maar de Katholieken, en vooral de kolendragers, omringden hun geliefden leeraar en hielden de wacht. Tijdens de preeken hadden zij de wapenen onder hun mantel verborgen, om hem tegen elken aanval te verdedigen. Zulk een krachtige houding verijdelde het plan der Calvinisten. Nu kwamen zij op de Markt bijeen en protesteerden tegen de katholieke wachten en sommeerden den magistraat om de predicatiën van den predikant van O. L. Vrouw te verbieden. De magistraat meende niet bij machte te zijn, de fanatieke Calvinisten tot kalmte te brengen, en zocht naar een minnelijke schikking. Reeds vroeger, den 22 September 1566, hadden de oproerigen de Sint Matthias-kerk met geweld ingenomen. Nu kwam men overeen, dat zij in het bezit van drie geroofde kerken zouden blijven, tot de Koning zou hebben beslist.

Deze concessie verried zwakheid en gaf voedsel aan de driestheid der opstandelingen. Den 20 October 1566 deden zij een nieuwe poging en eischten met luid misbaar het stilzwijgen des predikers. Een treurige angst bekroop den magistraat, die den Pater liet vragen,

Digitized by Google

om zich, tot bedaring der gemoederen, voor een tijd te verwijderen. Dionysius trok zich terug naar Luik, maar keerde weldra terug op het instantelijk aandringen der Maastrichtsche katholieken, die hun Apostel terugvroegen. Den 1sten November hervatte hij de prediking; en terwijl zijn leven voortdurend in gevaar was en er zelfs een schot op hem werd gelost, werd hij door zijn vrienden tegen aanvallen beschermd.

Overigens vermocht gevaar en geweld den dapperen, moedigen missionaris geen vrees aan te jagen; integendeel groeide er zijn ijver door aan. Hij preekte drie maal per dag, en, gelijk hij aan Pater Kessel te Keulen schreef, tot heesch-wordens toe. Vooral gaf hij heel gaarne Katechismus aan de kinderen, overtuigd, dat dit onderricht alleen het geloof kon redden. Daarbij bleef het aantal andersdenkenden voortdurend verminderen. In de maand November 1566 verlieten in 14 dagen 50 Calvinisten openlijk hun secte en woonden geregeld de preeken van Pater Dionysius bij. Wat later, den 7 Januari 1567, schreef Dionysius aan Pater Kessel, dat de hervormden altijd meer terrein verloren en dat er sedert zijn optreden te Maastricht meer dan 1000 aanhangers tot het Katholieke geloof waren teruggekeerd.

Door zulk een succes herleefde ook weer de moed van den magistraat, die, met den steun der gilden, het besluit uitvaardigde, dat alle „vreemde en ongeauthoriseerde" predikanten den 31sten Maart 1567 de stad moesten verlaten. Want het was hoog tijd ook voor de tijdelijke belangen der stad. De landvoogdes Margaretha van Parma was den voortdurenden opstand tegen God en den Koning moede en besloot Noircarmes met een belangrijk leger naar Maastricht te zenden om de oproerige stad te tuchtigen. Om zulk een straf te voorkomen, zond de stad haar afgevaardigden naar de landvoogdes, die echter bij haar gevoelen bleef en de afgevaardigden naar Noircarmes verwees. Daarop begaven zich ook de gezanten van den bisschop van Luik naar Brussel en betoogden bij Margaretha, dat de wortel van het kwaad, de ketterij, in Maastricht was uitgeroeid, dat de magistraat en het groote deel der voorname burgers de dwaling niet hadden aangehangen; dat adel en volk niet halsstarrig was, hetgeen duidelijk bewezen werd door de spoedige bekeering, welke Pater Henricus Dionysius alleen had bewerkt; dat de burgers zich wilden onderwerpen aan het besluit der Landvoogdes en het garnizoen aanvaarden, hoewel de bisschop dit volstrekt onnoodig oor-

Digitized by Google

deelde en als vorst en bisschop vergiffenis had geschonken; ook verzweeg het gezantschap niet, dat de rechtsmacht over Maastricht niet alleen aan den Koning, maar ook aan den bisschop van Luik behoorde en dat derhalve niets kon worden ondernomen, tenzij met gemeen overleg. Door dit kalm en krachtig betoog liet de Landvoogdes zich overreden.

Alleen het hoofd van den opstand, Hendrik Muelken, werd terecht gesteld, de burgers moesten de wapenen uitleveren en een garnizoen opnemen, welk laatste echter nogal meeviel. In die dagen dacht Margaretha er aan een fort onder de muren van Maastricht te bouwen, waar Philips II niet tegen was (Corresp. Française de Marg. d'Autriche, Tome I (1925), p. 366, 383).

Deze aanraking der stad Maastricht met de landvoogdes Margareta van Parma, die in 1567 onze stad een bezetting toezond, is te belangrijk om hier niet uit de correspondentie van Margareta met Philips II den origineelen tekst bij te voegen. De beeldenstorm, die het jaar tevoren in bijna heel Nederland gewoed had, was nauwelijks voorbij, zoodat de gemoederen van vorst en volk nog niet tot rust waren gekomen, en Margareta, op last van Philips, zeer geneigd bleef, de schuldigen voorbeeldig te straffen. Ziehier wat de landvoogdes aan den Koning van Spanje schrijft, 12 April 1567:

„Au surplus, Monseigneur, pour revenir à mon propos, je diray, à vostre Majesté que après avoir dompté et subjugué laditte ville, de Valenchiennes et après avoir asseuré et mis à la dévotion de vostre Majesté tout ce que est de la langue Françoise depuis l'ung boult de la frontière jusques à l'aultre, pour ne perdre temps j'ay trouvé en conseil que je debvois passer oultre à le mesmes des aultres villes de la langue thioise, et premièrement de celle de Maestricht, pour estre l'entrée de l'Allemaigne, aiant fait marcher XXI enseignes des gens de pied, qui restoient après la guarnison de huict enseignes laissées audict Valenchiennes, et aiant aussi renvoyés quelques unes ès lieux et places frontières et en Flandres pour tenir toutes choses en quiétude, avec dix pièces d'artilleryes grosses, pouldres et boulletz nécessaires vers ladite ville de Maestricht au long de la grande chausée; laquelle ville j'ay fait reconnoistre par la Cressenière, et m'a fait rapport (comme aussi j'entens asseurement d'ailleurs) qu'elle se peult facillement expugner s'ilz vouloient résister; aiant fait venir vers moy ledit de Noircarmes, avec lequel j'ay consulté tout cest affaire, et commis icelluy pour capitaine gé-

Digitized by Google

néral de ladite armée afin de parachever ce que reste pour ladite ville de Maestricht.

Dont éstans advertiz lesdits de Maestricht, ont incontinent deschassez leurs prédicans, par commun advis des XXIII mestiers, représentans toute la communaulté de ladite ville, et, aians envoyé vers moy leurs deputez pour m'en advertir et supplier de ne y vouloir envoyer gens de guerre, étans prestz faire ce que leur seroit commandé de la part de Vostre Majesté et de l'evesque de Liège, Sr en partye de ladite ville, je les ai renvoyé leur faisant dire qu'ilz avoient fermez par cy-devant les portes aux commissaires de Vostre Majesté et que maintenant les leur ferois bien ouvrir en leur monstrant les clefz avec lequelles il convient trouver l'ouverture en une ville appartenante à Vostre Majesté, leur enchargeant aussi de faire ce que ledit Noircarmes leur commanderoit, auquel une remettois de déclairer à eulx ce qu'il avoit en charge de moy.

Tost après, éstans lesdicts députez partiz, ledit évesque m'envoie ses commissaires pour me donner à entendre que lesdites presches et exercices de toutes sectes estoient cessez audit Maestricht, qu'ilz se humilioient et requerroient pardon pour ceulx qui avoient délinqué, que le Magistrat estait bon, comme estoit le plus grande partye de ladite ville, laquelle, par raison, ne pourroit souffrir pour les mauvais, estoient prestz de recevoir guarnison, qu'il tenoit suffisants de deux enseignes, l'une de Vostre Majesté et l'aultre de luy, d'aultant que les mauvais s'estoient jà pour la plus grand part renduz fugitifz, que, de sa part, il leur avoit pardonné et promis d'intercéder vers moy, à quoy il disoit estre autant plus incliné pour estre aussi leur évesque.

Je leur ay donné pour reponce que j'estois bien aise d'entendre que lesdits de Maestricht se rendoient obéissans à Vostre Majesté et à luy, comme leur Seigneur, ne desirois aultre chose que user de la mesme modération que luy, mais que Vostre Majesté s'estait à soy réservé le pardon; que, toutesfois j'esperois bien que icelle en useroit de ceste sorte; cependant convenoit bien s'asseurer de ladite ville, et, quant au nombre de la guarnison, ne me sembloit quant à présent pouvoir suffire de deux enseignes, d'autant que ladite ville de Maestricht est l'entrée de ces pays d'Allemaigne, et que les adversaires avoient tousjours menassé de préoccuper icelle pour par là amener les estrangiers au pays; aussi qu'il estoit encoires besoing reduire et renger ceulx de Limbourg et de Faulquemont, où estoit

Digitized by Google

advenu semblable désordre; que pour après lors que les choses seroient plus quiètes l'on pourroit reguarder ce que seroit de faire, que j'avois envoyé cellepart ledit de Noircarmes, comme capitaine du camp, lequel tiendroit toute bonne correspondence avec luy, joinct que le sécretaire de la Torre estoit allé de ma part audit Liège pour communicquer de l'exploit contre laditte ville, par lequel je luy avois fait entendre amplement mon intention, selon l'instruction à ces fins donné audit de la Torre, dont la copie est cy-jointe.

Les députez de Liège, me réplicquèrent que ladite Ville n'estoit de la nature ny condition des aultres pour estre commune à Vostre Majesté et à leur maistre, aussi pour n'avoir les corps de la ville offensé; qu'il convient mieulx les avoir pour doulceur, que par force; que leur dit maistre avoit jà envoyé quelque Jésuite, bon predicateur, qui faisoit grand debvoir d'indoctriner le peuple, lequel luy avoit promis grâce et pardon, avec plusieurs aultres choses semblables, pour me persuader d'user de mesmes; sur quoy n'eurent aultre reponce de moy que celle que dessus.

Cependant ledit camp marche tout le long de la chaussée (comme dit est), m'escripvant ledit évesque qu'ilz sont d'intention de se rendre et depuis ont envoyé vers moy leurs deputéz dire qu'ilz se rendoient à la bonne discrétion de leurs seigneurs, comme contient leur escript, je les ay accepté, et suyvant ce mandé audit Sr de Noircarmes de introduire les six enseignes du régiment du Sr de Hierges (de Berlaymont), attendant que je pourray mettre illec trois enseignes du conte d'Eversteyn (Eberstein verving Hierges te Maastricht 22 April 1567 en bleef er militair gouverneur tot 1568; hij bestuurde voor Philips II en den bisschop van Luik) qu' j'entens estre plus prestz à passer leurs monstres à Herpen de ce costel là, comme aussi le régiment de Schaumbourg". *M. R. C. Bakhuizen van den Brink — J. S. Theissen,* Correspondence Francaise de Marguerite d'Autriche duchesse de Parme avec Philippe II, Tome I, Utrecht 1925, p. 340-341.

Noircarmes kwam en legde een garnisoen in de stad, hetgeen natuurlijk meer veiligheid, maar ook een groote last en kosten voor Maastricht aanbracht, gedurende veertien maanden. Zoo had Dionysius onze stad van de dwaalleer en tevens van de dreigende plundering bevrijd. De stad was daarom uiterst tevreden over den „geleerden predikant Doctor Henricum Dionys, dewelcke nu eenen langen tijt alhyer gepredickt ende met ziner godtselighe leeronghe

Digitized by Google

onder de borgeren veel goet heeft gedaen, dat men daeromme *seynen huysweerdt* minen here den deken van onzer liever Vrouwen op zijn kosten sal geven van Stadsweegen hondert ende twintig gulden brabants".

Ook het volk schreef aan Dionysius algemeen het behoud des geloofs te Maastricht toe en gaf hem den welverdienden eerenaam van „Apostel van Maastricht". Pater Kessel berichtte dit op 19 November 1566 aan den generaal der Sociëteit, zeggend: „Door zijn preeken schijnt hij de stad te hebben bewaard, daar er elken dag velen terugkeerden, die door de Calvinisten waren verleid". En de jaarbrieven van 1567 melden: „In het midden van den brand heeft hij de stad gered, niet zonder gevaar voor zijn leven". In zijn *Notulen* gewaagde destijds de magistraat „van den groten arbeid door Doctor Henricus Dionysius gedaen int woerd Gods te vercondigen" en schreef wat later, 3 April 1573 aan den generaal der Jezuïeten: „Hij heeft te midden der hevigste kettersche woelingen met gevaar van zijn leven het Katholiek geloof beschermd, weer opgebouwd en bewaard".

Toen de generaal der Jezuïeten, de H. Franciscus Borgias op de herhaalde aanvragen van Kardinaal Hosius (1 Mei 1567; 13 Sept. 1567; 23 Nov. 1568) besloot Pater Dionysius weg te nemen uit Maastricht, had er een volksoploop in de stad plaats. Op geen enkele voorwaarde wilde men hem loslaten. De magistraat nam zelfs zijn toevlucht tot den hertog van Alva, die zich ook tegen het vertrek van Pater Dionysius verklaarde en schreef tot het hoofdbestuur te Rome, „dat Dionysius de provincie niet mocht verlaten, indien men aan de Koninklijke Majesteit aangenaam wilde zijn". Hierop gaf de generaal zijn ontevredenheid te kennen, in de meening, dat de actie bij Alva van de Paters was uitgegaan. Hierin echter werd hij gerustgesteld door de brieven van de Paters Hieronymus Nadal en Franciscus Coster, dat niemand van de Sociëteit, maar alleen de magistraat van Maastricht den hertog van Alva om tusschenkomst had verzocht. Trouwens er was weinig noodig om Alva in deze zaak te betrekken, omdat deze openlijk er voor uit kwam, Dionysius te Maastricht te willen houden, „wiens tegenwoordigheid in de stad meer bijdroeg om de burgerij in rust te houden dan al zijne troepen". (Fisen, Flores, p. 324).

Zoo gaarne de goede burgers van Maastricht en Alva den Pater in de stad hielden, toch leert ons een raadsbesluit van 14 Februari

Digitized by Google

1569, dat er nog tegenstanders van Dionysius binnen onze veste waren: „Aengezien diverse fameuse libellen zoo tegen God en den Koning als tegen den hertog Alva *en den predicant Doctor Dionysius en anderen* gestrooid worden, dat ieder die de daders kent of zal te kennen krijgen, zulks binnen drie dagen nadat hij er kennis van gekregen heeft, aan het gerecht zal bekend maken, op pein van als hoofddadiger gestraft te worden". Hier worden dus genoemd *Dionysius en anderen.*

Hier rijzen dus terstond de vragen: Wie waren dit? leden van den magistraat? Geestelijken? Ordebroeders van Dionysius, die hem nu en dan kwamen helpen? Op al deze vragen kan geen beslist zeker antwoord worden gegeven. Wel wordt hier en daar verhaald, dat er tijdens het leven van Dionysius enkele Paters der Sociëteit aanwezig waren, om hem in zijn werk te ondersteunen. Zoo b.v. *Annuaire du Limbourg,* 1830, p. 148 en in andere werken. Het is echter ondoenlijk deze berichten met bewijzen te staven. Vermoedelijk droeg dus Dionysius den zwaren last van zijn werk alleen.

Na het jaar 1568 woonde hij bij den Deken van St. Servaas, Nicolaus van der Straeten I.U.D., waar hij bleef tot aan zijn dood. In dien tijd strekte hij zijn apostolaat vooral uit tot de geestelijkheid der stad, die moest worden ontvlamd tot godsdienstijver en liefde voor de kerkelijke plechtigheden. Het meest slaagde hij hierin bij zijn gastheer, die weldra een voorbeeld werd van plichtbesef, stipte onderhouding zijner ambtsbezigheden en vooral van groote mildheid jegens de behoeftigen, zoodat hij Vader der armen en voorbeeld der kanunniken genoemd werd. Tevens ijverde hij voor de vestiging der Jezuïeten te Maastricht en een College der Sociëteit.

Intusschen ging de gezondheid van Dionysius gedurig achteruit. Men vroeg het advies van vier Leuvensche geneesheeren, die allen verklaarden, dat hij te Maastricht moest blijven en zonder gevaar voor zijn leven geen langere reis mocht ondernemen. Dit ontnam aan kardinaal Hosius de hoop nog ooit den beroemden man in zijn bisdom terug te zien. Toch schrijft hij opnieuw om alsnog een laatste poging te wagen. Het getuigt wel voor het talent en de deugden van Dionysius, dien hij in zijn schrijven Pater Henricus noemt. Een getuigenis van zulk een kardinaal mag ik den lezer niet onthouden: „Wat moet ik doen met Pater Henricus? Wanneer ik niet kan verkrijgen wat ik verlang, zal ik toch doen wat ik kan. Men heeft eerst de geneesheeren geraadpleegd, of hij zonder gevaar tot mij zou

Digitized by Google

kunnen komen. Zonden de Apostelen of de missionarissen, die naar een ander werelddeel vertrekken, dit ook hebben gedaan? Ik ben er verre van af Apostel te zijn, wier schoenriemen ik niet eens waardig ben te ontbinden, maar toch mag ik wel zonder grootspraak vermelden, dat ik geen advies van doctoren heb gevraagd, toen ik door drie brieven van Paus Paulus IV naar Rome werd geroepen, en in de hitte van Juli en Augustus, alleen steunend op Gods hulp, mijn reis heb ondernomen en voortgezet en den 1sten September geheel uitgeput te Rome ben aangekomen. God heeft mij gekasteid, maar mijn leven gespaard. Met veertienen lagen wij ziek, en niet alleen is er niemand gestorven, maar allen zijn tot de vroegere goede gezondheid hersteld. En ook nog dit jaar, toen er een gerucht liep, dat er iets op touw werd gezet op de samenkomst van Lublin, heeft de koude van het Noorden mij niet tegengehouden. Ik was zwak en kon niet tegen de koude en zeker niet tegen de ongemakken der herbergen, waarvan Pater Salmeron U kan verhalen. Maar, na Gods hulp te hebben ingeroepen, ging ik toch op reis; en door de gebeden der godvruchtigen en Gods goedheid gebeurde het, dat ik gezonder en krachtiger werd, naarmate ik de reis voortzette en veel leed. Dit schrijf ik echter toe aan de gebeden en H.H. Missen der Sociëteit; maar toch zie ik niet in, dat deze gebeden wel voor mij, en niet voor Pater Henricus voordeelig zouden zijn. Nog een ander voorbeeld. Reeds vijf jaren is het geleden, dat de Paters van uwe heilige Sociëteit herwaarts kwamen, toen veel streken van Duitschland, Polen en Pruisen door de pest waren besmet. Zij reisden zoo, dat ze vooral de plaatsen aandeden, waar de ziekte heerschte. En toch heeft God hen bewaard, zoodat geen enkel gevaarlijk ziek werd, behalve Pater Petrus (Phaë), die echter ook reeds hersteld is. Zeker de gehoorzaamheid van Uw Paters kan ik niet genoeg bewonderen en vereeren, maar die van Pater Henricus, wat ik met Uw verlof wel mag zeggen, lijkt mij wel wat te stipt. Maar wat zal ik doen? Werklieden heb ik niet, en Pater Petrus (Phaë), dien ik scheen te bezitten, tracht Pater Franciscus mij te ontnemen en elders te zenden.... Ik zie dat de Belgen Pater Henricus niet willen missen, maar zij hebben den hertog van Alva, die meer opbouwt door zijn daden, dan P. Henricus door zijn preeken. Indien wij een Alva hadden, zou ik niet met zooveel aandrang werklieden vragen. God moet ik mijn werk toevertrouwen. Hij moge zijn wijngaard verzorgen. Het is wonder, dat mijn bokken (protestanten) zoo gemakkelijk aan

Digitized by Google

Domine's kunnen komen. Want ze hebben er nog een tweeden bijgekregen, die niet alleen door zijn Duitsche, maar ook door zijn Poolsche preeken, de menigte van Christus aftrekt en overbrengt naar den Antichrist van Eisleben. Bijgevolg zijn er hier minder tot de H. Tafel genaderd dan het vorig jaar".... Aldus Hosius in een brief aan P. Joannes Polanco. (Epistolae P. Nadal, III, p. 811-812).

Het was echter met P. Dionysius anders gesteld dan kardinaal Hosius wel meende. Aan reizen kon hij zelfs niet meer denken. Want afgezien van het graveel, dat hem wreede pijnen veroorzaakte, waren ook zijn longen zeer sterk aangedaan. En toch niettegenstaande herhaalde bloedspuwingen, zelfs tijdens zijn preeken, bleef hij op zijn post. Zijn krachten verminderden dagelijks, zonder dat hij ophield te werken. Hij bezweek dan ook met de wapens in hand bij den deken van St. Servaas, in zijn geliefd Maastricht, waaraan hij zijn laatste levensjaren en krachten besteed had. Plechtig werd hij begraven in de kerk der Kruisheeren, naast het hoogaltaar, aan de Evangeliezijde. Twee jaren daarna stierf ook Deken van der Straeten, die in hetzelfde graf werd bijgezet. Ten bewijze plaatsen wij beider grafschrift hierbij.

Henricus Dionysius, hic tumulatus, Jesu
  Nominis excellens relligiosus erat.
Divini verbi Doctor clarissimus, idem
  Qui vigil hac Ceusias arcuit urbe faces.
Qui legis haec, da vota Deo et deposce quietem
  Defuncto, et mortis sedulus esto memor.
Obiit an. CIↃ.IↃ. LXXI. die VIII. Novemb.

D. O. M.

Venerabili morumque ac vitae integritate multipliciter insigni D. Nicolao Stratio, Ecclesiae B. Servatii Canonico, pauperumque in eleemosynis elargiendis patrono liberalissimo. Obiit Anno CIↃ.IↃ. LXXIII. ipso die Innocentium.

R. I. P.

Het kon niet anders, of de enorme ijver door Henricus Dionysius aan de stad Maastricht besteed moest bij de inwoners het verlangen opwekken, een blijvende nederzetting der Paters Jezuïeten binnen de veste te hebben. Reeds in de maand September 1567 deed de magistraat van Maastricht een poging bij het hof van Brussel: Trajectenses videntur agere cum Duce Albano, ut et ipsi Collegium

Digitized by Google

habeant, zoo schreef Dionysius zelf, 2 October 1567, uit Maastricht aan P. Kessel te Keulen. Er bestond echter weinig kans op slagen, omdat Alva er niet voor was. Volgens Sacchini (Hist. Soc. P. IV, lib. II, n. 60) waren de burgers van Maastricht zeer begeerig naar een college, sedert Dionysius hen van een wissen ondergang gered had. Maar aangezien de fondsen ontbraken, moest men zien deze te verzamelen. De eerste gift dient te worden vermeld, omdat ze als het penningske der weduwe den Heer heeft behaagd en zegen gebracht over het toekomstig college. Het is het offer eener arme weduwe, die als jaarlijksche rente gaf een schepel tarwe, of vier kronen, 19 September 1567 (Liber instrum. Coll. Traject.).

Aanvankelijk, zoolang men vreesde, dat de missionaris naar kardinaal Hosius of naar elders zou worden gezonden, bestond er zeer veel geestdrift voor de stichting van een college; maar, zooals het zeer vaak gaat, eens het gevaar van hem te verliezen geweken, verkoelde de ijver. En daarom besloot de Provinciaal, Pater Franciscus Coster, na de vasten van 1570, Pater Dionysius naar Antwerpen te roepen, om daar het ambt van vice-provinciaal waar te nemen, terwijl Pater Coster zelf de provincie visiteerde: „Zijn tijdelijke verwijdering, zoo schreef hij, zal de geestdrift voor een college opnieuw doen ontvlammen. Want zoolang Dionysius bij hen is, zijn ze voldaan en bemoeien zich met niets meer". Die voorspelling kwam letterlijk uit. Terstond na het vertrek van Pater Dionysius begon de magistraat van Maastricht weer stappen te doen om hem te doen terugkeeren en bood tevens een plan van fundatie aan. Hierin vroeg de magistraat echter geen college met klassen, maar enkel een residentie, waarin zich eenige Paters te Maastricht zouden vestigen, en bood daarvoor een huis aan met f. 400 jaarlijksche rente. De provinciaal, Pater Coster, was van meening dit voorstel te moeten aannemen.

Tijdens zijn aanwezigheid te Maastricht zag hij met eigen oogen al het goede, dat er in die stad door Dionysius verricht was, en schreef 2 Juli 1570 aan den generaal der Jezuïeten te Rome: „De stad heeft zeer veel in zijn financiën geleden van het garnisoen der Duitsche en Spaansche troepen, en op het oogenblik veroorloven de middelen niet, een college te stichten. Men zou echter een residentie kunnen toestaan". In een schrijven van 29 Augustus 1570 aan Pater Coster gericht keurde de generaal dit goed; te meer, omdat hij niets van een College wil weten, zoolang men niet verzekerd is

Digitized by Google

van een fondatie van f. 500 à f. 600 rente. „Want de ondervinding heeft ons geleerd, dat kwalijk gefundeerde colleges eer schadelijk dan nuttig zijn voor de Sociëteit". Nu er een residentie zou worden gesticht, hervatte Pater Dionysius zijn werk in 1570 en daarin werd hij gesteund door Pater Boccacius. Lang zou dit echter niet duren, omdat ten eerste Pater Dionysius het jaar daarop stierf, en ten tweede, wijl men na het vertrek van den hertog van Alva te Maastricht meer dan ooit naar een college verlangde. Het schijnt, dat Pater Dionysius weinig hoop had een college te zien verrijzen. In zijn testament van 13 Sept. 1568 vermaakt hij een jaarrente aan arme studenten van het College te „Cuelen op den Rijn" en zegt daarbij geen woord over Maastricht. Bij de groote behoefte der stad in die dagen zou hij anders allicht iets voor het College hebben vermaakt. Want de stad had ondersteuning hoog noodig.

Immers nog in het jaar 1573, twee jaren na den dood van Pater Dionysius, wil de magistraat wel medewerken en de stichting van een College begunstigen, maar zonder iets bij te dragen in de kosten. In de notulen van den raad lezen we op 30 Maart 1573 het volgende besluit:

„Alsoe etlicke burgeren of devoete persoenen verzoecht hebben dat men, om een Collegie alhyr offt schoel op te rechten, honne zoude verleenen ende vergonnen een suppliek offt request op den naam van deser stadt aan onssen allderheylichsten Vader den Pauss ten eynde ons syn consent ende bewillinghe daertoe te gecryeghen. ende presenteeren dezelve suppliek op te schicken ende 'tvoers. College te erigeren tot honnen cost ende last, sonder eynighen cost offt last deser stadt, soe dezelve zeer belast ende des vermogens nyet en es om daer touwe yet te contribueeren. Ende want dit es eyn redelich saecke ende petitie ende daer uyt dat groote vrucht en prouffyt deser stadt ontstoen ende macht aencomen, dat men daeromme den selven supplianten in desen honnen versoeck sal condescenderen, ende honne de versochte suppliek op den naem van der stadt vergonnen ende mededeylen, doch alles sonder cost ende last van der stadt als voersz.".

Onder deze voorwaarde verzond de magistraat der stad op verzoek van „etlicke burgeren of devoete persoenen" een suppliek van denzelfden datum, 30 Maart 1573, aan Paus Gregorius XIII en den 3 April daaropvolgende een officieele aanvraag aan den Vicaris Generaal, Pater Polanco, die na den dood van den H. Franciscus Bor-

Digitized by Google

gias de Sociëteit *ad interim* bestuurde. De suppliek herinnert aan de groote diensten, welke Pater Dionysius aan de stad heeft bewezen; hoe hij het geloof der inwoners heeft versterkt, beschermd en bewaard, en dit heeft volgehouden tot aan zijn dood, in voortdurend levensgevaar. Toch was het antwoord van den nieuwen generaal, in zijn schrijven van 1 September 1573, gericht tot den magistraat van Maastricht en het kapittel van St. Servaas, niet zeer bemoedigend. Terwijl Pater Mercurianus hulde bracht aan de edelmoedige plannen der stad Maastricht, drukte hij evenwel zijn spijt uit, de gevraagde gunst voorloopig niet te kunnen toestaan. „Want nog zoo juist, zegt hij, heeft de Generale Congregatie mij ten zeerste op het hart gedrukt, liever de oude stichtingen te bevestigen, dan aan nieuwe te denken: „Serio commendavit, ut potius applicaret animum ad roboranda et ad perfectionem adducenda Collegia jam admissa quam ad nova admittenda" (Institutum Soc. Jesu, I, Florentiae 1893, p. 222).

Tot lof van den magistraat moet worden gezegd, dat hij trots al deze moeilijkheden den moed niet opgaf, te minder wijl ook het kapittel van St. Servaas de stichting van een Jezuïetencollege krachtig bevorderde. Opnieuw drong men aan bij den provinciaal en men voegde daarbij een lijst der fondsen, die reeds waren verzameld (22 December 1573):

Behalve een huis door Catharina Hoevelers gelegateerd, waren de fondsen reeds tot f. 4000 geklommen. De voornaamste donateurs waren Nicolaas van der Straeten zal. ged., deken van Sint Servaas en zijn zuster Joanna de Hertoghe, die elk f. 1600 voor het toekomstig college hadden gelegateerd. Daarenboven had de deken nog aan jaarlijksche rente f. 83 geschonken met zijn bibliotheek, die vooral rijk was aan oude boeken.

Daarom drong de magistraat der stad altijd meer aan op de stichting van een college en noodigde reeds 21 December 1573 Pater Joannes Jacobs van Asten in Brabant, die in dat jaar te Maastricht gepredikt had, uit om zich blijvend hier te vestigen. Hij nam zijn intrek in de Linkulenstraat. Deze vestiging van Pater van Asten was wel een teeken, dat het college in 't zicht was. Het werd volgens den magistraat ook tijd, omdat de meeste belangrijke legaten gegeven waren met de clausule: „Indien het college niet is toegestaan op Sint Jan 1574, dan zullen deze goederen besteed worden aan andere goede werken". Daarom was ook de provinciaal, Pater

Digitized by Google

Bauduin Delange van meening, dat er spoed moest worden gemaakt. In een brief van 22 April 1574, aan den Generaal gericht, deed hij daarbij nog de volgende zes redenen gelden:

1. De onbeslistheid van den Prins-Bisschop geeft weinig hoop op een Jezuïetencollege te Luik (Het begon de klassen eerst 30 April 1582, twee jaar na den dood van Gerard van Groesbeek), zoolang hij leeft. 2. Wellicht zal de oprichting van een college te Maastricht den Luikenaren nieuwen moed instorten. 3. Maastricht is een college waard; want de stad is rijk, uitgestrekt en volkrijk. 4. Na hetgeen Maastricht in godsdienst en zeden van de Calvinisten heeft geleden, is er een college hoog noodig. 5. Men zou met de stichting van een college te Maastricht den Koning van Spanje zeer behagen. Want 6. Maastricht is om zijn geografische ligging naar de zijde van Duitschland een der sleutels van België: *„Una clavis totius Belgiae versus Germaniam"*. Om dit alles volledig te begrijpen, dient men te weten, dat de generaal vroeger had geschreven: „een college te Luik zou dat van Maastricht overbodig maken, ***propter locorum inter se propinquitatem.*** Zeer terecht was de provinciaal het hierin met den generaal niet eens en bleef aandringen. Hij stelde de Paters Arnoldus Hezius en Joannes van Asten, die de eerste rector van het college werd, tot onderhandelaars aan.

Met grooten spoed werden in het voorjaar van 1574 de onderhandelingen gevoerd. De senaat der stad besloot tot aanneming 10 Mei 1574 [1]) en na een kleine maand, den 1 Juni 1574, kon de provinciaal zelf naar Maastricht komen, om de laatste beslissingen te nemen. Men werd het dan eens op de volgende voorwaarden: De stad beloofde te zullen zorgen voor een geschikte woning en de klasgebouwen, en wel als blijvend eigendom der Sociëteit. Verder verplichtte zich Maastricht jaarlijks een pensie van f. 300 te betalen, totdat het college uit andere middelen het jaarlijksche inkomen van f. 800 had bereikt. Voegt men hierbij, dat er door de leerlingen geen schoolgeld betaald werd, dan komt men tot de overtuiging, dat het onderhoud van een college vrij wat eenvoudiger was dan heden. De Paters hunnerzijds namen de verplichting op zich, om den prijs van het huis, door de stad voorgeschoten, later te rembourseeren, wanneer hun revenu het jaarlijksch bedrag van f. 800 zou hebben bereikt. Het verplichtend werk bestond enkel in het onderwijs der ***Humaniora.*** Met betrekking tot de overige werken van zielenijver vertrouwde de stad op de bekende toewijding der Sociëteit.

[1]) Zie Bijlage I.

Digitized by Google

De provinciaal onderteekende nu het contract, natuurlijk op voorwaarde, dat de generaal te Rome, die altijd het laatste woord heeft in de stichting en de opheffing van een college, het later zou ratificeeren. Bij schrijven van 16 Juli 1574 gaf Pater Generaal gevolg aan den wensch van Pater Provinciaal Delange en stond toe, de stichtingsacte definitief te passeeren.

De Generaal, die eigenlijk de stichter der Colleges was, heette Everardus Mercurianus en was geboren te Marcour in Luxemburg, waaraan hij zijn naam ontleende. Na het licentiaat in de philosophie te Leuven te hebben behaald, nam hij de zielzorg van een kleine parochie in het diocees van Luik op zich, na een kanunnikaat te hebben geweigerd. Toch streefde hij nog naar hooger en trad 1548 in de Sociëteit van Jezus, waar hij een zeer hooge deugd beoefende, provinciaal werd van België en in het jaar 1573 Generaal der heele Sociëteit, welk zwaar ambt hij met buitengewoon veel beleid, voorzichtigheid en geduld waarnam, totdat hij in 1580 te Rome een heiligen dood stierf.

Dezelfde brief, waarmee Everardus Mercurianus het Maastrichtsche College mogelijk maakte, 16 Juli 1574, bevatte nog eenige voorwaarden, welke belangrijk genoeg zijn ze hier te vermelden: 1) Het College van Dinant zou worden opgeheven; 2) te Maastricht zou men niet beginnen, voordat alles gereed was: het huis, de klasgebouwen en de kapel; en ten 3) zou men ook nog giften kunnen aanvaarden, wanneer het revenu zou zijn gestegen boven de f. 800 (Zie Bijlage II).

In een zoo sterk bevestigde en nauw ingesloten stad als Maastricht rees nu de belangrijke vraag: Waar zal het college worden ondergebracht? Natuurlijk behoorde men een plaats te kiezen, waar eventueele uitbreiding mogelijk was. In 1574 reeds had de stad, met goedkeuring van Don Luis de Requesens, aan de Sociëteit twee huizen aangeboden, uitkomende in de Wolfstraat. Het huis Hoevelers, vermoedelijk gelegen op de Lenkulenstraat en bij zijn komst in de stad, December 1573, door Pater Joannes van Asten bewoond, deugde niet voor College. Daarom kocht men het huis De Guldenboom (Arbor aurea), een groot gebouw in de nabijheid der O. L. Vrouwe-kerk en Sint Nicolaas, gelegen op de Breedestraat. Het behoorde aan de familie Belen, wier leden het met vieren bezaten. Barbara schonk haar kwart aan de Sociëteit, op voorwaarde, dat ze haar heele leven in het huis Hoevelers mocht wonen. Daarenboven

Digitized by Google

beloofde zij, dat haar familie het heele gebouw aan de Jezuïeten zou verkoopen. Eenigen tijd daarna onderhandelde de magistraat der stad met de familie Belen over den prijs. Het aangrenzende huis, voor de klassen bestemd, kocht Henri de Ruisschenberg, Commandeur der Duitsche orde. Hij betaalde daarvoor f. 2075. De beide laatstgenoemde huizen samen kostten f. 6000; en volgens een brief van Pater Hezius, van 21 Juni 1575, was dit alles op f. 500 na betaald. Nu werd in naam van Pater Generaal Everardus Mercurianus door den provinciaal Pater Baldewinus Delange de fundatiebrief onderteekend op 28 Maart 1575. Dit is dus de datum der stichting van het Maastrichtsche Jezuïetencollege op de Breedestraat (Publications de la Société etc. Tome XXXI, p. 82 ss.).

Brillant kon men de dotatie van het college niet noemen. Toch mag men niet vergeten, dat ze voldoende was en dat de stad Maastricht, uitgeput door de bezetting voorloopig niet meer kon doen. Daartegenover stond echter, dat de Sociëteit in den Commandant der Duitsche orde een zeer rijken en edelmoedigen Maecenas had, die beloofde zijn vrijgevigheid te blijven uitoefenen, en daarvoor door den generaal, 25 Mei 1575, hartelijk bedankt werd. Met het volste vertrouwen kon het College ook rekenen op de mildheid van den magistraat en de bevolking der stad, die later, tot 1773 toe, met echt koninklijke vrijgevigheid in de behoeften van het College bleef voorzien.

Nu stond aan de opening van het zoo lang verwachte en verlangde College niets meer in den weg en na deugdelijke voorbereiding begon men de klassen op 27 Juni 1575. Het eerste jaar telde de communiteit der Jezuïeten *dertien* personen. Aan het hoofd stond de eerste Rector Pater Joannes van Asten. Hij was omstreeks het jaar 1530 te Asten bij Helmond geboren. Zijn eigenlijke naam was Joannes Jacobs, maar hij werd naar zijn geboorteplaats, volgens het gebruik dier dagen, gewoonlijk Joannes van Asten genoemd. In het jaar 1550 verwierf hij den graad van baccalaureus en werd in 1554 te Luik priester gewijd. Van 1557 tot 1561 was hij pastoor van de Sint Jacobskerk te Antwerpen en daarna deken van Sint Stephanus te Nijmegen. Twee jaren daarop trad hij, 7 Maart 1563 te Keulen in de Sociëteit van Jezus. Na het noviciaat, waar hij als de minste wilde behandeld worden en in groote bescheidenheid en ingetogenheid leefde, ontving hij de opdracht, om wegens zijn uitgebreide kennis en groote welsprekendheid in het gymnasium te Keulen de

Digitized by Google

Latijnsche preeken te houden. Op een missiereis in Gelderland kwam Pater van Asten te Nijmegen en nam er bezit van het huis, dat de tante van den Heiligen Petrus Canisius aan de Sociëteit geschonken had. Van deze gelegenheid maakte hij gebruik om de burgers in het katholieke geloof te bevestigen; maar werd door eenige nieuwgezinde onruststokers gegrepen, naar een naburig bosch gesleurd en zoodanig met stokken geslagen, dat hij nauwelijks levend aan de handen der woestelingen ontkwam. Zijn vurige ijver voerde hem ook buiten Gelderland, zoodat hij zelfs tot in Holland doordrong en met Mgr. van Nieuwland, bisschop van Haarlem, ernstig de oprichting van een college in die stad besprak. Maar hoewel er over deze zaak tot 1568 briefwisseling gevoerd werd, is van een college te Haarlem niets gekomen.

In 1566 vergezelde hij Kardinaal Hosius naar Pruisen, waar hij gedurende zes jaren werkte. Tot Rector van het college te Braunsberg benoemd, preekte hij in zijn overigen tijd met veel ijver tegen de nieuwe leer en de verslapte tucht. Na alle soort van plagerijen, terwijl men zelfs zijn spreekgestoelte met drek bevuilde, dreigde de opgewonden menigte hem te dooden, die hij echter door zijn kalme, indrukwekkende houding en zijn krachtig woord wist te bedaren. In 1572 keerde Pater van Asten naar Antwerpen terug, preekte in Zuidelijk Nederland en kwam ook, zooals we boven zagen, naar Maastricht, waar hij zich op verzoek van den magistraat blijvend vestigde.

Met zijn twaalf Paters en Broeders begon Pater van Asten het beheer van het college en hield aanvankelijk drie klassen. Volgens de *Historia domus* van het college klom het aantal leerlingen weldra tot 300, dat we echter minder juist en ietwat overdreven vinden. De officiëele brieven van den Rector aan den Generaal, die zeer zeker meer betrouwbaar zijn, geven de juiste getallen: Bij het begin, van 27 Juni tot 28 Augustus 1575, toen de vacantie begon, waren er 130 leerlingen. Bij de terugkeer na de vacantie, in October 1575 150 leerlingen; in Januari 1576 waren er 190; in April 1576 klom het aantal tot 200; na de groote vacantie, October 1576 tot 250; na de plundering der stad in October van hetzelfde jaar daalde het aantal leerlingen en bedroeg in Juli 1577 slechts 150. Ter verklaring diene, dat deze plundering geschiedde door de Spaansche soldaten, die door het gouvernement waren verbannen; 300 inwoners kwamen om en een grooter aantal ging op de vlucht. Aldus de Rector aan

Digitized by Google

Pater Generaal, 5 November 1576. Toch gingen de klassen, zoo goed het kon, door. In 1578 werden de Jezuïeten uit de stad verdreven door Willem van Hoorne en zij vluchtten naar Luik. Ze keerden terug na de overwinning van Farnese, 1579.

Deze zoo spoedige wisseling der fortuin, toen het zoo zeer verlangde college nauwelijks bestond, lag niet aan de Sociëteit van Jezus. Overal waar binnen de grenzen van Nederland de partij der Staten zegevierde, toonde het leger en de Calvinistische bevolking haar vijandschap op leven en dood door dezelfde knevelarij en vervolging. Was de gouverneur daarenboven van dezelfde partij, dan werd gewoonlijk het lot der Jezuïeten spoedig beslist, niettegenstaande de sympathie en de bescherming van den magistraat der stad. Dit was thans het geval te Maastricht.

Het college van onze stad was het eerste, waarop zulk een onweer neerkwam. Want na den uittocht der Spaansche troepen, op 27 April 1577, verviel de stad in volslagen anarchie. De twee burgemeesters en de katholieke meerderheid van den magistraat werden op zij geschoven en de massa van het lagere volk voor de Generale Staten gewonnen. En toen daarenboven in Januari 1578 Willem van Hoorne het bestuur der stad in handen nam, was het met de Jezuïeten en hun college gedaan. Het sarren begon met de onderdrukking van het stedelijk subsidie, gevolgd door requisities en militaire inkwartiering, die het communiteitsleven totaal onmogelijk maakten, en vooral door ongestrafte of zelfs aangemoedigde volksoploopen tegen het college. De Paters bleven echter, volgens den last hunner oversten, op hun post.

Den 27sten Februari 1578 kwam de gouverneur in persoon naar het college, om de standvastigheid der Paters te overwinnen. Hij riep de communiteit bijeen in den refter en sommeert allen, ofwel den eed van trouw aan de Staten te doen, ofwel heen te gaan. Dit laatste, zegt hij, zou het beste zijn, omdat bij de aanstaande belegering der stad door Farnese nuttelooze monden zooveel mogelijk moesten verdwijnen. Door vleiende woorden tracht hij hen te overtuigen, vrijwillig heen te gaan, zooals de Minderbroeders. Gelijk deze mogen ze alles meenemen en wederom terugkeeren, wanneer de orde hersteld is. Maar de strik was te zichtbaar gesteld, zoodat de Paters zich niet lieten vangen. In naam van den Rector, Pater van Asten, die op missie te Deventer was, antwoordde de minister, Pater Zanthenus als volgt: „Onze Sociëteit wijdt haar leven en

Digitized by Google

werken aan het welzijn des volks. Wij kunnen dus onzen post niet verlaten op een oogenblik, waarop de medeburgers onze liefdewerken het meest behoeven. Daaromtrent hebben wij een formeel bevel van onze oversten. Ons besluit staat dus vast, en wij blijven, totdat men ons met geweld uitjaagt (Zanthenus aan den generaal, 1 Maart 1578). Hierop hevig vertoornd wilde Hoorne een verbanningsdecreet uitlokken, hetgeen echter de magistraat weigert en zich beroept op de Pacificatie en de rechten van den Luikschen bisschop. Nu kende Hoorne's toorn geen grenzen meer en hij ging zóó ver, dat hij den eersten burgemeester een slag in het aangezicht gaf. Daarna liep hij terug naar het College en sommeert de Paters heen te gaan binnen 24 uren.

Den volgenden morgen, 28 Februari 1578, werden alle Jezuïeten door een detachement soldaten een uur ver buiten de stad gebracht, waar ze een schip vonden, dat in de richting van Luik voer. De bisschop ontving hen met liefde en zond tegen een zoo onbillijke uitdrijving een krachtig protest aan de Staten-Generaal. De Paters Bex en Arnold bleven te Luik; Zanthenus ging naar Leuven, de overigen vertrokken naar Trier. De Rector Pater van Asten heeft Maastricht niet meer teruggezien. Een goed jaar daarna, 6 Juni 1579, overleed hij te Leuven aan de pest.

Nauwelijks waren de Jezuïeten uit Maastricht verdreven, of de soldaten bezetten, tegen de belofte van den Gouverneur in, het college, veranderden het in een caserne, en verwoestten het gedeeltelijk, door de goten en het lood van het dak af te rukken en verder alles te verbranden om zich tegen de winterkoude te beschutten. Na een lange belegering heroverde Farnese de stad in Juni 1579.

Terstond riep deze de Jezuïeten terug, gelijk blijkt uit zijn brief aan den Provinciaal van 26 November 1579. Ook de magistraat van Maastricht voegde zijn verzoek bij dat van Farnese, prees de toewijding der Paters, betuigde zijn leedwezen voor de aanvallen der opstandelingen en smeekte, dat de Jezuïeten zoo spoedig mogelijk zouden terugkeeren. En men voegde hier nog bij, dat de stad op het oogenblik niet in staat was de jaarlijksche subsidie van f. 300 te betalen, maar dat ze toch gaarne die verplichting erkende en tevens hoopte, weldra eraan te kunnen voldoen.

De Provinciaal, Baldewinus Delange, zond nu twee Paters naar Maastricht, maar stelde toch de heropening der klassen nog wat uit, op last van den Generaal, die niet wilde, dat men zou overgaan tot

Digitized by Google

het herstel van het College zonder zijn formeel consent. Op O. L. Lichtmis 1580 ging de Provinciaal over tot de hernieuwde inzegening der geprofaneerde kapel van het college en nu werden de godsdienstoefeningen hervat.

In afwachting, dat de stad in staat zou zijn de beloofde jaarlijksche subsidie te betalen, stond Farnese een jaarlijksch revenu van 150 kronen op de rechten der navigatie toe, voor drie jaren en bewerkte door tusschenkomst van den Spaanschen gezant te Rome de incorporatie bij het College van twee kanunnikaten van Sint Servaas. Eindelijk den 6 Juni 1583 werden twee klassen der *humaniora* opnieuw geopend en het volgend jaar voegde men een derde daarbij. In 1584 klom het aantal leerlingen tot 300. (*Publications,* XIII, 488. Brief van Alex. Farnese aan Kard. Farnese, 2 Febr. 1580).

Digitized by Google

Bijlage I.

In dorso: Copia authentica Actorum Senatus Traiectensis 10 Maii 1574 de admittendo Collegio Societatis Jesu.

Op Maendach den X Maii anno XVc lXXIII waerdt verdraegen inden ghemeynen Raedt int bywesen ende met gefulge van beyden Schouteten, Schepenen van beyden gerichten, aulde Borghemesteren, Commissarien ende andere goeden mannen vander stadt, Alzoo binnen corten verstrekenen daeghen allhyr gecoemen zyne, zekere heeren vanden oorden der Jesuiten om aen te hoeren hoe ende in wat manyeren men alhyer zoude moegen erigeren, eeyn collegium, daer bennen zy honne religie ende professie zouden exerceren, ende dat dyen achtervolgende sekere dezer stadt gedeputeerden metten selven Heeren diverssche communicatie gehouden hebben, ende daeraff nue rapport inden Raedt int bywesen der voerschreven gelederen is gedaen, Ende want men dachgelicxs siet ende spuert, dat vuytter relligien ende professien der voerschreven heeren Jesuiten ter plaetzen, daer dye geexerceert wuerdt, groet merckelick fruchten coemen end ontstoen, dat men daeromme dye voerschreven heeren allhyer binnen dese stadt sal ontfangen op en de vollgende den conditien ende furwaert den hyer nae volgende:

Inden eersten dat dye voerschreven heeren Jesuiten stichtende allhyer collegium perpetuel navolgende honner professien ende relligien, wellicke inhoudt predicken, byecht hooren, administratie vanden Heyligen Sacramenten ende dye jongens te instrueeren sonder salaris, henne leerende consten ende scientien diemen, in particulieren schoelen gewoenlick es te leeren, zullen profeteren ende leeren dye fondamenten voor beyde den spraeken Laetynsche ende Gryexsche, met oock dye Wallsche spraeke; item humaniores, litteras, oratoriam et poesim, daertoe adjungerende dialecticam ende rhetoricam, cathechismum ende andere godtfruchtighe ende tot goeden sedenen beweegende lerijngen, ende dat nae honder discretien ende gelegentheyt ende qualiteyt vanden jongen ende discipulen.

Ende alzoo des gheene voerschreven staet aenverdende zullen boven tgene honne allreede versschenen ende vervallen is by ende doer testamenten van goeden luyden, ascenderende omtrent ter

Digitized by Google

sommen van vyer hondert ende vijfftich gulden brabants, noch jaerlicxs van der stadt weegen hebben ende ontfangen drye hondert gulden brabants, thyen karrhen koelen ende vyff karrhen houltz.

Begerende dye Regenten deser stadt, dat zy heeren Jesuiten metten voerschreven onderhout sich te dezer tyt willen contenteeren ende vreeden houden.

Ende waerby zy voerschreven Heeren dat te bath doen moegen, ende honne heeren minne besuwaerlick off lastich vallen mochte, vercleren dye voerschreven regenten dat sy aengaens te vreeden zyn, dat zy heeren stichtende tvoerschreven collegium sich zullen moeghen gelyden met X off XII persoenen, bys en totter tyt toe, dat het voerschreven collegium met meerderen renten zal zyn ende worden versyene, allsdan dat getaele van XV off XVI personen te suppleren ende onderhouden.

Wel verstaende dat dese stadt vanden supplement der voerschreven dry hondert gulden brabants zal zyne ende blyven ontledicht ende ontslagen theens ende wanneer het voerschreven collegium met den gheenen, dat tot erectie desselven nue tertyt, als vuer verhaelt, besadt, versschenen ende vervallen is, zal zyne gedoteert ende versyene metter sommen van achthondert gulden brabants jaerlixscher rentten ende zal altoes nae advenaent der aencoemende renthen honne jaerlicx aeffgetrocken woorden van de wellicken aencomende rentthen zy gehallden zullen zyne voer dye vanden Magistraet jaerlicx eens te doen honne verclerynge.

Item woe by dye borgers by tvoerschreven collegium te meer mochten gebetert zyne ende prouffyteren, zullen zy heeren (gelyck zy oeck hyer voortytz honne hebben laeten hoeren) egheene discipulen houden in honnen costen, maer den borgeren dye prouffyten laeten genyeten, offt indyen zy commissalen zullen willen houden, ende zullen dye zelve commissalen dye vrydicheyt der geystelickheyt vanden accysen nyet moegen ghenyeten.

Item aengaende der huysinge ende plaetz, daer zy heeren honne residentie zullen houden, zullen dye vander stadt den zelven provideren ende versyene met eenen huyse ende plaetze daertoe propys ende bequaeme zynde met conditien dat het gheene dessmen vander

Digitized by Google

selver behuysinge ende plaetzen zal moeten gheven, aeffgaen zall aen dye somme der voerschreven drye hondert gulden brabants.

Midtz oeck dezer conditien ende onderscheyt, datmen tot ontlastynge vander stadt totter aeffquitongen der voerschreven huysingen ende plaetzen zal bekeeren ende imployeren tgene dat boven dye voerschreven acht hondert gulden brabants jaerlicxs den voerscreven collegio zal accresseeren ende aencoemen, tzy by testamenten, donatien, off anderssyns, daertoe zy heeren Jesuiten (doende daer aff oeck honne verclerynge als boven) honne zullen verbynden ende obligeren.

Ex libro decretorum oppidi Trajecti ad
Mosam
jussu dominorum suorum

J. D. Haege.

Digitized by Google

Bijlage II.

LISTE VANDE RELIGIEUSEN DER SOCIETEYT JESU WELDOENDERS VAN HET COLLEGIE VAN MAESTRICHT.

P. Joannes Bex Helmontanus, tweeden Recteur van het Collegie van Maestricht heeft uyt sijne Patrimoniale goederen gegeven eene somme van	800- 0-0
P. Joannes Xanthenus heeft bij sijn Testament a. 1590 gelegateert sijne goederen liggende in ende omtrent Nimmegen, uijt welcker vercoopinge ontvangen sijn .	1660- 0-0
P. Joannes Thoreels heeft anno 1597 *donatione inter vivos* gegeven alle sijne Patrimoniale goederen, welcker vercoop penninghen bedraeghen	10400- 0-0
P. Carolus Scribanus heeft anno 1598 gegeven twee renten gehypotheceert op de middelen der Stadt Maestricht; de eene rente bedraecht Jaerlijcx 20½ goutguldens, den goutgulden gerekent op 48 stuyvers, volgens Stadts Register; de andere rente is van 42 guldens 18 Stuijvers ende 8 deniers current, doende in Brabantsche rekeninghe 10 guldens 14 stuijvers ende 15 deniers. Maecken dese twee Renten 59 guldens 18 stuijvers ende 15 deniers jaerlijcx Maestrichter gelt, ende ten tijde vande *donatie* omtrent 52 guldens Brabants. Hiervan het Capitael naer raeten van penninck sesthien	832- 0-0
Anno 1602 heeft P. Laurentius Tholen *donatione inter vivos* sijne goederen overgedraghen aan het collegie; ende midts deselve voor den meestendeel vercocht zijn worden hier geextimeert op	4500- 0-0
Door de *donatie* van P. Servatius Paludanus gedaen in het jaer 1604 zijn ten profijte van het collegie gecommen ontrent	1600- 0-0
Anno 1607 sijn van weghen Mr Rijswijck voor sijne dispositie gegeven 2000 guldens Maestrichter gelt de welcke alsdan deden in Brabantsche weerde . . .	1778- 0-0
P. Theodorus Rosmer heeft anno 1606 uyt sijne Patri-	

Digitized by Google

moniale goederen het collegie begift met eene somme van 3500- 0-0

Item heeft anno 1626 gegeven eene capitaele somme van 800 guldens Maestrichts, doende Brabants gelt in dien tijd 640- 0-0
om daermede te besetten 50 guldens jaerlix voor de Bibliotheke.

Uut de goederen van P. Jacobus Dyck vercocht inde jaeren 1607 ende 1608 sijn ten profijte van het collegie gecommen 1805 guldens 12½ stuyvers Maestrichter gelt, dewelcke alsdan deden in brabantsche munte . 1605- 0-0

P. Martinus Philippi a Coenvelt met Elisabetha sijne moeder heeft in gronden van erven ende eenighe renten gelaeten aen het Collegie volgens de vercoopinge der selver de weerde van 15300 guldens Maestrichts, de welcke deden in Brabantsche munte 12750- 0-0

Hierbij hoort gevoecht sekeren meulen geleghen binnen de Stadt Maestricht anno 1644 vercocht voor ses duijsent, negenhondert ende seventich guldens Maestrichts; deden alsdan in Brabantsche weerde . . . 5227-10-0

Op desen meulen hadde de Stadt Maestricht ook Pretensie, de welcke anno 1623 opgedraegen is aen het Collegie.

P. Gualterus Grootfelt heeft eene *donatie* gedaen van 300 Patacons 720- 0-0

Anno 1620 sijn uijt de dispositie van Mr. Joannes Cox ontfanghen 2000 guldens Maestrichts; maeckende in dien tijdt brabants gelt 1660-10-0

Anno 1625, 1626 ende 1627 sijn ontfanghen uijt de goederen van P. Gerardus Nijsmans alsdan vercocht, 5368 guldens Maestrichts, maeckende brabants . . 4400- 0-0

Anno 1626 zijn uijt de dispositie van P. Remigius Happart ontfangen 1000 guldens Maestrichts; maeckten alsdan in Brabantsche munte 833- 5-0

Anno 1632 op den 18 Martii sijn uijt de dispositie van Mr Joannes Olijslaegers gecommen ten profijte van het

Digitized by Google

collegie 2500 guldens Maestrichts, maeckende in brabants gelt	2000- 0-0
Anno 1632 op den 25 octobris bij accort tusschen Mr. Laurentius Tholen ende zijne Moeder aen het collegie gecommen seker halff huijs binnen Maestricht, vercocht voor 1000 gul: Maestrichts; maeckende brab.	800- 0-0
Anno 1640 zijn uijt de dispositie van P. Henricus Lochum ontfanghen 300 Rijxdaelders	720- 0-0
Anno 1641 zijn uijt de dispositie van P. Joannes Thijsius ontfanghen	2740- 0-0

Digitized by Google

Digitized by Google

„Relationes Status" van het bisdom Roermond.

Onder de krachtige maatregelen der katholieke reformatie sinds de tweede helft der zestiende eeuw dient vooral ook genoemd te worden het voorschrift van Sixtus V betreffende de „visitatio liminum". Den 20sten December 1585 verscheen de bul *Romanus Pontifex,* waarmede deze paus alle bisschoppen verplichtte om op geregelde tijden de „limina apostolorum" te komen bezoeken en getuigenis van hun gehoorzaamheid aan den H. Stoel af te leggen. Voor het geval zij verhinderd waren, kon met opgave van redenen een gevolmachtigde uit het kapittel of een andere kerkelijke-waardigheidsbekleeder worden gezonden.

Tot zoover bracht deze bul de herleving van een oud gebruik, waaraan sinds het Groote Schisma niet meer de hand was gehouden. Nieuw was echter de bepaling, dat de bisschoppen bij deze gelegenheid tevens *schriftelijk* rekenschap moesten afleggen over de waarneming van hun ambten, den toestand in hun diocesen, den staat van geestelijkheid en geloovigen, om daarop de beslissingen van den H. Stoel te vernemen en uit te voeren.

Aan deze bepaling dankte men te Rome voor het vervolg een veel nauwkeuriger kennis van het godsdienstig leven in de onderscheidene bisdommen dan vóórdien mogelijk was en danken wij de belangrijke geschiedkundige bronnen, die de bisschoppelijke verslagen zijn. Sindsdien immers zijn er in den loop der eeuwen talrijke „relationes status" aan de pausen voorgelegd en deze worden goeddeels nog bewaard in het archief der Congregatie van het Concilie, door Pius IV den 2den Augustus 1564 gesticht om toezicht te houden op de uitvoering der decreten van het Concilie van Trente en naderhand ook belast met het onderzoek dezer bisschoppelijke verslagen.

Voor ieder bisdom is er in dit archief een doos met de betreffende relaties en bijbehoorende documenten. Over het diocees Roermond bleven in het geheel negentien relaties bewaard, waar-

Digitized by Google

van er hierachter twaalf worden gepubliceerd. Die van de jaren 1699, 1757, 1759, 1762, 1768, 1778 en 1787 bevatten te weinig nieuws om een uitgave te rechtvaardigen. Dit hangt samen met den opzet der relaties, voor welker redactie soms oudere verslagen tot voorbeeld dienden, zoodat wij in enkele dezelfde aangelegenheden ook met dezelfde woorden vermeld vinden.

Mgr. Dr. G. Brom reeds heeft van de meeste der hierachter gepubliceerde relaties afschriften laten maken. Zij werden evenwel door hem nog niet voor een uitgave bewerkt en zijn bij zijn nagelaten papieren op het Nederlandsch Historisch Instituut te Rome blijven liggen. Mgr. Brom heeft ze waarschijnlijk bijeengebracht ten behoeve eener groote documentenpublicatie over het Katholicisme tijdens de Republiek tot het jaar 1721. Vandaar misschien ontbraken de drie achttiende-eeuwsche verslagen in zijn collectie; zij werden er door mij aan toegevoegd.

Ofschoon die van 1773 al door Habets (II, 659-666) werd uitgegeven, leek het mij gewenscht deze toch nog op te nemen èn omdat zij in het verband met de andere beter tot haar recht komt èn om de dorsalia, die bij Habets ontbreken. Ook de nummers IV en VI voegde ik er aan toe, beide als antwoorden der Congregatie van beteekenis, al ontbreekt dan de relatie van 1623, waarop no. IV betrekking heeft. [1])

Alle documenten heb ik met de origineelen vergeleken, de dorsalia zijn door mij bijgeschreven, terwijl ook de aanteekeningen van mijn hand zijn.

Rome Dr. J. D. M. CORNELISSEN.

---

[1]) Evenals de bisschoppen van andere Nederlandsche bisdommen heeft die van Roermond in 1623 op bevel der Propaganda, behalve de relatie aan de Congregatie van het Concilie, ook nog een relatie aan deze congregatie gezonden. Dit verslag is gedrukt: Publications, T. XVII (1880), p. 210—212; Habets, II, 480—482. Besproken werd het 7 Febr. 1624, zie: Archief der Propaganda, Acta, anno 1624, f. 89vo, no. 17.

Digitized by Google

I.

(1599 Juli)

Hendrik van Cuyck, bisschop van Roermond, geeft verslag van den toestand van zijn bisdom aan Clemens VIII.

Sanctissimo D. N. Clementi Octavo Pontifici Maximo.

Post tertium[1]) proximo mense Augusto functionis meae episcopalis exactum annum, Sanctissime Pater, sisto me Sanctitati Tuae rationem redditurus totius meae administrationis simulque enarraturus difficultates quasdam easque non leves, quibus necesse sit salubre remedium adhiberi. Tametsi enim optio mihi a Tua Sanctitate in diplomate confirmationis meae data esset, ut hoc vel scripto vel verbo quolibet triennio facere possem, malui tamen (invitante me gratia imminentis sanctissimi Jubilei) presentem hic me exhibere[2]), tum ut Belgas meos et meos potissimum dioecesanos ad hanc Jubilei uberem promerendam gratiam exemplo excitarem, tum ut nervosius et fructuosius de rebus gravissimis apud Sanctitatem Tuam dicere possem.

Dioecesis Ruraemundanae perampla latissimeque extensa cura et sollicitudo est a Superiore Trajecto secundum Mosae ripam ad Bommeliam usque quatuor pene dierum itinere se protendens. Et omnis haec cura ita soli episcopo incumbit, ut propter cathedralis collegii inauditam nec ulli alteri (ut arbitror) comparabilem tenuitatem, nec archidiaconum, nec poenitentiarium, nec alios graduatos canonicos hactenus habere potuerit, qui subsidiariam ipsi operam praestarent, sicut Tridentinum Concilium[3]) et ipsa sedis Ruraemundanae aliarumque ecclesiarum postulant erectiones.

Praebendas cathedrales nonnisi novem habet Ruraemunda, et ex

---

[1]) Cuyck was gewijd tot bisschop van Roermond 30 Juli 1596 en kwam 9 Augustus in de stad aan.

[2]) 12 Sept. 1599 schreef de nuntius Frangipani voor Hendrik van Cuyck een aanbeveling bij den kard. secretaris Aldobrandini, cf. Nunz. Fiandra, vol. 11, f. 704; 4 Dec. berieht deze hem zijn eerste onderhoud met den bisschop, cf. Borghese III, vol. 37², f. 61-62.

[3]) Sessio XXIV, cap. XII.

Digitized by Google

his duas patronatus juris laici, quae graduatis affici neqeunt; et ut possent, refugiunt viri docti in ejusmodi canonicatibus residere, e quibus non percipiuntur septuaginta annua scuta. Quae nimia tenuitas id quoque effecit, ut annis aliquot superioribus praeter decanum nonnisi duos ecclesia Ruraemundensis residentes canonicos habere potuerit. Nec potest defectui huic occurrere episcopus, ut his, qui ipsi cooperaturi essent, ipse suppleat quod cathedralibus deest praebendis; ut qui ipse quoque tenuissimam nec ad septingenta scuta pertingentem habeat dotem, quae, ut Belgicas omnes tenuitate superat, ita neutique sufficit oneribus episcopalibus et visitationum maxime impendiis sustinendis.

Accedit et ministrorum idoneorum raritas, quam funesta et civilia nobis bella induxerunt. Tenue ab initio Ruremundae seminarium erectum fuerat, quod per clades et hucusque durantes indictiones bellicas (tributa et gabellas alii vocitant) nec usum ullum habere potuit et jampridem dissipatum est. Multa proinde loca et ecclesiae pastoribus aliisque ministris sunt destitutae.

Qui proxime dioecesi Ruremundensi adjacent episcopatus, utpote Daventriensis, Ultrajectinus, Harlemensis, Groeningensis et alii, itemque Neomagum et alia quaedam nostrae dioecesis loca, quae hucusque haereticis parent, si ad ecclesiae catholicae et archiducis nostri Serenissimi obedientiam reducantur (uti nunc, si pax nobis diu optata redeat, optima spe futurum ducimur) vix decima quaeque ecclesia proprium acceptura est pastorem. Exemplo esse potest Dotocomensis [1]) anno superiore reducta civitas, quam Revmus Octavius Tricaricensis episcopus [2]), quod Daventriensis esset dioecesis proprio episcopo destitutae, mihi tanquam vicino episcopo tantisper subjectam esse voluit (sicut et ceteras episcopi cura orbatas ecclesias), donec sedes ille proprios antistites accipiant. Ubi in praeficiendo idoneo parocho, qui oviculas illas, septemdecim jam annis sub jugo haeretico detentas, feliciter reduceret, diu multumque a me laboratum fuit, et vix sexto a reductione elapso mense idoneus pastor reperiri potuit.

Huic porro Belgicarum ecclesiarum orbitati non aliter poterit provideri aut damnum animarum, quod inde consequitur, sarciri, nisi (quemadmodum Revmus dominus antecessor meus [3]) olim Gregorio

---

[1]) Doetinchem werd 8 Nov. 1598 door de Spanjaarden veroverd.

[2]) Ottavio Mirto Frangipani, nuntius te Brussel.

[3]) Willem Lindanus.

Digitized by Google

XIII pontifici maximo suggessit si studiorum subsidia praestentur iis, qui in Belgio ad ecclesiae ministerium se praeparaturi essent, nisi facultatibus destituerentur, cujusmodi quamplurimos in Belgio hoc tempore reperiri certissimum est mihique exploratissimum. Ejusmodi subventionem usque ad mille trecenta annua scuta pontifex Gregorius illo tempore decreverat annis aliquot duraturam [1]). Decreti illius effectum, quem paulo post superveniens mors pontificis [2]) frustrata est, oro, ut Tua Sanctitas ad instaurandas Belgicarum ecclesiarum ruinas (quae sine illo non poterunt unquam redintegrari) nunc prestare et, donec illis ipsis ecclesiis Belgicis suus decor redditus fuerit, continuare dignetur, ut studiorum causa ad Lovaniensem academiam nostram mitti possint, qui regendis aliquando ecclesiis illis erunt praeficiendi [3]).

(*Oorspr.*). — (*Op de rugzijde*): Ruraemundensis episcopi primus supplex libellus. Relatio primi quadriennii exposita die X Julii MDCVIII. *(sic)*

Alla Congr. del Concilio: Videndum est, an aliqua alia via providendum sit huic necessitati, quia aerarium ecclesiasticum jam est exhaustum [4]).

II.

(1615).

Jacobus a Castro, bisschop van Roermond, geeft verslag van den toestand van zijn bisdom aan Paulus V.

Sanctissime Pater.

Cum Te constituerit Dominus ovilis sui pastorem, aequissimum est, ut portionis illius quae mihi, humili creaturae Tuae atque ad pedes

[1]) Voor de besprekingen van Lindanus te Rome, zie: Publications de Limbourg, XXVII, p. 282.

[2]) 10 April 1585.

[3]) A. Pasture, Les archives de la visite „ad limina" (Bull. Comm. Royale d'histoire, T. LXXXIII (1920), p. 408.

[4]) 28 Jan. 1600 verzoekt en vermaant Clemens VIII aartshertog Albertus om de geestelijkheid van Roermond wederom in het rechtmatig genot van vrijdom van belasting te herstellen. (Archivalia in Italie, dl. II, no. 2646).

Digitized by Google

Sanctitatis Tuae provolutae, commissa est, apud Sanctitatem Tuam exponam rationem, eandem Sanctitatis Tuae judicio cum omni obedientia et humilitate submittens.

Episcopatus Ruremundensis administracionem coepi anno millesimo sexcentesimo undecimo, die decima sexta Maji [1]) ingressus civitatem cathedralem Ruraemundensem.

Habeo vero episcopatum, qua parte catholicis adhuc principibus subest, divisum in septem regiones seu archipresbiteratus nempe: Ruraemundensem, Venloensem, Geldriensem, Kesselensem, Falcoburgensem, Herculensem [2]) et Weertensem.

In hisce regionibus archipresbiteros habeo viros bonos et quantum ejus fieri potuit eruditos, qui tum reliqui cleri tum etiam populi generalem quandam curam habeant juxta datam sibi in scriptis commissionem, ea vero quae sunt majoris momenti ad nos referant. His incumbit omnes et singulas regionis suae ecclesias visitare quotannis ac sibi subjectos pastores ad synodum pastoralem convocare, ubi corrigantur, si qui abusus irrepserint, et episcopalia mandata, si quae forte emanarunt, publicentur.

Hos septem archipresbiteros oportet quotannis convenire ad sedem episcopalem una cum vicario generali officiali aliisque quos habemus a consiliis, ut facta synodo quadam deliberemus ex his quae archipresbiteri ex suis quisque regionibus retulerint, quaenam episcopatui utilia ad corrigendos mores, ecclesiasticam disciplinam conservandam fidemque contra haereticos tuendam futura sint ac communi arbitrio statuenda videantur.

Insuper elapso hoc quadriennio totum nostrum episcopatum personaliter bis visitavi, et verbo praedicationis tum in sede episcopali tum aliis ecclesiis populum meum pascere laboravi.

Vicarium generalem habeo eximium dominum Petrum Pollium Sacrae Theologiae doctorem atque capituli nostri cathedralis decanum, pietate et eruditione probatum [3]).

Officialis curiae nostrae episcopalis est dominus Guilhelmus Randenraet U. J. licentiatus et ecclesiae nostrae cathedralis canonicus, vir timoratus [4]).

Archidiaconum non habeo defectu personarum, sicuti nec poeni-

---

[1]) Habets, II, 475 geeft 19 Mei.

[2]) Erkelenz.

[3]) Habets, III, 88-90; II, 469-472.

[4]) o. c. III, 91-92.

Digitized by Google

tentiarium neque archipresbiterum civitatensem, neque enim sunt in capitulo nostro personae qualificatae.

Clerus ecclesiae cathedralis exiguus est, quamvis enim decem numero deberent esse canonici atque inter eos dignitatem habere deberent archidiaconus, scholasticus et cantor, facit tamen proventuum tenuitas, ut graduati (quales deberent esse omnes canonici) ad hoc capitulum non aspirent, imo ne quidem pleno numero possunt esse canonici qualescumque, quia proventus unius praebendae ad frugalem sustentationem non sufficiunt. Jam vero quattuor vel vacantium vel absentium praebendarum accessione reliqui utcumque se sustentant.

Inferioris ordinis sacerdotes in ecclesia cathedrali tantum sunt quattuor, quamvis enim plures esse soleant, ob tenues tamen proventus necessario facta est unio, ut personae residentes haberi possent.

Parochi aliique per diocaesim presbiteri fere sunt tolerabilis conversationis, nulli enim jam sunt (quod sciam) concubinarii noti (eos enim nullo patior loco consistere), ebriosos nonnullos licet tolerare necesse sit, nitor tamen contra edictis et correctionibus, sed consuetum regionis vitium difficile est evincere.

Monasteria virginum, quae exemta non sunt, clausuram habent quatenus locorum constitutio patitur, ut scilicet extraneorum nullus ingrediatur neque velata progrediantur extra terminos, unico excepto quod et ruri constitutum est et paucas habet personas et ob bonorum paucitatem agricultura paucorum agrorum se sustentat. In reliquis quod ad perfectam clausuram deest, paulatim nitimur perficere, reformationi disciplinae monasticae et exercitiorum pietatis incumbentes per visitationes, exhortationes, literas, eleemosynas.

Populus tota fere diocaesi pauper est bellicis, cladibus et exactionibus exhaustus, unde et ejus in clerum et ecclesias parva liberalitas est. Catholica fides apud plerosque omnes integra est sed simplex et parum culta, paucos, qui haeretici sunt, ratione induciarum tolerare cogimur, dum scandalum non faciunt, et subinde quidam ex ipsis ad fidem et gremium ecclesiae revertuntur.

Inter nobiliores quosdam major defectus est, ut qui divitiis et potentia plus valent, in profitenda quoque haeresi audaciores sunt minusque corrigibiles.

Quod ad eam diocaesis nostrae partem fere mediam, quae haere-

Digitized by Google

ticorum jugo premitur, ubi est civitas Noviomagensis et oppidum Graviense totaque Cuykensis regio cum locis Batenburgo vicinis, ob multitudinem praesidiariorum militum, qui tum Noviomagi tum Graviae sunt, nullum illuc mittere possum extraneum sacerdotem, qui plurimis ibi habitantibus catholicis ministrare aut praeesse posset. Neque enim quisquam catholicorum aliquem sacerdotem in domum recipere posset, quod a militibus domesticis eum nequiret abscondere, multo minus aliquam congregationem ad sacrificium Missae aut audiendum verbum Dei admittere. Est interim Noviomagi senex sacerdos ex militia Sancti Johannis, domum suae militiae inhabitans, qui ubi requiritur vel baptisat, vel sacramentum Poenitentiae petentibus, vel Eucharistiae, Extreme Unctionis aut Matrimonii sacramentum administret, sed quia res maximi periculi est, non adeo saepe requiritur [1]).

Excurrunt autem multi catholicorum Noviomagensium ad vicinas partes Cliviae itinere duorum milliarium maxime Craneburgum, ubi est egregius pastor. Constitui quoque in proximo nostrae diocaesis loco catholico, scilicet in Midlaer [2]), virum doctum adjecto quotannis honorario ducentorum florenorum, ut catholicis illis subsidio sit jurvetque consilio sicubi poterit.

Gravienses autem catholici excurrunt ad locum quendam vicinum regionis Raversteynensis [3]), ubi licet pastor vix quicquam possit, veniunt tamen illuc in gratiam catholicorum frequenter Minoritae aut Praedicatores Silvaeducenses.

Cuykensis regio, quae oppido Graviensi vicina est, permittente Mauritio Nassovio catholicos quidem pastores habet, sed quibus ipse prohibeat ne jurisdictionem episcopi in aliquo agnoscant sub poena expulsionis. Unde tolerare illic cogor quemdam religiosum Minoritam apostatam, concubinarium, et alium quondam senem semihaereticum atque nostrum contemtorem et derisorem, atque alios quosdam indoctissimos, nec ullam de quibuscumque excessibus sive in clero sive in populo facere correctionem. Id tamen ago ut amicis litteris rogem, nunc hos nunc illos, ut, si vere catholici esse velint, se a suo episcopo non subtrahant illiusque agnoscant superioritatem, ab eoque jurisdictionis accipiant potestatem, et, si non timore poe-

---

[1]) Bedoeld is Hendrik van Rechen administrator van het St. Janshuis op de Korenmarkt. (G. A. Meyer O.P., Katholiek Nijmegen, Nijmegen 1905, p. 17).

[2]) Middelaar.

[3]) Velp.

Digitized by Google

nae a nobis infligendae, saltem timore Dei se contineant ab excessibus.

Cum ergo haec regio nostra undique cincta sit partim ex professo haereticis partim ditionibus Juliae et Cliviae, ubi propter exclusam hactenus disciplinam ecclesiasticam et malam vitam pastorum religio claudicat, maxime nunc praedicatoribus haereticis in omnia oppida admissis, intelligit Vestra Beatitudo, quam male consulunt reipublicae christianae, qui ob defectum dotis jam aliquoties de extinguendo hic proprio episcopatu et populo remotioribus episcopis subjiciendo deliberatum voluerunt [1]). Quod negotium, quantum in me est, Sanctitati Vestrae optarim esse commendatum, eo quod non sine damno animarum atque religionis hoc futurum esse videatur.

Jurisdictionem ecclesiasticam, quam tum nobilitas patriae tum etiam Senatus Concilii Geldrici conantur valde coarctare, aegre tuemur, et quoniam nova jam omnium privilegiorum et consuetudinum Geldriae revisio et reformatio in manibus est, in qua nonnulli jactant jurisdictioni nostrae fraenum injiciendum esse, incerti sumus quo res evadet.

Immunitas bonorum ecclesiasticorum ab impositionibus et contributionibus plane sublata est, sed pari jure cum bonis saecularium censentur in omnibus publicis oneribus, quam servitutem, cum belli calamitas postrema invexerit, non est spes nisi reddita plena pace eam excutiendi.

Seminarii quoddam initium fecerant nostri praedecessores, incorporatis ad eum usum bonis cujusdam monasterii tertii ordinis Sancti Francisci intra civitatem Ruraemundensem siti [2]), quod ob defectum disciplinae et personarum in semetipso peribat, consentientibus duabus aut tribus tantum personis quae supererant. Jam vero post pacificam possessionem ferme quadraginta annorum quidam regulares, extra diocaesim nostram positi, nituntur ea bona ad se retrahere, unde etiam hac in parte patimur difficultatem.

In dotem episcopalem assignata fuit per Sedem Apostolicam praepositura Marsensis, subjecta quondam abbatiae Remensi, ordinis Sancti Benedicti, sed quia Remenses, adjuti potentia et litteris regis

---

[1]) Na den dood van Hendrik Cuyckius, zie: Francisci Dusseldorpii Annales, ed. Fruin, p. 386.

[2]) Klooster van den H. Theobaldus, Habets, III, 701.

Digitized by Google

Franciae, obtinuerunt a nostris principibus sub meo praedecessore [1]), ut ea praepositura sibi restitueretur excluso episcopo, manet episcopatus hic sine stabili dote. Sustinemus vero onera episcopalia partim ex proventibus decanatus Rodae S. Odae, quem Sancta Sedes Apostolica consensit, ut simul cum episcopatu retinere liceret [2]), partim ex pensione trium millium et quingentorum florenorum, quem princeps noster de suis reditibus pendet nobis donec episcopatui de dote provideatur.

In domum episcopalem assignatum erat quoddam monasterium Regularium intra civitatem Ruraemundensem [3]). Solicitantibus vero et urgentibus primoribus tum civitatis hujus tum etiam Senatus Geldrici, conscio et favente ipso principe, initio episcopatus consensi sub beneplacito Suae Sanctitatis, ut patres Societatis Jesu illam domum occuparent sibique aptarent in collegium et scholam erudiendae juventuti, aedificata, ut promittebatur, alia domo episcopali non minus commoda quam nunc inhabito [4]). Caeterum quia meo judicio nondum habet omnia quae ad episcopalem domum requiruntur, illique contendunt ad nihil amplius aedificandum se teneri, nondum consensi ad requirendam Sanctitatis Suae confirmationem, sed praetendo ad antiquam domum episcopalem redire, nisi addant, quae merito mihi videor requirere pro necessitate et honestate domus episcopalis, praesertim cum domus quam ipsis cessurum essem, decuplo et amplius melior sit.

Domesticam familiam instituo moderatam, uno capellano, cubiculario et puero servitore contentus. Nam secretarii munus obeunt partim capellanus partim cubicularius. Rem familiarem curat soror mea, vidua sexagenaria, habens ad sui ministerium filiam virginem, a nuptiis et mundi vanitatibus alienam. Currum ad visitationes faciendas habeo unicum cum tribus equis, quos curat unus stabularius, qui simul horti et frumentorum curam gerit. Ancillae culinariae duae sunt, quae simul mundandae domui et toti honestati secundum sororis nostrae directionem inserviunt. Alo etiam in domo nostra duos adolescentes studiosos tanquam seminarii alumnos, qui in publicis divinis officiis inserviunt nobis tanquam acolithi.

Haec est, Sanctissime Pater, tota ratio administrationis statusque

---

[1]) Habets, II, 426.
[2]) o. c. p. 430; zie ook: Archief Aartsbisdom, dl. 4, p. 25.
[3]) Klooster van den H. Hieronymus, zie Habets, II, 433.
[4]) o. c. III, 521.

Digitized by Google

episcopatus nostri tam in clero quam in populo, in quo non desino passim verbum Dei praedicare, parochias ac monasteria visitare pro meis exiguis viribus, plurima nihilominus ad hoc munus requisita mihi deesse non ignorans. Unde sicut ad hunc periculosissimum statum non sponte accessi, ita, si me Vestra Beatitudo liberare atque exonerare dignata fuerit, magni beneficii loco suscipiam. Sin minus supplex rogo, ut defectibus meis ignoscere et apostolica sua benedictione non pigeat stabilire [1]).

Haec omnia mandato nostro scripta esse eumque episcopatus nostri Ruraemundensis esse statum fateor atque testor ego infrascriptus [2]).

Jacobus episcopus Ruraemundensis.

(*op de rugzijde*):

Al S. Card. Lancellotti
Ruremundensis

Relatio 7 quadriennii
Expedita.

III.

(1619 Augustus 5).

Jacobus a Castro, bisschop van Roermond, geeft verslag van den toestand van zijn bisdom aan Paulus V.

Sanctissime Pater.

Ad pedes Vestrae Beatitudinis provoluta ego, humilis creatura Tua, Jacobus episcopus Ruraemundensis, apostolicam benedictionem supplex efflagito.

Ut vero juxta juramenti nostri obligationem mandatis apostolicis exhibeamus obedientiam, evoluto jam secundo officii nostri episcopalis quadriennio, administrationis nostrae hisce scriptis Sanctitati

---

[1]) Hetgeen volgt, is eigenhandig door den bisschop geschreven.
[2]) Pasture, o. c., p. 409.

Digitized by Google

Vestrae reddimus rationem, eandem quoque Sanctitatis Vestrae judicio subjicientes [1]).

Primo igitur quod ad statum attinet ecclesiae Ruraemundensis in genere, ut superiore quadriennio indicavi, bona pars ejus haereticorum jugo subjecta est, videlicet tota regio Neomagensis cum ipsa civitate Neomagensi, regio Kuykensis cum oppido Graviensi, regio quoque inter Mosam et Wahalim sita, una cum oppido quondam Batenburgensi, in quibus locis nulla nobis permittitur jurisdictio, quantumvis plurimi incolarum catholici sint et in regione Kuykensi catholici quoque permittantur sacerdotes et pastores, sed fere quales nollemus, si liceret aucthoritate nostra uti. Et quia curam nostram istis catholicis non possumus plane subtrahere, impetravi, ut ex Societate Jesu eo mitteretur unicus sacerdos, qui clam illic commorans quantum potest saluti catholicorum subministrat, pro cujus sustentatione pendo ex nostra tenuitate annue trecentos florenis [2]).

Alia pars hujus episcopatus, quae catholicos agnoscit principes, pari modo quo superiori quadriennio in septem divisa est decanatus, quorum archipraesbiteri seu decani rurales subjectas sibi parochias quotannis visitant et circa Septembrem ad sedem episcopalem statuto die conveniunt, declaraturi quid in suo districtu correctione egeat.

In quo conventu, adhibitis simul vicario generali et officiali et advocato fiscali ac notario curiae ecclesiasticae, communi consilio tamquam in parvo concilio diocaesano statuitur et ordinatur, quod pro tempore ad meliorem ordinem et ecclesiae hujus administrationem judicatur expedire.

Praecipua quae hactenus statuta sunt hic transcribimus, ut etiam de illis Sanctitas Vestra queat judicare.

Ut omnes et singuli pastores curent habere biblia sacra, Concilium

---

[1]) Bij dit verslag zijn nog twee bisschoppelijke brieven gevoegd van 31 Aug. 1619:

a. aan den kard.-prefect van het H. Concilie zegt hij niet persoonlijk te kunnen komen, omdat de toestand van het diocees „diuturnam nostram absentiam non pateretur, praesertim cum paucos habeam in negotiis episcopalibus adjutores, quibus fidere liceat. Cui accidit, quod dotis episcopalis exiguitas tam longae profectionis expensas ferre non possit".

b. de aanstelling van den Jezuiet Willem Bauters tot zijn procurator. Over dezen Jezuiet, zie: Archief Aartsbisdom, dl. VI, 223-224. Hij was in hetzelfde jaar procurator voor de bisschoppen van Antwerpen en Namen.

[2]) Archief Aartsbisdom, dl. VI, p. 244.

Digitized by Google

Tridentinum et Concilium provinciale et libros aliquos, quibus tum ad praedicandum tum ad audiendas confessiones instruantur, et quoties vocati fuerint, teneantur se praesentare coram examinatoribus ordinariis, ut judicari possit de studio et profectu illorum.

Si qui sacerdotes ita se inebriaverint ut fuerint aliis schandalo, postridie (extra casum necessitatis) celebrare missam non praesumant sub noena quatuor dalerorum. Idem judicium esse de quolibet peccato schandaloso publico.

Visum est necessarium prohibere, ne quis officium exorcisandi praesumat exercere nisi obtenta ad hoc licentia ab archipresbitero et non utatur aliis exorcismorum formulis quam in pastorali praescriptis.

Ne pastores vel sacerdotes potandi gratia ingrediantur tabernas publicas sub poena, etc.

Ne admittantur ad officium patrinorum quicumque haeretici, etsi nobiles sint, neque religiosi.

Ne imposterum Eucharistia administretur in ecclesia nisi genuflexis.

Ne absolvantur sacramentaliter qui nolunt sua peccata confiteri in specie et in particulari, neque etiam illi, qui licet suorum peccatorum recordentur, nihil tamen volunt confiteri, nisi de quo interrogantur a confessario.

Ne armatae juventuti in publica Theophoria [1]) comitaturae suppeditetur sumtibus ecclesiae ante processionem vas unum aut alterum cervisiae, quia inde contingit multos ebrios sacram Eucharistiam suo comitatu dehonestare potius quam honorare, aliaque emergunt inconvenientia.

Ne pastores cum societatibus armatorum sese exerceant in jaculando, sed, si honestum habeatur ut etiam ipsi in talibus societatibus inscribantur, habeant locum pastoris non autem militis. Sub poena etc.

Ut omnes sacerdotes singulis ut minimum mensibus teneantur sacramentali confessione suas conscientias expiare, ut secrocanctis mysteriis sint aptiores.

Ut pastores, maxime rurales, semper aliquam suae concionis partem instituant de materia aliqua catechistica et juventuti sedulo erudiendae in rebus ad salutem pertinentibus intendant.

Ne pastor vel unica nocte absit a sua parochia nisi certum aliquem

[1]) processies.

Digitized by Google

designaverit, qui obligatus sit ad satisfaciendum ecclesiasticis necessitatibus, si aliqua forte occurrat; idque noverint subditi vel saltem custos; numquam vero absit, etiam posito vicario, ad unam septimanam nisi obtenta ad hoc licentia archipraesbiteri cum notitia caussae etc. Nec unquam etiam justa de caussa et cum licentia absens committat oves suas pastori alienae diocaesis, nisi ille ab ordinario Ruraemundensi fuerit approbatus; nec eligat sibi confessarium alienae diocaesis nisi similiter approbatum et qui sit bonae vitae et famae.

Ne pastores negligant haereticos sub sua parochia per tempus induciarum habitantes, sed eos subinde moneant offerantque instructionem, ne forte det illis Deus poenitentiam etc.

Ut decani intendant sui districtus pastoribus et sacerdotibus, ut habeant quo se vindicent ab otio, omnium malorum matre.

Ut tam pastores quam alii sacerdotes habeant aut sibi comparent superpellicea eisque in divinis officiis utantur, quo externo habitu a laicis distinguantur.

Ne pastores rurales horam celebrandrae Missae dominicalis, vel pro sua commoditate vel pro nobilium libitu, nunc anticipent, nunc postponant, sed servetur statuta hora summae Missae semper circiter nona, matutinalis autem Missa, ubi haberi potest, aestate celebretur hora sexta, hyeme vero hora septima.

Processionum frequentia, maxime extra tempus paschale, diminuatur, eo quod nulla fere cum devotione fiant, sed quantum fieri potest omnes se accommodent ordini Missalis Romani.

Qui matrimonia sua volunt solemnisari, non quavis hora sed ea conveniant ad ecclesiam, qua ibi Missae sacrificium celebrari solet, ne vel absque sacrificio copulentur vel populus propter eorum tarditatem cogatur diutius expectare. Qui vero sponsi ad illam se horam non accommodant, vel differantur in diem sequentem, vel si id propter periculum incontinentiae aut alias caussas fieri nequit, puniantur poena duorum dalerorum vel alias arbitraria.

Sepulturae quoque funerum in pagis hora celebrandae Missae ordinariae procurentur. Similiter baptismus infantium cessante necessitate tali hora procuretur, qua pastor esse solet in ecclesia.

Renoventur mandata quibus certae poenae aucthoritate principis imponuntur iis, qui diebus festis tempore concionis et summae Missae aut vesperarum potitant in tabernis.

Cum fons baptismalis in signum unius in Ecclesia baptismatis in

Digitized by Google

singulis parochiis publice erectus habeatur, non tantum pro pauperibus et vulgo, sed etiam pro imperatorum, regum ac principum filiis, non praesumant pastores extra necessitatem administrare baptismum in aedibus privatis etiam nobilium sine licentia archipresbiteri, qui eam non de facili concedet, praesertim in talibus locis ubi non sunt sacella vel altaria consecrata.

Ne catholici intersint contractibus matrimonialibus, baptismo infantium, sepulturis, quando ab haereticorum ministris juxta suas consuetudines celebrantur, sub poena etc. eaque duplex exigatur, si quis in tali baptismo gerat se pro patrino.

Religiosi mendicantes, qui stationes praedicandi et postea petitiones eelemosinarum habent in certis parochiis, certos et antiquitus statutos dies servent, ut sciant pastores, quando se ad praedicandum parare debeant, quare non; quod si dies illos servare nolint, aliis diebus non admittantur.

Haec praecipua sunt quae diversis annis ex variis occasionibus in conventu archipresbiterorum statuta sunt, aliis quae minoris momenti videbantur praetermissis.

Ad particularia veniendo status ecclesiae cathedralis Ruraemundensis nihil mutatus est, facit enim proventuum tenuitas, ut plenus canonicorum numerus haberi non possit, sed praeter episcopum et decanum pro tempore resident tantum canonici tres, scilicet scholasticus, cantor et officialis. Absentes, quia se hic honeste sustentare non possunt, sunt alii tres. Duas vero reliquas praebendas vacantes judicavit capitulum ad tempus esse supprimendas, donec, mutatis temporibus et rerum pretiis, minoribus impensis se possint canonici sustentare. Absentum autem proventus cedunt praesentibus, quo fit ut plus minus quam trecentos florenos singuli habeant ad sustentationem.

Resident quoque quatuor vicarii, tenui profecto portione proventuum se sustentantes, quibus omnibus simul concinentibus officium divinum honeste peragitur, quamvis omnia, quae ad ecclesiae cathedralis majestatem spectant, non possint observari. Omnes tam canonici quam vicarii honestae sunt conversationis. Fabrica ecclesiae cathedralis nullos habet proventus, unde quicquid ad eam requiritur a canonicis persolvendum est.

Reliquus civitatis Ruraemundensis *(clerus)* etiam honestae conversationis est unico excepto, cujus modo caussa agitur in tribunali officialis.

Digitized by Google

Pastores omnes fere tolerabiles sunt, alii tamen magis, alii minus laudabiles. Nulli interim concubinarii quod sciatur, sed si quod subinde aliquorum occurrat ex infirmitate peccatum, non deest disciplina ecclesiastica ad corrigendum per poenitentiam. Ebriositatem magis oppugnare licet quam expugnare. Excessus tamen bibendi, licet offensivi sint, raro usque ad ebrietatem perveniunt. Constat enim fere status mentis etiam post potum, ut officio pastorali quoad necessitatem queant satisfacere, nec tamen propterea illis applaudimus.

Monasteria virorum nulla nostrae jurisdictioni subsunt.

Ad moniales quod attinet, quinque sunt conventus Regularissarum nobis subjecti, scilicet: „Hortus Mariae" in civitate Ruraemundensi, pauperculus quidem sed satis bonae disciplinae et pacis, nullum praebens schandalum. Clausuram habet qualem regiones istae patiuntur, ut extraneorum nullus intret extra necessitatem, velatarum nulla egrediatur, non-velatae autem licet pro ratione operis sui et egrediantur et ingrediantur; nullam praebent neque domi neque foris offensionem.

Alter est conventus in oppido Venlonensi appellatus „In Pascuis", bonae quoque disciplinae, vitae communis observans; clausuram habet similem ut „Hortus Mariae".

Tertius est conventus in oppido Gelriensi dictus „Nazareth", ex quo prioribus annis scandala aliquot fugitivarum et lapsarum prodierunt, et insuper ad pacem tolerabilemque disciplinam introducendam multum laboravimus; tandem, revocatis lapsis ad poenitentiam et alio confessario constituto novaque ordinata priorissa, res videtur bonum habitura successum, Deo gratias.

Clausuram quoque ut superiores conventus habuit semper praescriptam et jam etiam servare videtur. De vita communi similiter adlaboratur. Pax est et obedientia tolerabilis.

Quartus conventus est in oppido Weertheensi dictus „Sanctae Mariae in vinea". Quoad pacem mediocriter tantum constitutum est, nullus est vel rumor incontinentiae; vita communis est tolerabilis; clausuram nuper a visitatione et mutato statu loquutorii restituimus et fortius imperavimus. Puto jam servari ad modum aliorum conventuum hujus regionis.

Quintus est conventus in pago Venradiensi dictus „In Hierusalem", non magnorum proventuum, in quo quamvis propter aedificiorum

Digitized by Google

incommoditatem et agriculturam, qua se ex parte sustentare debet, clausura non satis diligenter servata fuerit, nullum tamen etiam infelicissimis belli temporibus natum est schandalum. In nupera visitatione non inveni neque dissensiones neque rebelliones aut inobedientiam neque resistentiam contra reformationem. Itaque ordinata vitae communis observatione pro statu loci et aedificiorum nonnulla mutatione indixi quoque diligentiorem clausuram neque recusavit conventus eam suscipere.

Est et sextus Regularissarum conventus in eodem pago sed imperfectus, vocatus „In Oosterum" [1]), ubi neque velatae ullae sunt neque clausura ulla, sed sorores passim prout mandarit mater laborant, vel intus vel foris, nam paucorum agrorum quos habent cultura se sustentant. Itaque pacem tantummodo vitamque communem atque obedientiam propter pudicitiae virginalis curam requisivimus; schandala nulla hinc errata intelleximus.

Praeter hos Regularissarum conventus est in civitate Ruraemundensi conventus tertiariarum Sancti Francisci, vocatus „Insula Dei". Hic temporibus infelicis belli multa dedit schandala, militibus qui in illo hospitabantur aliquas seducentibus et aliarum quoque animas ad levitatem incitantibus, unde et jam postea nonnullae lapsae sunt, maxime ex non velatis. Structura conventus vix patitur clausuram et magna fortunarum tenuitas excludit aedificiorum mutationem. Itaque sorores quidem velatae non egrediuntur limites suos, quin tamen aliquae personae externae, vel consciis vel etiam insciis soroibus, subinde intrent intra limites, hactenus prohibendo impedire non potui. In coeteris quoque minoris ponderis regularibus observantiis non habet conventus magnam laudem, neque deest inter sorores cum aemulatione dissensio.

Est quoque conventus quidam parvus sex tantummodo sororum, quas Nigras vocant, quarum institutum servire aegrotis per domos civium, quae non sunt approbatae religionis, quamvis tria consueta religionis vota emittant. Ex quo duae discesserunt hoc quadriennio, una per incontinentiam, alia ob alias querelas domesticas, neque enim prudentem satis habent matrem et non est ex parvo isto numero quae sit apta regimini.

Est quoque in oppido Venlonensi parvus quidam conventus virginum, quae subinde ministrant infirmis civibus, sed non faciunt

---

[1]) Oostrum.

Digitized by Google

perpetua vota neque solent communiter vivere, et quia sunt amantes pietatis, coeperunt motu proprio anno superiore instituere vitam communem, laboribus manuum suarum, quos in commune faciunt, sese sustentantes; optarent istum vivendi modum ipsarum a nobis confirmari in legem perpetuam, sed judicavi rem esse differendam, donec videam an Deus conatibus ipsarum det bonum successum.

Populus hujus diocaesis, qui catholicis principibus subest, magna catholicus est, sed in religione non admodum fervens, unde continuis eget fomentis et incitamentis, alioqui ad terrena tantummodo studia inclinatus, unde in tota diocaesi nulla pene est insignis fundatio ecclesiastica. Haeretici perpauci sunt, quos tamen per inducias oportet tolerare.

Ruraemundensis civitas notas haereticas personas non habet ultra viginti easque fere mercaturae servientes et in haereticis partibus saepe tractantes commercia.

Venlonense oppidum, ubi mercatura magis viget, plures habet forte non minus quam quinquaginta, sed utrobique multum dissimulant et studio pastorum subinde maxime in fine vitae revertuntur ad gremium ecclesiae.

Weerthea, licet non magnum oppidum, nomen habet quod foveat multos haereticos; affirmat tamen pastor potius esse desides et ignavos catholicos, studiis tantum terrenis deditos, quam haereticos; aliquos tamen esse tum Anabaptistas tum Calvinistas ego ipse deprehendi, et, quia schandalum dabant, tres vel quatuor curavi inde expelli.

Erculentiae sunt sex aut septem tantummodo, sed Gelriae aut Falcoburgi nullus est.

In pagis, exceptis tribus vel quatuor, sunt simplices catholici, nisi quod nobiles quidam in suis castellis sese contineant et in haeresi pertinaces sint. Est tamen pagus Wessemiensis qui multos habet haereticos et quidem pertinaces et audaces; molimur contra apud dominum temporalem et principem quantum possumus atque audacia nonnihil jam repressa est.

In pago Aldekercken sunt quoque pertinaces haeretici octo vel novem, sed non audent quicquam moliri.

In pago de Well ubi particularis dominus ex professo haereticus est, sunt etiam ex subditis aliquot ejusdem farinae ut et in Lottum, qui nituntur favore suorum dominorum temporalium. Alibi vix quicquam fermenti est. Tolerari debent haeretici isti propter inducias et

Digitized by Google

non sine fructu. Nam cum multorum uxores catholicae sint, educantur proles in fide catholica, quae si expellantur, maritos suos ad partes haereticorum sequuturae sunt et cogentur vel ipsae etiam haeretice vivere vel saltem proles non poterunt catholice educari.

Quod ad mores attinet populi, nullum vitium singulariter dominatur praeter studium potitandi, neque enim ad libidines aut vindictas aut injustitias admodum pronus est populus. Ad ea vero, quae religionis sunt, ex se ipso satis tardus est. A paucis tamen annis magnum advertimus profectum in frequentatione sacrificii Missae et usu Sacramentorum Poenitentiae et Eucharistiae. Quem quidem profectum post Deum acceptum ferimus laboribus et diligentiae patrum Societatis Jesu et Fratrum Recollectorum, maxime in illis locis ubi pastores habemus cordatiores et zelosos, qui cum illis in eundem finem conspirent.

Tribunal ecclesiasticum in eodem perseverat statu quo accepimus. Officialem habemus Guilhelmum Randeraerdt U. J. licentiam et ecclesiae nostrae cathedralis canonicum [1]); advocatum fiscalem seu promotorem Joannem Hergraven J. U. licentiatum; notarium vero Adamum Fabri, itidem licentiatum U. J. Et quantumvis proceres patriae et oppidorum magistratus ipsaque cancellariae Gelriae jurisdictioni ecclesiasticae multum adversatur nitanturque ad tria tantum caussarum genera restringere scilicet: ad caussas beneficiales, matrimoniales et pia testamenta, conatui tamen eorum tum verbo tum scripto nos opponimus et perseveramus in possessione antiqua, quantum possumus. In exsequutione tamen, ubi auxilio opus est brachii saecularis, sententia officialis interdum frustratur effectu, et in caussis mixti fori, etiam si officialis praevenerit, ipsi nihilominus secundo reos puniunt tanquam a non debito judice punitos.

Renovata sunt isto quadriennio statuta cancellariae Gelriae, inter quae reperitur statuta poena iis, qui ante vigesimum quintum aetatis annum ineunt matrimonium absque consensu parentum aut curatorum suorum, quamvis fateantur ratum esse matrimonium. Iis etiam, qui majores sunt viginti quinque annis, statuitur poena, si parentes aut suos curatores non requisiverint. Cui statuto cum vellem contradicere, eo quod Concilio Tridentino ipsique libertati matrimonii videretur adversari, non fui auditus, eo quod inveniatur scriptor

---

[1]) Habets, III, 91.

Digitized by Google

scholasticus unus aut alter, qui sentiat hoc licere principibus saecularibus. Itaque rem illam judicio Suae Sanctitatis submitto.

Seminarii causa sic habet. Incorporavit Lindanus, primus hujus ecclesiae episcopus, pro seminario erigendo monasterium Sancti Theobaldi, ordinis Sancti Francisci secundum tertiam regulam, situm intra Ruraemundam, eo quod, duabus tantum aut tribus personis superstitibus et nulla ibi vigente disciplina, bona viderentur male esse peritura. Cui incorporationi existimamus quidem consensum Suae Sanctitatis accessisse, eo quod Lindanus bis interea Romae fuerit, sed non invenimus ejus rei testimonium in scriptis, quos putatur malorum temporum injuria intercidisse. Huic monasterio jam antea unitum fuerat aliud ejusdem ordinis monasterium, quod vocatur Sancti Jodoci, extra Ruraemundam olim constitutum. Quorum duorum proventus non excedunt communibus annis summam sexcentorum florenorum. Hoc conventu confisi domum seminarii aptam curavimus restaurari et adolescentes sex numero suscepimus educandos cum praeside et professore philosophiae, ita ut seminarium jam in inchoato statu constitutum. Optamus vero, ut pro majori stabilitate consensum suum Sanctitas Sua denuo accomodare dignetur.

Quod ad dotem attinet episcopalem, praepositura Marsensis quae huic episcopatui in sua erectione in dotem fuerat assignata, jam post multos et varios conatus irrevocabiliter ab episcopatu abstracta est, ita ut nullam habet stabilem dotem. Sustentamus autem utrumque onera episcopalia proventu decanatus Rodae S. Odae, qui valet circiter mille florenos annue, quem de consensu Suae Sanctitatis cum episcopatu possideo, et pensione trium millium et quingentorum florenorum, quam princeps de suis emolumentis annue solvit, quae dos pro statu praesenti satis tenuis est et pro futuro tempore incertissima.

Cum Sanctitas Vestra consensum dederit, ut monasterium quondam Regularium, quod episcopo Ruraemundensi pro habitatione fuerat assignatum, commutari posset cum alia domo quae in posterum futura esset domus episcopalis, sortita est ea permutatio plenum effectum, ita ut monasterium illud cum templo totoque fundo translatum sit ad opus collegii Societatis Jesu, altera vero domus in proprietatem translata sit episcopatus.

Quod ad personam et officium nostrum attinet, malo quidam aliorum relatu discere Sanctitatem Vestram ea quae sunt de nobis; prae-

Digitized by Google

dico tamen publice verbum Dei quavis oblata occasione, et laboro errores haereticorum luce veritatis obruere, maxime ut catholici in fidei synceritate confirmentur.

Visitationem ecclesiarum etiam ruralium hoc quadriennio plerisque locis secundo feci aut etiam tertio, ubi videbatur esse necessarium, dedique operam ut ecclesiastica bona, quae tempore belli aut male administrata sunt aut etiam vendita sine debita aucthoritate vel oppignorata sunt per laicos nummique in publicas pagorum necessitates conversi sunt, ecclesiis et pauperibus restituantur; qua in re non ubique felicem successum habui, praesertim ubi domini temporales haeretici sunt aut magistratus locorum, ubi abusus illi commissi sunt, ipsemet delicti particeps est; instamus tamen quantum potuimus.

Ordines sacros statutis a jure temporibus contulimus tum subditis nostris tum etiam, qui ex vicinis locis, ubi vel episcopo carebant, vel eo absente vel alias ob caussas dimittebantur; similiter et Sacramentum Confirmationis, ubi erat oportunum.

Non absum ab episcopatu nisi caussa episcopatus aut seminarii me evocet in Brabantiam ad principem, quod tamen caveo ne frequens sit aut absentia diuturna.

Domesticam familiam pro dotis nostrae tenuitate habeo moderatam neque ullam habeo in ea personam qua carere queam, praeter sororis meae viduae plus quam sexgenariae, quae rem familiarem gubernat, filiam virginem Dei servitio devotam, cujus tamen speciali obsequio ipsa carere non potest. Quod autem unicum habeo capellanum, unicum cubicularium, unicum puerum qui mihi de baculo serviat pastorali, unicum aurigam, qui equorum et horti curam gerat. Sustento quoque ex juribus archidiaconatus, cujus egomet officium suppleo, aliisque nonnullis obventionibus duos adolescentes studiosos, qui dominicis et festis diebus ad ecclesiam cathedralem me comitentur et in pontificalibus celebranti suum quoque exhibeant ministerium.

Ex hisce spectare poterit Sanctitas Sua totum episcopatus Ruraemundensis statum, neque enim quicquam subticui quod putarem ad rem pertinere, exspectans ut Sanctitas Vestra suum de officio nostro ferat judicium, et, quae mandanda judicaverit, mandare dignetur. Nostrum erit ea tamquam a beato apostolo Petro adeoque ipso Christo Domino profecta suscipere et, quantum in nobis erit, exsequutioni mandare. Iterumque ad oscula pedum Vestrae Sanctitatis inclinati apostolica petimus benedictione stabiliri.

Digitized by Google

Hunc [1]) esse verum ecclesiae nostrae Ruraemundensis statum nominis mei subscriptione confirmo, hac 5. Augusti anno 1619 [2]).

Jacobus episcopus Ruraemundensis.

(ondert. oorspr.)

(*op de rugzijde*): Ruremundensis

Relatio noni [3]) quadriennii exhibita per procuratorem expressum in mandato die X Novembris 1619.

Expedita.

IV.

(1623 October 25).

Antwoord der Congregatie van het Concilie op de relatie van 1623.

Do. Epo. Ruremundensi.

Sacrorum Liminum visitationem noni prope exeuntis quadrienni a Constitutione fel. record. Sixti V hac de re edita [4]), Ampl.nis Tuae nomine non ita pridem peregit R. Pater Marcus (Tempelius) [5]) presbyter Societatis Jesu a S. D. N. perhumaniter admissus. Is enim et sacrosanctas apostolorum basilicas pie ac devote veneratus est et uberrimam status istius ecclesiae relationem exhibuit Sacrae Congr.ni Cardinalium Concilii Tridentini interpretum, quibus id munus excipiendi praesules eadem Limina visitantes S. D. N. injunxit.

Quae quidem attente atque accurate perlecta summi quidem doloris primum, mox vero laetitiae materiam praebuit, etenim vehementer indoluerunt Ill.mi Patres ecclesiam istam tot miseriis affec-

---

[1]) Van hieraf eigenhandig.

[2]) Pasture, o. c., p. 409.

[3]) Te lezen „octavi", want de relatie over het negende „quadriennium" werd in 1623 ingediend; zie het volgende nummer.

[4]) Bul van 20 December 1585: *Romanus Pontifex.*

[5]) De naam is niet ingevuld. Marcus van den Tempel (1575—1636) was in 1622 naar Rome verrokken, zie: N. Ned. Biogr. Wdbk. dl. III, vol. 1235-1236.

Digitized by Google

tam atque afflictam, nimium haereticae contagionis lue longe lateque grassante, adeo ut nec illos quidem, qui catholicae veritatis lumen agnoscunt, si quid peccaverint, liceat alicubi libere corripere atque emendare, haereticis acriter saevientibus in pastores, qui episcopalem agnoscunt jurisdictionem.

Atque mirum in modum Patres recreati sunt ingentesque egerunt gratias Deo, quod miserationum suarum minime oblitus in tantis calamitatibus eidem ecclesiae pastorem praefecerit, catholicae religionis propugnatorem atque ecclesiasticae jurisdictions ac disciplinae conservatorem munusque suum, licet angelicis humeris formidandum, ut probe sentientem ita et Divino praesidio fortiter sustinentem, quo proinde Ampl.em Tuam levari neque ecclesiae profuturum nec Sanctitati Suae gratum nec Deo acceptum videri possit.

Reliquum ergo est, ut, quod Amp.o pollicetur quodque de illius zelo ac vigilantia nobis merito polliceri licet, pergat catholicam fidem tueri atque animas Jesu Christo lucrifacere praetiosissimo illius sanguine redemptas, pergat in ecclesiastica jurisdictione a proceribus vindicanda, et ecclesiis, quantum fieri potest, a sordibus atque indecentibus rusticorum actibus expurgandis.

In conservando clericorum seminario, quod, uti apprime utile ac necessarium ad producendos ministros pro tam magna tamque mixta tribulis messe, Sacra Congr. adeoque Sanctitas Sua etiam atque etiam commendat studio ac pietati Ampl.is Tuae.

Pergat in virginum Deo sacrarum custodia nec ullam praetermittat diligentiam, quo monialis conventus Nigrarum Sororum ordinis S. Augustini, quae a claustro aufugit, tandem resipiscat atque ad monasterium, unde exivit, revertatur, retributionem a Deo maximam consecutura, et si optata illius conversio non sequeretur.

Ac demum in grege sibi credito predicatione et exemplo ad salutem informando atque in episcopalibus functionibus ac muneribus peragendis, ita ut facit, alacriter perseveret Ampl.o Tua, cui vires quotidie adjiciat Deus ac praesto sit eamque isti ecclesiae diu servet incolumen.

Romae, die 25 Octobris 1623.

Liber Literarum Vis. SS. Lim., 1618-1626, f. 122vo-124.

Digitized by Google

V.

1627 Augustus

Jacobus a Castro, bisschop van Roermond, geeft aan Urbanus VIII verslag van den toestand van zijn bisdom [1]).

Beatissime Pater,

Ad pedes Vestrae Beatitudinis inclinatus et debitam Sedi Apostolicae exhibens reverentiam et obedientiam, sanctorum apostolorum Petri et Pauli Vestramque desidero benedictionem.

Cum evoluto rursus episcopatus nostri quadriennio rationem administrationis nostrae ex juramento reddere debeamus, praesenti scripto huic obligationi satisfacere conabimur, ut Ecclesiae Catholicae supraemus episcopus de illis, quae per nos acta sunt judicare eaque possit vel probare vel improbare.

Status hujus episcopatus a postremo quadriennio nihil mutatus est, nam bona pars ejus manet subjecta potestati haereticorum. Tota videlicet regio Neomagiensis cum sua civitate, in qua tamen habemus occulte sacerdotem e Societate Jesu. Tota regio Cuykensis, ubi licet tolerentur pastores catholici atque omnis fere populus catholicus sit, prohibent tamen haeretici ne sui episcopi jurisdictionem agnoscant. Oppidum quoque Graviense sub haereticis, ubi licet multi civium catholicam servent fidem, nullus tamen sacerdos occultari potest propter oppidi exiguitatem et militum praesidiariorum multitudinem. Adeunt tamen catholici pagum quendam propinquum regionis Ravenstinensis pro divinis. Oppidum quoque Batenburgense cum vicina regione inter Mosam et Walim, cui aliter subveniri non potest nisi per sacerdotes sub vicario apostolico laborantes, qui loca vicina subinde solent accedere.

Alia pars hujus episcopatus, regi catholico subjecta, in septem regiones divisa, a suis archipresbiteris quotannis visitatur, iique notabiles difficultates, si quae sint, referunt ad nos. Insuper ego ipse hoc quadriennio, impetratis ab hoste literis tuti itineris, totam istam partem bis visitavi, nisi quod exercitus regius juxta regionem Gel-

[1]) Procurator was Joannes Spanderbroek. In zijn verzoek om toelating van dezen procurator d° 3 Aug. 1628 zegt de bisschop, dat niemand van het kapittel wilde gaan en hij daarom nu moest zenden „simplicem praesbyterum, qui nobis paulo ante domesticus fuit".

Digitized by Google

driensem consistens et omnia passim expilans, illius loci visitationem impedivit. Verum cum timore spoliationis omnia ubique templa ruralia arcis, saccis aliisque incolarum supellectilibus adeo referta sunt, ut vix pateat transitus. Nihil ferme quod ad decorem domus Dei pertineat, saltem cum effectu potuimus ordinare.

Ecclesia cathedralis, uti prius pauper est, nec habet modo (praeter episcopum) plures quam quatuor canonicos residentes; alii enim duo qui in locum demortuorum electi sunt, nondum venerunt ad residentiam, cum fructibus gaudere nondum possint, octavus autem, hic absens, in partibus Hollandiae laborat in Evangelio. Duae aut reliquae praebendae ad tempus suppressae sunt, ut residentes habeant, unde in hac temporum difficultate sese possint mediocriter sustentare. Resident etiam quinque vicarii tenuiter quoque dotati. Quibus omnibus simul concinentibus totum divinum officium decenter satis expletur, quamvis multa ad ecclesiae cathedralis majestatem pertinentia ob personarum defectum oporteat praetermittere.

Clerus civitatis Ruraemundensis tam ecclesiae cathedralis quam parocchialis honestae conversationis est, licet unus et alter, qui nonnihil infamabatur, aut morte sublatus sit aut correctus sit aut sese purgaverit.

Pastores totius diocaesis tolerabilis fere conversationis sunt; excessus, qui subinde committuntur, laboramus correctionibus emendare. Concubinarium notorium neminem scimus. Ebriositatem, quamvis non possimus expugnare, oppugnamus tamen et nonnihil proficimus per gratiam Dei.

Monasteria virorum nulla hic sunt nobis subjecta; quae tamen exemta sunt, non dant scandalum, quod sciamus.

Ad moniales quod attinet, cum sex habeamus conventus Ordinis Regularissarum, videlicet: „Hortum Mariae" in civitate Ruraemundensi, conventum dictum „in Pascuis" in oppido Venloensi, „Nazareth" in oppido Geldriensi, „Vineam Mariae" in oppido Weerthaeensi, „Hierusalem" in pago Venradiensi et „Oosterum" sub ejusdem pagi limitibus. Ex his quinque priora clausuram habent secundum hujus patriae morem satis arctam, ut nullus ingrediatur externus intra limites claustri, nulla velatarum egrediatur. Quae vero non sunt velatae, licet pro suis et conventus negotiis curandis egrediantur et ingrediantur, nullum tamen scandalum dare audiuntur. Aliae vero clausurae arctioris circumstantiae alicubi strictius, alicubi minus observantur, prout sine magna turbatione potuimus vel non potui-

Digitized by Google

mus introducere. In sexto autem, videlicet Oosterum, quia nullas habet velatas et aedificia vilia sunt nec clausurae apta et quia propter modicos proventus labore manuum et cultura paucorum agellorum suorum se debent sustentare, clausura quoque non potuit introduci. Simplices sunt virgines nec audiuntur nullum dedisse scandalum.

Est quoque Ruraemundae conventus Tertiariarum Sancti Francisci, vocatus „Insula Dei". Pauper est et paucas habet personas, ejusque aedificia, incommode aedificata, vix clausuram patiuntur. Prohibentur tamen, quae velatae sunt, egredi terminos constitutos neque passim extranei ingrediuntur. Quin tamen interdum personae extraneae intra terminos illos ingrediantur, hactenus impedire non possumus, unde etiam propter transgressionis facilitatem clausuram sub poena excommunicationis statuere ausi non fuimus. Frequentationem quorumdam virorum quae obloquium pariebat, interdiximus, nec cessamus ipsas moniales praedicatione ac monitis, additis interdum eleemosinis, ad majoris religionis amorem provocare.

Habet quoque Ruraemunda conventum sororum, quae vocantur Nigrae, quae servitio aegrotorum civium et maxime contagiosis morbis laborantium deputatae sese mortis periculis pro suis proximis ob amorem Dei exponunt ex obedientia suae matris. Faciunt tria vota religionis substantialia secundum regulam S. Augustini, permittentibus id literis apostolicis, nec tamen sunt approbatae religionis. Mortuae fuerunt hoc quadriennio partim peste, partim aliis morbis ratione servitii sui contractis omnes, duabus tantum exceptis, quae rursum alias novitias susceperunt, quarum jam quatuor consuetam suam fecerunt professionem, aliae duae in anno adhuc versantur probationis. Pauperes sunt et partim servitio aegrotorum partim labore manuum se sustentant. Clausuram ex professo habere non possunt. Nulla ibi alia difficultas modo est quam quod vix inveniatur, quae possit commodo mater constitui. Senior enim, quae huic officio deputata fuerat, morbo ferme inutilis facta est; caeterae, quia juniores sunt, regi potius debent quam possint regere. Una, quae ante quadriennium fugerat, cum timeret se aliquando comprehendendam et suo conventui restituendam, cum viro cui adhaeret et suis prolibus fugit jam ad partes haereticorum.

Habet quoque Venloa conventum virginum, quae subinde ministrant infirmis sed sine obligatione. Susceperunt Tertiam Regulam Sancti Francisci, quod eam servare solent etiam illi, qui degunt in

Digitized by Google

saeculo sine obligatione vivendi conventualiter. Vivunt tamen in communi ex communi labore manuum suarum spontaneo inter se contractu. Piae sunt et devotae ac subsunt directioni pastoris loci.

Ad populum quod attinet, in primis qui regi catholico subest, catholicam quoque fovet religionem, non tamen esse solet multum fervens.. Unde etiam continuis eget fomentis, quae dum partim a pastoribus magis zelosis, partim a patribus Societatis Jesu et Recollectis adhibentur, notabilem a paucis annis animadvertere licet in melius mutationem. Ab ebrietatibus honestiores paulatim magis magisque se continent. Vulgus, tum admonitionibus tum etiam cogente paupertate, ab ea multum coercetur. Non tamen desunt hac in parte incorrigibiles plurimi.

Ad haereticos quod spectat, sicut in partibus, quae subjacent haereticorum potestati, plurimi adhuc sunt catholici, ita in quibusdam partibus regi catholico subjectis nonnulli reperiuntur catholicis permixti haeretici, quos propterea tolerandos judicat civilis magistratus, ne, si illi ex nostris partibus severius expellantur, etiam haereticus magistratus in catholicos, sub sua potestate constitutos, magis saeviat. Unde etiam in ipsa civitate Ruraemundensi paucos aliquot tolerare necesse est, quamdiu non dant scandalum.

Plures habet oppidum Venloense praecipue nautas et mercatores. qui cum inhabitatoribus Hollandiae tractant sua commercia. Similiter oppidum Weerthaeense suas retinet ex antiqua labe reliquias. Erculentia quoque duos vel tres habet. Sed hii omnes a scandalo coguntur abstinere.

Pagi quoque nonnulli hac labe infecti sunt, inter quos praecipuus est pagus Wessum appellatus, ubi propter aliquorum filios in exercitu haereticorum militantes haeretici incolae magna utuntur libertate, neque enim illorum militum timore praetor quicquam contra illos audet attentare.

Proximi in hac labe sunt pagi Aldekerken et Virsen, quorum alter circiter decem, alter non minus quam viginti domus habet haeresi aliquorum infectas. In paucis aliis pagis unus vel alter invenitur. Inter hos plaerique uxores habent catholicas et permittuntur proles catholico more educari scholasque visitare catholicas, et ex illis ipsis subinde ex consuetudine catholicorum et opera pastorum aliorumque sacerdotum aliqui ad ecclesiam reducentur, idque praecipue circa finem vitae, ita ut qui haeretici vixerunt, moriantur catholici. Vix autem fit, ut per ipsos ex nostris aliqui seducantur.

Digitized by Google

Vicepraetorem regionis Montfordiensis, qui ad suggestionem sororum comitis Henrici Van Berge (quae haereticae sunt) constitutus fuerat, quoniam haereticus erat et nolebat facere professionem fidei curavimus per ipsum comitem Van Berge exauthorari.

Tribunal ecclesiasticum in eodem ut antea statu perseverat. Officialem habemus dominum Guilhelmum Randenraet I. U. licentiatum, cathedralis ecclesiae nostrae canonicum, ordine subdiaconum ac timoratae conscientiae virum. Advocatum fiscalem seu promotorem (ut hic vocatur) habemus Johannem Hergraven, notarium vero curiae Adamum Fabri, utrumque I. U. licentiatum. Et solito more administratur justitia.

Seminarii caussa post quadraginta duorum annorum pacificam possesionem iterum vocatur in litem per religiosos Tertiarios Sancti Francisci, qui monasterium, a superioribus Ordinis derelictum et per Rev.mum dominum Lindanum ante quadraginta duos annos in erectionem seminarii conversum, postliminio conantur repetere. Unde non possumus ea, quae inchoaveramus, prosequi, sed expectare debeamus finem litis.

Dos episcopalis adhuc stabilis non est, nam praeter praebendam trecentorum circiter florenorum et praeposituram ecclesiae cathedralis, quae supra onera aestimatur ad quinquaginta florenos tantum, et unicum reditum octingentorum florenorum, nihil habet stabile. Pensio enim, quam de suis proventibus rex nobis suppeditat trium milium et ducentorum florenorum [1]), per modum tantum provisionis assignata est neque jam promte solvitur. Decanatus autem Rodae S. Odae, quem ex permissione Sedis Apostolicae simul cum episcopatu possideo, non est episcopatui incorporatus et aestimatur ejus proventus ad mille florenos annuos, quamvis subinde tantum non prestet.

Ut autem sciat Vestra Sanctitas, quomodo ego in officio meo me geram in publico, inprimis officium praedicationis Verbi Dei, partim in ecclesia cathedrali, partim in ecclesia parocchiali, quae amplior est, partim etiam in aliis ecclesiis, prout occasio se offerebat, personaliter exercui. Postremo tamen anno propter auditorum paucitatem intermisi in parocchiali praedicare, relinquens pastori locum suum.

Visitationem diocaesis nostrae (ut supra insinuatum est) hoc qua-

---

[1]) Habets, II, 426-427.

Digitized by Google

driennio bis institui, praesertim ubi magis videbatur esse necessarium.

Pastores tum oretenus in visitatione tum etiam, ubi necessarium videbatur, per literas officii sui commonefeci, delinquentibus etiam poenas adhibui convenientes. Idipsum quoque circa alios clericos exercui.

Sacros ordines statutis a jure temporibus, praevio semper circa ordinandos examine, in ecclesia nostra cathedrali publice contuli.

Sacramentum Confirmationis tum in ecclesia nostra cathedrali, tum aliis per diocesim locis, ubi occasione visitationis erat oportunum, administravi.

Officiariis militum, qui reos ad ecclesiam confugientes inde extrahere et supplicio volebant afficere, restiti et pro immunitate locorum sacrorum laboravi.

Ad congregationem episcoporum nostrae provinciae vocatus longiusculo licet itinere accessi.

Publica haec sunt officii nostri exercitia. Ea vero quae publica non sunt, Deo nota sunt, cui scio me de singulis reddere debere rationem nec respondere posse unum pro mille, si mecum intrare voluerit in judicium.

Domesticam familiam pro dotis nostrae tenuitate instituo moderate neque eam personis gravo non necessariis. Rem domesticam gubernat soror mea vidua jam ferme septuagenaria, cui adest filia sua virgo devota trigesimum quartum agens in celibatu (cui etiam se voto simplici obligavit) aetatis suae annum, et matri suae jam seni opitulatur.

Capellanus mihi unicus est, vir modestus. Unus quoque minister, qui mihi servit in cubiculo et in ecclesia servit de libro.

Habeo quoque puerum honoris (ut vocant), qui domi serviat mihi in mensa, in ecclesia autem serviat de baculo.

Duos etiam domi habeo adolescentes studiosos literarum, quos ex juribus archidiaconatus aliisque obventionibus sustento, qui Dominicis et festis diebus euntem ad ecclesiam comitantur et mihi in pontificalibus celebranti serviunt tanquam acolythi. Sustentantur autem in studiis in spem, quod aliquando in idoneos ecclesiae ministros evadent.

Hic, Sanctissime Pater, episcopatus nostri Ruraemundensis est status et hoc modo a nobis administratur. In quo, si quid est quod Domino placeat, ipsi acceptum refero et opto, ut cedat in gloriam

Digitized by Google

ejus. Defectus autem mei, qui sive per ignorantiam sive negligentiam sive per humanum timorum inter haec subinde (non dubito) committuntur, sicut mihi coram Deo timorem incutiunt, ita, ut per ipsius misericordiam et a Vestra quoque Sanctitate mihi ignoscantur, iterum pedibus Vestris inclinatus suppliciter peto, cujus etiam paterna benedictione in episcopalis officii nostri difficultatibus adjuvari ac stabiliri exopto.

Scripsimus ista ad Suam Sanctitatem transmittenda anno Domini supra millesimum sexcentesimo *(vigesimo)* septimo in Augusto, et ad fidem faciendam nostro nomine subscripsimus et sigillo communivimus. [1])

Jacobus episcopus Ruraemundensis.

(ondert. oorspr. + zegel)

(op de rugzijde): Ratio administrati episcopatus Ruraemundensis annis 23, 24, 25, 26 et ejusdem status pro tempore eorundem annorum.

met een andere hand: Relatio ecclesiae Ruraemundensis pro X quatriennio praesentata die 27 Septembris 1628 per procuratorem specialiter ablegatum.

onderaan teekende een derde hand aan:

die 9 Septembris 1628 datae literae in forma cum adhortationibus juravit se non invenisse aliquid de capitulo. Dioecesim visitavit.

VI.

1628 December 4.

Antwoord der Congregatie van het Concilie op de relatie van 1627

Ruresmundensi Episcopo.

Perillustris *etc.*

Rev. Joannes Spanderburch, quem Amplitudo Tua ad visitanda beatorum apostolorum Petri et Pauli limina huc ablegavit ex spe-

[1]) Pasture, o. c., p. 410.

Digitized by Google

ciali gratia Sanctissimi Domini Nostri, attentis quae in litteris Amplitudinis Tuae ac in mandato procurae continebantur [1]), ad hoc munus explendum admissus fuit. Is autem proximis superioribus diebus eadem Sacrissima Limina veneratus est ac ea de istius ecclesiae statu et omnibus ad eam pertinentibus retulit Sacrae Congregationi etc., quae cum maxima Amplitudinis Tuae commendatione ab iisdem Patribus audita fuere, qui Deo omnipotenti gratias egerunt illi ecclesiae fere in miserabili statu existenti talem pastorem praeesse voluisse, ex ipsius enim zelo ac pietate majores et uberiores quotidie fructus ad augmentum catholicae religionis et fidei propagationem in dies sperari possint. Propterea nihil aliud addentes illam tantum in Domino cohortati voluerunt, ut in Concilii Tridentini decretorum observantiam quotidie studiosius incumbendo pastoralem suam industriam ac diligentiam magis augeat curetque, ut adjuvante Deo vigilantia ac sollicitudo in grege tibi commisso custodiendo ac procurando nunquam desideretur, saepius cogitatione repetendo se potitam pastorem regere ecclesiam Jesu Christi, quam acquisivit sanguine suo, qui etiam repetiturus est de manibus pastoris ovium deperditarum sanguinem illud, quoque sui muneris esse intelligens, quod omittere nunquam debebit, ut jurisdictionis, immunitatis et libertatis ecclesiasticae se defensorem praebeat, atque ut adversus bonorum ecclesiae et piorum locorum usurpatores occupatoresve sua naviter utatur auctoritate.

Postremo Amplitudinem Tuam monitam esse voluerunt, ut quantum in ea est, curare studeat, ut clausura monialium ubique observetur et inviolabiliter custodiatur.

Quod reliquum est Deum enixe praecantur, ut oves illas a semite salutis aeternae longe aberrantes coelesti lumine ducere atque ad suum ovile reducere dignetur, atque Amplitudinem Tuam in sua vinea excolenda desudantem pro ejusdem bono regimine et haeresum extirpatione incolumem diu servare dignetur.

Romae, die 4 Decembris 1628.

Liber Litterarum, Vis. SS. Liminum, 1626-1635, f. 126vo-128.

---

[1]) De bisschop had verklaard wegens hoogen leeftijd, de groote gevaren en hooge kosten niet zelf te kunnen komen (schrijven d° 3 Aug. 1628).

Digitized by Google

VII.

1633 Maart 1.

Jacobus a Castro, bisschop van Roermond, aan den kard.-prefect der Congr. van het H. Concilie: verklaart wegens het oorlogsbedrijf niet zelf naar Rome te kunnen komen om aan de Congregatie van het H. Concilie verslag uit te brengen; zendt daarom als procurator Johannes Spanderbroek, pastoor van Sint Odiliënberg.

Eminentissime Domine,

Requirebat temporis et juramenti a nobis in consecratione praestiti ratio, ut personaliter visitans limina apostolorum Petri et Pauli Sanctissimo Domino rationem redderem administrationis officii nostri et episcopatus nostri statum eidem exponerem. Sed quare hoc personaliter praestare nequeam, arbitror notius esse quam ut multa res illa probatione indigeat.

Clamant enim bellicae turbae, itinera militibus infesta, grassantes passim morbi, dotis episcopalis tenuitas et, quod per se solum ad excusationem sufficeret, gravis aetas nostra [1]) corporis secum ferens debilitatem, quae tanti itineris laboribus et incommoditatibus par esse non potest.

Mitto ergo vice nostra non quidem ex capitulo nostro cathedrali personam (qui enim in capitulo nostro idonei forent ad munus hoc obeundum easdem fere ob causas ab illo itinere abhorrent), sed pastorem pagi cujusdam vicini D. Johannem Spanderbock [2]), virum in hoc genere industrium, qui de omnibus episcopatum nostrum concernentibus instructus est, proviso interim, ut aliquis idoneus interim ea, quae pastoralis curae sunt, expleat, et ipse, si fieri potest, intra tempus absentiae jure concessum revertatur. Ei ergo in hisce omnibus tanquam viro probo et integrae famae fides adhibeatur.

Ne vero de causis hujus excusationis nostrae dubium esse possit, loco aliarum probationum juro in animam meam haec omnia ita se habere, ut supra scripta sunt, idemque nominis mei suscriptione et sigilli nostri subimpressione confirmo.

Kalendis Martii anno 1633.

Jacobus episcopus Ruraemundensis.

---

[1]) Jacobus a Castro werd in 1560 geboren.

[2]) Spanderbroeck.

Digitized by Google

(P.S.) Propter impedimenta itinerum moratae hic sunt istae literae usque ad sextum diem Octobris ejusdem anni.[1])

(Ondert. oorspr. + zegel).

Het P.S. is eigenhandig door den bisschop geschreven.

VIII.

1633 Maart 29.

Jacobus a Castro, bisschop van Roermond, geeft aan Urbanus VIII verslag van den toestand van zijn bisdom.

Sanctissime Pater,

Ad pedes Tuae Sanctitatis exosculandos non quidem corpore sed animo inclinatus, ego Jacobus episcopus Ruraemundensis licet indignus, ut juramento meo in consecratione praestito satisfaciam, administrationis episcopatus nostri Sanctitati Tuae rationem redditurus scribo ea quae sequuntur.

Divisa est haec diocesis (quatenus regi Catholico hactenus subfuit) in septem decanatus: Ruraemundensem, Venlonensem, Geldriensem, Kesselensem, Erkelensem, Falcoburgensem et Weerthaeensem, nam Neomagensem, Graviensem et Batenburgensem jam ab antiquo occuparunt haeretici. Et jam quidem anno superiore omnia hujus diocesis oppida (uno Geldriensi excepto) haeretici occuparunt[2]), sed tamen in eis ex pacto hactenus permittitur, una cum haeresis praedicatione, publicum religionis catholicae exercitium.

Visitavimus solito more nobis subjectas parochias, donec devenimus in haereticorum potestatem. Et quamvis propter bellicos motus tolerare debuerimus ecclesiarum deformitatem propter illatam in templa incolarum supellectilem, pastores tamen aliosque sacerdotes conati fuimus in officio continere. Sunt autem plaerique omnes boni nominis et famae et suo recte funguntur officio. Nonnullos tamen aliquorum defectus laboravimus corrigere.

Quod vero ad haereticorum exclusionem pertinet, hactenus po-

---

[1]) Pasture, o. c., p. 411, b. 1.

[2]) In den Maasveldtocht van 1632.

Digitized by Google

tuimus aliquid; jam vero postquam devenimus in haereticorum potestatem, nihil possumus nisi hortando catholicos, ut in fide sua stabiles perseverent. Videmus autem, quod qui hactenus de fide suspecti se catholicos simulaverunt, nunc se declarent quales sint et haeretici ministri accedant conciones, pauci quidem Ruraemundae, Venlonae autem et in quibusdam pagis numero plures.

Nulla virorum monasteria nostrae jurisdictioni subjecta sunt. Virginum autem conventus nobis subjecti tolerabiliter se habent, tam quoad vitam communem quam huic patriae consuetam clausuram. Et quidem alii aliis majorem habent sanctae conversationis laudem, nulli tamen sunt scandalosae conversationis. Quod enim his annis duae moniales elapsae apostataverint, non conventuum dissolutioni sed ipsarum personarum asscribitur instabilitati. Altera enim earum, etiam in conventu existens, de fide suspecta erat, altera suis moribus semper tam superioribus quam sororibus molesta erat et inquieta.

Communis populus fuit hucusque catholicus paucis haereticis intermistis. Plaerique etiam nunc in eedem fide perseverant et, quia permittitur publicum religionis nostrae exercitium, usus Sacramentorum et ministerium praedicationis non deficit.

Mores populi vulgo non sunt majoribus criminibus infecti, non tamen singularis fervor pietatis in eis resplendet. Ebriositatem et luxum vestium ac conviviorum bellicae calamitates multum temperant.

Capitulum nostrum cathedrale octo jam habet praesentes canonicos, inter quos decanus est D. Petrus Cuychoven [1]), scholasticus D. Joannes Snijders [2]), uterque vir industrius et S. Theologiae licentiatus, quibus etiam causae apostolicae committi possent, si haeretici non impedirent.

Vicarii sunt numero sex, quibus omnibus simul concinentibus divinum officium satis decenter celebratum fuit, donec haeretici templum cathedrale invadentes altaria omnia destruxerunt, sacras imagines exsportari fecerunt et haereticum concionatorem introduxerunt, ita ut jam episcopus cum toto suo clero ab ecclesia sua debeant exsulare.

Tribunal ecclesiasticum prioribus quidem annis per catholicos regionis nobiles et magistratus magnam passum est suae authoritatis

---

[1]) Habets, III, 93, n. 38.
[2]) l. c. n. 39.

Digitized by Google

imminutionem, nunc autem per haereticos fere adducitur in contemtum. Est nihilominus officialis qui solet D. Guilhelmus Randenraet, notarius Adamus Fabri, promotor Antonius Cruysanker, omnes U. J. licentiati, qui formam tribunalis ecclesiastici (circa voluntarie obedientes) adhuc taliter qualiter intertenent.

Seminarium episcopale pro suorum proventuum tenuitate sex tantum habet adolescentes literarum studiosos et formido est, ne occupent illud haeretici ad alendos illic futuros haereseos concionatores.

Dos episcopalis eadem quidem dicitur quae fuit antea, verum h(is) bellicis turbis multum imminuta est, cum negetur jam solutio reditus octingentorum florenorum in Meersen et proventus capituli cathedralis ac praepositurae ejusdem cladibus belli et impositionum gravamine in dies magis attenuentur.

Ad personam meam quod attinet, non desino praedicare verbum Dei, non tantum singulis annis tempore adventus Domini et per quadragesimam diebus Dominicis in ecclesia parocchiali Ruraemundae, sed et alias saepe in monasteriis Ruraemundae et in aliis oppidis et pagis, prout in visitationibus se offert occasio.

Ordines sacros statutis a jure temporibus semper confero, sed et Sacramentum Confirmationis tam Ruraemundae quam in aliis oppidis et pagis, quo per visitationem devenimus, curavimus petentibus administrare.

Non absum a nostra diocesi nisi officii nostri ratio id requirat, et caveo ne justo longior sit absentia nostra.

Familiam habeo moderatam. Eam moderatur soror mea germana vidua jam senex, cui subservit sua neptis ex filia, adhuc puella. Duas habet ancillas, quae rem culinariam et opera domestica exsequuntur. Cappellanum habeo unicum. Unum quoque adolescentem, qui mihi domi in cubiculo et in templo servit de libro. Habeo quoque puerum honoris literarum studiosum, qui in officio divino mihi servit de baculo. Equorum simul et horti domestici curam habet auriga, vir conjugatus, cujus tamen uxor nobis domestica non est. Haec est tota mea familia, cui minimam proventuum meorum partem impendo. Multo enim maximam partem requirunt stipendia officiariorum curiae ecclesiasticae et expensae visitationum et necessitas eleemosinarum ob multitudinem pauperum, tam nostrae civitatis quam foris advenientium, et eorum qui calamitosis istis temporibus per milites spoliati aut omnibus fortunis suis exuti sunt, aliaque id genus *(sic)* in dies occurrentia, in quibus honestatem episcopalem utcunque servare necesse est.

Digitized by Google

Hanc, Sanctissime Pater, administratae ecclesiae nobis commissae rationem lubens offero Vestro judicio probandam vel corrigendam, supplicans, ut, si qui in ea inveniantur commissi defectus, benevole nobis indulgeantur. Et rursum Sanctitatis Vestrae pedibus inclinatus oro apostolicae benedictionis gratia in officio meo confirmari ad nostram et populi nobis commissi aeternam salutem.

Scripsimus haec manu propria et subscripsimus anno salutis nostrae ultra millesimum et sexcentesimum trigesimo tertio, die vero Martii vigesimo nono. [1])

Jacobus episcopus Ruraemundensis.

(*ondert. oorspr.* + *zegel*).

(*op de rugzijde*): Ruraemundensis.

Relatio XII quadriennii exhibita per procuratorem die 5 Jan. 1634.

Die 18 Martii 1634 fuerunt datae litterae in forma, sed prius petens fides visitationis non indiget.

IX.

1655 April 12.

Andreas Creusen, bisschop van Roermond, geeft aan Alexander VII verslag van den toestand van zijn bisdom.

Ratio, quam reddit Sanctissimo Pontifici Domino Nostro, summo ovilis Dominici pastori, ad pedes Suae Sanctitatis provolutus Andreas Cruesenius, episcopus Ruraemundensis, per suum legitimum procuratorem. [2])

In primis is de archidiacono Cameracensi denominatus ad istam ecclesiam quarta Januarii 1650, confirmatus 22a. Maji 1651, consecratus 23a. Julii et 10 Augusti ejusdem anni solemniter ingressus civitatem Ruraemundensem et ecclesiam suam [3]), quae quidem ab

[1]) Pasture, o. c., p. 411.
[2]) Zacharius de Mez, kanunnik van Thorn.
[3]) Habets, II, p. 487-492.

Digitized by Google

anno 1639 [1]) de mense Februario viduata et destituta fuerat suo pastore, ex eo quod in locum defuncti nominati quatuor diversis vicibus non fuerint confirmati, vel quia unus eorum [2]) extitit praecipuus Jansenianae doctrinae sectator, vel quia reliqui [3]) fuere morte preventi.

Primum igitur studium et cura episcopi fuit resarcire et reparare damna, quae sede vacante passa fuit gravissima ecclesia, reformando vicarium generalem et officialem, quorum incuria multi abusus irrepserant, adeo ut neque de re administrata ullos computus seu rationes reddere potuerint, unde officia divina negligenter peracta, congregationes capitulares habitae nullae et multo minus notata illorum acta, alienationes plures factae de bonis capituli, alia certe praejudicia, detrimenta, mala et incommoda sensit ecclesia, omnia quae timeri merito et nata erant accidere sede vacante tam diuturna, nempe per integros annos duodecim. Quibus restituendis et redigendis in meliorem ordinem sollicite et incessanter laborat episcopus.

Complectitur dioecesis praeter civitatem Ruraemundensem oppida sequentia: Venlonam, Geldriam, Stralenam, Erckelens, Wachtendonck, Neapolim [4]), Warteam [5]), Falcoburgam, Batenburgum, Neomagum et Graviam cum suis respective territoriis, quorum tria ultima occupantur ab Ordinibus Unitarum Provinciarum, et licet proinde in eis non vigeat exercitium publicum nostrae religionis, privatum tamen et occultum satis frequenter pro consolatione civium catholicorum, pene tertiam partem populi illius respective conficientium, conniventibus officiariis habetur. In quem finem habet Neomagum tres patres Societatis Jesu, duos Augustinianos et totidem Franciscanos; Gravia vero duos Capuccinos. Plures exigeret haec missio, sed vetuit Congregatio Eminentissimorum Dominorum Car-

---

[1]) Sinds den dood van Jacobus a Castro († 24 Febr. 1639) was het bisdom achtereenvolgens door twee vicarissen-generaal, Balduinus de Gaule en Antonius Bosman, bestuurd.

[2]) Henricus Calenus (Caelen), in 1644 door Philips IV tot bisschop van Roermond benoemd, welke benoeming echter door Innocentius X niet werd bevestigd. (Habets, II, p. 484).

[3]) Willem van Engelen, in 1648 benoemd, maar reeds op 3 Febr. 1649 gestorven, nog vóór de pauselijke bekrachtiging was gekomen. Hetzelfde was daarna het geval met Peregrinus Vogels, gest. 4 Oct. 1649. (l. c. p. 486).

[4]) Nieuwstadt.

[5]) Weert.

Digitized by Google

dinalium de Propaganda Fide, existimans forte, quod hae partes subsint vicario generali apostolico Hollandiae et non suo ordinario, qui jure suo hos vel illos destinat missionarios.

Batemburgum cum suo tractu inter Mosam et Wahalim fluvios habet Franciscanos ex monasterio de Meghem vicino, omnes strenuos et gnavos in vinea Domini operarios.

Falcoburgum oppidum ejusque territorium a rege et dictis Ordinibus modo disputatur et controvertitur in Camera bipartita [1]); interim pastores illius districtus, numero 30, quarto jam anno spoliati fuere via facti omnibus suis fructibus et reditibus, qui tamen idcirco non deserunt suum gregem firmum et constantem in fide orthodoxa, licet verendum sit, si diutius durent hujusmodi spoliationes, quod necessitas illos coget ad providendum sibi de aliis pastoratibus cum praesentissimo periculo jacturae tot animarum.

Pastores insuper patriae Kuickensis a pace conclusa et publicata fuere per haereticos interdicti omni exercitio suorum officiorum et exuti simul fructibus suorum beneficiorum, bonis omnibus ecclesiasticis confiscatis cum reservatione pensionis treceneorum florenorum pro alimentis cujusque pastoris vita ejus durante dumtaxat. Cui gravi malo ut occurreret meliore quo potuit modo, episcopus dedit licentiam domino comiti Alberto de Berghe, valde zeloso pro catholica fide, ut fundaret et extrueret in libero suo dominio de Boxmer, sito in meditullio illius patriae et ubi ipse habet ordinariam suam residentiam, monasterium patribus Carmelitis calceatis [2]), reformatis tamen, qui inibi pro instruenda juventute aperuerunt scholas et multa alia opera bona ac pia pro animarum illarum salute praestant et multo majora praestabunt, administrantes omnibus praedicta patriae incolis adhuc in religione catholica persistentibus defectu pastorum sacramenta, et ob eam causam unita fuit iisdem ad instantiam patroni ac necessitate et utilitate publica ita exigente, servatis servandis, ecclesia parocchialis dicti loci de Boxmer, accedente quoque ad praefatam unionem consensu et assensu pastoris [3]), qui non poterat omnibus sufficere solus.

---

[1]) Overeenkomstig art. 21 van den Vrede van Munster (Aitzema, III, 261). De „Chambre" was eigenlijk eerst in 1654 met haar werkzaamheden begonnen (o. c. f. 1132-1133).

[2]) Zie: G. Wuisman, De Stichtingsoorkonden van het Carmelietenklooster te Boxmeer (Bossche Bijdragen, VII, 288 vlgg.).

[3]) Dr. Antonius Peelen. Vgl. Schutjes, Geschiedenis van het Bisdom 's Hertogenbosch, III, 327, 534; Bossche Bijdragen, V, 1 vlgg.

Digitized by Google

In ecclesia cathedrali omnes canonici numero decano comprehenso octo veteris fundationis et novae fundationis tres et quinque vicarii seu capellani resident atque ita nulli absentes officium divinum fit pro numero exiguo officiantium et tenuitate praebendarum, quae singulae vix valorem quadringentorum florenorum attingunt, bene et laudabiliter.

Fabrica ecclesiae nullos habet proventus, unde incumbit canonicis qui cum caeteris ecclesiasticis Geldriae gravantur mirum in modum talliis, impositionibus et contributionibus, nulla habita ratione immunitatis ecclesiasticae.

Episcopatus dividitur in septem regiones seu archipresbyteratus, videlicet: Montfordiensem, Geldriensem, Krieckenbeckensem, Kessellensem, Falcoburgensem, Herculensem [1]) et Wertensem, quorum omnes subditi colunt fidem orthodoxam, exceptis paucis, quos episcopus cogitur tolerare vel in vim pacis conclusae, vel ne Hollandi vicini exterminent catholicos cum longo majori rei catholicae detrimento. Novi haud quaquam recipiuntur. Anabaptistae ante paucos dies, urgente episcopo et implorato ad id auxilio brachii saecularis, fuere quibusdam locis dioecesios ejecti.

Collegiata praeter cathedralem est nulla in praesenti, et illae quae fuere ab haereticis sunt occupatae. Parocchiales ecclesiae in partibus catholicis sunt adhuc centum et octo, de bonis et idoneis pastoribus provisae.

Monasteria virorum, comprehenso uno collegio patrum Societatis Jesu, quindecim, et omnia exemta a jurisdictione ordinarii; sanctimonialium viginti duo omnia reclusa, exceptis duobus nobilium virginum, quae nobilitas patriae et proceres non permittunt recludi, unde non pauca orta scandala et alia oriri nata, nisi introducatur clausura, circa quam multum laborat episcopus et bene de ea auxilio Serenissimi Archiducis Leopoldi principis religiossimi incipit sperare, exceptis etiam quinque monasteriis Tertiariarum, quae non recluduntur defectu mediorum, quorum quator reguntur per fratres Bogardos homines indoctos et idcirco, licet exempta, per episcopum saepius visitantur et quintum subest episcopo recenter de rure ad oppidum Geldriae translatum.

Beghinagium unum.

Jurisdictio ecclesiastica multum impugnatur et laeditur per ministros regios et proceres patriae, plus deferentes juri suo municipali.

---

[1]) Erkelenz.

Digitized by Google

libertati ecclesiae adverso, quam sacris canonibus et Concilio Tridentino, unde sententiae et acta officialis, saepius invito et inaudito episcopo, illegitime rescinduntur et cassantur.

Episcopus continuo residet, invigilat suo gregi, Confirmationem et ordines statutis temporibus, sive multis sive paucis, confert.

Praedicat, in quantum senilis ejus aetas et alia impedimenta permittunt, curat tamen suppleri suas vices per concionatores insignes. Spatio trium annorum visitavit bis dioecesim, saltem omnia loca ad quae patet ipsi tutus accessus, et maximo suo solatio, ex eo potissimum quod invenerit populum bene catechizatum et pastores laudabiliter fungentes officiis suis.

Habet seminarium Ruraemundae, in quo aluntur octo pueri frequentantes scholas patrum Societatis Jesu, et diebus Dominicis et festivis in cathedrali divinis assistunt; studiis humanioribus absolutis mittuntur isti plerumque ad universitatem Lovaniensem, in qua pii viri fundarunt aliquas bursas pro dioecesanis. Dicta alioquin universitas cum Coloniensi suppeditat dioecesi sufficientes operarios, qui mittantur in Vineam Domini, et suppeditaret adhuc plures eosque doctiores, si sacerdotia essent magis opima; erigere autem et sustentare seminarium ex praescripto Concilii Tridentini non permittit cleri exigui ingens inopia.

Episcopatus in sua erectione fuit dotatus praepositura de Mersen, spectante ad abbatem Sancti Remigii Rhemensis, sed anno 1609 ob potentiam regis Galliae restituta ea tunc fuit suo abbati, archiepiscopo tunc Remensi, reservato super dicta praepositura episcopatui redditu annuo octingentorum florenorum [1]).

Dotatus etiam fuerat quibusdam prioratibus in partibus Hollandiae, in quorum tamen possessione numquam episcopi fuerunt ob rebellionem provinciae illius paullo post ortam. Solebant quoque episcopi gaudere decanatu Sanctae Odae Rodae sito in Mayoria Silveducensi, sed a pace conclusa et publicata cum rege Ordines Unitarum Provinciarum eum sibi vindicarunt sub praetextu, quod episcopus non possit docere de unione, et apparenter controvertetur haec res in Camera bipartita.

Pro universa igitur dote episcopus percipit ab aerario regis tres mille et ducentos florenos, qui cum octingentis supradictis conficiunt quatuor mille florenos, praeter quos etiam percipit trecentos florenos ex praebenda episcopatui unita. Praepositurae vero, pariter annexae

[1]) Vgl. Habets, II, 425-427.

Digitized by Google

episcopatui, vix sufficiunt solvendis oneribus, quibus gravantur non paucis.

De hisce 4300 florenis tenetur episcopus satisfacere stipendiis officialis, scribae, promotoris, nuntii et aliorum ministrorum et alere familiam honestam, dignitati episcopali congruam et competentem, sperans tamen et omnino confidens, quod Deus merces magnanimis pro temporibus aeterna retribuet.

Supplicat humillime Suae Beatitudini, quatenus hasce rationes de grege sibi commisso benigne admittat et episcoporum minimum Sua apostolicae benedictionis gratia stabilire pergat.

In cujus rei fidem praesentes manu propria subsignavi et sigillo meo communiri feci.

Actum Ruraemundae, 12 Aprilis 1655.[1])

Andreas Cruesenius episcopus Ruraemundensis.

(ondert. oorspr. + zegel).

X.

1680 December 20.

Reginaldus Cools, bisschop van Roermond, geeft aan Innocentius XI verslag over den toestand van zijn bisdom.

Beatissime Pater,

Exponit Sanctitati Vestrae devotus et humillimus illius orator, frater Reginaldus Cools, ex conventu Bruxellensi sacri Ordinis fratrum Praedicatorum, consecratus episcopus Ruraemundensis, quod juxta constitutionem Sedis Apostolicae et juramentum a se praestitum de visitandis sanctorum apostolorum liminibus et reddenda gregis sui ratione, idipsum omni fervore et affectu personaliter facere ac Sanctitatis Vestrae pedes exosculari desiderat. Verum cum episcopatus omnium sit pauperrimus, multis etiam annis vacuerit tempore belli ac proinde necessario requirat praesulis sui praesentiam, praeterquam quod viae nondum ubique periculo immunes sint

[1]) Pasture, o. c., p. 412.

Digitized by Google

neque prorsus sublatus bellorum metus, prodeuntibus hinc inde novis copiis militaribus, quarum incerta est hactenus machinatio, hinc humiliter rogat Sanctitatem Vestram idem orator, ut quod ob rationes praedictas per se praestare nequit, id supplere valeat per fratrem Guinandum Wynants [1]), Sacrae Theologiae doctorem, Mosatrajecto oriundum, suum commissarium et specialem deputatum et ut ejusdem Sanctitas Vestra ad exosculandos oratoris nomine sanctitatis Vestrae pedes ac visitanda sanctorum apostolorum limina benigne admittere dignetur.

Orator episcopatus Ruraemundensis possessionem adeptus est septima Januarii 1677 et decima septima ejusdem mensis et anni consecrationem accepit Bruxellis. Rebus suis ibidem omni celeritate compositis tandem vigesima quarta Februarii ejusdem anni ad residentiam Ruraemundensem se recepit, eodemque anno statim post Pascha incepit visitationem cum magnis laboribus, periculis et maxima ex parte propriis expensis, eo quod tunc undequaque patria devastaretur ab exercitibus tam Confoederatorum quam etiam Gallorum, praesertim loca sui episcopatus.

Primo itaque advertit orator totum episcopatum tam in temporalibus quam spiritualibus graviter collapsum, praesertim ex eo quod spatio viginti duorum annorum non habuerit episcopum residentem nisi per tres vel quatuor annos, quare multi satis simplices et idiotae sacerdotes pastoratus et beneficia obtinuerunt etiam vitio simoniaco, unde totum studium oratoris hactenus fuit invigilare, ut capaces ad pastoratus et beneficia promoverentur, impediendo labem simoniae quantum possibile fuit. Quapropter varias patitur difficultates et indignationes nobilium, habentium maximam partem ac praecipuam omnium patronatuum.

Deinde statim passus est graves oppositiones ratione suae jurisdictionis volentes impedire suos ministros curiae spiritualis, quominus per se in civitatibus possent audire testes, quodque in pagis non posset ad hoc deputare aliquem praeter suum fiscalem, quas difficultates (laus Deo) hactenus prerupit.

Aliud est quod multum affligit orator, nimirum, quod non solum cinctus sit ab haereticis, sed quod Hollandi magnam partem possideant sui episcopatus, scilicet decanatum Cuyckensem, Neomagensem, civitatem Graviensem cum multis pagis et sedecim loca in de-

[1]) Guinandus Wynants O. P., gestorven te Weenen 7 Maart 1695. cf. Nieuw Ned. Biogr. Wdbk., III, 1503.

Digitized by Google

canatu Falcoburgensis patriae [1]). Ac in omnibus istis locis haeretici occupant omnia bona ecclesiastica, praesertim pastorum, nec ullam admittunt libertatem conscientiae, nisi quod orator lucratus sit aliquorum ministrorum haereticorum animos, qui permiserunt quod secreto posset intrare Graviam et in decanatu Falcoburgensi post magnas et praegnantes sollicitationes provisionaliter permiserunt, quod destructis altaribus ecclesiam catholici uterentur summo altari mane usque ad horam nonam, dummodo tunc cooperiatur chorus aliquo velo, et tunc praedicti haeretici (proh dolor) in iisdem ecclesiis faciunt suas praedicationes [2]).

Deinde ratione istius vicinitatis multi haeretici procurant omni modo seducere tam juvenes quam puellas catholicorum, ut cum ipsis nubant. Et quamvis orator hactenus nulli catholicorum sibi ex integro subjectorum ad hoc licentiam dare voluerit, hoc tamen aliquando fit in dictis partibus sui episcopatus subjectis haereticis, eo quod obligentur omnes ibidem nubere coram magistratibus sub poena nullitatis [3]) neque facile audent renovare consensum coram sacerdote propter graves poenas, quas incurrerent tam ipsi quam sacerdotes catholici. Imo quod plus est, etiam aliqui catholici, praesertim filiae subditae regi catholico nec non episcopatui oratoris, sinunt se abduci et vadunt ad partes haereticorum, ubi junguntur coram magistratu, et aliquo tempore post revertuntur ad antiquam residentiam nec volunt, praesertim si mariti sint haeretici, renovare consensum coram parocho, unde confessarii patiuntur magnas angustias, quando pars catholica venit ad confessionem; quare orator humillime petit quatenus Sanctitas Vestra ipsum hac in parte docere dignetur, an similes possunt sic relinqui et tamen a suis absolvi peccatis.

Praeterea orator per Dei misericordiam a tempore, quo huc venit, magnam habuit messem conversorum ad fidem catholicam et in dies ad hoc incessanter laborat. Deinde invigilat, ne haeretici possint accipere residentiam in suo episcopatu, sed quia etiam currit grave periculum ne ipsi expellant suos pastores et messionarios, quos habet sub ditione haereticorum, de facto allaborat, ut ministri regii hoc faciant sub titulo aliquo politico.

Deinde orator omnes conventus monialium suae dioecesis reduxit

---

[1]) Overeenkomstig het verdeelingsverdrag van 26 Dec. 1661 (Aitzema. IV, f. 797).

[2]) Zie hierover: Vat. Arch., Nunz. Fiandra, Vol. 70, f. 429.

[3]) Reglement van 18 Maart 1656, vgl. Groot Placaet-Boeck, II, 2429.

Digitized by Google

ad bonam observantiam, potationes ad crates, quae in multis fiebant, abrogavit, et exercitia decem dierum ubique introduxit, quae ante adventum suum nunquam praticaverant.

In ecclesia cathedrali est valde parva assistentia, eo quod non sint nisi octo prebendae, quarum unam habet episcopus, alteram decanus et tertiam cantor, unde restant quinque graduatae, quarum una adhuc disputatur num graduata sit necne. Et praeterquam quod omnes sint valde tenues, ita ut inde non possint vivere, et una ad collationem magistratus, aliae vero a capitulo dependentes non solent eadem conferri nisi sui patriotis quamvis ineptis, ita ut orator excepto decano, qui etiam modo graviter senescit, non habeat unum capacem pro consilio aut ministerio aliquo publico obeundo, quapropter coactus fuit secularem constituere officialem; imo orator ne quidem habet ministrum ceremoniarum in divinis officiis defectu suppositorum ac mediorum, ut unum sibi procuraret.

Sunt adhuc duae parvae prebendae, quae non sunt de gremio capituli, et pastor, eo quod cathedralis translata sit ad ipsius ecclesiam [1]), fruitur praesentiis tanquam canonicus, quibus tamen voluntarie caret episcopus, eo quod distributiones sint tam parvae, ut sic alii melius subsistant.

Praeterea in eadem ecclesia novem dumtaxat sunt capellani seu beneficiati et octo parvi chorallae, quorum maxima pars exercet musicam tempore divini officii.

In eadem civitate unus tantum est parochus et una parochia, sancti Christophori nuncupata, quae simul est cathedralis. Parochus ex propriis suis unum alit capellanum. Sed sunt quatuor conventus virorum, videlicet Carthusianorum, Crucigerorum, Minoritarum et Jesuitarum, qui singuli assistunt pastori in cathechismo, praedicatione et visitatione infirmorum, docentes ibidem dicti patres Jesuitae humaniora.

Deinde Ruraemundae sunt quinque conventus monialium, scilicet: Canonissarum Regularium sancti Augustini, Tertiae Regulae sancti Francisci et Ursilinarum, quae subjectae sunt oratori, sicuti etiam pauperrimum Begginagium et Xenodochium.

Etiam in eadem civitate sunt conventus Clarissarum et Poenitentium, item sororum sancti Dominici, qui singulatim suos subsunt superioribus, praeter unam abbatiam monialium Ordinis sancti Bernardi, quae praetendit exemptionem. Et quia civitas jam a quatuor-

[1]) Habets, III, 41-42.

Digitized by Google

decim annis fere ex integro conflagravit [1]) et ne quidem ex media adhuc parte restaurata, idcirco in eadem etiamnum est magna necessitas et paupertas tam secularium quam religiosorum.

Reliqua dioecesis dividitur in novem districtus seu decanatus, qui sunt: Crieckenbecanus, Cuyckensis, Ercliniensis, Falcoburgensis, Geldriensis, Kesselensis, Montfordiensis, Werthensis et Neomagensis.

Crieckenbecanus habet octo parochias et duas civitates, nimirum Venlonensem et Wachtendoncanam.

Venlonae itaque est una tantum parochia, valde populosa, et quinque beneficiati; parochus autem et insuper duo capellani sunt Ordinis Praemonstratensis ex abbatia Averbodiensi. In illa civitate insignis est conventus Canonissarum Regularium Ordinis sancti Augustini sub ipso episcopo, sicuti etiam quaedam pia fundatio undecim filiarum. Patrum Crucigeri et Minoritae ibidem suos habent conventus sicut et Annunciatae.

In civitate Wachtendoncana non etiam nisi unus parochus et unus conventus monialium Tertiae Regulae sancti Francisci, quae etiam habent conventum in parochia de Virssen. [2]) Sub ordine suo duo sunt capellani in Virssen; aliae autem parochiae suos habent respective pastores et singulatim unum capellanum.

Decanatus Cuyckensis habet quindecim parochias, quarum tredecim subsunt haereticis, duae reliquae vero sub oratore scilicet: parochia Boxmerana et Sancti Antonii. [3])

Patres Carmelitae calceati habent Boxmerae pastoratum et conventum, qui etiam a paucis ibidem inceperunt aedificare conventum monialium sui Ordinis.

In parochia Sancti Antonii autem est unus parochus cum capellano.

Decanatus Ercliniensis quatuor habet pagos. Erclinia est parvulum oppidulum ubi est unus pastor cum uno capellano et quatuor beneficiati; item in eodem oppidulo est conventus Ordinis fratrum Minorum Recollectarum. Alii vero duo pagi suum respective habent pastorem et capellanum, sed in tertio solus est pastor absque capellano.

Decanatus Falcoburgensis habet triginta pagos, quorum viginti quatuor sunt sub haereticis Hollandis Trajectensibus, qui omnes pastores privarunt tam domiciliis suis quam redditibus, unde graves

---

[1]) 31 Mei 1665.

[2]) Viersen.

[3]) St. Antonius.

Digitized by Google

patiuntur difficultates, angustias et labores, quia fideles, qui eos alunt secreto, etiam per bella summopere sunt devastati. Insudat tamen orator, ut possit novem vel decem parochias subtrahere a dictis haereticis eo, quod sint membra praepositurae Mersensis ad praesens spectantis ad Gallos. [1])

Decanatus Geldriensis habet sub se duas civitates et sedecim pagos, videlicet: Geldriam et Stralenam.

Geldriae habent patres Carmelitae calceati conventum et simul pastoratum plusquam a quadringentis annis, habentque ibidem monasterium sui Ordinis monialium. Deinde in eadem civitate alii duo sunt conventus, unus insignis Canonissarum Regularium et alter Tertiariarum sancti Francisci, ambo subjecti oratori. Ibidem quoque est insignis conventus patrum Capuccinorum.

In civitate autem Stralensi unicus est pastor cum capellano et quator beneficiatis, estque ibidem conventus Tertiarum sancti Francisci sub ditione Ordinis sui.

Sub eodem decanatu Geldriensi est pagus de Kevelaer, per totam patriam valde famosus ob miraculosam imaginem Beatissimae Virginis, ad quam undequaque summus est concursus multorum millium hominum, curam habentes ejusdem Reverendi patres Oratorii, qui ibidem pulcherrimas habent aedes subsuntque oratori quoad parochiam.

Decanatus Kesselensis octodecim habet pagos, inter quos unus est famosior, nimirum Venradiensis, continens sub se etiam quinque sacella, quodlibet distans media hora a dicto pago. Et juxta unum sacellum, quod vocatur Oistrom [2]), est conventus Canonissarum Regularium, quae subsunt oratori. In medio autem pago adhuc duo sunt conventus, unus fratrum Minoritarum et alter Canonissarum Regularium, quae subsunt oratori. Ac in eodem pago est pastor cum capellano et quinque beneficiatis.

Decanatus Montfordiensis habet duodecim pagos et unum fortalitium [3]), quod est in insula sancti Stephani, omnesque graviter fuerunt devastati per ultimos bellorum incursus.

Decanatus Neomagensis habet sex pagos, qui omnes cum civitate Neomagensi subsunt haereticis Hollandis. Sunt tamen ubique secreti deservitores pastoratuum, tam religiosi quam sacerdotes saeculares.

---

[1]) cf. Habets, II, 426.

[2]) Oostrum.

[3]) St. Stevensweert, vesting sinds 1633 (Publ. de Limbourg, XIII, 281).

Digitized by Google

Neomagi autem communiter duo vel tres fratres Praedicatores, Minoritae, Augustiniani et Jesuitae, qui ibidem sicuti et in pagis incedunt in habitu seculari et vivunt ex elemosynis fidelium.

Decanatus Werthensis habet sub se quatuor pagos praeter civitatem Werthensem, in qua est unicus pastor cum capellano et tribus beneficiatis. Et extra portam illius civitatis est insignis conventus fratrum Minoritarum, et intra adhuc tres conventus, unus Canonicorum Regularium Ordinis sancti Augustini et Canonissarum Regularium oratori subjectarum et Poenitentium monialium, Ordinis sancti Francisci, quae ibidem a paucis coeperunt aedificare.

Haec est, Beatissime Pater, moderna consistentia dictorum decanatuum, sed orator judicat se in conscientia obligatum aliqua mala proferre, petentia necessarium remedium pro conservatione tam fidei catholicae quam episcopatus Ruraemundensis, et simul cum omni humilitate et resignatione proponere media, quae videntur oratori congrua pro remedio. Quare notandum, quod episcopatus Ruraemundensis in sua erectione anno 1561 fuerit unus ex praecipuis totius Belgii, tam in extensione locorum quam in redditibus, sed multa loca disputantur adhuc a multis vicinis principibus et episcopis et media faere pars modo subjacet haereticis.

Quantum ad reditus erat etiam opulentus, quia in erectione habuit praeposituram Mersensem cum tribus aliis et uno prioratu, qui promiscue reddebant quandoquidem quindecim aut sedecim millia florenorum.

Praepositura Mersensis reddita fuit religiosis Gallicis, qui disputarunt unionem episcopatui factam. Aliae autem tres praepositurae cum prioratu possidentur ab haereticis. Unde episcopatus mansit tantum cum octingentis florenis annue super dictam praeposituram Mersensem, de quibus a decem annis nihil est receptum ob bellorum confiscationem ac alias calamitates, sicuti nec etiam de praebenda cathedrali. Et haec est ratio, cur a triginta circiter annis episcopatus faere vacaverit vel saltem episcopi noluerint residere, quamvis a rege annuatim non per modum dotis sed precario habuerint tria millia ducentorum florenorum.

Hac de causa dominus de Allamontius [1]) piae memoriae, penultimus praedecessor oratoris, habuit a Sancta Sede pensionem sex millium florenorum pro decem annis super episcopatum Gandensem, quae pensio incepit anno 1660 et expiravit anno 1670.

---

[1]) Eugenius Albertus d'Allamonte van 1659 tot 1666 bisschop van Roermond.

Digitized by Google

Anno 1666 successit dominus episcopus de Gottignies [1]), qui, quamvis adhuc quator annis ex praefatis decem frui deberet, noluit tamen residere eo, quod allegaret insufficientem competentiam.

Quando vero orator existens in Hispania anno 1675 promotus fuit, ne obulum in episcopatu suo invenit boni, sed multa debita. Praeterea nulla reperit ornamenta, libros, imo nec unum documentum aut folium chartae, eo quod omnia in combussione Pallatii conflagraverint. [2]) Unde in suo regimine in multis vacillat ac graves patitur molestias ad recuperandum.

Sancta Sedes dedit illi tantum pensionem quinque millium quingentorum florenorum super dictam mensam episcopalem Gandensem, sed rex continuavit illi precario solutionem dictorum trium millium ducentorum florenorum, ex quibus faere de integro hactenus debuit vivere, quia Gandenses ob invasionem Gallorum jam a duobus annis etiam nihil voluerunt solvere. Unde episcopus Ruraemundensis, nisi juvetur, non potest amplius subsistere, quia in Belgio episcopi indigent summa authoritate et ad minus duodecim aut sedecim millibus florenorum, ut subsistant. Subjacent enim multis expensis pro defensione suae jurisdictionis et alimentatione tam pauperum catholicorum quam etiam pastorum ac missionarium degentium inter haereticos, tum etiam catholicorum recenter conversorum, qui ratione fidei susceptae privantur suis bonis ab haereticis. Cumque episcopatus in sua erectione habuerit plusquam duodecim millia florenorum annue, jam potius indigeret triginta, quia tunc omnia erant tam bono pretio, ut modo non viveret quis cum triginta sicuti tunc poterant subsistere cum duodecim millibus florenorum.

Remedia pro hoc malo videntur esse, si rex fixe constitueret illos 3200 florenorum per modum dotis et sic sede vacante aliquid inveniret episcopus. Et ad hoc allaborat orator cum Illustrissimo domino internuntio Belgii [3]) deinde, si Sua Sanctitas dignaretur scribere regi catholico, ut quaelibet abbatia, quae in posterum vacabit in Belgio, daret aliquam summam decem vel viginti millium florenorum. Sunt enim adhuc multae potentes, et sic intra paucos annos posset constitui notabilis summa capitalis pro dote episcopatus et, illa applicata, proportionaliter exonerari mensa episcopalis Ganden-

---

[1]) Lancellot de Cottignies, bisschop van Roermond van 1672 tot 1763. De relatie is hier dus onnauwkeurig.

[2]) De brand te Roermond van 1665.

[3]) Sebastiano Ant. Tanara 1675-1687.

Digitized by Google

sis, quae de facto adhuc satis pinguis est, ut ferat dictam pensionem quinque millium quingentorum florenorum, uti constat oratori, quamvis contrarium forte persuadeatur Vestrae Sanctitati. [1])

Et hoc medium videtur suave et efficax, quia, si pro dote peteretur unio alicujus abbatiae, sicuti factum fuit in erectione omnium fere episcopatuum Belgii, ita ut quilibet habuerit in sua dioecesi unam abbatiam, in illo casu Status aliarum provinciarum sese opponerent eo, quod in provincia episcopatus oratoris nulla sit abbatia. Hoc tamen facere non posset (quia rex catholicus est in possessione), si a quolibet abbate novo petierit aliquam pensionem seu donativum viginti vel triginta millium florenorum in usus sibi placitos.

Secundum malum est, quod episcopus Ruraemundensis in toto suo episcopatu non habeat provisionem nisi unius miseri pastoratus in Horst et suorum exiguorum beneficiorum. Sed omnes collationes spectant vel ad capitulum, vel ad alios ecclesiasticos, vel ad nobiles seculares. Et multi tam ecclesiasticorum quam secularium sub manu vendunt omnia, unde, nisi prospiciatur huic malo, timendum est, ne corruat ibidem fides catholica.

Remedium posset opponi, si Sua Sanctitas dignaretur mandare cum intelligentia regis catholici, quod tam praebendae quam omnia alia beneficia et pastoratus, dependentes a collatione capituli, ecclesiasticorum et magistratus, exponerentur concursui vel saltem omnes electi seu praesentati deberent examinari de capacitate, praesertim quoad graduatos, eo quod multi inepti honoris causa ab universitatibus graduantur. Scit quidem orator, quod juxta Sacrum Concilium Tridentinum possit institui concursus quoad patronatus ecclesiasticos, sed quia hoc non est in usu sicut in aliis episcopatibus, ut id efficaciter possit introduci, orator vellet esse munitus mandato Vestrae Sanctitatis ac placito regis.

Et quantum ad patronatus laicos, si non possent obligari ad permittendum concursum, posset aliquod aliud remedium statui quoad rigorosum examen et aetatem saltem triginta annorum, eo quod episcopatus oratoris ob vicinitatem haereticorum indigeat viris doctis ac maturis. Et multi patronatus pastoratuum possent uniri episcopatui, quia rex catholicus tempore comitis de Monterey [2]) vendidit

---

[1]) In de nuntiatuurberichten van dezen tijd bevinden zich vele brieven over dezelfde aangelegenheid.

[2]) Juan de Cuniga y Fonseca, graaf de Monterey, gouverneur der Zuidelijke Nederlanden 1670-1674.

Digitized by Google

plusquam viginti pagos ac dominia, quibus erant annexa jura patronatus pastoratuum ac beneficiorum. Et illi domini sub praetextu emptionis dominii secreto vendunt dictos pastoratus. Illae autem venditiones nondum sunt approbatae a rege catholico. Et dominus dux de Villa Hermoza, cum nuper esset gubernator Belgii, horum conscius scripsit catholicae Suae Majestati, quod vellet aut rescindere dictas venditiones sibi plurimum damnosas, aut, si vellet approbare, tenerentur emptores jura patronatus cedere episcopo quod libentissime facient (ut ipse dicebat), si rex velit reliqua approbare. Et sic provideretur ruinae multarum ecclesiarum, quod Sanctitas Vestra sine dubio per suum nuntium Madritensem facile obtinebit.

Tertium malum est, quod seminarium oratoris ita sit depauperatum, ut non possit alere unum alumnum, imo hisce temporibus debuerit gravari multis pecuniis ad centum acceptis, quare totaliter corruet, cum omnes ecclesiastici hoc in episcopatu sint pauperes et rex omnes gravat contributionibus sicut saeculares.

Remedium esset ad praesens, si Sua Sanctitas dignaretur scribere regi catholico, ut paucae villae seu terrae arabiles, quas habet seminarium, essent exemptae a similibus exectionibus regiis. Aliud remedium forte minus difficile etiam adest, nimirum: si Sua Sanctitas gratum haberet, quod orator procuraret duos aut tres lectores ex Ordine fratrum Praedicatorum, qui in dicto seminario habitarent ac docerent et simul colerent suos terminos, unde sine gravamine seminarii possent subsistere, et sic etiam sacra doctrina Thomistica posset introduci hisce in partibus.

Aliud malum est, quod omnes ecclesiastici graventur in suis bonis et redditibus et quod tam nobiles quam civitates habeant suos deputatos in congregatione Statuum, ecclesiastici vero nullum habent patronum, ubi tamen in omnibus aliis provinciis Status componuntur ex tribus membris, scilicet ecclesiasticis, nobilibus et plebeis seu civitatibus, et sic communiter decani, abbates aut episcopi intrant congregationem Statuum.

Hac de re graviter conquestus fuit orator dicto domino duci de Villa Hermosa necnon aliis ministris regiis, praesertim cum pastores faere morerentur fame, et hoc obtinuit pro nunc, quod pastoribus provisionaliter non possint imponi gravamina, nisi habeant competentiam annuam ultra trecentos florenos; sed orator pro capellanis adhuc nullam potuit obtinere exemptionem, licet illam tantum petierit pro centum quinquaginta florenis annue. Unde multi patiuntur gravissimam necessitatem, cum ultra panem vix aliquid habeant.

Digitized by Google

Quare orator relinquit pietati ac discretioni Vestrae Sanctitatis de scribendo regi catholico pro exemptione pastorum ratificanda, et ad opus seu favorem dictorum capellanorum exempta subsistentia obtinenda absque ullis exactionibus, licet tantum foret 150 vel 200 florenorum annue; deinde, quatenus episcopi Ruraemundenses etiam possent interesse congregationi Statuum vel saltem taxationi onerum ecclesiasticorum, quod videtur plusquam justum, quandoquidem etiam minimus fictor aut rusticus suum habeat deputatum seu patronum in istis comitiis.

Tria adhuc sunt mala, quorum primum est, quod capellani, qui in pagis aut civitatibus non habent obligationem vi suae fundationis nisi ut legant unum sacrum, pereunt otio et occasione illius frequentant tabernas et causant varia scandala.

Huic malo posset obviari, si Sua Sanctitas permitteret, quatenus orator eos posset obligare, ut saltem diebus Dominicis et festis assisterent pastoribus toto die in officio divino eumque juvarent in cathechismo, si orator judicaret expedire.

Secundum malum consistit in eo, quod praesertim in hac dioecesi introducta sit potatio vini adusti seu aquae juniperae necnon sumptio fumandi tabaci, quae duo mala destruunt universaliter faere homines tam quoad vitam corporalem quam spiritualem, et tam ministri regii quam alii domini in hoc dissimulant ob lucrum gabellarum.

Et inde pullulat tertium malum, nimirum, quod diebus Dominicis et festis jam manicante sole omnes sumant illum potum, ex quo die integro redduntur incapaces, ut debite ac fructuose intersint sacro vel audiant verbum Dei. Et hoc malum (proh dolor) incipit grassari per totum Belgium, unde plerique vel subito vel in flore juventutis misere pereunt combustis intestinis prae calore dicti potus aut fumationis.

Orator hactenus acerrime hisce malis se opposuit tam per se quam per alios publice contra haec praedicando, et a multo tempore est in tractatu cum variis ministris regiis pro remedio per nova diplomata adportando, quod, licet olim prohibitum fuerit bibere in tabernis tempore divini officii, jam propter malitiam temporis ea diplomata non sufficiunt eo, quod jam etiam summo mane omnique hora diei sese inebrient. Unde nisi hisce prospiciatur, timendum est, ne ecclesia catholica in toto Belgio deficiat.

Quare Sua Sanctitas sine dubio rem magnam efficiet tam pro bono

Digitized by Google

corporali quam spirituali Germaniae Inferioris, si apud regem catholicum dignaretur instare pro remedio exterminandi potationes dictarum aquarum, quae faere ubique et in omni conversatione tam in puerperiis quam baptismatibus aliisque conviviis sumuntur cum gravi excessu et pernicie salutis mentis et corporis, quae olim erant tam rarae, ut non venderentur nisi in officinis pharmacopolae per modum medicinae. Imo ad aures pervenit oratoris, quod tam Angli quam haeretici Hollandi sub gravissimis poenis prohibuerint, ne quis diebus Dominicis ullum potum possit vendere nisi post prandium valde sero et hoc nonnisi usque ad horam nonam vespertinam. Quam superstitiosi autem sint Judae in colendo Sabbatho suo, non latet Vestram Sanctitatem, unde graviter dolendum est, quod tanta sit infractio penes catholicos.

Hac et multis aliis de causis optaverat orator personaliter accedere Vestram Sanctitatem, sed ob rationes superius allegatas per deputatum suum provolutus ad pedes Vestrae Sanctitatis humillime petit exaudiri pro remedio et fulciri Sua Sancta benedictione, ut munitus undique armis coelestibus et potentia ex Deo sub benignissimis et paternis praesidiis Vestrae Sanctitatis gregem, sibi commissum a Deo et Vestra Sanctitate, ad pascuas aeternae vitae feliciter perducere valeat.

Datum Ruraemundae, hac vigesima Decembris 1680. [1])

fr. Reginaldus episcopus Ruraemundensis.

(Ondert. oorspr. + zegel). Ook is er nog een gelijktijdig afschrift van deze relatie aanwezig.

XI.

1686 Maart 26.

Bisschop Reginaldus Cools geeft verslag aan Innocentius XI.

Beatissime pater,

Exponit Sanctitati Vestrae devotus et humilis illius orator frater Reginaldus Cools, ex conventu Bruxellensi sacri Ordinis Praedica-

[1]) Pasture, o. c., p. 413.

Digitized by Google

torum, consecratus episcopus Ruraemundensis, quod juxta constitutionem Sanctae Sedis Apostolicae et juramentum a se praestitum de visitandis sanctorum apostolorum liminibus et reddenda gregis sui ratione, idipsum omni fervore et affectu personaliter facere ac Sanctitatis Vestrae pedes exosculari desiderat. Verum, cum episcopatus omnium sit pauperrimus nec metus belli omnino sublatus neque senectus vix tales labores viae possit sustinere, cum jam agat septuagenarium, hinc humiliter rogat Sanctitatem Vestram idem orator, ut quod ob rationes praedictas per se praestare nequit, id supplere valeat per fratrem Franciscum Janssens Elinga S. T. M., provincialem Germaniae Inferioris sacri Ordinis fratrum Praedicatorum [1]), suum commissarium ac specialem deputatum, et ut eundem Sanctitas Vestra ad exosculandos oratoris nomine Sanctitatis Vestrae pedes ac visitanda sanctorum apostolorum limina benigne admittere dignetur. [2])

Orator episcopatus Ruraemundensis possessionem adeptus est 7a Januarii 1677 et 17a ejusdem mensis et anni consecrationem accepit Bruxellis ac juxta praefatas Apostolicae Sedis constitutiones misit 20 Decembris 1680 exactum statum totius episcopatus ad quem, ne eadem inutiliter repetat, se remittit, praesertim cum hactenus ad repraesentata et petita remedia nondum aliquid responsi acceperit, in quo tamen statu omnia mala, quae eundem episcopatum infestant tam quoad spiritualia quam temporalia exacte deduxit, simul cum propositione aliquorum mediorum, quae circa nonnulla puncta sunt omnino necessaria, praesertim quoad media episcopatus, signanter si orator brevi moreretur; praeterea quoad oppressionem pastorum, capellanorum ac bona tam capituli quam seminarii, quae omnia per impositiones et exactiones ministrorum regis adeo exhauriuntur, ut vix aliquid restet ad subsistendum; quare orator provolutus ad pedes Vestrae Sanctitatis denuo instat pro opportuno remedio.

Hoc tantum addendum habet, quod per multas expensas duas gravissimas lites lucratus sit in Supremo Consilio Geldriensi, in quibus tandem (laus Deo) obtinuit, quod juxta Sacrum Concilium Tridentinum pastoratus juris patronatus ecclesiastici hujus dioecesis debeant conferri per concursum. quod a centum et viginti annis per

---

[1]) cf. B. de Jonghe, Belgium Dominicanum, p. 186.

[2]) Op de rugzijde van het verzoekschrift door Franciscus Janssen Elinga ingediend, waarbij hij vraagt als procurator te worden toegelaten, is aangeteekend: Die 12 Junii 1686 S.S. annuit.

Digitized by Google

suos praedecessores non potuit obtineri et modo ita conferentur absque oppositione. [1])

Denique non obstantibus hisce calamitosis temporibus curavit duas ecclesias ex fundo extrui et duas alias restaurari; [2]) deinde per Dei misericordiam multos haereticos per se et suos ad orthodoxam fidem reduxit, duobus aut tribus *tantum* [3]) apostatantibus, incumbens die ac nocte ut populus, qui solebat esse ignorantissimus in principiis fidei, plenius deinceps et exacte instruatur, quem in finem maxima pars rectorum ecclesiarum parocchialium etiam zelose nobiscum incipit collaborare. [4]) Quod si episcopatus nunnulla media temporalia haberet, magnum haereticorum numerum orator per Dei misericordiam adhuc reduceret, qui de facto aspirant ad fidem nostram, sed quia haeretici, in quorum servitio sunt, tales maxime persequuntur auferendo bona et officia illorum, e quibus se cum suis alere debent, hinc horror egestatis ipsos multum a conversione deterret.

Utinam Dominus Deus dignaretur praedominationem haeretici regiminis convertere in catholicam. Propter haec et multa alia optaverat orator personaliter accedere Vestram Sanctitatem, verum ob rationes supra allegatas per deputatum suum provolutus ad pedes Suae Sanctitatis humillime petit exaudiri ac fulciri Sua Sancta benedictione, ut undique munitus armis coelestibus et potentia ex Deo sub benignissimis ac paternis praesidiis Vestrae Sanctitatis gregem, sibi a Deo et Vestra Sanctitate commissum, ad pascua aeternae vitae foeliciter perducere valeat.

Datum Ruraemundae, 26 Martii 1686. [5])

fr. Reginaldus Cools, episcopus Ruraemundensis.

(ondert. oorspr. + zegel).

(op de rugzijde): Ruremundensis visitatio Sacrorum Liminum. Videatur relatio 20 Decembris 1680.

18 Maji 1686 fuit data attestatio visitationis pr(o quadriennio vigesi)mo quinquesimo.

---

[1]) Bij deze alinea is in margine aangeteekend: laudandus.

[2]) Nieuwe kerken werden gebouwd in Overcruchten en Rickelraet (dekenaat Erkelens). Gerestaureerd werden de kapel van O. L. Vrouw in 't Zand en de kerk St. Odilienberg. (Zie hierachter de relatie van 6 Dec. 1691).

[3]) Door den bisschop eigenhandig er tusschen gevoegd.

[4]) Bij deze passage is in margine aangeteekend: laudandus.

[5]) Pasture, o. c., p. 414.

Digitized by Google

XII.

1691 December 6.

Bisschop Reginaldus Cools geeft verslag aan Innocentius XII.

Beatissime Pater,

Exponit Sanctitati Vestrae devotus et humillimus illius orator frater Reginaldus Cools, ex conventu Bruxellensi sacri Ordinis fratrum Praedicatorum, consecratus episcopus Ruraemundensis, quod juxta constitutionem Sedis Apostolicae et juramentum a se praestitum de visitandis sanctorum apostolorum liminibus, de reddenda gregis sui ratione, ad ipsum omni fervore et affectu personaliter facere ac Sanctitatis Vestrae pedes exosculari desiderat. Vere cum episcopatus omnium sit pauperrimus et ubique sint bella, hisce imprimis non solum Vestrae Sanctitati sed etiam toti Ecclesiae et sibi congratulatur de tam digno Christi vicario ac Sancti Petri successore, sperans quod ejus pietate, prudentia ac benignitate totum orbem pacificabit ac ovile Christi multipliciter dilatabit per extinctionem haeresum. Et ut pro modulo nostro ad hoc contribuam, largam suam benedictionem nobis impertietur, uti a sanctissimo domino Innocentio undecimo piae memoriae motu proprio honoratus fuit ob iter, quod a quadriennio fecit in Hispaniam ad regem catholicum pro defensione sui gregis.[1]) Hinc etiam humiliter rogat Sanctitatem Vestram idem orator, ut quod ob rationes praedictas per se praestare nequit, id supplere valeat per Carolum le Page, officialem secretariae brevium.[2])

Orator episcopatus Ruraemundensis possessionem adeptus est septima Januarii 1677 et 17 ejusdem mensis et anni Bruxellis consecratus fuit. Rebus suis ibidem omni celeritate compositis 24 Februarii ejusdem anni ad residentiam Ruraemundensem se recepit eodemque anno statim post Pascha incepit suas visitationes,[3]) quas hactenus cum magnis laboribus, periculis et maxima parte propriis expensis continuavit, eo quod undique patria graviter sit depauperata, invenitque dictum episcopatum graviter collapsum eo, quod

[1]) In 1687. vgl. Habets, II, 517.

[2]) Op de rugzijde van een afzonderlijk verzoekschrift betreffende de toelating van dezen procurator staat aangeteekend: Die 19 Jan. 1692 SS. annuit.

[3]) Vgl. Knippenberch, Historia ecclesiastica ducatus Geldriae, p. 261.

Digitized by Google

per viginti duos annos antecedenter pluries vacaverit et sic varii incapaces pastores et beneficiati intraverint eo, quod magna pars dependeat a patronis saecularibus, ita ut episcopus non habeat nisi unum pastoratum et duo aut tria parva beneficia, de quibus est collator. Introduxit tamen per duas sententias obtentas in judicio contradictorio in Concilio regio, quod pastoratus patronatus ecclesiastici subjacerentur examini suadente Concilio Tridentino.

Deinde patitur graves difficultates quoad executionem sententiarum, quae dantur a suo officiali, eo quod Consilium provinciae multoties non velit concedere assistentiam suo apparitori, nisi prius denuo cognoscat de meritis causae, quod est absolute contra omne jus ecclesiasticum.

Aliud est, quod multum affligit oratorem, nimirum quod non solum cinctus sit a variis haereticis, sed etiam quod Hollandi possident magnam partem sui episcopatus et in omnibus istis locis sibi retinent omnia bona ecclesiastica, praesertim pastorum, et etiam ecclesias, ita ut in secretis locis et horreis faciant officium divinum.

Deinde ratione istius vicinitatis multi haeretici procurant seducere juvenes ac filias catholicorum, quod tamen orator hactenus totaliter sibi subditis non permisit, sed hoc fit, quod in partibus sui episcopatus haereticis subjectis obligant omnes nubere coram magistratibus sub poena nullitatis, et prohibitum est sub gravi poena, ne renovent suos consensus coram sacerdote. Imo plurimi utriusque sexus vadunt habitatum sub haereticis, et postquam ibi sunt conjuncti, revertuntur ad antiquam residentiam nec volunt (praesertim si mariti sunt haeretici) renovare consensum coram parocho. Unde aliqui confessarii patiuntur magnas angustias quando pars catholica venit ad confessionem. Quare orator humillime petit, quatenus Sanctitas Vestra ipsum hac in parte docere dignetur, an similes possent sic relinqui et tamen a suis absolvi peccatis.

(Nu volgt woordelijk uit de relatie van 20 Dec. 1680 de passage: In ecclesia cathedrali .... Reliquum dioecesis dividitur).

Reliquum dioecesis dividitur in novem districtus seu decanatus qui sunt: Crieckenbecanus, Cuyckensis, Ercliniensis, Falcoburgensis, Geldriensis, Kesselensis, Montfordiensis, Werthensis et Neomagensis, qui omnes sunt adhuc in eodem statu prout orator ad longum deduxit in sua oratione data 20 Decembris 1680, salvo quod ab illo tempore erexerit et restauraverit plurima loca sacra, praesertim sacellum praeclarum divae Virginis extra moenia hujus ci-

Digitized by Google

vitatis [1]), ecclesiam in Monte Sanctae Odiliae, ubi sancti episcopi Wiro, Plechelmus et Otgerus diaconus ab nongentis fere annis habitarunt et fidem catholicam in hasce partes invexerunt et idolatriam destruxerunt. Item ecclesiam in Overcruchten et Rickelrad de novo extruxit nec non plurima sacella in diversis decanatibus extruxit aut melioravit.

Orator cum dolore exponere debet quod, nisi Sua Sanctitas ponat remedium, factum est de episcopatu et paulatim de religione, quia orator non habet nisi ter mille florenos annue super episcopatum Gandensem tempore belli et vix poterit obtinere solutionem ob devastationem patriae. Praeterea rex debet ipsi annue ter mille ducentos florenos et jam debentur ipsi a quatuor annis. Tertium reditum habet supra praeposituram Mersensem, et quia non potest illos premere eo quod subsint haereticis, debet ipsi plusquam tredecim annos. Et quantum ad bona canonicorum, seminarii, pastorum ac beneficiatorum, ita gravantur a nobilibus et civitatibus, ut plus solvant pro exactionibus quam habeant in reditibus a terris, qui sic gravantur.

Quapropter, ut huic malo obviaret, expresse suis expensis ivit in Hispaniam, ubi Suae Majestati personaliter repraesentavit omnia et ostendit, quod esset inhumanum et contra omnem legem, quod ecclesiastici omnes deberent solvere talia tributa, qualia etiam solverent minimi rustici, et quod non haberent in Comitiis ullum deputatum, cum tam rustici quam civitates ac nobiles haberent suos eo, quod solvant, ac proinde esset plusquam justum, quod etiam ecclesiastici haberent suos deputatos sicut etiam in toto orbe, ubi ecclesiastici solvunt similia onera. Fuitque rex ita convictus, ut mandaverit, quod episcopus cum decano et uno canonico imposterum tamquam tertium membrum intrarent dictas Commitias. Sed per regimen perversum, quod ab illo tempore fuit in Belgio, tanta fuit facta oppositio et monopolium per varias corruptiones pecuniarum, quod noluerint dare executionem dicti decreti regii, qua de re poterit ferre magnum testimonium Em.mus dominus Cardinalis Durasso [2]), qui tunc temporis erat Madriti et de expresso mandato Suae Sanctitatis Innocentis XI fortiter juvit oratorem, sicut etiam quoad hoc, quod

[1]) De kapel van O. L. Vrouw in 't Zand: zie: Kronenburg, Maria's Heerlijkheid in Nederland, Amsterdam (1909), VI, 365.

[2]) Marcello Durazzo, van Mei 1685 tot Sept. 1689 nuntius te Madrid. cf. Liisi Karttunen, Les nonciatures apostoliques permanentes de 1650 à 1800, Genève 1912, p. 53.

Digitized by Google

dicto oratori solveretur sua pensio 3200 florenorum, de quibus ipsi debentur dicti quatuor anni, sed omnia frustra.

Imo sunt plurimi capellani etiam curati, qui non habent 50 patacones [1]) annue pro sua sustentatione et sic pereunt miserrime, et status ecclesiasticus ac sacerdotalis venit ad summum despectum ac vilipensionem. Nobiles autem in hoc gloriantur et fastidiosissime se tractant et despiciunt ecclesiasticos, et hoc multum procedit ex nimia familiari frequentatione et confoederatione cum haereticis.

(Nu volgt woordelijk het deel der relatie van 20 Dec. 1680: Tria adhuc sunt mala .... perducere valeat).

Datum [2]) Ruraemundae, 6 Decembris 1691. [3])

fr. Reginaldus episcopus Ruraemundensis.

(ondert. oorspr.)

(op de rugzijde): 26 Jan. 1692 fuit data attestatio visitationis.

Die 19 Julii 1692 Ad S.C. S.ti Officii.

XIII.

1708 December 22.

Bisschop Angelus d'Ongnies geeft aan Clemens XI verslag over den toestand van zijn bisdom.

Beatissime Pater,

Dum nuper Eminentissimo ac Reverendissimo domino Cardinali Paulutio [4]) vacillantem ecclesiae meae praelibabam statum, toto ferebar animo personaliter adeundi limina apostolica, tum ut juxta ju-

---

[1]) Zilveren munt ter waarde van fl. 2.50 door de Aartshertogen in de Zuidelijke Nederlanden geslagen. Vgl. Ed. Martineri, La Moneta, Roma 1915, s.v.

[2]) Van hier af eigenhandig.

[3]) Pasture, o. c., p. 414.

[4]) Fabricio Paolucci, staatssecretaris van Clemens XI. Zie verder Habets, II, 528, noot 2.

Digitized by Google

ramentum a me praestitum exactam gregis mihi commissi rationem redderem, tum ut efficaciori, si quo liceret, modo potentissimum Sanctitatis Vestrae ad depellenda quae me percellunt in dies futorum malorum praesagia open implorarem. Cum vero Sanctitas Vestra per eundem Eminent.um ac R.mum D. Cardinalem gratiose mihi respondere dignata fuerit, in hoc rerum situ non expedire, ut a grege meo etiam ad modicum tempus absim, velitque ut in assignata mihi statione assiduas sedulasque vigilias custodiam, alte providae ejusdem sententiae ac mandatis benignissimis omnimodo respectu et observantia obtemperans, quod per memet ipsum non licet, per praesentes litteras ab illustri domino Stephano Ruggia Romae residente, quem ad caetera explenda vice mea tamquam legitimum a me ad ea deputatem commissarium admitti postulo, [1]) offerendas, ea quae iis committi posse censeo, humillime expono.

1. Episcopatus hujus possessionem canonicam adeptus 27 Decembris 1701 ac prima die anni subsequentis ab archiepiscopo Mechliniensi metropolitano meo consecratus, etsi pro dote episcopali male hactenus fundata non exiguas paterer difficultates, magis tamen veritus belli imminentis tumultus indeque incertas secuturas vicissitudines, rebus omnibus compendio non sine damno compositis, ad Ruraemundanam episcopalis residentiae civitatem me contuli.

2. Quam ingressus 19 Februarii [2]) ejusdem anni 1702 ac mox caetera dioecesis oppida oculo perlustrans, cum in finibus Hollandiae sita proximae belli rupturae forent exposita, Gallicis copiis referta omnia, monasteria et ecclesias militari annona repleta, inversa ac oppressa, et quotidiana in miseros afflictosque a militis insolentia molimina aspicere non sine animi sensu debui.

3. Quae omnia primo studio, datis ad catholici et christianissimi regum ministros litteris, ad modum reducere conabar et Deo adjutore reduxi. Sed fato infeliciori destinabatur haec patria nostra.

4. Bellum hoc ipso vere indicitur et autumno sequente Venlona, Insula Sancti Stephani et Ruraemunda ab Hollandis expugnantur [3]), eamdemque a Brandenburgis sortem subeunt anno subsequenti Erclinia, Stralena et Wachtendoncka, dum longa obsidione ad deditionem Gelria cogitur.

---

[1]) Op de rugzijde van een afzonderlijk verzoekschrift betreffende de toelating van dezen procurator staat aangeteekend: 28 Nov. 1708 SS. annuit.

[2]) 19 Januari volgens Habets, II, 523.

[3]) Blok, Geschiedenis van het Nederlandsche Volk, III³, 336.

Digitized by Google

5. Venlona reddebatur 23 Septembris et in capitulatione magistratus ultro obtulerat sacellum Sancti Georgii seu veterem ecclesiam Xenodochii ad praetensae reformatae religionis exercitium, prout et hactenus ibidem peragitur.

6. Irreligiosum hujusmodi magistratus processum indigne ferens, cum modico dierum intervallo civitas Ruraemundana pariter ad deditionem adigeretur, ut rei catholicae maxime ruri degentium pro pastorali sollicitudine prospicerem, octo inter alios pactionis articulas quoad religionem inserendos duxi ac primum quidem:

7. *Quod Religio Catholica Apostolica Romana conservanda sit in omnibus oppidis et pagis hujus ducatus Gelriae prout modo est* (tempore pactionis) *quodque ejusdem exercitium futurum sit publicum et sine mixtura, prout hodiedum est, absque ulla innovatione sub quocumque pretextu.*

8. Similem quintum addidi: *quod nullus sit admittendus ad munia publica, qui hujus Religionis Catholicae Apostolicae non fuerit.*

9. Sexta Octobris 1702 dum haec agebantur, sera nocte conceptum ad articulos responsum adferebatur tenoris sequentis:

10. Ad primum: *indultum pro civitate Ruraemundensi conformiter ad 10 articulum capitulationis Venlonensis, eo salvo, quod religio apostolica et reformata ibidem pariter sit admittenda quodque in hunc finem duae ecclesiae Catholicorum Romanorum cedendae sint Reformatis, super quarum electione deinde convenietur.*

11. Pariformiter ad alios quos dederam articulos de conservandis seminario episcopali, scholis Jesuitarum et Ursulinarum et privilegiis canonicorum, monasteriorum et aliorum ecclesiasticorum responsum fuerat.

12. Attonitus haesi, dum haec minus exspectata mihi offerebantur, et cum in malis arduis ardua soleant esse remedia, quamvis de discrimine repraesaliorum pro decano cathedralis Leodiensis D. de Mean praemonitus forem [1]), commune tamen ecclesiae meae bonum privato praeferendum ducens, ad castrum de Hillenraedt, milliari a civitate dissitum, ubi tum morabatur generalis cum deputatis Hollandorum, summo mane accessi. Mox ut castra intravi, deprehendi minarum veritatem ex ducibus mihi notis, qui super hoc diu delibe-

[1]) Waarschijnlijk wordt hier gezinspeeld op de arrestatie van Jean-Ferdinand, baron de Mean, die 1 Dec. 1701 door de Franschen was gevangen genomen, op een paard gebonden en naar Namen gebracht. Zie hierover: J. Daris, Hist. du diocèse et de la prnicipauté de Liège pendant le XVII siècle, Liège 1877, T II, p. 273.

Digitized by Google

ratum fuisse mihi demum retulerunt, cum ultra quinque horas in circumvallationibus castrorum sine ulla, quam identidem exquirebam, causa allegata detinebar militari custodia obsitus.

13. Tandem consilium versum in melius habuique accessum ad generalem praedictum, ubi et pernoctavi, assiduo conatu insistens ad articulorum tam infamium immutationem, sed demum operam perditam intellexi, cum mihi pro omni responso reddebatur: episcopum, quia nimium petiverat, puniendum atque interea, cum civitas ad angustias reducta moram longiorem non pateretur, pactio utrimque a seculari potestate signabatur. [1])

14. Puduit me tam probosae pactioni subscribere, uti alias solverat superior ecclesiasticus, et constanter utique, quia nihil proderam, renui.

15. Cum reddita civitate in eadem persisterem sententia, bellum omnibus intentabatur ecclesiis ac praecipue PP. Jesuitarum, Recollectarum et Crucigerorum, qui confessionibus excipiendis aliisque divinis officiis huic civitati laudabile praestant obsequium, omnes sortis suae incertos detinentes omnibus injungebant, ut ablatis sculptis ac pictis SS. imaginibus liberas eorum cultui relinquerent ecclesias, demum motu repentino ecclesiam monialium Poenitentium 3ae Regulae sancti Francisci, quae olim S. Spiritus dicta ac cathedralis Ruraemundensis anno 1632, quando haec civitas ab Hollandis similiter fuit expugnata, acatholicismo servierat, nobis insciis occupant ibidemque festinatim ablatis omnibus quae ad cultum nostrum pertinent, ministeria sua inchoant.

16. Saepius deinde pro parte ministrorum sive praedicutiorum apud deputatos a Statibus, huc annue pro rebus publicis advenientes, pro altera ecclesia institum fuit, sed hactenus resistentibus nobis eorumque petitionem importunam et irrationabilem ob exiguum acatholicorum numerum demonstrantibus recusatum.

17. Hoc pene gradu inter assiduas adversariorum machinas stetit res catholica usque modo, nisi quod anno superiore in pagum de Viersen, ubi viginti circiter sunt familiae acatholicae, ministrum introduxerint calvinistam, frustra repugnante Eminentissimo D. Cardinali Episcopo de Raab [2]), temporali ejusdem loci domino, qui fidelissimas tunc mecum auxiliatrices manus contulit. [3])

---

[1]) Habets, II, 197-199.

[2]) Christiaan August van Saksen, bisschop van Raab, kardinaal geworden in 1706.

[3]) Habets, II, 205.

Digitized by Google

18. In hoc rerum statu dioecesim integram visitavi, etiam districtus illos, qui per revolutiones saeculi 16 Hollandorum dominio subacti fuere et quos ab eo tempore praedecessores mei numquam visitare potuerunt.

19. Districtus hi sunt: Neomagensis, Cuyckensis et medietas Falcoburgensis, in quibus reditus omnes ecclesiarum et beneficiorum confiscati sunt in sustentationem ministrorum acatholicorum et aerarium publicum, exceptis tamen parochiis Boxmerana et Sancti Antonii in dominio Cuyckensi, quod liberum et ab aliis indipendens possidet Excell.mus comes a Monte, religionis orthodoxae zelator [1])

20. Boxmerae habent PP. Carmelitae calceati conventum et pastoratum cum beneficiis incorporatum, ita tamen, ut dictus comes habeat jus patronatus, vi cujus aliquem e religiosis praesentat ab episcopo instituendum, qui solus functiones pastorales tamquam parochus obit.

Est et alius noviter constructus conventus monialium ejusdem Ordinis. [2])

In parochia Sancti Antonii est pastor cum capellano et in his duobus locis exercitium religionis nostrae omnino liberum est et publicum sine admixtione.

21. In reliquis vero dictorum districtuum Neomagensis et Cuyckensis parochiis occulte fit, quia in horreis, in modum ecclesiarum aptatis et ornatis, et sine pulsu campanarum; alioquin de facto satis libere, imo in oppido Graviensi studio et zelo patrum Capucinorum, conniventibus drossardis acatholicis, oratorium novum pulcherrimum extructum est et officia cum cantu et organo celebrantur, attamen circumspecte.

22. In sedecim pagis districtus Falcoburgensis, quae est dicta medietas, catholici et acatholici alternatis horis iisdem ecclesia et suggestu ad officia sua utuntur.

23. Altera medietas hujus districtus Falcoburgensis, consistens pariter in sexdecim pagis, ante has ultimas revolutiones semper sub Belgio Hispano habita est et libero exercitio catholico gavisa et adhucdum gaudet.

Immediatus praedecessor noster [3]) parochiam de Herle acatholicis subjectam ob nimiam ejusdem extensionem divisit in duas, quarum

---

[1]) Oswald III, 1646-1712.

[2]) Na 1720 (Bossche Bijdragen, V, 15).

[3]) Reginaldus Cools.

Digitized by Google

altera dicta est „op den Scheydt" [1]), sufficienter fundata et dotata a patrono laico [2]), et exercitium catholicum illis omnino immixtum est, quia haec pars parochiae de Herle pagis Hispanis semper adnumerata est.

24. Archipresbyter hujus districtus modo simul officialis est, ad cujus tribunal omnes causae ecclesiasticae ex eodem districtu deferendae sunt, neque possunt indigenae extra districtum evocari.

25. Idem est in districtu Cuyckensi, ubi proprium quoque habent officialem, qui et modo archipresbyter est.

26. Tertium tribunal habet officialis Ruraemundae residens pro reliquis dioecesis partibus.

27. In districtu Neomagensi parochiae sunt 28 praeter oppidum Neomagense, communicantes 8677, qui a presbyteris secularibus vel regularibus a nobis approbatis et admissis reguntur.

28. In Cuyckensi parochiae sunt quindecim et communicantes 8155, quorum curam gerunt 22 a nobis quoque approbati et admissi presbyteri.

29. In utroque districtu simul et in medietate Falcoburgensis haereticae familiae sunt 1629 et hincinde sparsim per reliquum dioeceseos familiae circiter 34, ex quo religionis constantiam in hoc populo inter omnes vicissitudines ac tumultus intestinos perspicere liceat.

30. Praeter hos tres districtus sex alii sunt, scilicet: Crieckenbecanus, Ercliniensis, Gelriensis, Kesselensis, Montfordiensis et Werthensis, habentes singuli archipresbyteros suos.

31. In Crieckenbecano decem sunt parochiae, quarum duo oppida Venlona et Wachtendoncka. Venlona admodum populosa est; pastoratus et duae capellaniae curatae incorporatae sunt abbatiae Averbodiensi Ordinis Praemonstratensis; deinde sunt aliquot beneficia simplicia et officia; est ibidem insignis conventus Canonicarum Regularium S. Augustini, episcopo subditus, uti et quaedam pia fundatio undecim filiarum. [3]) PP. Crucigeri et Recollectae et Annunciatae suos etiam habent conventus.

Wachtendonka parochum unum et duos capellanos curatos habet

---

[1]) De parochie Schaesberg of Scheydt is in 1699 opgericht. (Habets, III, 341). Volgens Publ..... de Limbourg, XXXV, 435 zou de scheiding der parochiën reeds in 1649 geschied zijn. Dit stemt niet overeen met de hier gepubliceerde relatie.

[2]) Joannes Fredericus, vrijheer van Schaesberg.

[3]) Het Premonstratenser-klooster van den H. Geest.

Digitized by Google

et unum conventum monialium 3ae Regulae S. Francisci, disciplinae multum dissolutae, quae etiam conventum habent in Viersen sub hoc districtu.

In hac parochia de Viersen satis numerosa praeter pastorem duo sunt capellani, in aliis tantum pastor et unus capellanus.

Communicantes in hoc districtu sunt 13950.

32. In Ercliniensi quatuor sunt parochiae.

Erclinia oppidum suum habet pastorem et capellanum et aliquot beneficia simplicia et officia. Illic conventum habent PP. Recollectae, qui plurimum assistunt excipiendis confessionibus. In duobus pagis pastor est cum capellano, sed in tertio solus pastor cum beneficiato non curato.

Communicantes in hoc districtu sunt 4192.

33. In Gelriensi duo sunt oppida: Gelria et Stralena et sedecim pagi.

Gelriae PP. Carmelitae calceati habent conventum et pastoratum cum beneficiis ecclesiae parochialis incorporatum plusquam a quadringentis annis, ita tamen, ut unus a nobis admissus et institutus pastor exerceat munus parochi; est et conventus monialium eorum Ordinis. Praeterea conventus PP. Capucinorum, qui praedicando, excipiendis confessionibus aliisque officiis divinis utiliter communitati deserviunt; alter Canonicarum Regularium sancti Augustini et tertius monialium 3ae Regulae sancti Francisci, qui duo ultimi immediate subsunt episcopo.

Stralenae est unus pastor cum capellano et quatuor beneficiatis non curatis et conventus Tertiariarum sancti Francisci sub Ordine suo. In singulis pagis est parochus et paucis exceptis etiam capellanus.

Pagus de Kevelaer prae caeteris celeberrimus est ob miraculosam B. Mariae Virginis imaginem impressam, eo confluentibus devotionis causa ex dissitis longe partibus pluribus hominum millibus; habent patres Oratorii curam sacelli et adjacentis ecclesiae, quam in honorem Deiparae construxerunt pulcherrimam; ex hoc oratorio ad praesentationem marchionis Brandenburgici constitui solet pastor parochiae, qui suam habet ecclesiam propriam.[1])

Communicantes in hoc districtu sunt 12630.

34. In Kesselensi octodecim pagi sunt totidemque parochiae. Notabilior est Venradiensis, continens sub se quinque capellas et tres

[1]) Habets, III, 727-728.

Digitized by Google

conventus: duos Canonicarum Regularium sancti Augustini, episcopo subditos, et tertium patrum Recollectarum; ibidemque est pastor cum capellano et quinque beneficiatis; in reliquis etiam paucis exceptis est pastor cum capellano.

Communicantes in hoc districtu sunt 10104.

35. In Montfordiensi pagi sunt tredecim et unum fortalitium, Sancti Stephani insula dictum; ex his sex non habent nisi solum pastorem. Sub hoc districtu civitas Ruremundana censetur, et communicantes simul sunt 9110.

36. In Werthense quatuor pagi sunt, quorum unus solum habet pastorem, et oppidum Werthense in quo est parochus cum duobus capellanis et aliquot beneficiatis. Canonici Regulares sancti Augustini et Canonicae Regulares ejusdem Ordinis episcopo subditae et moniales Poenitentes Ordinis sancti Francisci suos ibi habent conventus, et ante portas oppidi Recollectae suum, huic oppido et vicinis locis Majoratus Sylveducensis utililiter deservientes.

Communicantes in hoc districtu sunt 6100.

37. Superest civitas Ruraemundensis, residentia episcopalis; in illa una tantum parochialis est ecclesia S. Christophori dicta et pastori in cura animarum unicus assistit capellanus. Haec eadam ecclesia cathedralis est per translationem ab ecclesia S. Spiritus anno 1659, authoritate apostolica factam. Vicarii et capellani utriusque corporis pari passu ad chorum obligantur suntque de facto undecim; canonicatus et prebendae etiam totidem sunt, octo veteris corporis, quorum unum habet episcopus mensae suae annexum et alterum cantor. Decanatus non habet canonicatum annexum, sed separatos reditus suos; passim tamen decanus canonicus esse soluit, quia raro ob exiguitatem redituum unum sine altero amant. Decanatus est juris patronatus supremi principis; duo itidem canonicatus veteris corporis juris patronatus laici sunt, reliqui quinque per electionem pluralitate votorum ab eodem vetere corpore conferuntur. Duo deinde sunt novi corporis, fundati ab Amplissimo D.no Peregrino Voghels, nominato quondam ad hunc episcopatum Ruraemundensem et ante confirmationem defuncto, ac denique pastor ratione translationis cathedralis ad parochialem aggregatus capitulo eodem modo, quo dicti duo canonicatus novi corporis, et non habet nisi reditus pastoratus, cujus jus patronatus laicum est. [1])

Ecclesia haec misera est, tum in reditibus, ita ut canonici hones-

[1]) Habets, III, 50-52.

Digitized by Google

tam inde vix habeant sustentationem, tum in numero et capacitate subjectorum; plerique sine studio in universitatibus dissitis ad gradus admissi ad praebendas cognatorum collusione per longum usum inolita promoventur, ita ut omnes examinatores synodales e religiosis assumi debeant.

In hac civitate quatuor sunt conventus religiosorum, scillicet: PP. Societatis Jesu, qui pro litteris humanioribus insigne habent gymnasium, Crucigerorum, Recollectarum et Carthusianorum satis opulente fundatorum; monialium vero conventus sunt septem observantes clausuram, nimirum: Ursulinarum, quae juventutem doctrina Christiana cum litteris gratis imbuunt; Canonicarum Regularium sancti Augustini et alius 3ae Regulae S. Francisci, qui tres episcopo immediate subsunt. Sunt et parvum begginagium et congregatio Sororum Nigrarum professarum, quae aegrotis in civitate et ruri cum licentia ordinarii deserviunt; soluerant etiam inservire Xenodochio hujus civitatis, sed a quinquennio, quo Galli huc intrarunt, inde exclusae fuerunt sine spe redeundi. Quatuor alii sunt pauperum Clarissarum, Poenitentium, Sororum Sancti Dominici et Discalceatarum Ordinis Carmeli; praeterea est abbatia Bernardinarum, ad quam non nisi nobiles admittuntur, ubi nuperrime ab Ordinibus Generalibus Belgii Foederatis nominata et constituta est nova abbatissa [1]), convenientibus in hoc superioribus Ordinis, a quibus etiam confirmata est.

Est etiam seminarium, quod multo tempore derelictum immediatus praedecessor meus a paucis annis restauravit instituendo philisophiam et theologiam, quae ibidem a PP. Dominicanis cum plausibili concursu et studiosorum profectu continuantur, adeo ut inde plures insignes in vinea Domini operarii evadant [2]); sed dolendum maxime quod bene meritis retribuere non liceat, cum non nisi unum pastoratum tenuem et aliquot parva beneficia conferat episcopus tamquam patronus, aliis plerumque pro libitu suo minus capaces praesentantibus.

38. Haec sunt, Beatissime Pater, quae de moderno dioecesis Ruraemundensis statu dicenda censui.

39. Fuerunt et alia quaedam loca dioecesi huic per dimembrationem a Leodensi in erectione episcopatus subjecta et incorporata, nomi-

---

[1]) Adriana Albertina van Reede van Saesfelt, abd's van 1706-1729. Zie: Habets, II, 206-208; Limburg's Jaarboek, XXII, 86.

[2]) Habets, III, 561.

Digitized by Google

natim: comitatus Hornanus, dominia de Thorn et de Dalenbroek, non ultra leucam Germanicam ab hac civitate Ruraemundensi dissita, sed adhucdum dioecesis Leodiensis censentur, qua ratione nescitur, neque ullam episcopus Ruremundensis ibidem exercet jurisdictionem. [1])

40. Quantum ad temporalia, episcopatus hic cum caeteris Belgii opulente quidem dotatus fuit, sed successu temporis malignantibus bello et pace adeo depauperatus est, ut modo non habeat nisi canonicatum supradictum 300 florenorum sive centum scutorum Romanorum, 800 florenos super praepositura Meersensi et 3200 florenos super reditibus patriae, quibus licet hactenus per initam Hollandorum gratiam pacifice gaudeam. Quam tamen inde stabilitatem quis concipiat, dum a mera potestatis acatholicae benevolentia dependent?

Praepositura Meersensis praefata occasione pacis Verviniensis a rege catholico ad instantiam christianissimi monachis Gallis, a quibus per authoritatem apostolicam separata fuerat, eadem Apostolica Sede renitente restituta fuit cum promisso aliter restaurandi dotem episcopalem. [2])

Reditus prioratus sancti Walichii et praepositurae sancti Nicolai in Alevosi cum reliquis bonis ecclesiasticis jam pridem ab Hollandis confiscati fuerunt. [3])

Praepositura Kesselensis unionis effectum non habuit opponentibus se patronis laicis, qui modo est magistratus acatholicus Neomagensis.

Hinc contigit, quod praedecessores mei semper petiverint et obtinuerint pensionem annuam 6000 florenorum super mensa episcopali Gandavensi; solus ego hoc subsidio jam ultra quadrennium careo, qui ad conservationem ecclesiae meae ampliori sane indigeo.

Concludere hinc liceat et exponere Sanctitati Vestrae urgentem ecclesiae huic opportune providendi necessitatem, nisi enim Sanctitas Vestra manum admoveat, curam omnes negligent temporale sectaturi augmentum de Ecclesia parum solliciti, actumque de ea erit sine remedio. Vidit ex supra-allegatis capitulationis Ruremundensis articulis publicum religionis nostrae exercitium ruri tantum tolerari et abrogari posse pro libitu. Quis autem de civitatibus secu-

---

[1]) Habets, II, 50-51.

[2]) Vrede van Vervins 2 Mei 1598 tusschen Spanje en Frankrijk. Bepalingen, cf. Dumont, Corps Universel, T. V, I, f. 561 vlgg.

[3]) Habets, II, 428-429.

Digitized by Google

rus sit aut fidem firmam pactis particularibus adhibeat, dum in primordiis Reipublicae Foederatae singulis civitatibus multo ampliora data in favorem religionis orthodoxae promissa mox neglecta ac demum elusa et per publica edicta retracta vidimus? Quis non eadem nobis fata auguretur, dum in supradicto oppido Venlonensi in locum catholicorum de magistratu defunctorum acatholici surrogantur in dies eorumque adeo catholicis brevi praevalebit numerus?

Unum hoc specimen objicio, ut de reliquo conjicere liceat.

Sola igitur, Beatissime Pater, haec spes supersit, fore ut per pacem publicam tranquillitati et securitati ecclesiae hujus consulatur, instetque apostolicus ad congressum nuntius, ut omnes in hoc conspirent principes catholici, ne, si acathalico destinemur dominio, religionis amittamus presidium.

Caetera praeteriens, quae ab hoc tamquam principio et fundamento primum stabiliendo dependent, pacificatis rebus vel firmanda vel reformanda, in id unicum sollicitudinis meae aciem intendo, et utinterea commissum mihi gregem sub auspiciis apostolicis recte regere Deoque placitum offerre valeam, Sanctitatis Vestrae predibus provolutus paternam ejusdem benedictionem mihi benigne impertiri postulo.

Datum Ruremundae, 22 Decembris 1708.[1])

Ad[2]) pedes Sanctitatis Vestrae.

Angelus episcopus Ruremundensis.

(ondert. oorspr. + zegel).

(op de rugzijde): Die 15 Decembris 1708 fuit data attestatio pro 31 quadriennio.

XIV.

1751 Januari 13.

Bisschop Joannes Antonius de Robiano geeft aan Benedictus XIV verslag over den toestand van zijn bisdom.

Beatissime Pater,

Infrascriptus, nominatus 13 Junii a⁰ 1745 a Sua Majestate Maria

[1]) Pasture, o. c., p. 416, waar 28 Dec. wordt gelezen.

[2]) Van hier af eigenhandig door den bisschop.

Digitized by Google

Theresia, imperatrice et regina Hungariae et Bohemiae, ad cathedram Ruraemundensem, hujus episcopatus canonicam adeptus sum possessionem 25 Maji anni 1746 et duodecima Junii ejusdem anni Coloniae ab D.no nuntio Spinula [1]) consecratus, consentiente metropolitano archiepiscopo Mechliniensi, [2]) cum propter tumultus bellorum tunc temporis in Belgio existentes aliter fieri non expediret.

Obtenta consecratione post biduum ad Ruraemundanum episcopalis residentiae civitatem me contuli, et, quamvis prima esset intentio perlustrare oppida et cetera loca totius dioecesis, impediebar per exercitus, qui in dies magis ac magis dioecesim circumcingebant, in tantum, ut a° 1748 hospitatus fuerit in palatio nostro campi-marchallus Excellentissimus D. comes Bathiani [3]) per sex menses integros. Haec turbulenta tempora dum finem acciperent per foedera pacis, [4]) incoepi a° 1749 visitare dioecesim, quam totam absolvi a° 1750 idque circa finem.

Muneris nostri jam esset personaliter adeundi limina apostolica, tum ut juxta juramentum a me prestitum exactam gregis nobis commissi rationem redderem, tum ut efficaciori, si quo liceret modo, potentissimam Sanctitatis Vestrae ad depellenda quae nos percellunt in dies futurorum malorum praesagia, opem implorarem.

Et quamvis animus promptus fuerit, maxime anno jubilei, tantum iter instituere, attamen proventus mensae nostrae episcopalis non permittant tantas expensas facere.

Confidens propterea de paterna benevolentia Sanctitatis Vestrae, quod per memetipsum non licet, per presentes litteras ab Amplissimo ac Rev. admodum domino Aug. Casal Romae residente, quem ad cetera explenda vice nostra tamquam legitimum a nobis ad ea deputatum commissarium admitti postulo, offerendas, ea quae iis committi posse censeo, humillime expono.

Deplorabilis status hujus episcopatus satis exprimi non potest, cum totus fere sit sub principibus acatholicis.

Rex Borussiae [5]) habet quadraginta octo parochias sub suo dominio, Status Hollandiae numerant septuaginta tres, comes Palatinus habet duas [6]) et imperatrix regina Hungariae et Bohemiae viginti

[1]) Hieronymus Spinola, nuntius te Keulen van 1744-1754 (zie: Liisi Karttunen. Les nonciatures apostoliques, p. 262).

[2]) Kard. Thomas Philippe de Hennin-Liétard.

[3]) Charles Joseph, comte de Batthyani (Biogr. Nat. de Belgique, s v.).

[4]) De Vrede van Aken 1748.

[5]) Frederik de Groote (1740-1786).

[6]) Karel Theodoor van de Palts (1742-1799).

Digitized by Google

quinque et sic ex centum quinquaginta parochialibus ecclesiis, quibus constat hic episcopatus, non nisi viginti septem sunt sub dominio principum catholicorum.

Residentia episcopalis est civitas Ruraemundensis, subjecta Caesareae Suae Majestati.

In illa una tantum est parochialis ecclesia S. Christophori dicta et pastori in cura animarum unicus assistit capellanus. Haec eadem ecclesia cathedralis est per translationem ab ecclesia S. Spiritus a° 1659 aucthoritate apostolica factam. Vicarii et capellani utriusque corporis ad eundem chorum obligantur, suntque de facto tredecim canonicatus, octo veteris corporis, quorum unum habet episcopus mensae suae annexum.

Decanatus non habet canonicatum annexum sed separatos reditus suos; passim tamen decanus canonicus esse soluit, quia raro ob exiguitatem redituum unum sine altero amant.

Decanatus est juris patronatus Supremi Principis; duo itidem canonicatus veteris corporis patronatus laici sunt, reliqui quinque per electionem pluralitate votorum ab eodem vetere corpore conferuntur. Hucusque numerus graduatorum necdum est in hoc episcopatu nec spes est umquam habendi, licet de facto sint tredecim canonicatus, cum septem ex iisdem sint patronatus laici.

Ecclesia haec misera est, tum in reditibus, ita ut canonici honestam inde vix habeant sustentationem, tum in numero et capacitate subjectorum, tum etiam in officio divino, quod quandoque valde negligenter absolvitur.

Propterea expediret, ut Sanctitas Vestra aliquem deputaret, qui capitulum visitaret, cum penes nos non stet sumptus litis sustinere (utpote proventus habens valde tenues) ad jus nostrum sustinendum.

In hac civitate quatuor sunt conventus religiosorum, scilicet: PP Societatis Jesu, qui pro litteris humanioribus insigne habent gymnasium, Crucigerorum, Recollectorum et Carthusianorum satis honeste fundatorum.

Monialium vero conventus sunt septem observantes clausuram, nimirum: Ursulinarum, quae juventutem doctrina christiana cum litteris gratis imbuunt, Canonicarum Regularium sancti Augustini et alius Tertiae Regulae S. Francisci, qui tres immediate episcopo subsunt. Sunt et parvum Beginasium et congregatio Sororum Nigrarum professarum, quae aegrotis in civitate et ruri cum licentia ordinarii deserviunt; subsunt episcopo. Quatuor alii sunt: pauperum Claris-

Digitized by Google

sarum, Poenitentium, Sororum S. Dominici et Discalceatarum Ordinis Carmeli.

Praeterea est abbatia Bernardinarum, ad quam non nisi nobiles admittuntur.

Est etiam seminarium, quod multo tempore derelictum Ill.mus Cools decessor noster a plurimis annis restauravit instituendo philosophiam et theologiam, quae ibidem a PP. Dominicanis cum plausibili concursu et studiorum provectu continuantur, adeo ut inde plures insignes in vinea Domini operarii evadant, sed dolendum maxime, quod bene meritis retribuere non liceat, cum non nisi unum pastoratum tenuem et aliquot parva beneficia conferat episcopus tamquam patronus, aliis plerumque pro libitu suo minus capaces presentantibus.

Quantum ad temporalia episcopatus hic cum ceteris Belgii opulente quidem dotatus fuit, sed successu temporis, malignantibus bello et pace, adeo est depauperatus, ut modo non habeat nisi canonicatum supra memoratum, 3200 florenos super reditibus patriae et totidem ex censibus.

Hinc contigit, quod decessores mei semper petiverint et obtinuerint pensionem annuam super mensa episcopali Gandavensi; solus ego hoc subsidio jam ultra triennium careo, cum modernus episcopus Gandavensis [1]) renuat solvere pensionem trium millium florenorum, quam ad instantiam ultimi nostri decessoris Sua Sanctitas creaverat supra mensam episcopatus Gandavensis, praevio consensu Suae Majestatis.

Veniens sic ad particulares districtus totius dioecesis: hic episcopatus dividitur in novem districtus, quos omnes personaliter visitavi transiens de parochia in parochiam, si excipiuntur hi districtus, qui per revolutiones saeculi 16 Hollandorum dominio subacti fuerunt.

(Nu volgen nos. 19-21 der vorige relatie).

In eodem oppido Graviensi est de facto adhuc conventus monialium [2]), sicut et in eodem districtu Cuyckensi est conventus PP. Crucigerorum. [3]) Laboratur ut possint in utroque novos alumnos assumere, ne penitus emoriantur, ut saepius statutum fuit a Statibus Hollandiae.

---

[1]) Max. Ant. van der Noot (1742-1770).

[2]) Derde orde van St. Franciscus.

[3]) St. Agatha.

Digitized by Google

(Nu volgen de nos. 22-23 der vorige relatie).

In eodem districtu Falco-Burgensi est conventus monialium S. Norberti [1]), ad quem non nisi nobiles admittuntur: est de facto divisio inter illas, aliis volentibus admittere clausuram, aliis renuentibus et asserentibus se ad clausuram non emisisse professionem.

(Nu volgen de nos. 24-26 der vorige relatie).

In districtu Neo-Magensi parochiae sunt 28 preter oppidum Neo-Magense, quae a 20 presbiteris saecularibus et regularibus a nobis approbatis et admissis reguntur.

In Cuyckensi parochiae hunt 17, quarum curam gerunt septemdecim a nobis quoque approbati et admissi presbiteri.

In utroque districtu et medietate Falco-Burgensi haereticae sunt familiae et hincinde sparsim per reliquum dioeceseos familiae acatholicae aliquae numerantur, sed in comparatione familiarum catholicarum exiguae, ex quo religionis constantiam hujus populi inter omnes vicissitudines et tumultus intestinos perspicere licet.

Praeter hos tres districtus sex alii sunt, scilicet: Crieckenbecanus, Gelriensis, Kesselensis, qui omnes tres sunt sub dominio regis Borussiae, si excipiatur oppidum Venlonense, quod est sub dominio Statuum Hollandiae.

Alii tres sunt Werthensis, sub dominio Suae Majestatis imperatricis, reginae Hungariae et Bohemiae; Ercliniensis partim sub dominio reginae Hungariae et partim sub dominio comitis Palatini; et ultimus Montfordiensis pro maxima parte sub dominio Statuum Hollandiae, et singuli districtus habent suos archipresbiteros.

In Crieckenbecano decem sunt parochiae, quarum duae oppida: Venlona et Wachtendoncka.

Venlona admodum populosa est; pastoratus et duae capellaniae curatae incorporatae sunt abbatiae Averbodiensi Ordinis Praemonstratensis; deinde aliqua sunt beneficia simplicia et officia. Est ibidem insignis conventus Canonicarum Regularium sancti Augustini subditus episcopo, uti et alius conventus (S. Spiritus dictus) monialium, etiam subditus episcopo. PP. Crucigeri, Recollectae et Annuntiatae suos ibidem etiam habent conventus.

Wachtendoncka parochum unum et duos capellanos curatos habet et unum conventum Tertiae Regulae S. Francisci, quae etiam conventum habent in Vierssen sub eodem districtu.

---

[1]) St. Gerlach.

Digitized by Google

In hac parochia de Vierssen, satis populosa, praeter pastorem tres sunt capellani curati et aliqua beneficia simplicia; in aliis parochiis ejusdem districtus pastor est cum uno capellano.

In districtu Gelriensi duo sunt oppida: Gelria et Stralena et octodecim pagi. [1])

Gelriae PP. Carmelitae calceati habent conventum et pastoratum cum beneficiis ecclesiae parochialis incorporatum plusquam a quadringentis annis, ita tamen ut unus a nobis admissus et institutus pastor exerceat munus pastoris. Est et conventus monialium ejusdem Ordinis; praeterea conventus Capucinorum, qui praedicando, confessionibus excipiendis aliisque officiis divinis eidem communitati deserviunt.

Alter Canonicarum Regularium sancti Augustini, et tertius monialium Tertiae Regulae S. Francisci, qui duo ultimi immediate subsunt episcopo.

Stralenae est unus pastor cum capellano et quatuor beneficiatis non curatis; sunt et alia beneficia simplicia in eadem parochia et conventus Tertiarum S. Francisci sub Ordine suo; sub eadem parochia est alius conventus Canonicorum Regularium S. Augustini, in Arena dictus.

In parochia de Aldekercke etiam est conventus monialium Poenitentium sub Ordine suo.

In aliis parochiis istius districtus est parochus et paucis exceptis etiam capellanus, ordinarie curatus.

Pagus de Kevelaer prae ceteris celeberrimus est ob miraculosam B. M. Virginis Imaginem impressam, et ibidem confluentibus devotionis causa ex dissitis longe partibus pluribus hominum millibus. PP. Oratorii curam habent sacelli et adjacentis ecclesiae, quam in honorem Deiparae extruxerunt pulcherrimam. Ex hoc oratorio ad presentationem regis Borussiae instituere *(sic)* solet pastor parochiae, qui suam habet ecclesiam.

In districtu Kesselensi octodecim sunt pagi totidemque parochiae; notabilior est Venradiensis, continens sub se quinque capellos et tres conventus, duos Canonicarum Regularium S. Augustini episcopo subditos et tertium Recollectarum. Ibidem est pastor cum capellano et quinque beneficiatis. In reliquis parochiis istius districtus, paucis exceptis, est pastor cum uno capellano.

In districtu Montfordiensi pagi sunt tredecim: pagi de Hesselt,

---

[1]) Dit is een vergissing, zie voorafgaande en volgende relatie.

Digitized by Google

Swalme et Elmpt sub dominio Suae Majestatis imperatricis reginae Hungariae, alii omnes sub dominio Statuum Hollandiae. Situm est sub eodem districtu fortalitium insulae S. Stephani.

Quilibet pastor in eodem districtu habet suum capellanum, licet plurimi non sint curati.

In Ercliniensi districtu quatuor sunt parochiae. Erclinia oppidum suum habet pastorem et capellanum et aliquot beneficia simplicia et officia. Illic conventum habent PP. Recollectae, qui plurimum assistunt in excipiendis confessionibus. Subest comite Palatino cum parochia de Kueckhove. Reliqui duo sub dominio Suae Majestatis imperatricis et reginae. In omnibus est pastor cum capellano, unum si excipias, ubi solus pastor est cum beneficiato non curato.

In districtu Werthensi quatuor sunt pagi, quorum unus solum habet pastorem, et oppidum Werthense, in quo est parochus cum duobus capellanis et aliquot beneficiatis. Canonici Regulares S. Augustini ibidem conventum habent, etiam Canonicae Regulares S. Augustini alium conventum habent. Subditus ultimus est episcopo. Moniales Poenitentes conventum pariter ibidem habent et ante portam oppidi Recollectae alium habent.

Numerus communicantium hic non apponitur, quia de facto de eodem non constat, assignandus in sacris oleis futuris et statim Romam mittendus.

Fuerunt et alia quaedam loca dioecesi huic per dimembrationem a Leodiensi in erectione hujus episcopatus subjecta et incorporata, nominatim comitatus Hornanus, dominium de Thorn et Dalenbroeck, cum ultra leucam Ruraemundam non distent, sed adhucdum dioecesis Leodiensis censentur, qua ratione Deus scit.

Haec sunt, Beatissime Pater, quae de moderno dioecesis statu dicenda censui.

Datum Ruraemundae, 23 Januarii 1751. [1])

Joannes episcopus Ruraemundensis.

(eigenh. oorspr. + zegel).

---

[1]) Pasture, o. c., p. 417.

Digitized by Google

XV.

1773 Juli 15.

Bisschop Henricus Joannes Kerens geeft aan Clemens XIV verslag over den toestand van zijn bisdom.[1])

Beatissime Pater,

Etsi nihil magis in animo haberem quam ut ad Beatitudinis Tuae pedes prostratus coram ipse commissi mihi gregis rationes reddere possem, cum tamen eae sint loci temporisque circumstantiae, quae non patiuntur, praesens ut ipse id praestem officii,[2]) per has hoc implere cogor.

Episcopatus Ruraemundensis, cujus canonicam adeptus sum possessionem 29 Maji 1770, erectus ac institutus fuit a piae memoriae Paulo IV anno 1559, detractis ex episcopatu Leodiensi ducatu toto Geldriae, ditione Falckemburgensi variisque particularibus dominiis: non idem tamen mihi hodiedum tractus integer subjacet, qui bullis apostolicis, quibus erigebatur episcopatus, illi fuit attributus. Variae sunt partes, quae episcopo Leodiensi subesse perrexerunt: dominium Thorense, comitatus Hornanus, parochiae etiam aliquot particulares, his litteris apostolicis nominatim expressae, Leodiensi etiam hodie parent.

Non sine gravi et meo incommodo et Ecclesiae detrimento vix ex hac civitate egredi possum, quin dioecesi egrediar: usque ad ipsum civitatis Ruraemundensis pomaerium aliena protenditur jurisdictio, quod ob diversam cleri disciplinam, ob festorum jejuniorumque diversitatem non exigua parit incommoda.

Finis diocesis meae protendit ad ducatum Cliviensem, principatum Leodiensem, illas Foedaeratorum Ordinum provincias quas Rhenus allicit ac ducatum Juliacensem.

In novem districtus, quos decanatus vocamus, tota haec diocesis extenditur. Horum Primus est Crieckenbecanus, qui decem paroecias numerat, quarum duo oppida: Venlona et Wachtendonca.

Venlona admodum est populosa; pastoratus loci cum duabus capellaniis curatis incorporatus est abbatiae Everbodiensi Ordinis

---

[1]) Reeds gepubliceerd Habets, II, 659-666, waar de dateering niet juist is.

[2]) Procurator was Antonius Thioli, pauselijk kamerheer.

Digitized by Google

Praemonstratorum in Brabantia et a tribus religiosis administratur. Aliqua ibidem adhuc reperiuntur beneficia simplicia et officia, quibus fit, ut cultus divinus pro amplitudine loci rite decenterque peragatur. Est et ibidem insigne Parthenon Canonicarum Regularium sancti Augustini episcopo parens, uti et pia fundatio regularium Tertii Ordinis sancti Francisci; patres Crucigeri, Franciscani et virgines Annunciatae Matri Sacrae suos quoque hic habent conventus.

Wachtendoncka parochum unum et duos capellanos curatos habet, unum quoque conventum monialium Tertiae Regulae sancti Francisci, quae, etsi olim episcopo paruerint, exemptas modo se praetendunt et a patribus Tertiae Regulae, qui nulli generali subjecti sunt sed particularis congregationis his in partibus sunt, reguntur.

Similis quoque et ejusdem Ordinis Virginum conventus est in Viersen, parochia satis numerosa; huic unus praeest pastor, cui assistunt duo capellani.

In reliquis parochiis passim et capellanus et pastor unus reperitur; totus districtus hic communicantes numerat 17073.

Secundus est Erkliniensis, in quo quatuor dumtaxat parochiae sunt. Erklinia oppidum est ditionis Palatinae; unus hic pastor cum solo capellano animabus servit, aliquot tamen in ecclesia parochiali beneficia simplicia et officia existunt; multum tamen animarum curam allevat subsidiaria opera patrum Franciscanorum, qui et conventum hic et noviciatum habent in duobus aliis pagis. Pastores cum uno capellano singuli sunt, in tertio autem solus pastor cum beneficiato non curato.

Communicantes in hoc decanatu sunt 4405.

Tertius est Geldriensis, in quo duo sunt oppida Geldria et Stralena et pagi sedecim.

Geldriae PP. Carmelitae calceati monasterium possident, cui a quadringentis et amplius annis tam pastoratus quam reliqua ecclesiae parochialis beneficia incorporata sunt, ita tamen, ut religiosorum unus a me admissus et institutus, parochi nomine, munus exerceat pastorale. Alter et hic loci est religiosarum virginum ejusdem Ordinis conventus. Patres quoque Cappucini suum hic coenobium habent. Sunt et aliae duae sacrae communitates mihi immediate subjectae: Canonicarum Regularium sancti Augustini una, in qua a centum annis discordia invalescente disciplinae fervor multum remiserat, sed quam in visitatione nupera, novis praescriptis statutis, sat prospere ad ferventiorem vitae religiosae tenorem reduxi. Altera

Digitized by Google

est monialium Tertiae Regulae sancti Francisci, quae exemplari zelo et simplicitate sancta multum mihi consolationis creat.

Stralenae, altero hujus decanatus oppido, pastor unus cum socio capellano et beneficiatis quatuor sacris praeest. Conventum hic habent Tertiariae sancti Francisci ejusdem disciplinae iisdemque utentes moderatoribus, quibus reguntur duo conventus ejusdem Ordinis de quibus superiori numero actum est. [1])

In aliis pagis parochi singuli degunt, uno passim sociati capellano rerum sacrarum administro; prae reliquis inter eos eminet pagus de Kevelaer ob thaumaturgae virginis iconem confluenti undique quam frequentissimo populo celeberrimus. Patres sancti Philippi Nerii discipuli curam sacelli gerunt uti et adjacentis ecclesiae, quam in honorem B. Mariae extruxerunt opere non contemnendo. Ex clericorum horum numero solet unus, quem rex Borussiae praesentaverit, parochus praefici, separata qui ecclesiae divina facit.

Decanatus hic communicantes complectitur 16340.

Quartus est Kessellensis octodecim pagos complectens totidemque parochias. Nobilior harum est Venradiensis, continens sub se quinque capellas et tres conventus religiosos, duos nempe Canonicarum Regularium sancti Augustini episcopo subditos, tertium vero PP. Recollectorum sancti Francisci. Parochiali ecclesiae praeest pastor cum capellano et quinque beneficiatis; reliquis parochiis singuli praesunt pastores, uno passim adjuvante singulos capellano.

Communicantes hoc in districtu sunt 10457.

Quintus, qui Montfordiensis dicitur, pagos habet tredecim et arcem militarem munitam unam: est illa insula Sancti Stephani Hollandis subdita, in qua, etsi libero religionis exercitio gaudeat Ecclesia, toleratur tamen et Calvinismus ministellusque acatholicus. In quinque pagis pastor solus sacra curat, in aliis et sociatus est pastori capellanus.

Tota hac parte communicantes censentur 9658.

Sextus Werthensis est, quatuor solum pagis constans, Austriacae ditioni subjectus totus; nomen habet ab oppido Werthensi, una parochia gaudens, cujus curam agit parochus cum duobus capellanis et aliquot beneficiatis. Canonici Regulares sancti Augustini, uti et ejusdem Ordinis Canonicae episcopo subditae, et moniales sancti Francisci, quas Poenitentes vocant, suos hic habent conventus, et ad ipsas oppidi portas PP. Recollecti in sat eleganti conventu degunt,

[1]) In Wachtendonk en Viersen (zie boven p. 83).

Digitized by Google

huic oppido utiliter deservientes et non minori olim utilitate serlo laborantes in vicino Hollandis subdito territorio Buscodiensi, sed cum modo gravissimis poenis ab hujus arceantur ingressu, incolis Hollandicis multum subsidii spiritualis opportunissimi detractum est

Tres alii districtus sunt Hollandis subditi, in quibus multum afflicta est religio: hi sunt Neomagensis, Cuyckensis et medietas Falckenburgensis, in quibus proventus ecclesiarum et beneficiorum omnes aut fisco addicti sunt aut ministellorum usibus adscripti. Sola in Cuyckensi dominio ab hac lege eximitur Boxmera cum fano Sancti Antonii, particulari jure comiti a Zierenberg parens,[1]) in quo sola Sacra Romana vigent. Patres Carmelitae mitioris disciplinae haec hic curant, illorum conventui pastoratus cum omnibus parochiae beneficiis unitus est, ita tamen, ut comes loci dominus e religiosis unum episcopo praesentet peculiari muniendum auctoritate, qua solus ille pastoris vices obeat. Est et ibi alius monialium ejusdem Ordinis conventus. Fanum Sancti Antonii alter, sed e clero saeculari assumptus, cum capellano parochus administrat.

In reliquis vero Neomagensis et Cuyckensis pagis religio vera exercetur et occulte et quasi per nudam praetoris dissimulationem in horreis, in ecclesiarum modum ornatis aptatisque, et sine ullo campanarum pulsu. Graviae tamen, quod est Cuyckensis districtus oppidum, moniales sunt sancti Francisci Tertiae Regulae episcopo subditae; in Neomagensi quoque; ad Sanctae Agatae patres Crucigeri, suo incedentes habitu et longo dumtaxat usu tolerati, sed, cum raro supplementa legendi et non sine summis difficultatibus facultatem obtineant, et ad exiguum numerum reducti sunt et, ne prorsus intereant, summopere metuitur.

Falckenburgensis districtus in duas dispescitur partes, quarum una quindecim constans pagis Hollandici juris est et in hac catholici cum haereticis horis alternis iisdem et templo et suggestu ad divina utuntur; altera paret Austriacis et sedecim numerat pagos, in quibus libere decenterque sola viget vera religio, utrobique tamen est populus rite institutus et strenue et cum aedificatione, uti in nupera visitatione propriis aspexi oculis, suo ecclesiastici funguntur munere.

Falckenburgenses, uti et districtus Cuyckensis incolae, juribus et privilegiis Brabantorum gaudent; hinc fit, quod extra territorii sui fines in jus vocari nequeant, quare utrobivis institui ab episcopo debet officialis, ejus qui nomine in causis spiritualibus jus dicat, at-

[1]) Johan Baptist, bijgen. dolle graaf

Digitized by Google

que adeo hac in diocesi tres sunt officiales episcopi, quorum tertius Ruraemundae residens reliquae toti diocesi servit.

Falckenburgensis tractus communicantes numerat 19739.

In Neomagensi parochiae sunt 20, praeter quatuor illas in quas divisum est Neomagum ipsum. Communicantes vero 12702, qui a 26 presbyteris saecularibus vel regularibus ab episcopo approbatis et admissis reguntur.

In Cuyckensi vero parochiae sunt 16 et communicantes 8993, quorum quoque curam spiritualem gerunt 22 ab episcopo constituti presbyteri.

In utroque hoc tractu, uti et in parte Falckenburgensi Batavis subdita, haereticorum familiae vix numerum 1629 superant; [1]) his addi possunt 34 sparsim per Gelriam seu Borussicam seu recentius ab Hollandis vindicatam, ex quo religionis in populo constantiam tot inter allicia perspicere possumus. Apostasiae etiam a fide sunt rarissimae, conversiones autem ad Ecclesiam frequentiores quam hucusque fuerint unquam, et etsi catholicis aditus omnis ad munia publica etiam vilissima interclusus sit, quin imo etsi Neomagi jus civitatis catholico nulli quocumque etiam pretio sit venale, quod nec judeis negatur, catholicorum tamen numerus augetur in dies et haereticos superat.

Superest civitas Ruraemundensis, residentia episcopalis, in qua una tantum parochialis ecclesia est, sancti Christophori dicta, quamque unus pastor uno comitante capellano administrat. Haec eadem cathedralis est ecclesia per translationem ab ecclesia sancti Spiritus anno 1659 auctoritate apostolica factam. Vicarii et capellani, tam parochiae quam capitulo adscripti, pari lege ad chorum tenentur. Suntque modo tredecim canonicatus, quorum octo veteris, ut ajunt, corporis membra sunt, scilicet illi, qui a multis saeculis fundatis ibidem pro totidem canonicorum collegio stipendiis fruuntur. Episcopali mensae una harum praebendarum annexa est, altera officio cantoris. Decanus officii titulo praebenda non gaudet, sed peculiaribus bonis fruitur solusque in capitulo dignitate instructus censetur atque hoc titulo Augustissima Imperatrix beneficium illud jure patronatus sui comprehendit. Cum tamen reditus decanatus ampli non sint, passim decano praebenda alia conferri solet. Duo quoque veteris corporis canonicatus juri patronatus laici subjacent, reliqui quinque per electionem pluritate votorum ab eodem veteri corpore

[1]) Vgl. de relatie van 1708, no. 29.

Digitized by Google

conferuntur. Pastor quoque per translationem cathedrae ad parochiam capitulo associatus est, nullo tamen stipendio auctus solis gaudet pastoratus redditibus atque juri patronatus laici subesse pergit.

Praeter has etiam sunt tenuiores quidem reditibus, dignitate tamen pares, recentioribus fundatae temporibus praebendae ac

1° quidem duae a D. Peregrino Vogels, ad hanc olim cathedram nominato episcopo, fundatae, et una a piae memoriae D. canonico Breugels: tres hae nullo particulari novo onere gravatae sunt.

2° D. Elzrack, quondam cum viveret hic canonicus, duas quoque praebendas instituit, sed non congruis pro munere reditibus dotavit: una pro caerimoniario, altera theologalis. Inde fit, ut onus explicandi Scripturam commissum hactenus maneat professori distincto, qui et cum fructu et cum laude hoc munus subit.

In hac civitate quatuor sunt coenobia virorum religiosorum, qui strenuam omnes animabus impendunt operam. Patres Societatis Jesu, qui juventutem amoenioribus imbuunt scientiis; PP. Crucigeri, Franciscani et Carthusiani, qui ultimi insigne hic monasterium et ampla dote instructum incolunt.

Virgines sacrae, quae clausuram servant, in septem familias distinctae vivunt. Ursulinae, quae juventutem sequioris sexus litteris et christianis et profanis erudiunt gratis; Canonicae Regulares sancti Augustini et aliae quae Tertiam sancti Francisci Regulam sequuntur, haeque tres episcopo immediate subjectae sunt, uti et congregatio exigua et pauperrima sanctae Beggae et alia sororum, quas Nigras vocant et quae aegrotis tam in civitate quam ruri cum summa caritate inserviunt. Quatuor aliae sunt Clarissarum pauperum, Poenitentium, Sororum sancti Dominici et virginum sanctae Theresiae seu Carmelitarum discalceatarum; est et abbatia monialium sancti Bernardi, quae ut non nisi sanguine illustres suscipit, ita et numero et disciplina claret minus.

Nulla adest in tota diocesi collegiata ecclesia, sed supradictae dumtaxat existunt parochiae, quarum status quoad spiritualia valde laudabilis est, quoad reditus vero temporaies passim valde tenuis. Quin ulla spes affulgeat fore ut ad optatam et necessariam augeantur quantitatem, his praesertim temporibus, ubi recentissimis principum edictis cavetur, ne liberaliores fiant ecclesiis donationes? Nulla tamen est quae non suos habeat utut tenues reditus, quorum administratio passim probanda est. Pauperibus etiam parochi ex

Digitized by Google

destinatis ad id proventibus consulunt, quorum zelus hic ultimis eminuit annis, ubi in magna rerum inopia, ne pauperibus aliquid deforet, exemplari curarunt solertia.

Pretiosa nullibi visuntur ornamenta, quae tamen adsunt, et numero et nitore sacrorum canonum praescripta implent.

Adest et seminarium, in quo philosophia, sancta theologia et libri sacri in dies cum majori quam umquam studiosorum concursu et laudabili multorum profectu explanantur. Dolendum autem maxime, quod aemulationis remedium desit, cum bene meritis et excellentibus retribuere nil liceat. Uno tantum pastoratu tenui gaudet episcopus aliquibusque tenuibus beneficiis; in reliquos alios vel jus patronatus exercetur laicale, vel, si sint patronatus ecclesiastici et territorio subjaceant Austriaco, concursui amplius locus non est, cum a paucis annis universitas Lovaniensis hos occupare coeperit titulo privilegiorum sibi a S. Sede concessorum, ubi tamen hic si uspiam alibi expediret episcopo collationes beneficiorum optimorum esse reservatas, ut ita ad scholas allicere posset quam plurimos, quibus uteretur in tot partibus haereticae potestati subjectis et in quibus reperiri oporteret zelosissimos in vinea Domini juxta ac doctissimos operarios.

Ab eo quo huc adveni tempore hunc usque diem constanter apud Ecclesiam meam resedi, cumque a multis annis introductum sit, ut visitatio episcopalis quolibet dumtaxat septennio per totam conficiatur diocaesim, quod frequentior reditus et superfluus et miseris parochis onerosus sit, tum quod innovare hic aliquid semper periculosum sit, uno excepto districtu totam lustravi dioecesim, Sacramentum Confirmationis impertivi ubivis, Ordines sacros debitis contuli temporibus; synodum non coegi, quod a saeculo et ab eo quod inter quatuor imperantes tota haec regio divisa fuit, in unum convocare parochos locum ex mutua principum aemulatione non licuerit. Cathedrale tamen capitulum, a centum et amplius annis non visitatum, visitavi novaque statuta ad meliorem cleri disciplinam praescripsi, quae satis laudabili effectu non caruerunt.

Per adventum et quadragesimam Verbum Dei annunciavi, etsi non desint quam plurimi, et hic et per totam diocaesim, qui idem praestantes agant; mulctae seminario applicantur et a destinato ad id promotore exiguntur. In taxis norma servatur, in synodo provinciali statuta communique principis et episcoporum consensu statuta.

Canonici caeterique choro addicti cathedralis ecclesiae constan-

Digitized by Google

ter choro intersunt, quotidie missa celebratur conventualis, quam, ut pie credo, benefactoribus applicant; suas habet capitulum constitutiones, quibus et novas ad varias superandum difficultates in nupera visitatione non irrito fructu adjeci, quas ut observent intentus vigilo.

Qui theologalem praebendam possidet, officio suo non fungitur, quod in seminario episcopali pluribus per septimanam diebus a constituto ad id professore Scriptura sacra explanetur et is id peculiari instructus privilegio apostolico praestet.

Parochi diligenter resident, libris matrimonii et baptizatorum instructi sunt, in quibus uniformem annotandi modum passim in visitationibus institui; ubicumque id exigit necessitas, curatur, ut subsidiaria sacerdotum opera non desideretur festis et Dominicis omnibus, et pro concione ad populum dicitur et erudiuntur pueri elementis fidei; mos invaluit, ut quotidie tempore adventus et quadragesimae juventus per ipsos parochos instructione cathechetica ad sacram praeparetur synaxim.

Omnes qui curam animarum exercent, Sacrum pro populo eorum curae commisso diebus Dominicis offerunt, quin imo, ut et abrogatis id festis facere pergant, jussi, quod Sanctitas Tua nihil se immutari velle in cultu divino hisce diebus brevi suo sanciverit.

Tonsurae et minoribus illa praemittuntur, quae canones exigunt. Octiduanis exercitiis sacris in seminario excoluntur illi, qui ad altiores promoventur Ordines; nullus qui minoribus initiatus est, alio quam clericali habitu indutus incedit.

Cleri saecularis mores exemplares sunt, neque in tota dioecesi sunt, qui offendiculo saecularibus essent.

Regulares qui animarum curam aliquibus in locis diocaeseos meae exercent, et mihi in omnibus subjecti vivunt et satis strenue imposito sibi funguntur munere.

Unus dumtaxat pluribus ab annis vivebat ab Ordine suo apostata e Crucigerorum Ordine, et Venlonae, Ordinum Hollandiae munitus patrocinio, securus vivebat; frustra it ego et mei praedecessores in reducenda hac ove errante laborarunt, donec tandem, gratia Dei motus, sponte ad suum redivit monasterium suisque se rursum subjecit superioribus. [1])

Delegata a Concilio Tridentino facultate in visitatione monasteriorum mihi non immediate subjectorum uti hic non expedit, fisca-

---

[1]) Matthias Peters (Habets, II, 277).

Digitized by Google

les regii se interponerent et titulo possessorii contra omnem meam illa tuerentur potestatem.

Caeterum hactenus nullum cum regularibus in jurisdictionis exercitio offendiculum expertus sum.

Moniales mihi subjectae omnes constitutiones suas debite servant. Unum fuit Canonicarum Regularium sancti Augustini Geldriae coenobium, a quo centum fere annis exulabat pax, mores etiam ex laxata clausura aliquomodo minus compositi, sed in visitatione ante triennium a me suscepta novis quae proposui statutis adeo se praebuerunt faciles, nulla ut amplius querela supersit, neque scio quod graviores alicubi irrepserint defectus; earum quoque reditus administrantur fideliter.

Quid moniales mihi non subjectae agant, ignoro penitus, neque consultum foret iis quocumque demum me immiscere titulo, adeo invaluit recursus omnium ad potestatem saecularem, neque bulla Gregorii XV *„Inscrutabili"* uti hic liceret, cum hanc hisce in regionibus admissam negent. Quod illarum concernit confessarios, si solis monialibus exemptis hi destinentur, nullam a me petunt approbationem, inde fit, ut passim illa monasteria, quae episcopali subjacent jurisdictioni, regularitate et sanctitate prae aliis eminent omnibus.

In seminario meo aluntur theologi quinquaginta, quos PP. Dominicani recte imbuunt scientiis illis, quae clericum decent: Theologia scilicet dogmatica et morali, item Sacrae Scripturae notitia, proficiuntque quam plurimi praestanter. Nova inductum est lege, ut omnes qui in seminario student, etsi etiam Sacris nondum sint initiati, clericalem tamen habitum gerere teneantur et festis Dominicisque diebus officio chori in cathedrali ecclesia cum aedificatione communi assistant. Duo canonici in seminarii directione episcopo assistunt. Quolibet mense seminarii regens scriptam exhibet de singulorum in litteris et moribus progressu informationem. Lectio quoque sacrorum rituum et instructio in cantu bis per septimanam nova lege introducta est, cujus qui curam gerit, de singulorum diligentia scripto quolibet mense refert.

Fixos quidem seminarium habet reditus, sed exiles et tenuissimos, sollicita tamen administratione miseris quoque his annis augeri potius quam minui sunt visi. Nulla seminario taxa succurritur, quam exigi non posse observarunt pridem mei praedecessores: mos dumtaxat invaluit, ut qui vita excedunt clerici, ultimis tabulis domum quodpiam seminario legent.

Digitized by Google

In parochiis omnibus tabulae, quae onera Missarum et anniversariorum referunt, in sacristiis prostant.

Confraternitates aliaque loca pia, quae visitari possunt, visitato, rationes exigo, quantum per magistratum saecularem, qui se omnibus ingerit aliosque arcet omnes, licet.

Hospitale tam hic quam Venlonae sub principis supremi tutela est; quantum tamen mihi constat, oneribus satis fit et provide satis tam quoad corpus quam animam infirmis et egentibus prospectum est.

Populus hic, ut ubivis alibi, suis non caret vitiis; cum tamen ab opulentia hic multum sit remotus, simplicioribus passim adhuc moribus praeditus est, neque irrepsisse video abusus Sedis Apostolicae comprimendos adjutorio.

Nihil in praesentiarum postulandum reperio, nisi quod Beatitudinem Tuam obtester, ut meae quoque diocaesi illae omnes concedantur indulgentiae, quae alibi concessae sunt confraternitati perpetuae adorationis Sanctissimi Sacramenti, quam hic quoque introducere meditor. Atque his Sanctitatis Tuae pedes exosculans paternamque benedictionem Tuam mihi et gregi meo ut impertiaris postulans, cum profundissima veneratione persevero

Sanctitatis Tuae

Humillimus obsequientissimusque
famulus et filius

Henricus Joannes episcopus Ruraemundensis.

Ruraemundae, Idibus Julii 1773.[1])

(op de rugzijde): Praesens relatio non fuit proposita, hinc vel proponenda erit in prima congregatione vel differenda quousque superveniat altera episcopi eligendi propter translationem jam secutam a Ruremondensi ad aliam Ecclesiam *Neustadiensem.*[2])

---

[1]) Pasture, o. c., p. 420.

[2]) Het cursief gedrukte is door een andere hand later ingevoegd.

Henricus Joannes Kerens werd in November 1772 door Maria Theresia tot bisschop van Wiener-Neustadt benoemd. De pauselijke bevestiging volgde eerst in het voorjaar van 1775. (Habets, II, 592).

Digitized by Google

Eene lijst van kanunniken van het kapittel van O.L. Vrouw te Maastricht in de XVIe eeuw.

In het *Ordinarius* van het kapittel van O. L. Vrouw, een handschrift uit de XVe eeuw, dat op de Koninklijke bibliotheek te 's Gravenhage onder n° 71. A. 13. bij de handschriften bewaard wordt, zijn naderhand meerdere bijvoegsels en varia ingeschreven. Onder deze treffen wij eene lijst aan van de kanunniken die in 1522 resideerden, eene tweede van die na 1522 een kanonikaat en prebende verkregen en eene derde bevattende een 10-tal namen van personen die na 1588 doch vóór 1600 kanunnik werden. De eerste lijst is geschreven door Ludovicus Kaldebrender, de tweede door Cornelius Taymans, notaris van het kapittel, en de derde is van een onbekende.

Deze lijsten bevatten bijzonderheden die niet te vinden zijn in de lijst der kanunniken, uitgegeven door wijlen G. D. Franquinet, in: *Beredeneerde Inventaris der oorkonden en bescheiden van het kapittel van O. L. Vrouw te Maastricht* .... Eerste deel bl. 384 en volgende. Wij oordeelen het daarom niet van nut ontblood om ze uit te geven, daarbij voegende gegevens die wij omtrent die personen reeds gevonden hadden.

P. DOPPLER.

Digitized by Google

Digitized by Google

Martyrologium receptionis Canonicorum hujus antiquissime et insignis ecclesie sancte Marie Trajectensis Leodiensis diocesis ab anno M.D. XXII.

Sequuntur nomina et cognomina canonicorum hujus ecclesie beate Marie Trajectensis, Leodiensis diocesis, qui ab anno 1522 ultra Prepositum ad prebendas hujus ecclesie, viginti numero fundatas, recepti erant, videlicet:

Servatius Coelmont, decanus obiit 13 Novembris 1534.

Als kanunnik wordt hij vermeld reeds 9 October 1493; in 1502 was hij rijproost van het kapittel en werd tot deken gekozen 25 Juli 1513. Ingevolge mandaatbrieven van Laurentius, kardinaal en legaat a latere van Paus Clemens VII in Duitschland, stelt hij 2 Mei 1533 Johannes Stas, priester, in het bezit van het rectoraat der parochiale kerk van Oirsbeeck, waarvan wijlen Henricus Cloeps de laatste rector geweest is.

Het brokstuk van zijn zegel in bruine was, dat aan die akte met een perkamenten staart bevestigd is, vertoont nog de H. Maagd onder eene gotische nis, dragend op den rechter arm het Kindje. Van het omschrift nog te lezen: *Serv.*

Martinus Coeps, obiit 21 Septembris 1554.

Reeds in 1520 is hij vermeld als kanunnik.

Reynerus de Meer cantor, obiit 6 Novembris anno 1531.

Hij was zoon van Renier van Meer, was artium magister, als kanunnik vermeld 15 Augustus 1510 en reeds in 1521 als cantor.

Bernardus de Merode resignavit 1549.

Joannes Valckenborch, obiit 22 Octobris anno 1564.

Als kanunnik werd hij benoemd ingevolge pauselijke voorziening 31 October 1504 en in eene akte van 1519 heet hij *Johannes Frencken alias Valckenborch,* terwijl in de protocollen van het kapittel hij genoemd wordt Johannes *de Valckenborch alias Fraemkens.* Hij volgde op aan Johannes Dommelsberch, die dat kanonikaat nederlegde. 24 Maart 1542 benoemt

Digitized by Google

Paus Paulus III tot coadjutor met recht van opvolging van Johannes Frencken alias Valkenborch, die toen 70 jaar oud was, Gerardus van Meer.

Lambertus Meyers, scholasticus, obiit 18 Junii 1546.

In 1513 komt hij reeds als kanunnik voor; zijne keuze tot scholaster had plaats in 1513.

Zijn grafsteen, die zich bevindt in de O. L. Vrouwekerk, stelt voor eene kelk in een cirkel, er om heen dit grafschrift: *Hic sepultus jacet Revdus Dominus Lambertus Meyers canonicus et scolasticus hujus ecclesie. anima requiescat in pace.*

Wilhelmus Scobbolt, obiit 26 Junii anno 1560.

Franquinet noemt hem Scobol.

Cornelius de Castro obiit primae Octobris anno 1548.

Ook **van den Borch** geheeten.

Ricaldus de Petershem decanus electus post mortem Coelmont 19 Novembris 1534; obiit 18 Decembris anno 1552.

Hij was J. U. L. en buiten echt geboren zoon van Richard III, vrijheer van Merode en Pietershem, heer te Pietershem, Diepenbeek, Oudt-Herlaer enz.; 20 Maart 1503 wordt hij kanunnik benoemd (E. Richardson, *Geschichte der Familie Merode,* tom. I p. 155).

Zijn grafsteen, waarvan het grafschrift nog ten deele te lezen is, bevindt zich in de O. L. Vrouwekerk:

Hic jacet sepultus venerabilis ac circumspectus dominus Ricaldus de Petershem decanus hujus ecclesie necnon .... decembris die 18....

Michael Enckevort resignavit.

Hij was nog geen 8 jaar, toen hij 10 Juli 1513 tot kanunnik benoemd werd, nadat hij van den Officiaal van Luik te Diest 8 Juli te voren toestemming had verkregen om zaakgelastigden te benoemen, die in zijn naam de hem te geven beneficien en bedieningen zouden aanvaarden. Hij was neef van Magister Wilhelmus de Enckevort, scriptor en familiaris van Paus Julius II.

Cornelius Daems decessit 6 Julii 1531.

Ingevolge collatie van den proost Arnoldus de Merode verkreeg hij 18 Juni 1514 de prebende van Jacobus de Merode wegens permutatie voor het beneficie van den H. Johannes

Digitized by Google

Baptista en de H. Elisabeth in de parochiekerk van den H. Andreas te Luik.

Hij was zoon van Adreas Daems en Heylwig Prenten, die eene zuster was van Geurt Prenten alias Clut, schout van den Vroenhof van Maastricht.

Hij had drie broeders, Claes, Mathys en Daem.

Ricaldus Folonie alias de Meroda, scholasticus electus post mortem domini Lambertus Meyers (1546), postea electus decanus anno 1553 mensis Januari die 4; obiit anno 1572 die 10 februarii et legavit fabrice hujus ecclesie II modios et VI vasa siliginis cum dimidio bonorum mobilium ad dandum XII viris senio confectis, singulis feriis 4 post missam Venerabilis Sacramenti IIII micas pistoris, loco eleemosine.

Hij was zoon van Richard III, rijksvrijheer van Merode, overleden 1570 en van Johanna van Berlo-Hozémont. Hij werd kanunnik van St. Lambert te Luik 17 Juli 1565. Volgens E. Richardson, *Op. cit.* deel I p. 234 en J. De Theux, *Le chapitre de Saint-Lambert à Liege,* tom. III p. 142 stierf hij op het kasteel te Jehay 30 Juni 1584.

Hermannus Horion, non in sacris.

Bernardus Vylen, decessit 23 Februarii anno 1542.

Franquinet noemt hem Ricardus Wijlen.

Carolus Duras resignavit.

Theobaldus Oensselt, cantor electus per mortem Meer; obiit 30 Decembris anno a Nativitate Domini 1535.

Zijn naam is eigenlijk Theobaldus Moes van Oensel. Van Paus Leo X verkreeg hij de provisie voor die prebende, in het bezit waarvan hij gesteld werd 28 Januari 1519; in zijne benoemingsbulle noemt de Paus hem Theobaldus Onssel de Bercka en zijn *familiaris.* Hij maakte zijn testament 9 October 1534, waarbij hij een jaargetijde stichtte.

Henricus Swinnen obiit 23 Januarii anno 1562.

In den muur van het oostelijk gedeelte van den omgang der O. L. Vrouwekerk is zijn grafsteen ingemetseld. Het in gothische letters gekapt grafschrift luidt:

Hic sepultus est honorabilis dominus Henricus
Swynnen, hujus ecclecie canonicus
et ecclesie parochialis de

Digitized by Google

Welnis pastor et Hechtelt natus
qui obiit anno 1560 mensis Januarii die 23.
Cujus anima requiescat in pace.

Rechts van dien steen bevinden zich twee wapens; in het eene een ploeg en in het tweede de letters H. S.

(Maasgouw 1918 bl. 30).

Franciscus Doyn, obiit 4 Septembris anno 1532.

Ook Doyen geschreven.

Joannes Gronselt, thesaurarius et obiit 30 May anno 1538.

Volgens Franquinet en eene handschriftelijke lijst overleed hij 7 April 1567; zijn testament werd door het kapittel goedgekeurd 8 Maart 1528 en stichtte daarbij o. a. een eeuwigdurend jaargetijde met 18 rynsche goudgulden.

Petrus ab Aggere, cantor electus post mortem domini Theobaldi Oenselt ultima Decembris anno 1535, obiit 7 Aprilis 1567.

Hij werd in het bezit zijner prebende gesteld 7 October 1528, die hij verkreeg wegens permutatie met Hermannus de Horion voor het beneficie van den H. Nicolaus *in sancto Georgio in Hisbania.*

Zijn groote grafsteen van M. 2.31 × 1.17 stelt voor een priester in kerkelijk ornaat liggend en met het hoofd op een kussen, houdende met de beide handen eene kelk waarboven eene hostie. Van het grafschrift in gothische letters is nog te lezen:

† *Hic jacet sepultus dominus Petrus ab Aggere canonicus et cantor hujus ecclesie qui obiit anno Domini 1567 die 7 Aprilis. Cujus anima requiescat in pace et .... Cornelius Kyen de Westmael canonicus et .. nepos, qui obiit anno 1567 X Februarii.*

Hic est completus XX canonicorum numerus.
Ludovicus Keldebrender.

Sequentes Domini depost recepti sunt ad prebendam:

Ulricus de Schaern, receptus per resignationem domini Michaelis Enckevort, die 10 Martii anno 1531.

Volgens Franquinet heette hij Ulricus Cloetz van Scharn.

Reynerus Gabrielis per mortem domini Cornelii Daems, die 14 Julii ejusdem anni; obiit 10 Junii anno 1560.

Digitized by Google

Hij had met Petrus Jacobi een proces bij de Romeinsche curie over het bezit zijner prebende; 6 Juni 1548 werd door Paus Paulus III bepaald dat voornoemde Jacobi, zijn familiaris, bij het O. L. Vrouwe kapittel de eerste openvallende kanonikaat en prebende zal bekomen. (G. Brom, *Archieven in Italië* I, p. 118).

Leonardus de Boeshegge per mortem domini et magistri Reyneri de Mees receptus 10 Novembris anni 1531, cessit domino Maximiliano.

Hij wordt ook van der Heggen genoemd.

Maximilianus Daustruys, (ab Austris van Oosten) etiam receptus per mortem ejusdem 5 Decembris anno 1531; obiit Leodii die 22 Novembris anno 1538.

Henricus Bleus receptus 10 Februarii anno 1533 per resignationem Huberti Bleus, qui obtinuerat per resignationem Ambrosii Lamberti impetrantis per mortem domini Francisci Dum (Duin); obiit 9 Junii anno 1556.

12 Maart 1543 huurde hij van de testamentaire uitvoerders van Jan Pruenen een huis in de Kapoenstraat voor 6 Carolus gulden 's jaars. Zijn broeder Houbrecht was kanunnik te Tongeren.

Laurentius Hessels receptus 17 Novembris anno 1534 ex collatione Reverendissimi Leodensis (Erard de la Marck) vigore indulti Apostolici per mortem domini Servatii Coelmont decani; obiit 22 Februarii anno 1544.

Paus Paulus III bevestigde hem in het bezit daarvan bij breve van 4 December d.a.v.

Martinus (de) Meer, receptus 1 Januarii 1535 ex collatione prepositi per mortem Theobaldi Oenselt cantoris; obiit Leodii 4 Decembris anno 1538.

Ulricus Cluts receptus 30 Augusti anno 1537 per resignationem domini Bernardi de Meroda ex causa permutationis; obiit 9 Martii anno 1540.

Laurentius (de) Meer receptus 5 Aprilis 1538 per resignationem domini Joannis Gronsels ex causa permutationis facti vigore indulti de Gronsels de resignatione etc.

Johannes de Villeer receptus post mortem domini Maximiliani Daustruys (van Oosten, ab Austris) die 24 Novembris 1538 per preces; obiit 17 Januari anno 1555.

Digitized by Google

Hij was clericus van het diocees Kamerijk en verkreeg van paus Clemens VII de provisie voor zijne prebende.

Bernardus de Meroda, filius domini Henrici domini de Follone, receptus per mortem domini Martini de Meer die 23 Decembris anno 1538; resignavit.

Toen hij die prebende verkreeg studeerde hij aan de universiteit van Florence.

Frarnciscus Ulrici receptus post mortem domini Ulrici Clut 13 Martii anno 1540 per gratiam expectativam Pape; resignavit.

Bij breve van 3 November 1534 verleende Paus Paulus III hem, dien hij zijn familiaris noemt, de vicarie van St. Anna bij het kapittel van O. L. Vrouw, vacant door het overlijden van Theodericus Volkquin. (G. Brom, ***Archieven in Italië,*** tom. I, p. 98).

Wilhelmus Haestrecht receptus 9 Martii 1542 ex collatione prepositi post mortem domini Gerardi Vylen; obiit 11 Decembris anno 1559.

Genoemde proost was Wernerus de Merode, kanunnik der kathedraal van St. Lambert te Luik en proost of abbas secularis van O. L. Vrouwe kapittel.

Arnoldus de Meroda receptus 5 Martii anno 1544 ex collatione prepositi post mortem Domini Laurentii Hessels.

Hij was neef van den proost Wernerus de Merode en zoon van Ricaldus de Merode, heer van Voelen, die door zijn huwelijk met Agnes van Waroux de stamvader werd der linie de Merode-Waroux. Arnoldus was kanunnik van Mainz en van St. Lambert te Luik en werd in 1555 proost van O. L. Vrouw kapittel; hij stierf te Luik 3 April 1593 en werd begraven in den omgang der kathedraal vóór de kapel van O. L. Vrouw. Zijn grafschrift luidt:

Generis nobilitate omnigenaque virtute et eruditione praecellenti domino Arnoldo ex baronibus de Meroda, Moguntino et Leodiensi canonico, necnon insignium ecclesiarum b. Mariae Trajectensis et Hoyensis preposito etc., 3 Aprilis anno 1593 vita defuncto; generosus dominus Johannes a Meroda, dominus de Waroux, Thiant, baro de Harchiez, etc., supremus Leodiensis aulae oeconomus, ejus ex fratre nepos, et executores ex testamento moesti posuerunt.

Digitized by Google

Bernardus de Meroda, alias **de Goetsenhoven** ex collatione prepositi receptus 19 Junii post mortem domini Lamberti Meyers, scholastici, anno 1546; resignavit.

Hij was zoon van Heinrich (Wilhelm) van Merode, heer te Voelen en erfburggraaf van Looz overleden vóór 1557 en van Margareta van Looz-Corswarem-Moumale, erfvrouw te Herck, Braives bij Avennes, Ciplet en Bréguilliers. Hij was ook kanunnik van St. Lambert te Luik; wegens dat kanonikaat voerde hij een proces voor het hof van Rome met Peter van der Vorst, die drie gunstige vonnissen verkreeg. Daarop zegde Bernard vaarwel aan den geestelijken stand, resigneerde in 1549 en trad in het huwelijk met Anna van Schönberg tot Wesel. Zijn kinderen stierven tijdens zijn leven. (E. Richardson, *Geschichte der familie Merode,* tom. I, p. 231).

In den collatiebrief van zijn oom, den proost Wernerus de Merode, die hem zijn nepos noemt en filius naturalis et legitimus, was de naam van zijn vader Ricaldus de Merode, toen reeds dood, heer van Goetsenhoven. Toen Bernardus in het bezit werd gesteld van het kanonikaat bij O. L. Vrouwe kapittel was hij nog minderjarig.

Lambertus Tilmanni receptus 7 Junii anno 1547 per resignationem domini Francisci Ulrici ex causa permutationis; obiit 16 Septembris anno 1549.

Hij verkreeg de bevestiging in het kanonikaat en prebende van O. L. Vrouwe kapittel van Paus Paulus III bij breve van 13 April 1547. Hij ruilde met dat kanonikaat, het beneficie ter eere de H.H. Agnes en Barbara in de kerk van St. Nicolaas Outre-Meuse te Luik.

Ricaldus de Meroda filius domini de Follonia ex collatione prepositi per mortem domini Cornelii de Castro, receptus 29 Novembris anno 1548; resignavit.

De proost die hem tot die prebende en kanonikaat benoemde was Wernerus de Merode, die in zijn collatiebrief hem noemt zijn bloedverwant en *naturalis* en *ligittimus* zoon van Henricus de Merode, heer van Voelen, Moesmael, Breenez enz.

Johannes Meyers ex resignatione domini Bernardi de Meroda ex causa permutationis receptus 17 Junii anno 1549 et electus cantor

Digitized by Google

post mortem domini Petrus ab Aggere 24 Maii anno 1567; obiit anno 1570 die 18 Aprilis.

Hij permuteerde met Bernardus de Merode voor het beneficie van de H.H. Drie Koningen in de O. L. Vrouwe kerk. Deze was eene dubbele stichting op het altaar dier Heiligen en bestond dus uit twee beneficien: het eerste ter eere dier Heiligen en het tweede ter eere der H.H. Apostelen Philippus en Jacobus, welke tweede stichting gedaan was 17 November 1517 door Ida Lodewyckx alias de Waltvucht. Voor de inbezitstelling van dat beneficie benoemde Johannes tot zijn zaakgelastigden Richaldus de Meroda alias Petershem en Wilhelmus Haestrecht, respectievelijk deken en kanunnik van O. L. Vrouw.

Johannes de la Chassy alias **Allam** post mortem domini Lamberti Tilmanni receptus 25 Septembris anno 1549 ex impetratione a Nuntio apostolico; obiit 23 Octobris anno 1555.

Deze nuntius was Petrus bisschop van Faenza; in zijn benoemingsbrief, die gedagteekend is Brussel September 1549, wordt Johannes genoemd Johannes de la Cauchie en was hij toen priester. De uitvoering van dien brief was opgedragen aan Nicolaas van der Straeten, deken van St. Servaas te Maastricht.

Thomas Schobbel per resignationem domini Arnoldi de Merode ex permutatione, receptus 23 Junii 1550 et electus cantor die 26 Aprilis anni 1570 per obitum domini Joannis Meiers; postea vero die 11 Februarii anno 1572 electus decanus per resignationem domini Richaldi de Meroda.

Toen hij die prebende en kanonikaat verkreeg, was hij subdiaken. Zij naam wordt ook Schobol, Schobboll, Scobboel en Scobol geschreven. Hij was in het bezit van het beneficie van den H. Silvester in de O. L. Vrouwe kerk, dat hij voor genoemde kanonikaat en prebende ruilde, welk beneficie Arnoldus de Merode wisselde *via permutationis triangularis* met Wilhelmus Schobol voor de parochiekerk van Waltwilre.

Erardus de Meroda per mortem domini Ricaldus de Peetershem ex collatione prepositi receptus die 7 Januarii 1553; obiit Lovanii 15 Januarii 1553.

Zijn procurator voor het inbezitnemen zijner brebende was

Digitized by Google

Symon Plugers, kanunnik van St. Servaaskapittel te Maastricht.

M. Johannis Judoci, receptus post mortem domini Erardi de Meroda vigore nominationis facultatis artium Lovaniensium die 20 Januarii anno 1553; obiit 10 Octobris anno 1557.

Hij was artium magister en geboren te Aken. De collatiebrief was uitgegaan van Johannes Plausonius de Duro, artium magister en deken dier faculteit te Leuven en gedagteekend 18 Januari. Zijn procurator was Symon Plugers hiervoren genoemd.

Johannes Hambach(t) receptus per resignationem domini Ricaldi de Merode ex collatione prepositi anno 1553 19 Junii; obiit 8 Augusti anno 1556.

Deze ruil had plaats voor het beneficie ter eere van den H. Sebastianus in de kerk van den H. Antonius (der Antonieten) te Maastricht. Den 10 December 1539 ontving hij de kruinscheering van Gedeon van der Gracht, wij-bisschop van Luik, die hem noemt Johannes, zoon van Johannes de Hamboch, *scholaris.*

D. Wilhelmus de Erp receptus post mortem domini Martini Coeps, vigore coadjutorie die 24 Septembris anno 1554; resignavit.

Wilhelmus werd bij bulle van Paus Paulus III van 30 Augustus 1547 tot *coadjutor perpetuus et irrevocabilis in regimani et administratione canonicatus et prebende .... in spiritualibus et temporalibus* .... van Martinus Coeps benoemd. Coeps wordt als kanunnik reeds vermeld in 1496.

M. Cornelius Kyen de Westmal receptus per mortem domini Johannis de Villeer vigore nominationis facultatis artium Lovaniensium die 16 Januarii 1568.

Hij was artium magister. In de collatiebrief van de faculteit der artes te Leuven van 22 Januari 1553 wordt hij aangeduid: *dominum et magistrum Cornelium Kyen de Westmael presbyterum in eadem nostra facultate promotum et graduatum.*

D. Conrardus de Elsloe, receptus per resignationem simplicem domini Wilhelmi de Erp, ex provisione Apostolica die 29 Aprilis anno 1555; obiit 2 Julii anno 1557.

Deze behoort tot het geslacht der heeren van Elsloo; in eene lijst in handschrift berustend op het Rijksarchief in Lim-

Digitized by Google

burg bij de archieven van het kapittel van O. L. Vrouw, wordt hij geheeten: Conrardus dominus de Elsloo.

D. Raso de Meroda alias **de Waroux** receptus ad prebendam vacantem per mortem domini Johannes de la Chaussy alias Allam, ex collatione prepositi 26 Decembris anno 1556; evictus est per dominium Nicholaum de Frigidimonte.

Hij was zoon van ridder Richard de Merode, grootbaljuw van Hasbanie, schout van Luik, heer van Rummen, Waroux, Voroux, Ossogne, en van Agnes de Warfusée. Hij werd kanunnik van St. Lambert te Luik aangenomen 24 September 1538 en in 1548 werd hij gekozen tot proost van O. L. Vrouwe kapittel te Hoei.

M. Conrardus ab Heer receptus per mortem domini Henrici Bleus ex collatione prepositi die 14 Septembris anno 1556; obiit die 29 Aprilis anno 1571.

D. Lucas Constantini receptus per resignationem domini Bernardi de Meroda alias Goetsenhoven ex causa permutationis per collationem prepositi die 16 Octobris anno 1556.

Den 2 September 1579 werd hij tot deken gekozen ter opvolging van Thomas Scobbol. Blijkens een inscriptie op een steen, die zich bevindt in den muur der noordelijke beuk der kerk was hij geboren te 's Hertogenbosch. Dat inschrift luidt:

D. Lucas Constantini Beate Marie
Virginis Trajectensis Decanus Sylve
Ducis natus anno 1513 obiit anno 1590.

Tusschen het getal 1513 en obiit bevindt zich een wapenschild, waarop drie kepers boven elkander.

D. Arnoldus Bruynincx receptus per mortem domini Johannis Hambach ex collatione prepositi 27 decembris anno 1557 inchoante; obiit anno 1565 15 decembris.

Volgens L. de Herckenrode, *Collection de tombes, épitaphes et blasons etc.* p. 514 en 535 bevinden zich in den omgang der kerk van Tongeren twee grafsteenen met 8 kwartieren, de eene van Cecilia Chiny, weduwe van Maximiliaan van Male, heer van Bouchout † 20 Maart 1663 en de tweede van Gilis Scroncx, schout van het kapittel van Tongeren † 29 November 1606 en van zijne vrouw Catharina Keldermans. Op beide steenen heeft een der kwartieren het wapen

Digitized by Google

van Bruyninx, zijnde gedeeld: boven drie palen, onder ledig; hartschild een naar rechts klimmende leeuw.

D. Jacobus Jamsin receptus per mortem domini Conrardi de Elsloe ex impetratione apud Sedem Apostolicam die 27 Octobris anno 1557.

Hij verkreeg de provisie voor die prebende van Paus Paulus IV bij bulle van 29 Juli 1557. Tot zijn procurator voor de inbezitneming dier prebende benoemde Jamsin Johannes Christiani, kanunnik van St. Maarten te Luik, die ze overdroeg op Robatus Querren.

D. Wernerus de Salmix vel **Falmix** receptus post mortem M. Johannis Judoci ex collatione prepositi die 9 Decembris 1557; evictus.

In een handschriftelijke verzameling bevattende uittreksels uit de protocollen der vergaderingen van het kapittel van O. L. Vrouw wordt hij genoemd Wernerus a Salmyr.

D. Nicholaus de Frigidomonte receptus per executoriales contra dominum Rasonem de Meroda post tres sententias quas obtinuit contra eundem ex regressu ad prebendam quendam domini Joannis de la Chaussy etc. die 29 Martii anno 1558.

D. Theodorus Heytenryx ex collatione prepositi per resignationem domini Caroli van der Gracht (qui non fuit receptus, sed habuit prebendam ex collatione prepositi per mortem domini Wilhelmi de Haestrecht); receptus 17 Februarii anno 1561.

Zijn naam wordt verschillend geschreven: Heyddryckx, Heydenryckse, Heytenix, Heytenis, Heytennix.

M. Dionysius Pruenen ex cessione domini Petri Jacobi, qui habuit regressum ad prebendam per mortem quondam domini Reyneri Gabrielis; receptus per provisionem Apostolicam die 15 Aprili anno 1561.

Deze komt niet voor in de handschriftelijke lijst hierboven vermeld.

D. Petrus Georgii ex resignatione domini Jacobi de Meroda (qui habuit collationem prepositi per mortem domini Wilhelmi Schobbell), receptus ex collatione prepositi 4 Januarii anno 1563.

In het nederduitsche wordt hij Petrus Jorissen geheeten.

D. Johannes Box de Fal, receptus per resignationem domini Caroli Duras ex permutatione die 22 Junii anno 1564 ex collatione prepositi.

Digitized by Google

Johannes was heer van Fall, thans gemeente Fall-Mheer in Belgisch Limburg, niet ver van Maastricht. Zijne benoeming verkreeg hij 14 Juni 1564 van den proost Arnoldus de Merode; subdiaken was hij gewijd 27 Mei te voren. In de handschriftelijke lijst hiervoren vermeld wordt hij genoemd heer van Valkenburg .. dominus de Falckenborg, hetgeen blijkbaar foutief is.

Carolus van Oyenbrugge de Duras was ook kanunnik der kathedraal van Luik.

D. Conrardus a Gaveren per resignationem domini Hieronimi Scribani non recepti, qui prebendam impetrabat ab Episcopo Leodiensi vigore indulti Apostolici per mortem quondam domini Henrici Swennen, receptus anno 1564 12 Augusti.

Luidens de notulen der kapittelvergaderingen werden dat kanonikaat en prebende geresigneerd in handen van den proost Arnoldus de Merode, door Rolandus Dellanaye, die daarmede voorzien was ingevolge pauselijk indult door den Bisschop van Luik Robertus de Berghe, als zijnde vaceerende door het overlijden van Henricus Swynnen. De proost Arnoldus de Merode begiftigde daarmede Hyeronimus Scribani, die ze permutteerde met Conrardus van Gaveren, natuurlijken zoon van Conrardus a Gaver. Op die prebende maakte zekere Quintinus Keyselmans van Zonhoven aanspraak, evenwel zonder gevolgen.

D. Gerardus de Meer filius Reyneri, post mortem domini Johannis de Valkenborch ex collatione domini prepositi, receptus die 5 Decembris anno 1564.

Hij had tot broeders Renier van Meer, kapellaan bij St. Servaaskapittel en Hyeronymus, die met zijne vrouw al vroeg was overleden, en tot zusters Margareta en Isabella gehuwd met Daniel Pruenen. Zij schonken 10 Januari 1586 aan het klooster en college der Jesuiten te Maastricht het derde deel eener jaarlijksche rente van 32 bescheiden goudgulden ten laste dier stad.

D. Walterus Izeren ad prebendam domini Razonis Meroda per brachium saecularem receptus 3 Decembris anno 1565; obiit in Thoer 7 Julii 1571 vesperi inter horas 9 et 10.

D. Oliverus ab Eynatten de Lichtenborch post mortem domini Ar-

Digitized by Google

noldi Brunincx ex collatione prepositi receptus 22 Decembris anno 1565.

Oliverus was zoon van Herman van Eynatten, heer van Lichtenberg en Catharina de Blehen, erfdochter van Tinloz in Condroz. Den 27 Juni te voren had hij bij St. Servaaskapittel aldaar reeds eene prebende bekomen door resignatie van Ravinus de Huerde van Ratisbonne. Hij overleed 26 Maart 1604 en werd in de St. Servaaskerk begraven in de Koningskapel.

D. Richardus de Merode, canonicus Leodiensis, post mortem domini Petri ab Aggere ex collatione prepositi, receptus 6 Maii anno 1567.

Hij was zoon van Richardus de Merode en Anna van Berlo. 17 Juli 1565 werd hij als kanunnik der kathedraal van Luik geinstalleerd. Hij overleed op het kasteel te Jehay 30 Juni 1584. Zijne prebende te Luik kwam aan Philippus van Beieren, palsgraaf aan den Rijn, administrateur van Ratisbonne, later kardinaal.

D. Jacobus de Meroda post mortem M. Cornelii Kyen, qui non fuit receptus.

D. Arnoldus Tuteler via permutationis succedens in locum Oliveri Eynatten de Liechtenborch (preposito requisito et permutationem admittere nolente) per reverendissimum Episcopum Leodiensem provisus est atque 23 Junii anno 1570 receptus et per ejus obitum in mense ordinario provisus.

D. Martinus Symonis per brachium secularem die sexta Novembris anno 1593 receptus fuit, qui postea obiit Leodii die decima Junii 1594 ejusque prebenda remansit mense capitulari hujus insignis ecclesie unita, vigore indulti apostolici Sixti pape quinti de data XIII kalendas Junii (1) 1586.

(1) 20 Mei. Hij ontving de tonsuur uit handen van kardinaal Antonius de Grandville, aartsbisschop van Mechelen 27 Maart 1570.

D. Thomas Hamont ex provisione ordinaria hujus ecclesie canonicus, obiit XXVI novembris 1588 ejusque prebenda mansit mensae capitulari unita vigore indulti apostolici Sixti Pape quinti de data Rome XIII kalendas Junii anno 1586.

Cornelius Taymans capituli notarius.

Digitized by Google

Sequuntur domini canonici depost ad prebendas recepti.

D. Henricus Scoboll receptus ad prebendam per collationem domini prepositi, mortuo decano Thoma Scoboll anno 1589; electusque est in decanum Lucas Constantinus, qui obiit 1590 die prima octobris ejusque praebenda decoratus est dominus Georgius Weerts.

D. Nicolaus a Passu ad canonicatum venit per resignationem domini Jacobi Jamsyn et receptus est anno 1580 die 4 Mai, et loco Jamsyn factus est cantor Everardus Merven.

Anno 1587 receptus est ad prebendam dominus **Hieronimus Eynatten,** via permutationis cum Rdo domino Nicolao Jamar, anno sequenti factus est scholasticus et anno 1590 18 decembris electus in decanum loco Lucae Constantini; obiit autem anno 1602 die 22 Septembris ejusque loco suffectus decanus Everardus Merven antea cantor et canonicatum obtinuit dominus Andreas Jentis provisus a Sancto Pontifice.

Hieronimus was zoon van Johannis van Eynatten, secretaris van het Luiksche hooggerecht te Maastricht. Den 22 Augustus ontving hij de tonsuur uit handen van fr. Andreas Strengnart vicaris-generaal en wij-bisschop van Gerard van Groesbeeck, kardinaal en bisschop van Luik. Hij ruilde die prebende voor het beneficie der H.H. Antonius en Erasmus in de kerk van St. Servaas te Maastricht.

Anno 1590 8 Decembris venit ad residentiam dominus **Georgius Weerts** a preposito provisus; obiit ultima Maii 1613 et provisus est Michael Ryssack a Papa, qui venit ad residentiam in festo sancti Johannis 1616.

Anno 1605 die 6 maii receptus est dominus **Arnoldus de Fosse** per liberam resignationem venerandi domini Andreae Watson Thenensis, qui apud ..... canonicatum....

D. Aegidius Cocx provisus est de canonicatu et prebenda hujus ecclesiae beatae Mariae per collationem domini Prepositi Meroda anno 1586 mensis Februarii die prima post mortem domini Henrici Schobel, et anno 1602 Novembris die 19 electus est ad cantoriam per liberam repositionem domini decani Merven et post mortem domini decani Merven electus est in decanum.

Tot zijne procuratores voor de inbezitstelling dier prebende benoemde hij Georgius Weertz, claustarius van het kapittel en Johannes Coenen; 20 September 1572 ontving hij de tonsuur.

Digitized by Google

Sub 1606 anno, die 14 Aprilis venerabilis dominus Nicolaus a Passu resignavit suo nepoti **Nicolas Beeckmans,** via permutationis consensu Pontificis Pauli quinti suam prebendam et eodem die venit ad residentiam; idem dominus Nicolaus Beeckman admissus ad possessionem 14 Aprilis anno 1606.

Anno 1606 die 9 Maii receptus est ad residentiam **Arnoldus Smeets** in locum domini Francisci Snoecx, qui obiit in Hollandia obses pro patria Leodiensi anno 1604 in Aprili.

Anno 1612 die 20 Augusti receptus et admissus ad canonicatum et prebendam vigore collationis admodum revenrendi domini prepositi de Glano **Henricus Conrardi** Mosaetrajectensis, qui obiit anno predicto mensis ....

Aegidius Maternae Attenhovius vigore nominationis ex parte facultatis Artium in Universitate Lovaniensi partim etiam duplicique titulo collatione et provisione apostolica Romana, ad canonicatum et prebendam per mortem domini Gerardi Merven vacantis, qui 29 Novembris anno 1616 obiit; 10 Junii anno 1617 ad possessionem admissus, suam residentiam 12 Juni 1619 inchoavit.

Digitized by Google

Digitized by Google

Sint Amandus Bisschop van Maastricht.

Sint Amandus was in de VIIe eeuw zoo niet de eerste, dan toch zeker een der allereerste Apostelen der Westersche Kerk. Noord-Frankrijk, het hedendaagsche België, een groot stuk van Nederland, zelfs de bewoners der Pyreneën in het Westen van Europa en de Slovenen in het Oosten genoten de weldaden van zijn ijver. Hucbald van Saint-Amand, monnik der Abdij Saint-Amand aan de Schelde, vergelijkt hem bij de wolken, die door den wind voortgedreven, over talrijke landen haar vruchtbaren regen uitstorten. Wij zijn meer geneigd hem te vergelijken bij den stoeren landman, die gedurende vijftig lange jaren de aarde van talrijke akkers diep omspit en vruchtbaar maakt.

Alvorens deze studie te beginnen, verwijzen wij naar de volgende bronnen:

De eerste levensgeschiedenis van Amandus van een onbekende in *Monumenta Germ. historica. Script. rer. Meroving. Tom. 5,* p. 431 ss. — *Carmen de S. Amando* van Milon de S. Amand in *Mon. Germ. hist., Poetae latini aevi Carolini,* Tom. III, p. 571 ss. — Supplement op de eerste levensgeschiedenis, genoemd *Suppletio Milonis* in *Script. rer. Merovingicarum*, zooals onder n. I. — Derde Levensgeschiedenis door Philippe de l'Aumône, in *Acta Sanctorum Boll.* Tom. I, Febr., p. 850.

Ed. de Moreau s.j., Saint Amand, Apôtre de la Belgique et du Nord de la France, (Mus. Lessianum, Rue des Récollets, Louvain 1927). Aan dit boek danken wij het meest.

E. Lesne, Saint Amand, in Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques, éd. Mgr. Alfred Baudrillart, Paris (Letouzey) 1914.

L. van der Essen, Saint Amand (bespreking), Revue d'hist. Ecclésiastique, Tom. XXXIV (1928), p. 155 ss.

E. van Nispen, De Monumenten van Geschiedenis en Kunst in de provincie Limburg, Eerste stuk: De Monumenten in de gemeente Maastricht. Eerste aflevering, 's Gravenhage 1926.

Digitized by Google

Dr. G. Gorris s.j., Sint Servatius van Maastricht, Geert-Groote-Genootschap, 1923, n° 48.

A. J. A. Flament, Rijksarchivaris in Limburg, Chroniek van Maastricht, van het jaar 70 na Christus tot 1870, Maastricht 1915.

Van Heijlerhoff, Annuaire de la province de Limbourg, passim.

Nicolaus, Vita Landeberti. Scriptores Rer. Merovingicarum, Tom. VI, p. 411, vooral p. 301.

Jaffé, Regesta Pont. Rom. I², 230, n° 2059.

L. van der Essen, Etude critique et littéraire sur les vitae des Saints mérovingiens de l'ancienne Belgique, Louvain 1907.

J. Paquay, Les origines chrétiennes dans le diocèse de Tongres (Bulletin de la Société scientifique et littéraire du Limbourg, 1909, Tom. XXVII), p. 21-166.

F. Cumont, Comment la Belgique fut romanisée. Essai historique, Bruxelles 1914.

L. Duchesne, L'Eglise au VIe Siècle, Paris 1925.

Imbart de la Tour, Les élections épiscopales sous les Mérovingiens (Moyen-âge, Sept.-Décembre 1924-1925, p. 203 ss.).

Hauck, Kirchengesch. Deutschlands, I, 1922.

Gewoonlijk neemt men aan, dat de H. Amandus geboren is in het graafschap van Aquitanië, dat Herbauge heet. Volgens Henschenius, onzen Venraayschen Bollandist, moet hij geboren zijn in 594, volgens anderen in 589. Als zeker kunnen we aannemen, dat Amandus niet stamde uit onze streken. Voordat hij zijn vruchtbaar missionarisleven begon, deed hij een pelgrimsreize naar de graven der Apostelen te Rome, en ontving, zooals later Sint Willebrord en Sint Bonifacius, voor de prediking onder de heidenen, den zegen des Pausen. Later onderbrak hij zijn missiereizen en ondernam een nieuwen tocht naar de eeuwige stad. Zeker is het, dat hij in nauwe betrekking is gebleven met Rome, zooals zijn correspondentie bewijst en tevens zijn groote devotie tot den H. Petrus, aan wien hij de kerken van twee zijner kloosters, te Elnone en Antwerpen, heeft toegewijd. Bijgevolg hebben de pelgrimsreizen van den beroemden missionaris naar de graven der Apostelen niets onwaarschijnlijks en veilig kan men aannemen, dat de levensbeschrijver van Sint Amandus, zelfs wanneer hij vrij lang na diens dood de biographie opstelde, uit goede bron heeft geput.

Digitized by Google

Wanneer Amandus zijn missietochten begon, is moeilijk te gissen. Wel weten wij, dat zijn missies beschermd werden door de Frankische koningen Dagobert I (622-639) en Sigebertus III. Volgens de biographie des Heiligen zou hij van Dagobert volmacht ontvangen hebben, om de heidenen rondom Gent tot het doopsel te dwingen. Dit heeft echter de biograaf, die vermoedelijk in den tijd van Karel den Groote schreef, zich zeker verbeeld volgens de veroveringen van Karel behaald op de Saksen. Want vóór dien tijd is er, zoover we weten, op de heidenen nooit dwang uitgeoefend. Overigens klinkt het zeer ongeloofelijk, dat Amandus, die reeds sedert lang bisschop gewijd was, zeer heilig en kerkelijk leefde, in gedwongen bekeeringen eenig heil zou hebben gezien.

De bisschop-missionaris leidde een zeer moeilijk leven en had zich aan voortdurende missietochten gewijd. Jonas van Bobbio, de biograaf van den H. Columbanus, deelde gedurende drie jaren het missieleven van Amandus; en het is daarom zeer waarschijnlijk, dat deze den invloed der Iersche monniken ondergaan heeft. Gelijk dezen is hij voor alles missionaris en reisde voortdurend, alleen rustend in de kloosters, welke hij stichtte in de streken, waar hij predikte. Zooals verschillende missionarissen in Schotland was hij bisschop zonder vasten zetel. Vermoedelijk heeft Koning Dagobert Amandus verplicht de bisschoppelijke wijding te ontvangen voordat hij zijn missietochten begon. Toen later door den dood van Joannes Agnus de zetel van Maastricht was vacant geworden, vermoedelijk in 646, werd door de tusschenkomst van Koning Sigebertus II, Amandus voor dien zetel bestemd, dien hij gedurende drie jaren bekleedde.

Zóó luidde de overlevering, zoo hield men algemeen vóór het jaar 1910, toen B. Krusch de oude biografieën van den H. Amandus uitgaf bij Pertz, zooals boven door ons is opgegeven. De oudste biografie is zeker vijftig jaren na den dood van Amandus geschreven door een geestelijke, die Amandus zeker niet heeft gekend. Daarvoor gebruikte hij geen enkele geschreven bron. Maar, als bewoner van het bisdom Noyon, dat grenst aan dat van Doornik, waar Amandus het meest heeft gewerkt, heeft hij kunnen putten uit de mondelinge overlevering, die nog voldoende rijk, daarbij betrekkelijk frisch en zuiver was. Voeg hierbij nog drie herinneringen uit de Levens van andere heiligen: ten eerste een document, waarbij Amandus eigendommen schenkt aan een nieuw klooster; dan een

Digitized by Google

testament van dertig regels, waarin alleen spraak is van zijn begrafenis; en eindelijk een vrij langen brief van den H. Paus Martinus I aan Amandus. Deze drie stukken bepalen nauwkeurig de oude biografie en vullen ze gelukkig aan met weliswaar niet zeer veel, maar dan toch zeker nieuws. Natuurlijk kan de lezer dezer eerste biografie geen zeer nauwkeurige beschrijving der Apostolische tochten van den grooten missionaris verwachten en nog veel minder een trouw en volmaakt portret.

Van het allereerste en grootste belang is echter voor ons de vraag: Is de H. Amandus werkelijk bisschop van Maastricht geweest? Volgens Krusch heeft de oude biografie voor de geschiedenis van Amandus geen waarde, en we weten daarom niets zekers van St. Amandus' episcopaat te Maastricht. Hierbij sloten zich aan de Bollandist Poncelet, Hauck en Kurth. Veel werk hebben echter deze drie van de oude biografie niet gemaakt.

Met name tegen de vraag, of Amandus bisschop te Maastricht was, waarover we hier alleen handelen, heeft Krusch drie opwerpingen.

De *eerste* is genomen uit het testament van Amandus. Hierin toch zegt de Heilige, de wereld te hebben bereisd om het Evangelie te verkondigen, terwijl volgens Krusch de oude biografie hem opsluit binnen een bepaald diocees. — Tusschen het Testament en de oude biografie is echter niet de geringste tegenspraak. Want ook deze laatste verhaalt, dat de H. Amandus preekte bij de Franken, bij de heidenen in de streken van Gent, bij de slaven van Karinthië, bij de Friezen, bij de Gascogners en in het land van Beauvais, en dat hij tot tweemaal toe een pelgrimstocht naar Rome deed. Is het daarom wel billijk en eerlijk, dat Krusch het Testament en de oude biografie van Amandus in tegenspraak brengt, alleen omdat deze laatste hem drie jaren episcopaat te Maastricht geeft, welk bisdom daarenboven ook Oostelijk België, groote deelen van Nederland en Rijnland besloeg.

De *tweede* opwerping van Krusch steunt op een privilegie door Faro, bisschop van Metz, gegeven aan de abdij van Rebais. Dit stuk was met verschillende andere bisschoppen ook onderteekend door Amandus. Terwijl nu voor de andere bisschoppen, zegt Krusch, later door *homines periti* bij den naam de zetel gevoegd werd, is het onderschrift van Amandus eenvoudigweg: *Amandus episcopus subscripsi,* zonder bijvoeging van een zetel. — Krusch vergeet ech-

Digitized by Google

ter den datum van dit privilegie: 636-637. Immers niemand heeft ooit beweerd, dat Amandus destijds bisschop van Maastricht was. Volgens het algemeen gevoelen werd hij dit eerst tien jaren later.

Een *derde* opwerping tegen Amandus' episcopaat te Maastricht vindt Krusch hierin, dat de Heilige bisschop werd onder Koning Dagobert. Maar in het heele leven van Amandus vindt men volstrekt geen plaats voor het episcopaat te Maastricht, tenzij in de jaren 647-649, dus jaren na den dood van Dagobert, die overleed in 639. Wat hierop te antwoorden? Vooreerst, dat de oude biografie den Koning, onder wien Amandus bisschop te Maastricht werd, volstrekt niet noemt, dus ook niet Dagobert. Het eenige wat bij de benoeming gezegd wordt, is: *„Tunc vero rex Sanctum arcessivit Amandum"* .. en wat verder: *„Coactus igitur a rege"*. Wel is de Koning, die in het vorige hoofdstuk het laatst genoemd wordt, Dagobert. Maar dit en het volgende hoofdstuk zijn met zeer lossen band verbonden: *„His itaque gestis"*, en de eerste Koning, die in het volgende hoofdstuk genoemd wordt, is Childerik II, die regeerde van 662-675. Wat is er dan natuurlijker, dan dat de feiten van hoofdstuk 18-23 gebeurd zijn tusschen 639 (Dagoberts sterfjaar) en 663, en de bisschopskeuze van Amandus plaats had onder de regeering van Sigebertus III, Dagoberts zoon, wiens doopsel in hoofdstuk 17 verhaald wordt. Aldus verdwijnt de opwerping vanzelf —. Wij kunnen echter ook denken, dat de biograaf niet juist wist, wanneer Amandus bisschop van Maastricht werd, of ook verkeerdelijk, dat het was onder Dagobert. Nog waarschijnlijker is het, dat de mondelinge overlevering den juisten datum is kwijt geraakt.

Om nog iets er tegen in te brengen, voegt Krusch hierbij, dat het met Amandus zal gegaan zijn als met den H. Remaclus, die niet meer dan bisschop-abt was, en later toch bisschop van Tongeren-Maastricht genoemd werd. Het is echter bij nader toezien duidelijk, dat het geval van Amandus geheel verschillend is. In de documenten van omstreeks 651, 659 en 669-670 draagt Remaclus nog altijd den titel van bisschop-abt, terwijl hij toen zeker bisschop van Maastricht had moeten zijn. Geen enkel document noemt hem echter aldus vóór de tweede helft de VIIIe eeuw. Het is zeer goed te begrijpen, dat de Carolingische geschiedschrijvers, die den titel bisschop-abt niet begrepen, hem tot bisschop van Tongeren-Maastricht hebben gemaakt. Wat evenwel St. Amandus aangaat, geen enkel argument bewijst iets tegen zijn episcopaat te Maastricht. Zeer juist onder-

Digitized by Google

scheidt de oude biografie de drie jaren, dat hij bisschop te Maastricht was, van de vele jaren, dat hij als bisschop-missionaris rondtrok. Geen enkel argument is daartegen; integendeel zeer sterke positieve bewijzen kunnen ervoor worden aangebracht.

Wij willen hierbij niet onze toevlucht nemen tot de bisschopslijsten van Tongeren-Maastricht, waarop zoowel Amandus als Remaclus voorkomt. Deze documenten liggen ten grondslag aan de *Gesta episcoporum Leodiensium* van Heriger, een werk, dat begonnen werd in 980. Ze zijn echter niet vertrouwbaar. Want uit de studiën van Balau (*Les sources de l'histoire de Liège au moyen-âge*, p. 123-134) en Paquay (*Les listes épiscopales de Trèves, Cologne, Tongres*, in *Leodium*, Juillet-Août, p. 57-64) schijnt te volgen, dat deze lijsten steunen op de martyrologia der IX eeuw. Ongelukkig hadden deze laatste zelf weer geput bij de Diptycha en aldus zijn er naast de authentieke bisschoppen van Tongeren-Maastricht vermoedelijk ook bisschoppen van aangrenzende bisdommen binnengeslopen, of ook eenvoudige belijders, die in onze streken vereerd werden. Derhalve is het vóórkomen van een persoon der VII eeuw op deze lijsten nog geen voldoend argument voor zijn episcopaat van Tongeren-Maastricht.

Kunnen we geen voldoende vertrouwen stellen in de genoemde bisschopslijsten, heel anders staan wij tegenover de oude biografie, die geschreven is in de eerste helft der VIIIe eeuw, en wel door een geestelijke van het aangrenzende bisdom Noyon-Doornik. Deze biograaf schreef niet zoo lang na den dood van Amandus; vervolgens was zijn held iemand als Amandus, die in het aangrenzende bisdom Noyon-Doornik niet alleen bekend, maar beroemd moest zijn. Dat zulk een biograaf de waarheid schreef volgt uit den opzet van zijn boek. Want niet van den aanvang van zijn verhaal af stelt hij Amandus voor als bisschop van een diocees, maar als bisschop-missionaris (ad predicandum). Het is niet te denken, dat deze biograaf het driejarig episcopaat van Amandus te Maastricht zou verzonnen hebben en geplaatst in het midden van een vijftigjarige werkzaamheid als bisschop-missionaris. Zoo iets zonder voldoende gronden te beweren, is eenvoudigweg belachelijk. En het eenvoudige verhaal van den biograaf geeft meer dan voldoende waarborg ten gunste der waarheid, dat Sint Amandus drie jaren bisschop te Maastricht geweest is.

Een nog veel sterker bewijs, dat de schrijver der oude biografie

Digitized by Google

de waarheid zegt, is een brief van den beroemden Paus-Martelaar Martinus I (649-653) aan Amandus bisschop van Maastricht. Ziehier het Regest van dezen merkwaardigen brief bij *Jaffé, Regesta Pontificum Romanorum,* I², p. 230, n⁰ 2059:

Amando, episcopo Trajectensi (Tungrensi), consilium episcopatus abdicandi dissuadet. Mittit concilii acta, superioris encyclicae exemplum, Sanctorum reliquias. Sigebertum, Francorum regem, moneri jubet, ut, qui acta concilii ad imperatorem perferant episcopos, sibi mittat" (A.A. SS. Febr. I, 866. *Mabillon,* A.A. ord. S. Ben. Saec. II, 721. *Mansi,* X, 1183; *Migne,* 87, 135. „Fraternitatis Tuae").

Deze brief dateert van het jaar 649, het eerste van Martinus' Pausschap, en het laatste van Amandus' episcopaat te Maastricht. De Paus is door een afgezant van den bisschop op de hoogte gebracht van diens werkzaamheden, beproevingen en moeilijkheden, welke hij ontmoette bij de geestelijkheid van zijn bisdom. Zóó ontmoedigd is Amandus, dat hij zijn demissie wil geven. De Paus echter zet hem krachtig aan op zijn post te blijven. Vrij lang onderhoudt hij Amandus daarna over de dwaling der monothelieten, die maar één wil aannemen in Christus, en over de veroordeeling dezer leer door een Concilie, zoo juist te Rome gehouden (649). Martinus I draagt vervolgens Amandus een zending op, namelijk om de bisschoppen van Austrasië met de beslissing van het Concilie bekend te maken en hen te vragen, deze te onderteekenen. Zelfs krijgt Amandus de opdracht, Koning Sigebertus III te verzoeken om eenige bisschoppen zijner staten naar Rome te zenden, daarna met eenige anderen de acten van het Concilie over te brengen naar den Keizer te Constantinopel, en dezen te verwittigen, dat het Romeinsche Concilie en de Westersche bisschoppen de dwaalleer van het monotheletisme veroordeeld hebben. Eindelijk besluit de Paus zijn brief met het bericht, dat hij tot zijn spijt de gevraagde boeken niet in voorraad heeft, maar toch den gezant van Amandus niet zal terugzenden zonder relieken.

Onder degenen, die dezen brief van Martinus I aan Amandus, bisschop van Maastricht, vermelden, noemen wij het eerst L. Duchesne, den beroemden geschiedschrijver. In zijn prachtig werk *L'Eglise au VIème Siècle, Paris 1925* schrijft hij (444-445): „Même en dehors de l'empire, le Pape (Martin) chercha des adhésions. L'archevêque de Milan et l'évêque de Dertona, sujets Lombards, signèrent après coup les actes du concile. On les envoya aussi en France. Amand, évêque

Digitized by Google

de Maestricht, missionnaire célèbre, avait écrit à Rome annonçant l'intention de se démettre de son évêché; en lui répondant le Pape l'informa de la naissance et de la propagation de la nouvelle hérésie, lui parla du concile récemment tenu à Rome pour l'extirper et lui demanda d'abord de provoquer la réunion d'un grand concile national qui homologuerait celui de Rome, puis de décider le roi d'Austrasie Sigebert III à choisir parmi ses évêques quelques personnes capables de faire le voyage de Constantinople avec les légats du Pape, et d'appuyer ses démarches après du gouvernement impérial. On ne voit pas qu'il soit sorti de là quelque chose d'important. Cependant le concile, convoqué en 650 à Châlons-sur Saône par Clovis II, roi de Neustrie-Bourgogne, rappelle dans son premier Canon le respect, qui est dû aux conciles de Nicée et de Chalcedoine. Il semble que les évêques francs aient eu vent de quelques dangers du côté de la foi".

Wel wordt er over deze zaak nog gesproken in het *Leven* van Sint Eligius; maar dit document is te onzeker om er op te kunnen bouwen (Ed. *Krusch,* Script. rer. Merovingic. tom IV). Zeer wel mogelijk is het ook, dat Sint Amandus reeds zijn ambt had neergelegd, voordat de brief van Paus Martinus hier was aangekomen.

Ons is het intusschen voldoende, dat we door dit schrijven tot zekerheid komen aangaande het episcopaat van Amandus te Maastricht.

Als derden getuige voor dezen brief nemen we Prof. L. van der Essen te Leuven, den grooten kenner der Merovingische geschiedenis en biografieën. In de *Revue d'histoire ecclésiastique,* Tom. XXIV spreekt hij over de bronnen, welke P. E. de Moreau s.j. in zijn *Saint Amand* gebruikt en noemt de oude biografie, eenige vermeldingen in andere Heiligenlevens, een document, waarin Amandus zijn eigendommen aan een nieuw klooster vermaakt, zijn Testament; „enfin une lettre assez longue que le pape Saint Martin lui (aan Amandus) adressa, voilà les documents authentiques pour retracer la carrière de l'apôtre mérovingien" .... „Nous signalons aussi particulièrement le chapitre sur l'épiscopat de Saint Amand à Tongres-Maestricht; *il fixe définitivement des points longtemps douteux ou contestés*" (p. 156-158). Wij zijn den Leuvenschen professor, een der allereerste autoriteiten in Merovingische geschiedenis, dankbaar voor zijn rondborstige verklaring.

Met hem mag in historisch gezag wedijveren E. Lesne, professor

Digitized by Google

aan de Katholieke faculteiten te Lille. Hij schreef het artikel *Saint Amand* in den *Dictionnaire d'Histoire et de Géopraphie Ecclésiastique van Mgr. Baudrillart,* Tom. II, Paris 1914, en zegt (p. 942): „Le Pape Martin Ier, en 649, mis au courant par lui (Amandus) des difficultés qu'il rencontre, l'encourage à persévérer dans son entreprise; il le charge de faire accepter par le roi Sigebert et par l'épiscopat franc les anathèmes prononcés à Rome contre le monothélisme. La lettre nous apprend encore que Saint Amand avait demandé au Pape des reliques et des manuscrits". En verder schrijvend tegen Krusch, die ontkende, dat Amandus bisschop van Maastricht was, zegt hij (p. 943): „Son biographe rapporte que le roi (Clotaire II ou plus probablement Dagobert) et les évêques francs l'obligèrent à recevoir l'onction épiscopale avant d'entreprendre ses missions. Plus tard le siège de Maestricht, étant devenu vacant, probablement vers 646, lui fut attribué par le roi (Sigebert II et non Dagobert, comme semble le penser le biographe). Amand entreprit de réformer les moeurs du clergé de son église et, n'y réussissant pas, fit part en 649, au Pape Martin, des difficultés qu'on lui suscitait et de son intention de déposer sa charge pastorale. En dépit des instances du pontife romain, il quitta Maestricht après un séjour de trois ans, pour reprendre ses courses de missionnaire. A la condition de placer son épiscopat de 646 à 649 on fait tomber les objections soulevées contre l'exactitude des traditions recueillies par son biographe qui, s'il était, comme il semble, étranger au monastère de Saint-Amand, clerc et peut-être évêque de l'église de Noyon-Tournai (suivant l'hypothèse de M. Krusch) n'avait aucun intérêt de faire d'Amand un évêque de Maestricht. Le fait rend compte aussi des donnés fournies par la lettre du pape Martin, de la dépendance où se trouvent placés vis-à-vis d'Amand non des compagnons choisis par lui, mais des clercs de mauvaises moeurs qu'il ne parvient pas à réformer, et de son dessein de résigner, en raison de leur désobéissance la charge épiscopale (pastorale obsequium pro eorum inobedientia deponere)."

Als laatsten en voornaamsten getuige voor den brief van Paus Martinus, het episcopaat van Sint Amandus te Maastricht en een reeks andere voorname feiten uit de oude biografie, stellen wij het prachtige boek *Saint Amand* van E. de Moreau s.j., die er een half levenswerk aan gewijd heeft, om aan Sint Amandus en zijn oude biografie recht te laten wedervaren.

Digitized by Google

Nu we er zeker van zijn, dat de H. Amandus minstens drie jaren bisschop van Tongeren-Maastricht geweest is, blijven ons nog drie punten te behandelen: Ten *eerste* de betrouwbaarheid der oude biografie; ten *tweede* den toestand, waarin Amandus het diocees Tongeren-Maastricht destijds vond; en ten *derde,* hoe hij er gewerkt heeft.

Wat het *eerste* punt betreft, kunnen we zeggen, dat de oude biografie van Amandus of de Vita I zich zeer gunstig onderscheidt van andere Levens van Heiligen, die in den merovingischen tijd, zonder geschreven documenten zijn samengesteld. Ze is sober en onthoudt zich van alledaagsche en onnoodige bemerkingen en beschouwingen. Elk harer 26 hoofdstukken zet een pas voorwaarts in de levensgeschiedenis van Amandus. Met andere woorden, wij kunnen den Heilige volgen door alle landen, waar hij het evangelie verkondigt. De biograaf geeft ons geen tijd, tenzij om ons hier en daar een enkel mirakel te laten bewonderen. Alleen in het achtste hoofdstuk brengt hij een wijdloopige en langwijlige opstelling van deugden. Tal van episoden in de oude biografie munten uit door juistheid in de bijzonderheden en door levendigheid in den verhaaltrant. Zoo b.v. de geschiedenis van den ter dood veroordeelden in den pagus van Gent, welke de biograaf gehoord heeft uit den mond van den priester Bonus. Men vindt er geen redevoeringen, geen afwijking van het onderwerp (digressie) en zeer weinig schriftuurteksten. Het buitengewone gemak, waarmee hij moeilijke verwikkeling van Sint Amandus' veelvuldige reizen tot klaarheid brengt, getuigt alleen reeds voor de betrekkelijke oudheid der biografie en voor de betrouwbaarheid van den schrijver. Hij noodzaakt ons, het ontstaan der oude biografie te plaatsen in een tijd, toen de mondelinge overlevering aangaande Amandus nog zeer levendig was, niettegenstaande eenige legendaire misvorming.

In strijd met het apologetische doel van den schrijver, is het er echter ver af, dat zijn held altijd in zijn ondernemingen zou slagen en dat zijn welsprekendheid altijd, als bij tooverslag de heidenen zou bekeeren. „Het is wel niet noodig op te merken, zegt Hauck, dat deze biografie te meer vertrouwen verdient, juist omdat ze minder groote successen verhaalt." Na heel wat lijden en beproevingen, na het vertrek zijner ontmoedigde gezellen, bekeert hij zeer veel heidenen in den pagus van Gent; veel minder slaagt hij bij de Slaven (cap. 16), waar slechts een klein aantal gedoopt wordt; in zijn dio-

Digitized by Google

cees van Tongeren-Maastricht, waar zelfs de priesters hem niet willen hooren (cap. 18); op het eiland Calloo, waar God zelf tusschenbeide moet komen, om de verachters van zijn woord te straffen (cap. 19); en bij de Basken, die na zijn prediking verstokt bleven in hun afgodendienst.

Al heeft dit werk ook onjuistheden, die wij niet willen ontkennen, toch komt het zeer vaak overeen met andere bronnen betrekkelijk Amandus, welke de biograaf niet heeft gebruikt. Zeer goed kent de oude biografie den tijd, waarin de Heilige geleefd heeft. Zij verhaalt, vooral wanneer ze spreekt over Koningen, hooge ambtenaren en bisschoppen, volstrekt niet de anachronismen, welke zoo vaak voorkomen in biografiën uit denzelfden tijd, steunend op mondelijke overlevering. Zooals een tijdgenoot, Jonas van Bobbio, weet de biograaf, dat Amandus bisschop-missionaris was; zooals Amandus' testament stelt hij den Apostel voor, rondtrekkend om zielen te winnen en blootgesteld aan vele gevaren; zooals de brief van Paus Martinus I wijst hij op Amandus' volijverig karakter, dat echter spoedig den moed verliest en dan het terrein van zijn apostolaat verwisselt met een ander; hij vermeldt ons de weerspannigheid door den bisschop bij onwaardige geestelijken ondervonden; de oude biografie leert ons den invloed van Amandus bij Koning Sigebertus, waarvan ook Paus Martinus I gewaagt; als bewijs verhaalt hij, dat de zoon van Dagobert door den Apostel van België gedoopt werd. Hij bereidt ons voor op de goede relaties, waarop ook Martinus I wijst, tusschen den Paus en den bisschop van Tongeren, op de keuze van Amandus, om het monothelitisme in Austrasië te bestrijden, om de bisschoppen van dat land te vereenigen, en eindelijk op de bijzondere devotie van Amandus voor Sint Petrus en Paulus, wanneer hij ons verhaalt van de pelgrimstochten naar Rome, de verschijning van Sint Petrus, de roeping om het Evangelie te verkondigen bij de heidenen. De herhaalde verhuizingen van het eene klooster naar het andere hebben voor een merovingischen monnik niets vreemds. Zijn relaties met Sulpitius en Sint Austregisilus te Bourges, met Acharius te Noyon-Doornik, de rol gegeven aan Dado en Eligius, of de vermelding der Koningen Dagobert I, Sigebertus III en Childerik II veroorzaken geen enkele chronologische moeilijkheid.

Uit alles blijkt, dat de oude biografie of de Vita I van Sint Amandus († kort na 675), niet het werk is van Baudemond in de tweede helft der VIIe eeuw, noch van Gislebertus de S. Amand in de tweede

Digitized by Google

helft der VIIIe eeuw, maar opgesteld is door een geestelijke van Noyon-Doornik in de eerste helft der VIIIe eeuw. De schrijver heeft den Apostel niet persoonlijk gekend en hij schijnt niet te hebben beschikt over geschreven documenten. Maar behoorend tot het diocees Noyon-Doornik, waarin de Heilige het grootste deel van zijn leven heeft doorgebracht, was het hem niet moeilijk, de mondelinge traditie vast te leggen, den levensloop van Sint Amandus samen te stellen en bewijzen van zijn heiligheid en zielenijver bijeen te brengen.

Hetgeen overgenomen is uit het *Vita Audoini* bewijst, dat de oude biografie is geschreven niet voor de eerste jaren der VIIIe eeuw; en wat aan het *Vita Hugberti* ontleend is, geeft ons het recht te besluiten, dat ze ontstaan is vóór 750. Eenige formules door den biograaf gebruikt veroorloven ons nog verder terug te gaan. Indien een verhaal, geplaatst onder Dagobert I (622-639), waar is, dan zou men het ontstaan der levensbeschrijving van Sint Amandus niet mogen plaatsen na 725.

Men kan niet zeggen, dat deze biografie de allerbeste of ook maar een der beste is. Zonder twijfel had zulk een Apostel een andere, meer volledige en beter gedocumenteerde levensbeschrijving verdiend. Want verschillende hoofdstukken geven te veel legenden en staan bijna alleen stil bij onzekere wonderen, terwijl ze veel te weinig ingaan op de eigenlijke Apostolische werkzaamheid en op den persoon en het karakter des Heiligen —. Maar hier staat tegenover, dat het heele boek eerbied en achting verdient en niet met lichtvaardige hooghartigheid mag worden op zij geschoven, omdat het over het algemeen zeer kostbare gegevens brengt uit de traditie, waarvan de meeste den toets der critiek kunnen doorstaan. Behalve eenige Levensbeschrijvingen van andere Heiligen, zooals het Vita Geretrudis, en enkele documenten zooals het testament en de brief van Paus Martinus I, is zij de eenige bron voor het leven van Amandus, en verhaalt het van de geboorte tot aan den dood. Wel is het chronologisch verband tusschen de feiten vaak nogal los, en staan vermoedelijk sommige ook niet op de juiste plaats; maar het zou hoogst onbillijk zijn, het getuigenis van een eerlijk en oprecht geestelijke, die zeer dicht bij den tijd van Amandus leefde, de noodige pogingen deed om op de hoogte te komen en daarbij positieve bewijzen levert, dat hij de waarheid zoekt, zonder meer te verwerpen.

Nu we voldoende op de hoogte zijn van de betrouwbaarheid der

Digitized by Google

oude biografie, dienen we een antwoord te geven op de *tweede vraag:* In welken toestand vond Amandus zijn residentiestad Maastricht en het zeer uitgestrekte bisdom?

Maastricht bestond reeds in den Romeinschen tijd en had zijn ontstaan te danken „aan de strategische beteekenis van den overgang der Maas in den heirweg, die het oosten met het westen verbond". De oudheidkunde leert ons, dat de plaats, waar nu de stad ligt, reeds in de eerste eeuw bewoond werd. Zeer geschikt was deze plaats voor een nederzetting, omdat hier de twee groote handelswegen te land en te water elkaar kruisten: te land over den grooten landweg van de uitloopers der Ardennen, en over Tongeren-Maastricht naar Keulen; te water van Zuid naar N.-Oost over de Maas.

Van het overtrekken der rivier kreeg de opkomende stad haar naam. Vóór de vierde eeuw geschiedde dit overtrekken der Maas over een keibestrating op een doorwaadbare plaats, of door middel van een veer (Trajectus). Van Maastricht en Keulen gingen weer groote wegen langs Maas en Rijn noordwaarts. Zoo werd een driehoek gevormd, waarin bijna geheel ons tegenwoordig Limburg ligt. Langs die wegen en andere, welke den driehoek in verschillende richtingen doorsneden, ontwikkelde zich een niet onaanzienlijke beschaving, waarvan nog heden de sporen worden gevonden.

De Romeinen bouwden er hun tempels en vereerden hun afgoden, waarvan te Heel, Kessel en elders, maar vooral te Maastricht nog resten overig zijn. Het eerste christendom kwam hier aan met de Romeinsche legers. De zoogenaamde leerlingen van Sint Petrus, b.v. Maternus, Eucharius, Valerius enz. behooren echter tot de legende; niet meer historische waarde hebben de berichten, dat die legendarische bisschoppen vóór 130 na Christus geheel Neder-Germanië zouden hebben bekeerd. Het eerste getuigenis over Germaansche kerken vinden wij bij Irenaeus uit het einde der tweede eeuw (omstreeks 185). Sedert dien tijd nam het Christendom in onze gewesten toe en tusschen 200-300 waren de kerken van Trier, Keulen en Tongeren tot één bisdom vereenigd. Na de bekeering van Constantijn (313) bestuurde de H. Maternus, vriend van den Keizer, dat onverdeelde bisdom Trier, maar hij resideerde 313 reeds te Keulen. Trier werd nu een afzonderlijk bisdom, vermoedelijk reeds vóór 313. Vóór of zeker bij den dood van Maternus (325) werd ook Tongeren tot bisdom verheven. In die dagen ontving ook Maastricht van Maternus het eerste kerkgebouw, in de buurt van de tegenwoordige Onze-

Digitized by Google

Lieve Vrouwekerk, dat hij toewijdde aan den Allerheiligen Verlosser en Sint Petrus.

Sint Servatius was niet de eerste bisschop van Tongeren, omdat voor hem de H. Martinus en *misschien* nog een of ander dien zetel heeft ingenomen. De beroemde Noodkist in de Sint-Servaaskerk bevat nog heden het gebeente van Sint Servatius en Sint Martinus. Zeker was St. Servatius in het jaar 343 bisschop van Tongeren, omdat hij in dat jaar de synode van Sardica (Sofia) onderteekende. In 384 bracht hij de residentie van het bisdom Tongeren naar Maastricht en overleed er in hetzelfde jaar. Tusschen Sint Servaas en Sint Falco, die regeerde in het eerste derde der VIe eeuw, telt de bisschoppenlijst van Tongeren-Maastricht zeven namen, van welke Heriger op het einde der Xe eeuw ons niets weet te vertellen. Er heerscht destijds dus ook in de Maasvallei dezelfde duisternis als in het westen van België en in de Scheldevallei. Sedert Clovis († 511) treden eenige bisschoppelijke figuren uit den schaduw te voorschijn. De eerste is Falco, aan wien Remigius van Reims een schrijven zond over een jurisdictiestrijd, die tusschen hen was ontstaan. Dan Domitianus, die in 535 het concilie van Clermont, en in 549 dat van Orléans onderteekende. Daarop volgde de H. Monulphus, die in de tweede helft der VIe eeuw te Maastricht boven het graf van Sint Servaas een basiliek bouwde. Met hem werd gewoonlijk Gondulphus genoemd, wellicht dezelfde als Bettulphus, een der bisschoppen, die in 614 een concilie te Parijs onderschreef. Dan volgen de H. Perpetuus (617) en de H. Ebregisilus (622). In 633 gaf Grimo of Adelgysilis, diaken te Verdun, een diploom ten gunste van de leprozen te Maastricht, die een leprozenhuis te Scharn hadden, ongeveer ter plaatse, waar thans de Villa *Providentia* staat. In 635 was Koning Dagobert I te Maastricht en bevestigde de bisschopskeuze van Joannes Agnus, den onmiddellijken voorganger van ***den H. Amandus, die drie jaren het bisdom Maastricht bestuurde.***

Reeds lang had Maastricht zijn versterking. Want onder Diocletianus, en misschien vroeger, hadden de Germaansche stammen herhaaldelijk de verdedigingslinie langs den linker Rijnoever doorbroken en waren plunderend tot diep in onze streken doorgedrongen. In dien tijd werden de Romeinsche hoeven en landhuizen platgebrand, waarvan de sporen nog talrijk zijn in den bodem van Zuid-Limburg. Men denke aan de *villa's* door Jos. Habets opgegraven, aan de *villa* van Vlengendaal, aan die boven Valkenburg, aan die bij

Digitized by Google

Stein en andere. Geen wonder, dat men alle plaatsen van beteekenis in Gallië en Germanië met muren omgaf en *castella* bouwde langs de groote verkeerswegen op den linker Rijnoever tot diep in het land. Vooral Diocletianus beschermde het rijk door steden, forten of blokhuizen, waarin het bezettingsleger lag. Ook onze stad kreeg zijn muren en voor het eerst een vaste brug. Dat deze in de IVe eeuw bestond, blijkt uit Gregorius van Tours in zijn beroemd werk *„De Gloria Confessorum"*, waar hij zegt, dat Sint Servaas werd begraven *„juxta ipsum pontem aggeris publici"*, d. i. dicht bij de brug der heirbaan. Deze brug lag in het verlengde van de Breedestraat en de Plankstraat, waarover de groote verkeersweg Tongeren-Maastricht-Keulen liep en de Maas bereikte in de buurt van het tegenwoordige Eksterstraatje. Deze brug werd beschermd door een *Castellum* of een versterkt bruggehoofd, waarvan Dr. Goossens merkwaardige overblijfsels heeft gevonden. Zulke bruggehoofden komen ook elders voor, b.v. te Deutz, Mainz, Remagen, Augst enz. Bij dit *Castellum* was de Maastrichtsche bevolking in veiligheid. Dit moeten we ook opmaken uit het feit, dat Sint Servatius het onveilige en haast onbewoonbare Tongeren verliet, om te Maastricht rust en bescherming tegen de barbaren te vinden. Hier bestuurden zijn opvolgers, zoo als hij, een christelijke gemeente, de oudst bekende in Nederland, en beheerden daarbij tevens het bisdom Tongeren-Maastricht.

Vermoedelijk in den loop der Ve eeuw vestigden zich allengs de Franken te Maastricht en drongen de geromaniseerde bevolking op naar het zuiden. Hun koningen, de zoogenaamde Merovingers, bezaten te Maastricht een palts of paleis op de oostzijde van het tegenwoordige Vrijthof, tegenover de Sint Servaaskerk. Het schijnt, dat het kleine *oppidum* of versterkte plaats, dat omstreeks 500 *Trega* genoemd werd, in het oosten grensde aan de Maas, O. L. Vrouwekerk en Stokstraat, in het westen aan het paleis.

Ook had Maastricht toen reeds een Frankische Munt, die volgens A. J. A. Flament (Chroniek) stond op de plaats van het tegenwoordige postkantoor. Op de oudst bekende munt, te Maastricht geslagen, leest men *„Triect"*. Tot ongeveer 760 zijn verschillende Frankische muntmeesters bekend: Madelinus I, Trasimundus, Adelbertus, Romoldus, Domicarius, Bassonicus en Madelinus II. Dat Maastricht in de VIe en VIIe eeuw flink begon op te bloeien, zou men kunnen besluiten uit de vele gouden en andere Merovingische mun-

Digitized by Google

ten, welke hier zijn gevonden en hoogst waarschijnlijk ook in de Maastrichtsche Munt zijn geslagen. Van Nispen geeft op bl. 18-19 de afbeeldingen van 14 gouden muntjes. Om de hoofden dezer munten leest men: *„Triecto fit"* (Vgl. v. N. bl. 17-21).

Toen Amandus tot bisschop van Maastricht benoemd werd (646), bestonden er minstens drie kerken. Of er nog iets over was van de door St. Maternus gebouwde kerk, weten we niet. De traditie spreekt van een St. Michielskerk, waarvan vermoedelijk Dr. Goossens de fundamenten gedeeltelijk blootlegde.

Zeker vond Sint Amandus de Sint Servaas-kerk van Monulphus, waarover Grégorius van Tours eenige bijzonderheden geeft: *„Templum magnum in ejus honore construxit, composuit ornavitque": „juxta ipsum aggerem publicum"*, en *„juxta ipsum pontem aggeris publici" (Hist. Franc.,* II, 5; *De gloria Confessorum,* 71; *Script. rer. Meroving.* I, p. 67, 790). Plechtig werd daarin het H. lichaam neergelegd, en ook Monulphus is daar begraven.

Reeds in Monulphus' tijd bestond er zeker buiten de Servaas nog een andere kerk, die, zooals de hedendaagsche Lieve Vrouwekerk uit de XIe eeuw, toegewijd was aan de *H. Maria altijd Maagd.* Ziehier het bewijs: Een kanunnik van Luik, Nicolaus genaamd, schreef vóór 1147 een biografie van Sint Lambertus. Bij het materiaal voor dit Leven had hij voor zich een diploom van Clovis III (690-694), die in dit stuk een immuniteit verleende aan de kerk „der Heilige Maria altijd Maagd te Maastricht" en hare grondbezittingen bevestigde *(Mon. Germ. hist., Script. rer. Merov.* VI, 411).

Met dit diploom van Clovis III betrekkelijk een Lieve Vrouwekerk, die voor de hedendaagsche bestond, komt zeer wel overeen een oude traditie, welke door van Heilerhoff in de *Annuaire* van 1827 (p. 97 ss.) geboekt is: „Saint Monulphe fut aussi le restaurateur de l'église de la Sainte Vierge et la dota. Il mourut l'an 597 et fut inhumé au milieu de l'église de S. Servais". Hij was hersteller der eerste Lieve Vrouwekerk en de bouwheer van Sint Servaas, waarheen hij, volgens mijn bescheiden oordeel, zijn residentie overbracht en waarin hij later zijn graf vond.

Eindelijk bestond er te Maastricht nog een derde bedehuis in het zuiden en onder de muren der stad. „Ten zuiden van Limburgs aloude hoofdstad, waar de Jeker- en Maasdalen zich vereenigen, verrijst de vermaarde Sint Pietersberg. Tegen de noordoostelijke helling dezer heuvelrij, ongeveer een kwartieruur gaans buiten

Digitized by Google

Maastricht, stond reeds in de zevende eeuw een kerk, den Vorst der Apostelen gewijd. De grondlegger van dit Godshuis en het jaar der stichting zijn onbekend. Zeker is het evenwel, dat de vader van Lambertus, heer Aper, er zijn laatste rustplaats koos. En de overlevering voegt erbij, dat ook Herisplindis, zijn echtgenoote, in de *„basilica"*, te Sint Pieter werd ter aarde besteld. Onder het zingen van hymnen en liederen dragen de Maastrichtenaren hun dierbaren bisschop-martelaar Lambertus buiten de veste naar de kerk van Sint Pieter, leggen hem neer in de graftombe zijns vaders en bedekken haar wederom met den steen. Nacht en dag weerklinkt onder de gewelven der kerk het gezang der kerkelijke getijden; het volk houdt bij zijn geliefden herder treurend en klagend de wacht" *(P. Albers s.j. De heilige Lambertus, Jaarboekje van Alberdingk Thijm,* Amsterdam 1896).

Habets noemt nog: 1) de kapel door den H. Maternus ter eere van den H. Petrus gesticht aan de Romeinsche heirbaan, bij welke Sint Servaas begraven werd.

2) Een houten bidplaats door de geloovigen boven het graf van S. Servaas gebouwd.

3) De kapel van Onze Lievevrouw aan den Oever, door Maternus gebouwd.

4) De kerk van den H. Bartholomeus, vermoedelijk op de plaats der latere Lieve Vrouwekerk, waar S. Servatius na zijn terugkomst uit Rome zich vestigde.

5) Een kerk door S. Amandus gebouwd, ter plaatse van het voormalig college der Jezuïeten op de Breedestraat.

6) Een kapel bij of in het klooster, dat de H. bisschop van Maastricht, Joannes Agnus, voor zijn echtgenoote gebouwd heeft.

Dat deze kerken en kapellen werkelijk bestaan hebben en nog bij de komst van Amandus bestonden, is moeilijk te bewijzen.

Ten tijde van Sint Amandus waren de parochies nog niet verdeeld; maar de heele stad stond onder de kathedrale kerk, destijds voor Maastricht de Sint Servaaskerk. De geestelijkheid der kathedrale kerk werd verdeeld in *Seniores-abbates* (priesters en diakenen) en *juniores clerici* (van de lagere orden). Allen werden kanunnik genoemd, welke naam echter in beteekenis verschilde van dien der latere kanunniken. Want destijds wilde men door dit woord alleen uitdrukken, dat zulk een geestelijke was ingeschreven in den canon of matricula (lijst) der parochie. Reeds op het laatst der VIe

Digitized by Google

eeuw had zoowel O. L. Vrouwekerk als Sint Servaas een kapittel. Aan het hoofd van dit personeel stond de aartsdiaken, die de tucht en de vorming der jongere geestelijken voor zijn rekening nam. Allen woonden met den bisschop in één huis (domus ecclesiae) bij hun kathedrale of collegiale kerk.

Er bestaat een brief van Sint Remigius († 535) aan bisschop Falco van Maastricht (*Pertz, Epist. Merov. etc.,* I, 115-116; Cf. *Duchesne, Fastes épisc.,* III, 189), waarin deze berispt wordt, te Mouzon in de Ardennen levieten (diakenen) te hebben ingesteld, priesters gewijd, aartsdiakens en zelfs een *primicerius scolae militiaeque lectorum* (hoofd van de zangschool) te hebben aangesteld. Wel is deze tekst moeilijk, maar zeker blijkt er toch uit, dat in het begin der VIe eeuw de geestelijkheid van Maastricht goed georganiseerd was.

Wil men de geestelijke organisatie van het groote bisdom Maastricht begrijpen, dan moet de staatkundige verdeeling vooraf gaan. Na den val van het Romeinsche rijk hield de administratieve verdeeling der *Civitas* aan deze zijde der Alpen op te bestaan en kwam daarvoor in de plaats de *pagus* of gouw der oude Germaansche bevolking. In de sterk bevolkte streken, zooals *Belgica,* waren die gouwen niet zoo heel groot, terwijl ze elders nagenoeg samenvielen met de *Civitas.* In den Merovingischen tijd bevat de oude *Civitas Tungrorum* zes pagi of gouwen: dus practisch het heele bisdom Tongeren-Maastricht. Ze heetten: 1) *Toxandria* (Kempen); 2) *Masau* (Maeseyck, Susteren, Cuyck); 3) *Hasbania;* 4) *pagus Lomacensis* (Thuis, Chimay, Florennes, Fleurus en Gembloux); 5) *pagus Condrustensis* (Condroz en Famenne); 6) de *pagus Arduenna* (Bastogne, Stavelot) —. In de oude biografie leest men, dat Amandus gedurende drie jaren de *Vici* en *Castra* van zijn uitgestrekt bisdom doorkruiste: *Vici* (vicus) zijn de kleine steden; *Castra* de versterkte plaatsen, b.v. *Castrum Namurcum.* In Oostelijk *Belgica* vond men ook veel Domeinen of *villae* met hun bevolking, vrijgelatenen en knechten. De *Leudico villa* (Luyk), eerst domein van den fiscus, ging later over aan dat der bisschoppen van Maastricht.

Staatkundig behoorde het bisdom van Maastricht tot Austrasië, waarvan eerst in 567 melding gemaakt wordt. In dit jaar werd het Frankische rijk verdeeld tusschen de zonen van Clotarius I, in Oost-Frankrijk, Austrasië, waartoe Maastricht behoorde, en Neustrië of West-Frankrijk en Bourgondië. Austrasië kwam onder Sigebertus. Onder den Koning bestuurden de graven (Comites) elk een *pagus* of gouw.

Digitized by Google

Over de parochie-indeeling zijn wij vóór Amandus en zelfs nog in zijn tijd niet nauwkeurig ingelicht. Voor de invallen der barbaren bestonden er geen parochies buiten de steden. Ze begonnen echter op te komen, naarmate het heidendom achteruit ging. Vermoedelijk richtte Sint Amandus er eenige op. Toch was de parochiale indeeling in het bisdom Maastricht nog niet ver gevorderd, toen Amandus omstreeks het jaar 650 het diocees verliet. De oudste landparochies van het bisdom Tongeren-Maastricht dateeren uit het einde der VIIe en het begin der VIIIe eeuw. Het eerst ontstonden ze in de kleinere steden, dan op de domeinen der *villae,* en in de kerken behoorende bij de kloosters. In den Merovingischen tijd werd een zeker aantal bedehuizen bij de *villae* tot parochiekerk verheven. De heer, hetzij geestelijk of wereldlijk, op wiens grond ze was gebouwd, werd als eigenaar aangemerkt. Nu de bekeering in vollen gang was, ging het aantal ook onder de heidensche boerenbevolking vooruit.

Hier rijst de vraag hoe het in Amandus' tijd, dus op de helft der VIIe eeuw, in het bisdom Maastricht stond met het heidendom? In 't algemeen kan men antwoorden, dat er nog veel heidenen waren. Zelfs in wat later tijd, onder Lambertus en Hubertus, lezen we nog van heidenen, die in de bosschen, moerassige streken en onvruchtbare landouwen hun afgoden vereerden. Dit uit de geschreven bronnen. De opgravingen van Merovingische tomben brengen ons weinig verder, omdat de voorwerpen, daarin gevonden, vaak zoowel van heidensche als christelijke herkomst kunnen zijn. Einde VIIe en begin VIIIe eeuw begroef men de dooden met kruisen, monogrammen en teekeningen van bijbelsche voorstellingen enz. Zoo b.v. tusschen Sambre en Maas. Het is dus wel zoo goed als zeker, dat de toehoorders van Amandus, ook toen hij als bisschop van Maastricht preekte, vrij ruwe, weinig beschaafde menschen geweest zijn, spoedig geneigd om naar de wapenen te grijpen.

In 646 overleed de Maastrichtsche bisschop Joannes Agnus, en hij werd te Hoei begraven. Zijn opvolger te Maastricht was Sint Amandus. Clovis II en Sigebertus III waren in het jaar 639 Dagobert I opgevolgd, de eerste in Neustrië en Bourgogne, de tweede in Austrasië, waartoe het bisdom Tongeren-Maastricht behoorde, zoodat Sint Amandus, zoo niet benoemd, dan toch bevestigd werd door Sigebertus III. De oude biografie verhaalt dit aldus: „Toen deed de Koning Amandus ontbieden; en terwijl hij een groote vergadering van bisschoppen en geloovigen bijeengeroepen had, stelde hij den

Digitized by Google

Heilige voor als bisschop over de kerk van Maastricht. Doch Amandus weigerde en verklaarde zich met luider stemme onwaardig. Alle omstaanders daarentegen antwoordden, dat hij het episcopaat waardig was en het moest aannemen uit ijver voor het heil der zielen en niet gedreven door het verlangen naar rijkdom. Aldus nam Amandus op het aandringen des Konings en der bisschoppen het bestuur der Maastrichtsche kerk op zich.

Maastricht was destijds het eenige bisdom, dat als suffragane kerk behoorde tot den metropolitanen zetel van Keulen. In die dagen (646) was de H. Cunibertus metropoliet van Keulen en tevens niet alleen raadsman van Dagobert I, maar na diens dood ook bestuurder van Austrasië tijdens de minderjarigheid van Sigebertus III. Het is derhalve zeker, dat hij zijn deel heeft gehad in de keuze van Amandus, en evenzoo hoogst waarschijnlijk de hofmeier Grimoald. Weldra zien we dan ook, hoe de moeder en de zuster des laatsten, Itta en Gertrudis in nauwere betrekking staan tot den nieuwen bisschop van Maastricht. Ook Sigebert had geen aanbeveling ten gunste van Amandus noodig, omdat hij door hem gedoopt was en zijn genegenheid voor den Heilige van zijn vader Dagobert I geërfd had. Uit het hier verhaalde kan men begrijpen, dat het den nieuwen bisschop voor zijn ambt aan steun niet ontbrak.

Nooit zijn in Gallië de Heiligen talrijker geweest, dan in den Merovingischen tijd. Hetzelfde lezen we van Austrasië. Zoo het noodig was, zouden we een lange lijst kunnen opstellen. Evenwel is het niet zoo gemakkelijk, hun werkkring in bijzonderheden duidelijk te schilderen. Alleen van Amandus weten wij, dat hij zoo goed als heel België en aangrenzende landen het Evangelie predikend bezocht heeft. Het meest evenwel preekte hij in het westelijk gedeelte, meer aan de Schelde dan aan de Maas. Het land van Gent en de omstreken van Antwerpen hoorden hem meer dan Toxandrië, de Ardennen, Brabant en Hesbanië; hij doopte meer Saliërs dan Ripuariërs. Na zijn benoeming begon hij natuurlijk meer dan vroeger bij de laatsten te werken. Gedurende drie jaren doorkruiste hij het diocees van Maastricht of, zoo ge wilt, het oostelijk gedeelte van België.

Om nauwkeurig het bisdom der Maasstad te bepalen, nemen wij onze toevlucht tot de diepe studiën van G. Kurth (*Notger de Liège*, I, p. 11-12). Volgens hem bevatte het "deelen van Noord-Brabant, Hollandsch Limburg, Rijnpruisen tot aan den Rijn, het Groothertog-

Digitized by Google

dom Luxemburg. Van noord tot zuid strekte het zich uit van 's Hertogenbosch tot Bouillon en omvatte binnen de grenzen Bergen-op-Zoom, Den Bosch, Venlo, Roermond, Wassenberg, Aken, Eupen, Stavelot, Sint Vith, Bastogne, Bouillon, Chimay, Thuin, Nivelles, Leuven, Arendonk, Eeckeren. In het oosten lag de grens tusschen Stavelot en Malmedy, tusschen Aken en Borcette; in het westen tusschen Thuin en Lobbes, tusschen Nivelles en Bornival, tusschen Leuven en Herent, tusschen Arendonk en Thurnhout. In het noorden was het bisdom begrensd door de Maas. Negen bisdommen liggen thans op het groote terrein, waarvan Sint Amandus het kerkelijk bestuur aanvaardde.

Met de grooter verantwoordelijkheid groeide ook zijn ijver, die zich vooral toonde in het onderhouden der kerkelijke wetten voor zich zelf, en de voortdurende prediking en vermaning van geestelijkheid en volk, opdat ook zij de kerkelijke regeltucht streng zouden nakomen. In het bijzonder lette hij op de vorming en opvoeding der toekomstige priesters. In het Leven van een bisschop van Kamerrijk (St. Gery) lezen wij wat er voor de jeugdige geestelijken gedaan werd. Hetgeen we gaan verhalen had plaats te Yvoix, in het bisdom van Trier, maar op een geringen afstand van het diocees van Tongeren-Maastricht. De bisschop Magnaricus gaat op kerkelijke visitatie naar het versterkte stadje. Bij den priester, die met de parochie belast is, vraagt hij inlichtingen over de jonge lieden, die deze voor het priesterschap wil opvoeden. De pastoor antwoordt, dat hij een jongeling bij zich heeft met name Gery, die de scholen bezoekt en de H. Schrift studeert. Hoewel hij nog als leek gekleed is, ziet men hem 's morgens op het eerste teeken het eerst in de kerk. En terwijl zijn gezellen het maal gebruiken, vast hij en deelt de spijzen, welke hem toekomen aan de armen uit. De bisschop laat het wonderkind ontbieden; gesticht door het onderhoud met hem, dient hij hem met eigen hand de kruinschering toe en wijdt hem aldus aan den dienst des Heeren. Daarna belooft hij hem het diaconaat bij de volgende visitatie, op voorwaarde, dat hij bekwaam is en het *Psalterium* kan opzeggen. Het volgend jaar slaagt Gery in het examen en wordt tot diaken gewijd.

Men leerde dus aan de jeugdige geestelijken de H. Schrift, dan de wijze van doopen, de ceremonies, de liturgie en den zang. Over het algemeen zijn de concilies in het voorschrijven der studies zeer onbepaald. De geleerdheid der candidaten was over het algemeen

Digitized by Google

niet zeer groot, maar nam toch juist in dezen tijd sterk toe. In ontwikkeling stonden ze echter hoog boven het volk, zooals ook in deugd en reinheid. Toch heeft Gregorius van Tours nogal veel op de geestelijkheid af te dingen. Het portret, dat hij er ons van geeft, is niet vleiend en behelst bij velen bijna alle ondeugden der leeken. Zoo tracht b.v. de priester Eufrasius het episcopaat met geld te koopen. Ofschoon een elegant man, bezat hij echter geen reinheid. Vaak maakte hij de barbaren dronken, maar voedde de armen hoogst zelden. Omtrent den diaken Theodulfus vernemen wij, dat hij te veel wijn dronk en in echtbreuk leefde. Het Concilie van Macon moet de priesters verbieden vol spijs en drank de H. Mis te lezen. De laksheid in de onderhouding van het celibaat was aanleiding tot grove misbruiken. De candidaten mochten geen diaken worden vóór het 25ste, en geen priester voor het 30ste jaar. Het celibaat bond enkel de diakenen, priesters en bisschoppen. Was iemand voor dien tijd gehuwd geweest, dan was het zeer moeilijk, de vrouw heen te zenden; en de vrouwen der diakenen en priesters bleven het huishouden doen.

Bij zulk een wijze van leven was de onderhouding van het celibaat heldhaftig: heldendeugd beoefent lang niet eenieder, zeker niet een pasbekeerde.

Ook kwam het, volgens het Concilie van Clermont in 535, volgens dat van Orléans in 538 en de *Hist. Francorum* (VI, 11), voor, dat men een samenzwering der geestelijkheid tegen den bisschop ontdekte. Dit had zijn oorzaak in de trotschheid van pasbekeerden. Zooals boven reeds gezegd is, telde het bisdom van Maastricht in de VIIe eeuw nog veel meer heidenen dan de meer zuidelijke streken van Gallië. Het ruwe, barbaarsche leven was er veel dieper geworteld. Het is dus niet te verwonderen, dat de geestelijkheid, die grootendeels uit het land zelf was genomen, hier nogal materieel en onhandelbaar was. Zulk een omgeving viel Amandus, die vóór zijn episcopaat gewend was met gevormde en gehoorzame monniken om te gaan, nogal tegen. Daarbij kwam, dat hij, wat het celibaat betrof, de strenge beginselen der Iersche asceten aankleefde. Hij begon derhalve in zijn preeken en vermaningen krachtig aan te dringen op een stichtender en bovennatuurlijker leven.

Vermoedelijk heeft Amandus, resideerend bij de door Monulphus nieuw gebouwde Sint Servaaskerk, aldus gewerkt aan het heil zijner kudde en de verbetering der geestelijkheid, van het jaar 646 tot 649.

Digitized by Google

Toen hij met zijn onderrichtingen en vermaningen niet slaagde, maar veeleer in zijn omgeving ontevredenheid en verzet ondervond, kwam de Heilige bisschop allengs op de gedachte, een vertrouwd geestelijke naar Rome te zenden met een schrijven, waarin hij zijn bedroefd hart voor den Vader der Christenheid open legde en hem het plan bekend maakte, zijn bisschoppelijk ambt neer te leggen en zijn vroeger missionarisleven te hervatten.

Ziehier wat de oude biografie daarover bericht: „Het klinkt haast ongeloofelijk. Maar veel priesters en levieten verwierpen zijn prediking en weigerden hem te aanhooren. Toen schudde Amandus, zooals de goddelijke Zaligmaker zegt, het stof van zijn voeten, als getuigenis tegen hen en haastte zich naar elders te vertrekken". Dit bericht van den biograaf wordt onweerlegbaar bevestigd door den brief van Paus Martinus I (649-653). Deze roemrijke Paus-martelaar was sterk van karakter en onverwinbaar van inborst. Juist in die dagen (649) verzette hij zich krachtig tegen Keizer Heraclius, den patriarch van Constantinopel en vooral tegen de dwaling van het monotheletisme.

Uit den brief, welken hij juist toen aan Amandus schreef, leeren wij, dat hij den Heiligen bisschop van Maastricht moed insprak en op zijn post te blijven. Dan onderhoudt hij hem over de dwaling der monothelieten en over de veroordeeling, zoo juist in het Concilie van het Lateraan (649) uitgesproken. En als bewijs, hoe hoog hij den H. Amandus stelt, draagt de Paus hem een zeer gewichtige zending op. Amandus zal door den Koning van Austrasië de bisschoppen vergaderen, hun de beslissingen van het Lateraansche Concilie bekend maken en ter onderteekening voorleggen. Zelfs krijgt hij de opdracht, in naam des Pausen Koning Sigebert III van Austrasië te vragen om eenige bisschoppen zijns lands naar Rome te zenden, die vandaar met legaten des Pausen naar Constantinopel zouden gaan en den Keizer bekend maken, dat niet alleen het Romeinsch Concilie, maar ook de bisschoppen van Gallië het monotheletisme veroordeeld hadden. Paus Martinus besluit zijn brief met het bericht, dat de door Sint Amandus gevraagde boeken te Rome niet voorhanden zijn, maar toch den gezant niet naar Maastricht zal laten terugkeeren zonder relieken.

De eerste helft van dit Pauselijk schrijven heeft direct betrekking op Maastricht en moet daarom hier worden vertaald:

„Aan onzen Broeder Amandus, Martinus I Paus. Uw liefderijken

Digitized by Google

en zoo broederlijken brief hebben wij ontvangen en wij zijn daardoor getroost en bemoedigd. Want wij zien, dat gij de ongestadige en voorbijgaande genoegens dezer wereld veracht en alleen streeft naar de eeuwige en zoo sublieme goederen, welke ons voor den trouwen dienst van God onzen Heer worden geschonken. Door het bericht van uwen afgezant en uit den inhoud van uw brief hebben wij uw zwoegen en strijden leeren kennen, waardoor gij aan de nederigen van harte en de berouwvolle zondaars den weg naar den hemel wijst en ook zelf de toekomstige blijdschap als belooning zult ontvangen. Wijl de beproevingen hier beneden niet kunnen vergeleken worden met hetgeen de Schepper ons voor een heilig leven heeft weggelegd, daarom moeten wij met het oog op den hemel het lijden, dat slechts zeer kort duurt, met blijdschap ondergaan. Maar hoe groot ook onze vreugde is over uwe apostolische werken, zijn wij toch anderzijds van droefheid overstelpt over de verstoktheid der priesters uwer natie (pro duritia sacerdotum gentis illius) die de middelen des heils verwaarloozen en Christus onzen Verlosser verachtend, zich met schandelijke zonden besmeuren.

Voor hun eeuwig heil moeten wij hen met gestrengheid vermanen, met al onze talenten onder hen prediken, volgens het woord des Heeren, dat ons daarvoor de eeuwige rust belooft. Men heeft ons bericht, dat priesters, diakenen en andere geestelijke personen, na hun wijding zich met zonden bezoedelen, en dat dit gedrag U, Eerbiedwaardige Broeder, zóó zeer bedroeft, dat gij ter oorzake hunner ongehoorzaamheid Uw herderlijke bediening wilt neerleggen; dat gij liever wilt ontslagen worden van het episcopaat, en gaan leven in eenzaamheid en gebed, dan blijven in het ambt, dat U is toevertrouwd; terwijl toch de Heer gezegd heeft: *„Zalig hij die volhard heeft ten einde toe"*. Want hoe zult gij die gelukkige volharding bereiken, tenzij door de deugd van geduld, omdat, volgens het woord des Apostels, allen die in Christus heilig willen leven, vervolging zullen lijden.

En daarom, Beminde Broeder, moge de bitterheid uwer beproevingen U niet aanzetten, van uw goede voornemens af te zien. Overweeg wat onze Verlosser en Heer voor onze kwijtschelding en verlossing geleden heeft, aan welk een spot en hoon Hij zich overgeleverd heeft, om ons uit de boeien des duivels te verlossen. Om deze reden zult gij voor hen, die in zulke zonden vallen, geen toegevendheid laten gelden, tot vernietiging van tucht en wet. Want wie na

Digitized by Google

de wijding ook maar eens gevallen is, zal voor afgezet worden gehouden en geen enkelen priesterlijken graad meer verwerven. Maar het zal hem voldoende zijn, heel zijn leven te volharden in boete, verzuchting en voortdurende tranen, om het begane misdrijf met Gods genade uit te boeten. Immers indien wij voor de Heilige wijdingen alleen candidaten, die zonder smet en ongerept zijn, uitkiezen, hoe veel te meer moeten wij dan hem, die zelfs na de wijding in zonde valt, op alle wijze verhinderen, om niet met besmeurde en bezoedelde handen de heilige geheimen te behandelen? Zoo iemand moet, naar het voorschrift der kerkelijke wetten, in heel zijn leven afgezet blijven, opdat Hij, die het binnenste des harten doorschouwt en niet wil dat een zijner schapen afdwaalt, zijn oprechte boete moge aannemen en hem op den dag van het verschrikkelijke oordeel vergiffenis schenken.

Daarom vermanen wij U, geliefde Broeder, opnieuw, om op het voorbeeld van Hem, die voor ons heeft willen lijden en sterven, in zijn volmaakte dienst standvastig te blijven, en er niet tegen op te zien, om voor zijn naam tijdelijk verdrukking te lijden, maar veeleer uit de beschouwing der toekomstige vergelding kracht te putten, alle droefheid dezer booze wereld te verduren. Want er staat geschreven: *„Wat zal ik den Heer wedergeven voor alles wat hij mij geschonken heeft? Den Kelk des Heils zal ik aanvaarden en den naam des Heeren aanroepen"*. Want er wordt zooveel van ons gevraagd, als wij in ons ambt kunnen volbrengen" (Cf. *Mansi,* X, 1183. *Migne,* 87, 135).

Wel een heerlijke brief van den Paus-Martelaar aan den grooten bisschop van Maastricht. Wat de Opperherder voorschrijft, heeft deze zelf ten einde toe volbracht en zijn leven gegeven voor Gods kerk en zijn kudde. Immers niet lang nadat hij aan Amandus schreef en de beslissingen van het Lateraansche Concilie (5 Oct. 649) trachtte uit te voeren, werd hij in de Moederkerk het Lateraan te Rome zelf gevangen genomen op last van Keizer Constans II; als gevangene vastgehouden op het eiland Naxos in de Cykladen; overgebracht naar Constantinopel en gedegradeerd in het openbaar (in medio solario depositionis), waaraan de onwaardige keizer achter traliewerk gezeten zelf deelnam. Het deed den krachtigen en heldhaftigen Paus leed, zijn doodstraf in ballingstraf te zien veranderd. Weggevoerd naar Cherson in de Krim, stierf hij een heiligen dood (*L. Duchesne, L'Eglise au VIe Siècle,* Paris 1925, p. 441-452).

Digitized by Google

Zulk een roemrijk Paus wenschte onzen bisschop Amandus in zijn lijden en zwoegen geluk, hem opwekkend vol te houden en te volharden in zijn ambt. Zeer belangrijk is het, dat Martinus I leert wat Amandus te doen heeft tegen schuldige geestelijken. Hij wil, dat de strenge tucht van Paus Gregorius den Groote worde toegepast. Voor de zooveelste maal ziet men hier wederom, welk een hooge waarde de H. Kerk hecht aan de reinheid en het ongerepte levensgedrag harer bedienaren; maar tevens ook, dat een ruw en onbeschaafd heidensch volk zich niet in één enkele generatie wist te verheffen tot het hoogste ideaal.

Paus Martinus I is in den strijd tegen het monotheletisme den heldendood gestorven. Zoo gaarne zouden wij willen vermelden, hoever hem zijn vriend Amandus in dezen strijd tegen de dwaling is gevolgd. Heeft Amandus de hem gevraagde Synode der Austrasische bisschoppen kunnen samenroepen? Is er een deputatie met toestemming van Sigebertus III naar Rome gegaan? En vandaar tegelijk met Pauselijke gezanten naar Constantinopel, om daar de veroordeeling der monothelieten door de Westersche kerk bekend te maken? Van dit alles is ons volstrekt niets bekend. *Duchesne* (l.c.) schrijft: „On ne voit pas qu'il soit sorti de là quelque chose d'important. Cependant le concile, convoqué en 650 à Châlons-sur-Saône par Clovis II, roi de Neustrie-Bourgogne, rappelle dans son premier canon le respect qui est dû aux conciles de Nicée et de Chalcedoine. Il semble que les évêques francs aient eu vent de quelques dangers du côté de la foi". In een noot wordt hierbij gevoegd: Il n'y a rien à fonder en cette affaire sur la Vie de Saint Eloi, document peu sûr (Krusch, Tom. IV).

E. de Moreau s.j. zegt: „Peut-être Amand avait-il déja résigné ses fonctions d'évêque diocésain quand lui fut remise la lettre du pape. Mais ceci n'est qu'une supposition" (l. c. p. 191).

Toch kan men niet ontkennen, dat deze veronderstelling wel eenigen grond heeft; wijl in het tegenovergestelde geval Sint Amandus op zulk een krachtigen brief van het hoogste gezag wel eenigszins gereageerd zou hebben en vermoedelijk niet zoo spoedig Maastricht zou hebben verlaten. Anderszins is het ook weer hoogst onwaarschijnlijk, dat de drager der Pauselijke stukken den Heilige niet elders zou hebben gevonden. Hierop echter kan men antwoorden, dat de Paus zich gericht had tot den bisschop van Maastricht en dat dus Amandus, die intusschen was afgetreden, den brief van Marti-

Digitized by Google

nus I niet heeft aanvaard. Maar ook dit is niet steekhoudend, omdat de bedoelde stukken toch terecht zijn gekomen in het archief van Elnone, waaruit ze Milo met de bekende *Suppletio* gepubliceerd heeft.

Maar al heeft hoogst waarschijnlijk de brief van Martinus I direct niets uitgewerkt, d. w. z. al is Sint Amandus niet te Maastricht gebleven, en al zijn de Katholieke krachten van Austrasië niet vergaderd, om te getuigen tegen de ketterij van het monotheletisme, toch blijft het schrijven van Paus Martinus I zeer kostbaar. Het is een getuigenis voor Amandus, die te Rome zeer hoog stond aangeschreven, voor Maastricht tevens, dat geëerd werd in zijn heiligen bisschop; het is een getuigenis van den invloed, dien Amandus bezat bij den Koning van Austrasië. Wat de relieken betreft, die op het einde van den brief worden vermeld als een geschenk voor de kerk, waar Amandus resideerde, deze zijn vermoedelijk nog in den schat van Sint Servaas. Maar hoe ze te onderkennen?

Tot het werk, dat Sint Amandus als bisschop van Maastricht verricht heeft, behooren ook zijn bemoeiingen betreffende de stichting van een klooster te Nivelles. Pepijn de Oude (van Landen) was hofmeier van Austrasië en stond in zeer hoog aanzien. Hij overleed in 640. Eenige jaren daarna trok zijn weduwe, Itta, zich met haar H. dochter Gertrudis van de wereld terug en stichtte een klooster te Nivelles. De biograaf der H. Gertrudis, niet alleen tijdgenoot, maar ook zeer goed ingelicht, vermoedelijk een Ier en priester van het klooster te Nivelles, schrijft het initiatief van deze kloosterstichting aan Sint Amandus toe. Wij vertalen letterlijk uit deze biografie (S. R. M, II, cap. 1-2, p. 454-457):

„In het huis harer ouders nam Gertrudis, de kleine dochter Gods, opgevoed bij haar moeder Itta, Zaliger gedachtenis, dag en nacht toe in woord en kennis. Zij was bemind bij God en de menschen. Zooals ik gehoord heb van een rechtvaardig man, die de waarheid liefhad en in haar huis leefde, was het begin van haar uitverkiezing tot 's Heeren dienst, als volgt. Haar vader Pepijn had Koning Dagobert in zijn huis op een gastmaal uitgenoodigd. Met hem kwam daar ook de zoon van den hertog van Austrasië, een jongeling van een zeer onwaardig gedrag. Door aardsche eerzucht en liefde gedreven, vroeg hij aan den Koning en de ouders de hand der jonge dochter. De Koning stemde toe en vroeg aan Pepijn van Landen, dat hij de jonge maagd met haar moeder zou ontbieden. De vrouwen

Digitized by Google

wisten niet waarom. Bij den Koning gekomen werd aan Gertrudis gevraagd, of zij den genoemden jongeling, die gekleed in zijde schitterde van gouden versierselen, tot bruidegom verkoos. Maar Gertrudis in heiligen toorn ontstoken, stiet hem van zich en zwoer, dat zij noch hem noch eenigen anderen man als bruidegom wilde, maar alleen Christus onzen Heer. Gertrudis telde destijds nog geen veertien jaren". Niet lang na dit voorval stierf haar vader, Pepijn van Landen.

„Gertrudis trok zich met haar moeder terug, diende haar in het weduwschap en onderhield Gods heilige wet in onthouding en kuischheid. Iederen dag overwoog nu Itta de toekomst van haar zelve en haar kind. Eens kwam bij haar op bezoek de man Gods bisschop Amandus, die in het land het woord Gods verkondigde. En volgens Gods verordening vroeg hij haar, een klooster te stichten, voor zich zelf, voor de dienaresse des Heeren, haar dochter Gertrudis en voor een kloostergemeente. Hierin erkende zij wat haar te doen stond voor het heil der zielen; zij nam den sluier en gaf zich aan God met alles wat zij bezat. En om de zielenschenders, die haar dochter met geweld tot het huwelijk zouden dwingen, te weerhouden, nam zij een scheermes en schoor de haren van haar kind af in den vorm van een kruis".

De stichting van het klooster te Nivelles had plaats tusschen het jaar 640, toen Pepijn van Landen overleed, en het jaar 652, het sterfjaar van Itta. Wij voor ons gelooven, dat het bezoek van Amandus en de stichting van het klooster plaats had tusschen 647 en 650. omdat juist in die jaren Amandus, als bisschop van Maastricht, preekte in de parochies van zijn bisdom, en Nivelles behoorde tot het diocees van Maastricht: „Quand il fut monté sur le siège épiscopal, il se mit à parcourir bourgs et villages, prêchant partout la doctrine du Christ" (*v. d. Essen,* Etude critique et littéraire etc p. 339).

In dit stuk, overgenomen uit de biografie van Sint Gertrudis, zien wij onzen bisschop Amandus uit een ander gezichtspunt, en wij roemen hem als den stichter van het beroemde klooster te Nivelles, waar de H. Gertrudis tot groote volmaaktheid opklom en na haar dood in ons bisdom hooge vereering ontving. Wij hebben Sint Amandus aan het werk gezien onder de bescherming der Koningen van den Merovingischen stam. Gesteund door Dagobert, Sigebertus en anderen tracht in het noorden het heidendom uit te roeien. In

Digitized by Google

de biografie van Sint Gertrudis zien wij denzelfden Heilige, die als bisschop van Maastricht uit het paleis van Dagobert zich begeeft naar de wieg van het Karolingische ras. Daar vindt hij Pepijn van Landen, zijn echtgenoote Itta en hun dochter Gertrudis van Nivelles, die met hem innig bevriend zijn, zoodat wij Sint Amandus wel den band tusschen het Merovingische en Carolingische huis kunnen noemen. Beide huizen hebben voor de kerstening van onze streken zeer groote beteekenis gehad. Wij gelooven niet, dat er ooit een Maastrichtsch bisschop zoozeer door de vorsten in zijn arbeid gesteund is, hetgeen ook voor een deel ertoe heeft bijgedragen, dat Sint Amandus bij zijn leven en vooral na zijn dood een zeer hooge vereering is ten deel gevallen. Dit laatste moet nog door enkele trekken worden bewezen.

Wij willen niet stil staan bij de feesten van Amandus in de abdijen door hem gesticht, vooral te Elnone bij Doornik; noch bij het gedicht van Milo: *Carmen de Sancto Amando,* dat veel heeft bijgedragen tot zijn vereering; noch bij de vele overbrengingen zijner relieken. Maar liever verhalen wij de groote uitbreiding zijner vereering in de verschillende landen, bisdommen en steden. Het spreekt van zelf, dat de herinnering aan Amandus bovenal levendig bleef in de noordelijke streken van Gallië, waar hij preekte: Zoo b.v. in Noord-Frankrijk, België, Holland en Westelijk Duitschland. In België wordt zijn feest gevierd in alle bisdommen, met meer of minder plechtigheid: in dat van Gent *duplex sec. classis,* van Brugge en Doornik *duplex majus,* van Mechelen, Luik en Namen *duplex.* In die streken is er ook een groot aantal plaatsen, waar zijn naam wordt bewaard: Saint-Amand-les Eaux, vroeger Elnone, Saint-Amand-Puers in de provincie Antwerpen; Saint-Amand-lez-Fleurus en Villers-Saint-Amand in Henegouwen; Mont-Saint-Amand in Oost-Vlaanderen. In het noorden zijn vooral zeer veel parochies, die hem als patroon vereeren: 27 in het bisdom Doornik, 25 in Gent, 18 in Brugge, 17 in Camerrijk, 14 in Mechelen, 7 in Arras, 7 in Lille, 3 in Luik, 3 in Keulen, 2 in Trier en Munster. Sommige kerken en kapellen roemen er op tot Amandus' tijd op te klimmen. Zoo b.v. de kapel in het Oud-Jezuïetencollege te Maastricht; de kerk te Geertruidenberg, de oudste van Noord-Brabant, de kerk van Forest-lez-Bruxelles enz.

In ons land viert het bisdom Breda Sint Amandus op 6 Februari, dat van Haarlem op 13 Februari. In het diocees van Roermond is de

Digitized by Google

hypercritiek van B. Krusch, helaas, aanleiding geweest den Heilige, die zooveel voor dit bisdom gedaan heeft en te Maastricht bisschop was, uit Missaal, Brevier en Kalendarium te schrappen. Het is te hopen, dat die fout hersteld wordt. Nergens is Sint Amandus kerkpatroon tenzij te Dommelen bij Eindhoven. Dit is voor Nederland nogal weinig. Ook Luxemburg vereert hem niet of weinig.

In Frankrijk daarentegen zeer veel. Zijn officie heeft het bisdom Amiens, Beauvais en Bayeux. In Bretagne alle diocesen, behalve Quimper. In het zuiden de bisdommen Luçon, La Rochelle en Bayonne. Zeer veel vereert men hem in Gascogne, ook te Tours en Bourges. Saint-Amand-Mont-Rotond heeft zijn naam.

De sacramentaria van Parijs, Chartres, Troyes en Châlons-sur-Marne vermelden hem; ook dat van Belley. Bijna in al de genoemde Fransche bisdommen klimt de vereering op tot de VIIIe en IXe eeuw. Tal van abdijen vereeren hem en die van Nouaillé in het bisdom Poitiers heeft nog een inscriptie van Alcuinus, bestemd voor een altaar van Sint Amandus.

In *Duitschland* vermelden bijna alle Kalendaria der XIVe en XVe eeuw een feest van Sint Amandus: Keulen, Augsburg, Brandenburg, Bremen, Breslau, Brixen, Erfurt, Ermeland, Freising, Gnesen, Goslar, Halberstadt, Halle, Hamburg, Mentz, Metz, Minden, Munster, Spiers, Trier en Worms. Zelfs in de meest *noordelijke landen* vereerde men den Heilige, b.v. te Kopenhagen, Drontheim en Upsala.

In *Engeland* bestond zijn feest te Westminster, Winchester, Salisbury, Hereford, Exeter en East-Hendred, waar een kapel bestaat, die opklimt tot de XIIIe eeuw.

In *Spanje* dateert zijn feest eerst uit de tijden van Kard. Ximenès († 1517).

Buitendien heeft in verschillende landen ook de *legende* en de *folklore* zich van de vereering van Sint Amandus meester gemaakt. [1]) Hier echter op in te gaan, ligt buiten de bedoeling dezer studie, die wij besluiten met een geestdriftige hulde aan den grooten bisschop van Maastricht en tevens met de hoop, dat de zoo populaire Heilige ook in het bisdom van Roermond opnieuw een dankbare vereering moge ontvangen en wederom hersteld worden in het diocesane officie.

P. ALBERS s.j.

---

[1]) E. de Moreau s.j. l. c. p. 268 ss.

Digitized by Google

Vondst uit de 16e Eeuw.

Steengoed van Siegburg en Raeren.

Op een terrein der Staatsmijnen werden te Rumpen (Brunssum) de onderstaande voorwerpen gevonden, waarvan nos. 3, 4, 5 op de afbeelding voorkomen. Plaatselijk heet de vindplaats Paardendriesch, liggende even ten westen van een ouden weg, Landgraaf genoemd. De voorwerpen lagen bij elkaar, niet diep in den grond en kunnen beschouwd worden als een zgn. gesloten vondst, dateerende van ongeveer 1600. Dergelijke gesloten vondsten uit dienzelfden tijd zijn meerdere malen in Zuid-Limburg aan den dag gekomen. Omtrent 1600 heerschten hier woelige tijden; de voorwerpen, samen vormende een drinkstel, kunnen door een rondreizend koopman, een kremer, wegens dreigend gevaar aan den grond zijn toevertrouwd.

De voorwerpen werden door de Directie der Staatsmijnen met instemming van den Directeur van 't Rijksmuseum van Oudheden te Leiden geschonken aan de gemeentelijke Oudheidkamer van Heerlen; aan de vinders werd een goed vinderloon ter hand gesteld. Een bijzonder woord van dank aan de heeren prof. Ir. F. K. Th. van Iterson, directeur der Staatsmijnen en Ir. E. A. Dinger, chef Bouwbureau der Staatsmijnen, voor hun groote bereidwilligheid en vriendelijke tegemoetkoming.

1) Fragmenten van een bruingroen, schuingeribd drinkglas, hoog 9, boven 7½, beneden 4½ c.M. De uitspringende bodem gaat met een plooi over in den wand.

2) Een bijna gave drinkbeker van een soort tin (legeering), diep 3½, boven 7, beneden 4½ c.M. met klapdeksel, hoog kopstuk en twee eikeltjes ter opening van 't deksel en 3½ c.M. hoogen trechtervormigen voet. Op de binnenzijde van 't bodempje staat in een cirkel een eenvoudig sterornament van 6 elkaar snijdende bogen, op de andere zijde een kleine, schildvormige versiering.

Digitized by Google

STEENGOED VAN RAEREN EN SIEGBURG 1: 3.

Digitized by Google

3) Een glimmend, bruin, éénoorig drinkbekertje; geheele hoogte 7½ c.M. Volgens de windingen om het halsje kan dit bekertje voorzien zijn geweest van een dekseltje.

4) Een tweeoorige, eveneens glimmende, bruine tuitpot; de korte, ronde tuit is tegen het 1½ c.M. hooge, scherpe randje aangezet. De spiraalvormige windingen buiten op den wand zijn ondiep, de uitspringende standring is golfvormig getand met den duim, waarvan de afdruk nog zichtbaar is. Geheele hoogte 30½, opening 15, grootste breedte 28 c.M. Nos. 3 en 4 zijn Raerener steengoed met zoutglazuur.

5) Een hooge, naar boven vernauwende, grijswitte, zachtglimmende, versierde drinkkroes; geheele hoogte 23½, opening 5 c.M. 't Is fabrikaat van Siegburg (ten Oosten van Keulen) en werd aldaar genoemd Schnelle. Op den kroes is een deksel bevestigd geweest, wat merkbaar is aan de windingen boven aan den rand; bij de gevonden voorwerpen lag dan ook een heel verweerd en verbrokkeld deksel, waarvan scharnier en kopstuk nog te onderscheiden waren. De versiering bestaat uit 3 maal naast elkaar geplaatste, gelijke mythologische beelden, waarvan de hoofdfiguur in een staande ruit een gevleugelde, half ontbloote Venus is met een hart in de rechter- en een pijl in de linkerhand. Boven de Venus staat VNKVISCH, onder de boogvormige afsluiting van 't geheele beeld A. R.

We laten hier enkele aanteekeningen volgen over het aardewerk van Siegburg en van Raeren.

Het Siegburger steengoed bereikte zijn hoogsten bloei in de 16e eeuw; onze drinkkroes is uit het laatste kwart dezer eeuw. Het steengoed werd op de draaischijf gevormd van een uitstekend soort reine klei uit groeven, waarvan de oudste, sedert lang uitgeput, de Da-kaul genoemd werd. In Raeren werden (1619, 1756) de kleigroeven eveneens dae-kuilen genoemd. Het aan de lucht gedroogde vaatwerk werd gebakken in de zgn. Ulwerke (pottenbakkerijen). We vermelden dit, omdat te Brunssum, waar vóór eeuwen reeds een bloeiend pottenbakkersbedrijf uitgeoefend werd, de ovens, waarin de potten gebakken werden, oelovens heetten. De kleine, bruinroode drinkbekertjes zonder oor gaf men zelfs den naam ülkes. 't Woord oel komt van 't Lat. olla = pot. Te Brunssum heeft men, zeer terecht, een straat gedoopt met den naam Oelovenstraat. Tusschen Waubach en Rimburg treft men een Oelenveld aan. Ook het oude

Digitized by Google

woordje da, dae = klei vinden we terug in 't Limburgsche woord dauw-aarde = kleiachtige aardlaag.

De Siegburger klei had wegens hare verschillende voortreffelijke eigenschappen een groote bekendheid en werd zelfs van Keulen per schip o. m. naar Nederland vervoerd vooral ter fabricatie van aarden pijpen. Het soort klei, dat hiervoor gebruikt werd en helder wit brandde, werd pijpaarde (Pfeifenerde) genoemd.

Voor den handel van dit zeer gezochte Siegburger steengoed buiten het stadje zelf bestonden strenge maatregelen. Met vaste kooplieden van Keulen, die het monopolie van den verkoop van 't steengoed hadden, werden door de Siegburgsche pottenbakkers overeenkomsten gesloten voor een bepaald aantal jaren. Aan geen andere handelaren, dan die het gilde der pottenbakkers had aangewezen, mochten dezen hun fabrikaat afleveren.

Het Siegburger goed werd in de 16e eeuw oogenschijnlijk voor een klein prijsje verkocht; zoo kostten in 1552, volgens de prijslijsten der pottenbakkersgilde, 100 Schnellen 8 Mark (een klein zilveren geldstukje) en 100 bierpotten 5 Mark; de waarde van geld is evenwel betrekkelijk.

Bijna even beroemd als het fabrikaat van Siegburg, was dat van Raeren (Roren), twee uur ten Zuiden van Aken, thans bij België behoorende, vroeger liggende in het oude hertogdom Limburg. Ook hier is vóór eeuwen een nederzetting geweest van pottenbakkers, want er bevond zich een soort klei, die zich uitstekend leende voor het pottenbakkersbedrijf. Wegens dezen tak van nijverheid heette Raeren in den volksmond, ter onderscheiding van plaatsen met denzelfden naam, Kannen- of Schuttelkes-Roren.

De pottenbakkerskunst bloeide er vooral op het einde der 16e en in 't begin der 17e eeuw. Het grijze, maar vooral het bruine en geelbruine Raerener steengoed is wijd en zijd verspreid — ook namaak!

Beide fabrikaten zijn eenvoudig glad of versierd. De versieringen, vaak zeer kunstrijk, zijn figuren, ornamenten, voorstellingen uit de mythologie, de geschiedenis of het volksleven en geven een goeden kijk op zeden, gewoonten en kleederdracht van vóór eeuwen; niet zelden zijn ze ook van belang voor de heraldiek en genealogie. Van het Raerener versierde steengoed zijn bekend de zgn. baardkannetjes, waarop een mannekop met vollen baard prijkt en de drinkkroezen, waarop de boerendans is afgebeeld met o.a. het opschrift „Gerhet du mus daper blasen, so dansen di buren als weren si rasen enz.

Digitized by Google

Voor de versieringen, die op den wand van 't vaatwerk ingedrukt of opgelegd waren, werden gebakken modelvormen gebruikt, die gemaakt waren met behulp van vormen van zeer hard hout, waarin de vormsnijder, vaak een hoogstaand kunstenaar, de verschillende voorstellingen of beeldengroepen had gesneden en uitgestoken. Wilde de pottenbakker een stuk aardewerk met een versiering voorzien, dan werd de plek, waar de relieffiguur aangebracht moest worden, met een zeer weeke, verdunde klei bedekt, waarop dan de gebakken modelvorm ingedrukt werd. Kon de wand van het reeds in de lucht gedroogde stuk aardewerk dezen druk niet weerstaan, zooals dit bij onzen Siegburger drinkkroes het geval schijnt geweest te zijn, dan werd eerst op de modelvorm een laagje zeer weeke klei ingedrukt, vervolgens werd dit dunne laagje op de kan geplakt.

Houten vormen werden gebruikt bij eenvoudige ornamenten met grove lijnen, maar nooit bij 't aanbrengen van fijne, tot in bijzonderheden uitgestoken beelden of voorstellingen, omdat het harde hout het overtollige water van de verdunde klei niet vermocht op te zuigen; de zacht gebakken, betrekkelijk poreuze kleivormen daarentegen wel, wat een groot voordeel was voor het verkrijgen van een scherp en zuiver beeld.

De letters A. R., voorkomende op onzen kroes, staan op het vormbeeld; zijn derhalve de initialen van den ons onbekenden vormsnijder, tenzij de pottenbakker zelf den houten vorm gesneden heeft.

Het steengoed kreeg in den gloeienden oven een glimmenden glans, ontstaan door verdamping van zout. Onze lichtgrijze drinkkroes — het Siegburger fabrikaat over 't algemeen — is bedekt met een zeer dun zoutglazuur; dit in tegenstelling met het Raerener steengoed, dat een dikker glazuur heeft. De kleur van grijs aardewerk van Raeren is ook iets donkerder en heeft een licht blauwachtig tintje.

Heerlen. P. PETERS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Bijdrage tot de geschiedenis

van de

Voormalige heerlijkheid Schinnen

door

H. PIJLS, Burgemeester.

Digitized by Google

Digitized by Google

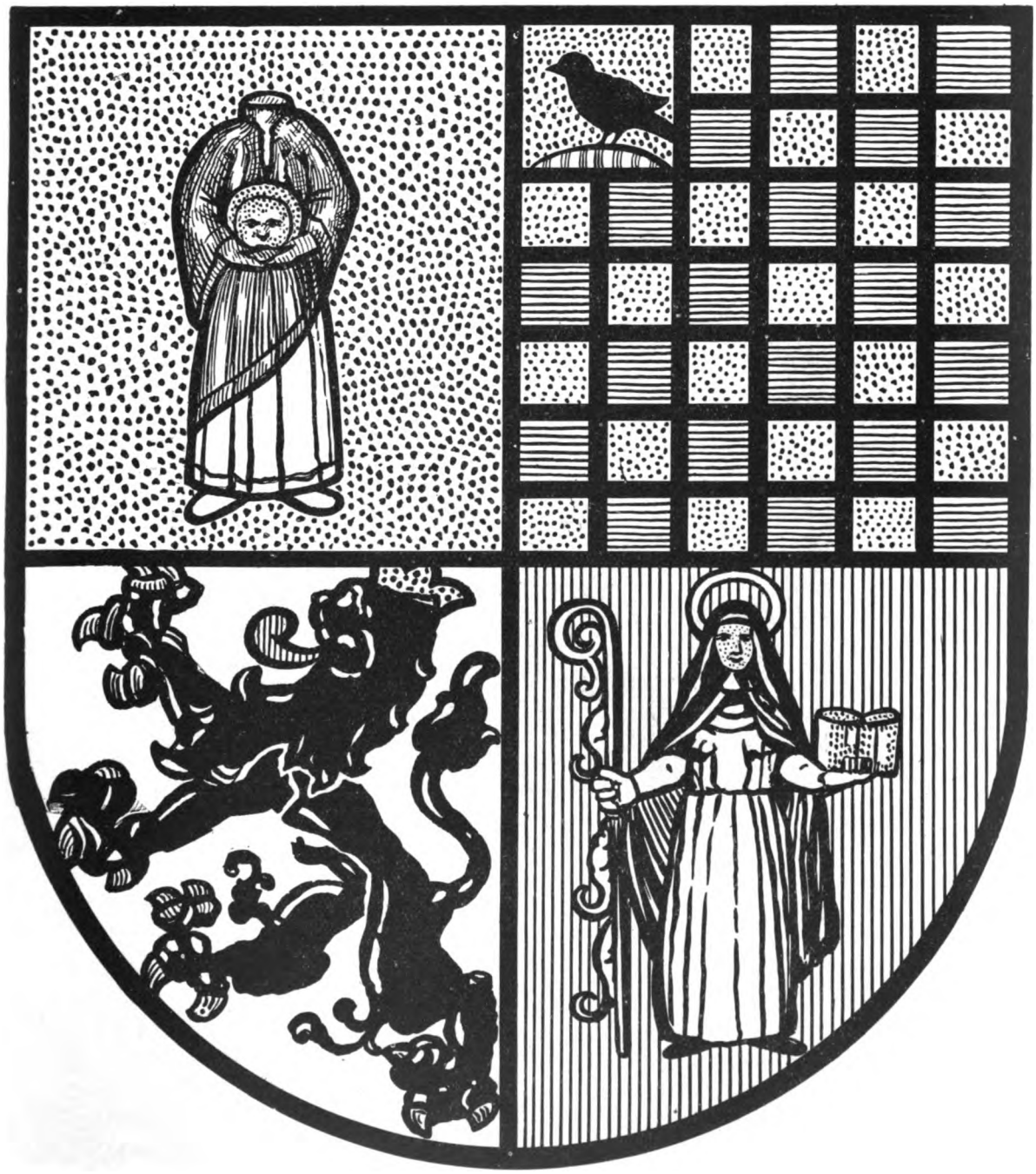

Wapen der Gemeente Schinnen.

Digitized by Google

Vergroote en gerestaureerde parochiekerk van Schinnen. Zuidzijde.

Digitized by Google

VOORWOORD.

Quisque amat patriam non
quia magnam sed quia suam.

In een deel der „Publications" las ik bovenstaand motto. Niets is meer waar dan dat.

Ik putte daaruit den noodigen moed te voldoen aan den plicht om mijne veeljarige studie en verzameling van aanteekeningen aan het licht te brengen, in de overtuiging dat Schinnen's ingezetenen en nageslacht en ook vele daar buiten het aangebodene, hoe onvolledig het ook velen blijken moge, dankbaar zullen aanvaarden.

Welk dorp, ja welke stad is schooner dan ons eigen dorp, ons dorp Schinnen met zijn schoone afwisseling van bouw- en weiland, van hooi- en broekland, met zijn duizenden boomen over berg en dal, doorsneden met zijn wonderschoone ravijnen, met de heerlijke boschjes waar moeder Natuur heur rijkste gaven kwistig biedt.

Schoon is de St. Servaas van Maastricht, schooner de Dom van Keulen, nog schooner is onze eigen dorpskerk waarin wij de H. Sacramenten ontvangen die ons vergezellen van de wieg tot het graf, tusschen wier grijze muren duizend jaren lang onze voorouders troost vonden in gebed en in wier omgeving hun begraven lichamen den dag van opstanding afwachten.

Nooit deed de Keulsche „Kaiserglocke" heerlijker klanken weergalmen dan Schinnen's oude „trump" wanneer zij „het Angelus" klept.

Aan de inwoners van Schinnen voor wie ik mijn leven lang werkte draag ik dit werk op, in de hoop dat het moge bijdragen tot meer uitgebreide kennis van de plaatselijke geschiedenis.

En hiermede heb ik voldaan aan den wensch van wijlen mijn vader C. J. Pijls die in zijne laatste levensjaren, onder aanwijzing van een hoop documenten en aanteekeningen over kerk en heerlijkheid mij opdroeg dit in een boek te verwerken. Aan mijn vader zaliger gedachtenis zij dan ook dit boek gewijd.

Digitized by Google

Mijne aanteekeningen zijn geput uit:

1°. de schepenregisters, leen-, laat- en cijnsboeken en de verschillende portefeuilles losse stukken aangaande de heerlijkheid Schinnen uit het Rijksarchief te Maastricht;
2°. het slotarchief van het Kasteel Geysteren;
3°. het kerkelijk archief van de Parochie Schinnen;
4°. het archief van het Bisdom Roermond en Luik;
5°. het familiearchief van den schrijver.

Openlijk breng ik hierbij mijn dank aan de heeren Dr. P. Doppler, Rijks-Archivaris, Dr. W. Goossens, chartermeester en J. van de Venne, commies, allen op het Rijks-Archief te Maastricht voor de zoo gewaardeerde bereidwilligheid waarmede zij mijne nasporingen vergemakkelijkten en met 's Ministers toestemming de stukken ten mijnent bezorgden; wijlen de oud-archivaris de heer Flament zij hier dankbaar herdacht.

DE SCHRIJVER.

Digitized by Google

Bijdrage tot de geschiedenis van de voormalige Heerlijkheid Schinnen.

HOOFDSTUK I.

§ 1. **Wapen van Schinnen.**

Bij Kon. Besluit van 7 Juni 1899 No. 14 werd aan de gemeente Schinnen nevenstaand wapen verleend, waarvan de beschrijving en de beteekenis is als volgt:

Gevierendeeld: I. in goud de H. Dionysius, gekleed in een witte tunica, waarover heen een toga van keel, houdende in beide handen zijn afgesneden hoofd, aangezicht en handen van natuurlijke kleur, het hoofd omgeven door een nimbus van goud.

II. geschakeerd van goud en azuur in zeven rijen, elke rij van zes vakken en een vrijkwartier van goud, beladen met een valk van natuurlijke kleur (van Maschereel).

III. in zilver een leeuw van sabel, getongd en geklauwd van keel, gekroond van goud (Schellaert van Obbendorf).

IV. in keel de H. Gertrudis, abdis van Nivelles, aanziende, aangezicht en handen van natuurlijke kleur, het hoofd omgeven door een nimbus van goud, gekleed in een wit kloostergewaad, waarover heen een mantel van sabel, houdende in de rechterhand den abbatialen staf van goud, waartegen drie muizen van natuurlijke kleur opklimmen en in de linkerhand een geopend boek.

Het geschakeerd wapen was dat van de eerste Heeren van Schinnen, die hunnen naam aan de Heerlijkheid ontleenden en in de 13e eeuw hier verbleven en van hetzelfde geslacht waren als de Maschereels van Wijnandsrade.

De klimmende leeuw is het wapen der Schellaerts, die van af 1403

Digitized by Google

tot aan de groote Fransche Revolutie in het bezit waren van de Heerlijkheid Schinnen. De H. Dionysius is de patroon der parochie, de H. Gertrudis is de 2de patrones.

§ 2. Grenzen, oppervlakte, bevolking.

De gemeente Schinnen ligt in het Mijndistrict. Zij grenst ten Noorden aan de gemeenten Geleen en Munstergeleen, ten oosten aan Oirsbeek, Amstenrade en Hoensbroek, ten zuiden aan Hoensbroek en Nuth en ten westen aan Spaubeek en Geleen.

Zij bestaat behalve uit het dorp Schinnen uit de elf volgende gehuchten, waarvan de meesten zich onderscheiden door hunne geaccidenteerde ligging.

Aan den noordwestkant Puth en Wintraak geheel op het bergplateau, Sweikhuizen in de berghelling en Daneken aan den voet van den berg. In het diep gelegen gedeelte liggen ongeveer in het centrum der gemeente, behalve het dorp Schinnen, de gehuchten Wolfhagen en Heisterbrug, aan den westkant achter de beek (nagenbeek) Nagelbeek met Hegge en Breinder en aan den oostkant Thull en Hommert.

De tegenwoordige oppervlakte der gemeente bedraagt 1448 Hectaren met 657 huizen; in 1774 waren deze getallen respectievelijk 1250 en 351. Het inwonertal was in 1615 circa 1400, in 1690 was het gedaald tot 1130, totdat het in 1754 wederom een hoogte van 1400 bereikte. Daarna steeg het getal inwoners zeer geleidelijk en bedroeg in 1775 circa 1600, in 1782 circa 1700, in 1790 circa 1800.

Ruim 30 jaren bleef het aantal zielen nu stationnair maar vermeerderde dan langzaam tot 2000 in 1900, 2209 in 1910, 2864 in 1920 en 3240 in 1926.

§ 3. Het dorp en zijn gehuchten.

Omtrent het ontstaan, vroegste geschiedenis en oudste bewoners van de gemeente Schinnen is weinig bekend.

Wijlen archivaris Habets en de geschiedkundige Ernst willen den naam Schinnen in verband brengen met de Sunici, een volkstam die zich, na uitroeiing der Euburonen door Julius Caesar, in deze streken vestigde. [1])

[1]) De sedert de 13e eeuw veranderde schrijfwijze als: „Scyne", „Scynne" (de Grieksche y = u), „Scinne", „Schinne" en eindelijk „Schinnen" laat moeielijk van den plaatsnaam eene andere afleiding toe.

Digitized by Google

Hoe dit ook zij, Schinnen was in de eerste eeuwen onzer jaartelling reeds bewoond.

Op de Moorheide werden bij het graafwerk voor het Retraitenhuis der Paters Jesuiten talrijke Romeinsche graven (IIde eeuw) blootgelegd; in het bezit van wijlen burgemeester Slanghen van Hoensbroek waren eenige glazen filolen uit den Romeinschen tijd, welke omtrent de kerk te Schinnen zijn gevonden; in den toren der Parochiekerk zijn vele Romeinsche pan- en tegelscherven en een Romeinsch-Korintisch kapiteel vermetseld.

De H. Dionysius als patroon der parochie wijst terug naar den Frankischen tijd, terwijl uit het Karolingische tijdperk veel puin werd ontgraven bij het uitdiepen van den grond in de nabijheid der kerk. Het benedendeel van den nog aanwezigen vierkanten Westtoren der parochiekerk en de Romaansche doopvont reiken tot circa het jaar 1100 terug.

Het oudste en meest volkrijke gedeelte der gemeente is ongetwijfeld het dorp Schinnen, waaraan de gemeente haar naam ontleende. Het bestaat thans uit de kom, de Velterweg, het Schuyteneinde, de Stationsstraat en Vonderstraat en had in 1761 220 inwoners, op 31 December 1859 272 en telt thans een bevolking van 840 zielen met 170 huizen en 7 andere gebouwen. Men vindt er het gemeentehuis, een bijzondere R.K. Jongensschool en de R.K. kerk met pastorie.

Het gemeentehuis, vroeger school, gebouwd in 1862, is een modern gebouw.

De pastorie werd in 1759 gebouwd door pastoor Hoen en werd in modernen tijd met siersteenen beplakt.

De tegenwoordige kerk werd gebouwd omstreeks het jaar 1100 en heeft nog een vierkanten Westtoren uit dien tijd. Deze is, behalve de westzijde die van mergel is, opgetrokken uit keien en ongelijke Kunrader steenblokken, waartusschen hier en daar Romeinsche pannen en tegels en een Korintisch-Romeinsch kapiteel uit de 2de of 3de eeuw. De kerktoren werd in 1829 en in 1916 aanmerkelijk in zandsteen verhoogd.

Oorspronkelijk eenbeukig bestaat zij thans uit driebeuken. De langwerpige achthoekige pijlers van het schip zonder lijst of kapiteel dragen thans spitsboogarcaden, terwijl het schip ook geheel met gotische gewelven voorzien is.

De zuidbeuk gedeeltelijk uit de 12de eeuw werd naderhand (1679 en 1878) belangrijk vernieuwd en verlengd. Zij bevat een dichtge-

Digitized by Google

metseld Romaansch poortje. De noordelijke zijbeuk uit mergel dateert uit de 14de eeuw en is in gotischen stijl opgebouwd.

Het baksteenen koor en dito dwarsschip werden in 1900 gebouwd volgens plannen van architect Tonnaer.

De kerk bevat 18de eeuwsche biechtstoelen, een preekstoel uit 1758 en een orgelgalerij in Louis XV stijl. De Romaansche vierkoppige doopvont is uit circa 1100.

Van de ornamenten is de mooie zilveren stralenmonstrans uit de 17de eeuw het mooiste sieraad. [1])

Het orgel dateert uit 1835, de klokken uit 1854.

Eenige jaren geleden werd door schrijver dezes bij het herstellen van den kerkvloer eene zeer oude fundeering gevonden in den vorm van een halve cirkel, die op de torenmuur aansloot en die waarschijnlijk de fundeering is van Schinnen's eerste klein kerkje. [2])

De vroeger zoo talrijk in vakwerk gebouwde met riet of stroo gedekte, witgekalkde huisjes zijn in de laatste jaren meestal door nieuwere sterker gebouwde huizen vervangen. Het oude cachet hebben beter de gehuchten bewaard.

Daneken, Danheide, Danheike, Daneckkem, ligt aan de dennenheide en grenst aan de gemeente Geleen.

In de oude stukken waarin de gehuchten van Schinnen worden opgesomd, komt de naam Daneken niet voor. In 1698 eerst vinden wij dit gehucht als behoorende tot Schinnen vermeld.

De omstandigheid dat het kerkelijk niet tot Schinnen maar tot Geleen behoort [3]) en de aanwezigheid van ridders en een kasteel of slot in de middeleeuwen wijst er misschien wel op dat het eerst in lateren tijd bij de heerlijkheid Schinnen gevoegd werd.

Daneken telt thans 9 huizen met een bevolking van 90 zielen.

Sedert enkele jaren is er een ring-ovensteen gevestigd met eene capaciteit van 5 millioen steenen.

Volgens Ernest, Histoire du Limbourg, VI blz. 15 komt voor ridder Hendrick van Danheike als getuige bij een schenkingsakte dd. Aug. 1253 ten behoeve der Abdij van Val-Dieu. Op blz. 33 op. cit. komt

---

[1]) Aan den voet staat te lezen: Walraaf Schellardt en Maria Heen, Heer en Vrouwe tot Schinnen 1628. Aan de andere zijde: Renovatum per Mariam Ernestinam Baronissam de Schellardt Dominam actualem in Schinnen 1758.

[2]) Hiernaast eene teekening van een bekend deskundige zooals dat kerkje kan hebben uitgezien.

[3]) Een spreekwoord uit den bokkenrijderstijd zegt: „Die van Daneken te Schinnen aan de galg en te Geleen op het Kerkhof".

Digitized by Google

voor Gerard ridder van Daneken als getuige in eene schenkingsakte van Februari 1276 ten bate van den Bisschop van Luik. Volgens de betrekkelijke leenbeschrijving komt voor als eerste ophelder Dyrck van Daneken, der alde op het slott.

Puth. De naam komt voor als Put, Putte en Puth en maakt het waarschijnlijk dat dit gehucht aan een waterput zijn naam ontleent.

Wij vinden het voor het eerst in de geschiedenis vermeld in een acte van 1377 waarbij ridder Jan van Putte als scheidsrechter optreedt in een geschil tusschen het klooster Godsdal en Godart van der Vort over het reinigen eener waterlossing te Spaubeek (Franquinet, Oorkonden St. Gerlach blz. 71).

Op St. Paulusavond Conversio 1441 verklaren Jonker Leonard van Retersbeck en Lena zijne echtgenoote schuldig te zijn aan Steven van Brempt en Catharine zijne huisvrouw eene jaarrente van 4 mud rogge, waarvoor hij tot onderpand stelt zijne hoeve te Puth, leenroerig aan het Huis van Schinnen (Slangen, Markgraafschap Hoensbroek, blz. 212).

De bevolking van Puth bedroeg in 1761 379 inwoners, in 1860 489. Het had op 31 December 1927 728 bewoners.

Een openbare school kreeg het gehucht eerst in 1865, terwijl in 1925 eenige schoollokalen der openbare school als kapel werden ingericht.

Het was op Zondag 2 Augustus van dat jaar, dat te Puth met medewerking van de parochiale geestelijkheid en Gemeentebestuur, in de aldaar doelmatig tot kerk ingerichte schoollokalen, de eerste H. Mis werd gedaan door een zoon van Puth, Pater Canisius Louis. Wijlen Deken Lumens zal voor de medewerking steeds in dankbare herinnering blijven bij de inwoners van Puth en niet minder het viertal mannen als wijlen J. E. Meijs, Piet Linssen, Hub. Stevens en Piet Knooren, die zich tot een comité vormden en in korten tijd er in slaagden de noodige bewilligingen en gelden te verkrijgen, die voor de stichting noodig waren. De kerk werd bij de inzegening door Deken Lumens gesteld onder het patronaat van den H. Petrus Canisius, de eerste kerk van het diocees die dezen heilige als patroon aannam. Als eerste Rector aan de hulpkerk te Puth werd ingaande 1 October 1925 benoemd de WelEerw. Heer Martinus Alberts, geb. te Limbricht 30 Sept. 1889, kapelaan te Elsloo.

Bij het aanleggen van een der nog bestaande putten (aan het vroegere huis Fokens) in 1854 had eene instorting plaats waarbij

Digitized by Google

Leonard Ronden en Jacob Fleck, beiden uit Gangelt, het leven lieten.

Sweikhuizen. Waarschijnlijk moet aan den naam beteekenis worden gegeven van: „twee huizen" zooals Einighausen (Einekoesen) doet denken aan eene buurt waar één huis stond.

Eene heerlijke wandeling heeft men vanaf Daneken, nabij het station Geleen, in de richting van Spaubeek. Aan de linkerzijde verheft zich de grond allengskens tot een bergketen, in wier golvende helling heerlijke boschjes met bouw-, weilanden en boomgaarden elkaar afwisselen.

Het geheele gebergte is aan zijn voet omzoomd door de vroeger kristalheldere Geleenbeek. Wanneer de wandelaar of de treinreiziger in de maanden April of Mei zijne blikken zuidwaarts wendt, dan ziet hij op de helling van het gebergte niets anders dan een zee van witte bloemen, in wier midden een kerktorentje prijkt, dat hem zegt: „hier ligt Sweikhuizen".

Inderdaad de huizen liggen als bedolven onder de met heerlijke bloei prijkende vruchtboomen.

Vroeger was van uit Geleen het dorpje niet bereikbaar. Sedert het jaar 1864 geeft de brug over de beek aan de Biesen toegang daarheen. Eerst komt men over den Biesenderweg in „de Laak". De weg voert dan, steeds meer stijgend, langs den vroegeren „Pesch" naar Sweikhuizen, welks centraal punt het kerkpleintje of „de Pley" is. Dáár stond, wellicht langer dan 300 jaren geleden, een groot kruis met Christusbeeld. Op geregelde dagen en tijden kwam Sweikhuizen daar bidden. „Sweckhuijsen Crucifixum adorat" zoo staat te lezen onder het kruis van den gevelsteen van het aan „de Pley" gelegen kerkske. En het diepgodsdienstige Sweikhuizen bleef aan deze schoone leuze steeds getrouw.

De kapel en de Rector, welken men te Sweikhuizen vroeger wel eens met zekere trotsheid „onze heer pastoor" noemde, staan bij de Sweikhuizenaren in hoog aanzien. Het dorp, dat van den noordwestkant vóór het bouwen der Biesenderbrug door de Geleenbeek geheel was afgesloten, had van de andere zijde geen gemakkelijken toegang naar het overige deel der gemeente wegens den berg, die het daarvan scheidt.

Geen wonder, dat de behoefte aan een eigen bedehuis zich steeds meer deed gevoelen. Reeds tijdens pastoor Gielen te Schinnen (1673—1678) werden pogingen gedaan tot het verkrijgen eener kapel.

„s Weckhuysen Crucifixum adorat". Dit tijdvers geeft aan het

Digitized by Google

Oude doopvont in de kerk te Schinnen.

Digitized by Google

Kerkje van Sweijkhuizen.

Oude preekstoel in de kerk van Sweijkhuizen.

Digitized by Google

Romeinsche vondsten op de Moorheide.

Digitized by Google

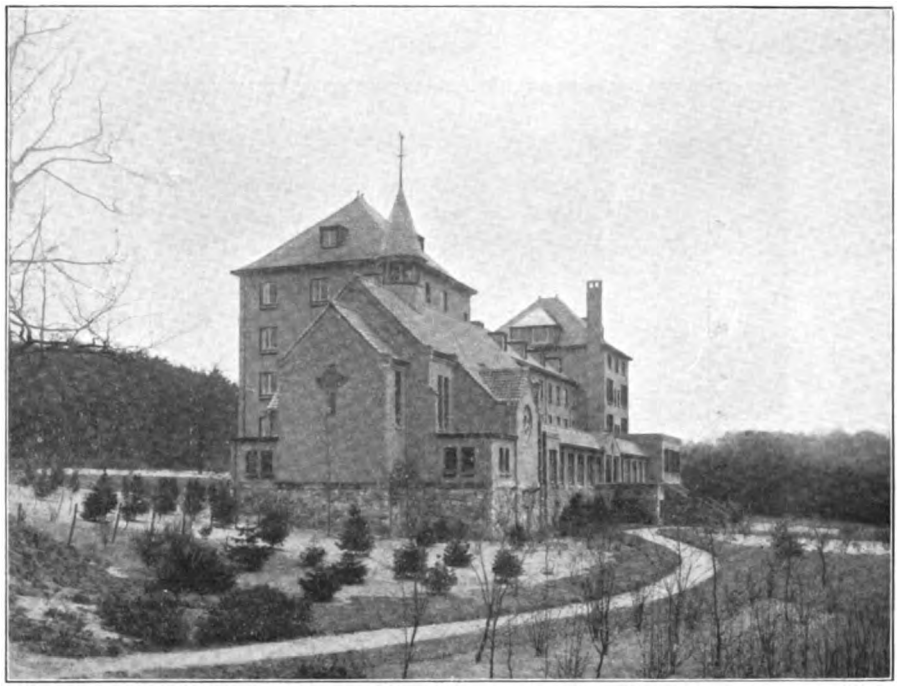

Retraitehuis. Noord-Westzijde.

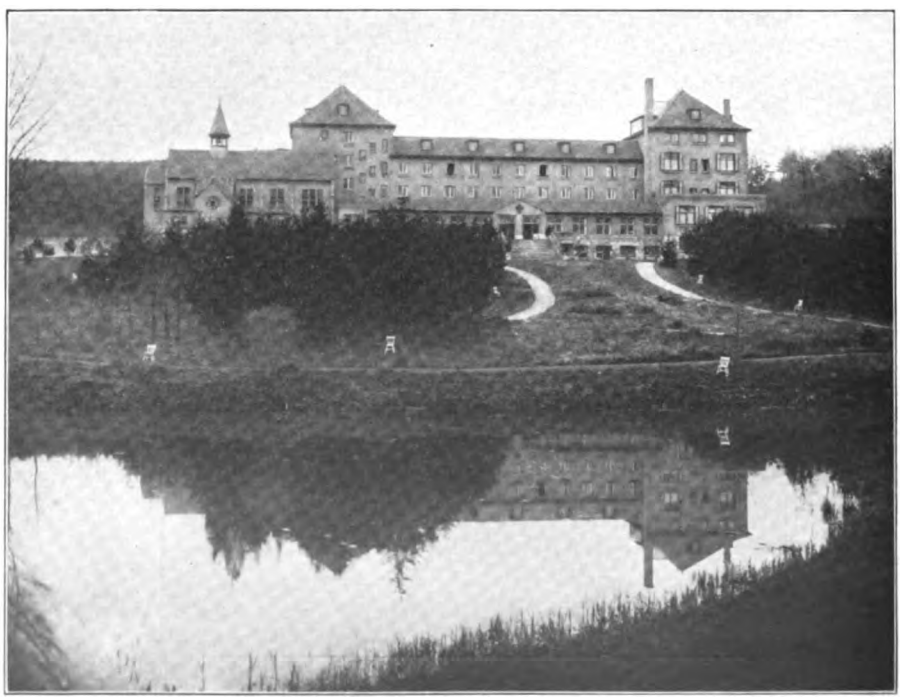

Retraitehuis. Zuidzijde.

Digitized by Google

jaartal 1739. Toen woonde te Sweikhuizen de energieke en invloedrijke Reinerus Hagens, Secretaris van de Schepenbank van Schinnen en Amstenrade en Schout der heerlijkheid Nuth, tevens stadhouder van de leenhoven van Schinnen en Geleen. Door zijn huwelijk met Maria Anna Fabritius, zuster van den Rolducschen Abt en van den Schout van Schinnen en vooral door zijn kennis stond hij in hoog aanzien. [1])

Op 1 Maart 1739 vergaderden ten huize van Reinerus Hagens (thans bewoond door H. Pijls en het vroegere huis Cals) de meestgeërfden van Sweikhuizen, welke waren: Reinerus Hagens, Dirk Vroemen, Hendrik Lienaerts, Adam Gielen, Mewis Baggen, Jan Diederen, Everard Smeets, Jacob Hermens, Lambert Diederen, Peter Brouns, Peter Gielen, Jacob Vroemen, Weduwe Hennen, Joës Nacken, Joës Hamers, Dirk Franssen, Michiel Klinckhamers, Math. Thomassen, Dirk Hoen, Jan Wijnen, Peter Beckers, Jan Martens en Willem Kisters, allen vast besloten niet te scheiden zonder het eens te zijn over het spoedig begin met den bouw der kapel. Hagens begon met eene gift van 100 patacons, terwijl de anderen ieder naar hun vermogen voor flinke bijdragen in geld of in natura teekenden, stichtingen deden en gratis hand- en spandiensten toezegden. Hagens werd belast met de directie en leiding van het bouwwerk, terwijl hem werd toevertrouwd het recht van collatie tot de benoeming van de geestelijke bedienaren der kapel onder voorwaarde, dat daarvoor zouden in aanmerking komen op de eerste plaats priesters uit Sweikhuizen, bij het ontbreken daarvan priesters uit de heerlijkheid Schinnen of uit het Spaansch gebied.

---

[1]) In het register van het Kerkbestuur staat „Fredericus" hetgeen moet zijn: Reinerus. Deze Reinerus werd geboren te Sweikhuizen 19 Juni 1687, zoon van Frederic en Maria Diederen. Frederic was schepen en secretaris van de schepenbank te Schinnen, overleed te Sweikhuizen 4-3-1714 en werd te Spaubeek, zijne vermoedelijke geboorteplaats, begraven. Reinerus huwde 15-2-1727 met Maria Anna Fabritius, dochter van Adam (schout te Schinnen) en Maria Libotte (uit Luik). Uit hun huwelijk werden o. m. geboren:

Petrus Reinerus 17-8-1733. Deze werd doctor in beide rechten en schout te Obbicht. Hij overleed 15-3-1781 aan eene beroerte bij zijn oom Adam Louis Fabritius, schout te Wijnandsrade op het kasteel aldaar en werd daar in de kerk begraven.

Joannes Henricus 16-12-1736. Hij was in 1764 officier vaandrig in het regiment van Prins van Birchenfeldt, in dienst bij den Keurvorst van den Paltz in Beieren en kocht op 15 Juli 1765 van Baronesse van Geijr Schweppenberg het adellijk leen en riddergued Passart Nieuwenhagen, groot 80 bunders, alwaar hij in 1784 nog woonde met zijne vrouw Joanna Catharina van Dijk.

Digitized by Google

Er werd nog een fonds gesticht van 200 pattacons tot onderhoud van een Rector.

Bij akte van cessie werd 20 Aug. 1739, in presentie van de eerwaarde heeren Lemmens en Fabritius, door Mathijs en Maria Schorens afstand gedaan van een stuk weiland gelegen aan den Pley, tot bouwterrein voor de kapel.

Den 17 Juni 1739 kwam de Bisschoppelijke goedkeuring tot bouwen, terwijl den 30 Aug. daaropvolgend daartoe octrooi werd verleend door den Souvereinen Raad van Brabant.

De heer Hagens mocht echter niet het geluk hebben zijn zoo lang gekoesterde wensch verwezenlijkt te zien. Hij overleed den 1 Oct. 1739. In zijn plaats werd met de leiding van het werk belast zijn zwager de schout Fabritius en de pastoor (Petri) van Schinnen.

Met den bouw werd toen dadelijk begonnen en deze werd zoodanig voortgezet, dat, dank zij de dienstvaardige hulp van de inwoners van Sweikhuizen, de Hoogeerwaarde Heer Meijers, deken van het Land van Valkenburg, namens den Bisschop op 11 Oct. 1740 de kapel met meubelen en ornamenten, na visitatie, in orde kon verklaren.

Zeer merkwaardig is de preekstoel der kapel wegens zijn beeldwerk. De H. Dominicus in de middenpaneel doet vermoeden, dat hij afkomstig is uit een Dominicanerkerk.

De torenklok bevat het opschrift: „In hon. Jesus Mariae Ioseph 1758 Swekhesen. Chaudoir".

Met het beheer der kapel waren steeds belast twee kapelmeesters te benoemen door de schepenbank van Schinnen, op advies van der pastoor. Als zoodanig komen o. a. voor: Joannes Vrouenraets en Geert Voncken, door de Schepenen op 15 Dec. 1789 benoemd. Speciaal geschiedde deze benoeming wegens het slechte beheer van den laatsten Officiant. Deze kapelmeesters hadden niet zelden met groote moeilijkheden te kampen. Volgens aanteekening, in het, te Sweikhuizen berustend register, door de kapelmeesters Joës Vrouenraets en Geert Voncken, werd krachtens verbod der Fransche regeering op Zondag vóór St. Bartholomeus in 1797 door den deservitor in de kapel de laatste H. Mis gedaan. En, zoo schrijft een der kapelmeesters, op 4 Sept. 1797 heb ik het Crucifix moeten bekleenen (met leem bezetten) om hetzelve niet behoeven uit te breken. Het bevel der Fransche Regeering was, dat alle kruisen langs wegen en op de kerken moesten verdwijnen. Op 30 Maart 1799 kwam

Digitized by Google

order van den Franschen Meijer Van de Bergh de torenklok binnen 24 uren te Schinnen in te leveren. De klok werd echter niet ingeleverd en vond eene bergplaats in den grond. Op den 2en Juli 1799 werd op order van genoemden Meijer het kruis van den toren afgebroken, waarvoor den leiendekker 15 Schillingen betaald werd. Van eene vordering op 2 Januari 1803 tot overgave van alle documenten, rakende het kapelbeheer, maakte men zich af met de bewering, dat alle aanwezige documenten betrekking hadden op armenzorg en dat de kapel geene goederen bezat.

Als tijdelijke officianten vanaf de stichting der kapel komen voor de volgende priesters:

1740. *Franciscus Arnoldus Fabritius,* geboren te Wolfhagen-Schinnen 4-1-1695, zoon van den schout Adam en Marie Libotte. Hij overleed te Sweikhuizen 8-5-1742. Op 28 Mei 1724 werd voor de Schepenbank alhier door zijne broeders Guilielmus Josephus, Adam Ludovicus en zijne zuster Maria Anna bij gelegenheid zijner priesterwijding tot zijn onderhoud afstand gedaan van de tiend te Sweikhuizen ter waarde van 1400 pattacons. Daar echter wegens den slechten tijd deze tiend jaarlijks slechts 50 pattacons opbracht, cedeerden zij nog ten behoeve van hun broeder jaarlijks 20 vaten rogge uit de Nobernest-pacht.

In 1789 fungeerde als Officiant *Joannes Deumens.* Hoelang voor of na dien tijd is niet bekend. Hij was tevoren primissarius te Bingelrade, alwaar zijn oom Willem Deumens (de beurzenstichter) pastoor was. Hij was de zoon van Barthel (de schepen) en Maria Hagens en woonde te Nagelbeek „ingen Wei" (huis Petri), alwaar hij overleed in April 1818.

Joannes van den Elsden, vroeger pastoor te Mechelen a. d. Maas, welke overleed in zijne woonplaats te Sweikhuizen 7-2-1813, oud 65 jaren.

Franciscus Nicolaas Delheid (niet Delahaye zooals in register te Sweikhuizen), zoon van Jean Damiaan en Maria Josina Fabritius. [1])

[1]) Jean Damian Delheid was doctor in de medicijnen parochie St. Madeleine te Luik. Zijne vrouw Maria Josephina Fabritius, geb. te Wijnandsrade 13-1-1721, dochter van Adam Leod. en Josine Dieteren. -- Verdere kinderen van Delheid-Fabritius te Luik geboren waren: Maria Francisca Philippine, die overleed te Schinnen 7-8-1834 en Maria Ludovique Regina, die overleed te Schinnen 2-6-1831. Deze woonden ten huize van hun oom Thomus Philippe Fabritius, scholtis van Schinnen, welke ongehuwd overleed te Wolfhagen 14-12-1797. De twee zusters werden genoemd „de Joeffere van Wolfhagen". De Dames van Schinnen gingen er geregeld heen om zich in het Fransch te oefenen.

Digitized by Google

Pater Benedictijn. Geboren te Luik, overleed alhier 10 Juli 1805, oud 43 jaren en 10 dagen.

Jan Andries van Mulcken komt voor in 1818. Was president kerkmeester aan de kerk van Schinnen. Vermoedelijk afkomstig uit Hillensberg.

Joannes Hamers, Pater te Munstergeleen. Hij deed te Sweikhuizen Mis, alle Zon- en Feestdagen.

Verder komen nog voor als zoodanig de eerw. heeren *Lemmens* ca. 1740 en *Janssen* begin 19e eeuw.

Bij ontstentenis van bedienaren bineerden steeds te Sweikhuizen de kapelaans van Schinnen.

Intusschen hadden de ingezetenen van Sweikhuizen niet stil gezeten om een fonds te vormen tot onderhoud van een vasten bedienaar. Bij akte van 14 Nov. 1808, verleden voor notaris J. M. Luyten te Geleen, verbonden zich hoofdelijk tot jaarlijksche betaling van fr. 300 als vast tractement van den te benoemen rector, de te Sweikhuizen wonende Jan Vrouenraets, Jan Cloots, Jan Willem Kisters, Jan Schutgens, Godfried Stassen, Hendrik van Oppen, Hendrik Gielen, Jan Theod. Diederen, Theod. Hausmans en Jan Loijens, totdat bij gelegenheid eener fundatie in 1840 door Mevrouw Anna Philipine van Slijpe, wed. Jan B. Schoenmaekers te Vliek-Ulestraten (op een andere plaats lees ik te Kleine Biesen), een verzoek aan den Bisschop eindelijk een gunstig gevolg had en de kapel door de Regeering werd erkend.

Als vaste bedienaren der kapel komen voor de volgende Rectoren:

1. 25-3 1841—1844. *Paulus Joseph Goossens,* geb. te Schinnen 22-8 1811, zoon van Jan Jacob en Maria Agnes Knubben. Hij was tevoren kapelaan te Peer (Bisdom Luik) en overleed in zijn geboortehuis te Schinnen als oud-pastoor van Merkelbeek den 2en Februari 1884.

2. 1844—1854. *André Cleijnen,* geb. te Noorbeek in 1810, zoon van Pierre Joseph en Marie Cath. Feney. Overleed als pastoor te Eijs.

3. 1854—1862. *Martinus Volders,* geb. te Eijs, 10-8 1794, zoon van Joannes Wilhelmus en Anna Elisabeth Hollants. Was vanaf 1851 kapelaan te Oirsbeek, komend van Stamprooi naar Sweikhuizen, overleed als rustend pastoor, vermoedelijk te Geleen.

4. 1862—1873. *Hendrik Peters,* geb. te Amby 6 Juni 1815, zoon van Henry en Marie Gertrude Honé, overleed als pastoor te Obbicht in Juli 1873.

Digitized by Google

5. 1873—1879. *Joannes Hubertus Maessen,* geb. te Peij-Echt 16-3 1830, zoon van Peter Jan en Josephina Meeuwissen, was tevoren achtereenvolgens kapelaan te Heijen, Wanssum en Schinveld. Van Sweikhuizen ging hij als pastoor naar Born (Mei 1879) en van daar naar Peij, alwaar hij overleed 15 Juli 1900.

6. 1879—1892. *Marie Leon Hubert Nuchelmans,* geb. te Hulsberg 28-11 1850. Zoon van Marie Victor Hubert en van Christina Rosa Goossens. Was tevoren kapelaan te Maastricht. Vertrok van Sweikhuizen als pastoor naar Broeksittard en Brunssum. Hij overleed in het St. Elisabeth's klooster te Kerkrade najaar 1927.

7. 1892—1894. *Jan Mathijs Hennus,* geb. te Voerendaal 19-11 1818, zoon van Willem en Joannes Peusens. Was te voren achtereenvolgens kapelaan te Kessel en te Schinnen. Overleed te Sweikhuizen 8-1 1894.

8. 1894—1903. *Jan Dominicus Lebens,* geb. te Munstergeleen 12-2 1856, zoon van Jan Arnold en Maria Sophia Hellebrand, werd, kapelaan van Houthem zijnde, benoemd tot rector en vertrok als pastoor naar Borgharen in Oct. 1903. Overleed als rustend pastoor te Maastricht in Februari 1927.

9. 1903—1912. *Joannes Petrus Hubertus Simons,* geb. te Buggenum 21-5 1864, zoon van Caspar Hubertus en van Jacoba Agatha Bos. Te voren kapelaan te Herten. Vertrok als pastoor naar Doenrade in Dec. 1912.

10. 1912—1917. *Barth. Marie Hub. Canisius Hermans,* geb. te Sittard 14-5 1866, zoon van Jan en Anna Maria Wegenaar. Werd, kapelaan van Heer zijnde, benoemd tot rector en vertrok als pastoor naar Linne in Aug. 1917.

11. *Hubert Eugène Bemelmans,* geb. te Maastricht 27-10 1867, zoon van Jan Mathijs en Maria Cath. Kerkhofs. Was te voren kapelaan te Ambij en te Margraten en vertrok als pastoor naar Dieteren in September 1919 en naar Grathem in 1927.

12. 1919—1923. *Martinus van Mulken,* geb. te Elsloo 12-5 1871, zoon van Mathias en Margaretha van Mulken. Werd, kapelaan te Maasbracht zijnde, benoemd tot rector. Sedert Aug. 1923 pastoor te Ubaghsberg en overleed in het Sanatorium te Heerlen 25 Juli 1927.

13. 1923— . *Joannes Wilh. Raeven,* geb. te Ulestraten 15-3 1884, zoon van Jan Hendrik Joseph en Maria Ida Haagmans. Kapelaan van Schinveld zijnde, werd hij benoemd tot rector.

De watervoorziening was te Sweikhuizen niet gemakkelijk. De

Digitized by Google

eenige op het hoogste punt gelegen waterput heeft eene diepte van circa 50 meter. De waterleiding heeft thans in den nood voorzien. Bij het graven van een waterput aan het huis bij het kerkpleintje, vroeger bewoond door den organist Jan Boijens had op 5 Juni van het jaar 1858 door instorting een groot ongeluk plaats. De puttenmaker Hubert Schmitz uit Freisheim, Kreis Euskirchen werd op eene diepte van 50 voet bedolven door het instorten van den put.

Wegens de heerlijke ligging van Sweikhuizen is het de moeite waard eene wandeling er om heen te maken.

Uitgaande van het kerkplein komt men in den Sleyerweg, een ravijn met enkele huisjes, zomers zoo idyllisch schoon. Over het Sleyerveldje leidt een voetpad door het Biesenderbosch met een heerlijk panorama naar den Maaskant, tot aan den Pepersberg, alwaar de gebouwen met den banaalmolen van St. Jans-Geleen in spekmuurwerk in het volle zicht liggen. De eigenlijke hoeve en molen zijn in goeden staat, zoo echter Graaf Aert Huyn van Amstenrade, Heer van Geleen, de verdienstelijke Gouverneur van het Land van Over-Maze hier zou neerzitten, zou hij tranen schreien over de bouwvallen van zijnen burcht. Aan den Pepersberg komt men in den Beukenboomsweg, welke het Sweikhuizender bosch scheidt van de Moorheide gelegen aan den voet van den berg. Bij het bouwen van het Retraitenhuis in het jaar 1924 werden op eene oppervlakte van circa een hectare eene groote menigte grafurnen opgedolven met lijkasschen en restjes van beenderen en enkele met bijgaven als fibula's en dergelijke, tevens eenige fleschjes, alles van Romeinschen oorsprong. Ongeveer 2000 jaren geleden was dus de Moorheide eene begraafplaats voor menschen.

De Moorheide was het onvergetelijke schoone beukenbosch van weleer, waarin honderden eeuwenoude beuken met hun baldakijn van takken en groen de monumenten waren op de graven dier heidenen.

Het is op deze stille plaats van piëteit en verheffend natuurschoon, dat thans prijkt het R.-K. Retraitenhuis in de Mijnstreek, het sanatorium voor 's menschen ziel. [1])

Het is de verheerlijking van den Christus op de graven der heidenen.

---

[1]) Alhoewel het Retraitenhuis in de gemeente Schinnen ligt, noemen de paters hetzelve, ter wille van het reizigersverkeer, het Retraitenhuis te Spaubeek, daar het gebouw ligt in de nabijheid van het station aldaar.

Digitized by Google

Daar waar de Moorheide eindigt in de laagte tegenover de vroegere lange wei van Stammen (thans bosch), is de zoogenaamde pikeursplaats, welke haar naam ontleent aan het volgende feit. Tusschen de heeren van Schinnen en St. Jans-Geleen werd vroeger lange jaren een proces gevoerd om het bezit van den daar uitspringenden bek van de Moorheide. Na een jachtfeest bij den heer van Schinnen zou op gemelde plek het geschil aangaande het stukje grond uitgevochten zijn door een duel tusschen de pikeurs van beide partijen. Of daarbij dooden gevallen zijn, zegt de traditie niet. Maar het lapje grond bleef bij de Moorheide, om bij het bouwen van het Retraitenhuis, bij ruiling voorgoed bij het daarnaast liggend perceel te worden ingemeten.

Een eindje verder voert een zeer steile weg over den Driesch naar Stammen. Het oog wordt getroffen door de kleurenpracht van boomen en struiken, van bloemen en planten, door de fantastische vormen van de beboschte heuvels. Ruim 30 jaren geleden stonden daar nog een paar honderd woudreuzen, eiken en beuken, waarbij er van ruim 5 meter omtrek en was de hooge bergkruin begroeid met eene groep buitengewoon zware en lange „pinus silvester". En hier is het ergens, onder dit heerlijk geboomte, dat in de jaren 1743—1752 door het spelen van zijn luit de Keuckelaer van Hommert, een der aanvoerders van een bende bokkenrijders, zijn trawanten tot verzamelen het teeken gaf.

Voorbij den hof Stammen komt men door de allée, aldus nog genaamd omdat die weg, ruim dertig jaar geleden, een prachtige laan was van reuzeneiken. Aan het einde van dien weg staat de processieboom, eene linde, waaraan nog tijdens deken Paquay de zegen gegeven werd bij het trekken der groote bronk. Op dit punt geniet het oog van een heerlijk panorama naar den Oost-westkant. Aan den voet van den berg ligt het huis Schinnen, waar eens de machtige Van Schellaerts woonden. Als horizont heeft men de hoogten van Ubachsberg en Kerkrade. Over den Stammenderweg en den Koolweg komt men op den Danekerberg, het hoogste en schoonste punt van Schinnen, de plek waarheen de galg vanuit de Hondskerk werd overgebracht. Hier moest in de jaren 1740—1752 menig lid van de bokkenrijdersbende zijn misdadig leven laten, hoog opgestropt aan de galg.

De bevolking van Sweikhuizen was in 1761 169 inwoners, in 1859 283 inwoners in 63 huizen, op 31 Dec. 1921 343 inwoners in 65 huizen.

Digitized by Google

In het jaar 1925 werd dit dorpje verrijkt met een mooi en doelmatig patronaatsgebouw, gelegen naast de pastorie.

Het kleine schilderachtige gehucht *Heisterbrug* met zijn in vakwerk opgetrokken molen, ontleent waarschijnlijk zijn naam aan het broekland waaraan het gelegen is, Het Duitsche Heisterbruch (broek van heesters).

Het Huis Schinnen of *Ter Borg* ligt op een omgracht terrein en bestaat uit vier rechte vleugels, die een hof omsluiten. De halve voorvleugel en de rechtervleugel dienden als heerenhuis, de verdere gebouwen als boerderij. Het gebouw is geheel opgetrokken uit baksteen en gedekt door zadeldaken welke afgesloten worden door geveltoppen met gezwenkte kanten. Over een brug, vroeger ophaalbrug, heeft men, door een eenvoudigen poortingang, toegang tot den hof.

Bezienswaardig is de trappenhal met monumentalen eikenhouten bordestrap, voorzien met vierkante schuinoploopend geprofileerde balusters. Een der vier met stuczoldering voorziene benedenzalen is naar den hof toe uitgebouwd tot een rechthoekige kapel, waarin een houten Korinthisch altaartje. Deze kapel werd op 8 Juli 1625 door den Roermondschen bisschop A Castro gewijd. In het jaar 1400 was op het huis Schinnen reeds een altaar toegewijd aan de H. Maagd Maria. De kapelaans der parochiekerk van Schinnen waren gemachtigd in de slotkapel te bineeren. Slechts eenmaal vinden wij gewag gemaakt van een rector dezer kapel, nl. Ulrichs in 1718. [1])

Het heerenhuis zoowel als de boerderij zijn omstreeks 1700 opgetrokken op eikenhouten balken welke gedragen worden door in den grond geheide eikenhouten palen.

Achter het kasteel ligt een omgracht verhoogd terrein, de zoogenaamde „berggaard", de plaats waar de middeleeuwsche burcht van Schinnen vroeger gelegen was.

Groote zware fondamenten en puin van gebouwen, zooals zware dikke leien, zitten er nog in den grond.

Links voor het kasteel ligt de 17e eeuwsche banwatermolen, in vakwerk gebouwd met de oude wachtstove voor de bewakers van het kasteel.

Rechts van de oprijlaan prijkt tusschen vier lindenboomen een monumentaal hardsteenen kruis, opgericht in 1758 door de toen gebiedende Vrouwe Maria Ernestine van Schellaert.

---

[1]) Habers, Geschiedenis van het Bisdom Roermond, deel III blz. 394.

Digitized by Google

Ter Borg. Voorzijde.

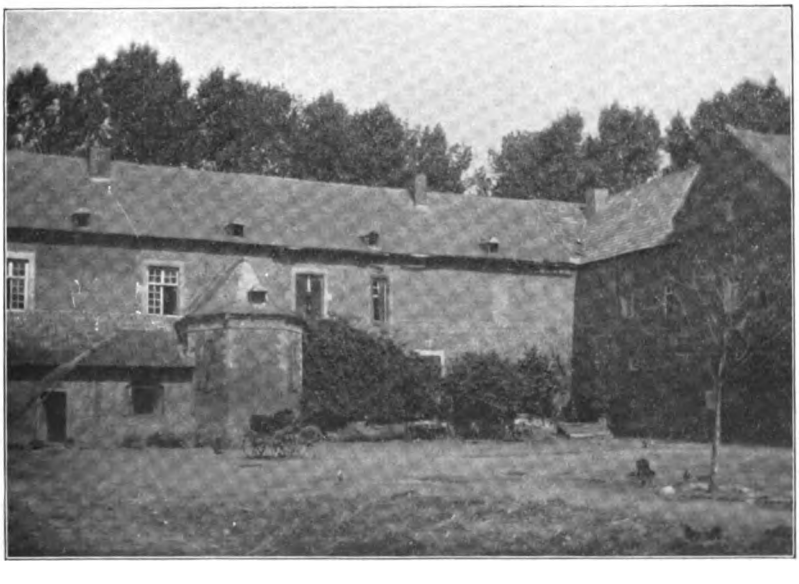

Ter Borg. Binnenhof.

Digitized by Google

Fabritiushuis. Voorzijde.

Fabritiushuis. Zijaanzicht.

Digitized by Google

Op den voorkant staat „SaLVos faCIas DoMIne SChInnenses". Het voetstuk draagt het wapen der van Schellaerts, zijnde een dubbelstaartige leeuw op een veld van zilver met twee leeuwen als schildhouders, het geheel gedekt door een kroon. De achterkant van het kruis draagt het volgende inschrift:

„FLeCte CrUCeM JesU sUppLeX Venerare VIator tUta saLUtI fera stat CrUCe nostra saLUs". Tot in het jaar 1853 werd hier de zegen gegeven bij gelegenheid der kermisbronk.

Heisterbrug met ter Borg telde in 1761 41 inwoners, op 31 Dec. 1859 58 inwoners in 13 huizen en 2 molens, op 31 Dec. 1920 115 inwoners in 18 huizen en 5 onbewoonde gebouwen.

Breinder. Werd vroeger geschreven: Brenraaij, Breinderaedt, Bredenraedt, Breijderade, Breiderade, Breinderade. Door samentrekking ontstond de naam Breinder. De schrijfwijze laat de beteekenis raden van: „breederode".

Breinder is vooral bekend wegens de bouwhoeven Groot en Klein Breinder. Godefridus van Breijderode komt in 1263 den 23 Juni voor als getuige in eene akte, waarin Engelbert II, Aartsbisschop van Keulen zich vereenigt met een uitspraak van de stad Keulen. Dezelfde ridder teekent in eene akte van 24 Juni 1268 waarin Walram Hertog van Limburg verklaart, dat Tierich van Schinnen gehuwd met Benedicta en zijn oudste zoon Godefridus, gehuwd Heylwig, dochter van Arnold van Stein, verkocht hebben aan het Kapittel van O. L. Vrouw te Aken de hoeve van Bingelrade met haar gronden, inkomsten en vasallen (Lacomblet IIme 579). Eene familie Breijdenraeth, Bredenraedt of Beijenroths kwam hier voor tot omstreeks de helft der 18e eeuw.

De spoorlijn doorsnijdt het gehucht Breinder. In de gemeentelijke administratie is de naam Breinder thans vervallen.

Nagelbeek. De naam is een samengesteld plaatsaanwijzend woord, Na (bij of naar) gen beek. Het partikel „gen", in het plaatselijk dialekt gelijk aan het lidwoord „de", is geworden „gel".

Het gehucht bestaat uit ééne straat, zijnde een breed ravijn, waarlangs de huizen aan beide kanten regelmatig gebouwd zijn. In heel oude stukken wordt het wel eens genoemd Baeckstraat, Baxstraat en Backstraat.

De straat vervolgt zich tot aan den Grubberweg, welke naar Grijsegrubben leidt en op eenigen afstand van de straat een tweede weg aftakt genaamd Trichterweg, die over Schimmert naar Maas-

Digitized by Google

tricht gaat. Beide wegen loopen langs hooge breede beboschte taluds, die er een bekoorlijk uitzicht aan geven en die uitloopen op het hooge Nagelbeekerveld van waar men rondom heerlijke landschappen aanschouwen kan.

Daar waar deze wegen zich splitsen ligt de plaats „het Kregerskamp". In het linker talud van den Grubberweg tegenover het Kregerskamp ziet men aarden verdedigingswerken van ouden datum. Uit de overlevering weten wij, dat daar eens een militair kamp is geweest, mogelijk van het Regiment van den Spaanschen bevelhebber Los Rios, dat in de jaren 1746 en 1747 te Schinnen kampeerde. [1])

Te Nagelbeek woonde eens, op den elders besproken Biessenhof, de doopsgeleerde Hendrik Feijs, die scholtis was van de heerlijkheid Schinnen in de jaren 1627—1663. In het Rijks-Archief te Maastricht en in het kerkarchief van Schinnen komen vele geschriften van hem voor.

Nagelbeek had in 1761 251 inwoners, op 31 Dec. 1859 290 met 67 huizen, op 31 Dec. 1920 365 inwoners met 67 huizen.

Hegge. In den wandel „Genhek" genoemd. De beteekenis van Hegge is hier „haegh", klein bosch.

Het gehucht bestaat uit een lange straat, die van Nagelbeek naar Spaubeek voert en aan beide kanten spaarzaam bebouwd is, met boomgaarden, bouwlanden en tuinen als tusschenruimten.

Reeds vroeg is het gehucht Hegge bekend, hetgeen bewezen is door de verschillende reeds lang verdwenen, met grachten versterkte, bouwhoeven.

Goblis van Schinnen, kanunnik van de St. Pieterskerk te Luik, bezat er, blijkens zijn testament van 29 Nov. 1288, een met vijvers omgeven landgoed met economiegebouwen. Zie bijvoegsel no. 7.

Hegge telde in 1761 117 inwoners, op 31 Dec. 1858 134 inwoners met 33 huizen en op 31 Dec. 1920 177 inwoners met 29 huizen.

Wolfhagen. De naam beteekent waarschijnlijk „Wolfsbosch".

Het gehucht bestaat uit een lange straat, wier rechterzijde slechts vier huizen telt.

Het heuvelachtig terrein aan de noordzijde, de Scherenboschjes, de Scholtissenholenweg, vervolgens de boschjes op Schrausberg,

---

[1]) De Generaal Los Rios was in kwartier op den hof Groot Breinder. De bokkenrijders stalen een gedeelte van de daar aanwezige munitie. Volgens de sterfteregisters te Spaubeek overleden aldaar verschillende soldaten van zijn regiment.

Digitized by Google

maken van Wolfhagen een der schoonste gehuchten van Schinnen.

Niet alleen op architectonisch maar ook op geschiedkundig gebied is vooral merkwaardig het aan het begin van Scholtissenholenweg gelegen Fabritiushuis, thans eigendom van de kinderen Geurts. Vroeger was de hoeve genaamd Daemenhof en Meexhof naar gelang den eigenaar. De bewoners van dit huis zijn beschreven onder Afd. „Landbouwhoeven" en in de lijsten van Scholtissen blz. 280. Daar woonde gedurende circa 200 jaren de Familie Fabritius, die vele scholtissen en magistraten aan Schinnen en omstreken leverde. Daarin leefde omstreeks het midden der 17e eeuw Adam Daemen en Anna Gielen, die de grootouders waren van den titulair Aartsbisschop van Adrianopel, den Keulschen Domheer Adam Daemen. [1]) In dat huis werd den 11 Februari 1691 nog geboren Joannes Gosewinus Fabritius, die op 12 Augustus 1745 Abt werd te Rolduc.

Vóór de bouwing van het tegenwoordig huis was de voorgaande hoeve van de familie Meex in eigendom overgegaan aan de familie Gielen of Geelen. [2]) Aangaande deze familie, welke veel voorkomt in Limburg, België en ook in Duitschland, heeft een afstammeling, de heer Wilhelm Gielen, gehuwd met Armgard von Gal, voorheen Burgemeester te Remagen en den 26 Februari 1927 als Regierungsrat te Keulen overleden, een uitgebreide genealogie in het tijdschrift „Geleniana" uitgegeven.

Het gehucht Wolfhagen telde in 1761 94 inwoners, op 31 Dec. 1859 133 inwoners en 27 huizen en op 31 Dec. 1920 110 inwoners en 23 huizen.

Thull. Vroeger kwamen voor Thull, de schrijfwijzen voor: Tol, Thol, Tholde, Tulde en Tuyl. In de 15e eeuw was er aan den Oostingang van dit gehucht, nabij Kathagen, volgens de rentmeestersrekeningen van Valkenburg, een tol, waaraan het mogelijk zijn naam ontleend heeft.

---

[1]) De Aartsbisschop i. p. i. Adam Daemen overleed te Keulen den 30 Dec. 1717. Zijn grafmonument, een der schoonste van den Dom, bevindt zich aan de voorzijde van den linker ingang van het koor.

[2]) De Wolfhagender Gielen's voerde als wapen een zilveren wolf op een groenen berg in een blauw veld, als helmversiering een wassende wolf. De Duitsche Geleen's schijnen het niet eens te zijn over het wapendier. Daar in de kerkelijke registers en leenboeken meermalen voorkomt „Geelen alias Wolfs" is er geen twijfel of het wapen is een sprekend wapen en stelt een wolf voor. De groene berg doet denken aan het te Wolfhagen gelegen beplant weiland „Groenenborg".

Digitized by Google

Een verbindingsweg naar Schinnen bestond er vroeger niet. Een smalle privaat-weg was afgesloten door een vaarweer (een vauweren), zoodat de plaats waar dit gehangen heeft nog heden ten dage „aan gen vauwere" heet.

In 1289 komt als schepen van Schinnen voor de ridder Jan van Tulde. Hij heeft vermoedelijk gewoond op een slot, dat lag op de kunstmatig aangebrachte verhevenheid in de huisweide van den vroegeren Mulrader hof, thans bewoond door den heer Fr. Meens.

Ongeveer in het midden van Thull ligt het Maschereelsweitje. De naam doet denken aan dien der eerste heeren van Schinnen.

Daarnaast ligt een huis genaamd „het Klooster". Ongeveer er tegenover ligt een ander huis genaamd „het Paradies". De oorsprong dier namen is moeilijk te achterhalen.

Rechts den Molenberg afgaande ligt „de Krentjesberg", die zijn naam te danken heeft aan het feit, dat de boeren, die in de jaren 1850 met kar en paard daar den grond moesten halen tot aanhooging van het kerkhof, een dagloon verdienden van een „krentje" (30 cent).

Bij het gehucht Thull behoort de Boschgrubben, een verlenging van de Thullerstraat, alsmede de buurtschappen Krekelberg en Mulrade.

Het aantal inwoners was in 1761 142, op 31 Dec. 1859 102 inwoners op 32 huizen, op 31 Dec. 1920 142 inwoners op 35 huizen.

Hommert. De beteekenis van den naam is moeilijk te gissen. In het jaar 1409 was Johan van Hommarde Scholtis van Schinnen in opvolging van ridder Johan Huyn van Amstenrade. Jan van Hommerthijn werd circa het jaar 1400 beleend met de hoeve Clijn Krekelberg. Vóór den aanleg van den door het gehucht loopenden provincialen weg, die naar Meerssen en Valkenburg leidt, lagen de huizen gegroepeerd om den daar aanwezigen „maar", welke weleer diende om de vijvers van het kasteel Amstenrade van water te voorzien. Mogelijk dat de uitgang „mert" eene verbastering is van „maar" of „marde".

Over de maar aldaar werd nu 100 jaren geleden een lang proces gevoerd tusschen den Graaf van Amstenrade en de inwoners van Hommert, welke laatste beweerden, het recht van waterhalen te hebben en van uitbaggeren van den poel, totdat eindelijk bij minnelijke schikking door tusschenkomst van het provinciaal Bestuur op 7 Sept. 1843 de zaak definitief geregeld werd ten genoege van de inwoners.

Digitized by Google

Hommert behoort onder de 3 gemeenten, Schinnen, Nuth en Amstenrade. Vroeger kwam Hoensbroek nog daarbij.

Op 31 Dec. 1848 wendden zich de ingezetenen van Hommert voor zooverre tot Schinnen behoorend, tot den Districts Commissaris om van Schinnen te worden afgescheiden en bij Amstenrade te worden gevoegd, hetgeen geen instemming vond bij den Gemeenteraad van Schinnen.

Het gehucht Hommert telde in 1761 50 inwoners. Op 31 Dec. 1858 42 inwoners met 10 huizen; op 31 Dec. 1920 60 inwoners met 9 huizen.

Wintraak is de verst afgelegen plaats van de kom der gemeente. Het was vóór de Fransche Omwenteling voor het grootste gedeelte Guliksch gebied en behoorde administratief bij Munstergeleen. Slechts 4 huizen behooren thans bij de gemeente Schinnen, terwijl een ander groot gedeelte kerkelijk bij Schinnen behoort.

In het 10e jaar der Fransche Republiek ontstond er een twistgeding tusschen de pastoors van Schinnen en van Munstergeleen over de parochiale grens te Wintraak. In het Rijksarchief te Maastricht, portefeuille no. 44. Dép. Meuse Inférieure, bevindt zich daarover een kaartteekening uit het jaar 1630 met beschrijving van den toenmaligen toestand.

§ 4. Plaatselijke benamingen in den ouden tijd die meestal nog bestaan.

Schinnen en Heisterbrug.

Op Moere Zuil.
Op Scheerenmeckersberg.
Op den Sleutel.
In de Hoofddelle.
Het Varkensbroek.
Schuijteneinde.
Aan Theunissengats.
Op den Moutheuvel.
Aan den Groenenberg.
De Schatsgewande.
De Krekelberger gewande.
De Schinderheide.
In de Vrank.
De Hennenweide.
Aan het Ketelke.
Aan Nooberbeemdens.
De roode Vaar.
De Konijnsgrubben.
Kasteelder gewande.
De Molen-Koten.
De Lattenbeemd.
Koppelbeemd.
Moorenheide.
Konijnsgrubben.
Taterborn. [1])

[1]) Plaats nabij Krekelberg alwaar vroeger een bron was en de Tateren kampeerden. In de doopregisters komen een paar doopsels voor van aldaar geborene Egijptii.

Digitized by Google

Rothmansdael.
In 't Nober = Nobernest, Node baarsnest = Ooievaarsnest.
Hoog en laag Vonderen.
Prinsen Beemden. [1])
Schatsgewande (Nijs in den schat).
Sleutelsvaart.
Aan den Auterweg.
Op den Savel.
Op de Zuil.
Aan Meex-Vaart.
Aan Zacharias.

Wolfhagen.

In de Witsen.
Scholtissen Holenweg.
Op Schrauwsberg.
Op Scholtissen-heide.
Op de Cölnstraat. [2])
Pijls gewande.
Op het Krekelken.
In de Hoofddel.
Schricken boschje.

Thull-Hommert.

Kleuters-Kuil.
Op de vijf Boenders.
Op de Hoof.
Op de Kinkevoor.
Op het Koolhofken.
Op den Driesch.
In gen Nabbenaars.
Aan Smeets Boschken.
In het Werbijlen.
Op de Eijgen.
De Thulderberg.
De Thuller hei.
In het Mulder.
Maschereels wei.
Op het Reutje.

Nagelbeek-Hegge.

Pelsweijer.
De Broeker Kamp.
Aan gen Eikske.
Aan den Steenberg.
Op de Linde.
Achter Jans.
Op den Hettekensberg (Heidekensberg).
Aan het Broeksken.
Op den Musschenberg.
Op den Vloedsgraaf.
Op Outjens blaad.
Het Hoeverveld.
Op Gebroek.
Op de Molshage.
Op de Tranchée.
Op den Limpen.

[1]) Langs de Geleenbeek. De Prinsenbeemden kwamen 20-8-1609 door ruiling in het bezit van Arnold Huijn van Amstenrade, in 1695 van Prinses van Dietrichstein geboren Prinses van Salm, 1732 van Elisabeth Prinses de Ligne, 1744 van Prins Charles de Ligne, daarna van Nic. Willems, heer der Graafschappen Geleen en Amstenrade, 16 Oct. 1789 van Victoire, Rijksgravin van Luxembourg. Daarna haar zoon Jan Baptiste.

[2]) Vermoedelijk aldus genaamd naar Jan van Cöllen, die vele gronden bezat langs den weg van Wolfhagen naar Gracht. Aldus werd in de wandeling genaamd Joannes Gielen, zoon van Johannes en Anna van Hartem, die in 1610 stadhouder werd van den Hertog van Gulick te M. Gladbach en daarna een voornaam koopman te Keulen werd alwaar hij het groot burgerrecht verkreeg.

Digitized by Google

Op den Wijenweg.
Op den Trichterweg.
Op de een Wije.
In de Maar.
Op den Driessen.
In den Kregerskamp.
Trienegats.
Papendoop (Kerkweg Breinder-Schinnen).
Op de Nibelen.
Op den Deugniet.
De Amorsberg.
Op het Hetteken.
Achter de Meuses.
Op de tien Bunders.
Achter Couten.
Op den Diependaal.
De groene Grubben.
Op den Bosberg.
Op gen Eikske.
Op den Lindenweg.
Op den Tekker.
Op den Kamp.
Aan gen Helgenborn.
Schavergraaf, ook Schavernac.
Het Jufferland.
Remmershaag.
Daalderwei.
De zwarte koel.
Op den Ondeugniet.
De bax- of backgrubben.
Op den Botteler.
De Avondsroodberg.
Wanchelenberg.
Op den Metzemeker.
Klompenmakers boschje.
Kitzenberg.

Puth en Wintraak.

Op den Heiligen Geest.
Op Sneppenhof.
Crins Heckskens.
Het Stoksel.
Aan het Toevalderen.
Swinnen Weidje.
Eijckerweg (Hondskerk).
Pleijweide (waar de kerk gebouwd wordt).
Aan den naam Jesus.
Op den Speijker.
Aan den Huffenderboom.
In de Moeil.
Peutgensweg.
Gulicker hei (hondskerk).
Op den Hondsbergh.
Op den Pannenkoek.
Aan den Waard.
Aan de Moordkuil.
In gen Dael.
Knoorenberg.
In het Pöetje.
Op den Dovenweg.
Op den Hond.
Op den Lippenberg.
In den Gauw.
Op den Schaapsweg.
Op den winkel.
Op het Broodschaap.
Vogelsang.
Aan het Struiksken.
Aan Knoorens-lindje.
Op St. Pieter.
Steenstraat.
Op den Kerkweg.
In de Slak.
Stammender gewande.
Op Kemkensweg.
Op de Zandkuil.
Op de Pelzerhage.
In de Hondskerk of Hondsfoirdt

Digitized by Google

Op den Wanenberg.
Het Hoogroth.
In de Rammelskist.
Aan den Kerktoren.
Op het Wijnland.
Op de zeven Sillen.
Heijnengats (alwaar eens Heijntgen van der Hastad woonde).
Lieseland.
Koningsstoel.
Knoorensberg.
Eendekuil.
Hoddelslij.
Op het Schumelke.
Op het Spaansch.
Op het Dassenkleef.
Op den Pescher (aan de gemeente-hei).
Op het Orten.
Op de Haestraat.
Wanenbergh.
Kellener.

Sweikhuizen en Daniken.

De Daniker berg.
Op het Schildje.
Op de Hoogte.
Het Spiekerland.
De Swarbelen koel.
Onderste en Bovenste kleine Veld.
Het Vosbroek.
Het Heiveldje.
De Pepersberg.
Op de Wolfskuil.
Aan het lieve Vrouwke.
Aan de drie Weien.
Op het Rootje.
Op Danikerveld.
Moorheide (Retraitenhuis).
Aan het Valderen.
Aan den groenenpoel.
Den Hoedmeeker.
Wolfbroek.
Den Kalverdans.
Ottenberg.
Op den Pesch.
In de Sleij.
In de Laak.
Aan de Zwarte hei.
Martens Boschjes.
Beckers Koel.
Kreijtert.

Digitized by Google

HOOFDSTUK II.

§ 1. **Lijst der Pastoors van Schinnen.**

Joannes de Netke, of *Necke,* absens. In zijne plaats resideerde Hubertus van Steijn. De Netke overleed in de eerste dagen van 1400.

Balduinus de Mosa, absens. Deze werd voorgedragen door de ridders van Wynantsrade en Hermannus de Hoen de Brueke, heer van Spaubeek (St. Jans Geleen).

12 Aug. 1419 benoemd: *Mathias Schoenjans,* na den dood van Balduinus de Mosa, op voordracht van den heer Daniël Hoen, heer van Spaubeek. Schoenjans kwam nog voor in 1434. In zijne plaats resideerden Johannes Bolck en Franciscus Leonardi (Archief Bisdom Luik) en Petrus van Eupen (1436—1442) (Maasgouw 1926).

1438. *Joannes van Heynsberg,* die voorgedragen werd door Jan van Obbendorp en Jan, heer van Wetheym.

1460. *Lambert Mey,* pastoor van gebroken Schennen. Hij werd voorgedragen door Jan den Maschareel en Johan Roede van Opsinnich.

1485. *Nicolaas Huyn,* absens. In zijne plaats resideerde Leonardus Coenesteyn.

9 April 1491. *Jan van Pere* (Maasgouw 1915 No. 6 Dr. Doppler).

1506. *Egidius de Molendius,* benoemd op voordracht van Johan Maschereel, heer van Wijnandsrade en Jan Rhoe of Rode, heer te Spaubeek, vermeld reeds in 1506, bevestigt 13 Maart 1510 te Aken de institutie van een nieuw altaar met beneficie ter eere van O. L. Vrouw ten Nood Gods, op verzoek van den heer Herman van Eynatten van Reimersbeeck, collator van dat beneficie en door dezen gedoteerd met 8 malder rogge.

1539. *Godard Hoen,* benoemd op voordracht van Arnold Huyn, heer te Amstenrade.

1559. *Alexander Fabritius,* in dat jaar vermeld; hij was wellicht te Schinnen geboren.

1560—1591. *Nicolaus Cordewener.* Hij was geboren en overleed ook te Schinnen.

1606—1657. *Stephanus Huntjens,* alias *Canisius.* Deze werd geboren te Nuth op 't landgoed „Neerhoven" vóór 1586 en was zoon

Digitized by Google

van Servatius en Jutta Renckens. Op 17 October 1638 werd door den Bisschop zijne benoeming als Deken van het land van Valkenburg goedgekeurd. Tevens was hij officiaal van het Bisschoppelijk gerechtshof, dat zijne zitting hield ten pastoreele huize van Schinnen. Hij doorleefde onrustige en ellendige tijden wegens den gedurigen oorlog tusschen de Spaanschen en de Staatschen.

In 1636 lag te Schinnen en omstreken veel krijgsvolk, in de maanden Januari en Februari werden slechts 5 kinderen gedoopt, verder het geheele jaar geene. Zittingen van het Officialaat hadden van 26 Maart 1647 af tot 1664, wegens de retorsiën, niet plaats. Op 26 Aug. 1664 werden de zittingen wederom te Schinnen hervat onder Joannes Weustenraedt, pastoor van Klimmen, Deken-Officiaal van het land van Valkenburg.

Hij teekende aanvankelijk als „Huntjens", later als „Canisius". Hij stichtte voor 100 gulden Maastr. cours een jaargetijde, te vieren op 10 Februari bestaande in hoogmis en 4 leesmissen met „vigiliae" en „laudes", „miserere" en „de profundis". Stephanus Canisius overleed te Schinnen 16 Febr. 1657 en werd in de kerk begraven onder het hoofdaltaar. Hij was een broeders zoon van Leonardus Huntjens, pastoor te Nuth (1579—1623), oom van Melchior Canisius, kapelaan te Schinnen en neef van Joannes Canisius die volgt. [1])

1657—1673. *Joannes Canisius.* Te voren was hij kapelaan alhier. Vermoedelijk geboren te Nuth, overleed hij te Schinnen 1673 en werd begraven onder het hoofdaltaar in de kerk. Hij stichtte te Schinnen een jaargetijde voor 100 gulden, waarvoor hij als onderpand stelde zijne weide gelegen naast die van den lateren Pastoor Dieteren bij de pastorie. Het jaargetijde moest worden gevierd daags na St. Sebastiaan met 4 leesmissen en hoogmis met vigiliae en laudes.

1673—1678. *Arnoldus Gielen (Geelen)* werd 7 Maart 1644 te Schinnen geboren uit het huwelijk van Joannes Geelen (alias Wolffs) en Mechtildis Huntjens. Hij behoorde tot eene voorname familie dezer plaats.

Pastoor Gielen overleed 1678 en werd begraven onder 't hoofdaltaar zijner kerk; van 1669—1673 was hij beneficiant te Schinnen.

---

[1]) In de pastoreele registers zoowel te Nuth als te Schinnen komt de naam voor als: Hundt, Hondt, Honts, Hunts, Huntjes, Heuntjens, Huntgens en het gelatiniseerde „Canisius" om denzelfden persoon of familie aan te duiden. Dato 3 Dec. 1706 staat ingeschreven het volgende doopsel: Bapt. Agnes Honts filia Joseph Honts et Suna Haerts; Susc. Thomas Canisius. Door menig navorscher werden te vergeefs overal opzoekingen gedaan om eenig verband tusschen deze familie en de familie van den Heiligen Petrus Canisius te Nijmegen.

Digitized by Google

1679—1714. *Michaël Dieteren* (ook *Diederen).* Als zoon van Joannes en Elisabeth van der Hoefft werd hij te Schinnen geboren 5 April 1646. Voor zijne benoeming tot pastoor was hij kapelaan en sedert Juli 1678 vice-pastoor van Schinnen. Hij maakte zich ten zeerste verdienstelijk wegens zijn nauwkeurig bijhouden der pastoreele registers en kerkelijke comptabiliteit.

Op 3 Mei 1679 stelde hij bij het Officiaat van het land van Valkenburg een eisch in tot restitutie tegen de erfgenamen van pastoor Gielen en tegen die van pastoor Joannes Canisius, wegens ontvangen gelden der kerk.

In 1679 bouwde hij het prachtige koor [1]) en restaureerde de zijbeuken der kerk. Dit jaargetal staat vermeld op een mergelblok langs de daklijst van den Zuider zijbeuk, met de initialen J. A. welke aanduiden den naam van Jan Adriaens, den dakdekker, die volgens de rekening 13 stuivers per dag verdiende. De fundamenten der kerk werden hersteld en versterkt en het dak vernieuwd.

„In 1688 hadde hij het toreken op de kercke laeten maecken en „de groote klocke laeten maeken door Jan Dieteren en Lemmen „Dieteren. Doens had de Pastoor thien canne biers getapt voor „degeene die deese klock hebben helpen uyt- ende inhangen."

De kerkmeubelen werden geheel vernieuwd en 16 Nov. 1687 werd in het hoofdaltaar eene schilderij geplaatst, gemaakt door .... Slegers, kapelaan van het huis Schinnen. Deze schilderij, voorstellende „Christus aan het Kruis", bevindt zich sedert 1901 in de raadzaal van het Gemeentehuis.

Tot herstel van 't kerkgewaad werd Jacob Ivens, een bekwaam kleermaker, op de pastorie gedurende langen tijd aan 't werk gehouden. Hij verdiende per dag 5 stuivers met den kost bij den pastoor.

Op 5 Augustus van 't jaar 1705 stortte, bij een buitengewoon hevig onweer, de Zuidermuur van den kerktoren geheel tegen den grond. Daarover ontstond een langdurig geschil tusschen het gemeente- en het kerkbestuur aangaande de betaling der herstellingskosten. Volgens een brief van pastoor Diederen aan den Bisschop op 10 Maart 1707 (Bisschoppelijk archief) was toen de kwestie nog steeds hangend. Aan den toren ziet men nog duidelijk deze herstelling. Voor wiens rekening de herstellingskosten waren is mij niet gebleken.

Pastoor Dieteren riep 16 Februari 1712 de pastoors van 't land van

[1]) Dit koor werd evenwel afgebroken bij den kerkbouw in 1900.

Digitized by Google

Valkenburg ter vergadering bijeen in de kerk te Schinnen, om te protesteeren tegen 't recht dat de Bisschop d'Ognies zich had aangematigd om hun deken te benoemen, welk recht van ouds alleen aan de pastoors toekwam. 24 pastoors vergaderden toen tot genoemd doeleinde. Volgens Habets (Geschiedenis van het Bisdom Roermond) zou ook toen o.a. pastoor Dieteren gesuspendeerd zijn geweest en een deservitor onder zijn dak hebben gekregen. Hiervan is schrijver dezes echter niets gebleken. Deze pastoor was een man van durf die niet gauw beangstigd was, hetgeen bleek bij de brandschattingen door de Franschen in 1690. Buitengewone kapitalen werden door deze geëischt van de bewoners van het land van Overmaas, onder bedreiging van afbranden en verwoesten der huizen, waarmede reeds een begin was gemaakt. Pastoor Dieteren had het voorrrecht van het hoogste inkomen te hebben van alle pastoors in het land van Valkenburg. Hij moest daarom 153 goudgulden voor zijn aandeel in genoemde belasting bijdragen. Op grond van de onrechtvaardigheid dier geldafpersing weigerde de pastoor te betalen, weshalve het schepengerecht genoodzaakt was den gerichtsbode Gelis Botteliers en den schutbode Jan Habets te machtigen beslag te leggen op de mobiele goederen van den pastoor en tot bijstand zooveel mannen te rekwireeren als zij voor gewelddadige inbezitneming noodig oordeelden. Toen de boden weigerden met geweld tegen den pastoor op te treden werden zij bedreigd met ontzet uit hun ambt, zoo binnen 24 uren den last niet werd uitgevoerd. Of er geweld moest gepleegd worden blijkt uit de stukken niet. De pastoreele huisdeur kwamen de executeurs echter niet binnen. Het einde van de geschiedenis was dat op 7 Nov. 1690 twee koeien van den pastoor werden in beslag genomen en na den gebruikelijken kerckeroep, ten overstaan van de schepenen Rameckers, Hoen en Hagens aan de meestbiedenden verkocht, de eene voor 4 pattacons en 10 stuivers en de andere voor 5 pattacons en 5 stuivers.

Bij zijn testament onder 't motto „Dispone domui tuae" van 30 Juni 1713 legateerde hij zijn fortuin, in vijf deelen aan zijn broers en zusters of hunne kinderen.

Nog was zijn uiterste wil, begraven te worden onder 't hoofdaltaar in 't graf van zijn voorganger Arnoldus Gielen, tusschen Stephanus Canisius, Landdeken en Joannes Canisius, pastoor.

Hij legateerde aan de kerk van Schinnen eene aan de Pastorie grenzende weide, groot 76 kl. roede, met last van een eeuwigdurend

Digitized by Google

jaargetijde, te houden op den eersten dag na St. Michiel, met twee leesmissen en eene hoogmis, voorafgegaan door Nocturnen en de Laudes en gevolgd door Libera en Miserere.

Aan de armen legateerde hij 50 pattacons, waarvan de rente jaarlijks op den dag van zijn jaargetijde aan de armen in de kerk uitgedeeld moest worden.

Pastoor Dieteren overleed 24 Dec. 1714 (zie zijn testament Bijlage no. 1).

In 't jaar 1786, dus 72 jaren nadat bovenbedoelde weide in ongestoord bezit bij 't kerkbestuur was gebleven, vorderde de chirurgijn Adam Adolph Kerckhoffs te Meerssen, gehuwd met Maria Catharina Peusens (beiden woonden te voren te Schinnen) bij den rechter de weide terug, als erfgenaam van pastoor Dieteren, op grond dat het bij Souvereine publicatie verboden was, dat doode handen zonder voorafgaand octrooi vaste goederen konden in bezit nemen.

Bij vonnis van 9 Juli 1806 werd de kerk aangewezen als zijnde rechtens bezitster dezer weide. Krachtens besluit van den 7 Thermidor jaar XI (1803 Juli 26) der Fransche Republiek, werd deze weide met nog 4 hectaren bouw- en weiland door het Fransche Gouvernement gesequestreerd.

Dank de goede gezindheid van den Prefect van het departement der Nedermaas, den Heer P. Loisel, werd na vele protesten, het kerkbestuur, den 29 Pluviose van 't jaar XIII (1805 Februari 25) wederom in 't bezit gesteld der weide op grond dat dezelve door den gever belast was met de kosten van leesmissen en hoogmis. Sedert het jaar 1890 is de weide bij 't kerkhof gevoegd.

1715—1749. *Joannes Petri* sive *Piron (Peterke),* geboren te Salm in Luxemburg. Zijne landstaal was duitsch, weshalve hij in de pastoreele registers vele familienamen op duitsche wijze inschreef. Gedurende 24 jaren was hij lichamelijk gebrekkig en moest zijn kapelaan Theod. Penris hem steeds in zijn werk bijstaan en helpen. Door den Bisschop werd den kapelaan hiervoor toegezegd 60 pattacons per jaar, welke som hij na dood van den Pastoor op de erfgenamen verhaalde.

Tijdens pastoor Petri diende de Bisschop Sanguessa van Roermond in de kerk te Schinnen de tonsuur toe aan de volgende heeren uit de streek: Renier Corten, zoon van Jan en Ida Penris uit Geleen, Frans Peter Roebroecks, zoon van Thomas en Margaretha Habets, Thomas Maes, zoon van Gerard en Elisabeth Keulers uit Geleen,

Digitized by Google

Cornelis Philippens uit Houthem en de gebroeders Joannes en Lambert Meijers uit Voerendaal (Habets, Bisdom Roermond).

Joannes Petri was een eenvoudig priester. Hij overleed den 21 December 1749. Zijn overlijden staat aldus aangeteekend: „In festo S. Stephani (1749) rite munitus omnibus ecclesiae Sacramentis in Domino obiit, circa 4tam postmeridianam R. D. Joannes Petri sive Piron, Salmensis in ducatu Luxemburgensi, Pastor hujus parochiae de Schinnen septuaginta octo annorum aetatis, exhaustus viribus et aere, scilicet aere quia in vita dedit omnia pauperibus et consanguiniis. Requiescat in pace. Et fuit Pastor 35 annis". [1])

13 October 1750 verzocht zijn opvolger, Pastoor Hoen, dagement van de erfgenamen van Pastoor Petri voor de schepenbank tot overlegging der rekening van kerk- en armbestuur. De erfgenamen procedeerden bij den Souvereinen Raad met den kapelaan Penris, uitvoerder van 't testament. De zaak werd dikwijls voor de vierschaar behandeld, totdat 10 Februari 1764 door 't schepengerecht het tekort vastgesteld werd op f 1622.17.

Pastoor Petri bracht mede naar Schinnen zijn neef Joannes Piron, gehuwd met Anna Rademackers en hun zoon Leonardus, afkomstig uit Salm. Deze Joannes overleed 23 October 1721 en werd begraven in de kerk bij den preekstoel. Een tweede zoon, Henricus Piron, huwde 12 Nov. 1728 met Maria Schutgens, waarvan 16 September 1729 gedoopt werd Joannes Leonard, die bij huwelijk met Mecht. Pijls 24 Mei 1757 ingeschreven staat met den naam „Petri", waarvan de tegenwoordige Petri's te Schinnen afstammen.

De echtelieden Henricus Piron (Petri) en Maria Schutgens woonden te Puth in het Straatje in het oude Coumans-huis, thans behoorende aan de familie Bex en waren dezelfde welke in den nacht van 4 op 5 Maart 1750 zoo dierlijk mishandeld werden door de Bokkenrijders.

1750—1778. *Arnoldus Hoen,* geboren te Ter Borg, huis Schinnen den 10 Januari 1722, was de zoon van Michiel en Gertrudis Pijls. Hij sproot uit eene aanzienlijke familie. Men zegt dat deze Hoen's verwant zijn aan de adellijke Hoen tzu Broech. Reeds in zijn studiejaren toonde Arnold zooveel schranderheid, dat Maria Ernestine van Schellart, gebiedende Vrouwe van Schinnen, hem op 21-jarigen

---

[1]) De kerk is in het bezit van zijn zilveren kelk met gouden coupe waarop zijn naam staat.

Digitized by Google

leeftijd tot scholtis benoemde. Hij verkoos den geestelijken stand en bedankte, onder aanbeveling van zijn vader voor het scholtisambt.

Pastoor Hoen was in zijn kerspel een man van hoog aanzien en grooten invloed zoowel door zijne geboorte en familie als door zijn helder doorzicht, gepaard aan wilskracht en ijver voor het goede. De wijze waarop hij nieuwe doop-, trouw- en sterfregisters aanlegde, die zijner voorgangers aanvulde en de namen verbeterde, getuigt van zijne nauwgezetheid. Vele moeite besteedde hij aan het herstel der kerk-financiën. De pastorie, een versleten uit leem en hout getimmerd gebouw, werd in 1759 door hem op eigen kosten herbouwd. De 1e steenlegging beschrijft hij aldus: „a Verbo incarnato Millesimo septingentesimo quinquagesimo nono feria secunda, vigesima mensis Martii, festo Sancti Gabrielis archangeli primum lapidem posui novae domus pastoralis Ecclesiae parochialis ad Sanctum Dyonisium in Schinnen, loco et nomine Perillustris et Generosae Dominae Mariae Ernestinae Liberae Baronnissae De Schellardt de Obbendorff-Rulsdorff Dominae in Schinnen et patronae laïcalis hujus Pastoratus, et secundum proprio nomine, tertium posuit Dominus Joannes Hubertus Dullens Praetor in Nuth et secretarius in Schinnen, loco Henric. Pijls scabini in Schinnen et quartum posuit idem proprio nomine; quam domum vetustate adeo collabentem ut honestum hominem recipere non posset, propriis et magnis sumtibus extruxi et readificavi, uti et horreum cum stabulis ejusdem domus ex maximo parte funditus extruxi. Hoen, Pastor in Schinnen. Ora pro eo".

In den bovendorpel van het hardsteenen deurraam van den ingang staat 't tijdvers: „De propItIato peCCato noLI esse sIne MetU".

Den 27 Februari 1758 werd 't kerkhof door Pastoor Hoen opnieuw ingewijd, daar hetzelve door een doodslag geprofaneerd was. [1])

Volgens zijne aanteekeningen hebben alhier aardbevingen plaats gehad in den nacht van 26 op 27 December 1755, om 8 uur voormiddag van 18 Februari 1756, om 5 uur namiddag van 23 Augustus 1759. Omstreeks 10 uur 's avonds op 20 Januari 1760 werd alhier gevoeld een allerhevigst aardschudden, vergezeld met een geweldig gedruisch.

---

[1]) Uit een schepenregister (op het Rijksarchief te Maastricht) blijkt, dat in de genachtinge van den 14 Maart 1758 bevel van arrest werd uitgevaardigd tegen den vluchteling Hendrick Duysen, looper, door den Landsdrossaard aangeklaagd, van op 24 Februari ll. vervolgd te hebben tot op 't kerkhof den 11-jarigen Gerardus Schiffelers, hem eerst met klompen mishandeld en daarna met een herstvanger vermoord te hebben.

Digitized by Google

Luidens zijn aanteekeningen zorgde hij vooral voor 't mobilair der kerk. Zoo schafte hij vele nieuwe misgewaden, linnen en verschillende vanen aan. Het in 1900 afgebroken hoofdaltaar werd in 1753 door hem aangekocht. In 1758 liet hij te Sinnich maken de thans nog aanwezige predikstoel voor 243 gulden. In 1760 kocht hij 't thans nog bestaande baldakijn, in 1766 de zilveren ciborie bij den goudsmid l'Erminotte te Maastricht. In 1765 liet hij een torentje op het koor maken en de heele kerk in- en uitwendig herstellen. In 1766 liet hij de sacristie bouwen, die in 1878 bij de verbouwing der kerk werd afgebroken. In 't jaar 1752 richtte hij hier op de Broederschap van den H. Rozenkrans. Het register dat hij toen aanlegde bevat o.a. alle leden der adellijke familie von Schellart te Schinnen en Geisteren.

Zijne benoeming tot Deken van het land van Valkenburg had plaats op 12 Juli 1773 door den Roermondschen bisschop Kerens, uit eene voordracht bestaande uit: 1. Arnold Hoen, pastoor te Schinnen; 2. Driessens, pastoor te Brunssum; en 3. Schoenmaekers, pastoor te Klimmen, welke voordracht werd opgemaakt door stemming, die plaats had in de kerk te Schinnen door de pastoors van 't land van Valkenburg op 21 Juni 1773.

Den 22 Maart 1778 voelde zich de Deken niet wel en maakte zijn testament (zie bijvoegsel no. 2) waarbij hij o.a. stichtte een eeuwigdurend jaargetijde voor zich en een voor zijne ouders, en zijne goederen gelijkelijk liet deelen tusschen zijn broeder en zijne vijf zusters. Het was zijn uitdrukkelijke wensch begraven te worden in het graf zijner moeder in de kerk te Schinnen. Den 27 Maart daaraanvolgende overleed hij en werd op den 29sten te 4 uur namiddag begraven. Hij was 33 jaren priester en 28 jaren pastoor der parochie Over de familie Hoen zie bijvoegsel no. 3.[1])

1778—1805. *Nicolaus Somya.* Hij werd geboren op het „Bocken-Höfken" te Schimmert 16 Juni 1735, uit het huwelijk van Nicolaus en Maria Anna van Bock. Hij was kapelaan alhier sedert 1762, te voren deservitor te Nuth en werd te Schinnen tot pastoor 2e klasse benoemd den 9 floréal an III (28 April 1795).

In 't memorie-boek van zijn vader Nicolaus Somya staat zijne geboorte ingeschreven aldus:

„Anno 1735 den 16 Juny op eenen Donderdagh naemiddagh tuys-

[1]) Zijn graf bevindt zich aan de linker zijde van de vroegere communiebank voor het nieuwe altaar (toen het altaar van St. Gertrude).

Digitized by Google

Deken Arnoldus Hoen.

Digitized by Google

Reynerus Paquay,
Pastoor-Deken van Schinnen (1818-1853).

Digitized by Google

„sen 9 en 10 uyre is myn eheliefsten Marya Anna van Bock in den „kram gekomen van haer vierde kentgen zynden een jonxken en „den sellphen is naer Schemmert gedraeghen den 17 dito op eenen „Vrydagh om aldaer in onse kerck durch onse Pastoor Steven Wel- „lems gedoept te worden om van desen heyde eenen kryst te mae- „ken, hebbende tot peteren versoeght mijnen broeder Joannes So- „mya en tot paet mijnen maseur Anna Juliana Florentina van Bock. „Dese voors. kendt heeft in de heilighe dop den naem ontfangen van „Nicolaus Somya naer my. Godt den Heer geeft desen kendt sijnen „heiligen segen end benedictie dat het moogh in goedsfrught op „waesen tot eer en glorie syner Verlosser ende hogh gebenedidden „Nicolaus. Amen".

Blijkens de rekeningen liet pastoor Somya veel aan de kerk te Schinnen herstellen. In de jaren 1779—1787 liet hij het koor bevloeren met wilgen planken en een nieuw dak er op maken. Hij liet de kerk van binnen en buiten witten door Herman .... van Lutterade, die bij een val dood bleef. De biechtstoelen en communiebank, welke laatste thans als oksaalgalerij dienst doet, liet hij maken bij de Paters Augustijnen te Maastricht. In 1779 liet hij de deur maken in den toren. In den sluitsteen van den deurraam staat zijn naam met het jaartal.

Pastoor Somya had den eed van getrouwheid aan de Fransche Republiek afgelegd. Vele eminente Priesters uit dien tijd waren van gevoelen, dat de pastoors zonder gewetensbezwaar dien eed mochten afleggen. [1])

Hij overleed te Schinnen op 21 October 1804 en werd op het kerkhof begraven. Van een gesticht jaargetijde is niets opgeteekend.

1805—1816. *Joannes Laurentius Gruijters.* Zijne benoeming als pastoor 2e klas werd aangenomen door het Fransche Gouvernement den 5 Nivose jaar XIII (26 December 1804) en 't brevet verleend den 20 Germinal daaraanvolgende (10 April 1805). Hij was curé-Primaire van het kanton Oirsbeek. Hij was de zoon van Gerardus en Sophia Esweiler en geboren te Stockheim a. d. Maas 18 Juni 1743.

---

[1]) Naderhand nam de Fransche regeering genegen met eene onderteekende verklaring. In het doopregister van Nuth uit dien tijd staat eene dergelijke verklaring opgeteekend aldus: „Ik verklaar aan het Fransche volk de opperste macht toe te kennen en beloof onderworpenheid en gehoorzaamheid aan de wetten der Fransche Republiek". De overtreding werd beboet met 500 gulden en gevangenisstraf. De 2e overtreding met eene gevangenis van 10 jaren en ontheffing van het ambt.

Digitized by Google

Van dezen is niets bijzonders bekend. In 't archief der kerk is niets van zijn hand te vinden, dan de doop-, trouw- en sterfteregisters. Rekeningen werden in zijne jaren niet of slechts op zeer onvoldoende wijze opgemaakt. Met hem maakte zich het geheel kerkbestuur schuldig aan de grootste nalatigheid, tot nadeel der kerkfinanciën, die reeds in zoo ongunstigen toestand verkeerden door de inbeslagneming namens het Fransche Gouvernement.

Betalingen van erfpachten of renten hadden weinig plaats, omdat de schuldenaars tengevolge der langdurige oorlogslasten insolvent waren, ook al omdat zij dachten dat in die troebele tijden niet-betaling te verontschuldigen was. De kapelaan kreeg slechts een klein gedeelte van zijn salaris en de bouwvallige kerk kon niet hersteld worden, omdat geen geld was.

In het jaar 1807 werd de kleine klok hergoten te Beek bij Sieur Drouot. De kosten ad 16 Fransche kronen werden betaald uit langs de huizen gecollecteerde gelden. De hergoten klok werd gedoopt op 15 Juli 1807. Als peter en meter fungeerden Peter Thomas Maes, maire en Cornelia Cremers, huisvrouw van Jan Leonard Ritzen. Pastoor Gruyters overleed te Schinnen den 15 April 1816.

Na Pastoor Gruyters bleef de pastoorsplaats van Schinnen gedurende ruim 2 jaren vacant. Als deservitor fungeerde de bijna blinde kapelaan M. Rooijen, terwijl pater Van der Borne op Zon- en Feestdagen de H. Mis las. Dit laatste scheen echter niet lang geduurd te hebben, want de blinde kapelaan was geruimen tijd alleen in de parochie terwijl geestelijken uit de buurt te Schinnen de H. Sacramenten moesten toedienen. Een deputatie van ouders ging in den nazomer van 1816 naar den Bisschop van Luik en verkreeg dat de Eerw. heer P. Beaujean, kapelaan te Nuth, op Zon- en feestdagen de Hoogmis kwam doen tegen een stipendium van 5 francs.

1818—1853. *Reijnerus Paquay*. Geboren te Althoeselt 23 November 1784 was hij de zoon van Bartholomeus en Maria Anna van de Kaetsbeek. Priester gewijd te Amsterdam in Dec. 1810 werd hij door den Bisschop van Luik benoemd tot kantons-pastoor 2e klas te Schinnen den 1 April 1818, na achtereenvolgens te zijn geweest kapelaan te Rosmeer en Vlijtingen, rector te Sichen (België) in 1811, pastoor te Rosmeer in 1812, pastoor te 's Gravenvoeren in 1816. Tengevolge van de langdurige Pastoors-vacature in dien troebelen tijd was alles in achterstand en in de war. De pastoreele woning, alhoewel betrekkelijk nieuw, was in zoo een onbewoonbare toestand,

Digitized by Google

dat de nieuwe pastoor Paquay weigerde te komen zoolang de pastorie en de tuin niet in orde waren.

Zijn eerste werk was het herstel van het sedert vele jaren veronachtzaamd beheer der financiën van de kerk. Op zijn verzoek, aan den Bisschop van Luik, werd door de commissie van advies over de administratie der kerkfabrieken benoemd tot commissaris de heer Pierre Nicolaus Emmanuel Deprez, die met onbeperkte volmacht alhier den 17 September 1818 optrad om den Augias-stal der financieele wanorde schoon te vegen. Sedert 1804 was hoegenaamd geene rekening gedaan. De Commissaris begon met den ontvanger te ontslaan alsmede den geheelen kerkeraad en den 3 October daaropvolgend werd door bovengenoemde administratieve commissie een nieuwe kerkeraad benoemd, bestaande uit:

Jan Andries van Mulcken, priester (2), Jan Mathijs Diederen, Theodoor Peusens, Peter Joseph Pijls, Lambert Meens, Nicolas Joseph Pijls, maire, en pastoor Paquay ambtshalve, waarvan de Eerw. Heer van Mulcken tot voorzitter, Theodoor Peusens tot secretaris en Jan Mathijs Diederen tot thesaurier benoemd werden.

Den 4 Juni 1819 kwam men tot slot van rekening, dat alsnog aanwees een deficit van f 1688, waarvan eene notarieele obligatie werd gemaakt ten laste van den vroegeren beheerder.

Alstoen bleek dat achterstallig waren 2324 Missen van het benefice van O. L. Vrouw ter Nood Gods, en 3825 Missen van de vereenigde beneficiën van O. L. Vrouw en St. Agatha, en dat de kapelaan Rooijen, die sedert 1801 circa fl. 5300 moest hebben, slechts fl. 1815 kreeg.

De financieele nood was dermate, dat in 1820 zich 232 inwoners verbonden om jaarlijks gezamenlijk 500 gulden op te brengen tot betaling van den kapelaan.

Door de ijverige zorgen van deken Paquay werd een gedeelte der door 't Fransche Gouvernement geconfisceerde goederen terug ontvangen.

Eene tweede groote moeielijkheid voor den nieuwen pastoor was de herstelling der bouwvallige kerk. Reeds in December van het jaar zijner komst werd besloten tot vernieuwing van het tot val dreigend kerkdak en de sacristie te voorzien van beter misgewaad en linnen.

De baksteenen van den kerkvloer maakten plaats voor hardsteenen plavuizen, terwijl een dubbele rij degelijke eikenhouten kerkbanken spoedig de enkele kreupele banken van weleer verving.

Digitized by Google

Bij die gelegenheid kreeg pastoor Paquay de niet gelukkige inge ving van den onder het koor zich bevindenden grafkelder der adellijke familie van Schellaert van Obbendorf en van Reulsdorf te openen en zonder noodzaak de talrijke overblijfselen van de Heeren en Vrouwen der Heerlijkheid en hunne familieleden daaruit te verwijderen. Ten pastoreele huize bevindt zich thans nog een kostbare barnsteenen rozenkrans, afkomstig uit dien grafkelder. Verder werd een fonds gesticht tot herstel en verhooging van den toren.

Het Gemeentebestuur besloot haar kasgeld ten bedrage van ca. 500 gulden daartoe te schenken, terwijl de rechthebbenden op de vergoedingen ten bedrage van f 566.43, wegens de in 1813 ten behoeve van den oorlog geleverde paarden, die som voor hetzelfde doel afstonden. In het jaar 1829 werd de toren hooger opgetrokken, waarvan de kosten aan arbeidsloon en baksteen bedroegen 2330 gulden, buiten de geschonken materialen en geleverde vrachten. Uit de rekening bleek, dat de bol en de haan werden gemaakt door Abraham Hieff te Sittard voor fl. 95.41, dat de haan er op gezet werd door den leiendekker Renier Debets uit Hillesberg en dat het kruis, waarin van beneden, aan den westkant het jaartal 1829 zichtbaar is, gemaakt werd door Michiel Kisters, smid te Schinnen.

In 1820 werd het kerkhof vergroot, hetwelk naar den Zuid-Westkant in 1842 met een muur werd omgeven en waarin toen de hooge trap gemaakt werd.

In 1835 werd door hem het tegenwoordig orgel aangekocht bij J. Vinvignat te Maastricht. In 1833 hielden de rechten van kantonspastoor op en werd hij deken van het nieuwe dekanaat Schinnen.

In 1820 bracht hij wederom leven in 't Armbestuur, dat intusschen van kerkelijk, burgerlijk was geworden.

Door de zorgen van deken Paquay werd in 1840 de kapel van Sweikhuizen eene hulpkerk en werd als vaste bedienaar of rector benoemd Paulus Joseph Goossens, kapelaan te Peer.

Had deken Paquay zich zoo verdienstelijk gemaakt door het herstellen van het kerkgebouw, niet minder echter was de restauratie der geestelijke kerk een voorwerp zijner ijverige zorgen. Ook ten dezen opzichte was Schinnen voor hem een vruchtbaar veld. De parochie miste, na 't overlijden van deken Gruijters, gedurende ruim 2 jaren zijn herder, terwijl de schier blinde kapelaan M. Rooijen als deservitor fungeerde, welke toestand demoraliseerend werkte.

Deken Paquay overleed te Schinnen aan een hartkwaal den 12

Digitized by Google

Juni 1853 en werd begraven in een gemetseld graf vóór het Missiekruis, vroeger aan de Oostzijde van de kerk staande. Door de vergrooting der kerk in 't jaar 1900 is zijn graf, zonder eenig monument, komen te liggen ongeveer in 't midden van het transept, ongeveer 30 meters van af den buitenkant van den torenmuur.

Door de aanwijzing zijner laatste rustplaats zij op een bescheiden wijze hulde gebracht aan de nagedachtenis van een man van groote verdiensten, die zich steeds wars toonde van alle ijdel vertoon.

Pater Valentinus Paquay, bekend onder den naam van „het heilig Paterke van Hasselt" stond in den 3-4 graad van bloedverwantschap met deken Paquay. Pater Valentinus, met de doopnamen van Jean Louis, is geboren te Tongeren den 17 Nov. 1828, zoon van Hendrik en Anna Neven, kwam eens op bezoek op de pastorie alhier. Zooals mij een familielid alhier vertelde vroeg bij die gelegenheid de jonge Louis, die roeping gevoelde voor den priesterstand, aan zijn heeroom wat hij hem aanraadde te moeten worden. „Jong" zeide heeroom, „du weerdts pater". En zoo is het gebeurd.

1853—1872. *Petrus Jacobus Renerus Corten.* Hij werd geboren te Beek, als zoon van Petrus Renerus en Anna Maria Schoenmaeckers. Na eerst van 1835—1839 kapelaan te Schinnen te zijn geweest werd hij achtereenvolgens kapelaan te Reckheim en pastoor te Breust.

Onder zijn bestuur werden de twee oude klokken, wegende te samen 465 K.G., door drie nieuwe vervangen in het jaar 1854. Het gieten dier klokken had plaats in de weide van Leonard Ritzen te Schinnen, thans in bezit van H. Lintzen, door Aug. Gaulard, klokkengieter te Luik. Alle oude koperen en tinnen voorwerpen werden aan de huizen bij elkaar gehaald voor de smeltkroes; zelfs eene groote hoeveelheid oude munten van den Pastorie-zolder diende voor klokkenspijs. De grootste klok woog 630; de middelste 438 en de lichte (de trump) 300 K.G.

Op de groote klok staat in ietwat mislukt gietsel: „Refusa-S-in honorem Sanctorum Dyon(isi)i et Gertrudis d-s virginis patronorum hujus ec-lesiae". Op de middenklok: „Effusa sum anno 1854 P. J. R. Corten pastore dec...."

Tijdens zijn pastoorschap werd op 2/11 1854, het heden nog bestaand Kerkelijk zangkoor opgericht, onder directie van den onderwijzer Hendrik Joseph Ritzen.

Onder deken Corten werd de de St. Rochus-processie ingesteld,

Digitized by Google

die tot voor enkele jaren nog trok tot aan Schuyteneinde, maar nu langs den nieuwen Stationsweg over Heisterbrug gaat.

In 1855 werd het kerkhof door een muur afgesloten.

In 't jaar 1870 werd deken Corten benoemd tot kanunnik van het kapittel van Roermond.

De geldelijke aangelegenheden der kerk werden onder zijn bestuur niet erg behartigd.

Hij overleed op Paaschmaandag, zijnde 1 April 1872. Op zijn graf staat een monument met familiewapen, zijnde in een schild 6 koeken, geplaatst 3, 2, 1 met het devies „Cort en Goed".

1872—1890. *Arnoldus van Wijler.* Hij was geboren te Slenaken 30 Mei 1821 en zoon van Joannes en Johanna Steins. Hij was achtereenvolgens kapelaan te Nederweert, pastoor te Amstenrade en werd den 2 Mei 1872 benoemd tot Pastoor-Deken van Schinnen.

In 't jaar 1878 werd onder hem de oude kerk vergroot door verlenging der zijbeuken. De sacristie kwam toen te liggen op het oosteinde der kerk. De heele verbouwingskosten beliepen ca. fl. 6500.

In 't jaar 1888 werd de kerk geschilderd waardoor zij een hoogstfraai aanzien kreeg. Het schiderwerk werd uitgevoerd volgens plan van den Heer G. Deumens te Venlo en kostte ca. 1800 gulden.

Het kerkhof werd in hetzelfde jaar vergroot met den aan de pastorie behoorenden tweeden tuin, groot 40 kl. roeden.

Deken van Wijler was in alle opzichten een degelijk pastoor, die gedurende zijn 18-jarigen diensttijd zich hier zeer verdienstelijk maakte. Eenvoud was zijn sieraad. Hij was zeer nauwgezet en een goed financier, een eigenschap, die aan den toestand der geldmiddelen zeer ten goede kwam.

Hij overleed plotseling aan een beroerte in den nacht van 20 op 21 Januari 1890. Een monument op het kerkhof wijst zijne laatste rustplaats aan.

1890—1899. *Hubert Jan Willem Rutten.* Hij werd geboren te Maastricht 27 Dec. 1838, uit het huwelijk van Lambertus Wilhelmus en van Maria Catharina Helena Hermans, werd benoemd tot Pastoor-Deken van Schinnen den 23 Maart 1890, na kapelaan te Bunde, Sittard, Lutterade en Maastricht en pastoor te Berg-Terblijt en te Nuth te zijn geweest.

Onder zijn bestuur werd de opvaartpoort der pastorie tot zaal veranderd. Hij was een nauwkeurige man en deftig in zijn omgang. Zijne geleerde preeken wist hij steeds met gloed en veel talent voor

Digitized by Google

te dragen. In April 1899 werd hij benoemd tot deken te Sittard en overleed te Beek als rustend priester den 23 October 1903.

1899—1902. *Joannes Severinus Canoij.* Geboren te Baexem den 31 Augustus 1841, uit het huwelijk van Conrard Bartholomeus en Maria Ida van Laar, was hij eerst professor aan het Bisschoppelijk College te Weert, daarna pastoor te Thorn, vanwaar hij in April 1899 benoemd werd tot Pastoor-deken van Schinnen.

Reeds in 't tweede jaar zijner nieuwe standplaats voorzag hij in eene lang gevoelde behoefte door onze kerk aanmerkelijk te vergrooten. Het werk werd gegund aan den Heer Mestrum uit Venlo.

Het oksaal werd in den toren teruggebracht; altaren, communiebank en beelden werden vernieuwd, en het nieuwe gedeelte der kerk werd met nieuwe mooie stoelen bezet. Het geheel zal ongeveer 43000 gulden gekost hebben. De meeningen aangaande dezen nieuwen bouw zijn uiteenloopend. Misschien ware het beter en ook voordeeliger geweest in de nabijheid eene geheel nieuwe kerk te hebben gebouwd en de oude op de hoogte zoo mooi gelegen kerk, na restauratie, in zijn geheel te hebben behouden.

Deken Canoij wist op korten tijd voor bovengenoemde kosten veel geld te verzamelen. In October 1902 werd hij benoemd tot pastoordeken te Sittard.

1902—1910. *Hubertus Josephus Lucas.* Hij werd geboren te Roermond 10 Aug. 1840 en was de zoon van Joannes en Christina Dupont.

Eerst kapelaan van O. L. Vrouw te Maastricht, werd hij pastoor te Posterholt en te Panningen, van welke laatste plaats hij in October 1902 benoemd werd tot Pastoor-Deken van Schinnen.

De deken van St. Nicolaas te Luik en de secretaris van den Bisschop aldaar, tevens doctor in de Theologie en kanunnik, waren zijne broeders.

Deken Lucas slaagde er in de voorfacade en 't dak der pastorie volgens stijl, met smaak te restaureeren.

Lichamelijke zwakheid was helaas oorzaak dat hij zijne voortreffelijke geestesgaven en goede eigenschappen niet kon doen gelden, weshalve hij zich verplicht zag zijn ontslag aan te vragen, hetgeen hem verleend werd met ingang van 1 Januari 1910.

1910—1914. *Theodorus Augustinus Pennings.* Hij werd geboren te Kessel den 16 October 1844, zoon van Pieter en Mechtildis Johanna Berens. Na eerst Professor aan het Bisschoppelijk College te Weert te zijn geweest, werd hij kapelaan benoemd aan de O. L.

Digitized by Google

Vrouwekerk te Maastricht, vervolgens pastoor te Hoensbroek en te Panningen en in het begin van 1910 tot deken van Schinnen.

Wegens voortdurende ziekte werd hem, op zijn verzoek, ingaande 1 Juli 1914 ontslag verleend als Pastoor-Deken van Schinnen en overleed hij te Kessel den 26 April 1915.

1914—1921. *Joseph Albert Thissen.* Geboren te Sittard den 20 April 1859, zoon van Adam en Francisca Beijsens. Hij werd geïnstalleerd 19 Juli 1914. Hij was tevoren achtereenvolgens Rector bij de Broeders te Roermond, kapelaan der Kathedraal aldaar en Pastoor te Elsloo.

In het korte tijdsbestek dat hij in Schinnen was werkte Deken Thissen met den meesten ijver en voortvarendheid.

Het herstel van het huis Gods, onze monumentale kerk, was zijn eerste werk. Met onze eeuwenoude kerk te redden heeft deken Thissen zich een monument gesticht in de dankbare harten zijner trouwe parochianen.

De inwendige versiering der kerk, de aanschaffing van paramenten en het prachtig St. Joseph Altaar, de herstelling van het oud gedeelte van het pastoreele huis enz., dit alles danken wij aan het rusteloos werken van dezen deken.

Doch zijn apostolische durf vroeg grootere werken. Immers, wat hebben wij aan een prachtig kerkgebouw als het niet gesierd is met de deugd der geloovigen, als het niet gestoffeerd wordt met den vromen zin der kinderen. En zoo zette Deken Thissen de kroon op zijn werk met de stichting eener bijzondere Meisjesschool in het middenpunt der parochie, met het stichten eener afdeeling van het Groene Kruis, met het tot bloei brengen van Congregatiën, Maria-Vereeniging, H. Familie en Kruisverbond.

Door zijn eenvoud, zijn vriendelijkheid en zijne goedhartigheid was Deken Thissen bemind door ieder die hem kende.

Voorbeeldig was zijn priester-leven, schoon zijn sterven!

In de lijdensweek van den Heiland van het jaar 1921 begon ook zijn ziekte.

Op Goeden Vrijdag was hij stervend!

Zaterdag (26 Maart) gaf hij zijne schoone ziel zijn Schepper met een blij „Alleluja"!

Zijn laatste rustplaats is op het kerkhof te midden zijner overleden parochianen in het volle aanzicht van zijne, met zooveel zorgen gerestaureerde, kerk, daar onder den schaduw van het monu-

Digitized by Google

mentale kruisbeeld geplant door de parochianen van Schinnen om aan het nageslacht getuigenis af te leggen van den dank der Parochie.

1921—1926. *Jan Arnold Lumens,* geboren te Einighausen-Limbricht den 11 Juni 1865, zoon van Jan Andreas en Maria Elisabeth Hubertina Bruggen. Zijne installatie had plaats den 26 Mei 1921. Hij was tevoren kapelaan te Bunde, aan O. L. Vrouw te Maastricht en Pastoor te Schinveld.

Ook deze Deken maakte zich in hooge mate verdienstelijk gedurende het kort tijdsbestek van zijn pastoraat. De oprichting van de 3e Orde van den H. Franciscus voor mannen en vrouwen was zijn eerste werk. Daarop volgde in 1925 de stichting van de Bijzondere Jongensschool te Schinnen (dorp). In hetzelfde jaar bouwde hij het ruime en schoone patronaat waarin eene kinderbewaarschool werd gevestigd en plaatste hij het mooie H. Hart standbeeld op het kerkplein. Het gehucht Puth dankt aan Deken Lumens zijne zelfstandigheid als rectoraat.

Deken Lumens mocht niet lang genieten van de vruchten zijner werken. Eene hardnekkige kwaal noodigde hem ontslag te nemen op 1 Oct. 1926, op welk ontslag spoedig volgde zijne als ijvervol priester welverdiende rust in de eeuwige gelukzaligheid. Hij ontsliep in het Sanatorium te Heerlen den 29 October 1926.

Gerard Joseph Packbier, geboren te Heerlerheide 12 Juni 1867, zoon van Jan Renier en Maria Josepha Custers, geinstalleerd als Pastoor-Deken van Schinnen 17 Oct. 1926, was te voren Professor aan het Progymnasium te Venlo, Rector aan de St. Nicolaaskerk aldaar en Pastoor te Reuver.

Deze Deken bracht de begraafplaats in orde en liet dezelve naar den zuidkant uitbreiden en met eene muur omgeven. De muur naar den westkant werd vernieuwd.

§ 2. **Beneficiën der kerk te Schinnen.**

In de kerk van Schinnen bestonden reeds vóór 1400 drie altaren of beneficiën, namelijk 1° dat der Allerh. Maagd Maria, 2° dat van de H. Agatha en 3° dat van O. L. Vrouw ter Noode Gods.

Het altaar van de H. Maagd Maria, volgens een rescriptio van Guilielmus van Randeraedt, rector van dit beneficie uit 't jaar 1597, bestond uit 2 leesmissen per week.

Digitized by Google

Kapelaan Henricus Corten geeft in 1736 de volgende beschrijving van de goederen van dit beneficie:

1. Een stuk akkerland achter Nagelbeek aan den Lindenweg groot 585 roeden, vrij van schat, leenroerig aan 't Leenhof van Geleen (opbrengst 21 vaten rogge en 5 gulden handgeld).

2. Een stuk id. op de Boysgrubben genoemd „de deugniet" groot 531 roeden, leenroerig aan 't Leenhof van Geleen (opbrengst 25 gulden).

3. Een id. daaromtrent, geheeten „het O. L. Vrouw boender" waar het voetpad doorgaat, groot 435½ roeden, leenroerig van het leenhof van Geleen (opbrengst 13 vaten rogge).

4. Een erfpacht van 16 malder rogge Maastr. maat op den Pescherhof te Puth, leenroerig aan het Leenhof van Geleen. Deze 16 malder rogge moesten, 8 dagen na St. Andries, bij den kapelaan of beneficiant onverdeeld worden geleverd, volgens judicieele akte met de pandhouders.

5. Eene erfpacht van 7 vaten rogge op het huis, weide en koolhof van Peter Alfers en de weide van Jacob Cremers te Wolfhagen.

6. Eene erfpacht van 2 vaten. Onderpand 't Huis St. Jans-Geleen toebehoorende aan Prins de Ligne.

7. Eene erfpacht van een vat rogge. Onderpand 106 roeden bouwland op de Hoele straat.

Het Altaar der H. Agatha had, luidens rescriptio op dato als boven eveneens den last van 2 leesmissen per week. Zijn inkomsten waren:

1. 2 bunder land gelegen in 't Kempkenskleef genaamd „'t Elterland", leenroerig aan het Hof van Geleen.

2. Eene weide gelegen te Wolfhagen genaamd „de Elterweide".

3. Een bemtgen gelegen aen de Kackertsbrugghe.

4. Een clein broexken achter 't Mulraedt genaamd „St. Agathadyck" langhs de beek, vrij van schat.

5. Een perceel land op 't Hoogrooth groot 390 roeden.

6. Een idem gelegen omtrent de Cappersboschkens offte Sittarder gatze groot 552 roeden genaamd „Godtsacker" geleghen onder die bancke Oirsbeek.

7. 1½ bunder bouwland gelegen tusschen Munstergeleen en de Winteraecke onder Munstergeleen.

8. Een derde deel van de thiend gelegen tusschen Doenraedt, Putt en de Wintraecke. (Joncker van Brempt tot Doenraedt betaalt voor dese thiend 30 vat rogge ende 30 vaten haver, Sittarder maat).

Digitized by Google

9. Een malder rogge erfpacht. Onderpand Hoff Krekelsberg toebehoorende aan Prins de Ligne.

10. Vier sittarder vaten rogge erfpacht. Onderpand eene weide offte 3 bemptgens genaamd „den Klóet" te Leyenbroek.

11. Een en twintig vaten rogge erfpacht op een pand gelegen bij de Wintraecken genaamd St. Agatha Driesch.

Vroegere en latere beschrijvingen van de goederen dier beide beneficiën komen met deze overeen.

Daar het meestal gebeurde, dat de rectoren of bezitters dier beneficiën niet te Schinnen woonden en de Pastoor van Schinnen geen helper had in 't toedienen der H.H. Sacramenten en in het mislezen op Zon- en feestdagen, besloot de Roermondsche Bisschop Jacobus van Oeveren, bij decreet van den 22 April 1617 [1]), met toestemming van Walram Schellaerdt van Obbendorf, heer van Schinnen en van Steven Canisius, Pastoor aldaar, welke laatste over beide beneficiën 't patronaatsrecht had, de beneficiën van de H. Maagd Maria en dat van de H. Agatha te vereenigen en eenen primissarius te benoemen die de verplichting had hier te wonen, op Zon- en feestdagen de vroegmis te doen en den Pastoor bij te staan in 't toedienen der H.H. Sacramenten en in het geven van catechismus-onderricht. De eerste toen benoemde kapelaan was Mathias Fabri.

In 't jaar 1722 brachten deze vereenigde beneficiën ongeveer 500 gulden op met een last van 4 leesmissen per week.

Tengevolge van 't wanbeheer in de jaren 1791—1818, ook door de sequestratie van een gedeelte der kerkelijke goederen door het Fransch Gouvernement, werden deze inkomsten gereduceerd tot 118 vaten, 2 koppen en 1 molster rogge, hetgeen ad 2 gulden per vat uitmaakte f 237.50 (Luiksch).

Door de aflossingen in 't jaar 1833 ging wederom van deze inkomsten een zeker bedrag verloren wegens de zoogenaamde kortingen bij 't aflossen. Tot heden worden nog jaarlijks gelezen 104 missen voor de stichting van de H. Maagd, en 40 voor die van de H. Agatha.

De stichters van beide genoemde beneficiën zijn niet bekend.

Als beneficiant van het beneficie van St. Agatha komt in 1400 voor Gerardus Papsen, als rector der vereenigde beneficies Mathias Fabri van 1617—1649, in welk jaar hij op 15 October overleed.

Het 3e beneficie *„Altare Mariae Dolorosae" O. L. Vr. ter Noode*

[1]) Archief der kerk.

Digitized by Google

Gods, hier ook genoemd de fundatie Reimersbeek, zou volgens Jos. Habets, Geschiedenis der Heerlijkheid Nuth dateeren van vóór 1400. Luidens een oud document in 't Kerkarchief van Schinnen werd den 28 November 1510 door den Luikschen Bisschop Gerardus van der Marck goedgekeurd de stichting, gedaan door Herman van Eynatten te Reimersbeek, heer van Nuth, van een nieuw altaar in de Kerk van Schinnen, sub titulo „Gloriosissimae Mariae Dolorosae", met den last van twee leesmissen per week tot lafenis der arme zielen. Bij akte, verleden voor de Schepenbank van Gebroicken Schynne, werd 't altaar hiertoe gedoteerd met jaarlijks 8 malder rogge (Maastr. maat) en werd ter verzekering hiervan tot pand gesteld „eenen huys ende hoffstaet van omtrent 1½ bonder geleghe aghter de kercke van Schynne naest die pastorye, lanx de gemeine straet, 4 vaeten rog tot Puth, 4 vaeten tot Tuill, 8 vaeten op Parmsgoet geleghe tot Breyntar en Nagelbeecke, 8 vaten in die Hegghe. Dit was de opbrengst van 7½ bunders. Als rector van dit beneficie werd tegelijker tijd benoemd Laurens Sartorius. [1])

In 't jaar 1715 waren de inkomsten, 60 vaten rogge, 30 gulden 4½ stuivers landpacht en 5 pattacons uit een tiend gelegen te Schinnen. Bij de gemelde herstelling der kerkelijke comptabiliteit in 1818 bleek dat na aftrek van de door sequestratie en veronachtzaming verloren posten de inkomsten nog bedroegen 16 vaten, 1 kop en ¼ molster rogge met eene rente van 34 gulden, 4 stuivers en 3 oord.

De tijdelijke eigenaars van 't Huis Reymersbeek waren de collatoren of begevers van dit beneficie. [2])

Als Rectoren van gemelde beneficiën en kapelaans van Schinnen komen voor:

1386. *Godschalk,* Rector van het Altaar O. L. Vrouw.

1400. *Godefridus,* Rector van dat der H. Maagd Maria.

1400. *Gerardus Papsen,* Rector van dat der H. Agatha.

Als beneficianten komen voor:

1510. *Laurens Sartorius,* van O. L. Vrouw ter Nood Gods.

1589—1597. *Guilielmus von Randeraedt* J. U. L. van Roermond

---

[1]) Zie akte in de bijvoegsels N° 4.

[2]) In 1650 wilden de Hollandsche Staten de goederen dezer kerk in beslag nemen. Op het krachtig verzet van den Landscommissaris Steven van Eynatten besloot de Raad van Staten te 's Gravenhage van deze spoliatie af te zien. (Habets, Heerlijkheid Nuth).

Digitized by Google

Ruremondi diocesis Studens Duaci absens. Nicolaas Cordewener, pastoor van Schinnen, bediende in zijn naam 't beneficie. In de doopregisters van Geleen komen verschillende akten voor, geteekend Cordewener als dooper.

1617—1649. *Mathias Fabri,* de eerste die de vereenigde beneficiën bediende.

1653—1657. *Joannes Canisius,* werd later pastoor alhier en overleed in 1673.

1655—1674. *Melchior Huntjens* alias Canisius. Deze was in 1690 kanunnik van 't H. Kruis en van St. Paul te Luik, alwaar hij overleed 18 Jan. 1711. Hij was geboren te Nuth 14 Januari 1634 uit het huwelijk van Servaas en Maria Hamers.

1669—1673. *Arnoldus Gielen,* Altaar O. L. Vrouw ter N. G., overleed als pastoor te Schinnen.

1674. *Herman van Eynatten van Reymersbeek* id. Hij werd door zijn vader Joannes Ulricus van Eynatten aan den Vicaris-Generaal Jac. van Oeveren 21 Mei 1674 ter benoeming voorgedragen en was (volgens Habets) in 1694 kanunnik van O. L. Vrouw te Aken en heer van Nuth met zijne moeder Baronesse van den Bergh Trips.

1674—1679. *Michiel Dieteren* (ook Diederen) overleed als Pastoor alhier 24 December 1714.

1679—1734. *Lambertus Banens,* overleed als kapelaan alhier den 6 Januari 1735 en werd begraven te Geleen, zijne geboorteplaats.

1683—1697. *Hilger Fabritius,* notaris publicus, werd geboren te Schinnen uit het huwelijk van Goswinus, schout alhier van 1663—1666 en van Cath. Puts (of Putz). Hilger Fabritius overleed als Pastoor te Amstenrade in 1714.

1694. *Mathias Scheijven,* was in de jaren 1650—1660 kapelaan te Echt.

1702. *Jacobus Strijbosch,* overleed alhier 27 April 1702.

1714—1715. *Reyner Cockelkore,* Altaar O. L. Vr. ter N. G.

1715—1722. *Joannes Meens,* id. Zijne installatie had plaats te Reymersbeek door pastoor G. H. van Leyen te Nuth en de Eerw. Heeren Reyner Cockelkore en Jacobus Ramaeckers als getuigen. Joês Meens was in 1734 pastoor te Heugem.

1725—1750. *Theod. Penris,* kapelaan en vice-Pastor.

1736—1757. *Henricus Corten,* geb. te Geleen omstreeks 1700, werd benoemd door Bisschop Sanguessa 11 Febrauri 1736. Hij overleed als Pastoor te Amstenrade 5 April 1770. Zijn grafzerk bevindt zich vóór 't altaar in den linkerzijbeuk der kerk te Amstenrade.

Digitized by Google

1742—1785. *F. P. Roebroeck,* geb. te Aretsgenhout, woonde te Grysegrubben.

1750—1761. *Joannes Penris* was tevens koster, werd daarna kapelaan te Spaubeek en komt toen nog voor als koster van Schinnen, terwijl Wilhelmus de Macker vice-matricularius was.

1757—1759. *Joannes Franciscus Diederen,* geb. te Sweikhuizen-Schinnen, overleed alhier als kapelaan den 27 Juni 1759 en werd op het koor begraven.

1759—1762. *Joannes Guilielmus Habets,* geb. te Houthem 7 Juli 1729, overleed als Pastoor te Nuth in 1772 den 29 Mei en werd begraven op het koor aldaar aan de epistelzijde.

1762—1778. *Nicolaas Somya,* was te voren deservitor te Nuth en overleed als Pastoor 2e klas alhier 21 October 1804.

1777—1787. *Gasparus Pijls* uit Amstenrade, was alhier deservitor en overleed als Pastoor van Merkelbeek 23 Dec. 1833.

1787—1801. *Nic. Willems.*

1784—1818. *Mathias Rooyen,* was in zijn laatste jaren een blinde grijsaard. Van zijn overlijden vinden wij geen vermelding.

—1798. *Leurs,* Apothekers zoon uit Sittard, laatste beneficiant. O. L. Vr. ter N. G.

1819—1823. *Gerard Joseph van der Velpen,* geb. te Tongeren, overleed als Pastoor te Nuth 13 Maart 1851, oud 54 jaren.

1824—1835. *K. Beltgens,* geb. te Roermond, werd Pastoor te Wijnandsrade en te Nuth (van deze laatste parochie van 1851—1870) en overleed te Sittard.

1835—1839. *Petrus Jac. Ren. Corten,* overleed als Pastoor-Deken van Schinnen 1 April 1872.

1839—1852. *Jan Mathieu Kanters,* geb. te Ohé en Laak den 15/11 1814, overleed als Pastoor te Neer 16/4 1888.

1852—1873. *Jan Hubert Ingendael,* geb. te Echt 19 Juli 1824, overleed te Echt 5 Januari 1901 als rustend Pastoor van Bergen.

1873—1891. *Arnold Jos. Habets,* geb. te Hulsberg den 13 Aug. 1847, thans Pastoor te Voerendael.

1891—1892. *Jan Math. Hennus,* geb. te Voerendaal 19 Nov. 1858, overleden als Rector van en te Sweikhuizen in 1893.

1892—1901. *Jos. Lambert Hubert Brand,* geb. te Wylre 15 Maart 1863, thans Pastoor te Heel.

1901—1911. *Jan Theod. Janssen,* geb. te St. Stevensweert den 21 Aug. 1870, eerste kapelaan van St. Mathiaskerk te Maastricht. Overleden als pastoor te Limbricht in April 1926.

Digitized by Google

1911—1918. *Andreas Gabriël Nic. Viegen,* geb. te Maastricht 22 Dec. 1879. Van Rector aan de kerk van St. Nicolaas te Venlo benoemd Maart 1927 Pastoor te Reuver.

1918— . *Jan Jos. Hubert Salden,* geb. Limbricht 18 Juni 1886, zoon van Hubert en Christina Ceunen.

§ 3. **Priesters uit Schinnen afkomstig.**

Gabriël Knooren, in 1653 Pastoor-Deken te Wanckum.

Alexander (of Alardus) Aelfers was priester in 1617.

Joannes Pijls, Pastoor in Urmond in 1662.

Arnold Gielen, geb. te Schinnen 7/3 1644, zoon van Joës en Mecht. Huntgens, overleed als pastoor van Schinnen in 1678.

Adam Reijner van Schellaert van Obbendorf, zoon van Adam Frans en Mar. Cath. van Twembrugge, in 1684 kanunnik Abdij van St. Geertruid te Leuven, overleed plotseling 1/10 1694 en werd begraven in den familiegrafkelder te Schinnen.

Joës Ferdinand Ignatius van Schellaert, broeder van vorige, geb. in 1654, was in 1696 kanunnik te Aken of Keulen.

Wilhelmus Moenen, in 1706 kapelaan O. L. Vrouw Maastricht.

Servatius Hoefslegers, geb. te Thull 13/12 1682, zoon van Joës en Maria Gielen, was pastoor te Sinnich in 1713.

Johannes Hoefslegers, geb. te Thull 17/4 1680, broeder van vorige, was priester in 1711.

Hilger Fabritius, zoon van Goswijn, schout, en Cath. Putz, overleed als pastoor te Amstenrade in Maart 1714.

Michiel Diederen, geb. te Schinnen 5/4 1646, zoon van Joës en van der Hoeft, overl. als pastoor van Schinnen 24/12 1714.

Michiel Smets uit Sweikhuizen van de orde der Predikheeren te Maastricht in 1715.

Joannes Meens, in 1722 beneficiant in de kerk te Schinnen, was in 1734 pastoor te Heugem.

Wernerus Smitz, geb. Schinnen 11/5 1714, zoon van Joës en Helena Willems, was priester in 1767.

Paschasius Pijls, geb. te Stammen-Schinnen 29/9 1693, zoon van Joannes en Mecht. Vroemen, overleed als pastoor van Limmel in het ouderlijk huis te Puth 18/2 1727, begraven in het koor der kerk te Schinnen.

Joës Franciscus Diederen, geb. te Sweikhuizen 7/6 1725, zoon van

Digitized by Google

Lambert en Cath. Baggen, overleed te Schinnen als sacellanus curatus 27/6 1759.

Guilielmus Doemens (of Deumens), geb. te Schinnen 29/3 1692, zoon van Joannes en Maria Groenvisch, overleed 14 Nov. 1763 als pastoor te Bingelrade.

Franciscus Arn. Fabritius, geb. te Schinnen 4/1 1695, zoon van Adam (schout) en Maria Libotte, officiant aan de kapel te Sweikhuizen, overleed aldaar 8/5 1742.

Joës Goswijn Fabritius, geb. te Wolfhagen-Schinnen 11/2 1691, broeder van vorige, overleed als Abt te Rolduc 12/8 1745.

Wilh. Schutgens, geb. te Puth 12/1 1725, zoon van Arnold en Ida Deumens, was priester in 1753.

Dominicus Schutgens, geb. 3/2 1745, broeder van vorige, was Dominicaan te Maastricht.

Henricus Kallen, geb. te Krekelberg-Schinnen, zoon van Andries en Cath. Schiffelers, was priester in 1758.

Franciscus Guilielmus Deumens, geb. te Nagelbeek-Schinnen 23/3 1737, zoon van Barth. en Maria Hagens, overleed als subdiaken-Theologant aan de Universiteit te Leuven op 6/7 1763.

Joannes Deumens, geb. te Nagelbeek 10/9 1727, broeder van vorige, aangewezen voor de vroegmis te Bingelrade, overleed in het ouderlijk huis te Nagelbeek als officiant van de kapel te Sweikhuizen omstreeks 1789.

Wilhelmus Maes, geb. te Schinnen 23/1 1728, zoon van Thomas en Petronella Hoen, overleed in het ouderlijk huis te Puth als Lector in de Philosophie te St. Truiden 25/12 1765, begraven in de kerk te Schinnen.

Arnold Hoen, geb. Huis Schinnen 10/1 1722, zoon van Michaël (scholtis) en Gertruid Pijls, overleden als pastoor van Schinnen en als deken-officiaal van het land van Valkenburg 27/3 1778.

Ambrosius Cals, geb. te Wolfhagen, zoon van Aegidius en Anna Aelfers, van de Orde van den H. Dominicus in het klooster der Predikheeren te Sittard.

Martinus Klinckenbergh, geb. te Puth en gedoopt te Spaubeek 3/4 1801, zoon van Theod. en Maria Sibilla Schutgens, overleden als pastoor te Dieteren. Bouwde de pastorie aldaar.

Joannes Josephus Janssen, broeder van de volgende, geboren te Hommert-Schinnen 19/8 1799, overleed als Pastoor te Brunssum 16/3 1848.

Digitized by Google

Joannes Goswinus Fabritius, geboren te Schinnen 11 Februari 1691
zoon van Adam en Libotte Maria. Abt te Rolduc 1745-1757.

Digitized by Google

Digitized by Google

Joannes Henricus Janssen, geb. te Hommert-Schinnen 19/1 1801, zoon van Joannes en Mar. El. Houben. Gewijd te Mechelen in Aug. 1823. Werd Rector aan de St. Michielskerk te Sittard, pastoor te Born en professor in de H. Schrift aan het Groot Seminarie te Roermond in 1841; overleed te Raath 23/11 1858.

Paulus Joseph Goossens, geb. te Schinnen 22/8 1811, zoon van Jacob en Maria Agnes Knubben, overleed te Schinnen in het ouderlijk huis als rustend pastoor van Merkelbeek 2/2 1884.

Jan Hubert Peusens, geb. te Schinnen 28 Januari 1828, zoon van Jan Willem en Maria Gert. Zelis, overleed als kapelaan van Sittard te Schinnen 28/2 1866. Van 1856—1858 was hij kapelaan te Sint Geertruid. Hij was benoemd als kapelaan te Spaubeek, welke plaats hij niet meer kon betrekken.

Joës W. Alexander Antoon Hub. Kerckhoffs, zoon van Mr. Jan Baptist August en Therèse Anna Sab. Philipine Corten, was hofkapelaan kasteel Amstenrade, overleed te Schinnen als rustend priester 5/12 1893.

Martinus Crousen, geb. te Schinnen 6/9 1827, zoon van Winand en Joanna Gertr. Cremers, overleed als pastoor te Bingelrade.

Nicolaas Jos. Pijls, geb. te Oirsbeek 31/5 1819, zoon van Jan Nic. en Maria Anna Peusens, overleed als rustend pastoor van Geul te Munstergeleen den 26 April 1901.

Caspar Joseph Cremers, geb. Thull-Schinnen 29/12 1848, zoon van Jan Willem en Anna Elisabeth Willems, overleed als rustend pastoor van Thorn 25/10 1914.

Andries Stassen, geb. te Sweikhuizen 28/1 1851, zoon van Godfried en Elisabeth Keulers, overleed als pastoor te Blerik 30/7 1902. Hij bouwde de Geloftekerk aldaar.

Pieter Hendrik Diederen, geb. Wintraak-Schinnen 12/12 1851, zoon van Pieter en Johanna Maria Hoen, in de orde der Jesuiten. Van 22/12 1884—21 Maart 1900 in Nederl. Oost-Indië. Daarna in het klooster der Jesuiten te Nijmegen.

Jan Pieter Diederen, geb. Wintraak-Schinnen 22/8 1847, broeder van vorige, overleed 28/3 1892 als pastoor te 's Heeren-Elderen.

Marie Michiel Theophile Klinckenbergh, geb. te Puth 4/2 1850, zoon van Jan Dominicus en Barbara Warblings, overleed als Belgisch rustend pastoor van Neeroeteren te Geleen 29/1 1926.

Marie Christiaan Joseph Klinckenbergh, geb. te Puth 16/3 1854, broeder van vorige, overleed als Belgisch rustend pastoor, laatstelijk van Ellicom te Gent, op Goeden Vrijdag van het jaar 1924.

Digitized by Google

Andries Eijssen, geb. te Schinnen 19/6 1855, zoon van Jan Arnold en Maria Sophia Sijben, overleed als pastoor te Geul 7 Mei 1908.

Pieter Theod. Peusens, geb. te Puth 18/2 1855, zoon van Jan Pieter en Louisa Scholtis, thans pastoor te Limmel.

Winand Hubert Joseph Pijls, geb. te Schinnen 7/2 1856, zoon van Carel Joseph en Mar. Hubertina Petronella Dremmen, overleed als kapelaan te Roosteren 27/12 1895.

Noël Pijls, geb. te Schinnen 25/12 1859, broeder van vorige, thans pastoor te Wijnandsrade.

Jan Willem Janssen, geb. te Puth 19/5 1856, zoon van Joës Mathijs en Maria Mechtilde Demandt, thans pastoor te 's Heeren Elderen.

Hubert Jos. Boijens, geb. te Sweikhuizen 8/3 1862, zoon van Godfried en Maria Mechtilde Baggen, thans rector in het klooster te Echterbosch.

Jan Willem Crousen, geb. te Hegge 18/9 1864, zoon van Jan Winand en Anna Sibilla Enwegen, overleed als pastoor te Urmond 14 Dec. 1907.

Caspar Hendrik Josef Reinartz, geb. te Schinnen 14/10 1867, zoon van Paul Jos. Dominicus en Martha Jacobina Ritzen, overleed als pastoor te 's Graven-Voeren 19/4 1923.

Nicolaas Joseph Slangen, geb. te Thull 26/2 1876, zoon van Jan Arnold en Maria Gertruid Diederen, Missionaris in de Congo, thans in het klooster van het H. Hart te Liesbosch.

Constant Jos. Ritzen, geb. te Schinnen 27/1 1872, zoon van Hendrik Jos. en Maria Philomena Cremers, thans pastoor te Nuth.

Cornelis Hubert Luyten, geb. te Puth 7/2 1876, zoon van Jan Cornelis en Maria Cath. Buijzers, thans in het klooster van het H. Hart te Heer.

Marie Theodoor Louis Riga, geb. te Stammen 20/12 1885, zoon van Jan Hendrik en Mar. Cath. El. Hub. Cals, thans kapelaan O. L. Vrouw Maastricht.

Marie Hendrik Emmanuel Riga, geb. te Stammen 3/3 1888, broeder van vorige, thans priester aan de H. Landstichting bij Nijmegen als Pater van het Gezelschap van Maria.

Jan Hubert Antoon Riga, geb. te Stammen 19/5 1884, broeder van vorige, thans Pater Gezelschap van Maria op de H. Landstichting bij Nijmegen.

Jan Hendrik Rutten, geb. te Schinnen 5/2 1884, zoon van Renier en Josephina Douven, thans pastoor te Smeermaas.

Digitized by Google

Petrus Rutten, geb. te Schinnen 7/10 1889, broeder van vorige, Missionaris in Brazilië.

Frans Antoon Rutten, geb. te Schinnen 12/5 1894, broeder van vorige, Pater Redemptorist te Wittem.

Jan Barth. Charles Kleinjans, geb. te Puth 4 Sept. 1887, zoon van Willem en Maria Hub. Magdalena Eijgelshoven. Pastoor te Schwalenberg in Lippe Duitschland.

Jan Arnold Louis Meens, geb. te Thull 26/8 1877, zoon van Hendrik Joseph en Petronella Josephina Pijls, overleed als Kruisheer te St. Agatha bij Cuijk te Schinnen 29/2 1904.

Eduard Antoon Janssen, geb. te Puth 27/5 1886, zoon van Jan Jacob Hubert en Maria Johanna Zelis, overleed als Missionaris te Hoang Yang in China in 1926.

Jan Felix Marie Hubert Eijssen, geb. te Schinnen 7/7 1897, zoon van Pieter Frans en Anna Maria Josephina Pijls, thans kapelaan te Meerssen.

Frans Willem Gielen, geb. te Schinnen 29/1 1894, zoon van Peter Math. en Maria Helena Debitz, thans kapelaan te Sittard.

Nic. Joseph Boijens, geb. te Sweikhuizen 22/7 1899, zoon van Jan Hubert en Maria Cornelia Petri, thans kapelaan te Ambij.

Pet. Jos. Hubert Kisters, geb. te Sweikhuizen 12/2 1900, zoon van Jan Mathijs en Maria Anna Boijens, thans kapelaan te Oirsbeek.

Jan Willem Janssen, geb. te Puth 26/4 1895, zoon van Jan Mathijs en Mar. Anna Cath. Rouschop, thans professor St. Joseph College te Sittard.

Jan Clemens Hugo Pijls, geb. te Puth 9/8 1887, zoon van Jan Renier en Antoinetta Callen, overleed als Missionaris in Frankrijk.

Victor Pieter Jan Pijls, geb. te Puth 6/11 1882, broeder van vorige, overl. als student in de Theologie.

Hendrik Antoon Bertrand, geb. te Heisterbrug 11/1 1896, zoon van Jan Mathijs en Maria Christina Janssen, van het Gezelschap van Maria te Schimmert.

Peter Hubert Louis, geb. te Puth 9/6 1895, zoon van Leonard en Mar. El. Crombags, in het klooster Pater Canisius van de Orde der Assumptionisten, Missionaris in Rusland.

§ 4. **Het kosterambt.**

De koster was vroeger lang geen gewone mensch op een dorp. Behalve voorzanger en organist moest hij in den regel als school-

Digitized by Google

meester dienst doen. Hij was een ontwikkeld man, op vele dorpen de vraagbaak en had aan zijn ambt een goed bestaan.

Het was niet altijd gemakkelijk een geschikten man voor het kostersambt te vinden, weshalve meermalen een geestelijke daarvoor werd benoemd, zooals te Schinnen Joês Penris en Caspar Pijls. Eens zelfs werd door den gebiedende Heer, Graaf van Schellaert, tot koster-schoolmeester benoemd Ludwig Scheuerman afkomstig van Hahn bij Dusseldorp. De man kende geen Hollandsch en moest, op vele klachten van de ouders der schoolkinderen, spoedig bedanken.

Het vergevingsrecht van het kosterambt behoorde in Schinnen aan den Heer der heerlijkheid. Bij de aanvaarding van zijn ambt werd de koster plechtig ingehaald.

Het benoemingsrecht van den koster door den Heer van het dorp schijnt door Pastoor Michaël Diederen betwist te zijn geworden of de wettige benoeming van den koster te zijn betwijfeld.

Behalve het thans nog geldende casueel had de koster jaarlijks van ieder huisgezin een brood en een gerf vruchten, benevens van vele gezinnen een kop koren. Volgens een oud registertje werd dit laatste afgekocht maar de broodlevering bleef tot voor enkele jaren nog bestaan.

Ook de levering van brood schijnt destijds te zijn betwist. Althans de koster Mathias de Macker liet in 1791 bij akte verleden voor den resideerenden Notaris Johannes Wilh. Peusens onder getuigenis van een 10-tal der oudste ingezetenen der gemeente, constateeren „dat hij, opgevolgd door zijn zoon Wilhelmus welke wederom werd opgevolgd door zijn zoon Arnoldus, het kustersambt en schoolmeestersambt loffelijk ende tot volle contentement der heele gemeente bediend had dat allen tevens van ieder huis jaarlijks een brood en eene gerf vruchten profiteerden, en zij bij de aanvaarding van hun ambt tevens plechtig werden ingehaald."

Als koster der kerk van den H. Dionysius te Schinnen komen voor:

1. Jan Meex in 1536.
2. Henricus Busse in 1610.
3. Henricus Heris 1624, overleed als Koster 29 Juni 1642.
4. Mathias Pijls, gehuwd met Maria Brouns 1644, overleed als koster 25-5-1683.
5. Tilman Pricken, gehuwd met Agnes Loijens vanaf 5-10-1672, overleed 15-9-1689.

Digitized by Google

6. Joês Pricken, zoon van vorige, overleden als koster 23-1-1702.

7. Mathias de Macker, gehuwd Mechtilde Vroemen af 1702, overleed als koster 13-5-1751.

8. Mathias de Macker, zoon van vorige, geboren hier 14-7-1705, gehuwd Cornelia Arets, overleed te Wolfhagen als koster 1-7-1791 (was tevens Schepen te Schaesberg).

9. Wilhelmus de Macker, broeder van vorige, geboren hier 9-9-1711, vanaf 1755 vice-matricularius. Overleed als zoodanig 11-11-1791.

10. Joës Penris, 1752—1780, was kapelaan alhier en bleef in 1761 als kapelaan van Spaubeek het kostersambt te Schinnen waarnemen, terwijl Wilh. de Macker plaatsvervangend koster was.

11. Ludwig Scheuerman tot Juni 1793, een Duitscher.

12. Caspar Pijls 1793 uit Amstenrade, was alhier deservitor, overleed als Pastoor te Merkelbeek 23 Dec. 1833.

13. Arnold Aloijs de Macker, zoon van no. 9 voornoemd, geboren hier 1 Dec. 1753, gehuwd op 13-1-1779 met Anna Cuijpers en op 8-4 1801 met Gertruid Dieteren Wwe van Joës Diederen; koster vanaf 1799, overleed als koster 24-4-1826.

14. Jan Arnold Diederen, stiefzoon van vorige, geboren alhier 12-4-1794, zoon van Jan Diederen en Maria Gertruid Diederen, gehuwd met Maria Sophia Dullens, overleed 23-1-1869, koster 1826—1835.

15. Peter Joseph Stijpers, geboren hier 9-2-1808, zoon van Jan Pieter en Maria Cath. Callen, gehuwd met Anna Elisabeth Pijls; koster vanaf 2-8-1835, overleed als koster 26-2-1863.

16. Willem Stijpers, zoon van vorige. Geboren hier 16-9-1843, koster-organist 1863-1872, overleed in Oost-Indië.

17. Jan Jacob Ruijters, geboren alhier 5-9-1849, zoon van Pieter Hubert en Maria Elisabeth Onno. Hij huwde Damoiseaux Mar. Gertruid en werd benoemd als koster-organist in het voorjaar 1873, welk ambt hij bekleedde tot 30 April 1925. Bij Kon. Besluit van 1 December 1924 No. 33 vereerd met de Medaille van de Oranje-Nassau wegens langjarigen trouwen dienst.

18. Servaas, Hubert Ruijters, geb. 13-5-1895, zoon van vorige, koster-organist 1 Mei 1925, gehuwd Maria Petronella Meens.

Digitized by Google

§ 5. Kerk- en Armenmeesters.

De benoeming van Kerk- en armenmeesters geschiedde in den regel door hen die in het fonds van de kerk of van de armen hadden bijgedragen en wel op Lichtmisdag.

Voor beide instellingen waren zij tot aan de Fransche omwenteling ten getale van twee, die voor 2 jaren gekozen werden. Ieder jaar trad een hunner af en werd een nieuwe in de plaats gekozen, die dan door den andere met den gang van de administratie op de hoogte werd gebracht.

De ambtenaren van beide instellingen stonden onder toezicht van den Pastoor voor wien zij tevens, bij de aanvaarding van het ambt, den eed moesten afleggen, en borg moesten stellen voor de gelden die zij te beheeren hadden.

Jaarlijks moesten zij rekening afleggen en verantwoording doen voor den Pastoor.

Toen het Bisdom Roermond werd opgeheven en Schinnen bij het Bisdom Luik kwam, bleef eene regelmatige benoeming van kerkmeesters alhier achterwege, terwijl, volgens de registers, de benoeming van armenmeesters sedert lange jaren niet meer plaats vond.

Toen kwam het Concordaat van 1801. Ook daaraan werd niet spoedig gevolg gegeven, voor wat betreft de benoeming van kerkmeesters.

Wel werden bij besluit van den Prefekt van het Departement van de Nedermaas 30 Nivose jaar XII (21 Januari 1804) tot leden van de Kerkfabriek van de succursale kerk van Sweikhuizen benoemd: Maes Pierre Thomas (Maire), Meens Lambert en Ritzen Leonard, zulks uit eene voordracht van een dubbeltal bevoegde personen opgemaakt door den Maire en den Pastoor.

Dat drietal had de opdracht een hunner tot Kassier aan te wijzen.

Het Keizerlijk decreet van 30 Dec. 1809 bracht andermaal wijziging in de samenstelling en de benoeming van de Kerkmeesters. Ten gevolge daarvan bestond de fabriekraad uit 5 leden (zijnde Schinnen eene parochie van minder dan 5000 zielen), waarvan 3 door die Bisschop en 2 door den Gouverneur te benoemen. De Pastoor en de Burgemeester maakte van rechtswege deel uit van dien Raad. De Burgemeester voornamelijk met het doel om een verband te hebben tusschen de administratie der gemeenten en der Kerkfabrieken tot bevordering van een meer geregelden gang van de Kerkelijke comptabiliteit.

Digitized by Google

Zoo de Burgemeester geen Katholiek was kon zich deze laten vervangen door een lid van den Gemeenteraad die dit wel was.

De Kerkeraad koos uit zijn midden het Bureau van 3 leden (of dagelijksch Bestuur) waarvan de Pastoor van rechtswege lid was. De leden van het Bureau verdeelden onder zich de functies van President, Secretaris en Ontvanger.

Strenge voorschriften werden gegeven aangaande het opmaken en vaststellen der rekening, waarvan een exemplaar binnen 8 dagen, na de vaststelling, op de Secretarie der gemeente diende te worden ingeleverd, terwijl het ander bij het archief der Kerk, in eene kist met drievoudig slot, diende bewaard te blijven.

Naar aanleiding van het onderzoek door den specialen Commissaris den Heer P. N. E. Deprez naar den finantieelen toestand ten pastoreele huize alhier in het jaar 1818, werd door de Administratieve Commissie der Kerkfabrieken van het Diocees Luik bij besluit van den 3 October 1818 krachtens artt. 7, 8 en 9 van genoemd decreet tot leden van den fabriekraad benoemd de heeren: Van Mulken, Jean André, priester; Diederen, Jean Mathieu; Peusens, Theodore; Pijls, Pierre Joseph en Meens, Lambert; terwijl Paquaij, Renier, deken en Pijls, Nic. Joseph, Maire ambtshalve leden waren van den kerkeraad.

Bij aanschrijving van den Gouverneur van Limburg d° Hasselt 25 Februari 1835 (Memorial Administratief No. 40) werd andermaal aangedrongen op de stipte naleving van de bepalingen van het decreet van den 30 Dec. 1809 voor wat betreft den band, die diende te bestaan tusschen de Raden van de Gemeente en van de Kerk.

Bij de wet van 26 Juni 1876 (Staatsbl. No. 125) werd eindelijk ingetrokken het Keizerlijk decreet van 30 Dec. 1809 en buiten werking gesteld alle wetten, besluiten en bepalingen van Franschen oorsprong en werd door den Bisschop Monseigneur J. A. Paredis onder dagteekening van 17 Oct. 1876 het thans nog geldend Algemeen Reglement voor de Parochiale Kerkbesturen in ons Bisdom Roermond ingevoerd. Krachtens deze nieuwe regeling werden voor het eerst tot kerkmeesters benoemd de heeren:

Pijls, Carel Joseph; Peusens, Jan Mathijs; Cals, Pieter Joseph en Geurts, Arnold, beurtelings om de twee jaren aftredend.

De Pastoor-Deken was ambtshalve lid en Voorzitter. Als eereleden werden tegelijk benoemd de heeren: Diederen, Renier en Cremers, Jan Martin.

Digitized by Google

§ 6. Parochiale en Gemeentelijke armenzorg.

Voren werd reeds gezegd dat benoemingen van leden van het Kerkelijk Armbestuur lange jaren achterwege bleven.

In het jaar 1820 bracht Deken Paquaij wederom leven in het Armbestuur, dat van kerkelijk tot burgerlijk geworden was. [1])

Op den 8 Mei werden ingevolge het Kon. Besluit van den 18 Februari 1817 door den Raad tot leden benoemd:

Reinerus Paquaij Pastoor-Deken, Gerard Pijls Raadslid, en Theod. Diederen Landmeter tot Ontvanger. In 1823 werd dat College, ingevolge de nieuwe voorschriften van 7 Dec. 1822, aangevuld met Jan Mathijs Diederen Schepen, Jan Antoon Meertens landbouwer en Jan Antoon Ritzen Gemeente-Secretaris van Schinnen en Vrederechter van Oirsbeek.

Bij de wet van 28 Juni 1854 werd het armwezen definitief geregeld. Hiermede werd afgeschaft het zoogenaamde domicilie van onderstand, hetgeen zoo lange jaren de oorzaak was van ellendig gewrijf vooral tusschen de gemeenten onderling. Krachtens die stelregel was de gemeente van geboorte verplicht tot betaling der ondersteuningskosten van den hulpbehoevende en had het armbestuur der verblijfplaats van den armlastige alzoo de beschikking over de kas der gemeente waar de arme domicilie van onderstand had. Zoo gebeurde het veelal dat een armlastige die in eene andere gemeente domicilie van onderstand had maar gewoonweg in een bedelaarsgesticht geplaatst werd (voor deze streek was het gesticht te Reckheim aangewezen), welke kosten dan verhaald werden door de gemeente van verblijf op die der geboorte.

Andermaal werd de materie van het armwezen herzien en geregeld bij de thans geldende wet van 27 April 1912.

Het Algemeen Reglement voor de Besturen der Parochie en andere Katholieke instellingen van liefdadigheid in het Bisdom Roermond van den 18 Januari 1855 werd intusschen vervangen door dat van den 28 October 1890.

Het is krachtens dit reglement dat door Deken Rutten te Schinnen werd opgericht het tegenwoordige Parochiale Armbestuur waarvan de leden dezelfde zijn als de leden van het Kerkbestuur.

---

[1]) Daar alle fondsen van het tegenwoordig Burgerlijk Armbestuur afkomstig zijn van het vroeger Kerkelijk Armbestuur was dit misschien een reden om die oude fondsen weer over te maken aan het Parochiaal Armbestuur.

Digitized by Google

§ 7. Diversen aangaande de Kerk.

De begraafplaats of kerkhof lag steeds rondom de Kerk. Het gedeelte van Thull komend, rechts het voetpad, is circa 40 jaren geleden erbij gevoegd en was afkomstig deels van den pastoor Joannes Canisius en deels van den pastoor Michaël Diederen. Na eene uitbreiding in het jaar 1820 had de begraafplaats eene oppervlakte van ongeveer 20 aren 25 centiaren. Zij was toen zonder muur maar omgeven door eenen „graaf" met kopboomen. De lijken werden begraven in het hooge talud rondom de kerk. In 1842 werd langs den zuid-westkant de muur gebouwd met den hoogen trap; zooals elders gezegd werd het kerkhof aangehoogd aan den zuid-oostkant in het jaar 1850 en het geheel met een muur omgeven. In het jaar 1758 werd het kerkhof opnieuw gewijd wegens daarop gepleegden moord (zie bijlage no. 5). In het jaar 1816 werd het daarop staand schenkelhuisje afgebroken.

In het kerkgebouw was de begraafplaats van voorname personen en wel die der geestelijken op het koor onder of nabij het hoofdaltaar, die der adellijke familie van de Schellaerts in den grafkelder aldaar en die der adellijke familie van Eijnatten in het nog aanwezige familiegraf van het Reimersbeeker koorke, aangewezen door een deksteen in de rechter zijbeuk (oud gedeelte).

Aan de beide zijden van den ingang in de kerk liggen tegen den toren twee geheel afgesloten hardsteenen grafzerken, waarop nog een weinig beeldhouwwerk, maar verder geenerlei aanwijzing voorkomt.

Op het kerkhof moeten, volgens testamentaire beschikkingen en volgens de fragmenten, die vooral in de omgeving der kerk als dorpels en palen dienst doen en in de fundamenten en als stalbevloering gevonden worden, zeer vele hardsteenen grafkruisen gestaan hebben; waarschijnlijk zijn ook bij het aanhoogen van het kerkhof grafkruisen in den grond bedolven.

Slechts een zestal oude steenen grafkruisen bevinden zich nog op het kerkhof en wel de volgende:

Simon Mens (Meens) en Elisabeth Smaelen, echtelieden, overleden respectievelijk den 18 Aug. 1686 en 7 Febr. 1693.

Leonard Dotzenberg, Johannes Dotzenberg en diens vrouw Cath. Frohn 27 Nov. 1687.

Tijs Lemmens 1613.

Digitized by Google

Willem Seles en huisvrouw Elisabeth Hamers, overleden 3 en 4 Aug. 1694.

Paûs Pijls en huisvrouw Cath. Pijls, overleden resp. 27 April 1700 en 12 Juni 1692.

Joannes Gruyls en diens huisvrouw Cath. Gielen, resp. overleden den 16 Mei 1741 en den 14 Nov. 1737.

Naast het kerkhof, ter plaatse waar nu op den oosthoek van den binnenhof der pastorie het priëelgebouwtje staat, stond vroeger de pastoreele tiendschuur, die de opvaart had van uit het plein vóór de pastorie, welke schuur bij het bouwen der pastorie door deken Hoen afgebroken werd.

Op deze opvaart liet deken Corten het schoone gothieke baldakijn bouwen waarin overgebracht werd het missiekruis hetgeen thans voor het koor hangt en welk gebouwtje bij den kerkbouw in 1901 zonder noodzaak werd gesloopt.

Aan de Oostzijde der kerk was vroeger de plaats van dat missiekruis met de twee eeuwenoude levensgroote eikenhouten beelden van de H. Moeder Gods en van den H. Joannes.

Bij de vergrooting der kerk in 1878 werd aldaar de sacristie gebouwd en kwamen de beelden terecht op een zolder bij een timmerman in de buurt, totdat deze waardevolle beelden onder deken Canoij met andere zaken als prullegoed verkocht werden.

De R.K. begraafplaats heeft thans eene oppervlakte van ca. 40 aren. De aan den zuidkant er aan gelegen algemeene begraafplaats (verloren Kerkhof) is groot 65 centiaren.

Door de goede zorgen van Deken Packbier werd het Zuidoostelijk gedeelte van het kerkhof in 1927 ommuurd.

De westelijke muur om het oude kerkhof werd in hetzelfde jaar geheel vernieuwd.

Processiën. De groote bronk, dat was de groote processie met Godsdracht (de Sacraments-processie), die altijd plaats had op kermiszondag. De „bronkweg" was steeds in de vroegere jaren tot het jaar 1857 de volgende: over Schuyteneinde, Heisterbrug, ter Borg, alwaar de zegen werd gegeven aan het kruis bij de linden; vervolgens over den Molenberg tot aan Stammen (de op de hoogte aan den poel staande linde heet vandaag nog „den bronkboom"); ook daar werd de zegen gegeven. Van af Stammen ging de stoet over Onderste Puth met de drie rustaltaren, in het begin, in het midden en aan het einde, vervolgens over de Steenstraat langs de

Digitized by Google

Roothslinde over Scholtissenhollenweg naar Wolfhagen, waar bij een rustaltaar bij het Scholtishuis andermaal de zegen werd gegeven. Hierna ging de „bronk" in de kerk terug. De tocht over dien zeer moeilijken en langen weg duurde van 8 uur v.m. tot namiddags 12—1 uur. Aan het hoofd van dezen „bronk" trok steeds de zeer talrijke schutterij met de „bielemannen" voorop.

Sedert deken Corten trok deze Sacramentsprocessie van Schinnen over Onderste Puth en over den weg langs Einderkoolhof naar Schinnen terug.

Sedert 1926 na de oprichting van het rectoraat Puth trekt de processie over de Stationstraat en over Heisterbrug en Schuyteneinde weer terug.

Op de eerste Zondagen der zomermaanden trok de processie in vroeger jaren steeds om het kerkhof. Onder deken Paquay ging deze processie tot bij den Hollenweg aan Schuyteneinde. Deken Lumens bracht hierin wijziging en was de processiegang over het kerkhof.

Het was deken Corten, die de St. Rochusprocessie oprichtte, die tot aan het einde van Schuyteneinde trok. Sedert het jaar 1926 volgt deze processie de Altaarstraat naar Krekelberg, alwaar de zegen wordt gegeven, verder over Grubben naar Thull, alwaar andermaal de zegen wordt gegeven aan het kruis en vervolgens langs Mulrade naar Schinnen terug, alwaar aan de pastorie nog eens de zegen wordt gegeven.

In de Kruisdagen gaat de processie den eersten dag door het Schinnenerveld, langs den Grachterweg richting Krekelberg over de Altaarstraat terug. Den tweeden dag over Schuyteneinde, Hollenweg, over den Heisterbruggerzandweg en den derden dag richting Puth langs Molenweg en Einderkoolhof naar Schinnen terug. Deze processiegangen bleven steeds dezelfde.

De Kermis. De bronkkermis was de zomerkermis, die steeds werd gevierd Zondags vóór St. Jan. De winterkermis of de St. Meertenskermis regelde zich naar den feestdag van den H. Martinus.

Beide kermissen duurden vroeger steeds 5 dagen en wel tot en met Donderdag. Woensdag en Donderdag werden steeds half gevierd, d. w. z. dat op gemelde dagen voormiddags gewerkt en school gegeven werd. Vrijdag vóór de kermis werd steeds vla en taart gebakken voldoende voor de geheele kermis.

Bij gelegenheid van beide kermissen werd in vroeger tijd steeds gedanst. Elk gehucht had zijn danskapitein, die voor een geregelden

Digitized by Google

gang van het dansspel had te zorgen. Dit belette echter niet, dat in den regel bij die dansgelegenheden groote misbruiken en vechtpartijen plaats grepen. Bij schependecreet van 25 Juni 1748 werd het dansen voor een jaar verboden op eene boete van 10 goudguldens voor den weerd en evenveel voor den kapitein en 4 goudguldens voor ieder danser. Het dansverbod werd daarna bestendigd (zie bijvoegsel no. 6). Toch behoorden overtredingen en misbruiken niet tot de zeldzaamheden.

Gedurende de 3 eerste kermisdagen des zomers was de schutterij in de weer. Zondags diende ze tot opluistering van de Bronk. 's Maandags was de kerkelijke dienst voor de overleden schutters. Onder den gedempten toon der losgespannen trommen, onder droef klagend gefluit ging het met neerhangend vaandel van uit de kerk naar het kerkhof om te bidden op de graven der overleden wapenmakkers. Zoodra het kerkhof was verlaten, ging het met opgewekten trommelslag onder de vroolijke kermisdeuntjes der fluiters met hoogwapperende vaandels in opgeruimden marsch de straat af naar de pastorie waar de schutters onthaald werden.

Laten wij ze nog eens de revue doen passeeren de schutterij uit de zeventiger jaren. Voorop gaat de fiere gracieuse schoone hooge gestalte van den eerbiedwaardigen ouden wever uit Heisterbrug, in afgemeten pas met sierlijke beweging den majoorsstaf voerend, zijn sneeuwwitte golvende baard, zijn hooge zwarte beerenmuts verhoogde dermate den ernst van zijn wezen, dat wij kinderen hem hielden voor den machtigsten man van de wereld. Wij zien weer de reuzengestalten van de drie Gebroeders Diederen, met meesterhand de trommen roerend, geflankeerd door de dwergmenschen „het Henske" van Thull en het oud „Ruvterske", welke met waar kunstenaarstalent de zoo vroolijke kermisdeuntjes aan hun fluiten ontlokten. Daar in het midden, omgeven van zijn garde, schrijdt de sympathieke Mevis Cals. De cilinderhoed, zijn eenvoudige deftige kleeding, als onderscheidingsteeken een zilveren plaat op de borst, toonen aan, dat hij keizer is. Hij was de feitelijke beschermheer der schutterij. Een staf van kranige officieren, de sabels blank, in zwart lakensche jas, met oranje omgord, in witte broeken met de Napoleonshoeden, waarop de witte veeren wuifden, de gewone schutten, om niet te vergeten de oud-gedienden Peer Habets en Klaas Meijers, allen gewapend met snaphanen, het geheel onder het strenge commando van den ouden Buffart, maakte bij die kermisparade op het kerkplein een prettigen, onuitwischbaren indruk.

Digitized by Google

Des namiddags was het groote prijsvogelschieten op de roede.

Met den Donderdag ging de kermis ten einde. In den namiddag had de plechtige begrafenis plaats van het kermiskindje. Het was aan bloedarmoede gestorven. Een tamboer ging de straat af en onder de doffe toonen van de met rouw omfloerste trom vormde zich langzamerhand een stoet van lijkgangers. Eenige met uitgetrokken broek- en vestzakken, anderen knabbelend aan vlakorsten of knagend aan „schinkeknooken", allen met hoogen hoed, schreed de stoet langzaam in gedrukte stemming, onder gedempten trommelslag en weegeklaag, om het doode kermiskindje af te halen (hetgeen in den regel te Nagelbeek was) en hetzelve in Schinnen naar de laatste rustplaats te brengen. Achter de lijkbaar ging in diepen rouw de kapitein der Meicompagnie. (Bij het gebruik van een wagen zat de voorrouwdrager bij het kermislijkje). Als de begrafenisstoet te Schinnen op het plein was aangekomen, hield de kapitein de lijkrede, zijne droefenis te kennen gevend over het einde van de kermispret en klagend over de ledige geldzakken. Op eens zich opbeurend riep hij: „Jongens, laten wij toch maar niet zijn als de hopeloozen, het kermiskindje zal verrijzen en aanstaand jaar in verhoogden glans weder onder ons verschijnen en moge het dan aan vele onzer Meiliefsten eenen flinken man medebrengen". Een wenk van den kapitein, een roffel op de trom en het kermiswicht ging verdwijnen in Peter-Jesse-poel.

De St. Meertens- of Winterkermis, iets minder in aanzien, werd eveneens als de zomerkermis in 5 dagen gevierd. Werd de Zomerkermis sedert de laatste 50-60 jaren opgeluisterd door schutterij-, zang-, harmonie- of sportfeesten, in de winterkermis was dans- en kaartspel de eenige vermakelijkheid.

Sedert onheugelijke tijden werd steeds op de verschillende gehuchten het St. Meertensvuur gestookt. „Veer sind mit bloote ermen en zouwen ons geer get wermen" zoo riepen of zongen de jongelui van huis tot huis om stroo en andere brandstoffen te collecteeren. In den avond werd daarmede het vuur aangelegd op een hoogte opdat men het heel van verre kon zien. Het ging om den strijd welk gehucht het grootste vuur had. Met brandende fakkels hoste een lange stoet zingend en jubelend om den brandstapel, totdat het vuur alles verteerd had.

Het gebruik van het ontsteken van het St. Meertensvuur bestaat niet meer sedert 50 jaren.

Digitized by Google

Sedert de opkomst van het mijnbedrijf zijn de beide groote kermissen erg besnoeid en duren ze tot en met Dinsdag, terwijl de laatste kermisdag erg aan het verslappen is.

Zangkoor. Den 2 Febr. 1854 werd de onderwijzer H. J. Ritzen door het Kerkbestuur verzocht de jonge lui van Schinnen te onderwijzen in den kerkzang. In 1863 werd hij benoemd tot organist ter vervanging van den overleden koster-organist P. J. Stijpers en tevens tot directeur van het zangkoor op eene jaarwedde van 150 franken. Onder zijne leiding zijn vooral twee mannen tot ontwikkeling gekomen, n.l. de thans nog in leven zijnde Jan Jacob Ruyters, die vanaf het jaar 1872 tot 1925 directeur was van het zangkoor en Jacobus Vrancken, die later koster-organist en gemeentesecretaris te Bunde werd.

Broederschappen. Het Broederschap van den H. Rozenkrans werd opgericht door Deken Hoen in 1752. Als leden dezer broederschap staan ingeschreven vele adellijke en voorname personen uit Schinnen en omgeving, zooals de Schellaert, van Herma, van Haastein, Fabritius, Pijls, Hoen, Dullens, Hagens, von Steinhausen, De Cloudt, Delheid, dr. Rochow, de Quaedt, von Broich enz.

Broederschap tot verdelging der godslasteringen. Werd te Schinnen opgericht in het jaar 1836 met 1077 ingeschreven leden met de verplichting o.a. van te bidden 5 „Onze Vaders", 5 „Wees gegroeten" met „Eere zij den Vader enz.", welk gebed gezamentlijk iederen Zondag na de Hoogmis of na de Vespers dient te worden gebeden, welk gebruik heden nog bestaat.

Broederschap van St. Rochus en St. Sebastianus. Deze Broederschap bestaat wellicht sedert de stichting van de feestdagen wier namen zij draagt in de eerste helft der 17e eeuw. De leden vormen de eerewacht bij het Allerheiligste in de processiën, waarbij zij tevens de orde handhaven en als hemeldragers dienst doen.

Tijdens deken Corten werd deze Broederschap opnieuw georganiseerd.

§ 8. **Het Onderwijs.**

Het onderwijs van vroeger stond verre ten achter bij het tegenwoordige.

De leermeesters waren minder geschoold, de leermiddelen niet voorhanden of althans slechts in zeer bescheiden mate.

Schoolgebouwen waren in de dorpen niet bekend.

Digitized by Google

Iemand die dan ook in vroegere tijden behoorlijk lezen en schrijven kon, gold voor een geletterd en geleerd persoon en was geschikt voor het schepenambt.

De pastoor had de onmiddellijke zorg voor het onderwijs. Zijn koster was gewoonlijk tevens schoolmeester. Meermalen troffen wij echter te Schinnen ook een geestelijke als schoolmeester aan, zoo Henricus Heris in 1624 en Gasparus Pijls in 1793.

Toch geschiedde de benoeming niet door den pastoor maar door den heer van het dorp, hetgeen niet zelden oorzaak tot wrijving werd tusschen deze autoriteiten.

In het jaar 1755 verbood de schout J. D. Chr. F. de Limpens aan Hendrik Wanten het schoolgeven, niettegenstaande pastoor Hoen in de kerk had afgekondigd bij Wanten school te gaan en niet bij Willem de Macker, substituut matricularius. Hiertegen protesteerden Lambert Meens, Francis Kerckhoffs en Joês Schuman. De Macker kwam tegen dit protest op bewerend, dat het decreet van interdictie moest worden gehandhaafd. In het jaar 1793 benoemde Graaf Adam Alexander de Schellaert Ludwig Scheuerman tot schoolmeester, een Duitscher uit Hahn bij Dusseldorf, die de Hollandsche taal niet verstond. Bij deze benoeming schijnt de bedoeling te zijn geweest de Duitsche taal te doceeren. Hij stond echter voor ledige banken en het algemeen protest der ouders had ten gevolge, dat de dorpsheer op 25-6 van hetzelfde jaar tot koster en schoolmeester benoemde den Eerw. Heer Caspar Pijls, zijn rentmeester.

De schoolmeester moest zelf het lokaal leveren, hetgeen gewoonlijk een eigen kamer was. Had hij geen eigen kamer ter beschikking, dan moest hij elders een lokaal huren. Zoo werd te Schinnen (dorp) eenige jarén school gehouden in de kostershuizen op het Bergske en in den achterbouw van het tegenwoordig huis Jetten naast de pastorie. Te Puth werd lange jaren school gegeven in het oude Bexhuis te Bovenste Puth en in het Burgemeester Knoorens-huis in de Steenstraat.

Bij besluit van den 25 Mei 1823 werd de jaarwedde van den schoolmeester ingetrokken, daar de gemeente haar niet kon opbrengen. De ouders der kinderen moesten hem rechtstreeks betalen en de schoolbehoeften zelf koopen. Het schoolgeld bedroeg enkele stuivers per maand en per kind.

Volgens een staat uit het jaar 1836 waren in de gemeente Schinnen drie scholen en wel eene openbare school voor de geheele ge-

Digitized by Google

meente, gehouden in de kom van het dorp Schinnen door Jan Willem Janssen, onderwijzer van den 3en rang, die vanaf het jaar 1817 in functie was en een eigen lokaal had met 9 banken, 3 tafels en een leesbord. 's Zomers had hij 115 en 's winters 35 leerlingen, hetgeen hem met inbegrip van lokaalvergoeding jaarlijks eene jaarwedde bezorgde van gemiddeld 140 gulden. Verder was er een bijzondere school, gehouden door den 3e rangsonderwijzer-koster Peter Jos. Stijpers, in den achterbouw zijner woning naast de pastorie. 's Winters waren er 78 en 's zomers 25 leerlingen. De gemiddelde jaarwedde met vergoeding voor eigen lokaal was fl. 100.—.

Nog was te Puth eene bijzondere school, gehouden door Dominicus Klinkenbergh, geboren te Schinnen 6 Jan. 1817, aangesteld door den Gemeenteraad in 1836. Volgens zijn eigen aanteekening was hij kandidaat in de wijsbegeerte en onderwijzer in de Latijnsche humaniteiten. Het schoolmobilair bestond in 6 banken, 2 tafels en een leesbord. 's Zomers had hij 30, 's winters 20 leerlingen, waarvan vele uit de naburige dorpen. Het gemiddeld jaarlijksch schoolgeld bedroeg 240 gulden.

Bij het schoolreglement van 16 Januari 1847 werd den onderwijzer eene jaarwedde toegekend van 100 gulden benevens een deel van het schoolgeld. Ingevolge Kon. besluit van 3 Juli 1833 no. 38 werd op 15 Februari 1849 eene schoolcommissie ingesteld bestaande uit: R. Paquay, deken, C. J. Pijls, Jan Willem Cremers, Rijksontvanger, Jan Hendrik Meens, schepen en Jos. Kerkhoffs, particulier. Het was vooral deken Paquay, die een geregelden gang van het onderwijs bevorderde.

Na vergelijkend examen werd ingevolge art. 3 van het K. Besluit van 25 Juli 1822, den 28/6 1851 tot onderwijzer benoemd aan de o. l. school te Schinnen (dorp) Hendrik Joseph Ritzen, zoon van Christiaan en Maria Sophia Ramakers, op eene jaarwedde van 100 gulden met een gedeelte van het schoolgeld. Onder Ritzen werd in 1861 te Schinnen de eerste school gebouwd (thans Raadhuis).

Jan Herman Diederen, onderwijzer 3e rang, gaf reeds school in 1849. Bij Raadsbesluit van 10 Februari 1856 kreeg hij vergunning tot het oprichten eener bijschool te Puth geheel en al op zijne kosten op eene jaarwedde van 30 gulden. Hij hield de school in het vroegere huis Bex. Onder zijn diensttijd werd te Puth de eerste school van gemeentewege gebouwd in 1865.

De onderwijswet van 1857 bracht eene kentering in het school-

Digitized by Google

wezen. Behalve de verplichting tot bouw en inrichting van schoollokalen en het aantal onderwijzers, dat aan eene school moest zijn verbonden, werden eveneens hoogere eischen gesteld van bekwaamheid en werden de jaarwedden geregeld.

Toen begon in den Gemeenteraad een strijd over het schoolbouwen.

De namen der schoolmeesters uit den ouden tijd zijn moeilijk te vinden.

De enkele namen die gevonden werden in oudere archiefstukken zijn hieronder opgeteekend in aansluiting met de titularissen uit den modernen tijd.

Behalve de hiervoren genoemde koster-onderwijzers kwamen voor als schoolmeesters van Hegge en Nagelbeek in de eerste helft der 18e eeuw Jacobus Wijnen in 1751, Joês Petrus Reinders en Petrus Geerlings, in 1761—1774, Joês Petrus Haertmans, Winand Crousen te Hegge, die overleed in het Jaar V der Fransche Republiek en gehuwd was met Maria Agnes Hamekers uit Schinveld.

Als schoolmeesters te Puth kwamen voor: in de 1e helft der 18e eeuw Paschasius Knooren, 1826 P. M. Knooren, ex-maire, Steenstraat, 1836 Dominicus Klinkenbergh gedurende ongeveer 30 jaren.

Schoolmeesters, Hoofden van school en (hulp)onderwijzers te Schinnen (dorp) o. l. school.

In 1817 Jan Willem Janssen. Hij overleed 26/6 1846.

In 1851—1873 Hendrik Jan Ritzen, hoofdonderwijzer.

In 1873—1910 Renier Rutten, Hoofd der school, geb. te Broeksittard den 16 Oct. 1842.[1])

In 1880—1884 Leonard Keulen, geb. te Schinnen 5/10 1861.

In 1884—1895 Leon. Hermans, geb. te Nuth.

In 1895—1903 Jan Hendrik Nijsten, geb. te Schinnen den 13/1 1868.

In 1903— Wilh. Eust. Jos. Claessens, geb. te Oirsbeek den 8/1 1882, werd 1/5 1910 hoofd der school benoemd.

In 1910— Const. Hub. Baggen, geb. te Amstenrade 27/3 1886.

In 1914—1916 Hub. Leenen, geb. te Tegelen 28/6 1893.

---

[1]) Renier Rutten was gehuwd met Maria Josephina Hubertina Douven van Reimersbeek. Uit hun huwelijk zijn te Schinnen geboren o a. vijf zonen: Jan Hendrik 5/2 1884, thans pastoor te Smeermaas, Willem 30/8 1885, Directeur leeraar aan de Kweekschool Boschstraat Maastricht, Petrus 7/10 1889, Redemptorist Missionaris in Brazilië, Antoine, Redemptorist parochiegeestelijke in Friesland, Frans Jos. Theodoor 15/9 1899, dit voorjaar gepromoveerd als Doctor in de Nederlandsche Letteren te Leuven, lector aan de Kath. Universiteit te Nijmegen.

Digitized by Google

In 1916—1923 Mar. Hub^a. Dormans, geb. te Schimmert 17/1 1896.

In 1902—1911 Mar. El. Paul. Hub. Kuipers, geb. te Ohé en Laak 4/1 1881.

In 1911—1917 Mar. Anna Jos. Cörvers, geb. te Maastricht 7/12 1892.

In 1907—1909 Piet. Jos. Bruls, geb. te Nuth 23/5 1883.

In 1917—1920 Joês Willem van Mulcken, geb. te Stein 3/3 1884.

In 1921— Jan Pieter Nijsten, geb. te Schinnen 30/4 1900.

In 1923— Mar. Gert. Frederica Donners, geb. te Schinnen 14/7 1904.

Deze school ging als bijzondere school den 1 April 1925 over aan het Kerkbestuur St. Dionysius.

Hoofden van school en hulponderwijzers aan de o. l. school te Puth:

In 1856—1873 Jan Herman Diederen, Hoofd.

In 1873—1910 Corn. Mart. Hub. Kuyper, geb. te Baarloo 31/3 1849, Hoofd.

In 1880—1881 Jan Math. Ramakers, geb. te Nuth 31/12 1861.

In 1882—1892 Theod. Phil. August Pijls, geb. te Schinnen 18/8 1863.

In 1892—1893 Jan Hendrik Nijsten, geb. te Schinnen 13/1 1868.

In 1895—1896 Andr. Hub. Moonen, geb. te Spaubeek.

In 1897—1900 Pet. Nic. Hendr. Diederen, geb. te Schinnen 30/7 1877.

In 1899—1901 Mar. Jos. Gertr. Kessen, geb. 4/3 1878.

In 1900—1916 Jan Hendr. Jos. Claessens, geb. te Oirsbeek 7/1 1880.

In 1901—1905 Cath. Hub. Snel, geb. te Maastricht 4/7 1877.

In 1905—1912 Hub^a. Rutten, geb. te Schinnen 13/7 1882.

In 1906—1915 Joris Hub. Visschers, geb. te Beek 26/2 1887.

In 1912—1913 Wilhelma Barb. Niederer, geb. te Capellen 6/4 1892.

In 1913— Jos. Maria Arentzen, geb. te Arnhem 4/11 1891.

In 1913—1914 Severin Hub. Brouns, geb. te Thorn 17/7 1893.

In 1914—1915 Chr. Jos. Hub. Cuypers, geb. te Heerlen 27/4 1896.

In 1914—1917 Hub. Jos. Schutgens, geb. te Spaubeek 16/3 1896.

In 1916—1921 Frans Jos. Crousen, geb. te Schinnen 16/1 1892, werd in 1916 overgeplaatst naar school Schinnen.

In 1916—1920 Frans Erkens, geb. te Schinnen 28/2 1897, werd in 1920 overgeplaatst naar school Schinnen.

Digitized by Google

In 1917—1919 Maria Gertr. Keulen, geb. te Geleen 27/7 1898.
In 1918— Fr. Jos. Kisters, geb. te Schinnen 8/2 1888, Hoofd der School.
In 1920— Maria Hub. Beaumont, geb. te Schinnen 5/12 1894.
In 1920— Pet. Math. Meys, geb. te Schinnen 16/7 1899.
In 1910—1918 Jos. Arn. Wintraecken, geb. te Bunde 31/3 1882, Hoofd der School, thans als zoodanig te Valkenburg.

HOOFDSTUK III.

§ 1. **De Heerlijkheid Schinnen.**

De tijd dat Schinnen eene heerlijkheid werd ligt in het duister.

Bij de huwelijksvoorwaarden gesloten den 24 Nov. 1285 tusschen Hendrik, Edelheer van Schinnen en Guderade, dochter van Hildiger van Stessen, burger te Keulen, bracht de bruidegom ten huwelijk zijn castrum te Schinnen, te weten: Het bovenste huis met zijne onderdeelen en de lager gelegen hoeve allen met vier grachten omgeven „domum superiorem cum suburbio et mansione inferiori, prout dicta domus et mansio inferior sitae sunt infra quatuor fossata de Schinna"; zijn hoeve te Sweikhuizen zijnde allodiaal. Item alle goederen van den bruidegom onder Schinnen gelegen bestaande in akkerland, weiden, broeken, bosschen, molens, inkomen in cijnsen, met de heerlijkheid, de hooge en lage justitie met hoorigen en dienstlieden tot die heerlijkheid behoorende, alles leenroerig zijnde bij den heer van Valkenburg. (Lacomblet, Urkundenbuch, III).

In het Staatsarchief te Brussel staat in het register der drossaarden van Valkenburg over de jaren 1531 en 1532 het bestaan der heerlijkheid met de juridictie aldus bevestigd:

„Ende is te weten dat Schinnen is eene heerlicheit op haer selfs ende eyn voigt van Valkenborch, in name ende van wege den Keyserlijcke Majesteit, als heer van Valkenborg, sijn voigtgedingen aldaer houdende is, ende dat die schepen ercleeren dat op die voigtgedingen ende meer anderen alle vervallen, boeten, crimineele ende civile hoedanich die syn ende vallen mogen, half toebehoiren ons Heeren den Keijser als heer van Valkenborch ende die andere helft

Digitized by Google

den Heer van Schinnen; ende is die voors. Heer van Schinnen die voors. heerlijckheit te leen houdende van Valkenborch."

De heerlijkheid Schinnen was dus een groot leen van Valkenburg en had hooge, middelbare en lage justitie. Reeds in het jaar 1289 wordt de schepenbank van Schinnen genoemd. Edelheeren uit het geslacht Schinnen komen reeds voor in het begin der 13e eeuw. In hoeverre deze ook gebiedende heeren van Schinnen waren hebben wij niet steeds kunnen achterhalen. Zij waren verwant met of sproten voort uit het geslacht der Mascherel's en voerden hun wapen, zijnde geschakeerd van goud en azuur in 7 rijen, elke rij van 6 vakken en een vrij kwartier van goud met een valk van natuurlijke kleur, in het linker bovenvak.

§ 2. De Heeren van Schinnen.

Als eerste der Van Schinnen's komt voor: Thierry, Thirick of Dirck van Scynne of Scinne (1208—1276).

Hij was gehuwd met Benedicta. Hun eenigen zoon was Thirich van Scinne, komt voor als getuige in eene akte uit 1208 waarbij Hertog Hendrik van Limburg verbiedt het belasten van goederen behoorende aan het Mariastift te Aken (Lacomblet 2e Deel No. 22).

Thirich van Scinne en zijn zoon Godfried komen voor als getuigen in eene akte van het jaar 1218 waarin Hertog Hendrik van Limburg verklaart dat de hof der Abdij Laach vrij is van belastingen (Lacomblet, 2e deel No. 76).

Den 24 Juni 1268 verkocht Dirck van Schinnen, edelheer in huwelijk met Benedicta, met toestemming van hun zoon Godfried het leen Montfort of Movert te Bingelrade, met zijn hoeven, laten en cijnsen aan 't Mariastift te Aken. Kort daarna betwistte Godfried van Schinnen de geldigheid van dezen verkoop, wijl de formeele afstand niet had plaats gehad in handen van den leenheer Theoderic Heer van Valkenburg, gesneuveld in hetzelfde jaar bij eene belegering der stad Keulen.

Walram, zoon en opvolger van dezen, liet het geschil uitmaken door zijn leenhof in de kerk te Heerlen, in 1273. (Lacomblet, 2e deel, No. 579).

Dirck van Schinnen en zijn zoon Godfried hadden het burgerrecht te Keulen verkregen en bezaten wijnbergen te Rhöndorf bij Honnef, die zij de stad Keulen in leen opdroegen. Den 10 Juli 1271 beloofden

Digitized by Google

zij de stad Keulen met 4 ridders en 5 knapen ter hulp te komen gedurende 40 dagen. In deze akte komt voor als getuige, Winand, broeder van Dirck (Lacomblet, 2e deel, No. 614). Zijn zoon was Godfried van Scinne die gehuwd was met Helwigis van Steijn, dochter van Arnold van Steijn, ridder.

Deze Godfried schijnt (volgens Habets) heer te zijn geweest van Wijnandsrade [1]) en van het dorp Vijle bij Hoei.

In 1234 keurde hij als bezitter de overdracht goed der tiend te Vijle aan Fastré de Henricourt, die deze schonk aan de abdij Val-Benoit.

Hij had een geschil met Godfried, Heer van Spaubeek over 't vergevingsrecht der kerk van Schinnen. Gerard, de voogd van Keulen, slechtte 24 Juni 1286 het geschil op die wijze, dat Godfried van Schinnen, heer van (Wijnands) rode de 1e collatie, die van Spaubeek de 2e, en vervolgens beide heeren en hunne erfgenamen dezelve gemeenschappelijk zouden verrichten. Als getuige dezer akte komt voor Engelbert van Schinnen, kanunnik van St. Gereon te Keulen en broeder van den Heer van Wijnandsrade. [2])

Verder komen nog voor:

Goblis van Schinnen, kanunnik van St. Pieter te Luik. Deze schonk bij testament d.d. 29 Nov. 1288 aan 't klooster St. Gerlach te Houthem [3]) zijne goederen te Hegge, bestaande in een landgoed, met vijvers omgeven en economie-gebouw. [4]) Zijne koeien, varkens en schapen schonk hij aan Gertrudis, zijne dienstmeid en zijn paard aan Wynandus, zijn knecht. Als uitvoerders van zijn laatsten wil noemt hij zijne verwanten Godfried van Rode, Godfried van Spaubeek, ridders, en Engelbert van Schinnen, kanunnik te Keulen (Habets, Valkenburgsche leenen en Maasgouw No. 14 van 1890). (Zie testament bijvoegsel no. 7).

---

[1]) Het wapen van de Heeren van Schinnen vindt men op verschillende plaatsen in het kasteel van Wijnandsrade aangebracht.

[2]) Het jus patronatus van de kerk te Schinnen, later weer uitgeoefend door de heeren van Schinnen tot aan de Fransche revolutie, gaf niet zelden aanleiding tot conflicten met de Bisschoppen (Archief Geijsteren).

[3]) Dit klooster bezat goederen te Hegge tot aan de Fransche omwenteling.

[4]) Duidelijke sporen van vijvers zijn te Hegge aanwezig in de weide van den heer Geurts, thans door den spoorweg doorsneden. De gebouwen aldaar noemde men een paar eeuwen later den hof Strijthagen, die in 1652 (?) nog in 't bezit was der familie Schellaert, later in die van Fabritius en sedert ruim een eeuw geleden verwoest of geslecht werd.

Digitized by Google

Willem van Schinnen was in 1283 deken van St. Gereons kerk te Keulen (Maasgouw No. 8 van 1879).

Alexander van Schinnen was in 1265 als leenman van Dirck I, Heer van Valkenburg, tegenwoordig te Maastricht toen deze eene beleening deed.

1297. Elisabeth weduwe van Willem van Milne, kleinzoon van den Collator Goswijn, tracht het vergevingsrecht der pastorie van Venlo aan de kloosterlingen van Averbode te onttrekken en stelt tot pastoor aan Engelbert van Schinnen, kanunnik van St. Gereon te Keulen.

1299 2 Aug. Overeenkomst gesloten tusschen Johan abt van Averbode eener- en Engelbert van Schinnen, kanunnik van St. Gereon te Keulen en met hem Willem (van Millen) van Grebben, ridder, anderzijds, waarbij Engelbert van Schinnen de pastorie te Venlo resigneert en Willem van Grebben verklaart geen recht op het patronaat te bezitten. (Uit Venlo's verleden, N. Venlosche courant).

Florentius van Scinne was een leenman der heeren van Sittard en komt d.d. 24 Juni 1294 voor als getuige, toen Walram, Heer van Valkenburg de bewoners van Sittard in 't bezit stelde van de gemeenteweide bij Nieuwstadt, genaamd „de Heijde", alsmede van een broek bij Wehr en een ander te Munstergeleen (Janssen, 't Stadswapen van Sittard, bl. 106).

Godfried, Edelheer van Schinnen, renuncieert aan het bezit van den Domstiftischen Hof te Reidt, welke hij aanvaard had bij inbreng zijner bruid Elisabeth van Blankenburg, dochter van Hendrik. Akte 7 October 1292. (Lacomblet, 2e band No. 933).

Thillemanus de Skinen komt voor in eene akte van 30 Juli 1263 als scheidsrechter in een geschil tusschen de abdij van Godsdael en den Ridder Godfried van Weerst (Archief Keulen; Maasgouw No. 17 van 1892).

In eene akte do. 30 Augustus 1276 komt hij voor als scheidsrechter in de geschillen tusschen Hendrik van Montfort, gewezen Bisschop van Luik en Theodoor van Heinsberg over hunne rechten aangaande het bosch te Havert en eenige bouwhoeven. Als getuige wordt hij genoemd in eene akte do. 12 December 1277, waarin genoemde gewezen bisschop verklaart, dat Reinold, Hertog van Limburg en de Graaf van Gelre de ware erfgenamen zijn van zijne burg Montfort, van Nieuwstadt, Linne, Echt, Vlodrop enz. (Sloet, Archief van Gelderland).

Digitized by Google

Tilman, edelheer van Schinnen, was kastelein geweest te Montfort. Hij streed voor den Heer van Gelderland tegen die van Kuijck en sneuvelde in 1280 te Grave, door Heelu bezongen als de beste der ridders tusschen Maas en Rijn.

..... maer doen si scieden
Bleef in des graven heer doot,
Die men van binnen uutwert scoot,
Her Tilman van Scinne,
Der beste riddere een, die inne
Al dies graven lant was doe,
Ochte in al dat lant daer toe
Tusschen der Masen en den Rine.

Als eerste heer van Schinnen ontmoeten wij:

HENDRIK VAN SCHINNEN.

Den 24 November 1285 werden huwelijksvoorwaarden gemaakt tusschen Hendrick van Scinne, heer van Schinnen en Guderadis, dochter van Helger van Stessen, ridder en schepen der stad Keulen en van Aleidis. De bruid bracht ten huwelijk 1000 Mark Brabantsch, tegen 12 solidi de Mark, terwijl de bruidegom ten huwelijk bracht: zijn slot (castrum) te Schinnen te weten: het bovenste huis met zijne onderdeelen en de lager gelegen hoeve, allen met vier grachten omgeven. Dit slot was toen leenroerig aan den Bisschop van Luik.

Item zijne hoeve te Sweijkhuizen, zijnde een alodiaal goed.

Item alle andere goederen van den bruidegom onder Schinnen, zijnde akkerland, weiden, molens, broeken, bosschen, cijnzen met de heerlijkheid de hooge en lage justitie, alles leenroerig aan den Heer van Valkenburg.

Item de goederen te Mulsvort te weten: tien groote mansen grond en drie marken jaarlijksche cijns, zijnde dit alles bij den Aartsbisschop van Keulen te leen. Item tien marken jaarlijksch inkomen te Bilsen, zijnde leen van den Graaf van Loon. Deze akte werd bezegeld door Walram, Heer van Valkenburg enz. en verder door Arnold van Gimmenich en Helwig, naaste bloedverwanten van den bruidegom. (Lacomblet, Urkundenbuch, 2e band, No. 813).

1280. Hendrick heer van Scinne, stelt als onderpand zijn kasteel voor eene schuld van 1000 Mark. (Lacomblet II, blz. 481).

Hendrik van Schinnen verkoopt zijne pachthoeve te Sweijkhuizen

Digitized by Google

aan Renier Hun volgens een charter uit het jaar 1288, eveneens zijn bosch omtrent Daniken (Staatsarchief Dusseldorf, Publications etc. deel 47 bl. 38).

Hendrik van Schine komt voor als getuige in de huwelijksakte d.d. 28 November 1286 van Reinold, Hertog van Limburg met Margaretha van Vlaanderen. (Sloet, Geldersch archief).

Op 18 Oct. 1289 verkocht Hendrik, Edelheer van Schinnen aan het Heinsberger Vrouwenstift eenen hof te Baesweiler welke een leengoed was van den Graaf van Gulik. Deze graaf kreeg ter vergoeding een ander der goederen van Hendrik van Schinnen en gaf vrijheid aan het Gesticht voor den gekochten hof. (Lacomblet II, No. 876).

Hendrik, Edelheer van Schinnen verklaarde den 21 September 1289, dat hij te Schinnen in 't bezit was van 53 morgen (jugera) land, beemden en bosschen, alsook eene cijnskaart van 9 solidi Keulsch, die jaarlijks door 5 cijnsleden met de daarbij toebehoorende keuren betaald werden; item 3 hoorigen (fideles) te weten: Jan van Scynne, Willem van Minentheim en Willem, een zoon van den ridder van Strythagen. Deze goederen, die allodiaal waren, droeg hij, met consent zijner vrouw en kinderen, d.d. 18 October 1289 aan den graaf Walram van Gulik in leen op, tot compensatie zijner goederen te Baesweiler met 't patronaat te Oidtweiler, die hij gaarne als vrijgoed wilde verkoopen aan het Norbertijnerstift te Heinsberg. Getuigen dezer akte waren:

Jan van Tulde ridder, Thomas en Giselbert van den Broeck, gebroeders en schepenen van Schinnen. (Lacomblet, 2e deel, No. 876).

Floris van Berthout van Berlaer, Heer van Mechelen.

Hij bezit circa het jaar 1300 het huis Schinnen met hooge en lage justitie en leenhof. [1])

Floris van Berthout was gehuwd met Mathilde van der Marck, dochter van Engelbert van der Marck en van Elisabeth van Valkenburg, dochter van Dirk II, heer van Valkenburg.

Het is mogelijk, dat door de schoonmoeder Elisabeth de heerlijkheid Schinnen overging in het bezit van Floris van Berthout.

---

[1]) Nijhoff, Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland, blz. 205, no. 205. Van Spaen, Historie van Gelderland.

Digitized by Google

SOPHIE VAN BERTHOUT,

dochter van vorige, gehuwd met Reinold van Gelder.

Deze verkoopen 25 Aug. 1326 het huis Schinnen aan den meijer der stad Aken met name:

ARNOLDUS PARVUS.

Deze schijnt het huis Schinnen niet lang bezeten te hebben. Immers in 1340 komen de inkomsten weder aan den Graaf van Gelder. [1])

MATHILDE VAN GELDER

ontvangt in 1347 de heerlijkheid Schinnen in leen van Jan van Valkenburg. [2])

Op 29 Februari 1380 beleent Wenceslaus, Hertog van Brabant, Mechtild, Hertogin van Gelder, ten overstaan van Lambrecht van Ghoir met de heerlijkheid Schinnen met gerichten, mannen, burchmannen, renten en alle opcomelingen daertoe behoorende, so haer ouders ende vurvaeren heeren te Schinnen die gehouden hebben ende van onsen heirlichheit van Valkenburg rurende seijn. [3])

LAMBRECHT VAN GHOIRE.

Hait ontfangen die heerlichhevt van Schynne mit allen haeren toebehooren op Sent Peters daghe Cathedra, overmits Johan Sack van Wvck, Wynand van Dieteren ende Johan van Weirt als mannen van Valkenburg in den jaere ons Heeren MCCCLXXXI (1381). [4])

Lambrecht van Ghoire was de zoon van Daniël en Johanna van Schoonvorst, kleinzoon van een anderen Daniël van Ghoire, welke laatste de zoon was van Engelbert van Horne, heer van Ghoire (Slanghen, Hoensbroek, blz. 205).

Lambrecht van Ghoire was Drossaard van Maaseijck en had zijn dienstmeid getrouwd.

SCHELLART VAN OBBENDORF.

Na Lambrecht van Ghoir kwam de heerlijkheid Schinnen in het

---

[1]) Nijhoff, deel I, blz. CXXVII.

[2]) Lacomblet, Urkbuch III, blz. 356.

[3]) Th. Derren, Maasgouw 1918, no. 11.

[4]) Het wapen der van Ghoir's is hetzelfde als dat der heeren van Horn: een veld met 3 hoorns.

Digitized by Google

bezit der familie Schellart van Obbendorf. De familie Schellart (van Scheeler Art) stamt uit Obbendorf, een plaats in het Rijnland.[1])

In oude geschriften vindt men ook den naam geschreven: Obbendorff of Oppendorff gen. Schellart. In de 14e eeuw was haar zetel de burcht Gürzenich, in het Bisdom Keulen. In den loop der tijden is de schrijfwijze door de familie zelf verschillend toegepast. Men vindt Scellaert, Scheelart, Scheilart, Schellardt, Schillaart, Schellaert, Schellart al of niet voorafgegaan van het partikel „van", „von" of „de" en steeds met de bijvoeging van „von" of „d'Obbendorff".

Het wapen der Schellart's vertoont een zwarte, gekroonde, klimmende en dubbelstaartige leeuw op een veld van zilver. Op den gekroonden helm komt de leeuw tusschen 2 zwarte adelaarswieken bij herhaling wassend te voorschijn.

JOHAN SCHELLART VAN OBBENDORF 1403—1450.

Ridder heer van Gürzenich, zoon van Johan en Bela (Beatrix) van Vercken en kleinzoon van Reiner Schellart van Obbendorf, kocht in 1403 van Hertog Reiner van Gulick en Gelder een deel van Leeuwen en de halve heerlijkheid Schinnen. In hetzelfde jaar, daags na St. Agnes, huwde hij Agnes, dochter van Godard van Vlodrop, ridder en erfvoogd te Roermond en bracht Gürzenich als huwelijksgift mede.[2]) In zijn tweede huwelijk met Aleidis van Gronsfeldt stichtte hij met deze een jaargetijde in de kerk van het Begijnhof te Roermond op 31 Januari 1414.

Reinold van Gulik maakte eene overeenkomst met de Graven van Cleve en van Mark aangaande eene som van 25500 schilden aan den laatste te betalen wegens losgeld voor hem zelf en enkele ridders,

---

[1]) Volgens Maasgouw Oct. 1904 zou deze familie den titel hebben ontleend aan het te Schimmert „oben 't dorp", gelegen Bokkenhofke, dat vroeger „Obbendorp" heette. Dit is niet juist. Het kasteel Obbendorf ligt bij Hambach, Kreis Jülich, alwaar Johan Schellaert in 1416 hofmeester was bij den Hertog van Jülich. De burcht is sedert lange jaren verdwenen. (Dr. J. Kuhl, Jülicher Geschichte).

[2]) Fahne in zijne Geschichte der Kölnischen Geslechter blz. 382 den ondergang der familie van Schellaert betreurend zegt: „Ihre noch vor wenigen Jahren so stolze Burg zu Gürzenich, ein Prachtbau, ist spurlos verschwunden. Ackerleute hatte sie mit mehreren Morgen Land gekauft, und nicht reich genug den Bau zu unterhalten, rissen sie ihn nieder und verkauften sein Materiel. Wo einst Feste auf Feste sich drängten und Ahnenstolz das Thor ängstlich verschloszen hielt, da waiden jetzt die Heerden und jagt der Wind über kahle Felder".

Digitized by Google

waarbij Johan van Schellart, welke voor Cleve de nederlaag leden en aldaar gevangen zaten 13 Januari 1398 (Lacomblet, III deel, no. 1039).

In het jaar 1404 werd Johan Schellart van Obbendorf, hofmeester van den hertog Reinold van Jülich-Geldern, beleend met de halve heerlijkheid Gürzenich (Leenregister Staats-Archief Dusseldorp).[1])

1429. Onderhandelingen tusschen de stad Deventer en de Overijsselsche Ridderschap en de Stichtsche ter eenre, en hertog Arnold ter andere zijde, gevoerd te Wilp aan den IJssel, aan de Grebbe te Wageningen en ter Horst. Van de zijde der Geldersche nam Johan Schellart van Obbendorf, des hertogs hofmeester, aan de onderhandelingen deel (Nijhof IV, blz. XXXIV).

1436. Bij bestand tusschen hertog van Gelder Arnold en Adolph hertog van Gulik en van Berg te Sittard, door bemiddeling van raden en vrienden des hertogs van Bourgondië gesloten, treedt als medebezegelaar op aan de zijde des hertogs van Gelder Johan Schellart van Obbendorf, hofmeester enz. (Nijhof IV blz. 127).

Deze Johan was een hoogstaand man in zijn tijd. In 1417 was hij afgezant op 't Concilie te Constanz. Namens hertog Reiner van Gulik ging hij in 1420 een verbond aan met den Hertog van Beijeren tegen Utrecht en Amersfoort en toen hij te dier zake van omkooperij beschuldigd werd, gaf hem de Hertog van Beijeren een getuigschrift om de valschheid dezer beschuldiging aan te toonen. In 1444 sloot hij een wapenstilstand met Hertog Arnold van Gelder. Hij trad op als scheidsrechter in een geschil tusschen Hertog Arnold en den Bisschop van Luik.

Aan eene akte des jaars 1409, verleden voor Johan Schellart, ridder heer van Schinnen, Mathijs van den Cerckbrugge, Mathijs van Wolfhaghe en Johan, genaamd Aeffken, hing Johan van Hommarde, Scholtis van Schinnen zijn zegel. (Slanghen, Hoensbroek, ... noot bladz. 263).

Deze Johan Schellaert is dezelfde, die in 1408 en 1419 voorkomt als drossaard te Montfort en ambtman te Born en te Sittard, en in 1431 tegenwoordig was bij de overdracht van het ambt des lands van Kessel en ter Horst door Arnold, Hertog van Gelder en Gulick aan Johan van Broeckhuysen, heer te Gevsteren. (Maasgouw 1898 en Bijdragen Geschiedenis Janssen bl. 80).

---

[1]) Volgens Redinghovensche Sammlung LXXVI ontvangt Johann von Mirlaer, heer van Millendonck en drost van Wachtendonck, in 1453 van hertog Gerard van Jülich diens rechten op het huis Schinnen.

Digitized by Google

Johan Schellart van Obbendorff, Heer van Schinnen, beleende op 24 Februari 1450, Katharina van Reimersbeks, Wwe Peter van der Bock, met de hoeve Reimersbeek. (Habets, Heerlijkheid Nuth, blz. 84).

REINER SCHELLART VAN OBBENDORF,

1457.

Heer te Gürzenich en Schinnen, zoon van den vorige, huwde Alith (Aleidis), dochter van Johan Scheiffart van Merode, heer te Hemmersbuch en Catharina van Welckenhoven in 1457.

FREDERIC SCHELLART VAN OBBENDORF,

1476—1500.

Ridder, zoon van den voorgaande, heer van Gürzenich, Schinnen en Geysteren, huwde 13 December 1476 Adriana van Broichhuysen, dochter van Adriaan en Margareta van Arnem. Adriana bracht ir het halve huis met de halve heerlijkheid Geysteren, Oerloo me Spralant, en de helft van alle bouwhoeven, renten, pachten enz. Frederic bracht in: 't huis en de Heerlijkheid Schinnen, met de renten en alle rechten, de tiend te Oeffelt en te Vierlingsbeek en jaarlijks 28 Rhijnsche gulden.

Frederic van Schellart, Heer van Schinnen, komt voor als getuige in eene akte d.d. 30 Januari 1486, regelende eene schadevergoeding wegens krijgsbedrijf tusschen Otto Schenk, Ritmeester, met de ingezetenen van het land van Horne (Publ. 1892 bl. 225).

Dezelfde komt voor als scheidsrechter in een geschil tusschen de schepenen van Wessem, Horne, Buggenum en Beegden en tusschen de ingezetenen van Overweert en Nederweert wegens eene brandschatting (akte 24 Juni 1486).

Frederic had 2 zoons, Johan (die volgt) en Winand, welke laatste kinderloos overleed vóór 1518. De moeder Adriana, weduwe geworden, deelde op 28 October 1501 met hare twee zonen voornoemd. De zonen kregen de heerlijkheid van Gebroken Schinnen met den hof ter Borg, molen en huis Schinnen met gronden en alle rechten, cijnzen, leenmannen, kerkegift, gelegen binnen en buiten de heerlijkheid Schinnen, benevens de halve heerlijkheid Geysteren, Oerloe, Oostrum met den ingulden in te Raide (Venray) in het land

Digitized by Google

van Kessel en de tienden, cijnzen, renten met pachten te Boxmeer, Sambeek, Vierlingsbeek en Oeffel.[1])

Door de Familie Broeckhuysen kwam de hof Diergaerde onder Echt in het bezit der Schellarts.

Adriana van Broeckhuysen, Wwe Frederic van Schellart huwde ca. 1506 met Andrien van Vischenich genaamd Bell.

JOHAN VAN SCHELLART VAN OBBENDORF,
1500—1533,

zoon van voorgaande, heer van Schinnen, Gürzenich en Geysteren, huwde in 1510, Donderdag na Paschen (April 4) met Caecilia van Vlodrop, dochter van Johan, heer te Elsloo en Adriana Scheiffart van Merode. Johan overleed in 1533, nalatende een zoon die volgt.[2]) De weduwe van Johan Schellart benoemde op 2 November 1544 haar rentmeester Godard Römer tot scholtis der heerlijkheid Schinnen. Zij hertrouwde met Heinrich van Hocherbach.

FREDERIC VAN SCHELLART VAN OBBENDORF,
1533—1555.

Hij verhief de heerlijkheid Schinnen in 1537 en was de eenige zoon van den voorgaande, heer van Schinnen, huwde Maria van Pallandt, dochter van Johan, heer te Bergh en Maria van Hompesch, vrouwe te Wachendorf (?). Op 13 December 1533 erfde hij van zijn vader Johan het overste huis te Geysteren en de halve heerlijkheid Geysteren en Gürzenich. Deze Frederic heer van Schinnen betwistte den heer Slacheck proost te Roermond het patronaat te Oerloo. Het patronaat bleef aan den proost en na diens dood aan den heer van Gürzenich 27/8 1535 (Arch. Geysteren).

---

[1]) Adriana van Broickhuysen, Wed. Fred. van Schellart, was vóór 1505 gehuwd met Andries van Vischenich. In genoemd jaar had wederom eene deeling plaats van de verdere Geysterensche goederen tusschen Andries van Vischenich genaamd van Belle, Adriana van Broickhuysen, zijne huisvrouw, de broeders Johan en Wynand v. Schellart aan eene zijde en Johan van Eyll, heer te Geysteren en diens huisvrouw Elisabeth van Goer aan de andere zijde. De eerste kregen het bovenste huis te Geysteren met erf en de twee bouwhoeven aldaar, een hof te Oerloo met alle rechten enz. Johan van Eyll en Elisabeth van Goer kregen de voorburcht van Geysteren, 2 hoeven aldaar en een hof te Oerloo met alle rechten, den hof Spralant met den ouden molen. (Archief Geysteren).

[2]) Deze bewoonde de burcht te Schinnen, volgens acten in mijn bezit.

Digitized by Google

Frederic overleed omstreeks het jaar 1555, nalatende 2 zonen, Johan en Adam, die volgen, alsmede eene dochter Maria, die huwde Werner van den Bongaert, heer te Wynandsrade.

JOHAN VAN SCHELLART VAN OBBENDORF, 1559—1563,

zoon van den vorige, door wien de heerlijkheid en de burcht van Schinnen werden verheven den 12 Nov. 1559. Hij trouwde met Agnes van Assewijn, dochter te Braeckel, wier moeder eene „van Broickhuizen" was en overleed zonder kinderen omstreeks het jaar 1563. Op het kerkhof te Gürzenich staat de grafsteen van Johan van Schellart en Agnes van Assewijn met 4 familiewapens.

De weduwe hertrouwde met Floris van den Bongaert, die als man en momber van Agnes van Assewijn, weduwe van Johan Schellart, op 7 Juli 1563 met de heerlijkheid Schinnen werd beleend.

Koning Philips II verpandde aan Johan Schellart van Obbendorf de hem behoorende helft der heerlijkheid Schinnen, bestaande in de halve opbrengst der cijnzen, renten, keuren, boeten en rechten voor de som van 700 pond ad 40 grooten 't pond; dit had plaats 23 Januari 1558. In 1609 kwam dit gedeelte der heerlijkheid in 't bezit der familie Huyn te Amstenrade.

ADAM (DAEM) VAN SCHELLART VAN OBBENDORF, 1565—1602,

broeder van Johan even vermeld, die in 1565 met de heerlijkheid Schinnen beleend werd. Hij was tevens heer van Gürzenich, Geysteren en Doornweert. Hij huwde 3 Mei 1558 met Walravia van Vorst, dochter van Frederik en Maria van Wittenhorst en in 1584 met Martina van Rossum, weduwe van den heer Godard van Harff zu Harff, dochter van Maarten en Maria van Vorst. Uit dit laatste huwelijk werd geboren een dochter Maria, die 29 Juli 1607 huwde met Willem van Harff te Alsdorf.

Daem Schellaert kocht tijdens zijn huwelijk met Walravia van Vorst de hoeve Stammen.

De toren van de kerk te Gürzenich werd door hem gebouwd in 't jaar 1575. Het koor dier kerk in het jaar 1603 door zijne weduwe Martina van Rossum.

Bij zijn huwelijk met deze bracht Daem mede de halve heerlijkheid

Digitized by Google

Geysteren, Oostrum en Spralant; Walravia de heerlijkheid Doornweert.[1])

Op 14 Maart 1557 werd Daem Schellart beleend met den tol op de Maas, met den hof en heerlijkheid Asselt.

Op 14 Juni 1590 kocht hij van Jacob van Eyll, gehuwd met Helena Turck de andere helft van de heerlijkheid Geysteren met al de daarbij behoorende goederen voor 24000 Carolus gulden.

Zijn rentmeester was Cornelis Heyster, scholtis te Schinnen en zwager van Henricus van Randeraedt, scholtis te Geysteren.

In 1567 woonde Daem te Leeuwen bij Roermond. Hij overleed in 1602.

Met zijn eerste vrouw had hij 4 zonen[2]), die op 't huis Biergouw op 29 Nov. 1603 de vaderlijke erfdeeling teekenden en wel:

1. Johan, die de heerlijkheid Doornweert erfde met eene jaarlijksche rente van fl. 200 wegens „jus primogenitus". Hij huwde 3 malen en overleed 20 April 1614.

2. Vincent, gehuwd met Elisabeth van Schage, kreeg de halve heerlijkheid Geysteren, Spralant en Oostrum en overleed in 1615.

3. Daem, die Adriana van Hochkirchen huwde, viel de heerlijkheid Gürzenich ten deel.

4. Walraaf, die volgt, kreeg de heerlijkheid Schinnen met den hof Stammen.

WALRAAF SCHELLART VAN OBBENDORF,
1603—1638,

verhief de heerlijkheid Schinnen op 28 October 1603 en was de zoon van den vorige. Zijn 1e huwelijk met Adriana van Hochkirchen, dochter van Adam te Schirtzel (bij Aken) en Maria van Hulsberg genaamd Schaloen, op 24 Juni 1608, bleef kinderloos.

Bij dit huwelijk bracht Walraaf in de heerlijkheid Schinnen met hare 80 leengoederen,[3]) hoeven, jurisdictiën, banmolen,[4]) tienden,

---

[1]) De familie van Vorst zag de schoone heerlijkheid Doornweert (in Gelderland) niet gaarne in eene andere familie komen. Zij procedeerde lang over 't bezit daarvan met de bewering, dat het een sadelleen zoude zijn (Publications 1896, blz. 41).

[2]) Fahne vermeldt echter nog: Reiner, Domheer te Luik, Friedrich, ridder der Duitsche Orde en Maria, gehuwd met Scheiffart van Merode.

[3]) Van deze leengoederen volgt eene beschrijving hierna.

[4]) De ban- of dwangmolen was toen de op heden nog bestaande molen van ter Borg.

Digitized by Google

huis, hof, weiden met pachthof Stammen. Adriana bracht mede de hoeven Doenrade en Mouthagen (bij Hunshoven). Daar zij zonder lijfserven stierf in 1610, moesten hare goederen rechtens weer aan hare familie terugkomen.

Zijn 2e huwelijk, op 12 Juni 1613, met Maria Hoen van Cartils te Hoenshuis, dochter van Jan en Maria van Schaloen, eene nicht van Maria van Hulsberg, zijne vorige schoonmoeder, bewoog deze aan Walraaf en aan zijne 2e vrouw de hoeven Doenrade [1]) en Mouthagen met 't huis Schirtzel „per donationem inter vivos" te vermaken. Later zocht de schenkster en hare aanhangers deze schenking te herroepen en nietig te verklaren. Bij vonnis van den Souvereinen Raad van Brussel van 15 Mei 1630 werd 't pleit beslecht ten gunste van Walraaf. (Zie bijvoegsel no. 8).

Maria Hoen van Cartils bracht ten huwelijk het adellijk huis „de Dohm" met zijne cijnzen en keuren te Welten, de pachthoeven Molenberg (bij Heerlen) en de Dal (bij Welten), het banpanhuis te Gürzenich en 50 malder erfpacht aldaar.

Uit dit laatste huwelijk sproten 4 zonen, te Schinnen geboren:

1. Johannes Fredericus, den 8 Mei 1621, die volgt.
2. Franciscus Adamus (Adam Frans), 11 Februari 1624, die volgt.
3. Reinerus Theobaldus, 12 Maart 1626, die huwde met Johanna Sibilla van Leeuwenstein en heer werd van Oud-Valkenburg. [2])
4. Johannes Walramus, geboren 7 Dec. 1630 en overleden te Schinnen 14 Sept. 1633.

Walraaf Schellart, heer te Schinnen, werd in de vergadering der Staten 17 Dec. 1614 verheven tot Marschalk van 't Hertogdom. Hij was admissus wegens 't huis van Vlodorp. Hij komt voor als Commissaris der Ridderschap in 't land van Valkenburg.

---

[1]) De hoeve Doenrade, later verpand door Renier Theobald, Heer van Oud-Valkenburg en Adam Franciscus, Heer te Leeuwen, zonen van Walraaf, kwam door aankoop in bezit van den drossaard Duyckers en behoort thans verdeeld aan de familie Janssen te Hommert.

[2]) Maria Ernestina en Maria Anna, dochters van deze echtelieden, werden geprofest in 't klooster van St. Gerlach te Houthem. Zij vermaakten bij testament van 13 Juni 1675 hare goederen aan haren broeder Adam Johan Willem, die aan ieder der religieuzen betalen moest eene jaarlijksche lijfrente van 30 pattacons. Ingeval een hunner kwam te sterven moesten aan de overblijvende jaarlijks 45 pattacons worden uitgekeerd. Bij akte van 2 Juni 1683 werd een geschil geslecht tusschen Maria Ernestina als eischeresse en haar broeder Adam Joh. Willem als debiteur wegens achterstallige lijfrenten en uitrusting, verschuldigd aan haar en wijlen haar zuster Maria Anna. (Rijksarchief Maastricht, Schepenregisters van Schinnen)

Digitized by Google

Op 11 Januari 1613 deden Johan Schellart, heer te Doornweert, Walraaf, heer te Schinnen en Vincent, heer te Geysteren, afstand van den hof te Asselt met al zijne dependentiën ten behoeve van Ursula de Lerode, Wwe Johann Schellart van Gürzenich.

Am 18 Februari 1613 als der Her Vocht Scheffen und Burgemeister (von Sittard) bei dem Hern zu Schinnen auf seinem Haus zu Gast geladen waren (betaald) dem Kock ein Reichsthaler, dem Kammerlingh 1½ R.thaler, dem Pforzener ½ R.thaler und den Spielleuten ½ R.thaler jeder Thaler ad 64 Stuver gerechnet. Und dieweil ermelten Her darnach die dahin erschienenen auf zwei Gutschwagen darfur sammen 8 Pferden gegangen von Schinnen hiesher furen lassen, haben die Fahrleuten und Pferden ubernachtet bei Becks. an Kost, Dranck und Bier verthan 8 Gulden Br. noch 3 vass haver jeder Vass an 1 Gulden, noch den Gutscheren oder Fahrleuten geschenket sammen 3 Kopstucken facit 18.04 Gulden.

Item am 23 April 1613 als der Herr van Schinnen den Vogten und etlichen Scheffen in seiner edlen Behausung alhier in Sittard zu Gast gehalden, geschenkt 9 viertheilen (quarten) Weins, und folgenes Tags haben ermelten Herr Vogt und Wilhelm Vogts auf Godarts Küpers Haus in vormeltes Herrn zu Schinnen Behausung holen lassen 3 kwarten Weins, die kwart 8 Stuver facit 25.07 Gulden.

(Archief Sittard, Burgemeesters rekeningen).

Bij akte van 29 Januari 1613 verpandde Walraaf 't huis Vlodorp met zijne rechten aan Gerard Graus voor 4000 gulden. In hetzelfde jaar verpandde hij den hof Diergaarde te Echt aan gravin van de Bergh voor eene jaarlijksche rente van 43 zilveren koningsdaalders.

Bij akte van 4 Dec. 1613 ziet Barent Betti af van zijne pretentie op de Breinderheide [1]) ten behoeve van Walraaf van Schellart.

Op 21 Juni 1625 werd de hoeve Cumminade (Kemmenade) te Geleen gereleveerd door Walraaf van Schellart. [2])

Walraaf verkreeg van zijn neef Johan Reiner Hoen van Cartils bij akte van 9 April 1633 de heerlijkheid Oud-Valkenburg. Zijn zoon Reiner Theobald, die de heerlijkheid erfde, verkocht ze op 13 Juni 1657 door zijn gemachtigde Gisbert van Neerbeek, drossaard te

---

[1]) De Hettekensweg (heidekensweg) voerde naar de Breinderheide, thans bouwland.

[2]) De hof Kemmenade lag in 't veld nabij Krawinkel. Deze hoeve brandde circa 1750 af, werd opgebouwd en brandde daarna weer af. Van gebouwen ziet men thans geen spoor meer.

Digitized by Google

Amstenrade, met zijn aandeel in de hoeve Kemmenade, Libeck en Mesch aan Johan Reiner Hoen van Cartils. Deze Reiner Theobald leende van het Jesuiten-klooster te Roermond 2000 R.daalders en verpandde daarvoor den Schurkenshof te Montfort 31/5 1663 (Arch. Geysteren).

Walraaf kwam in 1629 met Ulrich van Hoensbroeck, Steven van Eynatten en andere edellieden op tegen eene ongerechtigheid in de repartitie der beden.

In 1629 kocht Walraaf Schellart van Steven van Eynatten de laetcaerde van Mulrade met renten, kapoenen, hoenders met de keurmeden en alle gerechtigheden in de heerlijkheid Schinnen.

In 1633 werd Walraaf aan 't hoofd van verschillende edellieden uit de 4 landen van Overmaas gedelegeerd naar Brussel voor staatszaken.

In 1634 kwam hij met Steven van Eynatten er tegen op (zonder succes), dat de Hertog van Bouillon, de nieuw aangestelde Luitenant-generaal der landen Overmaas, de stenden te Valkenburg opriep.

Blijkens copie van den stichtingsbrief (archief Geysteren) stichtten Walraaf Schellart met zijne vrouw Maria Hoen van Cartils Missen en Hoogmissen in de kerk te Schinnen op de feesten van St. Michiel, St. Sebastianus, St. Rochus en St. Hubertus; de Hoogmis op deze dagen met diaken en subdiaken. De stipendia voor de celebreerende priesters werden daarbij vastgesteld en door kapitaal van de stichters verzekerd. Zij legateerden tevens aan de armen de som van 300 gulden. Dit laatste had plaats 4 Februari 1634.

De thans nog in de kerk te Schinnen aanwezige zilveren monstrans werd door beiden geschonken, luidens randschrift daarop met 't jaartal 1628.

Walraaf en zijne vrouw overleden beiden vermoedelijk te Schinnen hunne woonplaats, in 't jaar 1638 zonder testament, nalatende 3 onmondige zonen. Reiner Hoen van Cartils, als grootvader van moederszijde en Adam van Schellart, heer te Geysteren, oom van vaderszijde, namen de voogdij over hen aan.

Met den dood der ouders begon het finantiëel verval der Schellartsche heeren van Schinnen. Aangaande de administratie der goederen door de voogden begon een proces tusschen de Schellart's van Schinnen en de Schellart's van Geysteren, dat voortdurend aanleiding gaf tot ergerlijke tooneelen en gedurende meer dan eene eeuw

Digitized by Google

aan weerszijden met hardnekkigheid werd voortgezet zonder dat ooit een definitief vonnis gewezen werd. Bij brief van den 1 Aug. 1742 ziet Maria Ernestina van Schellart van Reulsdorf, gebiedende vrouwe van Schinnen als erfgename van haar neef, Walraaf Winand Adam Schellart van Obbendorf, heer van Schinnen, af van alle vorderingen en actiën, welke 't huis en familie van Schellart te Schinnen aan en tegen de familie van Schellart te Geysteren zouden kunnen hebben wegens de voogdij der onmondige kinderen van Walraaf van Schellart, ten gunste van de weduwe van Schellart geboren gravin de Renesse, vrouwe te Geysteren en hare erfgenamen. Hierdoor was 't proces en de veete tusschen beide familiën voor goed weggeruimd.

Door de hooge proceskosten bleek dan ook de massa van de goederen der ouders bij de deeling erg geslonken. Volgens de te Roermond, 8 Dec. 1653 geteekende deelingsakte kreeg Jan Frederik, krachtens 't jus primogenitus, vooraf de heerlijkheid Schinnen met al hare rechten en 't stamhuis, terwijl de overige goederen in 3 loten werden verdeeld. Adam Frans werd heer van Leeuwen, terwijl aan Reiner Theobald de heerlijkheid Oud-Valkenburg ten deel viel.

JOHANNES FREDERICUS SCHELLART VAN OBBENDORF,

1643—1660,

zoon van den vorige, gedoopt te Schinnen den 8 Mei 1621. De heerlijkheid Schinnen werd den 12 Dec. 1643 voor het hof van Valkenburg in zijn naam verheven door Hilger Fabritius.

Op 17-jarigen leeftijd werd hij door zijne voogden gezonden naar Luik om daar in 't Jesuieten-college zijne studiën te maken. Hij knoopte in die stad kennis aan met eene burgerdochter, Helena van der Heyden uit Maeseyk, met wie hij circa 1644 in 't huwelijk trad zonder toestemming en tegen den wil zijner voogden, die alles in het werk stelden om de scheiding tusschen de jonggehuwden wettelijk te bewerkstelligen. Over de betaling der hooge proceskosten, die hieruit volgden en die Johan Frederik ten laste der onverdeelde nalatenschap wilde inbrengen, werd lang geprocedeerd tusschen de broeders onderling en tusschen de Schellart's van Schinnen en die van Geysteren (archief Geysteren). Volgens een in het kerkelijk archief te Schinnen berustend protocollum (blz. 25) stelde Helena van der Heyden op den 26 Augustus 1646, voor 't officialaat van 't land van Valkenburg, tegen haren man als gedaagde den eisch, dat

Digitized by Google

haar zoude toegewezen worden de kinderen met de middelen tot derzelver onderhoud. Zij was toen 6 tot 7 jaren zonder vaste woonplaats. Volgens vonnis van den 11 Februari 1665 moest zich Johan Frederik met zijne vrouw verzoenen.

Uit het huwelijk van Johan Frederik met Helena van der Heyden werden geboren:

1. Maria, gedoopt te Schinnen 2 Febr. 1645. Deze huwde met eene Van Eynatten.

2. Walramus, gedoopt te Schinnen den 20 Maart 1647, erfde later het adellijk leen „Mouthagen" bij Geilenkirchen. Hij overleed aldaar 30 Juni 1721 en werd in den familiegrafkelder te Schinnen bijgezet.

3. Fredericus Wilhelmus, gedoopt te Schinnen 25 Maart 1650.

4. Reynerus Henricus, gedoopt te Schinnen 25 Mei 1652, overleed aldaar 14 Nov. 1683.

Op 1 Juni 1648 werd Johan Frederik beleend met de hoeve „Dohm" te Welten, door zijn gevolmachtigde Joh. des Pays Bas, kapitein in dienst van den koning van Spanje.

Den 16 Maart 1647 verpandde hij de hoeve Stammen voor 1600 gulden Brabantsch aan Johan Lysens en 9 Maart 1652 de heerlijkheid Schinnen met zijn aandeel in den hof Stammen, Strijthagen, Doenrade, Molenbergh, Mouthagen, Scheyvendael, Kummenade (te Geleen) en Welten voor 6400 gulden aan Leonardus (in archief Geysteren las ik Steven) Paludanus uit Maastricht, gehuwd met Cordula Belgens (Schepenregister van Schinnen op het Rijksarchief te Maastricht). Den 16 Maart 1657 verpandde hij dezelfde bezittingen aan kanunnik Gerard van Meer voor 50 dubbele Spaansche pistolen en 300 pattacons.

Den 8 Febr. 1651 stelden de zonen van wijlen Walraaf Schellart (Johan Frederic, Adam Frans en Reyner Theobald) tegen de erfgenamen van Johan Reyner Hoen van Cartils (hun grootvader) een eisch in om te geraken tot deeling zoo der goederen van wijlen hunnen grootvader en grootmoeder als van die, nagelaten door Gerard van Hulsberg, genaamd Schaloen, heer van Oud-Valkenburg, gewezen oom van wijlen hunne moeder.[1]) Ook dit proces kostte veel geld. Een definitief vonnis werd gewezen den 9 Febr. 1697. (Archief van Geysteren, gedrukt recueil).

---

[1]) Bij akte van overdracht van 9 April 1633 staat Gerard van Hulsberg de heerlijkheid Oud-Valkenburg af aan zijne neven Walraaf de Schellart, heer van Schinnen en aan Johan Reijner Hoen van Cartils.

Digitized by Google

De schuldenlast, die op zijne goederen drukte, werd Johan Frederik zoo zwaar, dat hij den 10 Januari 1660 de heerlijkheid Schinnen met al zijne daarin gelegen goederen enz. verkocht aan zijn broeder Adam Frans, heer te Leeuwen. De betreffende akte, voorkomende in de transport-schepenregisters der heerlijkheid, berustende in het Rijksarchief te Maastricht, luidt als volgt: „Alsoo Johan Frederic Schellart van Obbendorf, heer tot Schinnen in dusdanige excessive schulden is gevallen dat syne goederen in gevaer staen om by subhastatie en executie te worden verkocht, zoo syn vergaerdert heer Joh. Frederic Schellart de verkooper, geassisteerd door Jan Reyner Hoen van Cartils, heer te Oud-Valkenburg en Schin op Geul, Hans Willem Hoen tot Bosselaer, Hans Willem van Brempt tot Doenrade ter eenre, en Adam Frans van Schellart, heer tot Leeuwen als kooper, bygestaan door syne huisvrouw Anna Catharina Francisca van Twenbrugge ter andere syde. De verkooper heeft aan syn broeder 2e comparant verkocht of by permutatie gecedeerd 't Huys en de Heerlykheid Schinnen metten Borghoff, water en coremolen, de vyvers, dammen, beemden, landen enz., het leenhof van Schinnen met de laat- en cynskaarten daertoestaende; item den hof Stammen, item den hof Strythagen,[1]) item de olymolen en de geldrenten bij 't huis van Schinnen behoorende met last en schulden waaronder 97 malder rogge 's jaars te betalen aan hun jongeren broeder Theobald van Schellart. De aankooper geeft van zijnen kant, bij permutatie aan den verkooper het adellyk huys en hoff te Welten, Cunrad en Heerlen staende, en den hoff Mouthagen in 't land van Gulich". De kooper zal overigens betalen 17000 Rijksdaalders. De verkooper houdt zich voor de verkochte goederen te mogen terugkoopen mits meer betalende 4000 gulden.

Johan Frederic Schellart van Obbendorf overleed te Sittard 1 Dec. 1666 en werd te Schinnen begraven.

Zijn testament dagteekent van 1666. Zijne vrouw Helena van der Heyden overleed te Mouthagen 3 Oct. 1699 en werd in den grafkelder te Schinnen bijgezet.

Te Sittard overleed alsnog 19 Oct. 1675: Theobaldus de Schellart 19 annorum hinc solutis juribus avectus in Schinnen.[2])

---

[1]) Deze lag te Hegge in een weide, thans behoorend aan de familie Geurts.

[2]) De adellijke familie de Schellart bezat een refugiehuis te Sittard.

Digitized by Google

ADAM FRANS SCHELLART VAN OBBENDORF,

1660—1675,

broeder van den vorige en zoon van Walraaf en Maria Hoen van Cartils, geboren te Schinnen 11 Febr. 1624. Hij huwde met Maria Catharina Francisca van Twembrugge.

Adam Frans woonde te Leeuwen bij Roermond[1]) en werd heer van Schinnen door aankoop in 1660 zooals hiervoren is vermeld.

Uit dit huwelijk werden geboren:[2])

1. Walraaf Theodoor, den 13 Maart 1652, die heer werd van Schinnen.

2. Johan Ferdinand Ignatius in 1654. Deze verhief de heerlijkheid Schinnen op 27 Mei 1675.

3. Godefrida Catharina, gedoopt te Schinnen den 10 April 1662. Deze deed hare professie in het Annuntiatenklooster te Aken den 30 September 1689, alwaar zij werd aangenomen 5 Juli 1688. Deze zag af van haar ouderlijk erfdeel ten gunste van haar broeder Walraaf Theodoor.

4. Anna Veronica, die kloostervrouw werd in de abdij van Herckenrath, 15 Oct. 1684 en toen afzag van het vaderlijk erfdeel ten gunste van Walraaf Winand Adam de Schellart, zoon van haren broeder Walram Theodoor.

5. Adam Reyner, die kanunnik werd in de abdij te St. Geertruid te Leuven in Maart 1684. Deze zag van zijn vaderlijk erfdeel te Schinnen af voor zijn bezit te St. Geertruid. Hij overleed plotseling en werd 1 Oct. 1694 in den familiegrafkelder te Schinnen begraven.

Adam Frans verpandde het huis „de Dohm" te Welten aan Godfried Worenne voor 1000 patt. schuld 13/11 1646. Deze schuld werd afgelost 28/3 1661 nadat hij dat goed op 20/7 1660 had verkocht. Fabritius zijn rentmeester te Schinnen protesteerde namens zijn heerschap te Schinnen tegen de inbezitneming van het huis „de Dohm" door den heer Hoen van Cartils 1650. (Arch. Geysteren).

---

[1]) De eene helft van Leeuwen behoorde aan de Schellarts, de andere aan de Heeren van Dalenbroeck (Schepenbank Maasniel).

[2]) In 't doopregister te Schinnen staat enkel aangeteekend Godefrida Catharina. Volgens de archiefstukken te Geysteren zouden de anderen ook te Schinnen zijn geboren, doch ik vermoed dat de oudsten geboren zijn te Leeuwen (Maasniel) alwaar de doopregisters zoek zijn, en de andere te Schinnen, doch elders gedoopt zijn.

Digitized by Google

6. Jan Adam, die huwde met Sophia Pijls, dochter van Paschasius Pijls en Catharina Pijls, gedoopt te Schinnen 12 October 1656. Deze Jan Adam noemde zich Schellart van Obbendorf van Reulsdorp [1]) en woonde te Puth-Schinnen op Mehove. Uit zijn huwelijk met Sophia Pijls werden te Schinnen geboren:

1. Joannes Adamus, gedoopt 13 Febr. 1680.
2. Reinerus, gedoopt 28 Dec. 1683.
3. Joannes Guilielmus, gedoopt 17 Sept. 1686, leefde nog in 1752. [2])
4. Maria Ernestina, gedoopt 12 Mei 1689; hare doopborgen waren: Joannes Hennen en Maria Pijls namens Maria Ernestina de Schellart, religieuze van de abdij Sint-Gerlach.

Zij werd in 1742 gebiedende Vrouwe van Schinnen.

5. Walramus, gedoopt 3 April 1691. Deze overleed ongehuwd te Puth den 4 Febr. 1730.
6. Anna Catharina, gedoopt 28 Juni 1693. Deze overleed te Schinnen 14 Jan. 1734.
7. Joanna Sibilla, gedoopt 25 April 1696. [3]) Hare doopborgen waren de kanunnik Joannes Ferdinandus Ignatius de Schellart [4]) en Maria Catharina Francisca de Twembrugge (de grootmoeder). Zij werd religieuse in het klooster der Benedictinessen te Neuwerck bij Gladbach, waarvan zij in 1758 overste was.
8. Maria Anna, gedoopt 20 Maart 1704; doopborgen: Petrus Tho-

---

[1]) Reulsdorp, Roelsdorf is een dorp bij Düren in de buurt van Gürzenich. Ten noorden der kerk aldaar lag, omstreeks het midden der 17e eeuw, eene burcht welke door huwelijk in het bezit kwam van de familie von Schellart, welke familie de burcht nog bezat in het begin der vorige eeuw. Thans is zij verdwenen. (Clemen, die Kunstdenkmäler des Kreises Düren)

[2]) In een register der „Confirmatorum" te Sittard komen voor op de dato 16, 17 en 18 Aug. 1696 de namen: Renerus en Joês Wilhelmus de Schellaert te Puth.

[3]) Op 13 Juli 1726 teekenden Vrouwe Sophie Pijls, Douairière van Johan Adam Baron van Schellart, heer van Reulsdorf (niet Johan Willem, zooals luidt de betrekkelijke akte in 't schepenregister op het Rijksarchief te Maastricht) en hare kinderen Walram, Maria Ernestina, Anna Catharina en Maria Anna voor de schepenbank te Schinnen eene borgstelling, waardoor zij zich verplichten aan hare dochter en zuster Sibilla, religieuse in 't adellijk stift te Nieuwerck, eene jaarlijksche rente uit te keeren van 50 guldens Maastrichter cours en waarvoor zij tot hypotheek stelden een stuk land van 5 morgen, gelegen aan den Koelweg te Puth. (Zie bijvoegsel no. 4a).

[4]) Deze is vermoedelijk de zoon van Adam Frans genoemd onder No. 2, geboren in 1654. Hij was Kanunnik te Aken of te Keulen.

Digitized by Google

mas de Negri en vrouwe Maria Anna van Eynatten. Zij was in 1758 religieuse in 't klooster der Benedictinessen te Nieuwerck.[1])

De echtelieden Jan Adam de Schellart en Sophia Pijls overleden op hunne woonstede te Puth, de eerste op 7 Maart 1723, de tweede den 19 Sept. 1729, en werden in den familiegrafkelder bijgezet.

16 Juli 1654 verklaren Adam Frans de Schellart en Maria Catharina Francisca van Twembrugge ontvangen te hebben van W. Bonnaerts 5500 Rijksdaalders tot koopprijs der pachthoeve Brommelen onder Wijnandsrade.

Deze Maria Catharina Francisca was allicht afkomstig van 't adellijk leen Twembrugge of Swembrugge, dat gelegen was tusschen Hoensbroek en Voerendaal omtrent „'t Lotbroek" en Brommelen. De gebouwen zijn omstreeks 't jaar 1690 geslocpt.[2])

Door Adam's huwelijk met Maria Catharina Francisca van Twembrugge kwam het riddergoed „Broich" bij Julich aan de familie de Schellardt.

Adam Frans kocht 26 Maart 1654 van Adam van Horrich eene erfrente van 23 mudden rogge, maat van Aken, gevestigd op den hof Molenberg en den daarbij gelegen hof Kaldenberg in 't land van Valkenburg.

Hij had eene schuld aan Jan Fabritius, schout te Oud-Valkenburg van eene jaarlijksche rente van 100 Rijksdaalders, waarover een proces ontstond, dat in 1688 eindigde ten gunste van de vrouw van Fabritius.

Den 13 Januari 16.. verkochten Adam Frans en zijne echtgenoote de erfpacht uit den Putterhof te Jabeek aan Hans Willem Vos.

Ter kwijting eener schuld van 300 rijksdaalders verpandde Adam Frans aan de gebroeders Fourage eene grasplaats geheeten „den Berg" in 1659.

Den 2 Juli 1660 verkocht hij zijne hoeven Dohm en Dael te Welten aan Anna van Randwyck, weduwe van Willem van Thil voor de som van 9500 pattacons.

In 1664 bekent Adam Frans van graaf tot den Bergh geleend te hebben 1000 pattacons. Zijn zoon Walraaf Theodorus loste deze schuld 25 Sept. 1689 in.

Den 20 Nov. 1680 verpandde hij den oliemolen te Heisterbrug aan den Pastoor van Nuth (Jac. Pesch) voor 25 pattacons.

---

[1]) Een dezer beide religieuzen overleed te Nieuwerck 1783.

[2]) Eg. Slanghen. Het markgraafschap Hoensbroek gevolgd door geschiedkundige aanteekeningen over het voormalig land van Valkenburg, bl. 64/65

Digitized by Google

Adam Alexander Graaf Schellart van Obbendorf, Heer van Geysteren, Schinnen enz.
(Anoniem schilderij op Geysteren).

Digitized by Google

Digitized by Google

Isabella M. R. A. Gravin van Hoensbroeck.
(Anoniem schilderij op Geysteren).

Digitized by Google

Digitized by Google

Jan Hoefslegers op den hof Mulrade wilde zich 't recht aanmatigen met eenen vischkorf te visschen aan den Muldermolen, en te malen voor de inwoners der heerlijkheid, in 't jaar 1676. [1])

Tengevolge van het overlijden van den scholtis Hendrick Feys op 8 Maart 1663 ontstond een geschil tusschen Adam Frans en Arnold Wolfgang Huyn, graaf van Geleen en Amstenrade, over de benoeming van een nieuwen schout. Deze laatste beweerde als heer van de andere helft van Schinnen (gebroken Schinnen) [2]) medecollator te zijn van 't scholtisambt der heerlijkheid, en liet op 28 Maart 1663 door de schepenen der heerlijkheid van Amstenrade, Jan Schaps en Dyrck Tyssen, bijgestaan door den secretaris Knooren, den heer van Schinnen, die den scholtis alleen wilde benoemen, een krachtig protest daartegen aanschrijven (Archief Geysteren). Evenwel schijnt dat protesteeren geen effect te hebben gehad, daar in hetzelfde jaar door den heer van Schinnen tot schout werd benoemd Goswinus Fabritius, gehuwd met Catharina Putz. [3])

---

[1]) De heer had vroeger alleen 't recht van jagen en visschen in zijn heerlijkheid, terwijl de inwoners verplicht waren hunne vruchten te laten malen in den banaalmolen op ter Borg.

[2]) Gebroken Schinnen-gedeeld Schinnen. De tijd dat Schinnen eene heele heerlijkheid was ligt in 't duister. Op den feestdag van St. Pietersstoel (22 Februari) 1381) werd Lambert van Ghoere met de halve heerlijkheid „Gebroken Schinnen" beleend en sedert het jaar 1403 bleef ze in 't bezit der van Schellarts. In November 1557 werd de andere helft der heerlijkheid door den koning van Spanje als hertog van Brabant, verpand aan Jonker Jan Schellart, die (volgens Jos. Habets, Geschiedenis van het leenhof en de leenen van Valkenburg bl. 154) op 12 Nov. 1559 beleend werd met de andere helft. De beide helften waren nu vereenigd in handen van één bezitter. In 1609 (20 Aug. ?) werd de verpande som door den koning terugbetaald en gaf deze dit deel der heerlijkheid aan Aert Huyn, Graaf van Geleen en Amstenrade in ruil tegen 't bosch van Oud Hulst in Vlaanderen. Deze helft der heerlijkheid werd successievelijk verheven door Maria Dorothea van Dietrichsteyn, prinses van Salm, prins Charles de Ligne en Jan Baptist graaf d'Ansembourg. Luidens de in 't Rijksarchief te Maastricht berustende gichtregisters van Schinnen werden veelvuldig gecombineerde genachten gehouden door de leenhoven van Schinnen en Geleen. Ook hield het leenhof van Geleen afzonderlijke genachten te Schinnen en wel in 't oud kostershuis (tegenwoordig nog) gelegen in de kom van Schinnen op „'t Bergske". In tegenstelling met Eg. Slangen in zijn werk Markgraafschap Hoensbroek, gevolgd door geschiedkundige aanteekeningen over het voormalig land van Valkenburg, blz. 16, 1e noot was de heerlijkheid sedert 1609 weer gedeeld of gebroken en wordt Schinnen dus in vele oude stukken met recht genoemd „gebroken Schinnen".

[3]) Eveneens werden de volgende schouten steeds benoemd door den heer van Schinnen.

Digitized by Google

Adam Frans Schellart overleed te Schinnen 30 October 1682. Zijn lichaam werd aldaar bijgezet in den familiegrafkelder. Zijne vrouw leefde nog te Schinnen in 1693.

JAN FERDINAND IGNATIUS VAN SCHELLARDT VAN OBBENDORF [1])

1675— ?

Hij verhief Schinnen op 27 Mei 1675. Hij was de zoon van vorige.

WALRAAF THEODOOR VAN SCHELLARDT VAN OBBENDORF

1682—1713,

zoon van den vorige, huwde 28 Augustus 1682 met Anna Maria van Eynatten van Obsinnich met dispensatie in den 3en graad van bloedverwantschap.

Als huwelijksgift kreeg Walraaf Theodoor van zijne ouders de heerlijkheid Schinnen met hare jurisdictie, leenhoven, burcht met tuinen, vijvers, banmolen, oliemolen, akkers, weilanden, tienden, laatkaarten, cijnzen en den hof Stammen met jacht, visscherij, de collatie der beneficiën met diverse kapitalen. Actum te Aken 28 Augustus 1682 (Archief Geysteren).

Den 15 November 1685 werd te Schinnen geboren en gedoopt hun zoon Walramus Winandus Adam, wiens doopborgen waren: Walram de Schellardt namens Ignatius Ferdinand de Schellardt en Anna Francisca van Eynatten namens Maria de Schellardt, hare moeder en Catharina weduwe Angelica Randeraedt in de plaats van vrouwe Maria Francisca Twembrugge.

Walraaf Theodoor benoemde den 17 Januari 1690 tot koster van de kerk te Schinnen Jan Pricken in opvolging van wijlen zijn vader Tilman Pricken.

Op 17 Februari 1700 leende hij van Juffrouw Elisabeth Bonhom, weduwe van Hendrick Meex, in leven ontvanger-generaal van het Prinsdom van Luik en 't graafschap Loon 1000 pattacons tegen den penning twintig, en stelde als hypotheek zijne hoeve Stammen. (Schepenregister op het Rijksarchief te Maastricht).

Walraaf Theodoor voerde een proces met Jan Willem Schellardt

---

[1]) Van toen af schreven de heeren zelf: „van" en ook al „de" Schellardt.

Digitized by Google

van Reulsdorp over eene jaarlijksche rente van 97 malder rogge, uit de goederen te Schinnen, welke rente de heer van Reulsdorp had te ontvangen uit eene nalatenschap van het huis Schinnen. Het proces eindigde door verkoop der rente aan Walraaf Theodoor op 21 November 1695.

De heer van Eynatten te Reimersbeek wilde in 't jaar 1710 aan den Mulder korenmolen eenen oliemolen aanbouwen ten nadeele van den heer van Schinnen, die een oliemolen had te Heisterbrug, waarover tusschen hen een twist ontstond.

Op 1 Mei 1698 verpandde Walraaf Theodoor het land bij „de Swarbele Coul" aan Merten Kisters voor 200 pattacons.

Den 6 September 1717 verkocht hij zijn vrijadellijk goed te Disternich, „de Kolferhof" genaamd aan het vrij-adellijk stift van O. L. Vrouw ten Kapitool te Keulen met alle voorrechten [1]) en aan Joanna van Effelt hun 3e deel in den Schertzel-molen, gelegen onder 't kerspel Laurensberg bij Aken.

Den 21 December 1699 verklaart Walraaf Theodoor schuldig te zijn aan Thomas de Negri, heer te Henri-Chapelle, 1000 guldens Maastrichter cours, welke som 20 October 1714 werd afgelost (Archief Geysteren).

Meermalen verpandden zij hun riddergoed Broich (in 't land Gulick) en wel: den 12 September 1704 aan 't klooster St. Georgius voor 2050 rijksdaalders en aan Joan Werner en Joan Melchior, heeren te Broich voor 1300 rijksdaalders, den 7 Sept. 1705 aan dezelfde heeren voor 750 rijksdaalders en den 22 Januari 1706 aan de Gebrs. Remscheid voor 1400 rijksdaalders (Arch. Geysteren).

Walraaf Theodoor overleed te Schinnen den 20 December 1713, zijne vrouw den 15 April 1721, beiden te Schinnen, alwaar zij in den familiegrafkelder werden bijgezet.

WALRAM WYNAND ADAM DE SCHELLARDT VAN OBBENDORF [2])

1713—1742,

zoon van den vorige. Hij noemde zich heer van Schinnen, Leeuwen, Broich, Mouthagen en Reusschenberg.

---

[1]) Jaartal zal wel niet juist zijn, daar Walr. Theod. toen reeds overleden was.

[2]) In de meeste stukken wordt hij genoemd alleen „Walram Adam".

Digitized by Google

Door 't leenhof van Valkenburg werd hij gerechtelijk opgevorderd tot de verheffing der halve heerlijkheid Schinnen. Hij bewees echter het leen te hebben verheven in het jaar 1713 (Archief Geysteren).

Op hem ging over het patronaatsrecht der kerk te Schinnen, vroeger uitgeoefend door de familie de Rode van Obsinnich en op 7 Januari 1541 overgegaan aan Arnold Huyn van Amstenrade „copia litterarum, quibus Cornelius Episcopus Leodiensis translationem juris patronatus sive juris praesentandi de jure patronatus laicalis ad ecclesias parochiales de Spaubeck et gebroicken Schinnen confirmat factam per generosum Dominum Joannem Rode de Obsinnich cognominatum Spaubeck in favorem Arnoldi Huyn de Amstenradt et ejus Haeredum. Datum Leodii 7 Jan. 1541 ubi et actus praesentationis ad vacantem ecclesiam parochialem in Schinnen factus per nobilem Bernardum de Bongart in Winandsrade etc. cum collatione Episcopali de 1653.

Originale actus praetationis factae Episcopo Ruremondensi per nobilem Walramum Winandum Adamum Baronem de Schellart Dominum temporalem in Schinnen etc. Actum Schinnen 23 Maart 1715." (Archief Geysteren).

Op 3 Juli 1708 ziet hij af van de door zijn oom Jan Theobald baron van Eynatten nagelaten goederen te Obsinnich voor de som van 9600 rijksdaalders ten gunste van Graaf van Eynatten te Reinenbach (Archief Geysteren).

In 1712 verpandde hij den hof Stammen aan baron de Negri te Brunssum voor 2000 rijksdaalders als gevolg van een proces (Archief Geysteren).

Luidens akte van 24 Mei 1723 leende hij van de kanunniken van O. L. Vr. te Aken, Ludovicus de Bodden en Franciscus de Kerckhoven, als momboirs der minderjarige kinderen van wijlen Henricus de Bodden en Agnes Eleonora de Kerckhoven, eene som van 1800 pattacons, daarenboven nog van den Kanunnik de Kerckhoven in 't bijzonder [1]) 1700 pattacons tegen 5 % tot aflossing van andere kapitalen. Hiervoor werden 't huis en de heerlijkheid Schinnen verpand. Het kapitaal, dat 5 Maart 1739 door de Bodden verkocht werd aan Jan Frederic Pelzer, schepen te Aken, werd 24 November 1767

---

[1]) Deze, de kanunnik, overleed in het begin van 1740, testamenteerde op zijn broeder Guillaume te Luik, die ook een zoon had bij de kanunniken van Aken.

Digitized by Google

afgekocht, alsmede het kapitaal de Kerckhoven (Archief Bisdom Roermond).

Den 20 Februari 1730 leende hij bij Maria Hamers 800 gulden Brabantsch tegen verpanding van den oliemolen met den Spekbeemd.

Willem Pesters te Utrecht had eene vordering op den heer van Schinnen van 1200 rijksdaalders, waartoe de oliemolen te Schinnen als pand diende (Archief Geysteren).

Walram was aan Peter Thomas de Negri, heer te Henri-Chapelle schuldig 500 pattacons, waartegen hij den Hof Stammen en 't huis ter Bergh (zal wel moeten zijn: ter Borgh) tot pand stelde bij akte van 13 Februari 1728. Dit kapitaal werd afgelost den 17 April 1731.

Bij akte van 1 September 1724 liet hij door de schepenen van Schinnen bekrachtigen den aankoop der heerlijkheid Schinnen op 10 Januari 1660 door (zijn grootvader) Adam Frans de Schellart (Gichtregisters op het Rijksarchief Maastricht) (Zie bijvoegsel no. 9).

In 1737 leende hij een kapitaal van 1000 kroonen bij Jan Lack te Stollberg.

Onder dagteekening van 10 Mei 1723 leest men in 't doopregister van Schinnen aldus: „Baptisatus est Brabeck Carolus Ludovicus filius naturalis Mariae Annae Brabeck. Pater prolis prout retulerunt suscipientes ex ore matris est G. D. Toparcha loci Baro de Schellardt".

Op studieleeftijd werd deze jonge van Schellardt (welken naam hij later aannam) uitbesteed bij pastoor Guil. Deumens te Bingelraede, alwaar hij zijn eerste studiën deed. Bij testament van 16 September 1740 schonk hem zijn vader eene jaarlijksche lijfrente van 50 kronen. In 't jaar 1751 werd hij schoolmeester te Meerloo, alwaar hij als zoodanig overleed den 21 Juni 1787.

Maria Anna van Brabeck huwde 5 Febr. 1726 met Petrus Klein te Mouthagen.

In 1736 ontstond een groot geschil tusschen Walraaf Adam en den Bisschop van Roermond, welke laatste, tot opvolger van wijlen den heer Banens, den 11 Februari 1736 tot kapelaan van Schinnen benoemde den heer Henricus Corten, zijnde de tijd (4 maanden) van het recht van presentatie verstreken. De patronaatsheer, die evenwel van den Paus uitstel van presentatie verkregen had, welke breve door den Souvereinen Raad werd goedgekeurd, om de voordracht te doen vóór den 6 April, liet op 't kerkhof te Schinnen, „cum pulsu campanae", in tegenwoordigheid van 't volk door den Nota-

Digitized by Google

rius apostolicus J. Weustenraedt tegen die benoeming protest aanteekenen, onder aanplakking van 't protest aan de kerkdeur. Alhoewel ondanks dat protest de heer Corten toch de functie van kapelaan wilde aanvaarden en daartoe den 18 Februari met den pastoor van Brunssum (Hagen) en 2 onbekenden als getuigen bezig was, trad de gerechtsbode van Schinnen de sacristie binnen namens den gebiedenden heer als begever der kapelanie, luide protesteerende tegen de onrechtmatige in bezitneming daarvan door den heer Corten.

Met voorbijgaan der Bisschoppelijke rechtbank bracht Walraaf Adam de zaak bij den Souvereinen Raad van Brabant, terwijl hij den 2 Maart aan den Bisschop ter benoeming voordroeg den heer Theodoor Penris die sedert 't jaar 1725 den lichamelijk gebrekkigen pastoor Joh. Petri bijstond (Arch. Geysteren). De uitslag dezer procedure is ons niet gebleken. Doch de heer Corten bleef kapelaan en de heer Penris bleef fungeeren als assistent van den pastoor tot na diens dood. Uit de verdere processtukken blijkt, dat Walram Adam binnen den wettelijken termijn van presentatie ter benoeming voorgedragen had Charles Louis (Carolus Ludovicus) van Schellardt, een onmondige en heel onbevoegde, die verschillende dispensatiën noodig had tot verkrijging waarvan de patronaatsheer, op raad van den Bisschop aan den Paus zich wendde. Zou deze dezelfde niet zijn als de hiervoren genoemde?

Bij zijn bovengenoemd testament stelde Walram Winand Adam zijne nicht Marie Ernestine van Schellardt van Reulsdorp tot erfgename van het vruchtgebruik der heerlijkheid en al zijne roerende en onroerende goederen te Schinnen, met de bepaling dat na haren dood deze goederen zouden toekomen aan den oudsten zoon van wijlen Johan Wilhelm Joseph Bernard Graaf van Schellardt, heer te Geysteren. Hij schonk haar de helft van de heerlijkheid Leeuwen bij Roermond. (Zie Bijvoegsel no. 11).

Zijn wil was verder dat zijn lichaam zoude bijgezet worden in de begraafplaats zijner voorvaderen in de kerk te Schinnen zonder praal of aardsch vertoon, dat 600 missen zouden worden gelezen en dat het brood van een malder rogge, op den dag der begrafenis, aan de armen zoude worden uitgedeeld.

Walram Winand Adam de Schellardt overleed te Schinnen ongehuwd den 26 Juni 1742.

Digitized by Google

MARIA ERNESTINA DE SCHELLARDT VAN OBBENDORF VAN REULSDORF

1742—1767,

geboren te Mehove-Schinnen den 12 Mei 1689, dochter van Jan Adam en Sophia Pijls. Zij was Vrouwe van Schinnen, Leeuwen, Broich en Reuschenberg (bij Setterich).

Op de buitengewone vergadering der schepenen op ter Borgh, op 3 Juli 1742, drie dagen na de begrafenis van den gebiedenden Heer, werd diens testament geopend en voorgelezen. Luidens den inhoud werd Maria Ernestina de Schellardt tot erfgename aangesteld van de roerende en onroerende, alsmede de jurisdictioneele goederen. Michiel Hoen verklaart plechtig „het heerlick gesagh in haeren naem te accepteren ende versoeckt uyt crachte van het gemeld testament sonder uytstel in de reëele en actuëele possessie te worden gesteld van de Heerlichheyt Schinnen als haere Gebiedende Vrouwe".

Den 19 October daaropvolgende werd de heerlijkheid als Valkenburgsch leen namens haar verheven door Reiner Corten. [1])

Bij akte van donatie verleden voor de schepenbank te Schinnen op 2 December 1734 stond zij aan haar neef Walram Winand Adam, heer van Schinnen, af hare goederen bestaande in den hof Mehove met de daaraan behoorende gronden gelegen te Puth en te Oirsbeek met den last dat zij gedurende haar leven bij hem op 't kasteel te Schinnen zou inwonen en volgens haren staat kost en kleeding genieten, of in geval dat zij van daar zou weggaan, hij haar jaarlijks 600 gulden brabantsch zoude uitkeeren; verder dat hij aan hare twee zusters, religieuzen in het adellijk klooster te Nieuwerck jaarlijks aan ieder een uitkeering zoude doen van 30 rijksdaalders, tot verzekering waarvan de acceptant tot onderpand stelde den genoemden hof Mehove, den hof Stammen en den oliemolen te Heisterbrug (Overdrachtregister van Schinnen op het Rijksarchief te Maastricht). (Zie bijvoegsel no. 10).

Den 4 Mei 1756 nam Maria Ernestina te leen bij Petrus Delhogne, wijnkooper te Maastricht, 2000 gulden brabantsch op tegen 5 % en 6 % zoo de rente binnen 2 jaren betaald werd, en van dienzelfden hof

---

[1]) Deze was de broeder van kapelaan Henricus Corten te Schinnen, en generaal-ontvanger van het land van Valkenburg, drossaard der graafschappen Geleen en Amstenrade.

Digitized by Google

1200 gulden in 't jaar 1757, waartoe de hof Mehove verpand werd. Dit kapitaal behoorde in 1768 aan den schoonzoon van Delhogne, Paul Kerens te Maastricht en bedroeg toen 7200 gulden Maastrichter munt.

Maria Ernestina stond in hoog aanzien bij haar volk door haar goedigen en minzamen omgang en hare mildheid jegens de armen. In de pastoreele registers komt zij dikwijls voor als meter. Haar testament van 26 October 1758 levert het beeld van haar leven. Op den dag harer begrafenis moesten 3 Hoogmissen gezongen worden, elke met 3 heeren, die bij het zingen van het officie der overledenen door 24 priesters moesten bijgestaan worden. Haar beste kleedingstukken gaf zij met eene som gelds aan de kerk om er misgewaden van te maken. Gedurende één jaar moesten op ieder der Quatertemperdagen 4 malders roggen (16 vaten) tot brood worden gebakken ten behoeve der armen die den kerkdienst bijwoonden. Hare beide zusters, Johanna Sibilla en Maria Anna, religieuzen in 't adellijk stift te Nieuwerck legateerde zij gedurende haar leven den Bronsraedter erfpacht, bestaande in 11 malders haver en 11 malders rogge, welke erfrente na den dood harer zusters zou aankomen aan haar neef, Adam Alexander Graaf van Schellardt te Geysteren aan wien zij ook vermaakte alle pretentiën ten laste der heeren Baron van Bongaerdt en van Leroodt, welke zaak nog hangende was bij 't keizerlijk hof te Wetzlar. Nog vermaakte zij dezen Adam Alexander den hof Mehove met de daarbij behoorende gronden, alsmede de halve heerlijkheid Leeuwen bij Roermond, zijnde Graaf Adam Alexander krachtens 't testament van Walram van Schellardt van 16 September 1740 benoemd tot universeel erfgenaam van de heerlijkheid en van de familiegoederen te Schinnen. Tot executeurs van haar testament benoemde zij den pastoor en den secretaris der schepenbank Schinnen.

Maria Ernestina overleed op 't adellijk huis ter Borgh den 31 Mei 1767 in den ouderdom van 78 jaren. Haar lichaam werd bijgezet in den grafkelder harer voorouders te Schinnen den 2 Juni.

Zij had geene beschikking gemaakt van hare mobilaire goederen en het riddergoed Broich. De meubels werden op verzoek van Graaf Adam Alexander 20 Juli 1767 gescheiden van die, welke afkomstig waren van Walram en door het schepengerecht geinventariseerd. Op 30 October 1767 werd door de erfgenamen, den schepen Paes Limpens, de familie Pijls en Hoen overgegaan tot de deeling harer

Digitized by Google

nagelaten roerende goederen. Den 9 Maart 1774 zagen Joannes Pijls, gehuwd met Maria Leenaerts, Sophia Pijls, de weduwe Dieteren, Henricus Pijls, Elisabeth en Maria Pijls, erfgenamen van Maria Ernestina van moederszijde, af van hunne rechten op 't riddergoed Broich in het land van Gulick ten gunste van Baron A. Geyer te Aken (Overdrachtregister van Schinnen op het Rijksarchief te Maastricht).

ADAM ALEXANDER GRAAF VAN SCHELLARDT VAN OBBENDORF 1767—1795,

laatste heer der heerlijkheid, neef van voornoemde vrouwe Maria Ernestina, werd heer van Schinnen ingevolge testament van Walraaf Adam, zooals voren vermeld. Hij werd gedoopt te Roermond den 22 Augustus 1730 en was de oudste zoon van Johan Willem Joseph Bernard Graaf van Schellardt en Adriana Gravin de Renesse d'Elderen. [1]) Hij was tevens heer van Geysteren, Oostrum, Spraland, Haen en Crapoel. [2]) Evenals zijn vader stond hij in hoog aanzien. Hij was geheimraad en kamerheer van den keurvorst van den Paltz. Den 2 Januari 1762 huwde hij Isabella Maria Regina Antonetta, Rijksgravin van Hoensbroeck, geboren te Hoensbroeck den 11 Juni 1738, dochter van Frans Arnold Adriaan Johan Philip, Markgraaf van en tot Hoensbroeck en van Anna Catharina Sophia Rijksgravinne van Schönborn. [3])

Graaf Adam Alexander bracht ten huwelijk bij akte van 2 Januari 1762 de heerlijkheden met de jurisdictioneele goederen van Geys-

---

[1]) Zijn grootvader Johan Albrecht ⨯ Eleonora Magdalena van Metternich was generaal in 't leger en werd tot den gravenstand verheven. Het grafelijke van Schellardtsche familiewapen in kleuren met helm en schild en 16 kwartieren heeft gediend bei der Aufschwörung des Herrn Adam Alexander auf dem Gülickschen Landtage (Archief Geysteren).

[2]) In het archiefregister van Geysteren vond ik aangeteekend: „Adam Alexander Graaf van Schellaert te Geysteren etc. tonsura clericali insignitus. Ruremondae 15 Sept." 1743.

[3]) Uit dit huwelijk sproten 25 kinderen, onder wie Philip Adriaan die bisschop werd van Roermond, Leopold Lodewijk Domheer te Spier, Frans Erwin, kanunnik te Trier, Joseph Adolph en Karel Frederic beiden domheeren en koor-bisschoppen te Trier, Karel Wilhelm Domheer aldaar en Lotharius Frans Hyacinth Victor stadhouder van het land van Valkenburg.

Digitized by Google

teren en Schinnen, alsmede de heerlijkheid Oostrum met de daarbij behoorende patronaatsrechten en goederen.

In de buitengewone vergadering der schepenen van Schinnen van 15 Juni 1767 werd, op verzoek van den officier der heerlijkheid, Graaf Adam Alexander van Schellardt in de reëele possessie gesteld van de heerlijkheid Schinnen met alle ap- en dependentiën. (Overdrachtregister van Schinnen op het Rijksarchief te Maastricht).

Den 7 December van hetzelfde jaar geschiedde, namens den nieuwen heer, de leenverheffing door den scholtis Philippe Thomas Fabritius.

Den 22 Juli benoemde hij tot schepenen van Schinnen Joannes Pijls en Casparus Dieteren, die den 25 Augustus d.a.v. beëedigd werden.

Volgens akte van 21 Juli 1768 nam Adam Alexander bij Maria Elisabeth de Blavier geboren Meex, echtgenoote van den luitenant-kolonel de Blavier, op een kapitaal van 21000 gulden Maastrichtsche munt, waarbij nog een tweede kapitaal van 4000 fl. volgens obligatie van Walraaf Theodoor de Schellardt dd. 17 Februari 1700. Voor dit kapitaal van 25000 gulden tegen 3 % verpandde hij de heerlijkheid Schinnen met de feodale en allodiale goederen aldaar. Dit kapitaal diende tot aflossing van f. 7200.— aan den kanunnik de Kerckhove, van fl. 6600 aan Frederic de Pelser, schepen te Aken en 7200 gulden aan Paul Kerens te Maastricht. Verder was hij verschuldigd aan de erfgenamen van Jan Antoon de Libert de Flemalle een kapitaal van 16000 gulden Maastrichter cours ad 3 % volgens akte van notaris Lambremont te Elsloo van 5 April 1731, aan den heer Hubert Joppen, oud-Burgemeester te Maastricht een van 10000 fl. ad 3 % volgens akte van 18 Mei 1777 en aan Marc. Gerard Coolen te Maastricht een van fl. 4500 tegen 3½ % volgens akte van 24 Mei 1777. Voor deze kapitalen verpandde hij de goederen te Schinnen, ongeveer 200 bunders.

Den 26 October 1789 verkocht graaf Adam Alexander zijne heerlijkheid Crapoul, bestaande in landgoed, kasteel met de hoeven Crapoul, Carnaal, Crutzhoff, 't panhuys te Astenrath, Ghisbergen met landerijen, tienden, beemden, bosschen, alle rechten alsmede de patronaatsrechten inbegrepen, gelegen onder de banken van Walhorn en Baelen aan de Douairière de Simonis, geboren de Franquinet, voor de som van 100000 Luiksche gulden. Simonis was burgemeester te Verviers. (Overdrachtregister van Schinnen op het Rijksarchief te Maastricht).

Digitized by Google

Den 15 Juni 1768 trof den heer van Schinnen een droevig ongeluk. Door onvoorzichtigheid eener dienstbode viel zijn eenig kind Maria Theresia Francisca Walburga Judith, oud 3 jaren, uit een venster en verdronk in den vijver. Ouden van dagen weten nog uit overlevering dat venster aan te wijzen, hetgeen sedert dichtgemetseld werd.

Dit kind is de laatste afstammeling der van Schellardts die in den familiegrafkelder te Schinnen werd bijgezet. [1])

In 't jaar 1770 vertrok de graaf met zijn gezin, om zich te vestigen op zijn kasteel Haen bij Dusseldorf. Tijdens 't bombardement der Franschen in October 1794 leed hij het meeste schade aan zijne gebouwen te Munster. Tot vergoeding werd hij gedurende 25 jaren vrijgesteld van belasting (arch. Geysteren).

Zijn rentmeester te Schinnen was Nicolaas Somya 1767-1778, die bij zijne benoeming tot pastoor van Schinnen opgevolgd werd door Maximiliaan Pluijmaekers, priester (1778—1790), op wien volgde Casparus Pijls, priester te Merkelbeek (1790—1820), welke laatste den 7 Juni 1793 door graaf Adam Alexander tevens benoemd werd tot koster en schoolmeester van Schinnen.

Het was onder het bestuur van Adam Alexander, dat den 1 October 1795 het land van Valkenburg werd ingelijfd bij 't Departement der Nedermaas.

Hij overleed te Dusseldorf op zijn kasteel Haen den 31 Januari 1804.

Kinderloos zijnde vermaakte hij bij testament van 25 Januari 1804 geheel zijn belangrijk fortuin, zijne goederen te Geysteren, Schinnen en elders aan zijne nicht Maria Anna Ludovica Frederica Johanna Sibilla (Marianne) Gravin van Hoensbroeck, geboren (vermoedelijk op het kasteel Haag bij Geldern) den 26 April 1774, dochter van Lotharius Frans Hyacinth Victor, Markgraaf van Hoensbroeck (schoonbroeder van Graaf Adam Alexander) en Sophia Charlotte Maria Catharina Walburga, Rijksgravin von der Leyen en Hohen Geroldseck. [2])

---

[1]) In de Publications de la Société historique et archéologique dans le duché de Limbourg 1896 blz. 54 staat vermeld, dat dit kind 't leven verloor te Dusseldorf hetgeen niet juist is, tenzij meer kinderen geweest zijn.

[2]) De wettigheid van dit testament werd betwist door Adam Willem, baron von Folleville, die den 2 Germinal jaar XII (23 Maart 1804) voor het vredegerecht te Oirsbeek verklaarde eenige erfgenaam te zijn van wijlen graaf Adam Alexander en eischte dat de ten kasteele te Schinnen zich bevindende meubelen onder zegel werden gesteld. Evenwel zonder gevolg. (arch. Geysteren)

Digitized by Google

Gravin Marianne (ook genoemd Mimi) was vroeger kanonikes te Thorn. Na opheffing van 't stift vestigde zij zich te Venloo en huwde den 9 April 1806 te Roermond met Caspar Karel Baron de Weichs de Wenne, welk echtpaar te Geysteren bleef wonen. De goederen van Schinnen die gedurende 4 eeuwen aan de van Schellardts behoorden gingen met dit huwelijk over aan de adellijke familie de Weichs de Wenne.

Den 24 Augustus 1844 kwam hun zoon Clemens de Weichs de Wenne, die den 18 October 1838 huwde met Emma Maria Francisca van Loë te Mehr, zich vestigen op 't kasteel te Schinnen. Aan dat gebouw, dat sedert 1794 onbewoond was, moesten toen groote herstellingen worden gedaan. Tijdens hun verblijf te Schinnen werden aldaar geboren: Casparus Maximiliaan Antoon Maria Hubertus den 5 Januari 1845, die eigenaar werd van Geysteren; Franciscus Xaverius Maria Johan Baptist Hubertus den 1 Nov. 1846, die zich vestigde op het kasteel Bladenhorst bij Castrop; Maria Antonia Victor Hubertus Pietra den 15 April 1850, gehuwd met Wilderich graaf von Galen op het kasteel Beversundern in Westphalen.

Men zag de familie De Weichs de Wenne noode uit Schinnen vertrekken om zich op het kasteel Geysteren te vestigen, toen op 25 October 1850 aldaar overleed hun vader Caspar Karel.

De goederen te Schinnen werden tusschen de 4 kinderen verdeeld. Het kasteel en hoeve ter Borg kwamen aan Theresia, barones de Weichs, gehuwd met Clemens baron de Loë, de hof Stammen aan Antonia de Weichs, Douairière von Fürstenberg, de hof Mehove aan de kinderen van Maria, barones de Weichs, gehuwd met Wolf Metternich en de molen met gronden te Heisterbrug aan Clemens de Weichs. Door ruiling ging echter Mehove in eigendom over aan Baron Clemens de Weichs.

Den 1 Juni 1872 kwam zich op 't kasteel te Schinnen vestigen Caspar Baron de Loë, zoon van Clemens en Theresia de Weichs, gehuwd met Eugenia, Gravin von Golstein de Breihl, uit welk huwelijk werden geboren in Oostenrijk, Therese den 29 Mei 1870; te Schinnen Elisabeth den 6 Juli 1872, Maria den 14 Juni 1873, Degenhard 23 April 1875, overleden 19 Juni 1876, Leonie den 8 Juni 1876, Joseph den 28 Sept. 1877, overleden 20 Januari 1880, Anna den 18 Maart 1879, en Eugenie 18 Juni 1880, overleden 4 Maart 1881.

Den 18 Juni 1880 overleed te Schinnen onverwacht zijne gemalin, die met vorengenoemde, aldaar ontgraven, overleden kinderen bijgezet werd in de familiebegraafplaats te Hünshoven.

Digitized by Google

De heer Baron Caspar de Loë, die intusschen eigenaar was geworden van 't huis Schinnen, vertrok in 't jaar 1881 om zich te vestigen te Kappeln bij Osnabrück. Sedert dien tijd is 't kasteel onbewoond en dreigt het bouwvallig te worden.

Door de verheffing tot heerlijkheid werd Schinnen, als het ware, een staat op zich zelf, wiens koning de dorpsheer was, met eigen rechtbank bestaande uit: Scholtis, schepenen, griffier en boden, alsmede een eigen plaats van executie voor hen die de schepenen, zonder beroep, ter dood veroordeelden „Weert saeck dat eijn miesdediger weer, den sal men grijpen unde vanghen unde spannen unde ter Borch bringhen unde daer setten unde halden van beijder heeren weeghen unde laeten hoem daer recht ervaren, unde een heer van Schinnen sal hem in sijn geveinckenis soe halden, dat he daer verwaert sij. Weert saeck, dat hij dat lijff heeft verbuert dan sall een heer van Schennen reijchten, unde een heer van Valckenborch sall hem dan biistandt doen, toe helpen off he hem toe groijt sij, off noijt si, unde sall den voeren opgen Eijcker-weege aengen Honzfort unde sall hem daer sijn recht doen."

De gebiedende Heer benoemde de Schout, schepenen en verdere gerechtsdienaren, de veldboden en de keurmeesters enz. Op zijne voordracht werd de pastoor benoemd, hij benoemde den koster en den schoolmeester. Aan hem behoorde het jacht- en vischrecht in zijne Heerlijkheid. Hij had het recht op hand- en spandiensten, het recht van banmolen en meer andere heerlijke rechten. De voornaamste ingezetenen waren zijne leen- en laatmannen. Voor zijn leenhof moesten de verheffingen en overdrachten zijner leengoederen geschieden. Tot het leenhof behoorde ook de kennis over geschillen in zake zijn leengoederen. Zoo had de Heer ook zijn laathof voor zijne laatgoederen. Beide hoven werden voorgezeten door den stadhouder van den heer die met eenige leen- en laatmannen de beleening deed en de geschillen over het eigendom bijlegden.

§ 3. De Scholtissen en stadhouders.

De Schout of Scholtis was de vertegenwoordiger van den Heer in het schepengerecht, waarvan hij de voorzitter was. Met de schepenen oefende hij de civiele en crimineele jurisdictie, en had daarenboven nog bestuursfunctiën. Hij behoefde geen rechtsgeleerde te zijn, en is te vergelijken met den hedendaagschen burgemeester,

Digitized by Google

Commissaris van politie of officier van justitie. Hij was de rechtsvorderaar en was tevens belast met het opsporèn van misdaden.

De Schout werd benoemd door den heer van Schinnen. Bij de benoeming van Goswijn Fabritius vermeende Arnold Wolfgang Huyn graaf van Geleen en Amstenrade, als heer van de andere helft van Schinnen (Gebroken Schinnen) gerechtigd te zijn te zamen met den van Schellardt als heer der andere helft van Schinnen, den Scholtis te benoemen en protesteerde graaf Huyn tegen deze benoeming 26/3 1663 (archief Geijsteren).

De Scholtissen tevens Stadthouders der leenen en van het laathof, voor zooverre wij hunne namen vonden, zijn de volgende:

1. *Johan Huijn van Amstenrade,* ridder, 1385, tijdens Lambrecht van Ghoire.

2. *Johan van Hommarde,* 1409, tijdens Johan Schellart van Obbendorf. Deze (volgens Slanghen Hoensbroek) Jan van Hommerthijn werd beleend met de hoeve „Cleyn Crekeberghe" te Schinnen, omtrent het jaar 1400 (Schinnener leenen No. 43).

3. *Willem van Kessel,* 1475, tijdens Frederic Schellart van Obbendorf.

4. *Joannes Tzijen,* 1500—1516, tijdens Johan Schellart van Obbendorf.

5. *Nijs van der Borch,* 1528—1531, tijdens den vorige.

6. *Gerret van Meijen,* ca. 1532, tijdens den vorige.

7. *Merten Heijdenreijck,* 1533—1539, tijdens den vorige. Deze is de aanlegger van het register der Schinnener leenen volgens de Nos. 6, 11, 16, 31 en 67 van dat register.

8. *Godert Römer,* 1544—1546, benoemd door Jonkvrouw Cecilia van Vlodorff, weduwe van Johan Schellart op 6 November 1544.

9. *Jochem Schutgens,* 1556—1559, tijdens Frederic van Schellart van Obbendorf.

10. *Johan Borvelts,* 1580—1583, tijdens Daem van Schellart van Obbendorf.

11. *Cornelis van Randeraedt,* 1587—1614, tijdens Daem en Walraaf van Schellart van Obbendorf. Deze was gehuwd met Catharina .... en woonde op den hof te Broeck of Gebroeck omtrent Nagelbeek. In 1890 werden door schrijver dezes de fundamenten van eene woning blootgelegd in de broekweide, ter plaatse waar die weide naar de zijde van Heisterbrug met eene afronding in

Digitized by Google

breedte toeneemt. Daar lag de hof te Broeck met waarschijnlijk een heerenhuis, met vijvers, waarvan de aanwezigheid op heden nog duidelijk zichtbaar is. Deze hoeve behoorde later aan de familie Rameckers en was groot 25 bunders en 1 sil. Het was leenroerig aan het leenhof van Schinnen en Geleen en was voor een klein gedeelte laatgoed.

12. *Cornelis Heijster,* ca. 1616, tijdens Walraaf van Schellart. Te Sittard komen als voogden voor in 1574 Johan Heijster en in 1610 Hendrik Heijster. Cornelis van Heister was reeds in 1562 stadhouder der leenen van Schinnen, zijn zegel stelt, evenals dat van Heister van Sittard, een breedgetakte heester voor.

13. *Frederic van Randeraedt,* 1620—1622, tijdens Walraaf van Schellart. Hij woonde op ten Dijken, gemeente Spaubeek en was gehuwd met Isabella de Booms. [1])

---

[1]) Aangaande de familie van Randeraedt en de Negri het volgende:

Uit het huwelijk van Frederic van Randeraedt met Isabella de Booms, dochter van Jacob Luitenant-Drossaard van het land van Valkenburg zijn gesproten vijf kinderen:

1. Catharina Angelina, geboren ca. 1622, welke huwde te Brussel 3 Oct. 1647 met Joannes Thomas de Negri.

2. Maria Magdelena, geboren ca. 1623, gehuwd met Cornelis Waterschap, welke in 1660 Scholtis was te Gulpen en Rentmeester van 's Konings domeinen in het land Valkenburg; hij was licentiaat in beide rechten en promotor tijdens het officialaat van den deken Stephanus Canisius te Schinnen. Uit hun huwelijk zijn te Spaubeek geboren: den 23 Aug. 1664 Cornelia Eugenia en den 24 Mei 1666 Frederic Amor. De moeder overleed te Spaubeek 1 Mei 1680.

3 Franscisca van Randeraedt, gehuwd met Ulricus van Geeus, waarvan te Spaubeek geboren: 16 Januari 1659 Elisabeth Margaretha, 23 Sept. 1664 Joannes Baptista, en 9 Februari 1667 Cornelis.

4 en 5. Hugo Amor en Cornelis van Randeraedt, geboren ca. 1649.

De vader Frederic was in 1640 Ontvanger van de Koninklijke Domeinen in het land van Valkenburg waarvan hij te voren drossaard was. Hij was een broeder van Adam, Schepen en Oud-Burgemeester te Maastricht, die gehuwd was met Magdalena van Grasbeek en die zijn hof ten Dijken te Spaubeek, groot 45 bunder, verpandde, in welk bundertal begrepen was 18-19 bunder bouw- en weiland, gelegen tusschen ten Dijken en de pastorie en welken grond Adam in Februari 1620 kocht van Arnold Huijn van Amstenrade. — Gevraagd wordt van verschillende zijden wie de ouders waren van Frederic en Adam van Randeraedt. Men concludeere dit uit het volgende: Cornelis van Randeraedt was Scholtis te Schinnen in de jaren 1587-1616 en woonde op het landhuis Gebroeck bij Breinder waarvan, volgens deelakte, de gebroeders Frederic en Adam van Randeraedt de eigenaren waren. De voornaam Cornelis komt veel voor bij de nakomelingen van Frederic. In het doopregister van Schinnen staat: 4 Mei 1611 baptisatus est Arnoldus Strae-

Digitized by Google

14. *Hilger (Helgerus) Fabritius,*[1]) ca. 1623, tijdens Walraaf van Schellart. Hij huwde in 1616 met Catharina Geelen (Gielen) en komt meermalen als Scholtis voor. Omtrent 1625 vertrok hij als rentmeester naar het kasteel Oud-Valkenburg. Het scholtisambt werd toen waargenomen door Hendrik Feijs, die als luitenant-stadhouder en plaatsvervanger meermalen voorkomt. Omstreeks het jaar 1632 vestigde Fabritius zich wederom te Schinnen, doch schijnt toen reeds het scholtisambt te hebben neergelegd, daar sedert 1629 Feijs geregeld als Scholtis voorkomt.

Het familiewapen was: een schild van keel waarin een zwart gemouwde arm, houdende een hamer van sabel (zinspeling op den naam) en aan den voet van het schild een klaverblad van sinopel. Hilger Fabritius overleed te Schinnen 12 Nov. 1666.

15. *Hendrik Feijs,* 1627—1663, tijdens Walraaf en Joannes Frederic van Schellart. Gehuwd met Petronella Voncken. Komt voor als plaatsvervangend stadhouder en scholtis onder Frederic van Randeraedt en Hilger Fabritius.

Hij woonde te Nagelbeek op den Biessenhof, ter plaatse thans nog genoemd „den Nattenhof".[2]) In het kerkelijk archief bevinden zich vele geschriften van hem als kerk-ontvanger. Hendrik Feijs overleed te Schinnen 8 Maart 1663. Zijne erfgenamen vestigden zich te Maastricht.

16. *Goswijn Fabritius,* 1663—1666, tijdens Adam Frans van Schellart. Van het jaar 1647 af komt hij dikwijls voor als plaatsvervangend stadhouder-scholtis. Geboren te Schinnen in September 1619 als zoon van Hilger genoemd onder No. 14. Zijne benoeming ging niet zonder moeielijkheden. A. F. A. W. Huijn, Graaf van Geleen en

.....

len; susciperunt Stephanus Canisius pastor et Catharina .... uxor Cornelii Randeraedt.

De hoeven Breinder, Gebroeck en ten Dijken liggen op een afstand van ca. 2 Kilometer van elkaar. Een en ander wettigt het vermoeden dat Cornelis de vader was van de gebroeders Frederic en Adam. — Volgens het boek der leenen van Habets werd Hendrik van Randeraedt den 29 April 1589 beleend met den Heihof te Hulsberg, welke den 10 Maart 1629 in leen gegeven werd aan Frederic den drossaard.

Cornelis van Randeraedt de scholtis van Schinnen had een broeder Hendrick, scholtis en Rentmeester bij Baron van Schellart, te Geysteren in 1629 overleden

[1]) De familie Fabritius stamt uit Nuth en Wijnandsrade en heette vroeger Timmers.

[2]) De Biessenhof later Nattenhof lag weleer langs den gevulden poel te Nagelbeek op het perceel tuin, behoorende aan den heer J. Canisius.

Digitized by Google

Amstenrade, beweerde als heer van de andere helft van Schinnen (Gebroken Schinnen) medecollator te zijn van het scholtisambt der heerlijkheid en liet op 26 Maart 1663 door zijne schepenen den heer van Schinnen, die de benoeming alleen wilde doen, een krachtig protest toekomen, welk protest evenwel geen gevolgen had. Goswijn huwde met Catharina Puts of Putz. Voor testament zie bijvoegsel No. 12.

17. *Joannes Dieteren* (ook Dieteren en Dederen), 1667—1682, tijdens Adam Frans van Schellart. Vermoedelijk alhier geboren, zoon van Joannes en Elisabeth van der Hoeft, gehuwd met Josina Vonck uit Maastricht en woonde te Sweikhuizen. Hij aanvaardde het scholtisambt 30 Juni 1667 onder voorwaarde dat zulks hem niet zou hinderen in zijn ambt van rentmeester bij heer Herman Frederik Graaf van den Bergh te St. Stevensweert, waar hij eveneens scholtis was, den 16/2 1665 benoemd ter opvolging van Andries van Neerbeek. Het register der Schinnener leenen, aangelegd door Marten Heijdenreijk, werd door hem bijgewerkt. [1])

De schout Joannes Dieteren overleed te Maastricht den 12 April 1697 en werd begraven in de kerk der Predikheeren aldaar. Zijne weduwe woonde in 1711 te Maastricht.

18. *Adam Fabritius,* 1683—1710, tijdens Walraaf Theodoor van Schellardt, geboren alhier 10 Mei 1660, zoon van Goswijn en Cath. Puts. Hij huwde met Marie Libotte uit Luik. [2])

19. *Guilielmus Josephus Fabritius,* 1710—1740, tijdens Walraaf Theodoor van Schellardt, geboren alhier 16 Nov. 1683, zoon van vorige. Gehuwd met Margareta van Eschweiler den 28 Nov. 1713 te Aken in het klooster der Minderbroeders-Recollecten. Hij was de zwager van Lotharius de Limpens, praetor te Oirsbeek, die gehuwd was met Agnes van Eschweiler, dochter van den burgemeester van Sittard, welke laatste het huis Doenrade kocht. Hij was tevens schout te Aubel. Hij overleed alhier 30 Dec. 1743.

20. *Arnold Hoen* in 1744, tijdens Ernestine van Schellardt, zijne

---

[1]) Hij kocht op 11 Dec. 1676 van Joannes Petrus Mevisch en van Ambrosius Fabritius, gehuwd met Anna Cath. Mevisch den hof te Wolfhagen groot 36 bunder 1 sil, thans behoorende aan de familie Pijls, welke hof sedert dien bekend stond onder den naam „Dieterenhof". — De schout Dieteren had twee dochters: Maria Josina, gehuwd met Adam Louis Fabritius en Anna Elisabeth, geb. te Schinnen 8 Aug. 1678, welke huwde met Adolph Hamers, koopman te Maastricht.

[2]) Deze waren de ouders van Joannes Goswinus, geboren te Schinnen 11 Februari 1691 en die den 12 Aug. 1645 Abt werd te Rolduc.

Digitized by Google

tante, geboren op ter Borg, huis Schinnen, 10 Januari 1722, zoon van Michiel en Gertrudis Pijls. Was student en bedankte nog in hetzelfde jaar in faveur van zijn vader, die volgt. Hij werd later pastoor van Schinnen en deken-officiaal van het land van Valkenburg. Zie Bijv. no. 12b.

21. *Michiel Hoen,* 1744—1747, tijdens Maria Ernestine van Schellardt. Geboren alhier 15 Sept. 1700, zoon van Arnold en Sibilla Gielen. Woonde sedert 1727 te Hillenrath, parochie Würm bij Geilenkirchen. Hij was te voren pachter van de bouwhoeve en molen van Ter Borg. De voornaamste ingezetenen maakten bezwaar tegen het buitenlands wonen van dezen schout en tevens tegen het in Elsloo verblijf houden van den secretaris Lambermont, wegens de groote moeielijkheden, welke de troebele tijden en het ontdekken eener gevaarlijke dievenbende alhier, medebrachten. Zulks had tot gevolg dat de schout op 30 Januari 1747 het ambt neerlegde. Hij overleed te Müllnerath 25 Dec. 1763 en werd in de kerk te Würm begraven. Wat betreft zijne verdere kinderen en familie zie „De Maasgouw" van Januari 1911. Zie bijvoegsel no. 12b.

22. *Joh. Daniel Christiaan Frans de Limpens,* 1747—1758, tijdens Maria Ernestine van Schellardt. Benoemd 8 Februari 1747, geinstalleerd en beëedigd 16 Febr. daaropvolgend. Geboren op den Bongaerdt te Simpelveld 12 Nov. 1723, als zoon van Karel Lotharius en Agnes van Eschweiler. Hij was tevens Hoogschout van Herzogenrath. Den 14 Februari 1758 werd hij benoemd tot Geheimrath van Hare Doorluchtige Hoogheid de Princesse van Essen en Thorn. Hij huwde in 1759 met Maria Theresia de Pickartz. Deze schout begon zijn diensttijd in een zeer moeielijken tijd. Eene hoogst gevaarlijke, talrijke bende van dieven, inbrekers en knevelaars, zijnde meer dan 100, wonende in de dorpen Geleen, Spaubeek, Schinnen, Hoensbroek, Oirsbeek, Merkelbeek en Schinveld, bracht schrik en onveiligheid in de streek. De gevangenis op Ter Borg was zoodanig overvuld, dat de kasteelsvertrekken en zolders tot bewaring moesten dienen en enkele Bokkenrijders op het kasteel St. Jansgeleen moesten worden ondergebracht. Door toepassing van de strengste maatregelen en samenwerking met de naburige schouten en drossaards gelukte het hem in het jaar 1752 die bende uit te roeien. [1]) Bijl. no. 12c.

Deze schout overleed te Essen 9 Maart 1764. Zijne vrouw overleed op het huis Doenrade 24 Maart 1802.

---

[1]) Zie mijn boek „De bokkenrijdersbende met de doode hand".

Digitized by Google

23. *Philippus Thomas Fabritius,* 1758—1794. Tijdens vorige Gebiedende Vrouw en Graaf Adam Alexander van Schellardt. Vermoedelijk geboren ca. 1721 te Wijnandsrade, zoon van Adam Louis, schout van Ubach over Worms en Wijnandsrade en van Josina Dieteren. Hij overleed alhier ongehuwd in het bekende huis te Wolfhagen aan eene beroerte, den 14 Dec. 1799, als vrederechter van Oirsbeek, oud 78 jaren. Zie Bijv. no. 12d.

Hij was de laatste schout onder het oude regiem.

Met Philippus Thomas Fabritius ging ten grave de laatste mannelijke telg in Schinnen van eene door eer, deugd en wetenschap hoogstaande familie, welke gedurende schier 200 jaren voor Schinnen eene weldaad was.

§ 4. Lijst van Maires en Burgemeesters onder de Nieuwe Wetgeving.

Na de inlijving bij Frankrijk op 1 October 1795, waardoor de heerlijkheden met alle haar rechten werden afgeschaft, werden de gemeenten tot kantons samengevoegd die benevens een rechterlijke tevens eene administratieve eenheid vormden, onder het opperbestuur van de prefecturen raad van het Departement „de la Meuse-Inférieure", aan wiens hoofd stond de Prefet M. Loisel, met Maastricht als zetelplaats. In elke gemeente met een inwonertal van minder dan 5000 werd als hoofd en als vertegenwoordiger van het departementaal bestuur aangesteld een Agent municipal met een Adjoint. De Agents municipaux van de verschillende gemeenten vormden de „municipalité du canton" die hun president kozen.

Bij de indeeling in kantons door de Centrale Administratie op 9 Januari 1796 kwam Schinnen onder het kanton Oirsbeek. Schinnen had toen nog geen gemeenteraad maar een Agent en een Adjoint.

Voor het Fransche bestuur bleek het alras geen gemakkelijke taak te zijn in de ingelijfde gewesten een goede administratie aan den gang te krijgen.

Een en ander blijkt uit de volgende lijst van onze gemeentemagistraten in den beginne van den Franschen tijd:

1. *Joannes Pijls* Agent municipal Vendémiaire jaar V (- 22 September 1796) tot 11 Germinal jaar V (31/3 1797). Dezelfde als no. 67 van de lijst der Schepenen.

Deze was het die, aan het hoofd van een aantal vrijwilligers uit

Digitized by Google

Schinnen in het jaar 1790 mede te velde trok tegen de Brabantsche patriotten, voor welk feit hij vanwege den Keizer vereerd werd met een groote zilveren medaille.

2. *Peter Mathijs Knooren,* Agent municipal 24 Germinal jaar VI (13 April 1797) tot 20 Germinal jaar VII (9 April 1798).

3. *Joês Theodoor Lijnen van den Bergh,* Agent municipal 6 Floréal jaar VI (25 April 1798) tot 9 Brumaire jaar VIII (29 Mei 1800). Zie lijst Burgemeesters onder het oude regiem. Deze nam ontslag wegens gevorderden leeftijd. Hij was de betovergrootvader van den schrijver dezes van moederszijde.

Zijn Adjoint was *Joês Jacob Cremers,* deze was geboren te Heisterbrug 12-12 1772, zoon van Martinus en Johanna Catharina Bemelmans. Hij was landmeter en gehuwd met Maria El. Hoen te Wintraak (tegenwoordige familie Cremers aldaar.[1])

Den 29 Floréal van het jaar VIII (19 Mei 1800) werd als maire benoemd *Arnold Maes* (zie lijst Schepenen), die evenwel op 24 Mei d.a.v. wegens zijn gevorderden leeftijd bedankte en zijn aanstelling terugzond.

4. *Pieter Mathijs Knooren* teekent het eerst onder den nieuwen Franschen titel van Maire en als „officier de l'état civil" de akte van den burgerlijken stand 24/6 1800. Hij werd geboren te Puth-Schinnen 30-6 1762, zoon van Walram en Petronella Luijten en gehuwd 8-2 1786 met Maria Elisabeth van den Bergh uit Thull. Zijn salaris als Maire was 10 Fransche kronen.

Van dezen magistraat is in het gemeentelijk archief niets te vinden behalve dat, volgens het besluit van den gemeenteraad van 12 December 1821, van hem gezegd werd, dat hij een slordige bestierder was. De door hem ingeschreven akten van den Burgerlijken stand zijn onvolledig afgewerkt. Den 23 Juli 1806 deed de Vrederechter W. J. Wulff stappen om in zijn plaats te benoemen Petrus Thomas Maes.

---

[1]) Den 17 Januari 1799 werden door den Commissaris van het uitvoerend Directoire (J. M. Luijten) alle publieke Commissarissen van het Kanton Oirsbeek aangeschreven, om op den 21 Januari, verjaardag van de rechtvaardige (!) straf van den Franschen Koning, den eed van getrouwheid in den zaal van het Directoire te Oirsbeek onder bedreiging te komen afleggen, ingevolge de wet van 24 Nivose jaar V (13 Januari 1897). De adjoint van Schinnen Joês Jac. Cremers was toen met enkele andere niet verschenen, waarop deze andermaal streng gesommeerd werden den vereischten eed te presteeren en onder bedreiging van hen uit hunne functie te ontslaan. Sedert dien tijd komt Cremers niet meer voor als Adjoint van Schinnen.

Digitized by Google

Eindelijk op 9 Mei 1807 vroeg Knooren zijn ontslag aan den Prefect. Op 24 September van datzelfde jaar werd door den deurwaarder beslag gelegd op zijn mobilaire goederen wegens aan de gemeente verschuldigde gelden. Op 5 Germinal jaar XII (5 April 1804) hadden boosdoeners het huis van den Maire Knooren in de Steenstraat (de tegenwoordige huizen Stevens, Gubbels en Hensgens) in brand gestoken. De Prefect van het departement wendde zich aan den Minister van binnenlandsche zaken om schadevergoeding, daar de Maire het slachtoffer was geweest van zijn plicht. De schade bedroeg 8000 fr. en hij kreeg een tegemoetkoming van 2000 fr. Men zegt van hem dat hij de ingezetenen niet weinig had bevoordeeld door de leveringen van vruchten aan de Fransche armée.

Maire Knooren was tevens dichter. Voor enkele jaren terug waren te Puth nog gedichten van hem in omloop, die, jammer genoeg zijn verloren geraakt.

Hij stierf te Puth 17 April 1837.

Zijn Adjoint was Johannes Peter Hanssen die in 1811 nog in functie was.

5. *Peter Thomas Maes,* 1807—1808. Geboren alhier 10 Juli 1767 als zoon van Arnold en Anna Jans. Peter Thomas huwde 11 Februari 1793 met Maria Gertrudis Cremers, van den Tiendhof te Gracht-Oirsbeek. Op 20 Augustus 1807 beklaagde hij zich aan den Prefect, dat de ex-maire Knooren hem nog geene registers en bescheiden had overgelegd, en vreesde verwaarloozing en algeheel désordre van het archief.

De maire Peter Thomas Maes overleed in zijne woning (het huis van den tegenwoordigen burgemeester alhier) 18 Juni 1808.

6. *Nicolaas Joseph Pijls,* Maire (burgemeester) 1808—1819. Geboren alhier (Dieterenhof) 4 Juni 1769 als zoon van Johannes Pijls (schepen 1767—1794) en Maria Catharina Meex. Hij huwde in 1813 met Maria Gertrudis Cremers, weduwe van Peter Thomas Maes voornoemd. Hij werd benoemd 4-7 1808 op voorstel van den Vrederechter Wulff den 25/6 als „un homme instruit". Bij de vacature van Maes solliciteerde den 6 Juli 1808 voor het ambt van Maire de Notaris Joês Willem Peusens, zich beroepende op zijn talenkennis, behalve Hollandsch tevens Latijn, Duitsch, Fransch en Vlaamsch.

De eenige zoon van Nicolaas Joseph Pijls was Carel Joseph Pijls, geb. alhier 21 Juli 1814, gehuwd te Geilenkirchen den 8 Mei 1849 met Maria Hubertina Dremmen en overleden in zijn geboortehuis achter de kerk alhier 24 Mei 1893 als lid der Provinciale Staten.

Digitized by Google

De burgemeester Nic. Jos. Pijls overleed alhier in het huis van den tegenwoordigen burgemeester den 25 Februari 1828.

7. *Joannes Wilhelmus Schutgens,* burgemeester 6 December 1819 —31 December 1842, geb. alhier te Puth 5 Januari 1769 als zoon van Gerard (schepen 1781—1791) en van Wingaerts Joanna Catharina. Hij was eenige zoon en had 9 zusters. Hij bewoonde het huis te Thull in 1777 gebouwd of verbouwd en thans bewoond door den heer Aug. Beckers.

Burgemeester Schutgens overleed te Thull ongehuwd den 8 April 1850.

8. *Jan Mathijs Diederen,* burgemeester van af 1 Januari 1843 tot 31 Dec. 1861, geboren alhier te Hegge den 29 April 1790 als zoon van Bartholomeus en Maria Elisabeth Schiffelers, gehuwd 2 Februari 1825 met Catharina Paquay, zuster van den hier resideerenden deken, geboren te Alt-Hoesselt in België.

Deze burgemeester overleed in zijn woonhuis te Hegge (thans bewoond door den heer J. Weusten) den 16 Juli 1865.

9. *Renier Sebastiaan Diederen.* Burgemeester 1 Jan. 1862—1 Juli 1903. Geboren alhier 20 Januari 1829 als zoon van den vorige. Wegens gevorderden leeftijd werd hem op zijn verzoek ontslag verleend ingaande 1 Juli 1903. Hij overleed alhier 16 Mei 1906 ongehuwd te Hegge in het huis zijner ouders. Het grafmonument aan den kerktoren duidt aan zijne laatste rustplaats en die zijner ouders.

10. *Jan Hendrik Hubert Pijls,* burgemeester 17 Sept. 1903. Geboren alhier den 21 April 1861 als zoon van Carel Joseph vermeld onder no. 29. Gehuwd te Oirsbeek den 26 Juli 1894 met Maria Josephina Hubertina Paulssen uit Gangelt, waarvan het eenig kind Maria Clothilde Hermine geb. den 13 April 1896 huwde te Schinnen den 2 Aug. 1921 met Th. George Delhougne.

§ 5. **Het Schepengerecht.**

De schepenen werden, evenals de Schout, benoemd door en beeedigd vanwege den heer der Heerlijkheid, en wel uit de aanzienlijkste en meest geschikte mannen van het dorp.

De zittingen van het Schepengerecht werden „genachten" genoemd omdat de tijd niet afgemeten werd bij dagen maar bij nachten. Zij hadden om de 14 dagen plaats. Buitengewone zittingen (extra-ordinaire) hadden in drukke tijden (b.v. bij de bokkenrijders-

Digitized by Google

processen) dikwijls plaats. De vergaderplaats was op het kasteel Ter Borg. Dikwijls werd ook vergaderd ten huize van bejaarde of invaliede schepenen die zich moeielijk verplaatsen konden.

De schepenvergaderingen werden voorgezeten door den Schout, die moest zorgen voor de regelmatigheid van de proces-orde en de uitspraak der schepenenrechters moest ten uitvoer brengen.

Het aantal schepenen te Schinnen bestond uit vijf. In crimineele en belangrijke processen werden meermalen de schepenen bijgestaan door schepenen uit naburige banken, en werd in zulke gevallen, alvorens te oordeelen, het advies van twee onpartijdige rechtsgeleerden ingewonnen.

Het schepengerecht had wetgevende en uitvoerende macht met lagere, middelbare en hoogere jurisdictie. Zij waren de rechters, zij konden veroordeelen tot de doodstraf in allerlei vorm zonder hooger beroep. In burgerlijke zaken was tegen het vonnis hooger beroep toegelaten bij de hoofdbank te Beek. Na de verdeeling van het land van Valkenburg was de rechtbank van beroep te Valkenburg.

Voor hen werden verleden de akten van koop, testamenten, verpandingen, deelingen enz. Zij hadden de zorg over armen, krankzinnigen, wegen, onderwijs, bescherming van den eigendom, openbare veiligheid enz.

Alvorens hunne bediening te aanvaarden moesten de Schepenen in handen van den Schout „den eede uyt hunne siele uytsweeren ingevolghe de placcaete van 12 Januari 1746, om voorschreven ampt te bekomen geen geld noch eenige andere goederen te hebben uytgegeven".

De straffen die het schepengerecht kon opleggen waren oorspronkelijk meestal van godsdienstigen aard en bestonden in bedevaarten b.v. naar Aken, Maastricht (Lichtenberg), Scherpenheuvel, Sittard (St. Rosa kapel) somtijds met nuchteren maag, ook al op water en brood, en moest de delinquent daar biechten en communiceeren. Openbaar misdrijf tegen de zeden of Zondagschennis werd meermalen beboet met publiek eerherstel. Zoo werd M. C., die op Sinxen-Maandag in het koren van A. M. was gaan cruijen (onkruid uit de vruchten plukken) veroordeeld tot eene boete van 3 goudgulden en moest zij in de hoogmis van den eerstvolgenden Zondag met eene brandende ponds-kaars in de hand verschijnen, biddende God en de menschen om vergiffenis en na afloop der hoogmis die kaars ten

Digitized by Google

offer laten. Niet zelden ging zulke boetepleging gepaard met eene geldboete ten bate der armen of voor de Kerk of „ad bonum usum".

Later kwamen het opleggen van geldboeten en de lijfstraffen meer in toepassing, bestaande in: gevangenis, verbanning, brandmerken, den kaak of schandpaal, geeseling, pijnbank, worgpaal of galg. Na geworgd of gegalgd te zijn werd het lichaam dikwijls verbrand. De beschuldigde die zelfmoord pleegde werd met een been of voet aan een vork gehangen. Twee vrouwelijke vagabonden werden op 22 Sept. 1740 's nachts door de wacht gearresteerd, en veroordeeld tot de Kaecke om gestrengelijck met 4 roeden gegeeseld en na gebrandmerkt te zijn, verbannen te worden.

De schepenen waren zoodanig in aanzien, dat eene schepen-beleediging als eene kleine Majesteits-schennis was en waren de daarvoor bepaalde straffen als een herstel met boete (amende honorable et profitable) zwaar. Hier volgt een voorbeeld ter illustratie:

De schepen Peter Limpens werd beleedigd door Melser Wolfs, in de herberg van Claes Limpens te Oirsbeek, die herhaaldelijk beweerde dat onder de schepenen van Schinnen één schelm was. Na voorafgaand teeken met de klok op 9 Mei 1682 verscheen Melser voor het openbaar Schepengerecht zeer ootmoedig met afhangende kousen en bloote knieën verklarende: „de injurie met een droncken gemoet te hebben geseyt, sonder te hebben eene intentie van de voornoemde justitie te schaeden veel min in hunne goede naem ende faem te diminueeren, soodat hij van de scepene van Schinnen, noch van eene in 't particulier, noch van alle in 't generael, anders niet weet te segge als eer ende deught, houdende deselve voor goede eerbare ende deugtsaeme persoone ende richters. Ende peniteerende over dese gecommiteerde faute, maeckt Melser het goet vast propoost van nimmermeer in het toecomende sulx te doen en de schelm te repareeren soo veel het sal bevonden worden te behoore". Voor proceskosten moest Melser betalen twaalf goudguldens en tien stuivers.

§ 6. Het Bankrecht van de Heerlijkheid Schinnen.

De schepenen oordeelden naar de oude rechtscoustumen van de heerlijkheid, naar het zoogenaamde „Bankrecht".

Dat van Schinnen is bewaard gebleven in het slotarchief van

Digitized by Google

Geysteren in een 17de eeuwsch afschrift, van een origineel uit de 15e of 16e eeuw, hetwelk wij hieronder in zijn geheel laten volgen:

Dat Banckrecht tzo Schennen.

A. Item diit houden die schepen van Schennen voor henn banckrecht, soe wieman dat pliecht te cleeren op einen voegtgedinghen:

1. Item vaiecht, scholtiis, schepen, unde boeden sullen alle geeijdt siin van beijder heeren weeghen,

2. Item die schepen halden voor hun banckrecht, wanner den vaecht tot Herloe dat voeigtgedinghe gedeingt haet, soe sall hii des anderen daechs op sitten unde sall tot Schennen kommen unde haldent daer,

3. Item viele een golden cloot uther den hemel van bruecken weghen, de hoeren beijden heeren toe, unde alle broecken, unde des sall een heer van Valckenborch siin eiin beschiirmheer der herliicheiit van Schennen umb der halver bruecken wiiellen,

4. Item eiin heer van Valckenborch en sall vangen noch spannen, noch gebeden noch ontbeeden,

5. Item weert saeck dat eiin miisdediger weer, den salmen griipen unde vanghen unde spannen unde ter borch bringhen unde daer setten unde halden van beijder heeren weeghen unde laeten hoem daer recht ervaren, unde een heer van Schennen sall hem in siin geveickenis soe halden, dat he daer verwaert sij, weert saeck, dat hij dat lijff heeft verbuert den sall een heer van Schennen reijchten, unde een heer van Valckenborch sall hem dan biistandt doen, toe helpen off [1]) he hem toe groijt sii, off noijt sii, unde sall den voeren opgen Eijckerweege aengen honszfort unde sall hem daer siin recht doen, [2])

---

[1]) off beteekent hier: indien.

[2]) „Opgen Eijckerweege aengen honsfort". De namen Honsfort, Honsfoirt, Hunsfort, Hontfort enz. en „Eickerwegh" vindt men slechts in stukken vóór 1750. In stukken van jongeren datum is de naam „Hondskerk". Alhoewel de namen „fort" en „kerk" eene verschillende beteekenis hebben duiden zij dezelfde plaats aan, namelijk een beboscht talud op de grens Schinnen-Munstergeleen ter grootte van circa vijf Hectaren, waaruit enorme hoeveelheden kiezel gedolven worden. In een oud kadaster van ca. het jaar 1770 vind ik nog de namen Eijckerweg, Eijckergrub als den weg die langs de Hondskerk loopt, thans genaamd „Steengrub". Op den staat van wegen en voetpaden te Munstergeleen komt het vervolg van dezen weg voor onder den naam „Aker- of Ekerweg" (Eijckerwegh). Langs dezen weg op het gebied van Munstergeleen was vroeger een poel waarin het water zich verzamelde dat van de Hondskerk afvloeide. Die poel of plaats wordt

Digitized by Google

6. Item off een miisdediiger ter borch gevanghen weere, weert saeck dat he uijtbreck, he salden beijden heeren ontloepen siin, unde wuerdt hii miit gewalt genommen, he sall beiiden heeren genommen siin,

7. Item dat moelenweerck salmen halden als voormals unde altiit gehalden is van alder, unde der moelener sall riiden als he gewonnelick is, unde halen unde bringen, unde he sall dat 16 deijll van den vaet hebben, unde weert saeck dat den Luijden niet woll geschieden, soe moeghen die Luijden dat perdt beijnden op den hoff, unde geven hoem einen schouff voor als wens dat gericht is,

8. Item dat moelenvaet sall tot alle voegtgediinghe inder banck siin unde gemeten unde geycken sijn op siin mathe,

9. Item die groeten theinden geijdt ter borch in, unde des moeten sii halden eijnen beer unde eijnen duere voor dat kerspel die die theinde geven,

10. Item die koermester sullen die quarten koeren als op Valckenborghe maesz unde Siitterder gelt unde die quart voor seven Siitterder heller, unde weert saeck dat ergern weer, soe sullen die koermesters aeff setten,

11. Item eijn gemeijne herstraet sall twee roeden weijdt siin, unde een Leijckweg aecht voet, unde voetpaet vier voet, [1])

12. Item eijn groeten boet is 7½ gulden unde eijn cleen boeten vijfthein flemsch,

13. Item aen eijner groter boeten sullen die schepen hebben eijn iicheliick driëen alde grot,

14. Item aen eijen Schutboet 7½ flemsch, unde des heeft der boede voor siin arbeijt eijn quaert weijns,

15. Item off eijnighen besten gevonden woorden in den schaede

---

heden te Munstergeleen nog genoemd „Hondsforterlook". De twee namen zijn dus te Munstergeleen bewaard gebleven.

Het is langs dezen Eijckerwegh dat ten tijde van Walraaf Schellart van Obbendorf de misdadigers gevoerd werden naar het Honsfoirt om daar geëxecuteerd te worden. Merkwaardig is de wetenschap dat de straf- en galgeplaats eerst was in de Hondskerk om van daar verplaatst te worden op den Danekerberg.

[1]) 2 roeden = 32 voeten. Dergelijke breedte hebben thans nog de wegen „de Wijdenweg" en „de Molshaag". De lijkenweg van Hegge, Nagelbeek en Breinder was over Breinder langs den Papendoop, Hoog-Vonderen door de gats naar Schinnen. Die van Wolfhagen ging over Theunissen-gats. Die van Thull en Grubben ging door de Thullergats. Bejaarde menschen herinneren zich nog dat vroeger met de lijken geen anderen weg gevolgd werd.

Digitized by Google

die sal men in den herberge setten unde sal dan den boede kundighen, unde in den herberghen sall men sii halden op den daerden dach, unde dan anslaen nae allen rechten,

16. Item eiin orcken is twee quarten weiins als gewonneliick is,

17. Item der boedt sall hebben een quart biers van eiiner dachgeliicheijt van ondersaeten,

18. Item der boedt sall hebben van eijner konden te gebeden, eijn halff quaert weiins, unde buijten te gebeden een quaert weiins,

19. Item der boede sall hebben van drii kercken geroepen drii alden groijt,

20. Item eijnen kommer aen te slaen kostet viiff quaerten weiins, der heeft der voegt een quaert, unde der scholtiis eijn quaert, unde die schepen twee quaerten, unde der boede eijn quaert,

21. Item eijn rasteringhe [1]) kost eijn quaert weijns,

22. Item die koermester sullen tot anden voegtgedeinghe die maeten brenghen unde aanbreinghen dat genen dat hun kundig is,

23. Item of iiemandt gearresteert wurden die sall blieven beinnen den vier valderen off op die straet gaen al weijns die sonne onder is, unde wurdt he dan voorder gekummeert soe moet der boede siich des mans secker doen off he mag borgen setten te recht te staen,

24. Item der boede sall eijn daecheliicheijt doen ten miinsten des daerden daigs te voeren op eijn voechtgedinghe,

25. Item off iiemant utter rasteringhen geijnge off liep, der sall sijn op die groeten boeten, daervan sall siich der boede des secker maeken weijns die sonne onder geijnge,

26. Item eijn ingeseten man mach eijnen buijtensman kommeren, off he des nederliege om eijn cleijn boet, unde der buijtensman off he des neder legen om eijn groete boeten,

27. Item die naeber sullen naberschap halden doer dat kerspel, waert saeck dat daer iiemant niit en wolden doen soe sullen die naeber den sweijn in die herbergen [2]) laeten eten op desgheins costen die daer ongeliick heeft, unde en wolde des iiemant niit doen soe sal men den wuijt unde aeff graven,

28. Item een boerge, die daer boerge is woorden naer den banckrecht, den mach men mannen, unde driie herberghe opdoen om daertoe leisten, mer off he niit een wolde halden, soe moch men nemen

---

[1]) Rasteringhe = arresteering.

[2]) Herberg was vroeger afgesloten plaats alwaar in afwachting iemand of iets gebracht werd op kosten van ongelijk.

Digitized by Google

twee schepen unde mannen, heelden he dan niit, soe mach men die herbergen sluijten miit twee schepen op een groeten boet,

29. Item eiin boerge, die daer in weerdt gelacht, nae den banckrecht, die sall verteren des dachs eijn flemschen,

30. Item eijn voerpreck sall hebben tot allen gedinghe eijnen krompstaert, unde op eijn gastgedinghe twee krompstaert,

31. Item op eijn gaestgedinghe sall hebben der scholtis sees alden groten, unde een iiegelick schepen driie alde groeten, unde der boedt driie alde groet, unde der clerck driie alde groet,

32. Item off daer iiemant myt recht wolde spreeken unde niit en sette, dat hij vuijer of rouck [1]) op hedden gaen, unde hij in den rechten nedervelliich weere, soe sall he dem boede off den heere borgen setten voor allen rechten off he dat te onrecht dede, dat men wuijst waer men dat miit recht verhaelen solde,

33. Item off iiemant eijn dachgelicheijt wolde hebben gedaen, die sall den boede siin rechten daer lieggen weert saeck daets der bode niit en dede, der selve mach sien recht aen den boeden haelen,

34. Item oft iiemant des gerichtsbehoeffelick weer, het weer scholtiis, schepen off boeden, die sall hem haer rechten lieggen, weer daer in iiemant dan versumeilck, die mach siich dae aen denen halden der siin rechten ontfanghen haet,

35. Item alle ongewoenneliicken wegen sal men toe doen, unde alle gewonnelicken weghen op doen, unde alleman sall siin weghe macken teghen siine erven, unde siinen valderen halden hangende, unde siin thuijne macken daerop dat nemant schaden en geschieden,

36. Item geijn weert sall tappen siin bier, he en sall der koermester alletiit geseinnen, unde die koermester sullen dat bier den daerden dachs koeren,

37. Item der schepen halt dat voor siin banckrecht weert saeck dat iiemant verwonnen weer unde miit bovereijen om wilde gaen, unde op 't leen wolde blieven soe sall der statthelder, miit mannen gehorsam siin om siin rechten, unde den boede penden in die straet leveren, unde mallich ten rechten helpen,

38. Item weert saeck dat iiemant seedt in des wiierdtshuijs unden ingesten weeren, die mach op den daerden dach kommen unde betalen siin gelaech, en deijt he des niit, unde der weert beclaegt siich des, soe sall hii boetig siin van den meisten,

---

[1]) Iemand die vroeger vuur en rook kon laten opgaan bezat een eigen haardstede, was dus een bemiddeld man. Van daar nog het huidig spreekwoord: „he leet rouk opgaon".

Digitized by Google

39. Item die beeck sall weijtt siin tuschen vier unde viiff voeten,
40. Item die floetgraven desselven geliicken, unde driie voet diep,
41. Item die koermesters sullen hebben van eijner halver aemen weijns te koeren een halff quaert weijns, unde is dat vaet groet dat een aeme hiielt off meer daeraff sullen sii een quaert weijns hebben,
42. Item eiin brouwer der bier brouwet in der bauck van Schennen, der sall die koermester roepen, unde aldae laten dat bier koeren, unde die tepper die dat bier haelen en durffen dan di koermester niet te roepen dat bier te koeren.

B. *Omt voegtgedinghe te bannen,*

Der voegt deijt baen ende freden van Goedes wegen, van alle Goedts helgen, van wegen des patroens deser heijliger kercken, van weghen Joncker Walraff Schellaert van Obbendorff als een erffgrondt-heeren tot Schennen, van wegen der koninckliijcke Majesteijt als prinse van Brabant en heer van Valckenborch als eijn schiermheer; voirt deijt der voegt ban end freden allen den ghenen den hii schuldiich is ban ende freden te doen op eijnen wettelicken voegtgedinghe dach.

Item ten ersten: deijt der voegt gebeeden dat men allet ghene aenbringhen sall weijmen dat van altiit gewonnelick ende schuldich is te doen, het sii van des heeren recht, van moelenrecht, van omgangen, van biivangen, van ondersaeten, van buijtensluijden, ende boeten.

Item den koermeesteren, daerop dat sii kunnen gebuerliicken eijdt gedaen hebben aen tzo bringhen soe wes sie kuerberiich vonden hebben,

Item der voegt deijt gebeden op te boet off iemant in boeten, bruicken, oft in recht gewesen worden, dat he van den rechten niit aeff en weijcken he een hebben die erst vernoecht oft betalt,

Item noch deijt der voegt gebeeden op die boet, dat niiemants den banckwaerts in en sprecken dan miit orloof ende miit siinen gebeden voorsprecke, eijnich den dae boven dede, ende daerom gemandt wurden, solde pliichtich siin des bans, bruiklich aen den heer. Dat selve biidt der voegt ridderschap ende geijstelijcheit, den ondersaeten ende buijtensluijden bevielt het op den boet,

Voerts gheeft der voegt eijnen iigelicken geleijde der aen diit wettelich voegtgedinghe the doen haedt, dat he kommen ende waer-

Digitized by Google

den siins rechts, het en weer dan dat emant der sulcken last miit siich brecht, dat dat hem siin geleijde gheijn stade en deden, der mach hierkommen off he wiilt, ende mach ouch van heijr gaen off he can,

Voort deijt der voegt gebeden ende verbeden allet ghene wes he schuldich is te gebeden ende te verbeden op eijnen voegtgedinghen dach, eijnmall, andermall, derdemall, vierdemall over recht.

Der Schepen eijdt.

Van dezen dagh aen van desen dagh voort soe gelove iich Goodt van hemelriick, alle goedts lieven helgen, den patroen van deser helger kercken, noch geloven ich Jonker Walraff Schellaert van Obbendorp, als een erffgrondtheer tot Schennen, voort gelove ich der koninckklyke Majesteit als prince van Brabant ende heer van Valckenborgh, als een schijermheer, vort geloft ich den scholtiis, den voegt, den schepenen, den boedt, en der gansen gemeijnte eijn goet schepen te sijn, den scholtis ende den voegt gehorsam, den schepen heylberich, ende sall eijnen yegeliicken helpen recht doen om siin gebuerlicken rechten, den armen als de riicken, ende den riicken als den armen, ende der niit laeten om geijn dinck dat Goodt ter werelt iie gemaeckt haet ende sall allet ghene doen soe wes eijn goet schepen schuldich is te doen, alle dese voorgenompten punten sall ich vaest unde stede halden naer des allden hercommen naer der banckrecht ende nae miinen besten wet S. m. G. h. (soe moghen Goodt helpen) ende alle Goedts heijlgen.

Desen extract ofte copie bii ons schepenen gecollationeert is bii ons onderscrieven bevonden van worde tot worden accorderende
quod testamur.

Heinrich AELFFERS.
Paull MEEX.

§ 7. Lijst van Schepenen in de Heerlijkheid Schinnen

volgens aanteekeningen uit de schepenregisters in het Rijksarchief en uit andere stukken.

1. Jan van Tulde 1289.
2. Thomas van den Broeck 1289.

Digitized by Google

3. Giselbert van den Broeck 1289.
4. Mathys van der Cerkbrugge 1402—1409.
5. Mathys van Wolfhage 1402—1409.
6. Johan genaamd Aeffken 1409.
7. Johan Borrevelt of Borvelts 1580—1583.
8. Areth Limpens 1583 en 1584.
9. Melchior Meex 1583 en 1584, gehuwd Petronella ..... (1).
10. Geiell Poullen 1584.
11. Johan Rameckers 1584—1613.
12. Henricus Beltgens 1619, huwde Elisabeth Knooren en overleed te Merkelbeek 8 Mei 1619 (2).
13. Peter Gielen 1613—1633, overleed te Schinnen 10 November 1640.
14. Tyske Eggen 1613—1644, huwde met Agnes Scheepers en overleed in den zomer van 1650.
15. Hendrick Aelfers 1613—1652, gehuwd met Petronella ....., overleed te Schinnen in April 1652.
16. Hendrick Feijs 1627—1663, gehuwd met Petronella Voncken, overleed te Schinnen 10 Maart 1663.
17. Geert Pesch 1629—1633, gehuwd met Agatha Meents, overleed te Schinnen 19 Augustus 1666.
18. Wilhelmus Straelen 1629—1633, gehuwd met Catharina Frisschen, overleed te Schinnen 8 November 1639.
19. Johannes Wolffs 1633.
20. Wilhelmus Pijls 1633, gehuwd te Schinnen 25 Februari 1623 met Elisabeth Noetemans, overleed aldaar 18 Februari 1642 (3).
21. Paulus Meex 1637—1655, gehuwd te Schinnen 24 Juni 1624 met Sophia Smets, overleed aldaar 7 Juli 1657.
22. Geurt Geurten 1638.
23. Wilhelmus Moennen 1640—1646, gehuwd te Schinnen 17 Februari 1633 met Elisabeth Rameckers.
24. Tyske Yvens 1644—1675, gehuwd met Maria .....
25. Lemmen Peters 1644—1664, gehuwd met Sophia Gubbels, overleed te Schinnen 2 October 1669.
26. Paschasius Pijls 1651, zoon van Wilhelmus en Elisabeth Noetemans, geboren te Schinnen 18 Augustus 1624, huwde aldaar 1 November 1648 met Catharina Pijls en overleed te Puth (Pescherhof) 27 April 1700. Zijn dochter Sophia huwde Adam Jan Willem Baron

Digitized by Google

van Schellart van Reulsdorf, die te Puth op Mehove woonde. Van Paschasius Pijls staat een mooi grafkruis op het kerkhof.

27. Joannes Baenents (Banens) 1659, gehuwd met Gertrudis Meijs.

28. Joannes Smits 1660, overleed te Schinnen 2 Maart 1670.

29. Peter Rameckers 1660—1695, geboren te Schinnen 1616 of 1617, huwde hij aldaar met Anna Gielen 14 Januari 1637 en overleed er 6 Januari 1695.

30. Joannes Peeters 1663—1669, gehuwd met Regina Rameckers in Maart 1650, overleed te Schinnen 9 September 1669.

31. Joannes Gielen 1664—1694, geboren te Schinnen vermoedelijk 17 October 1613, zoon van Joannes en Gertrudis Meuters; hij huwde met Elisabeth Penris en overleed te Puth-Schinnen 22 Maart 1694.

32. Hendrick Hoen 1664—1793, zoon van Hermanus en Isabella Willems, geboren te Schinnen November 1617, huwde aldaar Gertrudis Huntgens 21 September 1644 en overleed te Amstenrade 18 November 1705.

33. Geurt (Godefridus) Geurten 1671—1709, geboren te Schinnen 20 Februari 1630, zoon van Gisbert en Petronella .....

34. Peter Limpens 1671—1688, geboren te Schinnen 16 Januari 1610, zoon van Arnold en Margareta ....., gehuwd aldaar 3 Mei 1661 met Elisabeth Dieteren en overleden te Hegge-Schinnen 7 November 1699.

35. Frederic Hagens 1684—1714, zoon van Theodoor, gehuwd met Maria Dieteren, vermoedelijk te Spaubeek geboren en overleden te Sweikhuizen 15 Februari 1714 en te Spaubeek begraven. Aan de nieuwe kerk aldaar staat zijn grafkruis. Hij was ook Secretaris der Schepenbank en Griffier van het Leenhof.

36. Joannes Dieteren 1688, vermoedelijk te Schinnen geboren, zoon van Joannes en Elisabeth van den Hoeft, huwde met Josine Vonck uit Maastricht en overleed aldaar 12 April 1697; hij werd begraven in de kerk der Predikheeren dier stad.

37. Petrus Rameckers 1690—1726, zoon van Petrus en Anna Gielen, geboren te Schinnen 12 Juni 1644, gehuwd aldaar met Maria Debets 3 Februari 1684 en overleden te Schuijteneinde-Schinnen 4 Februari 1726.

38. Joannes Pijls 1698—1731, zoon van Paschasius en Cath. Pijls, geboren te Schinnen 17 Maart 1653, huwde aldaar 1°. Cath. Meens

Digitized by Google

17 Januari 1775 en 2°. Mechtilde Vroemen 5 October 1692 en overleed te Puth (Pescherhof) als President-schepen 4 October 1731 (4).

39. Claes Limpens 1698—1705, vermoedelijk te Oirsbeek geboren, huwde te Schinnen met Maria Pijls 24 October 1675 en overleed te Oirsbeek 20 Juli 1705 (5).

40. Lambert Schutgens 1711—1726, gehuwd te Schinnen met Maria Pijls 2 Mei 1686 en overleden te Puth-Schinnen 7 September 1726.

41. Arret Hennen 1714—1720, zoon van Theodoor en Maria Baggen, geboren te Schinnen 5 Maart 1680 en overleed te Sweikhuizen-Schinnen 30 Juni 1720.

42. Ambrosius Cremers 1715—1736, gehuwd te Schinnen met Johanna Bemelmans 21 Juni 1689, overleed te Nagelbeek-Schinnen 31 October 1755.

43. Joannes Paes 1718—1724, vermoedelijk uit Geleen afkomstig, huwde te Schinnen met Mecht. Schutgens 21 Januari 1708.

44. Godefridus Meens 1726, zoon van Mathias en Elisabeth Peters, geboren te Schinnen 27 April 1675, overleed hij te Nagelbeek-Schinnen 19 September 1726.

45. Pieter Lemmens 1726—1730, gehuwd met Maria Wouters.

46. Mevis Hagens 1726—1743, vermoedelijk te Oirsbeek geboren, huwde hij met Mecht. Mertens (of Martens) en overleed te Nagelbeek 14 Augustus 1743 (6).

47. Jan Penris 1726—1734, gehuwd met Anna Penris.

48. Adam Gielen 1728—1755, zoon van Peter en Johanna Meex, geboren te Sweikhuizen-Schinnen 16 September 1681, gehuwd te Schinnen 6 Maart 1707 met Sibilla Baggen en aldaar overleden 2 Februari 1711.

49. Maes Maessen 1729, huwde 1°. met Gertrudis Gielen, 2°. met Maria Leufkens, overleed te Sweikhuizen 16 October 1755.

50. Jasper Lambremont 1734—1747, overleed te Elsloo in Juni 1748. Volgens huwelijksregister van Hoensbroek is aldaar op 16/11 1720 gehuwd Gasparus de Lambrement en Domicilla Maria Anna Limpens.

51. M. W. (?) Limpens, beëedigd 15 Mei 1736, Licentiaat in de beide rechten, woonde op het Kasteel Aalbeek.

52. Michiel Coenen 1736.

53. Hendrick Pijls 1740—1783, zoon van Joannes en Mechtildis

Digitized by Google

Vroemen, geboren te Schinnen 7 Maart 1707, overleed te Puth ongehuwd (Pescherhof) 27 Februari 1783 (7).

54. Niclaes A Campo 1740—1760, geh. met Elisabeth Frijns.

55. Paes Limpens 1740—1767, zoon van Claes en Maria Pijls, geboren te Oirsbeek 1 September 1695, huwde te Schinnen met Cath. Boesten 7 Mei 1721 en overleed te Oirsbeek 18 Jan. 1771 (8).

56. Joannes Hubertus Dullens 1742—1776, zoon van Mathias en Anna Elisabeth Bloem, geboren te Geleen 31 December 1722, huwde 1°. te Geleen 15 Juli 1742 met Cath. Roosenboom uit Heerlen en 2°. te Geilenkirchen 6 Juli 1752 met Mechtildis Hoen, overleed te Schinnen 21 Mei 1776 en is in de kerk aldaar begraven (9).

57. Dirick Coumans 1748—1771, zoon van Franciscus en Cornelia Cordeweners, geboren te Schinnen 16 Januari 1678, huwde met Anna Schutgens en overleed te Puth-Schinnen 19 Februari 1771.

58. Walraaf Knooren 1753, zoon van Gabriël en Maria Voncken, geboren 10 Februari 1710, huwde 1°. te Munstergeleen 4 Mei 1753 met Petronella Luijten, 2°. te Schinnen met Catharina de Macker; hij overleed te Puth 3 Maart 1791.

59. Renerus Dullens 1751—1776, geboren te Geleen, 4 Maart 1725; hij is wellicht een broeder van Johannes Hubertus (zie No. 56 hierboven) en huwde met Maria Cecilia Zelis.

60. Gerardus Schiffelers 1751—1759, zoon van Joannes en Maria Nuchelmans, geboren te Oirsbeek (Tiendhof) 4 Januari 1714, huwde te Oirsbeek 1 Februari 1738 met Maria Limpens en overleed te Oirsbeek (zijne woonplaats) 19 Mei 1771.

61. Philippus Thomas Fabritius 1756—1758, vermoedelijk te Wijnandsrade geboren, was zoon van Adamas Ludovicus en Josina Dieteren; hij overleed ongehuwd te Wolfhagen-Schinnen 14 December 1799 als vrederechter van het kanton Oirsbeek (10).

62. Barthel Deumens 1756—1779, zoon van Joannes en Maria Groenvisch, geboren te Nagelbeek-Schinnen 27 April 1700, huwde te Bingelrade 24 November 1726 met Maria Hagens en overleed plotseling te Nagelbeek 1 December 1779 (11).

63. Arnold Schutgens 1759, zoon van Arnold en Ida Deumens, geboren te Puth-Schinnen 14 September 1732, overleed te Puth ongehuwd 21 April 1759.

64. Thomas Maes 1762—1765, zoon van Gerardus en Elisabeth Keulers, geboren te Geleen 28 Maart 1705, gehuwd te Geleen 29 Januari 1729 met Petronella Hoen uit Schinnen, dochter van Arnold

Digitized by Google

en Sibilla Gielen en overleden te Schinnen 6 Februari 1788 (12). Zie bijvoegsel no. 12e.

65. Joannes Vroemen 1762, zoon van Henricus en Elisabeth Meijers, huwde te Schinnen 3 Mei 1756 met Anna Elisabeth Limpens uit Doenrade en overleed te Puth 27 September 1779.

66. Casparus Dieteren 1767—1794, zoon van Joannes en Anna Maria Dotzenbergh, geboren te Schinnen 6 Februari 1726, huwde aldaar 4 Mei 1763 met Maria Helena Hoen en overleed te Thull-Schinnen 4 Januari 1810.

67. Joannes Pijls 1767—1794, zoon van Joannes en Maria Lenaerts en broeders zoon van Hendrick Pijls, sub No. 53, geboren te Stammen-Schinnen 24 Juli 1732, huwde te Schinnen 30 Mei 1759 met Maria Cath. Meex uit Thull en overleed vóór 1802 (13). Zie Bijvoegsel no. 12f.

68. Gerardus Schutgens 1781—1791, zoon van Wilhelmus en Agnes Schoffelen, geboren te Puth-Schinnen 27 Februari 1733, huwde te Schinnen 9 Februari 1768 met Joanna Cath. Wijngaerts en overleed te Thull 3 Mei 1791 (14).

69. Joannes Nicolaas Lienaerts 1793—1794, zoon van Petrus en Joanna Peusens, geboren te Puth 8 Augustus 1764, gehuwd te Schinnen 9 Februari 1796 met Maria Magdalena Ruijten uit Wessem, overleed te Puth 17 Juni 1764 (15).

AANTEEKENINGEN.

1. Meex of Meenx. Lamb. Meenx, geb. te Schinnen 13 Maart 1612, zoon van Michaël en Elisabeth Beltgens, komt voor in 1571 als clericus Leodiensis vero ruremondensis Diocesis notarius publicus necnon Justitiae secularis Domini de Schinnen Secretarius juratus. Meex is eene voorname familie, die sedert de vroegst bekende tijden te Schinnen veelvuldig voorkomt. Haar wapen was een patriarchaal kruis waarboven een kleiner kruis op een voetstuk van 4 trappen.

2. Deze behoorde tot de meermalen beschreven familie Beltgens te Duif-Merkelbeek. Volgens zijn op het oud kerkhof te Merkelbeek staand grafkruis, was hij tevens schepen van Oirsbeek.

3. Uit volgnummers 20, 26, 38, 53 en 67 blijkt dat de familie Pijls eene schepenbare familie was, waarin het schependom erfelijk was. Zij voerde als wapen: In een schild van zilver: twee schuin gekruiste

Digitized by Google

pijlen, in den vorm van een St. Andries-kruis, door een malie gestoken, de spits van iederen pijl naar een der bovenhoeken gewend. Malie en pijlen rood, en de pijlpunten zwart. Dekkleed zilver en rood. Boven den helm die het schild dekt een geharnaste zilveren arm, in de hand van natuurlijke kleur houdende een pijl als werpspies, de punt schuin omlaag naar rechts.

4. Joannes Pijls was lange jaren president-schepen. De schutterij van Schinnen bezit zijn vogelplaat, met familiewapen, als kapitein.

5. Kinderen van hem zijn te Schinnen en te Oirsbeek geboren. Op het kerkhof dezer laatste gemeente staat zijn grafkruis met familiewapen, zijnde 3 kruiselings geplaatste brouwgaffels.

6. Voorvader van wijlen den Burgemeester R. Diederen in den vierden graad.

7. Hendrick Pijls was President-Schepen en Rentmeester van den Graaf van Schellart. Hij was oom van den Deken Hoen, wiens moeder, Gertrudis, zijn zuster was. Zijn broeder Paschasius was pastoor te Borgharen en Limmel, overleed in het ouderlijk huis (Pescherhof) te Puth 18 Februari 1727 en werd begraven op het koor der kerk te Schinnen. Hendrick Pijls gaf een kapitaal, waarvan de rente jaarlijks, na den gestichten kerkdienst, onder de armen wordt verdeeld.

8. Paes Limpens komt voor in 1757 als eigenaar van den Schatshof te Gracht-Oirsbeek, welken hof hij bewoonde.

9. Hij was schout van de Heerlijkheden Nuth, Schaesberg en Obbicht, woonde te Oirsbeek in de jaren 1749—1753. Zijn geboortehuis was te Geleen, het huis met den Gelderschen gevel naast de brug, waarop nog voorkomt zijn familiewapen, zijnde 2 ankers kruiselinks over elkaar liggend.

10. Hij was ook schout van Ubach over Worms en Wijnandsrade.

11. Barthel Deumens was een broeder van Wilhelmus, Pastoor van Bingelrade, den beurzenstichter; hij woonde te Nagelbeek „ingen Wei".

12. Deze Gerardus Maes was de zoon van Willem Maes, secretaris van het Graafschap Geleen, geboren aldaar 7 Augustus 1653 en gehuwd met Elisabeth Suisters. Willem was een neef van den drossaard Maes van Stein, die te Geleen aan de Kerk woonde. In zijn voor enkele jaren gedeeltelijk afgebroken huis bevond zich een prachtige schoorsteenmantel, op wiens bovenvlak het wapen van

Digitized by Google

Maes was aangebracht bestaande in een gekroonde naakte vrouwenfiguur met beide handen een sluier zwaaiende en staande op eene in het water drijvende schelp; op den helm een vogel in vliegende houding. Hetzelfde wapen met den naam „Maes" komt voor op een vogelplaat van de schutterij van Geleen. De tegenwoordige familie Maes-Ritzen te Puth stamt af van dezen Thomas Maes.

13. Joannes Pijls, geboren op den hof Stammen, woonde te Thull bij zijn huwelijk op den Smitshof en later op Dieterenhof te Wolfhagen. Aangaande zijn overlijden vind ik nergens eenige aanteekening. In 1810 was hij reeds enkele jaren dood. Hij was onder het Fransch bestuur Agent Municipal.

14. Gerardus was de vader van den Burgemeester Jan Willem Schutgens.

15. Joannes Nicolaas Lienaerts was de vader van Jan Gerard, die geboren te Schinnen 20 September 1802, gehuwd was met Maria Cornelia Janssen, notaris te Merkelbeek, de grootvader van Leopold Lienaerts, notaris aldaar, gehuwd met ..... Roosenboom en de overgrootvader van Ernest Lienaerts, den tegenwoordigen notaris te Merkelbeek.

Een schepenvonnis ter illustratie.

SCHEPEN-ZITTING 19 JANUARI 1773.

Nieuwjaar-surprise
Vechtpartij voor 6 oordjens.

Clacht ende conclusie voor de heere Officier nomine officy clagere tegens

Winandus Peusens, Daniel Meyërs den jongen, Lambert Meyers, Gerardus Lenaerts, Joês Raemeckers, Joês Cleinjans, N. Baggen swaeger van voors. Cleynjans, Mathevis den knecht van Arn. Lenaerts, den knecht van eenen wever tot Puth, Joês Dieteren Burgemeester, Joês Houben den maalknecht, Joês Dederen soone van Areth Dederen, N. Willems, N. Coumans gedaagdens.

De Voors. heere claegere tot sijne fondeering van sijne conclusie hieronder te nemen deduceert hetgene wat volgt onder alle Exten;

1. dat de beclaegdens op Nieuwjaersdagh 's morgens den geheelen morgen hebben tumultueuselijck geseten in de herbergh tot Schinnen van Joês Celis aldaer brandewijn drinkende;

Digitized by Google

2. dat aldus gecontinueert hebben geduyrende de parochiale hooghmisse;

3. dat naer deselve de beclaegdens al voortvaerende groote krackeelen aengestift hebben;

4. dat dit krackeel begost is met eenige „à dessein" gebeurde woortwisselingen tusschen Winandus Peusens en Daniël Meijers den jongen, over omtrent zes oordjens;

5. dat oversulks de beclaegdens onder malcanderen hun hebben gruwelijck geslaegen ende mishandelt;

6. onder voege dat deselve met gevaerlijcke hooftwonden, gebrockene armen ende geheel bebloijt zijn gevonden geworden;

7. dat deselve al beclaegdens tot dese enorme feytelijckheden te perpetreeren alle banckens en stoelen in stucken geslaen en gebroken hebben;

8. ende aldus met bancke stumpelen ende stoelen op de hoofden geslaegen hebben met het uyterste perikel van doodtslaegen;

9. dat de heer Secretaris deser heerlickheijt hem ter plaatse gevogt hebbende om dit krackeel te doen cesseeren, echter niet heeft connen effectueeren ende de beclaegdens al even furieuselijck toegeslaen hebben;

10. totdat den heere Claegere selfs hem aldaar heeft moeten vervoegen, als wanneer hij het huys en caemer met bloet besprengt, bancken, stoelen, kroeckebanck met glaesen potten en duppens (aarden pot), in stucken ende eenige der beclaegdens geheel bebloedt ende mismaeckt heeft gevonden;

11. dat na de absentie van de heere Claegere de beclaegdens op denselfden voet tumultueuselijck hebben blijven brandewijn drincken en aengesien de menigvuldige aenmaeningen en waarschuwingen door den heer Claegere aan hen gedaen van naer de kercke te gaen of te wel hun naar huys te moegen;

12. maar neen, ter contrarie hebben wederomme op nieuws het krackeel ende slaegerije begost onder de solemneele vespers van desen grooten vierdagh;

13. soodanigh dat de heere Claegere uijt de Godsdienst is geroepen worden ende hem aldaer heeft moeten vervoegen om het krackeel wederomme te slichten ende slaegers te separeeren.

Ende alsoo dese grove feijtelijckhede ten hoogste strafbaer sijn ende tot verhoedinge van manslaegen ende andere onglucken door

Digitized by Google

sulcke slagerijen te ontstaen, bemerckt boven dijen dat sulcx noyt meermaelen gebeurt is.

Soo concludeerende contendeert de heere Claegere dat deselve beclaegdens sullen gecondemneert worden in alsulcke amenden als U WelEd. Eerentfeste en goede Justitie en alvolghens haere Majesteit ordonnantiens sullen goetvinden te decerneren cum-expensis

Imploreerende

P. F. Fabritius.

§ 8. Conseils Municipaux en Gemeenteraden onder de nieuwe wetgeving.

Na inlijving bij de Fransche Republiek behoorde Schinnen bij het Departement der Meuse Inférieure, welk Departement verdeeld werd in 3 Arrondissementen Maastricht, Hasselt en Roermond. De kantonale indeeling van 9 Januari 1796 rangschikt onder het kanton Oirsbeek de gemeente Schinnen met de gemeenten Amstenrade, Bingelrade, Brunssum, Geleen, Hoensbroek, Jabeek, Merkelbeek, Nuth, Oirsbeek, Schinveld, Spaubeek, Vaesrade en Wynandsrade. Het Departement, de Arrondissementen [1]) en de Kantons hadden ieder hun kies-college, dat de kandidaten benoemde voor hunne respectieve „conseils". De kantons hadden niet alleen eene rechterlijke maar ook eene administratieve bevoegdheid en stonden onder de directie van den vrederechter. [2]) Op diens voordracht werden benoemd de Agent municipal (de vertegenwoordiger der regeering) en de adjoint (de toegevoegde helper) welke het bestuur der gemeente vormden. De Agent kreeg zijn instructies en orders van het departementaal en van het kantonaal bestuur. De verschillende agents muncipaux vormden de „conseil de canton", welke onder voorzitterschap van den vrederechter een wetgevende bevoegdheid had over de onderhoorige gemeenten.

De Fransche wet van 1800 bracht evenwel ten opzichte van het gemeentelijk bestuur eene ingrijpende wijziging. De kantons verloren daardoor hunne administratieve macht en de daaronder res-

---

[1]) Voor Schinnen waren in het jaar 1804 aangewezen als leden van het kiescollege voor het Arrondissement P. M. Knooren, Maire en Peter Thomas Maes.

[2]) De Vrederechter was destijds Werner Joseph Wulff, wonende op het heerenhuis ter Linden te Hoensbroek, van welke hoeve hij de eigenaar was.

Digitized by Google

sorteerende gemeenten kregen eene afzonderlijke administratie. Elke gemeente kreeg namelijk haar Gemeenteraad (conseil municipal) benoemd door den Raad der Prefecture op voordracht van den kantonalen Raad.

De eerste gemeenteraad bestond uit 10 leden (conseillers) met een Maire (de naam „Agent" zijnde toen vervallen) als hoofd en een adjoint als plaatsvervanger, die tevens belast was met het schrijfwerk en mede ambtenaar was van den Burgerlijken Stand (officier de l'état civil). In den toenmaligen raad zetelde een lid van wege den conseil du Département, een van wege den conseil de l'Arrondissement en een 3e lid van wege den conseil du canton, terwijl de 7 andere leden ingezetenen waren van de gemeente.

Het Reglement ten plattelande vastgesteld bij Kon. besluit van den 23 Juli 1825, no. 132, bracht een nieuwe wijziging in de benoeming van de leden van het Gemeentebestuur, waarvan de voornaamste bepalingen de volgende waren:

Het gemeentebestuur bestond uit een Burgemeester, die door den Koning werd benoemd en ambtshalve lid van den Raad was en wiens vaste jaarwedde door de Prov. Staten werd vastgesteld, twee assessoren (Wethouders) benoemd vanwege den Koning door den Commissaris in de Provincie, tevens leden van den Raad en vijf leden te benoemen door de Staten der Provincie na het plaatselijk bestuur te hebben gehoord.

De benoeming van dit zevental geschiedde voor 6 jaren, om de 2 jaren trad op 1 Januari 1/3 af. De eerste aftreding had plaats op dien dag in 1828.

De Secretaris werd door den Koning en de Ontvanger door de Staten der Provincie benoemd.

Het oppertoezicht werd opgedragen aan den Gouverneur en aan de Staten der Provincie en uitgeoefend door een Districts-Commissaris in elk district te benoemen.

In het district Oirsbeek, waartoe Schinnen behoorde, waren in 1821 69 kiezers, waarvan 11 uit Schinnen, namelijk Jan Hendrik Cals, Jan Mathijs Diederen, Joannes Janssen, Willem Meens, Lambert Meens, Jan Ant. Meertens, Pieter Dion. Peusens, Jan Peusens, Willem Peusens, Nic. Jos. Pijls en Jan Willem Schutgens.

Eindelijk bracht de bekende wet van Thorbecke in het jaar 1851 eene radicale verandering in het gemeentelijk beheer.

Uit de gegevens van het Rijks Archief te Maastricht konden wij

Digitized by Google

van uit den Franschen tijd de volgende lijsten van raadsleden (conseillers) vaststellen:

1802. Peter Mathijs Knooren, Maire, Joannes Peter Hanssen, Adjoint.

Als conseillers:

2) Joës Theodorus Lijnen van de Bergh (zie lijst Burgemeesters).

3) Mich. Damoiseaux, zoon van Francis en El. Visschers, die overleed te Breinderhof, oud 75 jaren.

4) Nic. Jos. Pijls (zie lijst Burgemeesters).

5) Jan Willem Schutgens (id.).

6) Barth. Cals, komt voor onder navolgende raadsleden.

7) Arnold Maes (zie lijst Schepenen).

8) Werner Jos. Wolff, membre du conseil du Département.

9) Jean Guill. Frissen, membre du conseil de l'Arrondissement.

10) Nic. Kisters, membre du conseil du canton. [1])

Het was echter niet gemakkelijk in een gemeente beneden een zielental van 5000 een zoo groot aantal geschikte liefhebbers voor het ambt van gemeenteraadslid te recruteeren, zoodat bij besluit van den 14 Nivôse 11e jaar (4 Januari 1803) het aantal leden van den conseil municipal verminderd werd tot de helft. Intusschen hadden de „citoyens" Wolff, Frissen en Kisters rechtens opgehouden raadsleden te zijn, zoodat de conseil municipal bestond uit J. Th. van den Bergh, A. Maes, Jean Pierre Rameckers, Henry Houben, Jean Petri, Guill. Zelis en Jac. Hennen en derhalve alsnog 2 raadsleden te veel waren. Bij besluit van den 6 Vendémaire 13e jaar (28 April 1804) van den Conseil de Préfecture werd bij loting uitgemaakt, dat als raadsleden moesten uittreden J. Th. van den Bergh en J. P. Rameckers. De Conseil municipal was dus samengesteld uit:

1803. P. M. Knooren, Maire,
A. Maes, die volgt,
Henry Houben,
Jean Petri,
Guill. Zelis,
Jacques Hennen.

In de volgende jaren was de samenstelling van den Raad als volgt:

---

[1]) De 3 laatste waren geen ingezetenen der gemeente. De Raad van Schinnen vergaderde destijds ten pastoreele huize, waarvoor den pastoor 30 francs huur betaald werd.

Digitized by Google

1806. P. M. Knooren, Maire, J. P. Hanssen, Adjoint,
Jan Theod. Lijnen van den Bergh,
Mich. Damoiseaux,
Nic. Jos. Pijls, die volgt,
Jan Willem Schutgens, die volgt,
Barth. Cals, die volgt,
Arn. Maes, die volgt.

1807. Pet. Thomas Maes, Maire, J. P. Hanssen, Adjoint,
J. W. Schutgens,
Barth. Cals,
Nic. Jos. Pijls,
N. Damoiseaux,
J. Th. Lijnen van den Bergh.

1810. Nic. Jos. Pijls, Maire sedert 1808, J. P. Hanssen, Adjoint,
J. W. Schutgens,
Arn. Maes,
Barth. Cals,
Joës Petri.

Tot aan het jaar 1818 zijn geen verdere gegevens aangaande de samenstelling van den Gemeenteraad te vinden. Uit het gemeentelijk archief blijkt, dat van af genoemden datum de volgende raadsleden geweest zijn:

§ 9. **Raadsleden onder de nieuwe wetgeving in de gemeente Schinnen.** (Toestand sedert 4 Sept. 1823).

Nicolaas Joseph Pijls, 1818, geboren te Wolfhagen-Schinnen 4/6 1769, zoon van Joannes en Maria Catharina Meex, gehuwd 25/4 1813 met Maria Gertrudis Cremers, overleden te Schinnen 25/2 1828. (Maire 1808—1819).

Jan Mathias Damoiseaux, 1818—1820, geboren te Breinder 3/4 1775, zoon van Franciscus en Elisabeth Visschers, gehuwd met Joanna Maria Cals te Hegge 6/2 1804, overleden te Breinder 20/4 1856. Komt andermaal voor als raadslid 1836—1846.

Bartholomeus Cals, 1818, geboren te Schinnen 22/3 1774, zoon van Mathias en Maria Dieteren (dochter van Melchior), gehuwd te Schinnen 12/2 1804 met Maria Agnes Peusens uit Nagelbeek, overleden te Hegge 13/4 1852.

Digitized by Google

Jan Willem Schutgens, raadslid van 1818—1842, geboren te Puth 5/1 1769, zoon van Gerard en Joanna Catharina Wingaerts, overleden te Thull-Schinnen 8/4 1850, ongehuwd. (Burgemeester 6/12 1819—31/12 1842).

Jan Andries Damoiseaux, 1818—1829, geboren te Bunde in 1761, zoon van Franciscus en Elisabeth Visschers, overleden te Breinder-Schinnen 16/4 1829, ongehuwd. (Schepen 1820—1829).

Jan Mathijs Diederen, van 1820—1861, geboren te Hegge-Schinnen 29/4 1790, zoon van Bartholomeus en Maria Elisabeth Schiffelers, gehuwd 2/2 1825 met Catharina Paquay, overleden te Hegge 16/7 1865. (Tevens Schepen van 1820, Burgemeester 1/1 1843—31/12 1861).

Jan Pieter Heuts, 1820—1823, geboren te Voerendaal circa 1753, zoon van Hendrik en Gertrudis Boesten, gehuwd te Beek 29/5 1788 met Maria Helena Eijssen van Printhagen, overleden te ter Borg-Schinnen 18/2 1832.

Petrus Mathias Zelis, 1820—1822, geboren te Puth-Schinnen 17/12 1788, zoon van Mathias en Maria Mechtildis Daemen, overlijden onbekend, ongehuwd.

Wilhelmus Meens, 1820—1822, geboren te Schinnen 26/3 1749, zoon van Lambert en Anna Deumens, gehuwd 4/2 1808 met Maria Helena Hennen uit Jabeek, overleden te Thull-Schinnen 24/6 1825. (Lambert Meens geboren te Heerlen).

Hendrik Keulen, 1820—1828, geboren te Thull-Schinnen 14/3 1764, zoon van Christiaan en Johanna Hoen, gehuwd te Schinnen 10/5 1786 met Anna Gertrudis Meens, overleden te Thull 13/9 1857.

Joannes Janssen, 1820—1828, geboren te Brunssum circa 1774, zoon van Gillis en Anna Catharina Goffin, gehuwd met Maria Elisabeth Houben, overleden te Hommert-Schinnen 26/11 1853. (Assessor 1824—1828).

Jan Leonard Pijls, 1820—1828, geboren circa 1780 te Amstenrade, zoon van Jaspar en Elisabeth Peusens, gehuwd te Schinnen 10/2 1811 met Maria Catharina Mohren, overleden te Hommert-Schinnen 10/3 1861.

Jan Willem Kallen, 1820—1826, geboren vermoedelijk te Schinnen circa 1779, zoon van Karel Joseph en Maria Catharina Bruls, overleden te Krekelberg-Schinnen 24/8 1829, ongehuwd.

Jacob Cremers, 1820—1824, geboren te Heisterbrug-Schinnen

Digitized by Google

21/10 1795, zoon van Martinus en Johanna Catharina Bemelmans, gehuwd met Maria Johanna Schutgens, overleden te Heisterbrug-Schinnen 5/5 1850.

Jan Hendrik Cals, 1820—1824, geboren te Wolfhagen-Schinnen 14/11 1786, zoon van Gillis en Johanna Elisabeth Haartmans, overleden te Wolfhagen 25/12 1836, ongehuwd.

Jan Gerard Pijls, 1821—1830, geboren te Wolfhagen-Schinnen 28/1 1775, zoon van Joannes en Maria Catharina Meex, gehuwd te Schinnen 1/1 1810 met Maria Sibilla Dormans, overleden te Thull-Schinnen 22/4 1852.

Jan Leonard Ritzen, 1822—1836, geboren te Wynandsrade (Panhuis) in 1755, zoon van Hendrik en Anna Gertrudis Wetsels, gehuwd te Hoensbroek 9/9 1792 met Maria Cornelia Cremers, overleden te Schinnen 21/2 1842. (Schepen 1932—1836).

Peter Joseph Pijls, 1825—1840, geboren te Stammen-Schinnen 28/12 1782, zoon van Nicolaus en Maria Agnes Theelen, gehuwd te Schinnen 24/2 1912 met Maria Agnes Erkens, overleden te Schinnen 18/7 1854.

Theodoor Sebastiaan Peusens, 1832—1834, geboren te Nagelbeek 19/1 1784, zoon van Willem en Anna Maria Wouters, overleden te Nagelbeek 15/4 1834, ongehuwd.

Jan Hendrik Heuts, 1836—1838, geboren Huis-Schinnen 24/10 1789, zoon van Pieter en Maria Helena Eijssen, gehuwd te Schinnen 8/10 1830 met Maria Anna Catharina Maes, overleden Huis Schinnen 27/6 1838.

Frans Joseph Ritzen, 1836—1840, geboren te Schinnen 12/7 1801, zoon van Jan Leonard en Maria Cornelia Cremers, gehuwd 5/11 1824 met Maria Agatha Keulen, overleden te Schinnen 30/3 1857. (Schepen 1836—1840).

Jan Pieter Peusens, 1836—1861, geboren te Puth-Schinnen 8/10 1789, zoon van Peter Dionysius en Anna Maria Ramaekers, gehuwd te Schinnen 28/7 1852 met Anna Louisa Scholtis, overleden te Puth 21/2 1875. (Wethouder 1843—1861).

Jan Hendrik Meens, 1836—1875, geboren te Grubben-Schinnen 4/11 1809, zoon van Willem en Maria Helena Hennen, gehuwd te Nuth 11/5 1837 met Maria Josepha Willems, overleden te Grubben 12/4 1875. (Wethouder 1840—1875).

Digitized by Google

Jan Hendrik Schutgens, 1836—1843, geboren te Puth 27/7 1773, zoon van Jan en Joanna Elisabeth Vroemen, overleden te Puth 6/1 1858, ongehuwd.

Jan Jacob Geurts, 1840—1850, geboren te Hegge-Schinnen 11/7 1784, zoon van Barthel en Elisabeth Wouters, gehuwd te Schinnen 19/11 1825 met Maria Agnes Pijls, overleden te Hegge 29/4 1850.

Jan Arnold Coumans, 1840—1855, geboren te Puth 4/11 1784, zoon van Jan Willem en Maria Mechtilde Knooren, behuwd met Catharina Klinkenbergh, overleden te Puth 7/9 1868.

Jan Cordeweners, 1842—1857, geboren te Sweikhuizen-Schinnen 31/3 1799, zoon van Joannes en Elisabeth Loijens, gehuwd 16/6 1826 te Schinnen met Maria Gertrudis Stassen, overleden te Sweikhuizen 17/9 1889.

Nicolaus Joseph Sijben, 1843—1850, geboren te Schinnen 28/7 1784, zoon van Adam en Anna Elisabeth Wingaerts, behuwd 16/6 1809 te Schinnen met Maria Catharina Jesse, overleden te Schinnen 25/6 1850.

Charles Joseph Pijls, 1843—1851, geboren te Schinnen 21/7 1814, zoon van Nicolaas Joseph en Maria Gertrudis Cremers, gehuwd te Geilenkirchen 8/5 1849 met Maria Petronella Hubertina Dremmen, overleden te Schinnen 24/5 1893.

Jan Petri, 1846—1851, geboren te Nagelbeek 24/2 1809, zoon van Elisabeth Petri, gehuwd te Schinnen 3/1 1837 met Anna Maria Cals, overleden te Nagelbeek 10/5 1869.

Jan Michiel Damoiseaux, 1851—1859 en 1861—1872, geboren te Breinder-Schinnen 27/2 1809, zoon van Jan Mathijs en Maria Anna Cals, gehuwd te Schinnen 15/10 1841 met Maria Elisabeth Pijls, overleden te Breinder 7/10 1872.

Lodewijk Pijls, 1851—1859, geboren te Wolfhagen-Schinnen 28/2 1820, zoon van Nicolaas en Maria Josepha Kallen, overleden te Schinnen 28/7 1877, ongehuwd.

Jan Pieter Baggen, 1855—1861, geboren te Sweikhuizen-Schinnen 2/1 1802, zoon van Petrus Theodorus en Odilia van de Bergh, gehuwd te Schinnen 28/4 1832 met Maria Gertrudis Bocken, overleden te Sweikhuizen 27/9 1879.

Jan Arnold Pijls, 1859—1889, geboren te Oirsbeek 30/6 1830, zoon van Jan Nicolaas en Anna Maria Peusens, gehuwd met Maria The-

Digitized by Google

resia Hubertina Pijls te Spaubeek 13/5 1863, overleden te Spaubeek 16/2 1905. (Wethouder 1861—1889).

Jan Nicolaas Diederen, 1857—1863, geboren te Puth 10/2 1800, zoon van Jan Theodoor en Maria Gertrudis Petri, gehuwd te Schinnen 2/2 1826 met Maria Catharina Dieteren en 23/10 1848 met Maria Sophia Dieteren, overleden te Puth 28/11 1873.

Jan Willem Slangen, 1859—1877, geboren te Nuth 27/7 1808, zoon van Leonard en Maria Elisabeth Creiten, gehuwd met Maria Catharina Kleinjans, overleden te Nagelbeek 17/5 1886.

Renier Sebastiaan Diederen, 1862—1905, geboren te Hegge-Schinnen 20/1 1829, zoon van Jan Mathis en Maria Catharina Paquay, overleden te Hegge 16/5 1906, ongehuwd. (Burgemeester 1/1 1862—1/7 1903).

Jan Arnold Geurts, 1867—1895, geboren te Hegge 4/3 1829, zoon van Jacob en Maria Agnes Pijls, overleden te Hegge 28/5 1895, ongehuwd. (Wethouder 1875—1895).

Peter Joseph Cals, 1869—1886, geboren te Hegge 20/10 1822, zoon van Barthel en Maria Agnes Peusens, gehuwd te Schinnen 25/11 1848 met Cornelia Hubertina Smeets, overleden te Stammen-Schinnen 21/1 1886.

Hendrik Petri, 1873—1879, geboren te Nagelbeek 31/1 1839, zoon van Jan en Anna Maria Cals, gehuwd te Schinnen 1/8 1874 met Clara Wilhelmina Cremers.

Hendrik Joseph Meens, 1875—1919, geboren te Grubben-Schinnen 14/9 1843, zoon van Jan Hendrik en Maria Josepha Willems, gehuwd te Schinnen 5/6 1868 met Petronella Josephina Pijls, overleden te Thull-Schinnen 4/5 1923.

Jan Gerard Petri, 1877—1888, geboren te Puth 20/3 1829, zoon van Jan Leonard en Maria Cornelia Ramakers, gehuwd te Schinnen 2/12 1865 met Clara Maes, overleden te Wolfhagen 29/4 1888.

Peter Rogeer Pijls, 1879—1895, geboren te Krekelberg-Schinnen 17/5 1846, zoon van Rogerius en Maria Margaretha Gielen, gehuwd te Schinnen 2/12 1867 met Maria Agnes Petri, overleden te Wolfhagen 12/7 1918.

Jan Michiel Peusens, 1886—1896, geboren te Puth 5/2 1856, zoon van Jan Pieter en Louisa Scholtis, vertrokken naar Nuth 24/9 1895, ongehuwd.

Digitized by Google

Hendrik Joseph Tans, 1889—1907, geboren te Sussen (België) 27/5 1848, zoon van Leonard Hubert en Anna Elisabeth Janssen, genaturaliseerd 23/1 1884, gehuwd te Schinnen 17/11 1883 met Maria Anna Hubertina Pijls. (Wethouder 1895—1903).

Pieter Mathijs Hautvast, 1889—1919, geboren te Nuth 26/2 1847, zoon van Jan Mathijs en Elisabeth Damoiseaux, overleden te Breinder 16/8 1919, ongehuwd. (Wethouder 1912—1919).

Jan Martin Meijs, 1891—1899, geboren te Puth 1/9 1838, zoon van Martinus en Maria Helena Vonken, gehuwd te Nuth met Maria Hubertina Limpens, overleden te Puth 10/1 1899.

Laurens Geurts, 1895—1919, geboren te Hegge 4/6 1843, zoon van Jan Jacob en Maria Agnes Pijls, gehuwd met Maria Johanna Vaessen, overleden te Wolfhagen 28/11 1919.

Jan Hendrik Riga, 1896—1912, geboren te Spaubeek 22/12 1842, zoon van Egidius en Maria Gertrudis Pieters, gehuwd te Schinnen 30/4 1874 met Maria Catharina Elisabeth Hubertina Cals, overleden te Stammen-Schinnen 21/3 1912. (Wethouder 1903—1912).

Jan Mathijs Janssen, 1899—1903, geboren te Puth 9/11 1861, zoon van Jan Mathijs en Mechtildis Demandt, gehuwd te Geleen met Maria Anna Catharina Rouschop, overleden te Puth 1/9 1914.

Jan Hendrik Douven, 1903—1915, geboren te Vucht (België) 10/8 1864, zoon van Jan Hendrik en Maria Hubertina Beckers, gehuwd te Broeksittard 5/1 1896 met Sophia Hubertina Heijnen, overleden 3/2 1925.

Pieter Mathijs Alofs, 1905—1917, geboren te Puth (Mehove) 12/4 1855, zoon van Pieter en Maria Elisabeth Reinaertz, gehuwd te Geleen 19/9 1887 met Anna Elisabeth Cals.

Jan Leonard Hubert Pijls, 1907, geboren te Hoensbroek 31/7 1863, zoon van Jan Rogeer en Maria Magdalena Lebouille, gehuwd te Schinnen 19/9 1898 met Sibilla Arnoldina Rosalia Pijls.

Willem Hubert Diederen, 1907—1922, geboren te Valkenburg 16/4 1880, zoon van Michiel Joseph en Anna Maria Deré, ongehuwd.

Peter Joseph Boijens, 1912—1919 en 1923—...., geboren te Sweikhuizen 16/4 1865, zoon van Godfried en Maria Mechtildis Baggen, gehuwd te Geleen 3/6 1893 met Maria Hubertina Catharina Kubben.

Laurens Hubert Cloots, 1915—1927, geboren te Puth 30/4 1857,

Digitized by Google

zoon van Hendrik en Maria Elisabeth Stessen, gehuwd te Schinnen 16/1 1894 met Maria Hubertina Achten. (Wethouder 1919—1927).

Jan Jacob Nijssen, 1918—1923, geboren te Nagelbeek 30/7 1889, zoon van Lambert en Odilia Dohmen, gehuwd te Schinnen 30/10 1912 met Maria Barbara Driessen.

Jan Hubert Canisius, 1919—...., geboren te Hegge 29/1 1876, zoon van Jan Pieter en Gertrudis Meens, ongehuwd. (Wethouder 1919—....).

Jan Mathijs Gemini, 1919—1925, geboren te Sweikhuizen 12/6 1863, zoon van Jan en Maria Johanna Kerkhoffs, gehuwd te Munstergeleen 25/11 1903 met Maria Gertrudis Lemmens, overleed 19/11 1925.

Jan Martin Dieteren, 1919—1927, geboren te Schinnen 13/7 1873, zoon van Jan Arnold en Anna Maria Paffen, gehuwd te Brunssum 11/4 1904 met Anna Maria Boss.

Jan Jacob Weusten, 1919—1927, geboren te Nagelbeek 25/7 1876, zoon van Jan Jacob en Gertrudis Driessen, gehuwd te Schinnen 6/4 1907 met Anna Maria Quadakkers.

Hendrik Hubert Ruyters, 1923—1924, geboren te Puth 12/9 1878, zoon van Jan Mathijs en Johanna Dieteren, gehuwd te Schinnen 5/11 1904 met Maria Catharina Ritzen.

Karel Joseph Damoiseaux, 1923—...., geboren te Nagelbeek 14/10 1882, zoon van Nicolaas Antoon en Maria Elisabeth Slangen. Gehuwd 8/7 1916 met Mar. Gertr. Jos^a^ Starmans.

Hendrik Stegers, 1923—1927, geboren te Heerlen 27/8 1882, zoon van Alois Jozef en Katharina Crumbach, gehuwd te Schinnen 27/10 1906 met Maria Antoinetta Hubertina Meijers.

Frans Eduard Franck, 1927—...., geboren te Spaubeek 20/2 1890, zoon van Emanuël en Mar. Blocken.

Math. Willem Hautvast, 1927—...., geboren te Schinnen 21/2 1900, zoon van Jan Mathys en Maria Beckers.

Hubert Stevens, 1927—...., geboren te Dortmund 4/6 1871, zoon van Nicolaas en Carolina Dormans. Wethouder 1927—.....

Jan Hendrik Hubert Pijls, 1927—..... Burgemeester.

Digitized by Google

§ 10. De Griffier of Secretaris van het Schepengerecht.

Deze beambte werd benoemd door den dorpsheer en van wege hem beëedigd. Hij behoefde geen rechtsgeleerde te zijn, maar moest op de hoogte zijn van 's lands costumen en ordonnantiën. In den regel was dezelve tevens griffier bij het leen- en laathof. Zijne taak was het registreeren van het verhandelde in de vergaderingen, het bijhouden van de rollen en gichtboeken, van de laat- en leenboeken en al het schrijfwerk te verrichten, hetgeen daarmede verband hield. Alle stukken van de Schepenbank, van het leen- of laathof uitgaande moesten door hem mede onderteekend worden. Zijn salaris bestond in een deel der rechten, welke bij elke procedure bij de schepenbank en bij elke verhandeling bij het leen- of laathof moesten worden betaald.

Publieke verkoopingen werden rechtens gehouden door den Griffier. In het jaar 1784 beklaagde zich de Griffier Dullens dat niet-bevoegden zelfs buitenlandsche van het Guliksch hier verkoopingen hielden en zich zelfs verstoutten de publicatiën aan de kerk te doen.

De namen van de Griffiers of Secretarissen met de data's waarin wij dezelve vonden, zijn de volgende:

1571. Meeux (of Meex) Lambertus. Clericus Leodiensis vero Ruremondensis diocesium notarius publicus necnon justitiae secularis Domini de Schinnen Secretarius juratus. Komt als zoodanig voor in eene akte van schenking ten behoeve van het St. Catharina-altaar te Schimmert. Archief Geysteren. Aan het perkament hing zijn zegel.

1584—1614. Meeux Melchior.

1651—1686. Joannes Van der Stock. Deze was tevens Drossaard te Geleen, alwaar hij woonde nabij de kerk in het bekende Maes-huis. Hij was gehuwd met Margaretha Wilque.

1684—1714. Frederic Hagens. Zie lijst Schepenen no. 35.

1714—1739. Reinier Hagens, zoon van vorige. Geboren te Sweikhuizen 19/6 1687. Hij was tevens stadhouder van Geleen, schout van de heerlijkheid Nuth en Secretaris van het Graafschap Amstenrade. Hij was gehuwd met Maria Anna Fabritius 15/2 1727. Zijne kinderen zijn vermeld voren onder „Sweikhuizen". Hij overleed te Schinnen 1/8 1739.

1739—1747. Jasper Lambremont, J. U. L. Was tevens schepen

Digitized by Google

van Schinnen en advocaat en woonde te Elsloo. (Zie bijvoegsel no. 13).

1748—1776. Joês Hubertus Dullens, geb. te Geleen 31/12 1722, zoon van Mathijs en Anna Elisabeth Bloms. Was tevens schout van de heerlijkheden Nuth, Schaesberg en Obbicht. (Zie bijvoegsel no. 14).

1776—1794. Arnold Ernest Dullens, zoon van vorige, geboren te Schinnen 23/2 1757, tevens stadhouder van het leen- en laathof van Schinnen en schout van de heerlijkheid Obbicht en Papenhoven. Hij overleed als griffier van het kantongerecht van Oirsbeek te Schinnen den 27/2 1821. Zie bijzonderheden als voren. Zie bijvoegsel no. 15.

§ 11. **Gemeente-Secretarissen volgens de nieuwe wetgeving.**

Vóór 1825 Jan Antoon Philip Ritzen. Ingevolge art. 102 van het Reglement op het plattelandsbestuur werd zijn benoeming als secretaris bevestigd bij Z. M. Besluit van 30 Juni 1825. Geboren te Vaesrade 18/12 1795, zoon van Joês Mathijs en Mar. Cath. Creuwen die te Nuth huwde 13/1 1789. Jan Ant. Philip huwde te Amstenrade in 1839 met Mar. Hubertina Meertens. Hij werd vrederechter te Oirsbeek in de jaren 1830. Bij de opheffing van het kantongerecht te Oirsbeek 1844 werd hij als kantonrechter benoemd te Meerssen tot 1878 als wanneer ook dit kantongerecht werd opgeheven en Ritzen op wachtgeld gesteld werd. Hij overleed te Meerssen 20/8 1887.

1837—1885. Jan Dominicus Klinkenbergh, benoemd bij K. Besluit 10/3 1837. Geboren te Puth-Schinnen 5/1 1807, zoon van Piet Theodoor en Sibilla Schutgens. Hij overleed te Doenrade in 1885.

1886—1919. Jan Hendrik Hubert Pijls, benoemd 3/7 1886, geboren te Schinnen 21/4 1861, zoon van Charles Joseph en Maria Hub. Petronella Dremmen. Deze werd 1903 benoemd tot Burgemeester dezer gemeente.

1919— . Gerardus Theodorus Krijnen, geboren te Appeltern 20/11 1883, zoon van Wilhelmus Marianus en Antonia Johanna Coolen, gehuwd met Maria Josepha Francisca Bex, werd tot Secretaris benoemd 25/7 1919.

§ 12. **Procureurs bij het Schepengerecht.**

Voor den eischer gold in civiele rechtszaken de verplichte rechtsbijstand en moest hij bij de dagvaarding opgeven wie zijn procureur

Digitized by Google

was. De gedaagde moest van zijn kant eveneens een procureur stellen. Deze rechtsbeambte moest als vertegenwoordiger van de geschilvoerende partij alle noodige rechtshandelingen verrichten en conclusie nemen. De procureur was tevens advocaat, die als zoodanig geen meester in de rechten behoefde te zijn om de zaak van zijn client te kunnen bepleiten.

Het aantal procureurs bij iedere schepenbank was onbepaald.

De in oude archiefstukken voorkomende procureurs zijn de volgende in de jaren waarin zij het eerst voorkomen:

1665. Hoen en Huberti.

1721. Keulers en Loers.

1735. Horneck.

1744. Joês Weustenraedt en Joês van de Weyer. Deze laatste komt nog als zoodanig voor in 1757 en werd in 1747 aangesteld als procureur d'office voor den schout Hoen.

1750. Paul Mart. Looijmans, notaris te Schinnen.

1751. Jos. L'Allemand, notaris te Valkenburg en Rasquin.

1752—1761. P. Banens te Maastricht.

1754. J. N. Brant te Aken en Jardoing te Clermont.

1757. Reiners en Eymaal, deze laatste tot 1772.

1772—1793. P. Hoen, tevens deurwaarder.

1774. J. H. Vaessen.

1785. J. P. A. Limpens J. U. L.

1785—1793. J. M. Luijten, Notaris te Geleen.

1793. Cleuters.

§ 13. **Rechtskundige adviseurs.**

Volgens een Keizerlijk decreet mochten de Schepenen bij crimineele aangelegenheden de torture of doodstraf niet toepassen zonder het advies van twee onpartijdige rechtsgeleerden.

Als zoodanig komen voor in de jaren en daaromtrent:

1746. J. V. Brandts en Rasquin, advocaat te Heerlen.

1751. G. Ernst en F. W. Emonts te Aubel.

1752. B. Banens te Maastricht en P. Hoyer te Leuven.

1754. H. J. J. Detiege en B. Delvaux te Herve.

1773. Cornelis de Hofstadt.

1784. G. Somy.

Digitized by Google

§ 14. Burgemeesters of dorpmeesters, Collecteurs of schatheffers.

De burgemeesters, ook dorpmeesters genaamd, waren aan Schout en Schepenen ondergeschikte ambtenaren. Ook werden dezelfde functionarissen genoemd Collecteurs of Schatheffers. Hun dienst was uitsluitend van fiscalen aard en verschilde dus de functie van den vroegeren burgemeester niet weinig met die van den hedendaagsche.

Jaarlijks moest rente worden betaald voor geleende kapitalen, waartoe een vaste omslag werd geheven op het grondbezit per bundertal eigen of gepachten grond. Naar gelang nieuwe belastingen, beden of taxen er bij kwamen, werd die aanslag hooger en zoo moesten de burgemeesters jaarlijks de repartitie doen, die bij eene schatcedule door den schout executoir werd verklaard. Het innen dier belastingen was het werk der burgemeesters, die daarvoor als belooning kregen 5 % van de opbrengst, ook al eens een vast salaris.

De burgemeesters moesten tevens alle betalingen doen volgens door den schout gegeven bevelschriften.

Aanvankelijk waren te Schinnen drie en sedert het jaar 1748 twee burgemeesters, eerst voor de drie districten Schinnen, Thul, Wolfhagen en Hommert; Nagelbeek, Breinder, Heisterbrug en Hegge; Puth en Sweikhuizen en later voor de twee districten, waarin de gemeente verdeeld was, namelijk Puth en Sweikhuizen voor het eene en het overige gedeelte der gemeente voor het ander district.

Elk district had zijn burgemeester, die door den dorpsheer benoemd en van wege hem beëedigd werd. Het was in het jaar 1714 dat de eerste teekenen van een democratischen geest zich bij het volk vertoonden. De ingezetenen vorderden namelijk van den Heer der heerlijkheid het stemrecht of medezeggingsschap bij de benoeming van dergelijke rekenplichtige ambtenaren. Van af dien tijd zien wij dan ook, dat de burgemeesters werden gekozen door de „naburen" van het district, ook al dat het baantje „bij het uitgaan der brandende kertze" aan den minst vragende verkocht werd. De burgemeesters moesten zakelijken borg stellen voor hun beheer.

Met den titel van *Burgemeester* konden uit oude archieven de volgende namen worden opgeteekend. Het jaarjaartal voor den naam is dat waarop de naam het eerst gevonden werd.

1667. Jan van Breijderade en Geurt Geurten.

1668. Frans Horstmans en Peter Limpens.

Digitized by Google

1671. Herman Dieteren.
1684. Joês Pijls en Thys Dormans.
1688. Peter Rameckers en Lambert Smeets.
1690. Melser Pijls en Houb. Severens.
1691. Math. Goossens en Lambert Smeets.
1700. Willem Dormans en Dirck Erkens.
1709. Ambrosius Cremers, Jan Vroemen en Lambert Smeets.
1714. Ambrosius Cremers en Severen Corten.
1733. Areth Hoen en Jan Limpens.
1743. Joês Pijls en Joês Diederen. [1])
1746. Jan Cremers en Frans Rameckers.
1747. Vroemen en Peusens.
1748. Hendrik Rameckers, Jacob Vroemen en Christ. Peusens. [2])
1748. Hendrick Rameckers en Jan Lenards.
1766. Joês Leon. Petri en Joês Diederen.

Met den titel van *Collecteur* de volgende:

1664. Joês Geelen.
1670. Peter Limpens.
1698. Claes Limpens.
1709. Peter Voncken.
1728. Francis Kerckhoffs.
1740. Peter Rameckers.
1752. Thomas Maes.
1766. Jacob Yvens (zie bijvoegsel no. 16).
1767. Herman Coumans.
1783. Joannes Ger. Willems.
1786. Joês Theod. Lijnen van de Bergh. [3])

---

[1]) Den 29 Mei 1743 de geheele gemeente bij kerckroep ter ordinaire Justitiehuize geconvoceerd zijnde hebben voorgesteld den heer Schout voor Burgemeester van Puth Joês Pijls en Thomas Maes en is met pluraliteit van stemmen tot Burgemeester gekozen Joês Pijls en Joês Diederen van Schinnen.

[2]) In 1748 bedankten zich deze 3 Burgemeesters. In de genachtinghe van 14 Mei van dat jaar werd besloten in het vervolg slechts twee burgemeesters in de plaats van drie aan te stellen op eene jaarwedde van 7 pattacon en 5 schillingen. Dienovereenkomstig werd door de naburen op 29 Mei d.a.v. herbenoemd Hendrick Rameckers en Joês Lenards.

[3]) Joês Theod. Lijnen van den Bergh, geboren te Bauchum-Geilenkirchen 5/8 1723, zoon van Joannes en Adelheid Hall, huwde te Sittard 6/2 1746 met Cath. Smeets uit Hommert. Deze was Agent municipal in het 6e, 7e en 8e jaar der Fransche Republiek. Het echtpaar vestigde zich te Thull-Schinnen, thans huis Meens (brouwerij). De talrijke afstammelingen uit deze familie hebben recht op

Digitized by Google

1793. P. M. Knooren.

1798. P. J. Cremers.

1801. Jacobus Chr. Hennen uit Sweikhuizen, die als laagste inschrijver ad 4,85 percent onder borgstelling voor het jaar 1802 tot ontvanger benoemd werd.

1803. Louis Frederic Smeijsters uit Spaubeek, zoon van Peter Guil. uit Spaubeek en Anna El. Kerckhofs, gehuwd Mar. Ludovica Maes, dochter van Arnold en Anna Jans. Volgens akte der borgstelling had Smeijsters een huis te Beek.

§ 15. **Gemeente-Ontvangers volgens de nieuwe wetgeving.**

1804—1825. Christiaan Cremers uit Hoensbroek, gehuwd met Mar. El. Klinkenberg. Christiaan Cremers was in 1804 percepteur de canton voor de gemeenten Oirsbeek, Amstenrade en Schinnen. Bij den overgang naar Nederland was hij ontvanger der gemeente Schinnen.

1834. Gerard Willem Lejaques, afkomstig uit Sittard, wegens wanbeheer ontslagen in 1842, overleed te Sittard in 1843.

1842. Frans Jos. Ritzen, benoemd door den Commissaris der Koningin op 13 Sept. 1842, overleed te Schinnen 30 Maart 1857. Hij was zoon van Jan Leonard, afkomstig van Wynandsrade uit het Panhuis, en van Maria Cornelia Cremers uit Hoensbroek en was gehuwd met Maria Agatha Keulen. [1])

1857. Jan Herman Coumans, benoemd door den Gemeenteraad, geb. te Schinnen 26/6 1825, zoon van Arnold en Mar. Cath. Klinkenbergh, gehuwd met Maria Hubertina Ritzen, overleed te Schinnen 26/8 1894.

1876. Renier Pijls, benoemd door den Gemeenteraad, geb. te Oirsbeek 25/4 1832, zoon van Jan Nicolaas en Anna Maria Peusens, gehuwd met Anna Cath. Henrica Kallen, overleed te Schinnen 2/3 1889.

---

de rijke studiebeurs gesticht door den hoogleeraar aan de Universiteit van Würzburg, Kanunnik en Doctor in de beide rechten, Johan van Driesch bij zijn testament van 29 Aug. 1616. Deze Johan van Driesch zou zijn geboren te Waldfeucht en stammen uit Echt.

[1]) Het echtpaar Ritzen-Cremers bouwde aan het Kerkplein te Schinnen het huis thans behoorende aan de kerk.

De afstammelingen van bovengenoemden hebben recht op de studiebeurs gesticht door Burgemeester Slanghen van Hoensbroek, wiens moeder Maria Ida Cremers een zuster was van Maria Cornelia voornoemd.

Digitized by Google

1889. Theod. Pijls, geb. te Oirsbeek, broeder van vorige.

1889. Jan Arnold Pijls, geb. te Oirsbeek, broeder van vorige, gehuwd met Maria Theresia Pijls, overleed te Spaubeek.

1899. Pieter Caspar Diederen, geb. te Schinnen 13/2 1853, zoon van Nicolaas en Maria Sophia Dieteren, gehuwd met Maria Johanna Knooren, overleed te Schinnen 17/8 1908.

1908. Jan Hendrik Petri, geb. te Schinnen 3/12 1868, zoon van Jan Gerard en Clara Maes, gehuwd Maria Jos. Alofs.

§ 16. **Gerichts- en Veldboden.**

Bij de Schepenbank behoorde een *gerichtsbode,* die door den Gebiedenden Heer werd benoemd. Zijne functie was bodedienst, het opsporen, arresteeren en het voorgeleiden van misdadigers, waartoe hij den bijstand van de „Schutten" kon rekwireeren, het doen van dagvaardingen, afkondingen ad valvas (Ecclesiae) enz. Tevens was hij belast met het toezicht op de gevangenen, met de handhaving der orde in de schepenvergaderingen, met het luiden der brandklok enz. Zijn loon bestond uit een deel der opgelegde boeten en geheven rechten op de vonnissen. Uit de verschillende rollen kon de volgende lijst van gerichtsboden worden opgemaakt:

1721—1729. Peter Voncken.
1729—1733. Walraaf Craheij.
1733—ca. 1745. Peter Rameckers.
1745—1749. Jos. Notten.
1749—1777. Thewis Claessen.
1777—1794. Jan Claessen.

De Veldboden.

Daar in tegenstelling met den tegenwoordigen toestand, in den ouden tijd de misdeelden aan grondbezit, vooral de landarbeiders toch eenig rundvee en het noodige kleinvee hadden voor hun levensonderhoud, spreekt het vanzelf, dat tot verkrijging van het noodige veevoeder de regels van „het mijn en dijn" niet steeds in acht genomen werden.

Tot beveiliging van den veldoogst werden dan ook in de gemeente Schinnen een drietal veldboden of veldschutten aangesteld. De gemeente was te dien einde verdeeld in drie districten en wel Schin-

Digitized by Google

nen, Thull; Wolfhagen met Hommert, Nagelbeek, Heisterbrug; Breinder met Hegge en Puth met Sweikhuizen. Elk district had zijn veldbode, die door den Dorpsheer werd benoemd, welke benoeming ook al eens geschiedde op aanbeveling van de belanghebbende buren. De belooning der veldboden was een klein deel der veldgewassen. Als veldboden konden wij opteekenen:

16... Zacharias aangen Heisterbrug.
1690. Gillis Botteliers en Jan Habets. [1])
1721. Peter Voncken tevens gerichtsbode.
1725. Lodewijk Beckers.
1729. Peter Rameckers tevens gerichtsbode.
1733. Lambert Beckers.
1733. Hendrik Witmaekers.
1733. Lambert Dieteren.
1734. Peter Hamers.
1743. Thewis Claessen tevens gerichtsbode.
1743. Willem Claessen.
1745. Jos. Notten, ook nog in 1781.
1747. Hendrik Diederen.
1756. Nelis Cremers, ook nog in 1783.
1757. Walr. Knooren.
1760. Franciscus Bramers.
1760. ..... Houben.
1775. Peter Hoen.
1775. Jos. Claessen.
1779. Hendrik Diederen.
1781. Peter Goossens.
1783. Willem Goffin.
1783. Leonard Winkens.
1789. Geurt Voncken.

§ 17. Notarissen, landmeters enz. in het oude Schinnen.

Paulus Martinus Looymans werd in het jaar 1730 door den Souvereinen Raad als notaris geadmitteerd. Zijne herkomst is onbekend.

[1]) Den 6 Mei 1692 reclameerden de inwoners wegens de veelvuldige dieverijen tengevolge van de nalatigheid van den veldschut Joês Habets, die naar willekeur de ontvangen orders uitvoerde en ongerecht was bij het panden van vee, en vroegen aan den heer hem te ontslaan en in diens plaats te benoemen Peter Voncken.

Digitized by Google

Hij was gehuwd met Maria Corten. Hij woonde eerst te Vaesrade ten huize van Juffrouw Klöcker, vestigde zich daarna te Antwerpen, keerde in 1745 met zijne vrouw terug naar Schinnen en ging wonen in het huis van Chrst. Peusens te Wolfhagen. Wegens zijn beheer als Notaris en wangedrag op zedelijk en maatschappelijk gebied, werd voor de Schepenbank te Schinnen tegen hem een proces gevoerd, hetgeen duurde van af Oct. 1751 tot April 1755. Naar aanleiding eener klacht van den Schout, bijgestaan door den Procureur-Generaal van de Landen van Limburg en Overmaas, wegens vervalsching van geschriften, wegens het behooren tot een bende gauwdiven en wegens adulterie werd hij op 13 Juni 1754 gevangen genomen en op ter Borg, zwaar geboeid, achter slot gebracht, terwijl beslag werd gelegd op zijne meubelen. Bij vonnis van het Schepengerecht dd. 26-2 1755 werd hij voor 10 jaren gesuspendeerd in zijne functie van Notaris en in alle publieke functiën (hij was tevens procureur voor de banken van Schinnen, Oirsbeek, Brunssum, Nuth, Geleen en Hoensbroek). Uit de stukken bleek verder dat Looymans op 12 Maart 1761 gevangen zat op het kasteel St. Jansgeleen. Hij overleed plotseling den 26 Juni 1780 in het huis van zijn oom Arnold Nijsten te Schuyteneinde-Schinnen. Zijne vrouw Marie Corten overleed daar eveneens plotseling op 1 Mei daarna. Het echtpaar liet geen kinderen na.

Joannes Wilh. Peusens werd als Notaris geadmitteerd in 1767. Hij was geboren te Schinnen 27-12 1746, zoon van Christiaan en Maria Rameckers. Zijn vader was schepen te Berg bij Valkenburg. Hij solliciteerde voor de betrekkingen van Maire te Schinnen, Rimburg, Merkelbeek enz., zich beroepende op de kennis van vreemde talen. In het jaar 1800 was hij Secretaris van Schinveld en Jabeek. In eerstgenoemde gemeente was, bij gelegenheid van een grooten brand, zijn archief verbrand en kon de gemeente Schinveld zijn salaris niet betalen, weshalve hij betaling vroeg aan den Prefect van het Fransche Departement te Maastricht. In zijn verzoekschrift noemde hij zich oud-notaris van Schinnen. Hij was een zwager van Adolph Kerckhoffs, chirurg, die 5-2 1771 huwde met Peusens' eenige zuster Maria Cath. en zich te Meerssen vestigde. In het jaar 1802 woonde oud-Notaris Peusens te Hommert, gemeente Nuth. Hij was vermoedelijk ongehuwd. Aangaande zijn overlijden kon geen aanteekening worden gevonden.

Henricus Rameckers, geboren te Schinnen, zoon van Peter en Joanna Peusens, was Notaris te Schinnen in 1784.

Digitized by Google

Jan Renier Lemmens, geb. te Geleen 31/7 1788, zoon van Pet. Mathijs en Maria Theresia Corten, werd in 1815 benoemd tot Notaris te Schinnen. Hij ontving echter verlof zijn standplaats naar Lutterade te mogen overbrengen. In 1819 werd hij benoemd tot Burgemeester van Geleen. Van 1843—1857 was hij Schoolopziener. Als Burgemeester werd hij benoemd tot Ridder van den Nederl. Leeuw. Hij overleed te Geleen 11 Mei 1870 in den ouderdom van 82 jaren.

Jan Baptist August Kerckhoffs, geboren te Hoensbroek in 1786, zoon van Jan Francis en Maria Gertr. Lintjens uit Geilenkirchen, was gehuwd met Ther. Anna Sabina Philippina Corten uit Oensel, dochter van Peter Lud. en Maria Regina Josephina Smets uit Maaseijk, studeerde in de rechtsgeleerdheid aan de Academie te Parijs, alwaar hij 13 Juli 1813 promoveerde. In 1819 was hij Notaris te Nuth en werd als opvolger van J. R. Lemmens vóór 1821 benoemd als Notaris te Schinnen, alwaar hij zich vestigde in het door hem gekochte huis afkomstig van de Dames Hoen in den Velterweg. Notaris Kerckhoffs overleed te Schinnen den 23 Oct. 1841, zijne echtgenoote 11 Mei 1877. Uit hun huwelijk waren geboren 9 kinderen, die alle te Schinnen zonder nakomelingen overleden. Jos. Louis Hub. overleed als laatste op 4 Maart 1915 en legateerde het geheele op hem overgeërfde vermogen aan de Paters Benedictijnen te Merkelbeek.

Na het overlijden van Notaris Kerckhoffs bleef de standplaats Schinnen onbezet.

De *landmeters* waren in den ouden tijd de schrik der notariskantoren. Daar zij met hunne meetboeken met de identiteit der perceelen op de hoogte waren, was het voor hen niet moeilijk de koopakten op te maken. Vooral was het maken van deelingen hun werk. Alvorens in functie te treden moesten zij den eed afleggen.

Als de voornaamste landmeters kunnen wij noemen:

Jacobus Vroemen uit Puth, geboren 15/3 1733, zoon van Jacob en Maria Pijls, welke 4/7 1765 huwde met Sibilla Schutgens en overleed 29/12 1786. Komt voor als landmeter in de jaren 1750—1760.

Arnold Schutgens uit Puth, geb. 14/9 1732, zoon van Arnold en Ida Deumens, was schepen. Werd beëedigd als landmeter 6/7 1751. Overleed te Puth 21/4 1759.

Petrus Diederen van Puth, geb. 25/5 1687, zoon van Joannes en Joanna Limpens, gehuwd 23/6 1729 met Ida Schutgens.

Henricus Diederen van Puth, zoon van vorige, geb. te Puth 8/6 1732, gehuwd 4/4 1758 met Maria Gertr. Janssen.

Digitized by Google

Jan Theodoor Diederen uit Puth, zoon van vorige, geb. 14/2 1765, gehuwd 26/11 1788 met Mar. Gertr. Petri, dochter van Leonard en Mecht. Pijls. Overleed te Puth 21/5 1846.

Nicolaas Diederen, zoon van vorige, geb. te Puth 11/2 1800, gehuwd 23/10 1848 met Maria Sophia Dieteren. Overleed te Puth (op de Pley) 28/11 1873.

Pieter Caspar Diederen, zoon van vorige, geb. 13/2 1853, gehuwd 14/10 1876 met Emerentine Knooren, wiens zoon

Frans Diederen het vak thans uitoefent.

Joannes Petrus Diederen, een andere zoon van Henricus en Maria Gertr. Janssen, vermoedelijk geb. te Amstenrade ca. 1757, gehuwd 10/9 1785 met Anna El. Delehaye, overleed te Schinnen 28/11 1844. Hij was landmeter van het kadaster 1e klas en stelde als zoodanig eenen borg van f 3000.—.

Peter Willem Fransc. Diederen, geb. 18/10 1791, zoon van vorige uit Puth, gehuwd met Maria Sophia Coumans. Deze was landmeter van het kadaster 2e klas. De eerste kadastrale kaarten, nog op het Gemeentehuis van Schinnen aanwezig, zijn door hem geteekend. Hij overleed te Puth 24/10 1869.

Jan Pieter Diederen, geb. te Puth 20/4 1819, zoon van vorige, gehuwd met Johanna Maria Hoen, overleed te Wintraak-Schinnen 25/3 1891.

Pieter Frans Diederen, geb. 20/2 1846, zoon van vorige, tevens landmeter en overleed als Burgemeester van Oirsbeek.

Jan Arnold Diederen, geb. 13/12 1858, broeder van vorige, welke huwde met Elise Jennissen, overleed te Wintraak 13/6 1923.

Jan Jacob Cremers, geb. te Heisterbrug 12/12 1772, zoon van Martinus en Joanna Bemelmans, welke huwde 23/7 1799 met Elisabeth Hoen uit Nagelbeek, wiens zoon

Jan Martinus Cremers te Wintraak-Schinnen, geb. aldaar, gehuwd met Elisabeth Knooren, overleed ca. 1870.

Gabriel Klinckenbergh, geboren te Puth 12/11 1741, zoon van Petrus en Gysela Knooren, welke 30/5 1770 te Schinnen huwde met Mar. Cath. Scherpenseel uit Schinveld. Hij werd geadmitteerd als landmeter bij den Souvereinen Raad van Brabant en was gezworen landmeter der Heerlijkheid Schinnen. In 1786 was hij Griffier bij de Schepenbank te Hoensbroek, alwaar hij zich vestigde. Hij was tevens secretaris bij het leen- en laathof van Doenrade en in den Franschen tijd Assessor bij het Kantongerecht van Oirsbeek. Ga-

Digitized by Google

briel Klinckenbergh overleed te Hoensbroek; een familieband tusschen dezen en den gewezen Secretaris Jan Dominicus Klinckenbergh hebben wij niet gevonden.

Landmeters uit de buurt, welke in de gemeente Schinnen vele werkzaamheden verrichtten:

Joannes Bollen uit Geleen, welke in Juni 1675 huwde met Enke Banens. Hij werd 14/10 1668 beëedigd door den Drossaard van der Stock, en noemde zich gezworen landmeter van het Graafschap Geleen, waarvan hij de meting verrichtte in het jaar 1676. Het zeer interessante meetboek met merkwaardige aanteekeningen over Geleen bevindt zich bij de landmeters-familie Diederen te Wintraak. Hij noemde zich tevens gezworen landmeter van de Heerlijkheid Schinnen. Joês Bollen overleed te Beekhoven-Geleen 10/2 1711.

Jan Bollen, zoon van vorige, geb. te Geleen den 5/11 1674, verrichtte eveneens vele werkzaamheden te Schinnen; deze overleed in zijn geboorteplaats den 14/2 1751, noemde zich in 1735 landmeter der heerlijkheid Schinnen.

Paschasius Limpens uit Oirsbeek, zoon van Claes, Schepen en Chirurg te Schinnen en Maria Pijls, werd geboren te Oirsbeek 1/9 1695, huwde te Schinnen 1/5 1721 met Catharine Boesten uit Wiegelder-Bingelrade en overleed te Oirsbeek 18/1 1771 (grafkruis op het kerkhof aldaar). Deze was tevens Schepen van Schinnen. Blijkens zijne nog aanwezige boeken was Paes Limpens een man, die in de streek in hoog aanzien stond en te Schinnen en in de Onderbanken de voornaamste werkzaamheden verrichtte. Volgens het boek der leenen van Habets werd hij den 12/7 1756 met den Schatshof in de Gracht groot 56 bunders beleend.

Joês Mathias Banens uit Spaubeek, gehuwd met Maria Anna Reumkens, in de jaren 1775 tot na 1800, woonde op het kasteel ten Dijken. Heeft ook gewoond in het bekend Ackermans-huis te Hobbelrade en behoorde ook tot eene voorname familie uit de streek van Beek. Als landmeter deed hij veel werk te Nagelbeek en Hegge.

Digitized by Google

Bijdragen tot de geschiedenis van het gasthuis van Valkenburg.

Van het gasthuis van Valkenburg evenals van de oude kerkelijke geschiedenis dier plaats is weinig bekend. De eenigen die mededeelingen omtrent dat gasthuis hebben gedaan zijn Dr. W. Goossens en Ed. Slanghen. Eerstgenoemde geeft onder den titel *Bijdragen tot de geschiedenis der parochie Valkenburg,* in *„De Maasgouw" Orgaan voor Limburgsche Geschiedenis, Taal- en Letterkunde,* 38e Jaargang 1918 bl. 36 uittreksels, van eenig belang voor de plaatselijke geschiedenis, uit eene lijst der „Renten, pacht ende chyns der custeryen der stadt Valckenborg competerende", welke lijst zich bevindt in een smal registertje waarop van buiten is geschreven: „Exhibeert den 24 Januari 1671 in handen van den borghemeester van Valckenborch als gasthuysmeester. Bidt den suppliant iterative .... oetmoedelyck UE. om betaelinghe. d'Welck doende etc.". „Zonder twijfel", zegt hij, „is het afkomstig van den koster van Valkenburg, die de uitbetaling trachtte te verkrijgen der inkomsten die door de Generale Staten in beslag waren genomen".

Slanghen in zijn werkje: *Bijdragen tot de geschiedenis van het tegenwoordige Hertogdom Limburg. — Een blik op Valkenburg.* geeft iets meer. Na verhaald te hebben den bouw van nieuwe torens en het uitbreiden van het bolwerk gaat hij op bl. 38 aldus voort: „De buitengewone onkosten waartoe de aanval der Luikenaren, de bouw der torens en het uitbreiden van het bolwerk aanleiding hadden gegeven, waren te beduidend, dan dat zij langs gewone weg konden bestreden worden. De stad moest dus hare toevlucht nemen tot geldleeningen, moest hare schoonste inkomsten, heur rentkapoenen verpanden of vervreemden. In overleg met den heer Arnt Stasz en Goert Voss, Gasthuismeesters, trof zij, in 1465, met zekeren Jan Syen, wonende te Beek, een akkoord, volgens hetwelk zij, tegen de som van vier en twintig Vlaamsche Groot, tot haar last nam eene erfrente van zes alde Groot, die Syen den Gasthuize jaarlijks

Digitized by Google

schuldig was. Tot goedmaking dezer som, droeg de stad aan het Gasthuis over vier erfkapoenen, staande op Eelsen Jacops hoefke (op eenen tuin van Elisabeth, dochter Jacobs Van Meer), gelegen over de brug, en twee kapoenen op Boumkens hoefke ruerens daarneven, beiden op de Geul. — Twee jaren later kwam het Gasthuis de stad wederom te hulp met zes mud, twee malder en vijf vat rogge, die Heinke Montbier, den Gasthuize moest leveren. Deze rogge werd te gelde gemaakt, elf malder en vijf vat, voor vier Boeschen het vat, één malder voor twaalf oude stuiver en het restant voor twee nieuwe stuiver per vat .... — Nog kreeg de stad in beleening dertien Groot Vlaamsch veertien Boeschen, door Kuenen den Gasthuize verschuldigd; twaalf Groot Vlaamsch verschuldigd door Wolter in die Gruengracht; drie en twintig Groot Vlaamsch verschuldigd door Knoyen; negentien Groot Vlaamsch verschuldigd door Gillis Kicken; negen Groot Vlaamsch verschuldigd door Knubben; achttien Groot Vlaamsch acht Boeschen door Pauwels Kanen, en vier Rijnsgulden in baar geld". In de noot op deze aanhaling bl. 39 zegt Slanghen: „Het blijkt uit deze geldschietingen dat het Gasthuis van Valkenburg tamelijk beslagen was. — Toen Filips de Stoute, Graaf van Vlaanderen, 1396, 't land van Valkenburg in pand had, huurde hij van 't gasthuis eene plaats om er zijn munthuis op te vestigen (Rijksarchief Brussel). In 1615 werden de gasthuisrenten ten deele besteed aan het opbouwen der Pastorij. — In 1634 was de Justitie ter Pastorij vergaderd om te resolveeren over de pretentie van den Gasthuispacht, rakende den schoolmeester Anthoon Medman. — De Gasthuis-instelling van Valkenburg evenals die van Gulpen, Heerlen, Rimburg, Brunssum, Sittard, Neer schijnt vervallen te zijn tijdens de inbeslagneming der Geestelijke goederen, door de Staten der Vereenigde Provinciën. Het Gasthuis van Musschenput (Bemelen) en dat van Schoonborn (Wilre) bestonden reeds vóór 1350."

Het handschrift dat wij hier uitgeven verspreidt meer licht over die instelling. Het is een afschrift van een fragment van een rentregister van ontvangst en uitgaaf van dat gasthuis, dagteekenend, naar wij vermoeden, uit het laatste kwart der 15e eeuw met latere bijvoegingen. Het handschrift zelf, dat veel geleden heeft, is, afgaande op de hand, van de 16e eeuw. Het heeft geen opschrift en blijkbaar is het begin verloren. Het is ingenaaid in een handschrift, zijnde een jaargetijdenboek van de kerk van Valkenburg, dat zeer

Digitized by Google

gehavend is, loshangt en waarvan enkele folio's met eene speld aan elkaar zijn vastgehecht. Dit wordt bewaard in de *Archives du Royaume de Belgique* te Brussel bij de fonds *Etablissements religieux* onder nummer 7100 (oude nummering), getiteld: *liasse intitulé:* Reditus ecclesiae Falcoburgensis. *Elle contient deux vieux manuels de recette et un obituaire du 15e siecle.*

Behalve het belang dat het handschrift heeft voor het gasthuis, is het van waarde voor de toponomie van Valkenburg en omstreken, en voor de families destijds aldaar wonende.

De copiist heeft er aan toegevoegd verpachtingen van meerdere perceelen bouwland behoorende tot het gasthuis en er tusschen ingelascht eene lijst der inkomsten van den investitus van Valkenburg. Aansluitend geeft het handschrift onder 19 nummers eene lijst der landerijen behoorende tot de kapel der H. Maagd Maria in de kerk aldaar met hare jaarlijksche opbrengsten.

Dr. P. DOPPLER.

Digitized by Google

Digitized by Google

Item Thys Rentmeisters plaich te gelden XII vait roggen, IIII vaet van eynen stuck lantz *in die heeckerbeicke* lanx den weech by Aert Potkens[1]) lant, ende IIII vait van eynen stuck lants by den bongaert tegen Heyn Scherpers oever. Ende noch IIII vait van anderen erve, dat he hadde. Diesen vurschreven pacht hebben des vurschreven Thys kinder gesat op Dries Rentmeesters weyde teegen Heyn Scherpers huyss oever ende Kathryne Bex, Thys Rentmeisters huysfrouwe, gilden van hoeren gedeylte ellef vait roggen min dat vyffte deill van eynen vait roggen. Ende Gerart van Keerenberch van synen gedeilte eyn vait ende eyn vyffte deill van eynen vait rogge maeckt tsamen

XII vait roggen.

Hennen en Geerken Proesten kinder van Heeck.

Item der Proist van Heick heeft in erve van den gasthuys ——— VII½ buynre lants ende ——— eynen kleynen morgen; des is gelegen ½ buynre in *dye pissbeeck* neeven joncker Reyners lant. Noch ½ buynre geleigen te Heeck by de straete tusschen lant der Joffrouwen van Sint Geirlach[2]) ende des elters lant Onser Frouwen te *Holsberch.*[3]) Noch ½ buynre in *de pisbeick.* Noch 1 derdeel morgen genant *aen den graeve* by die vyff buynre tusschen der Joffrouwen lant; Noch eyn buynre *op ten goltberch* tusschen lant Knoyen ende Heyne Scepers. Noch II½ buynre by Sceepers lant. Noch een derdeel morgens by Waillhem op *de Karrestraete.* Noch eyn buynre onder den *pannenbrueck.* Noch eynen cleynen morgen by 't vorscreven buynre ende by Heynen Scepers lant. Van allen diesen vurschreven lande heefft Proist totter kircken buwe gegeeven in gereyden gelde XV ryns gulden

V½ malder roggen.

Item Aernt Potkens van eynen stuck lants geleegen by den *Kattenputte* gaene aen den bosch ende helt omtrent acht buynre erffelick.

III malder roggen.

---

[1]) Aert (Arnoldus) Potkens, Putkens stichtte in de kerk van Valkenburg een jaargetijde voor zich en zijne vrouw ..... Kneevelen met 5 vaten rogge 's jaars, dat gehouden werd op 25 Juni.

[2]) Het adellijk vrouwenklooster van St. Gerlach te Houthem.

[3]) Hulsberg.

Digitized by Google

Item Peter Kakert van des gasthuys hoeve by dat gasthuys alrenest ter grindellpoorten wart jaerpacht.

XVI vait roggen.

Item Joncker Reyner van Schaluyn van den hoeff tot Hulsberch erfflicken

II malder roggen.

Item Kathryne Fielis kinder van den guede dat Gysen opter Steyn wass aen haer guet geleegen

III vait roggen.

Item tot *Hulsberch* liggen drye buynre lants plaich Kick te hebben ende heyten *Sciffelaertz* lant, gelden den gasthuys

XII vait roggen.

die syn gedeilt te voell handen, dye den pacht te betaellen te wieten

der scholtet Jan van Coelmont	IIII vait roggen.
Willem Bosschouwer	II vait roggen.
Jaeccop Cloops[1])	II vait roggen.
Wilhem van den Velde	II vait roggen.
Kathryne Fielis	I vait roggen.
ende der Mouten wyff te *Drintelen*[2]) wonende	I vait roggen.

Item Walravens van Ulenstraeten van onderpande, dae brieve ende siegell aeff syn, te *Ulenstraeten* gelegen

IIII vait roggen.

Item Dyebot van Schimmert van onderpande, dae dye kirck van Valckenborch ende onser Frouwen elter op hebben, jairlix, de kirck II vait roggen, onser Frouwen elter IIII vait roggen ende dat gasthuys

II vait roggen.

Item Hennen Bierken vanden lande, dat Henken Gysen soen Sieweten man te hebben plaich, te wieten I buynre *tgienhout* achter *Piepels hoff,* dair op ouch hait des heiligen Cruyts elter II vait roggen, dye kirck I vait, der pastoir ende t gasthuys

II vait roggen.

---

[1]) Jacobus Cloops. Cloeps was schepen van Valkenburg.
[2]) Trintelen onder Wittem.

Digitized by Google

Item Heyn Peters soen van Strabach van Gysen guede
II vait roggen.

Item dat cloester Sint Geirlach van den hoeve Sint Geirlach
XVI vait roggen.

December

Item dat gasthuys heeft op IIII buynre lantz te *Velt*[1]) gelegen tusschen Gerets hoff van Landen ende Knebben lant ende was Arnolts van Velt
XIIII vait roggen.

Item joffrouw Mechtelt, Dries Knoyen wyff, vander besettingen, die Dries vurscreven den gasthuys besat op syne erve in der hanck van Houthem gelegen
II vait roggen.

Item Peter Hoeps[2]) wyff van eynen stuck lantz by Sibbe aen die *Buesmaer*,
XIIII vait roggen.

Item Heyn Kranen te Strocht[3]) van eynen buynre lantz dat Jan Voes wass
VI vait roggen.

Item Liebens kinder van eynen hoeve te *Aldenvalkenborch* geleigen, die Jan Voes was
IIII vait roggen.

Item Reyner van Oes van eynen stuck lants onder den goltberch gelegen
II vait roggen.

Item dat gasthuys van Sint Servoes Tricht van den guede, dat her Jan Meyme hon besat hait nae doit Geertruyden Thomas wyff
II vait roggen.

Item Dierich Dunbiers wyff van haren hoeve in die O ende van den hoeve op ten *hoelen wech* II½ vait roggen.

---

[1]) Vilt onder Berg-Terblijt.

[2]) Petrus Hoep (Hoop) en Renerus Knotsken hadden in pacht de tuin *belten* te Sibbe waarop Aleydis de Koninexwinkell ten behoeve van den pastoor van Valkenburg vestigde eene rente van 2 oude grooten en 1 kapoen.

[3]) Strucht.

Digitized by Google

Item Heyne Boekelers van synen hoeve in die O
½ vait roggen.

Item Jan Bierken van synen hoeve in dye O
I vait roggen.

Item der hoff te *Oeverhem*[1]) van eynen stuck geheyten aen Moscherhagen betaelen Thys Tollener ende der jonge Clenert ende eyn yegelick all eevers voel tsamen. VI½ vait roggen.

Item Reyner Fyen[2]) hait besat te *Valckenborch* erfflick eyn mudde roggen, te wieten III vait den pastoer, III vait der kircken, I vait den offerman[3]) ende den gasthuys V vait roggen.

Ende eyn halff mudde sall dat gasthuys noch dair aeff hebben ende doyn backen als Sint Thomas Hildom te Valckenborch kompt, des sall man VIII vait in dat gasthuys te Valckenborch om God geeven. Ende dye ander vyer vait gebacken sullen sint Anthonis boeden hebben op vijff buynre lantz geleigen *opt Herckenbrueck* ende in dye *koppelweide,* daer is eyne erffbrieff aeff ende Gerit van Nuyndorp hait dat onderpant ende betailt jaerlix tvorscreven mudde roggen, dar dat gasthuys aeff heefft
XVII vait roggen.

Item Kathryne Knoyen hait den gasthuys gegeven op tlant dair Hammen die hant aen hait
II vait roggen.

Eeven (?).

Primo Rut van Herck van eynen stuck lants aen den *buydebossch* II clenen vait eeven.

Item Claes Pouwels son Aendeynde vanden lande in die *dorrenbeick* by des offerampts lant
III clenen vait eevenen.[4])

Item Thys Karis vanden lande by den *heilligen Driesch.*
I groot vait eevenen.

---

[1]) Overhem, eene buurt van Gulpen. Het huis Overhem, dat behoord heeft aan Franc Struver van Hulsberg was leenroerig te 's Hertogenrade.

[2]) Renerus Fien stichtte op den dag van zijn overlijden 1 April zijn jaargetijde met eene rente van 8 Angelotten.

[3]) Offerman, opferman = koster, ook coster, clockener geheeten.

[4]) Haver.

Digitized by Google

Item derselve vanden *bonkendaell* II cleyn vait eevenen.

Item derselve vanden berghe achter *den heilligen driesch* II cleyn vait eevenen.

Item Dierick Boeyen wyff van haeren hoeff by den *heilligen driesch* I cleyn vait eevenen.

Item as vurscreven is, in der roggen renten gilt noch Vaes van Straebach ouch .....

Cense vanden gasthuys te Valckenborch.

Primo die stadt van Bouns hoeve tegen syn huys oever oever dye brugge ende van *Eelsen hoff* van Meer ruerens daer aen gelghen VI capuynen.

Item Merken Krysvogels van eynen hoeff *tghien hout* tegen Henken Thys Wervers soens guet oever geleigen gnant *Bonenxguet* I vait ruebsaet.

Item Voes der Weever te Straebach[1]) van eynen beentken by die *wyeren,* dat Scillincx was I dobbel mottuyn.

Item Goerdt Potkens van eynen banent, die Cleyn Reyners was onder Thys Rentmeisters sieven buynre tusschen Straebach ende tusschen *Bruecken*[2]) geleegen eynen rins gulden.

Item Trynken Rutten van eynen hoeve duer dye meyport in die alde straet geleegen tusschen hoeve Claes Daemen[3]) ende Geritz van Nuyndorp, den Trynken in erve genoemen hait voer eynen rins gulden ende VI wispenninck gereitz geltz ende voirt jaerlix vur VI alde groot.

Item Mettel int Hout van haerre husingen op ten merckt by Jan Bierken VI alde groot
ende noch VI peyments groot.

---

[1]) Strabeek en

[2]) Broekhem, beide onder Houthem.

[3]) Een Claes Daemen komt voor in de rekening der stad Valkenburg over 1488/1489.

Digitized by Google

Item Claes Daemen van synen mueshoeve achter dye schuyre *in dat hout* II alde groot.

Derselve van synre schuren ruerens dairby ende van den hoeffken daer achter geleegen XIIII alde grooten.

Item Kathryne Tys Rentmeisters wyff van hoeren muesshoeve ruerens hyrboeven geleeghen IIII Capuynen.

Item Daemken Jegers van synen hoeve daer syne schuyr op steyt ruerens hyr aen geleeghen IIII alde groot.

Item Heynken Bockelers van synen huyse aen dat gasthuys *Kirckhoff* geleeghen III alde groot.

Item Jan Bierken van synen panhuyse ruerens hyby geleigen VI alde groot.

Derselve van synen anderen guede aen dat vurschreven panhuys geleegen XVI peyments groot.

Item Claes Naemen van synen huyse ende van sinen peertstall IXXV engels.

Notandum. Item dat gasthuys, die kirck te *Valkenborch* ende die kirck van *Hulsberch* hebben op eyne guet, daer Dries Kneuden wyff pacht aen hait, doe dye kinder van Nythusen die hant aen ploegen to hebben, joirs XX peymentz groot met elleck hant even voell. Wilhem van den Velde hebbet na der gasthuys deill, is VII peymentz groot, minus I derdeill groot.

Item noch hait dat gasthuys op Koen Moelener ende Peter Kanen ende op Giellis Koix jairlicker renthen op die onderpanden gelyckerwys hyr boeven in der rogrenten verclaert es, ende dair op ouch stain bliven eynen rins gulde XII boddreeger.

Item Joncker Jan van den Hoeve hait gelaeten den gasthuys van Valckenborch .....

W. K. de Valcken (?) per copiam.

Digitized by Google

Redditus altaris Marie Virginis et .....
ancto Gerlaco.

Reynken Buger tot Goelhem [1]) oever dye brugge, sed non solvit nisi octo vasa X vait roggen.

Jan van den Veils wonende tot *Amby* VI vait roggen.

Jan stalknecht van Jannes Meus Weyg (?) ende Grietken zyner huysfrouw ende van zynen kynderen jairlicx [2])
IIII vait roggen.

Fremme Bosch van Gieverick [3]) VII vait roggen.

Thonis van Ghieverick III½ vait I cop.

Engel van Ghieverick V cop roggen.

Eerken ende Lenart Snyders wonende op ten *Snydersberch* by dye hoefft boeven Goell [4]) IIII vait roggen.
op eyn boschken boeven Hulsen [5]) tusschen de gemeynte ende *Moorvelt,* Lemmen van Catsop, nunc syn huysfrou, nunc Jan Friericx ejus maritus wonende tot *Catsop* op dat oert
VIII vait roggen.

Marye Thies huyss tot Wyck neve Merten haer broder tot Wyck IIII alt groot.

Claes Foryers huys in dye papenstraete tot Maistricht reygenoet Sint Jacop herberghe van Ludick jairlicx
II marck trichs.

Nota Jutte Pesters
Mellen van Sint Gerlach I vait roggen.

Lemmen ende Snyders betailt anno lXXIII.

W. K. de Valck per copiam.

Heefft Leymken van Sniderborch genomen te winen vur eynen jairpacht allsullich halff buynre lants als Fremmen kinder

---

[1]) Geulem, gehucht van Berg-Terblijt.
[2]) De noot in margine luidt: deficit annus XXXIII.
[3]) Geverik onder Beek.
[4]) Geul.
[5]) Hulsen onder Geul.

Digitized by Google

laeten liggen te *Driessch* eynen tyt van XII jairen, trichter wys te verlengen ende te korten alsdat van geistliken guede gewoenlich is, alle jaer waill te betailen dairvur vyff vait roggen, dairvan dat ierste jair beginnen zall anno XVc XXIIII sint Andriesmesse. Geschiet op Freydach nest fur sint Jansdach anno XVc XXIIII [1]) Ende .....

Vaes van Straebach.

Item op dieselve tyt ende overmitz die vurgenoempte hait in erve genoemen Vaes van Straebach eyne stucksken lants achter den *heilligen Driesch* binnen synen graven gelegen jaerlix vur ——

Ende eyne stucksken lants boeven der linde van *Broeckem* boeven dye drye graven tusschen erve Aert Putkens ter eynre syden te *Brueckem* wert ende ter andere ten bosch wart Thys Knebben [2]) vur d'eyn hout te Merssen wart Vaes Rentmeester ende vur dander den *Stocyen Kirlen* wert Peter Kaen jaerlix vur II grypen gereits gelts ende jairlix

IIII vait roggen.

Item opten selven dach ende overmitz vurgenoempte hait in erve genoemen Knoye eyne beenemken achter dye olymoelen tusschen dye twee Goelen geleegen erflich vur ——— vyff vait roggen. Ende noch ——— II stucken lants haldende twee buynre geleegen, dat eyne haldende vyff morgen achter *Bruechem* lanx dye hoeve ter eynre syden ende ter andere syden Thys Knebben, vur deynhout [3]) Peter Kaem ende die brueckemer beenden ende vur dander dye gemeynstraete; dat ander stuck helt dry morgen ende ligt boeven *Bruechem opten bosschen weich* ter eynre syden ende ter andere te *Strabach* wart Tryn Gielen [4]) ende Fabers kinder vur deynhout ten bossch wart der *gruengrave,* dae Knebben lant boeven ligt, ende vur dander hout Mettel int Hout jaerlix vur XIX vait roggen.

---

[1]) 19 April 1534.

[2]) Op zijnen stal vestigde Jacobus de Meer eene rente van drie oude grooten voor de stichting van zijn jaargetijde en dat zijner dochter Margareta in de parochiekerk van Valkenburg. Dit werd gehouden 14 Juli.

[3]) met het eene hoofd.

[4]) Deze bezat te Valkenburg eene brouwerij.

Digitized by Google

voer XX rins gulden gereitz gelts ende
voirt erffelick te samen vur IIII malder roggen.

Item opten selven dach ende overmitz dye vurgenoempten hait in erve genoemen Peter Kaen[1]) den halven gasthuys beenent geleegen ruerens achter Claes Daemen grooten weide ter eynre syden ende ter andere dat weederdeil dis beens, dat Koen Molener hait, vur deynhout Claes Daemen ende vur dander Hermees Kellener. Ende noch ——— drye stucken lants haldende vier cleyne morgen ende twee derdeil morgen; dat ierste stuck hilt eynre buynre ende ligt aen den gruenen greve bij *Brueckem* ter eynre syden te *Brueckem* wert ende vur deynhout *ten holter berge* wert Claes Daemen, ter andere syden ten bosch wart Knebbe ende Jan inden Gosentoren; dat ander stuck hilt I derdeill morgen ende ligt hyboeven *inden bluesendaill* ter eynre syden *ter stoeyen kulen* wert der joffrouwen lant Sint Gerlach, ter andere te *Strabach* waert Aert Putkens ende boven vur deynhout ten boschwart Jan inden Goesenthoren ende vur dander te *Brueckem* wert Dierick Waill; dat derde stuck helt I derdell morgen ende ligt hyronder tusschen erve onsser Vrouwen elter ter eynre syden Goerdt Vos, ter andere Lens Loitgens, vur deyn hout ende Knebben vur dander, vur XXII rins guldens, XIII wispenninck gereitz geltz ende jairlix voir

III malder (roggen)
eynen .....

Knebbe.

Item op ten selven daich ende overmitz dye vorgenoempte hait in erve genoemen Knebbe ——— VIII½ morgen lants in drye stucken gelegen, dairvan dat ierste helt IIII½ morgen ende ligt achter Claes Daemen kalckhoeven ut supra, ergo hic vacat.

Derselve gilt noch van eynen hoeve aen dye grendelpoorte

II vait roggen.

Thys Knebben heefft opten selven daich ende overmitz die

[1]) Petrus Kaen bezat gezamenlijk met Arnoldus de Vleeck een tuin te Valkenburg. In de kerk aldaar stichtte hij een jaargetijde voor zich, zijne echtgenoote Agnes, zijne moeder en Johannes Kaen met 2 oude grooten 's jaars Dit werd gehouden op 6 April.

Digitized by Google

vurgenoempden in erve genoemen III½ buynre lants in vier stucken geleigen; dat ierste stuck helt vyff morgen ende ligt tusschen *Brueckem* ende *Strabach* ter eynre syden te *Brueckem* wert Knoeye, ter andere te *Strabach* wart inden Goesenthoeren, deyn hout dye brueckemer beenden ende vur dander dye gemeynstraete. Item dat twede stuck hilt eynre buynre ende light *in dye gruengracht* onder *Oeverhem* ter eynre syden te *Oeverhem* wart der weich, ter andere syden ter *Karrestraeten* wart Knebbe, voer dat eyn hout te Valckenborch wart Wolter in dye gruengracht ende vor dander ten *Holtenberge* wart lant van *Oeverhem*. Item dat derde stuck ligt aen den *Ravensbosch* ende helt III morgen ter eynre syden *ter stoeyen Kuylen* wart Claes Daemen, ter andere te *Strabach* wart Knoy ende Mettel int Hout, voer deyn voerhoufft te *Broicken* wert Vaes van Strabach ende voer dander der Ravensbosch. Item dat vierde stuck ligt aen dye *Konynsgracht* ende helt ½ buynre ter eynre syden te Valckenborch wert Gielis Koix, ter andere te Zibbe wert Gerret Scoemeickers wyff, voer deyn voerhouft dye *Karrestraete* ende voer dander dye *conynsgracht* voer XIII rynsch gulden vier wispenninck gereits gelts ende jaerlix voer

IIII malder rogge IIII vait.

Claes van Kneevelen.

Item Peter Potkens hait opten selven daich ende overmitz die vurgenoempte in erve genoemen ——— eyne buynre lantz bij *Kneevelen* neeven joncker Reyners lant geleigen, daerop onser Liever Vrouwen altair jairlix heefft twee vait roggen voer vyff rinsch gulden gereytz ende voirt jaerlix aen onser Vrouwen elter vur

II vait rogghen.

Item Winant van Corttenbach[1]) van synen camp vur die grendelpoort tusschen die twee straeten geleigen erfflich.

I malder rogghen.

Item Claes Daemen van synre grooter weyden by Heyne Schiepers huyss jaerlich

I malder rogghen.

[1]) Hij was broeder van Johan van Cortenbach, dressaard van het land van Valkenburg en sedert 11 Juli 1454 voogd en stadhouder der leenen van dat land. Zijne echtgenoote heette Agnes van Lanckvelt.

Digitized by Google

Item tenetur hospitale annuatim investito Valckenborch sex vasa siliginis, pro quibus investitus habebit cantare tres missas annuatim in dicto hospitali scilicet unam altera Johannis baptiste (25 Juni), secundam in dedicatione hospitalis et tertiam prima Decembris. Tenetur idem hospitale adhuc investito duo vasa siliginis ex parte domicelli Johannis vanden Hoeve simul octo vasa

VIII vasa siliginis.

Protestatus est dominus Johannes Schillincx[1]), pastor de Valckenborch, predecessor meus, in presentia notarii ac trium scabinorum opidi de Valckenborch scilicet in presentia Simonis Nyemagens, Godefridi Kemerlinck et Nicolai van Kneevelen, etiam assistente domino Arnoldi Stass dicte ecclesii capellano, quod investitus de Valckenborch habeat annuatim supra domum *dye Croene* vulgo dictam XIIII grossos veteres et adhuc septem supra ortum et appenditias domus augmentatas ex bonis et orto hereditariis pridem dicti domini Joannis Scillincx, antequam fuit vendita Godefrido Kemerlinck, tempore quo domicellus Arnoldus vanden Driessch[2]) inhabitavit domum vulgariter nuncupatam in Valckenborch *dye Croen.* Et sic in toto habet investitus supra illa

XXI½ grossos veteres.

Dye Croene.

Item habet investitus de Valckenborch annuatim ex redditibus sive a mamburnis fraternitatis Sancte Crucis quatuor vasa siliginis et matricularius duo vasa siliginis, pro quibus habent cantare vigilias et missam de Requiem singulis sextis feriis quatuor temporum

IIII vasa siliginis.

Legavit Mathias Sprimont unum florenum renensem annuatim, recipiendum dimidietatem supra domum domini Henrici quondam investiti et aliam medietatem supra horreum Arnoldi Buzers juxta angulum penes *die drinckpoorte,* quem florenum levabit pas-

[1]) Hij wordt als pastoor nog vermeld in 1499.

[2]) Een van den Driesch en zijne echtgenoote Katherina, stichtten met Johannes de Beemelen en diens echtgenoote Odilia een jaargetijde in de kerk van Velkenburg met 10 rynsche goudgulden, waarvoor eene jaarpacht van 6 vaten rogge gekocht werd.

Digitized by Google

tor. Et omnibus diebus dominicis orabit pastor pro animabus Mathie et Eelze ejus uxoris

unum florenum renensem.

Legavit idem Mathias predictus perpetue septem vasa siliginis, quorum quatuor solvit ortus ultra *dye berckeleer,* quem habent filii Nicolaii Nuyndorpe. Et alia tria vasa solvit Johannes Leevendoit de orto suo in nova platea. Pro istis septem vasis tenetur investitus ferialibus diebus, finita missa summi altaris, visitare sepulerum ejus apud lapidem jacentem in choro

IIII vasa siliginis.

Solvit nunc
Et III vasa siliginis
solvit nunc.

Anna Domini millesimo quadringentesimo lXVI Nicolaus Ada, Mathias Receptoris[1]) et Andreas Receptoris, sororii et fratres cum uxoribus suis, Katherina Receptoris uxore Nicolai Ade et Katherina Bex uxore Mathie predicti, pro se suisque prolibus atque parentibus legaverunt ecclesie et matriculario in Valckenborch partim quatuor vasa siliginis, que tenetur Becker filius uxoris Hamman de uno medio bonuario tene aratorie sito in *Wailhem.*

Legaveruntque investito tria vasa siliginis, que tenetur dictus Hamman de dimidio bonuario terre situato in *Schinnen* retro ecclesiam et sunt desuper littere scabinales

III vasa siliginis.

Et quatuor capones, quos tenetur Gerardus Olyesleegers supra bona sua in *Schimmert,* prout habetur in libro anniversariorum.

Et unum ortum dictum *lynen papenhoff* situm apud finem supra Golam, supra quem ortum pro aliis anniversariis pastor habuit tres grossos veteres, ut in libro anniversariorum precedenti.

Et unum ——— grossum veterem supra ortum Grietken Mees jacentem in opposito domus ejus in nova platea.

---

[1]) Mathias Receptoris, Rentmeisters, stichtte voor zich en zijne vrouw een jaargetijde in de kerk van Valkenburg, waarvoor hij gaf 8 oude grooten, welke hij vestigde op zijn huis, dat toen bewoond werd door Goerdt Voss; dit werd 18 April gehouden. Zijn vader heette ook Mathias en hij had een zoon met name Godscalcus.

Digitized by Google

Pro istis legatis pastor cantabit singulis quintis feriis quatuor temporum vigilias et missam de Requiem et rogabit singulis diebus dominicis in ambone pro animabus predictis.

Item dominus Thomas de Palude tenebatur domino Petro Wirix, quondam pastori, decem florenos renenses et unum postulatum, quos renenses et postulatem tenebatur Leonardus Cocus dicto domino Thome de domo sua, quam emit Leonardus erga dominum Thomam. Istam pecuniam legavit dominus Petrus Wirix pro ejus anniversario. Et Leonardus Cocus dat annuatim pro dicta pecunia decem grossos veteres donec dictam pecuniam persolverit, qua soluta emenda erit pro illa alia hereditas.

Item altare beate Marie Virginis sive rector illius pro tempore tenetur quolibet anno solvere de primis ac promptioribus fructibus investito ecclesie de *Valckenborch* septem Marcas Leodienses, computando quamlibet marcam pro duobus florenis renensibus cum dimidio.

Item legaverunt domicellus Johannes de Corttenbach, Barbara ejus uxor dicta vanden Broeck investito de Valckenborch pro eorum anniversario annuatim fiendo, supra *den Conincxwinckell,* quem tenit Johannes Penre, receptor,

XII vasa siliginis.

Dye kirck van Valckenborch off dye kirckmeisters gelden den pastor derselver kircken jairlix II vait roggen.

Noch dyeselve kirckmeisters IIII alde grooten.

Pro veteri grosso solvetur stuferus cum dimidio monete brabantie.

Erff Sondaichs gebeedt inder kircken Valckenborch. [1])

Vur dye heeren van Valckenborch stichter deser kircken Her Reyner vanden Berghe, vrou Kathrine syne huysfrou, Her Diederick van Palant [2]) ritter.

Joncker Jan van Palant, Anna van Culenborch syne huysfrou.

Joffrou Katherine vanden Bongart.

---

[1]) Deze aanteekening is van eene latere hand van na 1568.

[2]) Dirk van Palant komt in 1467 voor als drossaard van het land van Valkenburg.

Digitized by Google

Alle pastoirs der kircken.

Joncker Jan van Corttenbach[1]), Barbara vanden Broick syn huysfrou.

Her Jan Kneude[2]), joffrou, Kathryne van Heyendall ende Lysbeth van Haren syne huyssfrouwen geweest zyn.

Anno dessen Heren dusent vyeffhondert lXVIII in present van Cloiss van Nymmegen, schepen tot Valckenborch, Hans Collsons (?) ende dye kermeisters der kircken vorschreven heff affgelacht dry vait roggen Henrick Bolmans van Gollpen van allsolcken guderen als hy an sich vorvoren heff aen Claes Bucheers op datum vorschreven.

Wilhelmus Keldermans
pastor in Valckenborch.

.....
.....
siegell van Valckenborch. Ende omme dye kormeyen te verhueden van *Merssen* so blyven dye erffliche guede in des Proists kart opt gasthuys van Valckenborch staen. Ende dat gasthuys soll des Proists cyns jaerlix daeraff betaelen. Mer dye gheene dye dat guet nu in erve kriegen hebben, sullen des den gasthuys minteren yegelick nae synen belange den cyns betaellen, gelyck de op hon hy nae by den erffpechten bescreeven sall volgen. Ende ouch in honnen erfbrieven verclaert sall weerden ellick bysonder. Nyettemin en sullen sy der erfflicher guede eewelich, erfflich ende ommermere mit den scheffenbrieven van Valckenborch ende mit diesen Rentbueck waill verwaert ende te vrieden zyn sonder eynigher argelist.

Primo opten heilligen jaersdach anno XIIIIc ende lXIIII oevermitz dye vurgenoempten hait in erve genoemen Giellis Koix omtrent drye morgen weyden in twe stucken geleigen geheiten *die bedden*

---

[1]) Deze was drossaard van het land van Valkenburg, toen hij 13 Juli 1454 benoemd werd tot voogd en stadhouder der leenen van dat land. Kort daarop legde hij het drossaardambt neder, dat toen overging in de familie van Palant-Wittem. Jan van Cortenbach leefde nog in 1481.

[2]) In de kerk van Valkenburg stichtte hij twee jaargetijden, het eene voor zich en zijne beide echtgenooten op 24 Februari en het tweede voor zich en zijne moeder Katharina.

Digitized by Google

ter eynre syden ende vur deyn hout Claes Daemen weide ende ter andere syden van den meister stocksken Claes Daemen ende syn suster Lysbeth, vur deyn hout dye gemeynstraete ende vur dander Thys Knebben. Ende ter eynre syden vanden minsten stucksken Thys Knebben ende vur deynhout heer Stelartz beenent vur VII½ ryns gulden bynnen dyesen nesten jaer te betaillen. Ende voirtaen jaerlix vur —— XIII vait roggen erffpachs. Item eyne hoeffken onder *dye leymkuyle* tusschen hoeven Jan Wynantz ende des Oelyslegers vur XII boddreger —— XII boddreger erffcyns. Item noch dry stucken lants halden sieven morgen erfflick vur —— XIIII vait roggen erffpachs. Item hyrvan dat ierste stuck lants hilt drye morgen ende ligt in dat *wyervelt* aen Claes Daemen Weenars te twee syden ende vur deyn hout. Item dat tweede stuck ligt in *dye konyns gracht* ende helt eyn halff buynre ter eynre syden der karreweich ende Dyerick Waill, vur deyn hout te Valkenborg wart Jan van Nyteghem ende vur dander te Zibbe wart Knebbe. Item dat derde stuck hilt ouch ½ buynre ende ligt ouch hyr boeven op den *Conyns gracht* vur deynhout ende vur dander der karreweich, ter eynre syden te Valckenborch wart Peter Kaen ende ter ander te Zibbe wert Knebbe, maickt tsamen XX½ rynsch gulden gereyts gelt Ende voirtaen

jairlix IIII½ malder roggen XII boddreger.

Koen Moelener.

Item opten selven daich ende jaer overmitz dye vurgenoempten heefft in erve genoemen Koene Moelener eyne derdel morgen boeven dye *Stoyen kule* reygenoot ter eynre syden Jan der smeet, ter ander ende vur deyn hout Symons wyff van Broickhem ende vur donderste hout Peter Kaen.

Item noch vyff morgen boeven dye lynde van *Broickhem* reygenoot ter eynre syden ende vur donderste hout der gemeyn wech, ter andre syden Lyns Loetgens ende vur dat oeverste hout Gerit Risschen. Item noch vyfften halven morgen boeven *Oeverhem* geheiten *der Bongart* reygenoot vur deyn hout ende ter eynre syden des hoefs erve van *Oeverhem,* ter andre syden der weich ende vur dat oeverste hout Rouvers kinder. Item noch ——— eyn half buynre *int wyervelt* reygenoot te beyden siden ende vur deynhout Claes Daemen ende vur dander hout Peter van Stra-

Digitized by Google

beick. Item noch —— 1 derdeyll morgen terstont daer boeven lanx den weich ter eynre syden ende aen dye ander syde dess offermans en offeramptz lant van Valkenborch, vur donderste hout Claes Daemen ende vur doverste Claes Daemen suster inden *Gosenthoren.* Item noch —— eyn halff buynre —— int selve velt terstont hyr onder reygenoot vur deynhout der Zitterder weich, vur dander Dierick Waill ende Goesen Weilden, ter oeverster syden Claes Daemen ende ter onderster syden Peter Kaen. Item noch —— eyn derdeyll morgen boeven *Struversgracht* vur deynhout der gemeyn weich, vur dander der joffrouwen [1]) bosch ende ter beyden syden Koen selve. Item noch omtrent 1½ morgen beenents genant der *halff gastus benent* daer Peter Kaen dat vierde deill aeff heeft, onder den dyck te Valckenborch wart geleighen tusschen erve Eelze van Meire ende Maryen Dimbiers ter eynre syden ende ter andere syden Claes Daemen rietbeent, vur deynhout Claes Daemen weyde ende vur dander Dries Rentmeisters beent tsamen vur XXVI½ rynsch gulden gereits gelt ende voir

VI malder roggen
eynen halven rynsch gulden III½ stuver.

Item op deselve tyt oevermitz dye vurgenoempte hait in erve genomen Gerit Knebbe yerstmall —— vyfftenhalven morgen lantz achter den kalchoven geleigen, reigenoot ten beiden siden Gerit van Nuyndorp, vur deynhout Claes Daemen ende vur dander ten *Oserberge* wart Reyner van Oes ende Fabed. Item noch —— ½ buynre achter Heyn Scheepers hoff, reygenoot ter eynre siden Knebbe selve, ter andere Thys syn vader, vur deynhout der Zitterder weich ende vur dander dye *Kattenbeck.* Item noch —— ½ buynre boeven dye *gruenen graeve* reygenoot ter eynre siden ende vur deynhout Claes Daemen, ter andere syden der joffrouen lant sint Geerlich ende vur dander hout Peter Kanen lant, dat hee ouch van den gasthuys in erve genoemen heefft tsamen vur thiene ryns gulden gereyts gelt ende voirtaen erfflick voer

XXI vait roggen II stuver myn X
haller.

---

[1]) nl. het bosch van het adellijk vrouwenklooster van St. Gerlach te Houthem.

Digitized by Google

Redditus Capelle dive Virginis Marie
in opido de Valckenborch anno 1407.

1. Item tusschen Yseren ende Zibbe een stuck lants geleigen in eynen stuck haldende omtrent neegen buynre. Colunt Haegen kindere, Daemken Maes, Claes Hazen eenen toust van jaeren XII malder roggen.

Ende dess moeten sy den Rectoir vanden vurscreven altair onser liever Vrouwen alle jaer dyenen eenen daich met twee waegen, waill gespannen, daer dat believen sall den vurgenoempten rectoir.

2. Item in *dye Heeckerbeeck* by Valckenborch in eenen stuck geleigen III½ buynre lants reygenoit Claes Daemen, heere Hune ende Jan Fabers kinderen.

3. Item noch aldair ——— ½ buynre lants reygenoit Jan Fabers ind Griete Bueckelen aen beyden dye houfftinden

4. Item noch een buynre geheiten *dat scheyffbuynre* geleigen aen dye karrestraete reygenoit Aert Putkens.

5. Item noch boeven *Broichem inden bluzendall* ——— VI morgen lants reygenoit Lens Loitgens[1]) ende Reyner Kunckellman.

Dit voirscreven lant heeft Henrick Koix[2]) vanden rectoir dess altaers alle jaere

VIII malder roggen.

Henrick Koix.

6. Noch indye *heeckerbeick* onder aen dit vurscreven lant een kempken haldende ——— ½ buynre, heeft Jan Fabers in erffpacht vur IIII vait roggen.

7. Item noch boeven *Broichem* ——— III morgen lants, reygenoit inden Haller ind Peter van Strabeick, nunc Jan Penre, tenet Wilhem van Broickhem des jaers vur VI½ vait roggen.

---

[1]) Komt ook voor onder den naam Loetkens, Loitkens.
[2]) Hij had te Valkenburg tuinen liggen nabij den oliemolen.

Digitized by Google

Wilhem Penre.

8. Item op Joncker Reynars guet van Schaluyne tot Valckenborch unum grossum veteren.

9. Item op Jannes Meenss guedt bynnen Valckenborch gelegen des jairs een vait rogegn.

Jannes Meens.

10. Item op dye mergelhoupe eyn buynre lants. Item noch vyff
11. morgen aen ghienen groenen weich, daer men gheyt tot Hulsberch wart, wint her Giellis hof int sweert jairlix diese VIIII morgen lants
vur XVII vait roggen.

Der scholtis int sweert.

12. Item noch aen *Struvers gracht* ——— II buynre lantz lant ende bossch reygenoit der jouffrouwen bosch van sint Geerlach ind steyt des jaers vur

I malder roggen.

Hulsberch.

13. Claes van Kneevelen van eynen stuck lantz by *Kneevelen* geleighen, neeven joncker Reyners lant

II vait roggen.

14. Item in den velde van *Waillhem* VIIII
noch eyne weyde beh.
hildt Thys Wetzels in erfpachte onser liever Vrouwe altairs vur

Ende VII alde matuyne pro illis
Ende eenen dach te dienen met eenen w(agen)
den vurscreven rectoir

Thys Wetzels tot *Oeverheick.* [1])

15. Item tot *Oeverheeck* gelegen ——— V buynre lantz, wint

[1]) Hier is een stuk van het folio afgescheurd en verloren.

Digitized by Google

jairlix der vurgenante Thys W e t z e l s, aengesien dat nyet so zeer guet lant en is vur

V malder roggen.

Thys W e t z e l s.

[6] [1]) men hoff geleigen bynnen Thys [G]erart L e p k e n s jairlix vur

VIII vait roggen.

[Lep]kens.

[17] eyne cleyne hoeffken dat der hinckende Jacob lden jairlix vur

VI vait roggen.

Solvit nunc

18. Item tusschen *Hulsberch* ende *Wisseracht* —— 1 buynre lants dair dat gasthuys van Valckenborch II vait roggen aen heefft jairlix

VI vait roggen.

Solvit nunc der smyet van Hulsberch.

19. Item Henne S c h e r p e r s van eynen morgen lantz.

II vait rogge.

---

[1]) Een stuk van het folio is weg gelijk de vorige pagina.

Digitized by Google

Digitized by Google

Uit Heerlens Verleden.

Romeinsche Vondsten

Medegedeeld door P. PETERS.

In de laatste maanden konden we weer verschillende gegevens en voorwerpen verzamelen, die voor Romeinsch Heerlen van belang zijn. We vermelden de voornaamste.

Er is reeds sedert eenige jaren een zuidelijke gracht van 't castellum Coriovallum gevonden, die het Tempsplein kruist en in oostelijke richting niet verder loopt dan tot de Badinrichting. 't Vorige jaar werd bij het bouwen van 't groote huizencomplex Mengelers, begrensd door Temps-, Raadhuisstraat en Tempsplein, het pretorium ontdekt, kort bij en evenwijdig loopend met deze gracht. Daar het pretorium, het gebouw van den bevelhebber, in 't midden of ongeveer in 't midden van een Romeinsch kamp pleegt te liggen en zeker niet vlak bij een verdedigingsgracht, zal, neen moet een tweede gracht nog zuidelijker dan de reeds geconstateerde eerste gracht verborgen liggen; wij hebben dan ook dezen zomer door vondsten reeds aanwijzingen verkregen, dat de afstand van de tweede gracht tot de reeds ontdekte vermoedelijk 100 M. bedraagt. Er zullen derhalve minstens twee castella geweest zijn, die elkander gedeeltelijk dekten en elkander opvolgden, zooals dit ook 't geval was bij 't Romeinsche Tongeren, Haltern, Wiesbaden enz. Het castellum, waarvan het blootgelegde, zwaar gebouwde pretorium het centrum vormde, is het oudste en vermoedelijk het grootste; het castellum, waarvan de zuidelijke gracht reeds lang ontdekt werd, is van jongeren datum. Dit is ons gebleken uit de massa gave en fragmentarische voorwerpen van aardewerk, die we sedert jaren zorgvuldig verzamelden en van wier vindplaats we nauwkeurig aanteekening hielden. Wanneer het oude castellum vervangen is geworden door het jongere, kunnen we nog niet nauwkeurig bepalen;

Digitized by Google

dit is blijkens de vondsten niet gebeurd vóór het begin der 3e eeuw n. Chr. De mogelijkheid is groot, dat deze nieuwe periode van Coriovallum begonnen is kort na de verbranding der meeste Rom. hoeven (villae) in Zuid-Limburg en naburige landen, welke verwoesting vermoedelijk moet toegeschreven worden aan den inval der Germanen in 213, die toen de Rom. Rijngrens tijdelijk verbroken hadden tengevolge van 't zwakke optreden van keizer Caracalla.

Kort geleden ontdekten we een nieuwe, weer kort bij het pretorium liggende gracht, die rechthoekig op de reeds vroeger geconstateerde gracht staat en met deze den oosthoek zal vormen van het latere castellum. 't Was bij het uitdelven van een grooten kelder en van zeer diepe fondeeringsleuven tot op den vasten bodem ten behoeve van 't nieuwe gebouw Coumans in de Tempsstraat sectie D 3691, dat we deze nieuwe V-vormige, zeer vermoedelijke Rom. gracht vonden. Over een afstand van 40 M. konden we deze gracht volgen, die Z.O.-N.W. loopt, de Tempsstraat snijdt en in het aangrenzende groote plein zeer waarschijnlijk zal teruggevonden worden. Wel typisch, dat de meeste vondsten uit deze nieuwe gracht dateeren uit het latere Rom. tijdperk. Hier volgen ze.

A. 1) Randen van groote, grijze kookpotten; fragm. van vaatwerk zonder standring, van een grijs deksel met hoekig gebogen rand, van ruwwandige en gladde borden met naar binnen gebogen rand; groot fragm. van geelachtige wrijfschaal met horizontalen rand, vgl. Dr. Holwerda, Arentsburg, afb. 96 327/328; hals van een roodachtige amphoor met grooten schijfvormigen halsring op de tweeledige ooren en cylindervormig mondstuk, vgl. Oelmann, Niederbieber Taf. II 461.

2) Fragm. van late terra-nigra schaal, leiachtig van kleur, vgl. Unversagt Alzei Typ. 24/25.

3) Fragm. van 15 c.M. hoogen, zwartbruin gevlekten kogelbeker, een zgn. spreukbeker, met hoogen naar boven vernauwenden hals. De versieringen dezer bekers werden met witte of gele kleipap opgelegd met het horentje (à la Barbotine); de letters der drinkspreuk werden met een penseeltje geschilderd. Op ons fragment staan witte druivenranken en een gele bes; waar de buikwand begint, staat onder een opgelegd, golvend, wit bandje slechts R, zeer vermoedelijk de beginletter van den wensch REPETE of REPLE = Nog eens! Weer vullen! 't Is laat Rom. techniek, vanaf 't midden der 3e eeuw; vgl. Niederbieber p. 35B, Fremersdorf, Die Denkmäler des

Digitized by Google

Röm. Köln 1828 Taf. 87, voor vorm en versiering precies als n⁰ 2477 Sammlung Niessen.

4) Opvallend groote, zware bodem van terra-sigillata wrijfschaal; fragm. van laat, slecht doorbakken, chocoladekleurig, dikwandig t. s. schaaltje. Fragm. van groote halfbolvormige, chocoladekleurige, late t. s. schaal, vorm Drag. 37, met medaillonversiering; onder de eierlijst staat n.l. in 7 getorste ringen, elk gescheiden door één getorst, staand staafje, hetzelfde vrouwenkopje en relief; Triersch fabrikaat, vgl. Niederbieber p. 26 en Arentsburg p. 117. T. s. fragm. met dambordversiering. Fragm. van dikwandigen, 3e eeuwschen t. s. beker, Drag. 33, met bodemstempel VENICARVS. Gedeelte van t. s. bord met ovaalvormig figuurstempel als Arentsburg 221 en Niederbieber 96; figuurstempels komen doorgaans eerst na de 2e eeuw voor.

5) Een reep lood met oog, dat boven afgesleten is; vermoedelijk een gewicht. Een bronzen rond plaatje, doorsnee 7½ c.M., waarin achtvormige gaatjes geslagen zijn; op het plaatje is in 't midden een oog vastgeniet, dat aan de bovenzijde door 't gebruik erg afgesleten is; misschien versiering van paardentuig. Twee Rom. munten: a) Denarius van Philippus pater (244-249), kop met stralenkroon naar rechts. b) Kleinbrons van Quintillus (270 n. Chr.); v.z. .... QVIN .... kop met stralenkroon naar rechts, k.z. FIDES MILITVM staat naar links met veldteeken en schepter (schuinhoudende speer).

6) Groote blokken van Nivelsteiner zandsteen; één met afmetingen van 50 × 55 × 60 c.M., waarvan drie zijden ruw bekapt waren; één zijde was zelfs mooi bewerkt met het puntijzer.

Een gedeelte van een vierkanten gedenksteen van Nivelsteiner zandsteen, drie zijden nog gaaf. Op de voorzijde, breed 25 c.M., is en relief uitgekapt een dikke guirlande, waarboven een liggende geribde beker (kantharos); de twee zijkanten vertoonen slechts de guirlande. De bovenzijde, die 3½ c.M. uitspringt en met het parellijstje 4 c.M. dik is, droeg een liggende of staande op den gedenksteen uitgekapte figuur, waarvan de teenen van den voet nog zichtbaar zijn.

Een gedeelte van een gecanneleerde zuil van fossielrijken, zachten Kunrader witten kalksteen, vermoedelijk uit de omgeving van Ransdaal. Het stuk, dat naar boven smaller wordt, heeft een grootste doorsnede van 56 c.M.

Digitized by Google

In het oostelijk gedeelte der Coriovallumstraat, d. i. waar twee opeenvolgende perioden van Coriovallum elkaar dekken, werden twee nieuwe huizen gebouwd. Bij het graafwerk van kelders en sleuven bleek het vlakke terrein een aanvulling van 1½ M. te hebben, vergeleken met het tegenwoordige niveau; op enkele plekken waren tot op een diepte van 2½ en 3 M. kuilen met een doorsnede van 1½ tot 2 M. Hutkommen uit een vóór-Rom. tijdperk met haren merkwaaardigen inhoud en waarna speciaal uitgeken wordt, waren het niet. Aan weggebroken muren kon niet gedacht worden, omdat de kuilen niet doorliepen. 't Zijn zeer waarschijnlijk kuilen, ontstaan door het uithalen van leem, dat zeer veel gebruikt is geworden bij herstellingswerken, bij den bouw van woningen en barakken in het castellum; die leemgaten werden later afvalsgroeven; in eene bevonden zich, vermengd met Rom. puin, zeer veel beenderen. Het vaatwerk, dat we vonden, draagt de kenmerken van 't einde der 1e eeuw tot de 3e eeuw.

B. 1) Fragm. van grijs aardewerk met en zonder standring; van grijze en gelige wrijfschalen met staande en liggende boorden: van grijze en blauwachtige potten met horizontaal naar buiten gebogen randen; een paar halzen van vroege, witgele éénoorige kruiken met scherp geprofileerd en scherp ondersneden mondstuk en 't oor hoekig op den wand; halzen van 2e en 3e eeuwsche kruiken; fragm. van geelwit kruikje met paddestoelvormig halsje; korte halzen van 2e eeuwsche, witgele amphoren met tweeledige ooren en niet scherp geprofileerd mondstuk; een groot stuk van een groote bruinachtige voorraadskuip met 12 c.M. breeden naar binnen gebogen rand, op den wand een door tweemaal drie draaigroeven begrensde strook, waarop zig-zag versieringen gemaakt met een houtje.

2) Fragm. van roodbruine borden met inspringenden rand: van bruine drinkbekers met bandversieringen gemaakt met het rolletje; van zwartbruine bekertjes met kleibestrooiing, kleine schuin staande randjes en met bodempjes van 2-5 c.M.; groot fragm. van beker van witte aarde met bruin deklaagje en kleibestrooiing, met vier groote deuken, korten hals en klein randlipje, vgl. Arentsburg afb. 91 n⁰-93.

3) Hooge, fraaie hals van terra-nigra flesch met halfronde randverdikking naar buiten; 1e eeuw, vgl. Arentsburg afb. 92 n⁰ 114.

4) Fragm. van t. s. wrijfschalen en ingesnoerde bekers; van een bruinrood sterk glimmend t. s. schaaltje met standring, op het omgeslagen, gewelfde randje bladversiering.

Digitized by Google

Fragm. van vroeg t. s. bord, Drag. 18, met stempel ● ● ● P O N ✚ I (...). De N staat in spiegelschrift, vgl. Lijst Drag. B. J. Heft 99 p. 127.

Fragm. van groote en kleine t. s. borden, Drag. overgang 18/31, met stempels AMABILIS F, AMANDI, ALBIN(I), MEDI(LLVS); fragm. van t. s. beker vermoedelijk Drag. 27 met stempel SABINVS; figuurstempel op een t. s. bodem: in een ringetje van 12 m.M. 5 punten om één punt; zie afb. 1 en vgl. Arentsburg, Plaat 35 n⁰ 224.

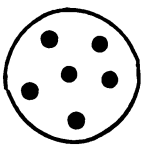

Afb. 1.

Verschillende fragm. van vroeg en laat t. s. vaatwerk met blad-, dier- en medaillonversiering.

5) Blauwgroen kraaltje van glaspasta; blauwgrijze stukken van slijpsteenen, één nog 16 c.M. lang.

Buiten het castellum.

Aan de westzijde der Kruisstraat werd op een terrein, dat reeds vroeger geniveleerd en later ongeveer twee M. afgegraven werd, bij het uitdiepen van een langen kelder voor het nieuwe huis Baggen, Kruisstraat 36, sectie E 3612, op 16 M. van de straat verwijderd, een gevulde put (kuil) aangesneden. De wand van den grooten ronden put met een middellijn van ongeveer 2 M. was noch met hout, noch met steenen bekleed. Op 1.80 M. diepte hield de put op en ging over in eene 75 c.M. breede, niet lange sleuf. Ook deze bleek bij het uitgraven der sleuf voor den keldermuur niet dieper te gaan dan ½ M. De vulling van den put bestond uit leem, zwarten grond, veel grauwe asch, enkele bekapte kalksteenen en tal van Rom. fragmenten. Dit laatste is niet te verwonderen, want de vermoedelijke put lag iets oostelijk van de in 1912 door H. Martin, v./h. Rijksmuseum v. Oudh. Leiden blootgelegde en onderzochte pottenbakkersovens, die in bedrijf waren van de 2e helft der 1e eeuw tot de 2e helft der 2e eeuw en waarvan één nog geheel gevuld was met gebakken vaatwerk uit de 2e helft der 2e eeuw. (Vgl. H. Martin Romeinsche Pottenbakkersovens te Heerlen in Bulletin v. d. Ned. Oudheidk. Bond 1915 p. 32-51). Dat de put, die een totale diepte van ongeveer 4 M. gehad heeft, een leemgat is geweest, gelooven we niet. Het komt ons aannemelijker voor, dat de ronde diepe kuil een onvoltooide put is

Digitized by Google

geweest, die door dwingende omstandigheden niet uitgediept kon worden tot het waterniveau, d. i. ongeveer 8 M. en dat het in den steek laten van den bovengenoemden oven, die propvol zat met vaatwerk, bedekt door rood puin en gewelfpotten van den bovenbouw en het onvoltooid laten van den naburigen put moeten toegeschreven worden aan eenzelfde oorzaak n.l. aan een overrompeling van een Germaanschen stam, die de pottenbakkerij vernietigde en in een puinhoop veranderde.

Het onderstaande aardwerk, dat we vonden, is van de 1e tot de 2e eeuw.

C. 1) Grijs deksel met recht afgesneden, hollen knop, rand als Arentsburg 255; fragm. van grijze borden met gewelfden wand, randverdikking naar binnen.

Gave geelwitte wrijfschaal met horizontalen rand, waarop tuit, vgl. Arentsburg afb. 96 n⁰ 311; fragm. van wrijfschalen met horizontalen en verticalen rand.

Witgeel kruikje met gebogen oor, met standring en niet scherp geprofileerd mondstuk; fragm. van dergelijke kruikjes met scherper geprofileerd mondstuk en hoekiger oortje.

Witgeel kruikje met gebogen drieledig oortje, met ronde randverdikking en zonder standring.

Hals van éénoorige kruik met hoog cylindervormig mondstuk, op het oor een dikke halsring.

Halsstuk met twee gebogen tweeledige ooren vermoedelijk van een groote, grijze puntamphora, trechtervormige opening en randverdikking.

2) Fragm. van een hard gebakken, geelbruin tweeoorig kruikje met kerfversieringen; zie afb. 2, waarop oor en bodem apart staan. Op de vier bandjes om den wand, op de ooren en den bodem zijn met de hand inkervingen gemaakt, terwijl op den buikwand kerfversieringen met het rolletje zijn ingedrukt; vermoedelijk 2e eeuwsch; vgl. voor vorm de éénoorige kruik Steiner Xanten p. 197 n⁰ 5 = graf 82. Het aantal fragm. gaf gelukkig den vorm aan, zoodat het unieke kruikje op het atelier v. h. Rijksmuseum v. Oudh. te Leiden gerestaureerd kon worden; afgietsels zijn aldaar verkrijgbaar.

Een glimmend, bronskleurig bodemfragment met standring; onder den bodem 2 concentrische ringen.

Fragm. van drinkbeker met kleibestrooiing en zwartbruin deklaagje, opening 8 c.M.

Digitized by Google

Roodachtige en terra-nigraächtige fragm. met horizontaal gebogen rand, waarop 2 draaigroefjes.

Afb. 2.
Romeinsch kruikje met kerfversieringen.

3) Fragm. van t. s. bordje, Drag. 31, met dun liprandje en eenigszins gewelfden rand, stempel zeer beschadigd.

Groot t. s. fragm. van ingesnoerden beker, Drag. 27, met opvallend sterk glimmende donkerroode kleur, heele hoogte 5, opening 8 c.M.; op de binnenzijde van den bodem het stempel (PE)CVLA F (zonder dwarsstreepje in A). Te dateeren ongeveer 100 n. Chr.

Een enkel fragm. van versierd t. s. vaatwerk.

4) Fragm. van een glazen bolvormig éénoorig kannetje, lichtgroen van kleur en sterk iriseerend; het oortje begint op de ronde randverdikking van het korte halsje; opening 4, standringetje 4½, heele hoogte ongeveer 10 c.M.

In het zuidelijk gedeelte der Kruisstraat vonden we Rom. muren; daar deze kort bij de plaats lagen, waar in 1898 door den conservator Jesse in opdracht van Dr. Pleyte, directeur van het Rijksmuseum v. Oudh. te Leiden, een Rom. pottenbakkersoven onderzocht werd, kunnen deze muren afkomstig zijn van de woning van den pottenbakker.

Digitized by Google

D. 1) We vonden er halzen van witte 2e eeuwsche kruikjes; wandfragm. van groote voorraadskuip, waarop een uitspringende 4 c.M. breede, graatvormig gekerfde band.

2) Fragm. van zeer hard gebakken vaatwerk met breede strooken, versierd met het rolletje en grijs- en geelbruine fragm. met groote schubversieringen.

3) Fragm. van een groote t. s. schaal mat glimmend, met bladversieringen op den omgeslagen, gewelfden rand.

In het *noordelijk grafveld* van Coriovallum, bij graafwerk ten Oosten van den Rom. weg ter plaatse, waar de tunnel onder den spoorweg gebouwd is, kwamen weer verschillende voorwerpen van aardewerk voor den dag, afkomstig van Rom. graven uit de 2e eeuw n. Chr.

In de *zuidelijke necropolis* aan den Bekkerweg werd bij het uitdiepen van den kelder voor het huis n⁰ 21 Sectie E 3040 een Rom. graf gevonden, waarvan de inhoud ongelukkigerwijze zeer beschadigd werd. De bijzonderheid was, dat het graf een bedding had van Rom. pannen (zie afb. 3), 2 witte en 6 roode, die paarsgewijze geplaatst waren met de staande randen naar boven. De lange zijde der bedding liep parallel met den Rom. weg i. c. den Bekkerweg. Het graf lag 9 M. van de as en 1½ M. dieper dan de kruin van den weg. De twee witte pannen vormden het eerste paar aan de noordzijde, op het 3e paar stonden de den overledene in het graf medegegeven volgende voorwerpen.

E. 1) Buikige drinkbeker van witte aarde met zwartbruin deklaagje; op den wand 3 breede strooken kerfversiering ingedrukt met het rolletje; op het korte halsje een klein omgeslagen randje. Te dateeren einde 2e of begin 3e eeuw, vgl. Niederbieber Taf. II 32 c p. 39. In dezen beker waren de resten van den brandstapel n.l. beendertjes en houtskool.

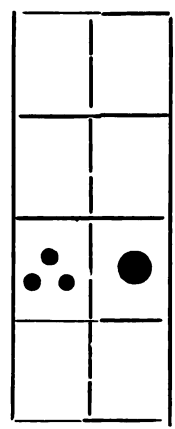

Afb. 3.

2) Buisvormig balsamarium of toiletfleschje zgn. tranenfleschje van lichtgroen glas met vrij dik randje aan de uitmonding. Fragm. van iriseerend, cylindervormig voetje van wit, mat glas. Peervormig fleschje van wit, mat glas met dikken rand aan de monding.

Ronde bodem van groene glazen kan met standring; deze laatste 1 c.M. hoog en 9 c.M. in door-

Digitized by Google

snede. De stukjes van den wand, die aan den standring vastzaten, waren door slijpen zorgvuldig verwijderd, wat nog goed zichtbaar is. Deze mooi afgeslepen bodem diende tot deksel op den bovengenoemden drinkbeker ter bescherming van de overblijfselen van den overledene.

De niet voorkomende blauwachtige kleur bij deze glazen voorwerpen wijst er ook op, dat het graf van lateren tijd is.

Digitized by Google

Digitized by Google

LIJST

DER

LIMBURGSCHE CORPSLEDEN

EN HUN

STAAT VAN DIENST

IN HET

A. S. C.

DOOR

P. L. J. M. A. MÜLLER.

Digitized by Google

Digitized by Google

L. S.

Ter gelegenheid van het 295-jarig bestaan van het Athenaeum Illustre te Amsterdam verschijnt deze lijst van Limburgsche Corpsleden en hun staat van dienst in het A. S. C.

Als bijlagen zijn opgenomen een beknopte geschiedenis van het A. S. C. en de reglementen van het Corps *„Ne praeter modum"*, onmiddellijke voorganger van het A. S. C.

De Corpsgeschiedenis tot 1880 is genomen uit *„Difficiles Nugae"* van F. Wierdels, en de stof uit het Album Academicum van J. W. te Winkel, en de archieven van A. S. C. en „Clio", wier diverse beheerders ik voor hun welwillendheid dank zeg.

Het kaartregister van de jaren 1914 tot 1918 is spoorloos verdwenen, zoodat de namen der Limburgsche novicii uit dat tijdvak op deze lijst niet voorkomen.

Amsterdam, 15 Januari 1927. P. L. J. M. A. MüLLER.

Digitized by Google

Digitized by Google

1920/1923. Jan, Harrij *Arnold*. Geboren te Eijsden. Juridische Faculteit. Verhuisd naar Leiden 1923. 13 December 1926 bevorderd tot Meester in de Rechten te Leiden.

1919/1925. Chrétien, Charles *Arnold*. Geboren te Eijsden. Juridische Faculteit. Verhuisd naar Leiden. 3 April 1925 bevorderd tot Meester in de Rechten te Leiden.

1907/1914. Martha, Magdalena *Assmann*. Geboren te Tegelen. Faculteit der Letteren. Bedankt voor lidmaatschap.

1902/1909. Edmond, Marie, Hubert *van Aubel*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts op 18 November 1909.

1894/1903. Henricus, Josephus, Hubertus *Batta*. Geboren te Ambij. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 24 Juni 1908 tot Doctor in de rechtswetenschap op 28 stellingen.

1884/1885. Antoine, Paul, Dominique *Bauduin*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 9 Juni 1888 tot Doctor in de rechtswetenschap op proefschrift: „De bescherming van gedepossedeerde houders van toonderpapier".

1911/1914. Dominique, Chrétien, Marie *Bauduin*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Bedankt voor lidmaatschap. Cursus 1912/1913 Vondel Abactis.

1899/1905. Paul, Marie, Frans *Bauduin*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 15 December 1905 tot doctor in de rechtswetenschap op 24 stellingen. Cursus 1902-1903 Almanak praeses. Cursus 1900-1901 Vondel praeses. Cursus 1900-1901 Nereus commissaris III. Cursus 1903-1904 Amst. Stud. Kegelclub „Cave Canem" quaestor.

1905/1910. Bernard, Maria *Berger*. Geboren te Venlo. Juridische Faculteit. Vertrokken naar Leiden. Cursus 1907-1908 N. I. A. Commissaris II. Cursus 1907-1908 K. S. S. Commissaris II. Cursus 1908-1909 Beets praeses.

1880/1886. Joseph, Clemens *Berger*. Geboren te Venlo. Medische Faculteit. Studieën gestaakt.

1901/1907. Willem, Jozef *Berger*. Geboren te Venlo. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 17 December 1907 tot doctor in de

Digitized by Google

rechtswetenschap op 24 stellingen. Cursus 1907-1908 J. Pzn. Sweelinck Commissaris. Cursus 1905-1906 I. S. S. A. Assessor I. Cursus 1904-1905 N. I. A. Abactis. Cursus 1903-1905 A. S. T. V. Commissaris. Cursus 1903-1904 Beets praeses. Benoemd tot Advocaat Generaal bij den H. R. 12 Januari 1927.

1918/1920. Louis, Marie, Herman *Berger*. Geboren te Venlo. Juridische Faculteit. Overgeschreven te Utrecht November 1922.

1915/1924. Frederik, Hubert, J. *Berger*. Geboren te Venlo. Juridische Faculteit. Bevorderd tot Meester in de Rechten Juni 1924.

1921. Karel, Willem, Hubert *Berger*. Geboren te Venlo. Juridische Faculteit. Cursus 1923-1925 H. E. R. A. praeses.

1892/1894. Frans, Jozef *Bolsius*. Geboren te Roermond. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 22 Maart 1898 tot doctor in de rechtswetenschap op proefschrift: „Van den invloed der dwaling in het Recht op de strafbaarheid". Cursus 1893-1894 M. O. S. Questor.

1888/1893. Gustave, Marie, Joseph *Bonhomme*. Geboren te Amby. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 30 Januari 1893 tot doctor in de rechtswetenschap op proefschrift: „Meeningen of getuigenissen in het strafproces".

1885/1901. Hubert, Joseph, Marie *Boshouwers*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts op 7 Juni 1902. Gepromoveerd te Gent in 1904.

1920/1926. Maximiliaan, Frans, Hubert *Brouwers*. Geboren te Venlo. Juridische Faculteit. Cursus 1923-1924 I. S. S. A. Assessor I. Almanakredactie 1924 ab actis. Almanakredactie 1925 praeses. Cursus 1922-1923 A. S. T. ab actis. Cursus 1923-1924 A. S. T. Praeses. Bevorderd tot Meester in de rechten 11 Februari 1926.

1906/1911. Joseph, Felix, Gertrudis, Hubertus *Chambille*. Geboren te Maastricht. Faculteit der Wis- en Natuurkunde. Bevorderd tot Apotheker op 6 Juli 1912. 1911-1912 Pharmaceutische Stud. Ver. „Luctor et Emergo" Assesor II.

1891. Joseph, Albert *Coenegracht*. Geboren te Sittard. Juridische Faculteit. Studieën gestaakt.

1894/1897. James, Christiaan, Hubert *Coenegracht*. Geboren te Baarlo. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 14 October 1898 tot doctor in de rechtswetenschap op 25 stellingen.

1887/1890. Peter, Josephus, Hubertus *Coenegracht*. Geboren te

Digitized by Google

Echt. Juridische Faculteit. Bleef lid van het A. S. C. tot September 1893.

1917/1923. Cellius *Cremers*. Geboren te Roermond. Juridische Faculteit.

1896/1903. George, René, Willem, Eugène *Dahmen*. Geboren te Roermond. Gepromoveerd op 29 September 1911 tot doctor in de rechtswetenschap op 25 stellingen.

1906/1914. Eugène, Jean, Joseph, Hubert *Dubois*. Geboren te Venlo. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts 19 Mei 1914.

1888/1893. Eugène, Francois, Lambert *Dumoulin*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 1 Maart 1894 tot Doctor in de rechtswetenschap op proefschrift: „Het huwelijk bij curateele op eigen verzoek".

1899/1907. Marie, Hubert, Leopold, Jozef *Duquesne*. Geboren te Heer. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts op 19 December 1907. Cursus 1901-1904 VIATOR Praeses. 1902-1903 K. S. S. Commissaris. 1904-1905 K. S. S. Praeses. 1903-1904 I. S. S. A. Quaestor.

1904/1906. Willem, Jacobus, Anthonius, Jozef *Duynstee*. Geboren te Sittard. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 11 Februari 1908 tot doctor in de rechtswetenschap op 24 stellingen.

1916. Theodoor, Anton, Pieter *Duynstee*. Geboren te Roermond. Juridische Faculteit.

1903/1906. Johannes, Elias *Feisser*. Geboren te Venraay. Merische Faculteit.

1905/1910. Alfred *Foyer*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit.

1914/1917. Edmond, Marie, Constant, Bernard *Franquinet*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Verhuisd naar Utrecht in 1917. Cursus 1916-1917 NISITA ab actis.

1892/1900. Ferdinand, Eduard, Frederik, Hubert *Geelen*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts op 15 Maart 1902.

1890/1892. Jan, Louis, Ferdinand, Hubert *Geelen*. Geboren te Venlo. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 11 Juni 1895 tot doctor in de rechtswetenschap op proefschrift: „Middellijk daderschap", en op denzelfden dag tot doctor in de staatswetenschappen op 24 stellingen.

Digitized by Google

1891/1898. Rudolp *von Geldern*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 1 Maart 1898 tot doctor in de rechtsgeleerdheid op 26 stellingen. Cursus 1892-1893 MINERVA Abactis.

1918/1924. Jan, Edgard, Leon, Marie, Hubert *Gerardts*. Geboren te Posterholt. Juridische Faculteit. 1924 Meester in de Rechten.

1911/1918. Carl, Peter, Hubertus, Maria *Geuljans*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Cursus 1912-1913 Beets Abactis. Cursus 1913-1914 K. S. A. Commissaris. Gepromoveerd te Groningen op stellingen Januari 1918.

1901/1909. Alfred *Goudberg*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts op 17 Februari 1910.

1854/1861. Ambroise, Arnault, Guillaume *Guye*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Ingeschreven te Leiden in 1858 in de Faculteit der philosophie en medicijnen, alwaar gepromoveerd op 23 Juni 1862. Buitengewoon Hoogleeraar in de oorheelkunde te Amsterdam 4 October 1886. Gestorven in 1905.

1858/1859. Paul, Henri *Guye*. Geboren te Maastricht. Theologische Faculteit. Sinds 1859 Juridische Faculteit. Ingeschreven te Utrecht in 1858. Ingeschreven te Leiden in 1861. Ingeschreven wederom te Utrecht in 1864.

1895/1900. Albert, Clement *Haex*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 11 Juli 1900 tot doctor in de rechtswetenschap op 24 stellingen. Cursus 1896-1897 VONDEL Quaestor. Cursus 1897-1898 K. S. S. Commissaris.

1893-1898. Louis, Emil, Constant *Haex*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 12 Maart 1898 tot doctor in de rechtswetenschap op 25 stellingen. Cursus 1894-1895 K. S. S. Commissaris. 1894-1895 VONDEL Quaestor. 1895-1896 K. S. S. Commissaris. 1896-1898 K. S. S. Abactis.

1918/1922. Emiel, Marie, Oscar *Haffmans*. Geboren te Venlo. Juridische Faculteit. 7 Juni 1922 Meester in de Rechten. Cursus 1920-1921 N. I. A. Quaestor. HERA Quaestor.

1903/1907. Andries *Hermans*. Geboren te Gennep. Medische Faculteit. Bleef lid van het A. S. C. tot 15 April 1909. Cursus 1905-1906 HERA Abactis.

Digitized by Google

1907/1909. Charles, Johan, Leon *Hermans.* Geboren te Maastricht. Faculteit der Wis- en Natuurkunde.

1903/1905. Johan, Charles, Joseph, Winand *Hermans.* Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 12 Juli 1907 tot doctor in de rechtswetenschap op 30 stellingen. Cursus 1904-1905 VIATOR Quaestor.

1888/1891. Steven, Theodoor, Antoon *Hermsen.* Geboren te Gennep. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 7 Juli 1894 tot doctor in de rechtswetenschap op proefschrift: „De verhouding der hypothecaire inschulden".

1903/1909. Benoit, Daniel *Hertzdahl.* Geboren te Sittard. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts op 24 Februari 1910.

1922. Hippolythe, Emile, Clement, Marie *Houtappel.* Geboren te Maastricht. Medische Faculteit.

1910/1919. Augustinus, Eduardus, William *Hustinx.* Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op stellingen tot doctor in de rechtswetenschap op 24 Juni 1919.

1899/1901. Max, Eugène, Ferdinand *Hustinx.* Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Cursus 1900-1901 Beets Quaestor. 1901-1902 N. I. A. Abactis.

1899/1903. Agatha, Henriette, Jaqueline *van Itterson.* Geboren te Roermond. Medische Faculteit, later Faculteit der Wis- en Natuurkunde.

1912/1920. Adolf, Marius, Carl, Wolfgang *van Ittersum.* Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Cursus 1913-1914 VONDEL Quaestor. 1914-1914 VONDEL Praeses. Bevorderd tot Arts 1920.

1889/1891. Frans, Isidoor, Joseph *Janssen.* Geboren te Bingelrade. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 9 November 1893 tot doctor in de rechtswetenschap op proefschrift: „Het recht van vergadering in het Nederlandsch Staatsrecht".

1891/1894. Edmond, Jacob, Hubert *Jaspar.* Geboren te Maastricht. Gepromoveerd op 3 December 1896 tot doctor in de rechtswetenschap op proefschrift: „Bewijskracht der gerechtelijke bekentenis in een later geding".

1897/1913. Adam, Hubertus, Maria, Joseph *van Kan.* Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. 1899-1900 Lid Almanakredactie.

Digitized by Google

1897-1898 Beets Abactis. 1900-1901 Jur. Disp. Justitia Praeses. Gepromoveerd tot doctor in de rechtswetenschap 1 Juli 1913 op proefschrift: „Bezitsverhoudingen", cum laude. 1913 Prof. in Rom. Recht te Leiden. 1924 Rect. Magnif. Rechtshoogeschool te Weltevreden.

1907. Marie, Jozef, Egide, Gustave *van Kan.* Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Studieën gestaakt. 1909-1910 K. S. S. Praeses. 1909-1910 N. I. A. Commissaris I. 1908-1909 K. S. S. Commissaris. 1910-1911 I. S. S. A. Assessor I. 1908-1909 Thor vice-praeses. 1909-1910 VONDEL Praeses.

1890/1900. Marie, Camille, Laurent, Victor *Keulen.* Geboren te Kerkrade. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts op 28 October 1901.

1894/1897. Johannes, Julianus, Hubertus *Klijnen.* Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 15 Juni 1899 tot doctor in de rechtswetenschap op 25 stellingen.

1910/1920. Frans, Cornelis *Lebret.* Geboren te Gulpen. Juridische Faculteit. Gepromoveerd tot doctor in de rechtswetenschap op stellingen 15 Juni 1920.

1910/1913. Adolf, Hendrik, Constant, Marie, Hubert *van Liebergen.* Geboren te Venlo. Juridische Faculteit. 1 September 1914 bedankt. Later weer corpslid. Gepromoveerd op stellingen tot doctor in de rechtswetenschap 15 October 1918. Cursus 1912-1913 H. E. R. A. Quaestor.

1902/1907. Albert, Marie, Eduard, Hubert *Jansen de Limpens.* Geboren te Roermond. Juridische Faculteit.

1901/1906. Carolus, Hubertus, Josephus, Alphonsus *Jansen de Limpens.* Geboren te Roermond. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 26 Juni 1907 tot doctor in de rechtswetenschap op 25 stellingen.

1904/1914. Arthur, Auguste, Joseph, Marie *Marres.* Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts 4 Juli 1914. 1905-1906 H. E. R. A. Quaestor. 1906-1907 H. E. R. A. Praeses. 1906-1907 NEREUS Commissaris I. 1907-1908-1909 NEREUS Commissaris I. 1908 Amst. IJsclub Commissaris.

1911/1914. Charles *Marres.* Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Studieën gestaakt. Cursus 1912-1913 NEREUS Commissaris II.

Digitized by Google

1905/1915. Fernand, Joseph, August *Marres*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd tot doctor in de rechtswetenschappen op stellingen op 26 Januari 1915.

1904/1910. Jan, Herman *Massink*. Geboren te Maastricht. Faculteit der Wis- en Natuurkunde.

1881/1883. Theodoor, Alfred, Frederik, Willem *Mathon*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 25 Maart 1886 tot doctor in de rechtswetenschap op proefschrift: „De Fransche Wet tegen de recidivisten van 27 Mei 1885". 1882-1883 CLIO Quaestor. 1882-1883 U. N. I. C. A. Abactis.

1920. Bastiaan, Cornelis, Jacobus *van der Meer*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Cursus 1923-1924 I. S. S. A. Rector. Cursus 1922-1923 N. I. A. Abactis. Cursus 1922-1923 D. A. K. Assessor. Cursus 1926-1927 O. D. O. L. E. H. Praeses.

1891/1893. Eugène, Felix, Marie *van Meerbeke*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 14 December 1894 tot doctor in de rechtswetenschap op 27 stellingen. Cursus 1892-1893 Amst. Stud. Velocipede Club Ab-actis.

1901/1908. Lambertus, Hubertus, Josephus *Mestron*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts op 17 Juni 1909. Gepromoveerd op 7 Juli 1911 tot doctor in de geneeskunde op proefschrift: „Variaties der pyramiden kruising".

1884/1892. Rudolf, Johan, Theodoor *Meurer*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts op 24 December 1892. Gepromoveerd cum laude op 18 December 1896 tot doctor in de geneeskunde op proefschrift: „Waarnemingen en opmerkingen over cholera Asiatica". Cursus 1887-1888 THOR Quaestor. Cursus 1888-1890 NEREUS Quaestor. Sinds 1911 lid der commissie van bijstand in financieele zaken der A. S. R. Nereus.

1920. Pierre, Laurent, Joseph, Marie, Antoine *Müller*. Geboren te Venlo. Juridische Faculteit.

1905/1908. George *Nypels*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Bleef lid van het A. S. C. tot 10 Juli 1908. Cursus 1907-1908 THOR Vice praeses. Cursus 1906-1908 NEREUS Abactis.

1885/1887. Lambertus, Jean *Nyst*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Vertrokken naar Utrecht September 1887. Bevorderd tot Arts in 1892.

Digitized by Google

1926. Philippe, Marie, Hubert *Nyst*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit.

1884/1892. Alexander, Willem, Hendrik *Oidtmann*. Geboren te Roermond. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts op 24 December 1892. Gepromoveerd op 6 Juli 1893 tot Doctor in de geneeskunde op proefschrift: „Radicale operatie der cruraalbreuk". Cursus 1886-1887 NEREUS Commissaris. Cursus 1886-1887 THOR Commissaris. Cursus 1886-1887 THOR Abactis.

1894/1901. Karel, Hubert, Marie *van Oppen*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 29 Januari 1901 tot Doctor in de rechtswetenschap op 30 stellingen, en denzelfden dag tot Doctor in de staatswetenschappen op 30 stellingen.

1912/1920. Marie, Joseph, Fernand *van Oppen*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts 27 October 1920. Cursus 1915-1916 N. I. A. Praeses. Cursus 1915-1916 HERA Praeses.

1913. Arnoldina, August, Mathilda, Wilhelmina *Penris*. Geboren te Sittard. Faculteit der Wis- en Natuurkunde.

1904/1914. Richard, Willem, Jacob *Ploen*. Geboren te Gulpen. Medische Faculteit. 3 April 1908 geschrapt, later weer lid. Bevorderd tot Arts 31 October 1914. Cursus 1905-1906 FLANOR Praeses.

1900/1908. Felix, Maria, Hubertus *Quaedvlieg*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 3 Juni 1908 tot Doctor in de Rechtswetenschap op 25 stellingen.

1919/1924. George, Joseph, Hubert *Receveur*. Geboren te Venlo. Juridische Faculteit. Studieën gestaakt.

1919/1925. Antoon, Henri, Marie, Hubert *Receveur*. Geboren te Venlo. Juridische Faculteit. Cursus 1922-1923 I. S. S. A. Assessor I. 21 October 1921—29 Maart 1922 N. I. A. Praeses. Cursus 1921-1922 HERA Quaestor. Bevorderd tot Meester in de Rechten 14 December 1925.

1920. Leon, Charles, Henri, Marie *Receveur*. Geboren te Venlo. Medische Faculteit. Cursus 1922-1925 HERA Abactis.

1880/1886. Edmond, Robert, Hubert *Regout*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 31 Mei 1886 tot Doctor in de Rechtswetenschap op proefschrift: „Het stelsel van beheer van den faillieten boedel (vergelijkende rechtsstudie)". Cursus 1883-

Digitized by Google

1886 Rijvereeniging „Bicephalus" Praeses. Sinds 1887 Eere-voorzitter. Minister van Justitie in het Kabinet Heemskerk, Juni 1919—18 Januari 1913.

1889. Louis, Hubert, Willem *Regout*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 29 Juni 1896 tot Doctor in de Rechtswetenschap op proefschrift: „Arbeidersverzekering". Komt niet voor in de rectorale registers. Minister van Waterstaat in het Kabinet Heemskerk 1908-1913. Gezant bij den H. Stoel 1915-1916.

1918/1924. Petrus, Josephus *Rogaar*. Geboren te Roermond. Juridische Faculteit. Bevorderd tot Meester in de Rechten 4 Juli 1924. 1919-1920 UNICA Abactis.

1924/1926. Albert, Gerard, Louis, Marie *Rombouts*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Studieën gestaakt.

1901/1904. Charles, Joseph, Marie, Hubert *Roebroeck*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 12 Maart 1907 tot Doctor in de Rechtswetenschap op 25 stellingen. Cursus 1902-1903 HEBE Quaestor.

1912. Louise, Sophie *Röttger*. Geboren te Maastricht. Natuur-Philosophische Faculteit.

1896/1902. Goswijn, Willem *Sannes*. Geboren te Meersen. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 30 April 1902 tot Doctor in de Rechtswetenschap op proefschrift: „Grondeigenaar en gemeenschap bij den aanleg van publieke werken". Cursus 1897-1898 U. N. I. C. A. Abactis-Quaestor. Cursus 1899-1900 I. S. S. A. Abactis.

1918/1922. Matthieu, Marie, Leon *Savelberg*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. 2 Juni 1922 Meester in de Rechten. Cursus 1921-1922 I. S. S. A. Rector. Cursus 1921-1922 HERA Praeses.

1907/1917. André, Jean, Marie, Hubert *Schillings*. Geboren te Maastricht. Faculteit der Letteren (Ned.). 10 October 1917 gepromoveerd op een proefschrift over: „Vondel en de Regeerder van Amsterdam".

1921/1923. Leon, Rudolph, Leonie, Maria *Schreinemacher*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. 1923 Verhuisd naar Leiden.

1885/1889. Dionysius, Josephus, Carolus, Hubertus *Schrijnen*. Geboren te Venlo. Faculteit der Wis- en Natuurkunde. Bevorderd tot Apotheker op 31 Maart 1890.

Digitized by Google

1919/1926. Jan, Willem *Smits*. Geboren te Heijthuizen. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts 17 Januari 1926.

1876/1883. Charles, Henri, Hubert *Spronck*. Geboren te Beek. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts in 1883. Gepromoveerd cum laude tot Doctor in de Geneeskunde op 10 October 1886 op proefschrift: „Over ischaemie van het ruggemerg". 1886 Benoemd tot gewoon hoogleeraar in de pathologie en patnologische anatomie aan de Universiteit te Utrecht. Augustus 1913 eervol ontslagen als hoogleeraar. October 1920 benoemd tot buitengewoon hoogleeraar aan de Universiteit te Utrecht. 9 Mei 1923 eervol ontslagen als buitengewoon hoogleeraar.

1903/1912. Aloysius, Jozef, Maria. Bernard *Stijns*. Geboren te Venlo. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts op 17 Mei 1913.

1920/1924. Alexander, Alphons, Marius *Stols*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Almanakredactie 1923 Assessor. Verhuisd naar Leiden.

1898/1903. Philippus, Josephus, Matthias *Straetmans*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Bleef lid van het A. S. C. tot 1909/1910. Cursus 1900-1901 I. S. S. A. Assessor I.

1909/1917. Adriaan, Hendrik *Syrier*. Geboren te Tegelen. Medische Faculteit. Cursus 1910-1911 VIATOR Quaestor. 1911-1912 N. I. A. Abactis. 1911-1912 Abactis Studenten IJsclub. 1912-1913 I. S. S. A. Abactis. 1912-1913 Praeses IJsclub. Bevorderd tot Arts 23 November 1917.

1925. Johan, Wendel *Tesch*. Geboren te Roermond. Medische Faculteit.

1900/1903. Fernand, Gustave, Theodore, Albert *Tripels*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 16 December 1903 tot Doctor in de Rechtswetenschap op 25 stellingen.

1900/1905. Paul, Clement, George *Tripels*. Geboren te Maastricht. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 25 October 1905 tot Doctor in de Rechtswetenschap op 24 stellingen. Cursus 1901-1902 H.E.B.E. Praeses.

1891/1898. Willem, Jozef *Vetter*. Geboren te Maastricht. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts op 28 Januari 1899. Gepromoveerd cum laude op 8 Juli 1903 tot Doctor in de Geneeskunde op proefschrift: „De beteekenis van het morphologisch en bacteriologisch onderzoek van pleuraexudaten voor de kliniek".

Digitized by Google

1907/1910. Joseph, Eugène, Hubert, Marie *Vogels*. Geboren te Beesel. Medische Faculteit. Cursus 1908-1909 FLANOR Abactis. 1909-1910. FLANOR Praeses.

1918/1921. Eugène, Louis, Marie, Joseph *Vogels*. Geboren te Reuver. Juridische Faculteit. 4 Juli 1921 Meester in de Rechten.

1918. Martha, Marianne *de Vries*. Geboren te Venlo. Medische Faculteit.

1920/1925. Jules, Johan *van Wessem*. Geboren te Sittard. Juridische Faculteit. Almanakredactie 1923. Cursus 1922-1923 D. A. K. Praeses. 1922-1923 Dictator van Fascio Academio di Amsterdamo. 1921-1922 HERA Praeses. 11 Februari 1925 bevorderd tot Meester in de Rechten.

1900/1907. Johan, Karel, Willem *Weygers*. Geboren te Roermond. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts op 23 November 1907.

1926. Frans, Maria, Hubert *de Wever*. Geboren te Heerlen. Medische Faculteit.

1919/1926. Victor, Michel, Emile *Winters*. Geboren te Venlo. Medische Faculteit. Cursus 1920-1921 THOR Vice-praeses. 1921-1922 THOR Praeses. Bevorderd tot Arts October 1926.

1894/1900. Oscar, Karel, Marie, Hubert *Wolters*. Geboren te Venlo. Medische Faculteit. Bevorderd tot Arts op 20 November 1901. Gepromoveerd te Gent 1905 cum laude.

1896/1899. Willem, Marcellinus, Hubertus *Wolters*. Geboren te Venlo. Juridische Faculteit. Gepromoveerd op 23 April 1902 tot Doctor in de Rechtswetenschap op 26 stellingen.

1867/1870. Hendrik, Emile *Ziegler*. Geboren te Maastricht. Theologische Faculteit. Ingeschreven te Utrecht in 1869. Ingeschreven te Leiden in 1871. Studieën gestaakt in 1873.

AFKORTINGEN.

I. S. S. A.: Illustrissimus Senatus Studiosorum Amstelodamensium. Opgericht 15 Mei 1851. Bureau: Sarphatistraat 3.

N. I. A.: Amsterdamsche Studentensocieteit „Nos Iungiti Amicitia". Opgericht 12 November 1841. Gevestigd: Sarphatistraat 3.

Digitized by Google

J. Pzn. Sweelinck = Amsterdamsch Studenten Muziekgezelschap. Opgericht 28 September 1878.

K. S. S.: Koninklijke Studenten Schietvereeniging. Opgericht 26 November 1880. Beschermheer: Z. K. H. de Prins der Nederlanden.

NEREUS: Amsterdamsche Studenten Roeivereeniging. Opgericht 24 November 1885.

A. S. T. V.: Amsterdamsche Studenten Tooneelvereeniging. Opgericht 24 November 1887.

T. H. O. R.: Amsterdamsche Studenten Athletiekvereeniging. Opgericht 26 Februari 1878.

A. S. T.: Amsterdamsche Studenten Tennisclub. Opgericht 22 October 1916.

D. A. K.: Amsterdamsche Kroegpartij.

Fascio Academico: Opgericht 24 November 1922.

CLIO: Opgericht 9 Februari 1882. Koninklijk goedgekeurd Juni 1894. Historische Commissie, beheert de Archieven van het ontbonden geschiedkundig gezelschap C. L. I. O. Archieven berusten in de Universiteit.

U. N. I. C. A.: Westersch Litterarisch Dispuutgezelschap. Opgericht 29 November 1850. Kleur: Steenrood-Wit.

V. O. N. D. E. L.: Nederlandsch Litterarisch Dispuutgezelschap. Opgericht 24 November 1875.

B. E. E. T. S.: Litterarisch Dispuutgezelschap. Opgericht 17 Maart 1879. Kleur: Vieux bleu.

M. I. N. E. R. V. A.: Nieuw Litterarisch Dispuutgezelschap. Opgericht 26 October 1884.

O. D. O. I. E. H.: Vrij Dispuutgezelschap. Opgericht 30 October 1890. Kleur: Paarsch-Groen.

M. O. S.: Vrij Dispuutgezelschap. Opgericht 22 October 1891.

H. E. B. E.: Letterkundig Dispuutgezelschap. Opgericht 12 November 1901. Kleur: Oranje-Wit.

V. I. A. T. O. R.: Vrij Dispuutgezelschap. Opgericht 25 Mei 1903. Kleur: Donker Blauw.

F. L. A. N. O. R.: Vrij Dispuutgezelschap. Opgericht 15 September 1903. Kleur: Korenblauw-Oranje.

H. E. R. A.: Vrij Dispuutgezelschap. Opgericht 15 Februari 1905. Kleur: Lichtblauw-Wit.

N. I. S. I. T. A.: Letterkundig dispuutgezelschap. Opgericht 22 Februari 1912. Kleur: Groen-Wit.

Digitized by Google

De geschiedenis van het Amsterdamsch Studenten-Corps.

In het begin van de 19e eeuw bestonden er aan het Athenaeum Illustre en aan de Seminaria — die met het Athenaeum niet een waren, en wier Hoogleeraren ook niet op de Series werden genoemd — enkele Studenten-Werk-Gezelschappen; maar er was geen vereeniging, die allen omvatten wilde. A. M. I. C. A. leefde sedert 1802, L. O. S. van 1806, *Musis Studiisque Dicatum* sedert 1807, *Vigenus Concordia,* uit de vereeniging van twee anderen ontstaan, van 1808, en E. T. E. B. O. N. sedert 1814.

Om echter „meer eenheid te brengen onder de Amsterdamsche Studenten zelf", en „hun onderling verkeer te bevorderen en uit te breiden", maar tegelijk om „door zelfstandige regeling van Novitiaat en Promotie den rang van Amsterdamsch Student tegenover de Academische Studentencorpsen in Nederland te handhaven", vooral voor Amsterdammers, die aan eenige Nederlandsche Hoogeschool hunne studie gingen voltooien: daarom streefde men reeds lang er naar, één gezamenlijk Studenten-Corps op te richten aan de Doorluchtige School.

Op den 20sten October 1818 eindelijk, kwamen eenige Jongelieden, allen Studenten aan het Athenaeum, ten huize van een hunner samen, om de oprichting van een zoogenaamden „Ontgroen-Senaat" te bespreken. De kans van slagen bleek groot genoeg, zoodat op een algemeene vergadering in de Nieuwe Stads-Herberg aan het IJ, den 18en Januari 1819 het ontwerp eener constitutie met eenige onbeduidende wijzigingen werd aangenomen. Wel waren op de vergadering, behalve de oprichters zelf, slechts 13 of 14 studenten aanwezig, doch de Senaat was geconstitueerd, en de vereeniging nam weldra in ledental toe. Den 29 Februari 181 werden „de eerste Novitiën plechtig ontgroend".

De naam die door de Senaat werd aangenomen was: Senatus veteranorum studiosorum in Athenaeo Amstelaedamensi et in Seminario Evang. Lutheranorum, en de zinspreuk: Ne Praeter Modum. De Studenten aan het Doopsgezind en aan het Remonstrantsch Seminarium (tegenwoordig te Leiden) traden niet toe. Dit geschiedde eerst bij de groote vereeniging in 1851.

Den zwaren strijd, die *Ne Praeter Modum* ordelijk, waardig en kalm voerde om erkenning te verkrijgen van de Leidsche, Utrecht-

Digitized by Google

sche en Groningsche Senaten, behoef ik niet uitvoerig te behandelen, hoe eigenaardig aantrekkelijk dit ook is. Vooral over de aanmatiging van het terstond toenaderende, maar 20 jaren lang zeer lastige *Collegium Omnium In Belgio Senatuum Supremum* te Leiden, zou veel vermakelijks kunnen worden medegedeeld. Aan *Vindicat Atque Polit* te Groningen, komt intusschen de eer toe het eerst voor N. P. M. volkomen gelijkheid van rechten te hebben uitgesproken, n.l. reeds in het begin van 1820. De *Senatus Veteranorum* te Utrecht, volgde den 10en November van hetzelfde jaar, doch, nadat door een twist tusschen Utrecht en Leiden de goede betrekkingen met Amsterdam in 1824 bijkans waren afgebroken en daarna verflauwd, werd in 1841 die band plechtig hersteld. En, toen in Leiden na de groote Revolutie van 1 Maart 1839 het nieuwe *Collegium Civitatis Acad. Lugd. Bat. Supremum* was opgericht, zond dit lichaam den 18en van dezelfde maand aan N. P. M. bericht van zijn optreden, met verzoek om erkenning. De oude Leidsche Senaat, die zich trachtte te handhaven, bracht nog eenige korte stoornis te weeg, maar vriendschap met het nieuwe *Collegium* was weldra gesloten, wederzijds op gelijken voet. Sedert dat oogenblik was de lang gewenschte onafhankelijkheid voor goed verkregen, de volkomen gelijkheid van de Studenten aan het Athenaeum Illustre erkend. De strijd naar buiten was dus geëindigd, en tegelijkertijd had men, in dat twintigtal jaren, het werk der inwendige organisatie weten te volbrengen.

Althans zoo dacht men.

Door het feit, dat niet alle historie-bronnetjes voor ieder open liggen, vooral door den grooten afstand van zoovele jaren, is het niet gemakkelijk te overzien, welke positie de Senatus Veteranorum Studiosorum in Athenaeo Amstelaedomensi onder de zinspreuk *Ne Praeter Modum,* eigenlijk onder de Studenten van het Athenaeum heeft ingenomen. In het begin, schijnt de Senaat met zijn aanhang een afzonderlijke partij te hebben gevormd, die met de overige Studenten zelden in aanraking kwam. De oudste constitutie bepaalde wel reeds, dat alle Veterani (allen, die ontgroend waren) den Senaat zouden kiezen, maar de gezamenlijke Veterani maakten niet één *Corps* uit, geheel zooals thans.

Ook de algemeene bijeenkomsten droegen niet den naam van Corpsvergaderingen, maar werden „algemeene vergadering van den Senaat en de Veterani" geheeten. Trouwens van 1818 tot 1834 wordt van dergelijke *Comitia* in 't geheel niets vernomen.

Digitized by Google

Zoo was de positie van den Senaat in het begin niet zeer vast bepaald, en dit gaf natuurlijk nu en dan strijd over de beteekenis van dat lichaam. Er was een scheuring noodig, om in dien toestand verandering te brengen.

De Studenten van het Lutersche Seminarium brachten deze scheuring te weeg. Zij vormden reeds eenigermate een afzonderlijke partij, en nadat door hen brieven aan den Senaat geschreven waren, en die brieven beantwoord, nadat zij eischen hadden gesteld, die slechts gedeeltelijk waren ingewilligd, besloten zij zich te onttrekken aan het bestuur van N. P. M., en kondigden zij dit besluit af bij publicatie van 27 Juni 1827. Zij richtten een afzonderlijken Senaat op onder de zinspreuk *Propria Cures.* Daarop werden de wetten van N. P. M. aan een nauwkeurige herziening onderworpen.

Toen werd bepaald, dat de *Senaat* de vertegenwoordiging was van alle Studenten, en dezen allen droegen bij in de kosten, die de Senaat voor zijn instandhouding maken moest.

Waar echter van „Senaten" gesproken wordt, worden met dien naam niet altijd alleen de gezamenlijke *Dignitarissen* bedoeld, maar meermalen cok alle Veterani, allen, die met de ontgroeningsbul ook het Akademie-burgerschap hadden gekregen. Dan was hun vertegenwoordiging, de Senaat, tevens het Bestuur. Zij worden ter onderscheiding somtijds genoemd naar „Athenaeum" en „Seminaria". Een enkele maal zal ik intusschen om de duidelijkheid verplicht zijn den naam „Corps" te gebruiken.

Zoo bestonden bij het begin van den Cursus 1843/'44 naast elkander te Amsterdam vier Senaten: *Ne Praeter Modum* in Athenaeo Illustri, *Propria Cures* in Seminario Lutherano, *Studia Nos Jungunt* in Sen. Teleio-Bapt., en *Bene Juncti Valemus Pauci* in Sem. Rem.

De onderlinge verhouding was zeer vriendschappelijk. Zelfs Propria Cures was reeds in October 1827 door N. P. M. erkend.

Allen verschenen op één gezamenlijke Societeit: *Non semper arcum tendit Apollo,* en kozen de bestuursleden uit de verschillende Senaten. Zij gaven samen één Almanak uit, die opgaven deed van en voor allen tegelijk, en één adreslijst bevatte; de redactie werd door en uit allen gekozen. Zij noodigden elkander op hunne feesten. Zij erkenden elkaars ontgroening, zoodat bij verandering van studieplan de bul van den eenen Senaat bij den anderen het Novitiaat onnoodig maakte. Werkgezelschappen en vriendenclubs bestonden uit leden van de verschillende categorieën van Veterani en Senaats-

Digitized by Google

leden. Over den dood van Curatoren en Professoren werd door allen gerouwd. Zelfs voor den algemeenen rouw over den dood van Studenten, bij welken Senaat zij ook waren ingeschreven, werden algemeene reglementen opgemaakt.

Omdat er dus aan vereeniging van alle krachten niets belangrijks in den weg stond, en zulke samenwerking hoogst wenschelijk begon te blijken, werd er al meer en meer over gedacht, den uiterlijken vorm in overeenstemming te brengen met de algemeene innerlijke eenheid.

De eerste poging werd daarvoor gedaan in het begin van 1847 door *Propria Cures*, dat op het punt stond ten onder te gaan. Doch het had weinig gevolg. De Senaten schijnen elkander omtrent bedoelingen en eischen niet goed te hebben begrepen en minder nog vertrouwd.

Op het einde van datzelfde jaar echter begon men opnieuw aan de verwezenlijking van het veelbesproken plan te arbeiden, en nu nam N. P. M., nog altijd verreweg de krachtigste Senaat de leiding der zaken op zich. De Senaat *Studia Nos Jungunt* maakte echter zeer vele bedenkingen; hij vreesde zijn individualiteit en vooral het gezelschap E. T. E. B. O. N. te zullen verliezen. Van *Bene Juncti Valemus Pauci* had men tusschen 1843 en 1847 niets vernomen, en bij de kwestie der vereeniging hield deze Senaat zich ook steeds op den achtergrond. *Propria Cures* gaf ook eenige zeer weinige teekenen van goeden wil. Men begon al weder te begrijpen, dat zonder volledige overeenstemming van alle Studenten niets te beginnen was, en, zonder dat er van heftigheid of ook kalmen strijd verder iets valt te bemerken, werden de onderhandelingen opnieuw afgebroken.

Eerst twee jaren later, den 25sten Februari 1850, kwam de kwestie der vereeniging weder geheel op den voorgrond. Vijf studenten aan het Athenaeum dienden een voorstel in. *Ne Praeter Modum* oordeelde het noodig de stemming der Seminaria te onderzoeken, en op den 17en, 18en en 19en April 1850 namen de drie Corpsen met groote meerderheid van stemmen een motie aan, waarin de noodzakelijkheid der Vereeniging onder éénen Senaat beslist werd uitgesproken. *Studia Nos Jungunt* zond den 22sten een nota in, waarbij eenige voorwaarden werden gesteld, en op den 9en Mei 1850 werden in een vergadering der Deopsgezinden die voorwaarden als eisch bekrachtigd. De Studenten van het Athenaeum keurden den

Digitized by Google

dag daarop, onder leiding van N. P. M., dezelfde voorwaarden goed.

Nog was echter de zaak niet rijp genoeg, nog konden al die besluiten niet worden uitgevoerd. Er kwam weder een vrij sterke oppositie in verschillende lichamen; noodzakelijk moesten er vooraf nieuwe wetten worden vastgesteld. En ook aan deze laatste behoefte werd weldra voldaan. Een wetscommissie werd benoemd, en was den 20sten October met het ontwerp gereed. Zij diende het in bij de Senaten, die verschillende wijzigingen verlangden, welke wel of niet werden overgenomen. Op den 6den Januari (1851) en volgende dagen werd het ontwerp bij het Athenaeum-Corps behandeld en den 15den van dezelfde maand in de algemeene vergaderingen der verschillende Corpsen gebracht en beoordeeld. De betwiste punten en wederzijdsche aanmerkingen werden algemeen bekend gemaakt, en op een nieuwe vergadering den 25sten Januari in het Odeon, waaraan nu *alle* Studenten deelnamen, werden zij onder voorzitterschap der Wetscommissie besproken. Eindelijk, den 5en Februari, was de nieuwe Constitutie, na algemeen overleg, plechtig gesanctioneerd en de algeheele vereeniging voor goed als noodzakelijk en als bestaand aangenomen. Vijf dagen later zou de nieuwe wet in werking treden.

De Senaten traden allen af, en stelden hun macht in handen der vroegere Wetscommissie, die tot Voorloopig Uitvoerend Comité werd benoemd; zij zou de verkiezingen en de feesten regelen, die natuurlijk beide moesten plaats hebben. Maar het einde der rampen was nog niet daar.

Het staatsbestuur ondervond van de menigte, nog rumoerig na al die evolutieën, weinig medewerking. Pas tot volk verheven, kende die menigte wèl rechten, maar op plichten had 't niet gerekend. Het Comité nam dan ook, toen het àl te weinig dank oogstte voor zijn zeer vele bemoeiingen, nog voordat zijne taak voleindigd was, ontslag.

Het geschiedde op een uiterst woelige vergadering. Ieder wist raad te geven, doch géén raad werd opgevolgd. De grootste optimisten en de heftigste woelwaters wanhoopten. De verwarring nam hand over hand toe, en toen het eindelijk duidelijk was geworden, dat juist veelheid van hoofden belemmering was van den vooruitgang van den staat, kwam men tot het meest koene besluit, dat in een studentenmaatschappij nog zeldzamer is dan in de groote geschiedenis der menschheid. *Scinditur incertum studia in contraria*

Digitized by Google

volgus. De staatszucht en de hartstocht der opgewonden gemoederen kwamen een oogenblik tot bedaren, en de volksheldjes gingen over tot het instellen van een onbeperkt Dictatorschap. De Heer A. Rendorp, oud-Rector van N. P. M., nam die hoogst gewichtige betrekking op zich.

Zijn allereerste daad was echter zich zelf de alleenheerschappij te ontnemen. Hij stelde een raad van regenten aan, en koos die niet, zooals vroeger, uit gecommitteerden der verschillende Corpsen, maar uit vertegenwoordigers der Faculteiten. Daarna trad hij zelf onmiddellijk af. De voorbereidende werkzaamheden dezer nieuwe Commissie waren weldra ten einde gebracht. De groote dag, waarop zooveel pogen met goeden uitslag bekroond zou worden, was eindelijk aangebroken.

Op den 14den Mei 1851, des morgens ten 10 ure, kwam in het Odeon een algemeene vergadering van alle Studenten te zamen, en met muziek, toasten, applaus en gezang werd de groote Vereeniging, waaraan machtige vooroordeelen zoo lang hadden in den weg gelegen, tot stand gebracht. Zij werd, in tegenwoordigheid van de Hoogleeraren, beklonken, bekrachtigd en plechtig gevierd, terwijl de Juridische Hoogleeraar M. des Amorie van der Hoeven met zeer veel belangstelling het woord voerde te midden der Studenten.

De nieuwe Senaat van het Amsterdamsch Studenten-Corps, die den naam „Illustrissimus Senatus Studiosorum Amstelodamensium" had verkregen, trad bij deze bijeenkomst op. 's Avonds werd een groot feestmaal gehouden door Studenten en oud-studenten in „de Fransche Tuin in de Plantage".

Zoolang had het dan geduurd, zooveel strijd had het gekost, voordat het Amsterdamsch Studenten-Corps voor goed was gevestigd. Maar nu was het ook op een lange toekomst berekend. De bergen hadden een flinke, krachtige figuur gebaard, een reus, die zeer lang kon leven. Een, die door kleine verkoudheden geen gevaar loopt, blijvend schade te lijden aan zijn gezondheid. En hij heeft ook waarlijk nog wel eens een paar rhumische aandoeningen moeten verduren.

Pas vier jaren nadat de Studenten aan het Athenaeum Illustre en aan de Seminaria in één Amsterdamsch Studenten-Corps waren samengebracht, één jaar nadat ook *Propria Cures*, de Senaat, tot dien bond was toegetreden, had er weer een nieuwe scheuring plaats.

Een deel der Studenten was niet tevreden met de handelingen

Digitized by Google

van den I. S. S. A. Onder voorwendsel, dat vier dier Hoogwaardigheidsbekleeders de wetten van het novitiaat te willekeurig hadden toegepast, bonden zij den strijd met hen aan. Op de Corpsvergadering van 22 October 1855 ging het wederom zeer rumoerig toe, en nog den avond van dienzelfden dag werd door de verdreven vier Senatoren en hun aanhang het woord „Afscheiding" als „de kreet aangeheven". Er werd briefwisseling gehouden met den I. S. S. A., een commissie was benoemd, en op den 12den Januari 1856 werd „de constitueering gevierd" van het Studentencorps *„Moderationi Operam Dantes Utimur Solatio"*.

„Een eigen Corps te vormen", zoo verklaart de Almanak van M. O. D. U. S., „maar zonder haat of vijandschap tegen het andere, dat was wat wij ons voorstelden, en dat doel werd aanvankelijk bereikt. Hoewel het gebleken was, dat de twee elementen, in één lichaam vereenigd, niet harmonieerden; nu de belangen gescheiden waren, konden beide Corpsen in de beste verstandhouding naast elkander bestaan".

„De verbroedering was dan ook inderdaad grooter dan ooit te voren, getuige de avond van den 5den November 1855, maar vooral die van den 3den Mei 1856, bij gelegenheid van het feest der inwijding van het nieuwe gemeenschappelijke Sociëteitslokaal".

Deze vredelievendheid duurde echter niet lang. De aanvrage, welke M. O. D. U. S. bij het A. S. C. deed om officieele erkenning en de weigering, die daarop volgde, brachten hierin verandering. Dat was geweest met vuur spelen in een hooimijt.

Zoo konden ook voor het vieren van het Lustrumfeest in 1857 de „Modisten" (zooals zij genoemd werden) geen samenwerking verkrijgen met het A. S. C. Zelfs niet, nadat eenigen der „Afgescheidenen", zonder officieeliteit, in de couranten alle Amsterdamsche Studenten en oud-studenten, zonder onderscheid hadden opgeroepen. Zij hoopten door zulk een algemeene vergadering, op 12 December 1856 in het Athenaeumgebouw uitgeschreven, allen aanstoot met het A. S. C. te vermijden.

De I. S. S. A. verscheen daar echter niet. Hij liet weten, dat het te laat was, want dat het A. S. C. zijn eigen plannen reeds geheel gereed had. Zelfs berichtten eenige leden van het A. S. C. in eene couranten-annonce, dat die heeren oproepers niet tot het Amsterdamsche Studenten-Corps mochten gerekend worden te behooren. Toen het plan van de Modus-leden daarop mislukt was, annonceer-

Digitized by Google

den dezen in de *Amsterdamsche Courant* en in de *Nieuwe Amsterdamsche Courant* (tegenwoordig *Algemeen Handelsblad)* ook dit weer aan het publiek.

De totale breuk was dus feit geworden, en ook het lidmaatschap van *Nos Jungit* werd door de leden van M. O. D. U. S. opgezegd. Zij onderhielden hunne onderlinge betrekking 's middags in de Sociëteitszaal van „'t Genootschap *Arti et Amicitiae*", en nog drie jaren zette hun Corps een kwijnend bestaan voort.

In 1860 telde het niet meer dan 19 leden. De Senaat had begrepen, dat voortzetting een onmogelijkheid werd, en belegde op den 7den October 1860 een vergadering, om deze hoogst belangrijke zaak te bespreken. Daar werd besloten, dat de Almanak voor 1861 de laatste zou zijn, dien het Corps M. O. D. U. S. uitgaf, en dat de dag, waarop die verscheen, de laatste levensdag zou zijn van dat Corps. De Rector en de Abactis van den Senaat vaardigden daarop een Manifest uit, waarin zij namens „het Amsterdamsche Studenten-Corps M. O. D. U. S. en zijnen Senaat" dat Corps ontbonden verklaarden.

Het A. S. C. opende, ofschoon dat „Manifest" niet zeer vriendelijk gesteld was, wijd zijne armen, en een gedeelte der vroegere „Modisten", echter lang niet allen, trad geheel op de wijze van oud-leden van bevriende Studenten-Corpsen tot het Amsterdamsch Studenten-Corps toe.

Later werd bepaald, dat alle oud-leden van M. O. D. U. S. steeds als oud-leden van het A. S. C. zouden worden beschouwd, wat tot den dag van heden bij elk Lustrumfeest plechtig wordt afgekondigd.

De twisten waren geëindigd. Het Amsterdamsch Studenten-Corps werd buiten geëerd, verkeerde in vriendschap met alle Studenten-Corpsen van Nederland, was tot volle eenheid gebracht, en inwendig krachtig ontwikkeld. Het stond in de meest gelukkige verstandhouding met Curatoren en Hoogleeraren van het Athenaeum. Dit werd bestendigd en nog uitgebreid, toen in 1877 de Universiteit was opgericht. Het Corps bloeide, en gaat nog steeds, jaar op jaar, aanmerkelijk vooruit.

Na 1889, n.l. het jaar van het verschijnen van het boek „Difficiles Nugae" van den heer F. J. M. A. Wierdels, is de algemeene eenheid, toen ze eenmaal met gezamenlijke krachten was bevochten, altijd blijven bestaan.

Het begin dezer eeuw bracht echter nieuwe moeilijkheden. Het toenemend aantal meisjes-studenten bracht groote verandering in

Digitized by Google

de samenstelling der Studentenmaatschappij. 8 November 1902 werd officieel het eerste clubgebouw der Amsterdamsche Vrouwelijke Studenten Vereeniging geopend. Door een wetswijziging werden voor de meisjes-studenten de poorten van het A. S. C. geopend, waarin de Algemeene Senatenvergadering, vooral in verband met het feit, dat ook aan de vrouwelijke Corpsleden volledig actief en passief kiesrecht voor het hoogst vertegenwoordigend College — den I. S. S. A. — in 1917 verleend werd, aanleiding vond, om het A. S. C. niet langer als een „ebenbürtig" Corps te erkennen, waardoor dus ook de I. S. S. A. niet langer van de Algemeene Senatenvergadering deel uitmaakte. Toen in 1919 in Groningen de groentijd werd afgeschaft, zag de Algemeene Senatenvergadering zich genoodzaakt tot reglementswijziging, waardoor het mogelijk werd, dat Groningen lid kon blijven, en Amsterdam weer kon toetreden. In Februari 1920 werd het A. S. C. opgenomen, en bij het lustrum van dat jaar te Leiden was de I. S. S. A. wederom de gast van het Collegium.

In het A. S. C. was echter een belangrijke fractie, D. A. K., die zich met de doorgevoerde wetswijzigingen betreffende het Corpslidmaatschap van vrouwelijke Studenten niet kon vereenigen. Naar aanleiding van de verkiezing van den Senaat ontstond in 1921 een hevige actie, om den meisjes-studenten het Corpslidmaatschap te ontnemen. De vereischte meerderheid werd echter in de Corpsvergadering niet gevonden, en het naderend lustrum deed alle oneenigheid vergeten, om met vereende krachten tot het welslagen hiervan te arbeiden. Sindsdien zijn er in de rechtspositie der vrouwelijke Corpsleden geen wijzigingen gekomen, en is het A. S. C. het eenigste Corps met gelijkgerechtigde vrouwelijke en mannelijke leden.

Volledigheidshalve zij opgemerkt, dat in 1902 een fusie ontstond met het Amsterdamsche Studieverband, n.l. de faculteitsvereenigingen. Gevolg was de instelling van Studielidmaatschap van het A. S. C. Toen het Corps op het bezit der faculteit geen prijs meer stelde, verdween weer het tweeslachtige instituut van Studielidmaatschap. Thans is wederom een sterke strooming, om de faculteitsvereenigingen onder den I. S. S. A. te brengen.

Digitized by Google

CONSTITUTIO
ILLUSTRISSIMI SENATUS VETERANORUM
NE PRAETER MODUM
IN ATHENAEO ILLUSTRI AMSTELAEDAMENSI.

CAPUT PRIMUM
DE SENATU

Art. 1.

In Athenaeo Illustri Amstelaedamensi constituatur Consilium, nomine SENATUS VETERANORNM, Studiosorum Athenaei caput atque princeps.

Art. 2.

Senatum novem Veterani constituant.

Art. 3.

Quicumque in Athenaeo Illustri per annum studiis operam dederint, in Senatum cooptari possunt.

Art. 4.

Senatores cooptent, qui inter Studiosos suffragiis gaudent.

Art. 5.

Si qui in Senatum adlegendi fuerint, de tribus, a singulis facultatibus subrogandis, candidatis is Senator renuntietur, qui Studiosorum plura tulerit suffragia.

Art. 6.

Cujuscumque facultatis Studiosos in Senatum cooptari liceat, qui rationem habeat numeri Studiosorum, suam facultatem eo tempore constituentium.

Digitized by Google

Art. 7.

Ejusdem facultatis Studiosi ad subrogandos candidatos conveniant auctoribus iis, qui hujus facultatis in Senatu personam agant, vel, iis deficientibus, a Senatu delegatis, sumtu Senatus.

Art. 8.

In omni causa, excepta illa articuli 7, cuique Studioso liceat suam facultatem convocare sumtu suo.

Art. 9.

Munera in Senatu obeunda sunt:

Munus RECTORIS,
„ ADSESSORIS,
„ QUAESTORIS,
„ AB-ACTIS,
„ MAGISTRI OFFICIORUM,
„ SENATORIS, et
„ ADPARITORIS.

Art. 10.

Senatui hoc imprimis sit propositum, servare pacem et concordiam inter Studiosos juvenes, atque curare, ut Novitii rite ac legitime promoveantur.

Art. 11.

Unicuique Studioso, qui justam commilitonum incusandi causam se habere putaverit, cum Senatu de illo conqueri liceat; qui, audito reo, actori quam maxime satisfieri curet.

Art. 12.

De omnibus, quae publice nota esse voluerit, Senatus consulta promulget, del Edicta proponat Senatus.

CAPUT SECUNDUM
DE STUDIOSIS

Art. 13.

Quicumque in Athenaeo Illustri Amstelaedamensi studiis operam dare velint, a Senatu Veteranorum promoveantur.

Digitized by Google

Art. 14.

Quicumque, observatis iis, quae sancita sunt Artt. 148, legis, quae *de Athenaeorum et Academiarum institutione* lata fuit ad diem 2 Augusti anni 1815 et ad diem 23 Maii 1845 (Staatsblad No. 25), Professorum in Athenaeo Latine docentium Lectiones audiverit, *Studiosus* dicatur.

Art. 15.

Studiosi sunt vel *Novitii,* vel *Veterani.*

Art. 16.

Novitii dicuntur omnes, quos Senatus in ordinem Veteranorum non promovit.

Art. 17.

Nemo inter *Novitios* recenseri poterit ante illud tempus, quo lectiones Graecarum Latinarumque Literarum in Athenaeo Illustri post ferias aestivas incipere solent.

Art. 18.

Veterani dicuntur, qui illud nomen vel *ipso jure,* vel *beneficio legis* obtinuerint.

Art. 19.

Veterani *ipso jure* dicuntur, qui per annum studiis operam dederint, et in ordinem Veteranorum a Senatu promoti fuerint.

Art. 20.

Veterani *beneficio legis* dicuntur, qui nondum per annum studiis operam dederint, verum tamen a Senatu in ordinem Veteranorum promoti fuerint.

Art. 21.

Veteranis beneficio legis eadem, quae *ipso jure Veteranis,* jura tribuantur.

Art. 22.

Veterani nullam sibi in *Novitios* auctoritatem vindicent, ubi unus vel plures eorum adsunt, qui non inter Studiosos recensentur.

Digitized by Google

Art. 23.

Veterani *beneficio legis* nullam sibi in Novitios auctoritatem vindicent.

Art. 24.

Omnibus, qui a Senatu in ordinem Veteranorum promoti fuerint, suffragium datur.

Art. 25.

Si quis ex hoc Athenaeo studiorum gratia alio proficisci statuerit, de tempore, quando profecturus sit, uti et de loco, quo se conferre voluerit, illum qui Senatui est *Ab-actis* certiorem faciat.

Art. 26.

Quarumvis Lectionum Praetores nomen suum illi, qui Senatui est Ab-actis, dare properent.

Art. 27.

Si quis hujus Athenaei studiosus Theses vel Dissertationes publice defenderit, earum exemplar Senatui tradi curet.

Art. 28.

Quicumque a Senatu studiosorum in Academia aliove Athenaeo constituto jura Veteranorum adeptus, eadem et in Athenaeo Illustri Amstelaedamensi exercere velit, Diploma suum, pretio trium florenorum soluto, Senatui Veteranorum comprobandum exhibeat.

CAPUT TERTIUM
DE HIS LEGIBUS MUTANDIS VEL ABROGANDIS.

Art. 29.

Hae leges, insciis illis, quibus suffragium datum fuerit, ne mutentur.

Art. 30.

Si quando his in Legibus aliqua mutari, subrogari vel abrogari Senatui placuerit, de eo rogationem ad omnes, qui Studiosorum suffragium habeant, accipiat.

Digitized by Google

Art. 31.

Ut harum Legum quid mutari vel subrogari possit, rogationem Senatus duo trientes Studiosorum, qui suffragium habuerint, accipiant.

Art. 33.

Si quando harum Legum recognitio Senatui placuerit, eo rogante, Studiosi, qui suffragium habuerint, sibi quosdam hujus rei causa legent, qui *speciali* mandato instructi, una cum legatis Senatus, hanc recognitionem instituant.

Art. 34.

Que ab his Legatis scriptam fuerint Leges, cum Senatu communicentur, qui, illas si probaverit, Studiosis suffragium habentibus promulget.

Art. 35.

Si plures sententias Legem illam probaverint, perlata esto.

CAPUT QUARTUM
DE NOVITIORUM CONDITIONE

Art. 36.

Quicumque Studiosus in Albo inscriptus atque juribus ac privilegiis, quas Veteranis lege conceduntur, fruendi cupidus est, statim nomen suum Senatui profiteatur, e quo Senatores delegati huic rei vacabunt novitioque officia praelegent.

Art. 37.

Novitii Veteranis ipso jure debitum praestent honorem atque obedientiam, neque jussis eorum parere recusent.

Art. 38.

In Studiosorum sodalitio ne recipiantur Novitii.

Art. 39.

Ab omni re, novitiorum aut studiis aut corpori noxia, caveant ipso jure Veterani: honestati vel bonis moribus contrarium ne quid postulent, quibus de rebus Senatus Judex esto.

Digitized by Google

Art. 40.

Novitius haud convenienter Art. praecendenti a Veterano habitus, accusatorem adeat publicum, si vero post litem contestatam, convictus fuerit Veteranus, Senatus poenam ab eo repetat. Cfr. Cap. de Jurisd. Senatus.

Art. 41.

Novitiatus tempus quinque hebdomades ne excedat, neque quatuor brevius sit: si vero de novitio conquestus fuerit Veteranus, et ratae a Senatu habitae fuerint illae quaerelae, poenam reus subeat in Art. 2o. Jurisdictionis Senatus latius indicatam.

Art. 42.

Novitii cum promoventur solvant singuli decem florenos, qui, postquam sumsibus Senatus satisfactum fuerit in communem Studiosorum fructum adhibeantur.

CAPUT QUINTUM
DE JURISDICTIONE SENATUS

Art. 43.

Si Studiosus de socio suo, sive Veterano sive Novitio, ad Senatum detulerit quaerelas, aut alio quocumque modo de pace disciplinaque perturbata, quaerelae ad Senatum perlatae fuerint, a reo convicto Senatus poenam sumet.

Art. 44.

Poena Studiosi erit, ut aut ad conditionem Veterani beneficio legis, aut ad conditionem Novitii, ad tempus a Senatu definiendum revertatur.

Art. 45.

Poena Novitii erit, ut tamdiu maneat in ea conditione, quamdiu Senatui placeat.

Art. 46.

Senatui facultas esto poenas Art. 20 et 30 indicatas peculiares si adsint causas non decernendi.

Art. 47.

Omnis reus a Senatu in Judicium vocabitur, qui se defendat con-

Digitized by Google

tra accusationem. Ei licet testes secum ducere. Senatus testes citare quoque poterit.

Art. 48.

Si reus in Judicium non venit, eo absente de re agatur.

Art. 49.

In contumacis notitiam perducatur sententia lata intra 24 horas.

Art. 50.

Curet Senatus, ut tum poena, tum poenae sublatio ceteris quam citissime innotescat Studiosis.

Art. 51.

Si ille, qui contumax damnatus est putet, sententiam injustam erga se latam esse, facultas ei dabitur se opponendi, dummodo intra duos dies postquam sententia ei innotuerit, se conferat ad accusatorem publicum, cui rationes suas scripto mandatas tardat.

Art. 52.

A die quo sententia lata damnato innotuerit usque ad tempus, quo Senatus judicaverit de momento rationum, quibus se sententiae latae opposuit, damnatus fruetur juribus Veterani beneficio legis.

Art. 53.

Omnis Studiosus interesse potest pronuntiationi sententiae.

EPILOGUS.

Art. 1.

Quae his Legibus sancita sunt, ea rata firmaque manere Senatus quam maxime curet.

Art. 2.

Ut vero omnibus haec manifeste fiant, singulis a Senatu in ordinem Veteranorum promotis harum Legum exemplar typis excusam tradatur, quarum Authenticum chirographo omnium, qui in Athenaeo Illustri studia exercent, confirmatum, in Archio Senatus deponatur.

Digitized by Google

TABLE ALPHABÉTIQUE.

A.

Achten, Marie Hubertine, épouse de Laurent Hubert Cloots, 312.
Ada, Nicolas, 340.
Adelbert, 153.
Adolphe, duc de Juliers, 251.
Adriaens, Jean, 203.
Adrianople, 195.
Aelfers, Alexandre, prêtre, 223; — Anne, épouse d'Egide Cals, 224; — Henri, échevin de Schinnen, 294, 295.
Aggere, Pierre ab, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 126, 130, 135.
Agnus, Jean, évêque de Maestricht, 141, 152, 155, 156.
Aix-la-Chapelle, 131, 159, 165, 172, 193, 221, 244, 249, 255, 262, 266, 267, 268, 279, 281, 287, 315.
Albe, duc d', 16, 17, 18, 22.
Albert, archiduc, 41.
Alberts, Martin, recteur à Puth, 183.
Alcuin, 168.
Aldekercken, 54, 63, 109.
Aldobrandini, Cardinal secrétaire, 39.
Aleidis, épouse de Hilger de Stenen, 245.
Alexandre VII, Pape, 52.
Alfers, Pierre, 218.
Allamonte, Eugène Albert d', évêque de Ruremonde, 83.
Allemagne, 18, 123.
Allemand, Joseph l', notaire à Fauquemont et procureur de la cour échevinale de Schinnen, 315.
Alofs, Marie Joséphine, épouse de Jean Henri Patoi, 319; — Pierre, conseiller communal de Schinnen, 311; — Pierre Mathieu, conseiller communal, 311.
Alsdorf, 254.
Althoesselt, 210.
Amby, 188, 189, 227, 335, 363, 364.
Amersfoort, 251.
Amiens, 168.
Amsterdam, 210, 359—384.
Amstenrade, 180, 214, 221, 222, 229, 241, 258, 265, 281, 296, 303, 307, 313, 314, 318, 323.
Amstenrade, château d', 225.
Ansembourg, Jean Baptiste comte d', 265.
Anvers, 4, 10, 25, 140, 158, 321.
Appeltern, 314.
Aper, père de St. Lambert, 155.
Arendonk, 159.
Arentzen, Joseph Marie, instituteur, 242.
Arets, Cornelie, épouse de Mathieu de Macker, 229.
Arentsgenhout, 222.
Arnem, Marguerite d', épouse d' Adrien van Broickhuysen, 252.
Arnhem, 242.
Arnold, Jésuite, 28.
Arnold, duc de Gueldre, 251.
Arnold, Chrétien Charles, 363; — Jean Henri, 363.
Arras, 167.
Asselt, 257.
Asselt, seigneurie, 255.

Digitized by Google

Assewijn, Agnes d', épouse de Jean de Schellart d'Obbendorf, 254.
Assman, Marthe Madeleine, 363.
Asten, 25.
Asten, Jean d', voir Jacobs.
Aubel, Edmond Marie Hubert van, 363.
Augsburg, 168.
Auget, 153.
Augustins à Maestricht, 4.
Averbode, 246.

B.

Baarlo, 242, 364.
Baelen, 274.
Baesweiler, 248.
Baexem, 215.
Baggen, Cathérine, épouse de Lambert Diederen, 224; — Constant Hubert, instituteur, 241; — Jean Pierre, conseiller communal à Schinnen, 309; — Marie, épouse d'Aret Hennen, 297; — Marie Mechtilde, épouse de Godefroid Bozen, 226, 311; — Mevis, 183; — Pierre Théodore, 309; — Sibille, épouse d'Adam Gielen, 297.
Banens, 269, 318; — Enke, épouse de Jean Bollen, 324; — Jean, échevin, 296; — Jean Mathieu, notaire à Schinnen, 324; — Lambert, vicaire à cette seigneurie, 221.
Bartholomé, église de St. à Maestricht, 155.
Bassonicus, 153.
Bastogne, 156, 159.
Batenbourg, 69, 73, 74.
Batta, Henri Joseph Hubert, 363.
Batthyani, Charles Joseph, comte de, maréchal, 105.
Bauchum-Geilenkirchen, 317.
Bauduin, Antoine Paul Dominique, 363; — Dominique Chrétien Marie, 363; — Paul Marie François, 363.
Bauters, Guillaume, Jésuite, 48.
Bavière, Philippe de, comte palatin, administrateur de Ratisbonne, 135.
Bayeux, 168.
Bayonne, 168.
Beaujean, vicaire à Nuth, 210.
Beaumont, Marie Hubert, instituteur, 243.
Beauvais, 168.
Beckers, Auguste, 286; — Lambert, 320; — Louis, 320; — Marie, épouse de Jean Mathieu Hautvast, 311; — Pierre, 185.
Beeckmans, Nicolas, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 137.
Beegden, 252.
Beek, 210, 213, 215, 242, 287, 307, 318, 325, 335, 372.
Beemelen, Jean de, 339.
Belen, 24, 25.
Belgens, Cordule, épouse de Léonard Paludanus, 260.
Belgique, 139.
Bellez, 168.
Beltgens, Elise, épouse de Michel Meex, 299; — Henri, échevin, 295.
Bemelen, 326.
Bemelmans, Hubert Eugène, curé à Grathem, 189; — Jean, 297; — Jean Mathieu, 189; — Jeanne, épouse de Martin Cremers, 323; — Jeanne Catherine, épouse de Martin Cremers, 284, 308.
Bénedicte, épouse de Tierich de Schinnen, 193.
Benoit XIV, Pape, 104.
Berens, Mechtilde Jeanne, épouse de Pierre Penninger, 215.
Berg, 321.
Berg, Oswald III, comte de, 98.
Berg-Terblijt, 214, 331, 335.
Berge, comte Henri de, 64.

Digitized by Google

Bergen, 222.
Bergen-op-Zoom, 159.
Berger, Charles Guillaume Hubert, 364; — Frédéric Hubert, 364; — Guillaume Joseph, 363; — Joseph Clément, 363; — Louis Marie Herman, 364; — Marie Bernard, 363.
Bergh, comtesse van den, 257; — Herman Frédéric, comte van den, 281; — J. Th. van den, conseiller municipal de Schinnen, 305; — van den, maire, 187; — Marie Elise van den, épouse de Pierre Mathieu Knooren, 284; — Odile van den, épouse de Pierre Théodore Baggen, 309.
Bergh Trips, baronne van den, 221.
Berghe, Reyner van den, 341.
Berghe, comte Albert de, 74; — Robert de, évêque de Liège, 134.
Berghem, Robert de, évêque de Liège, 7.
Berlo, Anne de, épouse de Richard de Mérode, 135.
Berlo-Hozémont, Jeanne de, épouse de Richard III, Seigneur de Mérode, 125.
Berthout, Sophie de, épouse de Reinald de Gueldre, 249.
Berthout de Berlaer, Floris de, seigneur de Mechelen, 248.
Bertrand, Jean Mathieu, 227; — Henri Antoine, 227.
Bettulphe, évêque, 31, 152.
Betti, Barent, 257.
Beversundern, château en Westphalie, 276.
Bex, 206; — Cathrine, épouse de Mathieu Receptoris, 329, 340; — Marie Josèphe Françoise, épouse de Gérard Théodore Kalzen, 314; — Jean, Jésuite à Maestricht, 28, 33.
Bessems, Françoise, épouse d'Adam Thissen, 216.
Biesken, Hennen, 330; — Jean, 332, 333, 334.
Bilsen, 247.
Bingelrade, 187, 193, 224, 244, 269, 298, 300, 303, 367.
Bladenhorst, château près Castrop, 276.
Blankenburg, Elise de, épouse de Godefroid, seigneur de Schinnen, 246; — Henri de, 246.
Blavier, de, Lieutenant-colonel, 274.
Blehen, Catherine de, épouse de Herman d'Eynatten, seigneur de Lichtenberg, 135.
Blerik, 225.
Bleus, Henri, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 127, 132; — Hubert, idem, 127.
Blocken, Marie, épouse d'Emanuël Franck, 312.
Bloem, Anne Elise, épouse de Mathieu Dullens, 298, 314.
Bobbio, Jean de, 141, 149.
Boccace, Jésuite, 21.
Bock, Pierre van der, 252.
Bock, Marie Anne van, épouse de Nicolas Somya, 208.
Boeken, Marie Gertrude, épouse de Jean Pierre Baggen, 309.
Boekelers, Heyne, 332, 334.
Bodden, Henri de, 268; — Louis de, chanoine de Notre Dame à Aix-la-Chapelle, 268.
Boeshegge, Léonard de, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 127.
Boesten, Catherine, épouse de Paes Limpens, 289, 324; — Gertrude, épouse de Henri Heuts, 307.
Boezen, Dierick, 333.
Bois-le-Duc, 6, 114, 132, 159.
Bollen, Jean, curé de Schinnen, 324.
Bolmans, Henri, 342.
Bolsius, François Joseph, 364.

Digitized by Google

Bongaerdt, de, 272.
Bongaert, Floris van den, 254; — Werner van den, seigneur de Wynandsrade, 253.
Bongart, Bernard de, 268; — Catherine van den, 341.
Bonhom, Elise, veuve de Henri Meex, 266.
Bonhomme, Gustave Marie Joseph, 364.
Bonnaerts, 10, 264.
Bonus, prêtre, 148.
Booms, Isabelle de, épouse de Frédéric de Randenraedt, 279.
Borcette, 159.
Borch, Lys van den, écoutête, 278.
Borgharen, 189, 300.
Born, 189, 225, 251.
Borne, van den, religieux, 210.
Bornwal, 159.
Bornvelts, Jean, écoutête, 278, 295.
Bos, Jacqueline Agathe, épouse de Caspar Hubert Simons, 189.
Bosch, Toemme, 335.
Boshouwers, Hubert Joseph Marie, 364.
Bosman, Antoine, 73.
Boss, Anne Marie, épouse de Jean Martin Diederen, 312.
Bosschouwer, Guillaume, 330.
Botteliers, Gille, 204, 320.
Bouillon, 159.
Bourges, 149, 168.
Box de Fal, Jean, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 133.
Boxmeer, 74, 81, 98, 114, 253.
Boyens, Godefroid, 226, 311; — Hubert Joseph, recteur du couvent d'Echterbosch, 226; — Jean, organiste, 190; — Jean Hubert, 227; — Marie Anne, épouse de Jean Mathieu Kisters, 227; — Nicolas Joseph, vicaire à Amby, 227; — Pierre Joseph, 311.
Brabeck, Charles Louis, 209; — Marie Anne, 269.
Braeckel, 254.
Bramers, François, 320.
Brand, Joseph Lambert Hubert, curé à Heel, 222.
Brandenbourg, 95, 100, 168.
Brant, 315.
Braunsberg, 26.
Breinder, 180, 193.
Bremen, 168.
Brempt, Steven de, 183; — de Doenrade, chevalier de, 218; — de Doenrade, Henri Guillaume, 261.
Brésil, 227.
Breslau, 168.
Breugels, chanoine, 116.
Breust, 213.
Breyderade, Jean de, bourgmestre de Schinnen, 316.
Breyderode, Godefroid de, 193.
Briden, 168.
Broeck, Barbara van den, 341; — Giselbert van den, échevin de Schinnen, 248, 295; — Thomas van den, échevin de Schinnen, 248, 294.
Broich, 271, 272.
Broich, von, 238.
Broick, Barbara van den, 342.
Broickhem, Wilhem van, 345.
Broeckhuysen, 253; — Adrien de, 252; — Adrienne de, veuve de Frédéric de Schellaert, 252, 253; — Jean de, seigneur de Geysteren, 251.
Broeksittard, 189, 241, 311.
Brouns, Marie, épouse de Mathieu Pijls, 228; — Pierre, 185; — Séverin, Hubert, instituteur à Schinnen, 242.
Brouwers Maximilien François Hubert, 364.
Bruges, 4, 167.
Bruggen, Marie Elisabeth Hubertine, épouse de Jean André Lumens, 217.
Bruls, Marie Catherine, 307; —

Digitized by Google

Pierre Joseph, instituteur à Schinnen, 242.
Brunssum, 169, 171, 189, 268, 270, 303, 307, 312, 321, 326.
Brunswijk-Kalenberg, duc Erich II de, 8, 9.
Brunswijk-Wolfenbuttel, duc Henri de, 9.
Bruxelles, 12, 130, 256, 258, 279.
Bruynincx, Arnold, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 132, 135.
Bucheers, Claes, 342.
Bueckelen, Griete, 345..
Buffart, 236.
Buger, Reynken, 335.
Buggenum, 189, 252.
Bunde, 214, 217, 243, 307.
Buise, Henri, sacristain à Schinnen, 228.
Buron, Abraham, supérieur des béguines du Nieuwenhof à Maestricht, 5.
Buyzers, Marie Catherine, épouse de Jean Corneille Luyten, 226.
Buzers, Arnold, 339.

C.

Caelen, Henri, nommé évêque de Ruremonde, 73.
Caelen, Antoinette, épouse de Jean René Pijls, 227; — Marie Catherine, épouse de Jean Pierre Sypers, 229.
Cals, Ambroise, Dominicain, 224; — Anne Elise, épouse de Pierre Mathieu Alofs, 311; — Anne, Marie, épouse de Jean Petri, 319, 320; — Bartholomé, conseiller communal à Schinnen, 305, 306, 310; — Egide, 224; — Gillis, 308; — Jean Henri, conseiller communal, 304, 308; — Jeanne Marie, épouse de Jean Mathieu Damoiseaux, 306; — Marie Anne, épouse de Jean Mathieu Damoiseaux, 309; — Marie Catherine Elise Hubertine, épouse de Jean Henri Riga, 226, 311; — Mathieu, conseiller communal de Schinnen, 306; — Mevis, 236; — Pierre Joseph, conseiller communal de Schinnen, 230, 310.
Cambrai, 4, 159, 167.
Campo, Nicolas à, échevin de Schinnen, 298.
Canisius, Jean, curé à Schinnen, 202, 221, 233; — Jean Hubert, conseiller communal, 312; — Jean Pierre, 312; — Melchior, vicaire à Schinnen, 202; — St. Pierre, 8, 26, 183; — Stéphane, curé et doyen à Schinnen, 202, 219, 279.
Canoy, Jean Sévérin, curé-doyen à Schinnen, 215; — Conrard Bartholomé, 215.
Capellen, 242.
Caracalla, Empereur romain, 350.
Casal, Auguste, 105.
Castro, Jacques à, évêque de Ruremonde, 41, 47, 58, 60, 66, 68, 69, 72, 192; — dit van den Bosch, Corneille de, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 124, 129.
Castrop, 276.
Catherine, épouse de Steven de Brempt, 183.
Catsop, Lemmen de, 335.
Cerckbrugge, Mathieu van den, échevin de Schinnen, 251, 295.
Ceunen, Christine, épouse de Hubert Salden, 223.
Chalcédoine, concil de, 146, 164.
Châlons-sur-Saône, 146, 164; — -sur-Marne, 168.
Chambille, Joseph Félix Gertrude Hubert, 364.
Charlemagne, 141.
Charlsen, 118.
Chaussy, Jean de la, chanoine de

Digitized by Google

Notre Dame à Maestricht, 130, 132, 133.
Childerik II, 143, 149.
Chimay, 156, 159.
Chiny, Cécile, veuve de Maximilien de Male, seigneur de Bouchout, 132.
Christiani, Jean, chanoine de St. Martin à Liége, 133.
Claessen, Guillaume, 320; — Guillaume Eustache Joseph, instituteur à Schinnen, 241; — Jean, 319; — Jean Henri Joseph, instituteur, 242; — Joseph, 320; — Thewis, 319, 320.
Cleinjans, Jean, 301.
Clément VII, Pape, 123; — VIII, Pape, 39, 41; — XI, Pape, 94; — XIV, Pape, 111.
Clermont, 152, 315; — concile de, 160.
Cleyhen, André, curé à Eys, 188; — Pierre Joseph, 188.
Clèves, 44, 251.
Cloeps, Henri, recteur à Oirsbeek, 123; — Jacques, échevin à Fauquemont, 330.
Cloetz de Schaern, Ulric, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 126.
Cloots, Henri, 312; — Jean, 188; — Laurent Hubert, conseiller communal de Schinnen, 311.
Clotaire I, 156.
Cloudt, de, 238.
Clovis II, roi de Neustrie-Bourgogne, 146, 152, 156, 164; — III, 154.
Cluts, Ulric, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 127, 128.
Cockelkore, René, 221.
Cocus, Leonard, 341.
Coelmont, Servais, doyen et chanoine de Notre-Dame à Maestricht, 123, 124, 127; — Jean de, écoutête de Fauquement, 330.
Coenegracht, James Chrétien Hubert, 364; — Joseph Albert, 364; — Pierre Joseph Hubert, 364.
Coenen, Jean, 136; — Michel, échevin de Schinnen, 297.
Coenesteyn, Léonard, curé de Schinnen, 201.
Coenvelt, Martin Philip a, Jésuite à Maestricht, 34.
Coeps, Martin, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 123, 131.
Coïmbre, 4.
Cöllen, Jean de, 198.
Cellsons, Hans, 342.
Cologne, 7—10, 25, 151, 153, 157, 167, 168, 171, 172, 193, 195, 198, 243—247, 267.
Conrardi, Henri, chanoine de Notre-Dame à Maestricht, 137.
Condroz, 156.
Congo, 226.
Constant II, empereur romain, 163.
Constanz, 251.
Constantini, Lucas, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 132, 136.
Constantinople, 145, 146, 161, 163, 164.
Coolen, Gérard, 274; — Antoinette Jeanne, épouse de Guillaume Marian Krijnen, 314.
Cools, Reginald, évêque de Ruremonde, 77, 88, 90, 91, 98.
Copenhague, 168.
Cordewener, Nicolas, curé de Schinnen, 201, 221.
Cordeweners, Cornelie, épouse de François Coumans, 298; — Jean, conseiller communal à Schinnen, 309.
Corten, Henri, vicaire à Schinnen, 218, 269, 270; — Jean, 205; — Marie, épouse d'Arnold Nysten, 321; — Marie Thérèse, épouse de Pierre Mathieu Lemmens, 322; — Pierre Jacques René, curé-doyen de Schinnen, 213, 214, 222, 234, 235, 238; — Pierre

Digitized by Google

Louis, 322; — René, 205, 271; — Séverin, bourgmestre, 317; — Thérèse Anne Sabine Philipine, épouse de Jean Baptiste Auguste Kerckhoffs, 225, 322.
Cortenbach, Jean van, drossard du pays de Fauquemont, 338, 341, 342; — Winand de, 338.
Cörvers, Marie Anne Joséphine, institutrice, 242.
Coster, François, Jésuite, 8, 16, 18, 20.
Coumans, Arnold, 318; — Dirk, échevin de la seigneurie de Schinnen, 298; — François, 298; — Herman, bourgmestre de Schinnen, 317; — Jean Arnold, conseiller communal, 309; — Jean Guillaume, 309; — Jean Herman, conseiller communal, 318; — Marie Sophie, épouse de Pierre Guillaume François Diederen, 323.
Cox, Egide, chanoine de Notre-Dame à Maestricht, 136; — Jean, 34.
Crahey, Walrave, 319.
Crapoul, seigneurie, 274.
Creiten, Marie Elise, épouse de Léonard Slanghen, 310.
Cremers, Ambroise, échevin et bourgmestre de la seigneurie de Schinnen, 297, 317; — Caspar Joseph, curé à Thorn, 225; — Cellius, 365; — Chrétien, receveur communal de Schinnen, 318; — Claire Guillaumine, épouse de Henri Petri, 310; — Cornélie, épouse de Jean Léonard Ritsen, 210; — Jacques, 218, 307; — Jean, bourgmestre de Schinnen, 317; — Jean Guillaume, 225, 240; — Jean Jacques, Maire, adjoint de Schinnen, 284, 323; — Jean Martin, 220, 323; — Jeanne Gertrude, épouse de Winand Crousen, 225; Marie Cornélie, épouse de Jean Léonard Ritzen, 308, 318; — Marie Gertrude, épouse de Nicolas Joseph Pyls, 285, 306, 309; — Marie Philomène, épouse de Henri Joseph Ritzen, 226; — Martin, 284, 308; — Nelis, 320; — P. J., bourgmestre de Schinnen, 318.
Creusen, André, évêque de Ruremonde, 72, 77.
Creuwen, Marie Catherine, épouse de Jean Mathieu Ritzen, 314.
Crieckenbeeck, 92, 99, 108, 111.
Croisiers à Maestricht, 19; — église, 19.
Crombags, Marie Elise, épouse de Léonard Louis, 227.
Crousen, François Joseph, instituteur à Schinnen, 242; — Jean Guillaume, curé à Urmond, 226; — Jean Winand, 226; — Martin, curé à Bingelrade, 225; — Winand, 225, 241.
Crumbach, Catherine, épouse de Alois Joseph Stegers, 312.
Cruysanker, Antoine, 71.
Culenborch, Anne van, épouse de Jan van Palant, 341.
Curange, château de, 7.
Custers, Marie Josèphe, épouse de Gérard Joseph Packbier, 217.
Cuychoven, Pierre, chanoine et doyen du chapitre de Ruremonde, 70.
Cuyck (Cuyckius), Henri van, évêque de Ruremonde, 39, 45.
Cuyk, 44, 60, 78, 81, 92, 98, 99, 107, 108, 114, 156, 227.
Cuypers, Chrétien Joseph Hubert, instituteur, 242; — Anne, épouse d'Arnold Alois de Macker, 229.

D.

Daelenbroek, seigneurie de, 102, 110.

Digitized by Google

Daemen, Adam, 195; — Adam, archévèque titulaire d'Adrianople, 195; — Marie Mechtilde, épouse de Mathieu Zelis, 307; — Nicolas, 334, 337, 338, 343, 344.
Daems, Adam, 125; — André, 125; — Corneille, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 124, 126; — Mathieu, 125; — Nicolas, 125.
Dagobert I, roi des Francs, 141, 143, 150, 152, 156, 157, 165, 166.
Dahmen, George René Guillaume Eugène, 365.
Damen, Nicolas, 345.
Damoiseaux, Charles Joseph, conseiller communal à Schinnen, 312; — Elise, épouse de Jean Mathieu Hautvast, 311; — François, 305—307; — Jean André, conseiller communal, 307; — Jean Mathieu, 306, 309; — Jean Michel, conseiller communal, 309; — Marie Gertrude, épouse de Jean Jacques Ruyters, 229; — Michel, conseiller de Schinnen, 305, 306; — Nicolas Antoine, 312.
Daustruys, Maximilien, dit ab Austris, van Oosten, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 127.
Dancken, 180, 182, 184, 284; — Gérard, chevalier de, 183; — Thiery de, 183.
Danheike, Henri, chevalier de, 182.
Debets, René, 212; — Marie, épouse de Pierre Rameckers, 296.
Debitz, Marie Hélène, épouse de Pierre Mathieu Gielen, 227.
Dederen, Areth, 301; — Jean, 301.
Delange, Bauduin, Jésuite, 23, 24, 25, 28.
Delchaye, Anne Elise, épouse de Jean Pierre Diederen, 323.
Delheid, Jean Damien, docteur en médecine à Liège, 107; — Marie Françoise Philippine, 187; — Marie Louise Régine, 187; — François Nicolas, Benedictin, 187.
Delhogne, Pierre, marchand de vin à Maestricht, 271.
Dellanaye, Roland, 134.
Delvaux, 315.
Demandt, Marie Mechtilde, épouse de Jean Mathieu Janssen, 226, 311.
Deprez, Pierre Nicolas Emmanuel, 211.
Deré, Anne Marie, épouse de Michel Joseph Diederen, 311.
Dertona, 145.
Detiege, H. J. J., 315.
Deumens, Anne, épouse de Lambert Meens, 307; — Barthel, échevin de Schinnen, 187, 224, 289, 300; — François Guillaume, 224; — Guillaume, curé à Bingelrade, 187, 224, 269, 300; — Jean, 187, 224, 298; — Ide, épouse d'Arnold Schutgens, 298, 322.
Deutz, 153.
Deventer, 40, 251.
Diest, 124.
Diederen, Bartholomé, 286, 307; — François, 323; — Guillaume, Hubert, conseiller communal de Schinnen, 311; — Henri, 320, 322, 323; — Jean, 185, 223, 229, 317, 322; — Jean Arnold, sacristain de l'église de Schinnen, 229, 323; — Jean François, vicaire à Schinnen, 222, 223; — Jean Herman, instituteur, 240, 242; — Jean Mathieu, 230, 232; bourgmestre de Schinnen, 286, 304, 307, 310; — Jean Nicolas, conseiller communal, 310; — Jean Pierre, curé à 's Heeren-Elderen, 225, 323; — Jean Théodore, 188, 310, 323; — Lambert, 185, 224; — Marie, Gertrude, 229;

Digitized by Google

— Michel, curé de Schinnen, 223, 228, 233; — Michel Joseph, 311; — Nicolas, 319, 323; — Pierre, 225, 322; — Pierre Caspar, receveur communal de Schinnen, 319, 323; — Pierre François, 323; — Pierre Guillaume François, bourgmestre d'Oirsbeek, 323; — Pierre Nicolas Henri, instituteur, 242; — René, bourgmestre, 230, 300; — René Sébastien, bourgmestre, 286, 310. — Théodore, 232.
Dieteren, Anne Elise, épouse d'Aldophe Hamers, 281; — Caspar, échevin de la seigneurie de Schinnen, 274, 299; — Elise, épouse de Pierre Limpens, 296; — Gertrude, épouse d'Arnold Aloys de Macker, 229; — Herman, bourgmestre, 317; — Jean, 203; écoutête de Schinnen, 281; échevin, 296, 299, 301; — Jeanne, épouse de Jean Mathieu Ruyters, 312; — Jean Arnold, 312; — Jean Martin, conseiller communal, 312; — Josine, épouse d'Adam Léon Fabritius, 187, 281, 283, 298; — Lambert, 320; — Michel, curé de Schinnen, 203, 221; — Marie, épouse de Mathieu Cals, 296, 306; — Marie Catherine, épouse de Jean Nicolas Diederen, 310; — Marie Gertrude, épouse de Jean Arnold Hungen, 226; — Marie Sophie, épouse de Jean Nicolas Diederen, 310, 319, 323; — Pierre Henri, Jésuite, 225; — Winand, 249.
Dietrichstein, princesse de Salm, Marie Dorothée, 198, 265.
Dillingen, collège des Jésuites, 9.
Dimbiers, Maryen, 344.
Dinant, 4, 24.
Dioclétien, empereur Romain, 153.
Denis, Henri, Jésuite, 7, 36.
Dirck I, seigneur de Fauquemont, 246; — II, seigneur de Fauquemont, 248.
Disternich, 267.
Doenrade, 189, 256, 260, 281, 282, 299, 314, 323.
Doetinchem, 40.
Dohmen, Odile, épouse de Lambert Nyssen, 312.
Domenech, Jésuite, 4.
Dominicains, 4.
Domicarius, maitre de la monnaie à Maestricht, 153.
Domitien, empereur romain, 152.
Dommelen, 168.
Dommelskerck, Jean, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 123.
Doornweert, 255, 257.
Dormans, Caroline, épouse de Nicolas Stevens, 312; — Guillaume, bourgmestre de Schinnen, 317; — Marie Hubertine, institutrice, 242; — Marie Sibille, épouse de Jean Gérard Pyls, 308; — Mathias, bourgmestre de Schinnen, 317.
Dortmund, 312.
Dotzenbergh, Anne Marie, épouse de Jean Dieteren, 299; — Jean, 233; — Léonard, 233.
Douai, 4.
Douven, Jean Henri. conseiller communal de Schinnen, 311; — Marie Joséphine Hubertine, épouse de René Rutten, 241.
Doyn dit Doyen, François, chanoine de Notre-Dame à Maestricht, 126.
Doemmen, Marie Hubertine Pétronille, épouse de Charles Joseph Pyls, 226, 285, 309, 314.
Doessch, Arnold van den, 339.
Drusch, Jean de, 318.
Driessen, Gertrude, épouse de Jean Jacques Weusten, 312; — Marie Barbe, épouse de Jean Jacques Nyssen, 312.

Digitized by Google

Driesens, curé de Brunssum, 208.
Drontheim, 168.
Drouot, 210.
Dubois, Eugène Jean Joseph Hubert, 365.
Duysen, Henri, 207.
Dullens, Arnold Ernest, greffier de la cour échevinale de Schinnen, 314; — Jean, Hubert, greffier de cette cour, 207, 289, 314; — Marie Sophie, épouse de Jean Arnold Diederen, 229; — Mathieu, 298, 314; — René, échevin de Schinnen, 298.
Dum, dit Duin, François, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 127.
Dumoulin, Eugène François Lambert, 365.
Dunbier, Thierry, 331.
Duquesne, Marie Hubert Léopold Joseph, 365.
Duras, Charles, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 125, 133.
Durasso, Marcello, nonce à Madrid, 93.
Düren, 263.
Duro, Jean Plausonius de, artium magister et doyen de cette faculté à Louvain, 131.
Dusseldorf, 228, 239, 275.
Duyckers, 256.
Duynstee, Guillaume Jacques Antoine Joseph, 365; — Théodore Antoine Pierre, 365.
Dyck, Jean, 34.
Dyk, Jeanne Catherine van, épouse de Jean Henri Hagens, 185.

E.

East-Hendred, 168.
Echt, 221, 222, 246, 257, 318, 364.
Echterbosch, 226.
Eeckeren, 159.
Effelt, Jeanne d', 267.
Eggen, Eyske, échevin de la seigneurie de Schinnen, 295.
Einighausen, 184, 217.
Ecosse, 141.
Eindhoven, 168.
Elinga, François Janssen, 89.
Elise, veuve de Guillaume de Milne, 246.
Ellicom, 225.
Elmpt, 110.
Elnone, 140, 167.
Elsden, Jean van den, curé de Mechelen s/Meuse, 187.
Elslce, Conrard de, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 131.
Elsloo, 183, 189, 216, 274, 282, 297, 314.
Elzrack, chanoine de Ruremonde, 116.
Emonts, 315.
Enckevort, Guillaume, receveur du Pape Jules II, 124; — Michel, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 124, 126.
Engelen, Guillaume de, 73.
Englebert II, archevêque de Cologne, 193.
Engwegen, Anne Sibille, épouse de Jean Winand Crousen, 226.
Erfurt, 168.
Erkelenz, 54, 63, 69, 73, 81, 90, 92, 95, 99, 100, 108, 110, 112.
Erkens, Dirck, bougmestre de Schinnen, 317; — François, instituteur, 242; — Marie Agnès, épouse de Pierre Joseph Pyls, 308.
Erp, Guillaume de, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 131.
Ermeland, 108.
Erminotte, L', 208.
Ernst, 315.
Eschweiler, Agnès d', épouse de Lothaire de Limpens, 281, 282; — Marguerite d', épouse de Guillaume Joseph Fabritius, 281.
Espagne, 93, 103.
Essen et Thorn, princesse d', 282.

Digitized by Google

Esweiler, Sophie, épouse de Gerard Gruyters, 209.
Eufrase, 160.
Eupen, 159.
Eupen, Pierre d', curé de Schinnen, 201.
Eversteyn, comte d', 15.
Exeter, 168.
Eygelshoven, Marie, Hubertine, Madeleine, épouse de Guillaume Kleinjans, 227.
Eyll, Jacques d', 255.
Eymael, 315.
Eynatten, Jean d', 126; — Jean, Théobald, baron d', 268; — Jean Ulric, chanoine de Notre Dame à Aix-la-Chapelle, 227; — Herman d', seigneur de Lichtenberg, 135; — Jérôme, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 136; — Marie Anne d', 264; — Steven d', 220, 258; — de Lichtenborch, Olivir d', chanoine de Notre-Dame à Maestricht, 134, 135; — Herman d', seigneur de Nuth, 220; — d'Obsinnich Walrave, Théodore, 266; — de Reimersbeek, Herman d', 201, 221.
Eys, 188.
Eysden, 363.
Eyssen, André, curé à Geul, 226; — Jean Arnold, 226; — Jean Felix Marie Hubert, vicaire à Meerssen, 227; — Marie Hélène, épouse de Jean Pierre Heuts 307, 308; — Pierre François, 227.

F.

Faber, Pierre, Jésuite, 4, 7.
Fabers, Jean, 345.
Fabri, Adam, notaire, 55, 64, 71; — Mathieu, vicaire à Schinnen, 219, 221.
Fabritius, 185, 195, 238, 262, 303; — Adam, écoutête de Schinnen, 185, 187, 224, 281; — Alexandre, curé à Schinnen, 201; — Ambroise, 281; — Adam Louis, écoutête à Wynandsrade, 185, 187, 281, 283, 298; — François Arnould, prêtre, 187, 224; — Goswin, écoutête de Schinnen, 221, 223, 265, 278, 280; — Guillaume Joseph, 187, 281; — Hilger, curé à Amstenrade, 221, 223, 259, 280; — Jean, écoutête de Vieux-Fauquemont, 264; — Jean Goswin, 195, 224; — Jean Henri, officier dans le régiment du Prince de Birckenfeldt, 185; — Marie Anne, épouse de René Hagens, 185, 187, 313; — Marie Joséphine, épouse de Jean Damien Delheid, 187; — Pierre René, écoutête d'Obbicht, 185; — Philippe Thomas, écoutête de Schinnen, 187, 274, 283, 298.
Falco, évêque de Maestricht, 152, 156.
Farnèse, duc de, 27, 28, 29.
Faro, évêque de Metz, 142.
Fauquemont, 14, 42, 54, 69, 73, 74, 79, 81, 92, 98, 99, 108, 114, 115, 195, 196, 202, 243, 244, 249, 258, 287, 311, 321, 325—347.
Fauquemont, Elise de, épouse d' Englebert van der Marck, 248.
Feisser Jean Elias, 365.
Fenez, Marie Catherine, épouse de Pierre Joseph Clevnen, 188.
Feys, Henri, écoutête de la seigneuri de Schinnen, 194, 280, 295.
Fielis, Catherine, 330.
Fleurus, 156.
Fleck, Jacques, 184.
Florence, 128, 156.
Folleville, Adam Guillaume, baron de, 275.
Follone, Henri, seigneur de, 128.
Folonie, Ricald dit de Mérode, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 125.

Digitized by Google

Forest, 167.
Forgers, Claes, 335.
Fosse, Arnold de, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 136.
Fourage, 264.
Fouron-le-Comte, 210, 226.
Foyer, Alfred, 365.
France, 103, 139.
Franck, Emanuël, 312; — François Edouard, conseiller communal de Schinnen, 312.
Franciscains, 4.
Frangipani, Ottavio Misto, nonce à Bruxelles, 39, 40.
Franssen, Thierry, 185.
Frédéric le Grand, 105.
Freisheim, 190.
Freising, 168.
Frencken alias Valkenborch, Jean, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 123, 124.
Friericx, Jean, 335.
Frigidomonte, Nicolas de, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 133.
Frisschen, Catherine, épouse de Guillaume Straelen, 295.
Frissen, Jean Guillaume, membre du conseil de l'arrondissement de Maestricht, 305.
Frohn, Catherine, épouse de Jean Dotzenbergh, 233.
Fryns, Elise, épouse de Nicolas a Campo, 298.
Fyen, Reyner, 332.

G.

Gabrielis, Reyner, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 126, 133.
Gal, Armgard von, épouse de Guillaume Gielen, 195.
Galen, Wilderick comte de, 276.
Galoppe, 279, 326, 332, 342, 368, 370.
Gand, 93, 141, 142, 148, 158, 167, 225, 364.
Gangelt, 184, 286.
Gascogne, 108.
Gaulard, Auguste, 213.
Gaule, Balduin de, 73.
Gaveren, Conrard a, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 134.
Geelen, 195; — Fernand Edouard Frédéric Hubert, 365; — Jean, bourgmestre de Schinnen, 317; — Jean Louis Fernand Hubert, 365.
Geerlings, Pierre, instituteur, 241.
Geilenkirchen, 259, 282, 285, 298, 309, 322.
Geeus, Corneille de, 279; — Elise Marguerite de, 279; — Jean Baptiste, 279; — Ulric de, 279.
Geldern, 275.
Geldern, Rudolphe von, 366.
Geleen, 180, 182, 184, 188, 205, 218, 221, 225, 243, 260, 265, 279, 282, 297, 298, 300, 301, 303, 311, 313, 314, 321, 322, 324.
Gelre, 42, 54, 69, 73, 81, 82, 92, 99, 100, 108, 109, 111, 112.
Gembloux, 156.
Gemini, Jean, 312; — Jean Mathieu, conseiller communal de Schinnen, 312.
Gennep, 366, 367.
Georgii, Pierre, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 133.
Gerardis, Jean Edgar Léon Marie Hubert, 366.
Gery, 159.
Geul, 225, 226, 335.
Geulem, 335.
Geuljans, Charles Pierre Hubert Marie, 366.
Geurten, Geurt, échevin de la seigneurie de Schinnen, 295, 316; — Gisbert, 296; — Godefroid, échevin de la seigneurie de Schinnen, 296.
Geurts, 195, 261; — Arnold, 230; — Barthelomé, 309; — Jacques, 310; — Jean Arnold, conseiller

Digitized by Google

communal de Schinnen, 310; — Jean Jacques, conseiller communal de Schinnen, 309; — Laurent, aussi conseiller communal, 311.
Geyer, baron A., 273.
Geyr Schweppenberg, baronne de, 185.
Geysteren, 252, 253, 255, 257, 270, 272, 275, 276, 289.
Gheeverick, Engel de, 335; — Thonis de, 335.
Ghoir, Daniel de, 249; — Lambert, 249, 265, 278.
Gielen, Adam, échevin de la seigneurie de Schinnen, 185, 297; — Anne, épouse de Pierre Rameekers, 195, 296; — Arnold, curé de Schinnen, 184, 202, 221, 223; — Catherine, 336; épouse de Jean Gruyes, 234, 280; — François Guillaume, vicaire à Sittard, 227; — Gertrude, 297; — Guillaume, 195; — Henri, 188; — Jean, échevin de la seigneurie de Schinnen, 198, 202, 223, 296; — Marie Marguerite, épouse de Roger Pyls, 310; — Marie, épouse de Jean Hoefslegers, 223; — Pierre, échevin de la seigneurie de Schinnen, 185, 295, 297; — Pierre Mathieu, 227; — Sibille, épouse d'Arnold Hoen, 282, 299.
Gimmenich, Arnold de, 247.
Gladbach, 263.
Godefroid, fils de Tierich de Schinnen, 193; seigneur de Schinnen, 246; — seigneur de Spaubeek, 245; — recteur de l'autel de la Sainte Vierge à Schinnen, 220.
Godschalk, recteur de l'autel de Notre Dame à Schinnen, 220.
Goffin, Anne Catherine, épouse de Gilles Janssen, 307; — Guillaume, 320.
Golstein de Breihl, Engénie comtesse de, 276.
Goossens, Christine Rose, épouse de Marie Victor Hubert Nuchelmans, 189; — Jacques, 225; — Jean Jacques, 188; — Mathieu, bourgmestre de Schinnen, 317; — Paul Joseph, curé de Merkelbeek, 225; vicaire à Peer, 188, 212; — Pierre, 320.
Gosentoren, Jean inden, 337.
Goslar, 168.
Göttingen, 9.
Gottignies, Lancellot de, évêque de Ruremonde, 84.
Goudberg, Alfred, 366.
Gracht, Charles van der, 133; — Gédéon van der, évêque de Liège, 131.
Grandville, Antoine de, archevêque de Malines, 135.
Grasbeek, Madeleine de, épouse d'Adam de Randeraedt, 279.
Grathem, 189.
Graus, Gérard, 257.
Grave, 44, 48, 60, 69, 73, 78, 79, 98, 107.
Grebben, Guillaume chevalier de, 246.
Grégoire le Grand, Pape, 164; — XIII, Pape, 21, 41; — XV, Pape, 119.
Grimo dit Adelgyzele, diacre à Verdun, 152.
Grimoald, 158.
Groenvisch, Marie, épouse de Jean Doemens, 224, 298.
Groesbeek, Gérard de, prince-évêque de Liége, 7, 23, 136.
Groningue, 40, 366.
Gronselt, Jean, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 126.
Gronsfeldt, Aleidis de, épouse de Jean Schellart d'Obbendorf, 250.
Gruyes, Jean, 234.
Gruyters, Gérard, 209; — Jean

Digitized by Google

Laurent, curé-primaire du canton d'Oirsbeek, 209.
Grysegrubben, 222.
Gubbels, Sophie, épouse de Lemmen Peters, 295.
Guderade, fille de Hildiger de Stessen, 243, 247.
Guesen, 168.
Gürzenich, 216, 250, 252, 254, 256, 263; seigneurie, 251.
Guye, Ambroise Arnould Guillaume, 366; — Paul Henri, 366.

H.

Haag, château de, 275.
Haagmans, Marie Ide, épouse de Jean Henri Joseph Raeven, 189.
Haarlem, 40, 167.
Haartmans, Jeanne Elise, épouse de Gilles Cals, 308.
Haastein, van, 238.
Habets, Arnold Joseph, curé de Voerendaal, 222; — Jean, 204, 320; — Jean Guillaume, curé de Nuth, 222; — Marguerite, épouse de Thomas Roebroeck, 205; — Peer, 236.
Haege, G. D., 32.
Haegen, 345.
Haen, château de, 275.
Haertmans, Jean Pierre, instituteur à Schinnen, 241.
Haestrecht, Guillaume, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 128, 130, 133.
Haexen, Claes, 345.
Haffmans, Emile Marie Oscar, 366.
Hagens, 106, 204, 238; — Frédéric, échevin et secrétaire de la cour échevinale de Schinnen, 185, 296, 313; — Marie, épouse de Bartholomé Deumens, 187, 224, 298; — Mevis, échevin de la cour échevinale de Schinnen, 297; — René, secrétaire de cette cour et de celle d'Amstenrade et écoutête de la seigneurie de Nuth, 185, 313; — Théodore, 296.
Hahn, 228, 239.
Halberstadt, 168.
Hall, Adelheid, épouse de Jean Lynen van den Bergh, 317.
Halle, 168.
Haltern, 349.
Hambach, Jean, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 131, 132.
Hambourg, 168.
Hamekers, Marie Agnès, épouse de Winand Crousen, 241.
Hamers, Adolphe, 281; — Elise, épouse de Guillaume Seles, 234. — Jean, 185, 188; — Marie, épouse de Servais Huntjens, 221, 269; — Pierre, 320.
Hamont, Thomas, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 135.
Hannen, Jean Pierre, maire-adjoint de Schinnen, 285, 305, 306.
Happart, Remi, 34.
Haren, Elise van, 342.
Harff zu Harff, Godard de, 254; — Guillaume de, 254; — Martin de, 254.
Hartem, Anne de, épouse de Jean Gielen, 198.
Hasselt, 7, 303.
Hausmans, Théodore, 188.
Hautvast, Jean Mathieu, 311, 312; — Mathieu Guillaume, conseiller communal de Schinnen, 312; — Pierre Mathieu, aussi conseiller communal, 311.
Havert, 246.
Heel, 151, 222.
Heer, Conrard de, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 132.
Heer, 189, 226, 365.
Heeren-Elderen, 's, 225, 226.
Heerlen, 98, 99, 169, 189, 242, 244, 256, 261, 298, 307, 312, 315, 326, 349—357.
Heerlerheide, 217.
Hegge, 180, 194, 226, 241, 245, 261.

Digitized by Google

Heinsberg, 248; — Théodore de, 246.
Heisterbrug, 180, 227, 271; — Zacharie aangen, 320.
Hélène, épouse de Léonard chevalier de Retersbeek, 183.
Hellebrand, Marie Sophie, épouse de Jean Arnold Lebens, 189.
Hillesberg, 212.
Helmond, 25.
Hennen, Aret, échevin de la seigneurie de Schinnen, 297; — Jacques, conseiller municipal, 305; — Jacques Chrétien, bourgmestre de Schinnen, 318; — Jean, 263; — Marie Hélène, épouse de Guillaume Meens, 307, 308; — Théodore, 297.
Hennin-Liétard, Thomas Philippe, Cardinal archévèque de Malines, 105.
Hennus, Guillaume, 189; — Jean Mathieu, vicaire à Schinnen, 189; — recteur à Sweikhuizen, 222.
Henri, duc de Limbourg, 244; — seigneur de Schinnen, 243.
Henricourt, Fastré de, 245.
Henschenius, bollandiste, 140.
Héracle, empereur romain, 161.
Herck, Rut de, 332.
Herent, 159.
Hergraven, Jean, notaire, 55, 64.
Heris, Henri, sacristain de Schinnen, 228, 239.
Herisplendis, épouse d'Aper, 155.
Herma, van, 238.
Hermans, André, 366; — Bartholomé Marie Hubert Canisius, curé à Linne, 189; — Charles Jean Léon, 367; — Jean, 189; — Jean Charles Joseph Winand, 367; — Léon, instituteur, 241; — Marie Catherine Hélène, épouse de Lambert Guillaume Rutten, 214.
Hermens, Jacques, 185.
Herten, 189.
Heugem, 221.
Hermsen, Etienne Théodore Antoine, 367.
Herpen, 15.
Hertzdahl, Benoit Daniel, 367.
Hertoghe, Jeanne de, 22.
Herve, 315.
Herzogenrath, 282, 332.
Hessels, Laurent, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 127, 128.
Hesselt, 109.
Heuts, Jean Henri, conseiller communal de Schinnen, 308; — Jean Pierre, aussi conseiller communal, 307; — Henri, 307; — Pierre, 308.
Heylwig, fille d'Arnold de Stein, 193.
Heynsberg, Jean de, curé de Schinnen, 201.
Heyen, 189.
Heyendall, Catherine van, 342.
Heyster, Corneille, écoutête de Schinnen, 255.
Heytenryx, Théodore, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 133.
Heythuizen, 372.
Hezius, Arnold, Jésuite, 7, 23, 25.
Herden, Hélène van der, épouse de Jean Frédéric Schellart d'Obbendorf, 259, 261.
Heydenreyck, Martin, écoutête de Schinnen, 278, 281.
Heynen, Sophie Hubertine, épouse de Jean Henri Douven, 311.
Heyster, Corneille, 279; — Henri, 279; — Jean, 279.
Hierges, de, 15.
Hillenraedt, château, 96, 282.
Hillensberg, 188.
Hoang Yang, 227.
Hocherbach, Henri de, 253.
Hochkirchen, Adrienne, épouse de Daem de Schellaert d'Obbendorf, 255.

Digitized by Google

Hoefslegers, Jean, 223, 265; — Servais, curé de Sinnich, 223.
Hoefft, Elise van der, épouse de Jean Dieteren, 203, 281, 296.
Hoen, 238, 315, 322; curé, 181, 206, 207, 239; doyen, 238, 300; échevin, 204; — Areth, 317; — Arnold, curé de Schinnen, 208, 224, 281, 282, 299; — Elise, épouse de Jean Jacques Cremers, 323; — Godard, curé, 201; — Henri, échevin de la seigneurie de Schinnen, 296; — Herman, 296; — Jeanne, épouse de Chrétien Keulen, 307; — Jeanne, Marie, épouse de Pierre Diederen, 225, 323; — Marie, épouse de Walrave Schellardt, seigneur de Schinnen, 182; — Marie Elise, épouse de Jean Jacques Cremers, 284; — Marie Hélène, épouse de Caspar Diederen, 299; — Mechtilde, épouse de Jean Hubert Dullens, 298; — Michel, écoutête de la seigneurie de Schinnen, 206, 224, 271, 282; — Pétronille, épouse de Thomas Maes, 224, 298; — Pierre, 320; — Thierry, 185.
Hoen, Daniël, seigneur de Spaubeek, 201; — de Bosselaar, Jean Guillaume, 261; — de Boucke, Herman de, seigneur de Spaubeek, 201; — de Cartils, Jean René, seigneur de Vieux-Fauquemont et de Schin sur Geul, 256—261; — Marie, épouse de Walrave Schellart d'Obbendorf, 256, 262.
Hoensbroeck, François Arnold Adrien Jean Philippe, marquis de, 273; — Lothaire François Hyacinthe Victor, marquis de, 275; — Marie Anne Louise Frédérique Jeanne Sibille, comtesse de, 275; — Marie Régine Antoinette, comtesse de, épouse d'Adam Alexandre, comte de Schellart d'Obbendorf, 273; — Ulric de, 258.
Hoensbroek, 180, 216, 264, 282, 297, 303, 308, 311, 318, 321—324.
Hoeps, Pierre, 381.
Hoesselt, 286.
Hoeve, Jean van den, 334, 339.
Hoevelers, 24; — Catherine, 22.
Hofstadt, Corneille de, 315.
Hollande, 95.
Hollants, Anne Elise, épouse de Jean Guillaume Volders, 188.
Hommarde, Jean de, écoutête de Schinnen, 196, 251, 278.
Hommert, 197, 180, 196, 256.
Hommerthyn, Jean de, 196.
Hompesch, Marie de, épouse de Jean de Pallandt, 253.
Honé, Marie Gertrude, épouse de Henri Peters, 188.
Honnef, 244.
Hoorne, Guillaume de, 3, 27.
Horion, Herman, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 125, 126.
Horne, 102, 110, 111, 252.
Horne, Englebert, seigneur de Ghoir, 249.
Horneck, 315.
Horrich, Adam de, 264.
Horst, 85.
Horst, ter, 251.
Horstmans, François, 316.
Hosius, Cardinal, 16, 17, 19, 20, 26.
Houben, Henri, membre du conseil municipal de Schinnen, 305; — Marie Elise, épouse de Jean Jansen, 225, 307.
Hout, Mettel int, 333, 336.
Houtappel, Hippolythe Emile Clément Marie, 367.
Houthem, 189, 206, 222, 245, 256, 329, 331, 333, 344.
Hoyer, 315.
Huberti, 315.
Hucbald, maire de l'abbaye de St. Amand à l'Escaut, 139.

Digitized by Google

Huerde de Ratesbonne, Ravin de, 135.
Huff, Abraham, 212.
Hulsberg, 222, 329, 330, 332, 334, 346, 347.
Hulsberg, Gérard de, 260; — Marie de, 255, 256.
Hun, René, 248.
Hunshoven, 256, 276.
Huntgens, Gertrude, épouse de Henri Hoen, 296.
Huntjes, Etienne, curé de Schinnen, 201; — Léonard, curé de Nuth, 202; — Melchior, chanoine de St. Paul à Liége, 221; — Mechtilde, épouse d'Arnold Gielen, 202; — Servais, 202, 221.
Hustinx, Augustin Edouard William, 367; — Max Eugène Fernand, 367.
Huy, 156, 245.
Huyn, Nicolas, curé de Schinnen, 201.
Huyn d'Amstenrade, 254; — Aert, comte, seigneur de Geleen, 190, 265; — Arnold, 198, 201, 268; — Arnold Wolfgang, comte de Geleen, 265, 278; — Jean, chevalier de, 196, 278.

I.

Ingendael, Jean, Hubert, curé de Bergen, 222.
Innocent XI, Pape, 77, 88, 93; — XII, Pape, 91.
Itta, épouse de Pepin de Landen, 158, 165.
Itterson, Agathe Henriette Jacqueline, 367.
Ittersum, Adolphe Marius Charles Wolfgang van, 367.
Ivens, Jacques, 203.
Izeren, Walter, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 134.

J.

Jabeck, 264, 313, 317, 321.
Jacobi, Pierre, 127, 133.
Jacobs d'Asten, Jean, Jésuite, 22, 23.
Jamar, Nicolas, 136.
Jamsin, Jacques, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 133, 136.
Jans, Anne, épouse d'Arnold Maes, 285, 318.
Jansen de Limpens, Albert Marie Edouard Hubert, 368; — Charles Hubert Joseph Alphonse, 368.
Janssen, 188, 256; — Anne Elise, épouse de Léonard Hubert Tans, 311; — Edouard Antoine, missionaire en Chine, 227; — François Isidore Joseph, 367; — Gilles, 307; — Jean, conseiller communal de Schinnen, 225, 304, 307; — Jean Guillaume, professeur au collège St. Joseph à Sittard, 227; — Jean Guillaume, curé de 's Heeren-Elderen, 226, 240, 241; — Jean Henri, curé de Born, 225; — Jean Jacques Hubert, 227; — Jean Joseph, curé de Brunssum, 224; — Jean Mathieu, 226, 227, 311; — Jean Théodore, curé de Limbricht, 222; — Marie Christine, épouse de Jean Mathieu Bertrand, 227; — Marie Cornélie, épouse de Jean Gérard Lienaerts, 301, 322, 323.
Jardoing, 315.
Jasops, Echen, 326.
Jaspar, Edmond Jacques Hubert, 367.
Jean, dit Aefken, échevin de la seigneurie de Schinnen, 295.
Jean, abbé d'Averbode, 246.
Jean de Fauquemont, 249.
Jegers, Daemken, 334.
Jehay, 135.
Jentis, André, 136.
Jesse, Marie Catherine, épouse de Nicolas Joseph Syben, 309.

Digitized by Google

Jésuites de Maestricht, 3—35.
Joppen, Hubert, ancien bourgmestre de Maestricht, 274.
Judoci, Jean, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 131.
Jules II, Pape, 124.
Juliers, 264.

K.

Kaen, Jean, 337; — Pierre, 343, 344, 366.
Kaetsbeek, Marie Anne van de, épouse de Bartholomé Paquay, 210.
Kakert, Pierre, 330.
Kaldebrender, Louis, 121.
Kallen, André, 224; — Anne Catherine Henrique, épouse de René Pyls, 318; — Charles Joseph, 307; — Jean Guillaume, conseiller communal de Schinnen, 307; — Henri, prêtre, 224; — Marie Josèphe, épouse de Nicolas Pyls, 309.
Kan, Adam Hubert Marie Joseph van, 367; — Marie Joseph Egide Gustave van, 368.
Kanen, Pierre, 334.
Kanens, Paul, 326.
Kanters, Jean Mathieu, curé de Neer, 222.
Kappeln, 277.
Karis, Mathias, 332.
Keerenberch, Gérard de, 329.
Keldermans, Catherine, épouse de Gilles Perona, 132; — Guillaume, curé de Fauquemont, 342.
Kellener, Hermus, 337.
Kemerlinck, Godefroid, 339.
Kempen, 156.
Kerckhoffs, Adam Adolphe, chirurgien à Meerssen, 205, 321; — François, 239, 317; — Jean Baptiste Auguste, notaire à Schinnen, 225, 322; — Jean François, 322; — Jean Guillaume Alexandre Antoine Hubert, vicaire au château d'Amstenrade, 225; — Jean Louis Hubert, 322.
Kerckhofs Anne Elise, épouse de Pierre Guillaume Smeysters, 318.
Kerckhove, de, chanoine, 274.
Kerckhoven, Agnès Eléonore de, épouse de Henri de Bodden, 268; — François de, chanoine de Notre Dame à Aix-la-Chapelle, 268.
Kerens, Henri Jean, évêque de Ruremonde et de Wiener Neustadt, 120, 208; — Paul, 272, 274.
Kerkhoffs, Joseph, 240; — Marie Jeanne, épouse de Jean Gemini, 312.
Kerkhofs, Marie Catherine, épouse de Jean Mathieu Bemelmans, 189.
Kerkrade, 189, 191, 368.
Kessel, 42, 69, 81, 92, 99, 100, 103, 108, 109, 113, 151, 189, 215, 216, 251, 253.
Kessel, Léonard, Jésuite, 7, 9, 11, 16, 20.
Kessel, Guillaume de, écoutête de la seigneurie de Schinnen, 278.
Kessen, Marie Joseph Gertrude, institutrice à Schinnen, 242.
Keulen, Chrétien, 307; — Henri, conseiller communal de Schinnen, 307; — Léonard, instituteur à Schinnen, 241; — Marie Agathe, épouse de François Joseph Ritzen, 308, 318; — Marie Camille Lambert Victor, 368; — Marie Gertrude, institutrice, 243.
Keulers, 315; — Elise, épouse de Gérard Maes, 205; épouse de Godefroid Stassen, 225, 298.
Kevelaer, 82, 100, 109, 113.
Kevselsmans van Zonhoven, Quentin, 134.
Kieken, Gilles, 326.

Digitized by Google

Kisters, François Joseph, instituteur à Schinnen, *243*; — Guillaume, 185; — Jean Guillaume, 188; — Jean Mathieu, *227*; — Martin, *267*; — Michel, *212*; — Nicolas, membre du conseil du canton de Schinnen, 305; — Pierre Joseph Hubert, vicaire à Oirsbeek, *227*.
Klein, Pierre, *269*.
Kleinjans, Guillaume, *227*; — Jean Bartholomé Charles, curé à Schwalenberg, *227*; — Marie Catherine, épouse de Jean Guillaume Slanghen, 310.
Klinkenbergh, Catherine, épouse de Jean Arnold Coumans, 309; — Dominique, instituteur à Schinnen, *240*, *241*; — Gabriël, *323*; — Jean Dominique, secrétaire communal de Schinnen, *225*, 314; — Marie Catherine, épouse d'Arnold Coumans, 318; — Marie Chrétien Joseph, curé d'Ellecom, *225*; — Marie Elise, épouse de Chrétien Cremers, 318; — Marie Michel Théophile, curé de Neeroetern, 215; — Martin, curé de Dieteren, *224*; — Pierre, *323*; — Pierre Théodore, 314; — Théodore, *224*.
Klinckhamers, Michel, 185.
Klöcker, *321*.
Klynen, Jean Jules Hubert, *368*.
Knebbe, Gérard, *344*.
Knebben, Mathias, *336*, *337*, *343*.
Kneevelen, Nicolas van, *338*, *339*, *346*.
Kneuden, André, *334*; — Jean, *342*.
Kneoren, *265*, *303*; — Elise, épouse de Henri Beltgens, *295*, *323*; — Emerence, épouse de Pierre Caspar Diederen, *323*; — Gabriël, *298*; curé doyen de Wanckum, *223*; — Gysèle, épouse de Pierre Klinckenbergh, *323*; — Marie Jeanne, épouse de Pierre Caspar Diederen, *319*; — Marie Mechtilde, épouse de Jean Guillaume Coumans, *309*; — Paschase, instituteur à Schinnen, *241*; — Pierre, 183; — Pierre Mathieu, agent municipal de Schinnen, *284*, 305, *306*, *318*; — — Walram, *284*; — Walrave, échevin de la seigneurie de Schinnen, *298*, *320*.
Kneyen, *326*, *329*; — André, *331*; — Catherine, *332*.
Knubben, *326*; — Marie Agnès, épouse de Jean Jacques Goossens, 188, *225*.
Koix, Gilles, *334*, *338*, *342*; — Henri, *345*.
Koninexmaell, Aleyde de, *331*.
Kranen, Henri, *331*.
Krawinkel, *257*.
Kriekenbeek, 81.
Krynen, Gérard Théodore, secrétaire communal de Schinnen, 314; — Guillaume Marian, 314.
Krysvogels, Merken, *333*.
Kubben, Marie Hubertine Catherine, épouse de Pierre Joseph Boyens, 311.
Kuenen, *326*.
Kuipers, Marie Elise Paul Hubert, instituteur à Schinnen, *242*.
Kunckellman, René, *345*.
Kuyk, 48, 74.
Kuyper, Corneille Martin Hubert, instituteur à Schinnen, *242*.
Kuickhoven, 110.
Kyen de Westmal, Corneille, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 131, 135.

L.

Laar, Marie Ide van, épouse de Conrad Bartholomé Canoy, *215*.
Lach, Jean, *269*.
Lambermont, secrétaire de la seigneurie de Schinnen, *274*,

Digitized by Google

282; — Caspar de, 297; échevin de la même seigneurie, 297, 313.
Lamberti, Ambroise, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 127.
Lancelotti, cardinal, 47.
Lanckvelt, Agnès van, 338.
Lateran, concile de, 101, 163.
Laurent, cardinal et légat à latere du Pape Clément VII, 123.
Lebens, Jean Arnold, 189; — Jean Dominique, curé de Borgharen, 189.
Lebouille, Marie Madeleine, épouse de Jean Roger Pyls, 311.
Lebret, François Corneille, 368.
Leenen, Hubert, instituteur à Schinnen, 241.
Leeuwen, 255, 262, 270—272.
Leevendoit, Jean, 340.
Leuwenstein, Jeanne Sibille, épouse de René Théobald Schellart d'Obbendorf, 256.
Leiden, 363, 366, 371, 372.
Lejaques, Gérard Guillaume, secrétaire communal de Schinnen, 318.
Lemmens, 186, 188; — Jean René, notaire à Schinnen, 322; — Marie Gertrude, épouse de Jean Mathieu Gemini, 312; — Mathias, 233; — Pierre, échevin de la seigneurie de Schinnen, 297; — Pierre Mathieu, 322.
Lenaerts, Arnold, 301; — Gérard, 301.
Lenards, Jean, bourgmestre de Schinnen, 317.
Léon X, Pape, 5, 6, 125.
Leonardi, François, curé de Schinnen, 201.
Lepkens, Gerart, 347.
Lerode, Ursule de, veuve de Jean Schellart de Gürzenich, 257.
Lerrodt, de, 272.
Leufkens, Marie, épouse de Maes Maessen, 297.
Leurs, 222.
Leyen, G. H. van, curé de Nuth, 221.
Leyen et Hohen Geroldseck, Sophie Charlotte Marie Catherine Walburge, comtesse von der, 275.
Leyenbroek, 219.
Libeek, 258.
Libert-de Flémalle, Jean Antoine de, 274.
Libotte, Marie, épouse d'Adam Fabritius, 185, 187, 224, 281.
Liebergen, Adolphe Henri Constant Marie Hubert, 368.
Liége, 4—36, 111, 124, 125, 127—129, 135, 137, 156, 167, 213, 215, 221, 259, 268, 281; — Prince Evêque de, 10.
Lienaerts, Ernest, notaire à Merkelbeek, 301; — Jean Gérard, notaire à Merkelbeek, 301; — Jean Nicolas, échevin de la seigneurie de Schinnen, 299, 301; — Henri, 185; — Léopold, notaire à Merkelbeek, 301; — Marie, épouse de Jean Pyls, 273; — Pierre, 299.
Liesbosch, 226.
Lille, 147, 167.
Ligne, Prince de, 218, 219; — Charles, prince de, 198, 265; — Elise, princesse de, 198.
Limbourg, 14.
Limbricht, 183, 222, 223.
Limmel, 226, 300.
Limpens, 297, 315; — Anne Elise, épouse de Jean Vroemen, 299; — Areth, échevin de la seigneurie de Schinnen, 295; — Arnold, 296; — Claes, échevin de la même seigneurie, 288, 297, 298, 317, 324; — Domicille Marie Anne, épouse de Gaspar de Lambremont, 297; — Jean, bourgmestre de la seigneurie de Schinnen, 317; — Jeanne, épouse de Jean Diederen, 322; —

Digitized by Google

Marie, épouse de Gérard Schiffelers, 298; — Marie Hubertine, épouse de Jean Martin Meys, 311; — Paschase, échevin de la seigneurie de Schinnen, 272, 288, 296, 298, 300, 324; — Pierre, bourgmestre de la même seigneurie, 317.
Limpens, Charles Lothaire de, 281, 282; — Jean Daniël Chrétien François de, écoutête de la seigneurie de Schinnen, 282, 239.
Lindanus, évêque de Ruremonde, 5, 40, 56, 60.
Linne, 189, 246.
Linssen, Pierre, 183.
Lintjens, Marie Gertrude, épouse de Jean François Kerckhoffs, 322.
Lintzen, Henri, 213.
Lissebonne, 4.
Lobbes, 159.
Lochum, Henri, 35.
Lodewyckx dite de Waltvucht, Ide, 130.
Loë, Anne, baronne de, 276; — Caspar, baron de, 276; — Clément, baron, 276; — Degenhardt, baron de, 276; — Elise, baronne de, 276; — Emme Marie Françoise, baronne de, épouse de Clément, baron de Weichs de Wenne, 276; — Eugénie, baronne de, 276; — Joseph, baron de, 276; — Léonie, baron de, 276; — Marie, baronne de, 276; — Thérèse, baronne de, 276.
Loers, 315.
Loisel, préfet du département de la Meuse-Inférieure, 215, 283.
Luetgens, Lyus, 337, 343, 345.
Looz, comte de, 247.
Looz-Corswarem-Moumale, Marguerite de, dame de Herck, Braives, Ciplet et Bréguilliers, épouse de Henri de Mérode, seigneur de Voelen et comte de Looz, 129.
Looymans, Paul Martin, notaire à Schinnen, 315, 320.
Los Rios, général, 194.
Lottum, 54.
Louis, Canisius, religieux, 183; — Léonard, 227; — Pierre Hubert, missionaire en Russie, 227.
Louvain, 4, 7, 8, 24, 28, 117, 130, 137, 159, 223, 224, 241, 262, 315.
Loyens, Agnès, épouse de Eelman Pricken, 229; — Elise, épouse de Jean Cordeweners, 309; — Jean, 188.
Lublin, 18.
Lucas, Hubert Joseph, curé de Schinnen, 215; — Jean, 215.
Luçon, 108.
Lumens, Jean André, 217; — Jean Arnold, curé-doyen de Schinnen, 183, 217, 235.
Lutterade, 209, 214, 322.
Luyten, 315; — Corneille Hubert, prêtre, 226; — Jean Corneille, 226; — J. M., notaire à Schinnen, 188; — Pétronille, épouse de Walram Knooren, 284.
Luxembourg, 24, 205.
Lynen van den Bergh, Jean Théodore, agent municipal de Schinnen, 284, 305, 306, 317.
Lysens, Jean, 260, 317.

M.

Maasbracht, 189.
Macker, Arnold Alouis, sacristain à Schinnen, 229; — Catherine de, épouse de Walrave Knooren, 298; — Guillaume de, sacristain à Schinnen, 229, 239; — Mathieu de, sacristain à Schinnen, 228, 229.
Macon, concile de, 160.
Madelinus I, 153; — II, 153, maî-

Digitized by Google

tres de la monnaie à Maestricht.
Madrid, 93.
Maes, Arnold, membre du conseil municipal de Schinnen, 305, 318; maire de Schinnen, 284, 285; — Claire, épouse de Jean Gérard Petri, 310, 319; — Daemken, 345; — Gérard, 205, 298, 300; — Guillaume, prêtre, 224; secrétaire du comté de Geleen, 300; — Marie Anne Catherine, épouse de Jean Henri Heuts, ; — Marie Louise, épouse de Louis Frédéric Smeysters, 318; — Pierre Thomas, maire de Schinnen, 210, 230, 284, 285, 303, 306; — Thomas, échevin de Schinnen, 205, 224, 298, 301, 317.
Maes-Ritzen, 301.
Maeseyck, 7, 156, 249, 209, 322.
Maessen, Jean Hubert, curé de Pey, 189; — Maes, échevin de la seigneurie de Schinnen, 297; — Pierre Jean, 189.
Maestricht, 4—36, 121, 139—168, 189, 209, 212, 214—217, 222, 223, 226, 242, 246, 260, 274, 279, 281, 283, 287, 296, 303, 306, 315, 321, 363—365, 367—373; — Chapitre de Notre Dame, 5, 35, 123—137, 153.
Magnaricus, évêque de Trèves, 159.
Mainz, 128, 153.
Malines, 95, 167, 225, 249.
Malmedy, 159.
Marck, Englebert de la, 248; — Erard de la, 127; — Gérard de la, évêque de Liège, 220; — Matilde de la, épouse de Floris de Berthout, 248.
Marcour, 24.
Marguerite de Flandres, 248.
Margraten, 189.
Marie Thérèse, impératrice, 105, 120.
Marres, Arthur Auguste Joseph Marie, 368; — Charles, 368; — Fernand Joseph Auguste, 369.
Martens, Jean, 185.
Maschereel, de, 179, 244; — Jean de, seigneur de Wynandsrade, 201.
Massink, Jean Herman, 369.
Maternae, Egide, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 137.
Mathon, Théodore Alfred Frédéric Guillaume, 369.
Matilde, duchesse de Gueldre, 249.
Mean, Jean Ferdinand baron de, 96.
Mechtild, duchesse de Gueldre, 249.
Medman, Antoine, 326.
Meens, Agathe, épouse de Geert Pesch, 295; — Anne Gertrude, épouse de Henri Keulen, 307; — François, 196; — Gertrude, épouse de Jean Pierre Canisius, 312; — Guillaume, conseiller communal de Schinnen, 304, 308; — Godefroid, échevin de la seigneurie de Schinnen, 297; — Henri Joseph, 227, 310; — Jean, curé de Heugem, 221, 223; — Jean Arnold Louis, prêtre, 227; — Jean Henri, 210, 308, 310; — Jean, 346; — Lambert, 211, 230, 239, 304, 307; — Marie Pétronille, épouse de Servais Hubert Ruyters, 229; — Mathieu, 297; — Simon, 233.
Meer, Isabelle de, épouse de Daniel Prunen, 134; — Gérard de, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 124, 134, 260; — Jacques de, 326, 336; — Jérôme de, 134; — Laurent de, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 127; — Marguerite de, 134; — Martin de, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 127, 128; — René de, cantor et cha-

Digitized by Google

noine de Notre Dame à Maestricht, 123, 127; vicaire du chapitre de St. Servais, 134.
Meer, Bastien Corneille Jacques van der, 309.
Meerbeke, Eugène Félix Marie van, 369.
Meerloo, 269.
Meerssen, 71, 82, 83, 93, 103, 196, 205, 227, 314, 336, 342, 371.
Meertens, Jean Antoine, 232, 304; — Marie Hubertine, épouse de Jean Antoine Philippe Ritzen, 314.
Mees, Marguerite, 340.
Meeuwissen, Joséphine, épouse de Jean Hubert Mausen, 189.
Meex, Henri, receveur-général de la principauté de Liège et du comté de Looz, 266; — Jean, sacristain à Schinnen, 228; — Jeanne, épouse de Pierre Gielen, 297; — Lambert, 299; sécrétaire de la cour échevinale de Schinnen, 313; — Marie Catherine, épouse de Jean Pyls, 285, 299, 306, 308; — Marie Elise, épouse du lieutenant colonel de Blavier, 274; — Melchior, échevin de la seigneurie de Schinnen, 295, 313; — Michel, 299; — Paul, échevin de la même seigneurie, 294, 295.
Mehr, 276.
Meire, Eelze van, 314.
Meyers, Jean, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 129, 130; — Lambert, chanoine de cette église, 125, 129.
Mentz, 168.
Mercurianus, Everard, Jésuite, 22, 24, 25.
Merkelbeek, 188, 222, 225, 229, 275, 282, 295, 299, 301, 303, 321, 322.
Mérode, Arnold de, chanoine du chapitre de Notre Dame, 124, 128, 130, 134; — dit de Goetsenhoven, Bernard, chanoine du même chapitre, 130, 131; — Jacques de, chanoine du même chapitre, 124, 133, 135; — Henri de, seigneur de Voelen, Maesmael, vicomte de Looz, 129; — dit de Waroux, Raso de, chanoine du même chapitre, 132, 133; — Ricald de, seigneur de Goetsenhoven, chanoine du même chapitre, 129, 130, 131; — Richalt de, doyen de Notre Dame à Maestricht, 10; — et Pietershem, Richard III, baron de, seigneur de Pietershem, Diepenbeek, Oudt-Herlar, 124, 125; — Richard chevalier de, échevin de Liége, seigneur de Rummen, Waroux, Voroux, Ostogne, 132; — Richard de, père, 135; — Richard de, chanoine du chapitre de Notre Dame à Maestricht, 135; — Werner de, chanoine du chapitre de St. Lambert à Liége, 128, 129.
Mertens, Mechtilde, épouse de Mevis Hagens, 297.
Merven, Everard, 136; — Gérard, 137.
Mesch, 258.
Mestron, Lambert Hubert Joseph, 369.
Metternich, Eléonore Madeleine de, épouse de Jean Albrecht, comte de Schellart d'Obbendorf, 273.
Metz, 168.
Meurer, Rudolphe Jean Théodore, 309.
Meuters, Gertrude, épouse de Jean Gielen, 296.
Mey, Lambert, curé de Schinnen, 201.
Meyen, Gerrit de, écoutête de la seigneurie de Schinnen, 278.
Meyers, doyen du pais de Fau-

Digitized by Google

quemont, 186; — Daniël, 301; — Elise, épouse de Henri Vroemen, 299; — Jean, 206; — Lambert, chanoine du chapitre de Notre Dame à Maestricht, 124; — Marie Antoinette Catherine, épouse de Henri Stegen; — Nicolas, 236.
Meyme, Jean, 331.
Meys, Gertrude, épouse de Jean Banens, 296; — Jean Martin, conseiller communal de Schinnen, 311; — Martin, 311; — Pierre Mathieu, instituteur à Schinnen, 243.
Mez, Zacharie de, chanoine de Thorn, 72.
Middelaar, 44.
Milan, 145.
Milne, Guillaume de, 246.
Minden, 168.
Minentheim, Guillaume de, 248.
Mirlaer, Jean de, seigneur de Millendonck, 251.
Modet, Herman, 10.
Moelener, Molener, Conrad, 334, 337, 343.
Moenen, Guillaume, vicaire de Notre Dame à Maestricht, 223; — Guillaume, échevin de la seigneurie de Schinnen, 295.
Moes van Oenselt, Théobald, chanoine du chapitre de Notre Dame à Maestricht, 125.
Mohren, Marie Catherine, épouse de Jean Léonard Pyls, 307.
Molenberg, 256, 260.
Molendino, Egide de, curé de Schinnen, 201.
Montaigne, 287.
Montbier, Heenke, 326.
Monterey, Jean de Cuniga y Fonseca, comte de, gouverneur des Pays Bas du Sud, 85.
Montfort, 63, 81, 82, 92, 99, 101, 113, 246, 251, 258; — Henri de, 246.
Moonen, André Hubert, instituteur à Schinnen, 242.
Mosa, Baldewin de, curé de Schinnen, 201.
Mouthagen, 256, 259—261, 269.
Mouzon, 156.
Moutbier, Heenke, 326.
Muelhen, Henri, 13.
Mulcken, Jean André van, 188, 211; — Jean Guillaume van, instituteur à Schinnen, 242.
Mulken, Jean André van, 231; — Marguerite van, épouse de Mathieu van Mulken, 189; — Martin van, curé d'Ubaghsberg, 189; — Mathieu van, 189.
Müller, Pierre Laurent Joseph Marie Antoine, 369.
Müllnerath, 282.
Mulrade, 258.
Mulsvort, 247.
München-Gladbach, 198.
Munster, 167, 168, 275.
Munstergeleen, 180, 189, 197, 225, 246, 289, 290, 298, 312.

N.

Nacken, Jean, 185.
Nadal, Jérôme, Jésuite, 16.
Naemen, Nicolas, 334.
Nagelbeek, 180, 193, 224, 241, 278, 280, 297, 298, 300, 309, 310, 312.
Namur, 96, 167.
Nassau, Maurice de, 44.
Naxos, 163.
Nederweert, 214, 252.
Neer, 222.
Neerbeek, André de, écoutête de la seigneurie de Schinnen, 281; — Gisbert de, 257.
Neerceteren, 225.
Negri, baron de, 268; — Jean Thomas de, 279; — Pierre Thomas de, seigneur de Henri Chapelle, 264, 269; — Thomas de, seigneur de Henri Chapelle, 267.

Digitized by Google

Neven, Anne, épouse de Henri Paquay, 213.
Netke, Jean de, curé de Schinnen, 201.
Nicée, concile de, 146, 164.
Nicolas, chanoine de Liége, 154.
Niederer, Guillaumine Barbe, institutrice à Schinnen, 242.
Nieuwerck, 263, 264, 271.
Nieuwland, de, évêque de Haarlem, 26.
Nieuwstadt, 73, 246.
Nimègue, 8, 25, 33, 40, 44, 48, 60, 69, 73, 78, 81—83, 92, 98, 99, 108, 114, 115, 225, 226, 241.
Nivelles, 159, 165, 166.
Noelemans, Elise, épouse de Guillaume Pyls, 295.
Noircasmes, 12—15.
Noorbeek, 188.
Noot, Maxime Antoine van der, évêque de Gand, 107.
Notten, Joseph, 319, 320.
Noyon, 141, 144.
Nouaillé, abbaye de, 168.
Nuchelmans, Marie, épouse de Jean Schiffelers, 298; — Marie Léon Hubert, curé de Brunssum, 189; — Marie Victor Hubert, 189.
Nuth, 180, 201, 202, 208, 214, 221, 222, 226, 241, 242, 264, 280, 300, 303, 308, 310, 311, 313, 314, 321, 322.
Nuyndorp, Gérard de, 332, 333, 344; — Nicolas, 340.
Nyemagens, Simon, 339.
Nymmegen, Nicolas van, 342.
Nypels, George, 369.
Nysmans, Gérard, 34.
Nyssen, Jean Jacques, conseiller communal de Schinnen, 312; — Lambert, 312.
Nyst, Lambert Jean, 369; — Philippe Marie Hubert, 370.
Nysten, Arnold, 321; — Jean Henri, instituteur à Schinnen, 241, 242; — Jean Pierre, instituteur à Schinnen, 242.
Nyteghem, Jean van, 343.

O.

Obbendorf, 250.
Obbendorp, Jean d', 201.
Obbicht, 188, 300, 314.
Obsinnich, 268.
Oeffelt, 252, 253.
Oenselt, Théobald, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 125, 126.
Oensel, 322.
Oerloo, 252, 253.
Oes, René van, 331, 344.
Oeveren, Jacques d', évêque de Ruremonde, 219, 221.
Ognies, Angelus d', évêque de Ruremonde, 94, 204.
Ohé & Laak, 222, 242.
Oidtman, Alexandre Guillaume Henri, 370.
Oidtweiler, 248.
Oirsbeek, 123, 180, 188, 209, 225, 227, 232, 241, 242, 271, 275, 281—284, 286, 288, 297—300, 303, 304, 309, 314, 318, 319, 321, 323, 324.
Olyslaegers, Jean, 34.
Olyesleegers, Gérard, 340.
Onno, Marie Elise, épouse de Hubert Ruyters, 229.
Oostrum, 53, 61, 62, 82, 255, 274.
Oppen, Charles Hubert Marie van, 370; — Henri van, 188; — Marie Joseph Fernand van, 370.
Orléans, 152; — concile d', 160.
Osnabrück, 277.
Overcruchten, 90, 93.
Overweert, 252.
Oyenbrugge de Duras, Charles de, chanoine de la cathédrale de Liége, 134.

P.

Packbier, Gérard Joseph, curé-

Digitized by Google

doyen de Schinnen, 217, 234; — Jean René, 217.
Padoue, 4.
Paes, Jean, échevin de la seigneurie de Schinnen, 297.
Paffen, Anne Marie, épouse de Jean Arnold Dieteren, 312.
Page, Charles le, procurator, 91.
Palant, Diederick de, 341; — Jean de, 341.
Pallandt, Jean de, seigneur de Bergh, 253; — Marie de, épouse de Frédéric de Schellart d'Obbendorf, 253.
Palts, Charles Théodore van de, 105.
Paludanus, Servais, Jésuite, 33.
Paludanus, Léonard, 260.
Palude, Thomas de, 341.
Panningen, 215, 216.
Papenhoven, 314.
Papsen, Gérard, recteur du bénéfice de St. Agathe à Schinnen, 219, 220.
Paquay, Bartholomé, 210; — Catherine, épouse de Jean Mathieu Diederen, 286, 307, 310; — Henri, 213; — René, curé-doyen de Schinnen, 191, 210—213, 230, 232, 235, 240; — Valentin, 213.
Paolucci, Fabricio, sécrétaire du Pape Clément XI, 94.
Paredis, évêque de Ruremonde, 230.
Paris, 4, 152, 168, 322.
Parme, Marguerite de, 12, 13.
Parvus, Arnold, seigneur de Schinnen, 149.
Passu, Nicolas a, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 136, 137.
Paul III, Pape, 4, 124, 127—129, 131; — IV, 18, 111, 133; — V, 41, 47, 137.
Pays-Bas, Jean des, capitaine, 260.
Peeters, Jean, échevin de la seigneurie de Schinnen, 296.
Pelzer, Jean Frédéric, échevin d'Aix-la-Chapelle, 268, 274.
Pennings, Pierre, 215; — Théodore Augustin, curé-doyen de Schinnen, 215.
Penre, Guillaume, 346; — Jean, 341, 345.
Penris, Anne, épouse de Jean Penris, 297; — Arnold Auguste Mathilde Guillaumine, 370; — Elise, épouse de Jean Gielen, 296; — Ide, épouse de Jean Corten, 205; — Jean, vicaire à Spaubeek, 222, 228, 229; — Jean, échevin de la seigneurie de Schinnen, 297; — Théodore, vicaire à Schinnen, 205, 206, 221, 270.
Pepin de Landen, 105, 166, 167.
Pere, Jean de, curé de Schinnen, 201.
Pesch, Gérard, échevin de la seigneurie de Schinnen, 295.
Pesters, Guillaume, 209; — Jutte, 335.
Peters, Elise, épouse de Mathieu Meens, 297; — Henri, 331; — Lemmen, échevin de la seigneurie de Schinnen, 295; — Mathieu, 118.
Petershem, Ricald de, chanoine et doyen du chapitre de Notre Dame à Maestricht, 124, 130.
Petri, Elise, 309; — Henri, conseiller communal de Schinnen, 310; — Jean, curé de Schinnen, 186, 205, 206, 270, 305, 309, 310; — Jean, Gérard, conseiller communal de Schinnen, 310, 319; — Jean Henri, receveur communal de Schinnen, 319; — Jean Léonard, 310, 317; — Léonard, 323; — Marie Agnès, épouse de Jean Théodore Diederen, 310; — Marie, Cornélie, épouse de Jean Hubert Boyens, 227; — Marie

Digitized by Google

Gertrude, épouse de Jean Théodore Diederen, 310, 323.
Peusen, Théodore, 211.
Peusens, Anne Marie, épouse de Jean Nicolas Pyls, 318; — Chrétien, bourgmestre de la seigneurie de Schinnen, 317, 321; — Elise, épouse de Jaspar Pyls, 307; — Guillaume, conseiller communal de Schinnen, 304, 308; — Jean, 304; — Jean Guillaume, notaire à Schinnen, 225, 228, 285, 321; — Jean Hubert, vicaire à St. Gertrude, 225; — Jean Mathieu, 230; — Jean Michel, conseiller communal, 310; — Jean Pierre, 226, 308, 310; — Jeanne, épouse de Jean Mathieu Hennens, 189, 299, 321; — Marie Agnès, épouse de Bartholomé Cals, 306, 310; — Marie Anne, épouse de Jean Nicolas Pyls, 225, 309; — Marie Catherine, épouse d'Adam Adolphe Kerckhoffs, 205; — Pierre Denis, 304, 308; — Pierre Théodore, curé de Limmel, 226; — Théodore, 230; — Théodore Sébastien, conseiller communal de Schinnen, 308; — Winand, 301.
Pey-Echt, 189.
Pickartz, Marie Thérèse de, épouse de Jean Daniël Chrétien François de Limpens, 282.
Pie IV, Pape, 37.
Phaé, P., Jésuite, 18.
Pierre, évêque de Faenza, 130.
Pieters, Marie Gertrude, épouse d'Egide Riga, 311.
Piron, Jean, 206; — Jean Léonard, 206; — Henri, 206; — Léonard, 206.
Philippe II, 13, 15, 254; — IV, 73.
Philippus, empereur romain, 351.
Philippens, Corneille, 206.
Ploen, Richard Guillaume Jacques, 370.
Plugers, Simon, chanoine du chapitre de St. Servais à Maestricht, 131.
Pluymaekers, Maximilien, 275.
Poitiers, 168.
Polanco, Jean, Jésuite, 19, 21.
Pologne, 18.
Posterholt, 215, 366.
Potkens, Aert, 329; — Goerdt, 333; — Pierre, 338.
Poullen, Gérard, 295.
Pouwels, Nicolas, 332.
Prato, Thomas de, 6.
Prenten dit Clut, Gérard, échevin du Vroenhof à Maestricht, 125; — Heylwig, épouse d'André Daems, 125.
Pricken, Jean, sacristain à Schinnen, 229, 266; — Tilman, sacristain à Schinnen, 229, 266.
Proesten, Geerken, 329; — Hennen, 329.
Pruenen, Denis, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 133; — Jean, 127.
Prusse, 18.
Puth, 180, 183, 225—227, 235, 240, 241, 242, 264, 271, 286, 298, 311.
Putkens, Aert, 336, 337, 345.
Puts, Catherine, épouse de Josuin Fabritius, 221, 223, 265, 281.
Putte, Jean, chevalier de, 183.
Pyls, 238, 299; — Anne Elise, épouse de Pierre Joseph Stypers, 229; — Anne Marie Joséphine, épouse de Pierre François Eyssen, 227; — Caspar, curé de Merkelbeek, 222, 228, 229, 239, 274, 275; — Catherine, épouse de Paul Pyls, 234; épouse de Paschase Pyls, 263, 295, 296; — Charles Joseph, 226, 230; membre des Etats Provincieaux, 285, 286, 309, 314; — Elise, 273; — Gérard, 232; — Gertrude, épouse de Michel Hoen, 206, 224, 282, 300; — Guillaume, é-

Digitized by Google

chevin de la seigneurie de Schinnen, XXIV, 295; — Henri, échevin de la même seigneurie, XXIV, 207, 273, 297, 299, 300; — Jaspar, 307; — Jean, curé d' Urmond, 223, 273; — agent municipal de Schinnen, 283; échevin de la seigneurie de Schinnen, XXIV, 285, 296, 299, 300, 301, 306, 308, 317; — Jean Arnold, conseiller communal de Schinnen, 309; receveur communal de Schinnen, 319; — Jean Clément Hugues, missionaire en France, 227; — Jean Gérard, conseiller communal de Schinnen, 308; — Jean Henri Hubert, bourgmestre de Schinnen, XXI—XXIV, 286; secrétaire de cette commune, 312, 314; — Jean Léonard, conseiller communal de Schinnen, 307; — Jean Léonard Hubert, conseiller communal de Schinnen, 311; — Jean Nicolas, curé de Munstergeleen, 225, 309, 318; — Jean René, 227; — Jean Roger, 311; — Louis, conseiller communal de Schinnen, 309; — Marie, 263, 273; épouse de Nicolas Limpens, 297; épouse de Paschase Pyls, 298, 324; épouse de Jacques Vroemen, 322; — Marie Agnès, épouse de Jean Jacques Geurts, 309—311; — Marie Anne Hubertine, épouse de Henri Joseph Tans, 311; — Marie Clotilde Hermine, épouse de George Delhougne, 286; — Marie Elise, épouse de Jean Arnold Pyls, 319; — Marie Thérèse Hubertine, 310; — Mathieu, sacristain à Schinnen, 228; — Mechtilde, épouse de Jean Léonard Petri, 206, 323; — Melser, 317; — Nicolas, 308, 309; — Nicolas Joseph, maire de Schinnen, 211, 285, 365; — curé de Geul, 225, 230, 304; — conseiller communal de Schinnen, 306, 309; — Noël, curé de Wynandsrade, 226; — Paschase, échevin de la seigneurie de Schinnen, XXIV, 263, 295, 296, 300; — curé de Limbricht, 223; — Paul, 234; — Pétronille Joséphine, épouse de Henri Joseph Meeus, 227, 310; — Pierre Joseph, 211, 230; conseiller communal de Schinnen, 308; — Pierre Roger, conseiller communal de Schinnen, 310; — René, receveur communal de Schinnen, 318; — Sophie, épouse de Jean Adam de Schellart d'Obbendorf, 263, 264, 271, 273; — Sibille Arnoldine Rosalie, épouse de Jean Léonard Hubert Pyls, 311; — Théodore, receveur communal de Schinnen, 319; — Théodore Philippe Auguste, instituteur à Schinnen, 242; — Victor Pierre Jean, 227; — Winand Hubert Joseph, vicaire à Roosteren, 226.

Q.

Quadakkers, Anne Marie, épouse de Jean Jacques Weusten, 312.
Quaedt, de, 238.
Quaedvlieg, Félix Marie Hubert, 370.
Querren, Robat, 133.
Quimper, 118.
Quintillien, empereur, 352.

R.

Raath, 225.
Rademaekers, Anne, épouse de Jean Piron, 206.
Raeren, 169, 172, 173.
Raeven, Jean Guillaume, vicaire à Schinveld, 189; — Jean Henri Joseph, 189.

Digitized by Google

Ramakers, Jean Mathieu, instituteur à Schinnen, 242; — Marie Cornélie, épouse de Jean Léonard Petri, 310; — Marie Sophie, épouse de Chrétien Ritzen, 240.
Ramaekers, Anne Marie, épouse de Pierre Denis Peusens, 308.
Rameekers, 279; — Elise, épouse de Guillaume Moenen, 295; — François, 317; — Henri, 317; notaire à Schinnen, 321; — Jacques, 221; — Jean, échevin de la seigneurie de Schinnen, 295, 301; — Jean Pierre, conseiller municipal de Schinnen, 305; — Marie, épouse de Chrétien Peusens, 321; — Pierre, échevin de la seigneurie de Schinnen, 296; — Pierre, 317, 319—321; — Régine, épouse de Jean Peeters, 296.
Randeraedt, Adam de, échevin et ancien bourgmestre de Maestricht, 279; — Catherine Angèle de, épouse de Jean Thomas de Negri, 279; — Corneille de, écoutête de Schinnen, 278, 279; — Françoise de, épouse d'Ulric de Geeus, 279; — Frédéric de, 279; — Guillaume, chanoine de la Cathedrale de Ruremonde, 55, 217, 220; — Henri de, écoutête de Geysteren, 255; — Hugues Amor de, 279; — Marie Madeleine de, épouse de Corneille Waterschap, 279.
Randenraet, Guillaume, 64, 71.
Randwyck, Anne de, veuve de Guillaume van Thil, 204.
Rasquin, 315.
Ravensteyn, 60.
Receptoris, André, 340; — Catherine, 340; — Mathieu, 340.
Receveur, Antoine Henri Marie Hubert, 370; — George Joseph Hubert, 370; — Léon Charles Henri Marie, 370.
Rechen, Henri de, administrateur de la maison de St. Jean à Nimègue, 44.
Reede van Saesfelt, Adrienne Albertine van, 102.
Reckheim, 213.
Regout, Edmond Robert Hubert, 370; — Louis Hubert Guillaume, 371.
Reidt, 246.
Reimersbeek, 221, 241, 252, 267.
Reimersbek, Catherine de, veuve de Pierre van der Bock, 252.
Reinaertz, Marie Elise, épouse de Pierre Alofs, 311.
Reinartz, Caspar Henri Joseph, curé de Fouron-le-Comte, 226; — Paul Joseph Dominique, 226.
Reinders, Jean Pierre, instituteur à Schinnen, 241.
Reinenbach, 268.
Reiners, 315.
Reinold, duc de Limbourg, 246, 248.
Remagen, 153, 195.
Remscheid, frères, 267.
Renekens, Gutta, épouse de Servais Huntjes, 202.
René duc de Gueldre, 250.
Renesse, comtesse de, 259; — d' Elderen, Adrienne, comtesse de, épouse de Jean Guillaume Joseph Bernard, comte de Schellardt, 273.
Rentmeesters, André, 329, 344; — Mathias, 329, 333, 334; — Servais, 336.
Requesens, Don Luis de, 24.
Retersbeek, Léonard, chevalier de, 183.
Reulsdorf, 263; — de, 212.
Reuschenberg, 271.
Reuver, 217, 223, 273.
Reynars, 346.
Rheidt, Jean de, 8.

Digitized by Google

Rhöndorf, 244.
Rickelraet, 90, 93.
Riga, Egide, 311; — Jean Henri, 226; conseiller communal de Schinnen, 311; — Jean Hubert Antoine, 226; — Marie Henri Emmanuel, 226; — Marie Théodore Louis, vicaire de l'église de Notre Dame à Maestricht, 226.
Rimbourg, 71, 321, 326.
Risschen, Gérard, 343.
Ritzen, Chrétien, 240; — Constant Joseph, curé de Nuth, 226; — Jean Antoine, 232; — Jean Antoine Philippe, secrétaire communal de Schinnen, 314; — J H., instituteur à Schinnen, 238; — Jean Léonard, 210; conseiller communal de Schinnen, 308, 318; — Jean Mathieu, 314; — François Joseph, receveur communal de Schinnen, 308, 318; — Henri, 308; — Henri Jean, instituteur à Schinnen, 241; — Henri Joseph, instituteur à Schinnen, 213, 226, 240; — Léonard 213, 230; — Marie Catherine, épouse de Henri Hubert Ruyters, 312; — Marie Hubertine, épouse de Jean Herman Coumans, 318; — Marthe Jacqueline, épouse de Paul Joseph Dominique Reinartz, 226.
Robiano, Jean Antoine de, évêque de Ruremonde, 104, 110.
Rochelle, la, 108.
Rochow, 238.
Rode, Godefroid de, 245; — Jean, seigneur de Spaubeek, 201; — d'Obsinnich, 268; — Jean, 201.
Roebroeck, Charles Joseph Marie Hubert, 371; — François Pierre, 205, 222; — Thomas, 205.
Rogaar, Pierre Joseph, 371.
Rolduc, XXI, 195, 224, 281.
Rombouts, Albert Gérard Louis Marie, 371.
Rome, 4, 7—9, 16, 18, 37, 38, 59, 95, 140, 142, 145, 146, 149, 160, 163, 164.
Römer, Godard, écoutête de Schinnen, 253, 278.
Romolde, 153.
Ronden, Léonard, 184.
Roosenboom, Catherine, épouse de Jean Hubert Dullens, 298.
Roosteren, 226.
Rooyen, vicaire à Schinnen, 210; — Mathieu, sacristain à Schinnen, 222.
Rosmeer, 210.
Rossum, Martine de, épouse de Godard de Harffzen Harff, 254.
Röttgen, Louise Sophie, 371.
Rouschop, Marie Anne Catherine, épouse de Jean Mathieu Janssen, 227, 311.
Ruggia, Etienne, 95.
Ruisschenberg, Henri de, 25.
Rumpen, 169.
Ruremonde, 39—120, 159, 168, 214—216, 220, 222, 225, 250, 253, 255, 258, 259, 262, 270, 272, 273, 276, 303, 364, 365, 367, 368, 370—373.
Rutten, Antoine, Rédemptoriste, 241; — François Antoine, Rédemptorist à Wittem, 227; — François Joseph Théodore, 241; — Guillaume, 241; — Hubert Jean Guillaume, curé de Schinnen, 214; — Hubertine, institutrice à Schinnen, 242; — Jean Henri, curé de Smeermaes, 226, 241; — Lambert Guillaume, 214; — Pierre, Rédemptoriste au Brésil, 227, 241; — René, instituteur à Schinnen, 226, 241; — Trynken, 333.
Ruyten, Marie Madeleine, épouse de Jean Nicolas Lienaerts, 299.
Ruyters, Henri Hubert, conseiller

Digitized by Google

communal à Schinnen, 312; — Jean Jacques, sacristain à Schinnen, 229, 238; — Jean Mathieu, 312; — Pierre Hubert, 229; — Servais Hubert, sacristain à Schinnen, 229.
Ryssack, Michel, 136.
Ryswyck, 33.

S.

Sacchini, 20.
Sack de Wyck, Jean, 249.
Saint-Amand, évêque de Maestricht, 139—168.
Saint-Amand les Eaux, 107.
Saint-Amand lez Fleurus, 167.
Saint-Amand-Mont-Rotond, 168.
Saint-Amand-Puers, 167.
Saint-Boniface, 140.
Saint-Colomban, 141.
Saint-Cunibert, 158.
Saint-Denis, 179, 181.
Saint-Dominique, 186.
Saint-Ebregise, évêque de Maestricht, 152.
Saint-Francois Borgias, général des Jésuites, 16, 22.
Saint-Gondulphe, évêque de Maestricht, 152.
Saint-Hubert, évêque de Maestricht, 156.
Saint-Ignace, fondateur des Jésuites, 4, 7, 8.
Saint-Lambert, 154—156.
Saint-Martin I, Pape, 142, 145, 147, 149, 152, 161, 164, 165; — à Maestricht, église de, 5.
Saint-Materne, 151, 153, 155.
Saint-Monulphe, 152, 154, 160.
Saint-Odiliënberg, 90.
Saint-Omer, 4.
Saint-Perpétue, 152.
Saint-Pierre Canisius, 8, 26, 183.
Saint-Remacle, 143, 144.
Seint-Remi, 152, 156.
Saint-Servais, 152, 155.
Saint-Stevensweert, 222, 281.
Sainte-Gertrude, 165, 167, 179, 180, 225.
Salden, Hubert, 223; — Jean Joseph Hubert, prêtre, 223.
Salisbury, 168.
Salm, 205, 206.
Salmeron, Jésuite, 18.
Salmix ou Falmix, Werner de, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 133.
Sambeek, 253.
Saxe, Chrétien Auguste de, évêque de Raab, 97.
Sanguessa, évêque de Ruremonde, 205, 221.
Sannes, Goswyn Guillaume, 371.
Sartorius, Laurent, recteur de l' autel de Notre Dame à Schinnen, 220.
Savelberg, Mathieu Marie Léon, 371.
Schaern, Ulric de, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 126.
Schaesberg, 99, 300, 314; — Jean Frédéric baron de, 99.
Schage, Elise de, épouse de Vincent de Schellart d'Obbendorf, 255.
Schaloen, Marie de, épouse de Jean Hoen de Cartils, 256.
Schaluyn, Réné de, 330.
Scharn, 152.
Schaumbourg, régiment de, 15.
Scheepers, Agnès, épouse de Tyske Eggen, 295; — Henri, 344.
Scheiffart de Mérode, Adrienne, épouse de Jean de Vlodrop, 253; — Aleide, épouse de René Schellart d'Obbendorf, 252; — Jean, seigneur de Hemmersbuch, 252; — Marie, épouse de Frédéric Schellart d'Obbendorf, 255.
Schellaert d'Obbendorf, 179, 191, 193, 212, 233, 238, 249—252; — Adam de, seigneur de Gürzenich, Geysteren et Doornweert,

Digitized by Google

254, 255, 278; — Adam Alexandre de, comte, seigneur de Geysteren, Oostrum, Spraland, Haen et Crapoel, 239, 272, 273, 283; — Adam François de, seigneur de Leeuwen, 223, 256, 259, 262, 266, 281; — Adam René, chanoine à Louvain, 223, 262; — Anne Catherine, 263; — Anne Véronique, 262; — Charles Frédéric, 273; — Charles Guillaume, 273; — Ernestine, 281, 282; — François Erwin, chanoine à Trèves, 273; — Frédéric, chevalier, seigneur de Gürzenich, Schinnen et Geysteren, 252, 253, 255, 278; — Frédéric Guillaume, 259; — Godefride Catherine, 262; — Jean, chevalier, seigneur de Gürzenich, Schinnen, Geysteren et Doornweert, 250—255, 257, 278; — Jean Adam, 263, 264, 271; — Jean Albrecht, général, 273; — Jean Fernand Ignace, chanoine à Aix-la-Chapelle ou à Cologne, 223, 262, 263, 266; — Jean Frédéric, seigneur de Schinnen, 256, 259, 280; — Jean Guillaume, 263, 267; — Jean Guillaume Joseph Bernard, comte de, 270, 273; — Jean Walram, 256; — Jeanne Sibille, 263; — Joseph Adolphe, 273; — Léopold Louis, 273; — Lothaire François Hyacinthe Victor, 273; — Marie, épouse de Werner van den Bongart, 254; — Marie Anne, 263; — Marie Ernestine, dame de Schinnen Leeuwen, Broich et Reuschenberg, 192, 206, 207, 259, 263, 270 271, 281; — Marie Thérèse Françoise Walburge Judith, 275; — René, seigneur de Gürzenich et de Schinnen, 250, 252, 255 263; — René Henri, 259; — René Théobald, seigneur de Vieux Fauquemont, 256, 259; — Walrave, seigneur de Schinnen, 182, 219, 255, 257, 259, 262, 263, 279, 280; — Walrave Théodore, 262, 266, 281; — Walrave Winand Adam, seigneur de Schinnen, Leeuwen, Broich, Mouthagen et Reusschenberg, 259, 266, 267, 270, 271; — Winand, 252.

Schenck, Otto, 252.

Scherpen, Heyn, 329.

Scherpenseel, Marie Catherine, épouse de Gabriël Klinckenbergh, 323.

Scherpers, Henne, 347.

Scheuerman, Louis, sacristain à Schinnen, 228, 229, 239.

Scheyven, Mathieu, vicaire à Echt, 221.

Scheyvendaal, 260.

Schiepers, Heyne, 338.

Schiffelers, Catherine, épouse d' André Kallen, 224; — Gérard, échevin de la seigneurie de Schinnen, 207, 298; — Jean, 298; — Marie Elise, épouse de Bartholomé Diederen, 286, 307.

Scillincx, Jean, curé de Fauquemont, 339.

Schillings, André Jean Marie Hubert, 371.

Schimmert, 193, 208, 227.

Schinnen, XXI, XXIII, XXIV, 175 —324.

Schinnen, Alexandre de, 246; — Englebert de, chanoine St. Géréon à Cologne, 245; — Gobles de, chanoine de l'église St. Pierre à Liége, 245; — Guillaume de, doyen de l'église St. Géréon à Cologne, 246; — Henri de, 248; — Tierich de, 248.

Schinveld, 189, 217, 241, 282, 303, 323.

Schirtzel, 255, 256.

Schmitz, Hubert, 190; — Jean, prêtre, 223; — Werner, 223.

Digitized by Google

Schobol, Guillaume, 130, 133; — Henri, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 136; — Thomas, idem, 130.
Schoenjans, Mathieu, curé de Schinnen, 201.
Schoenmaeckers, Anne Marie, épouse de Pierre René Corten, 213.
Schoffelen, Agnès, épouse de Guillaume Schutgens, 299.
Scholtis, Louise, épouse de Jean Pierre Peussens, 226, 308, 310.
Schönberg de Wessel, Anne de, 129.
Schönborn, Anne Catherine Sophie, comtesse de, 273.
Schoonvorst, Jeanne de, épouse de Daniel de Ghoir, 249.
Schorens, Marie, 186; — Mathieu, 186.
Schreinemacher, Léon Rudolphe Léonie Marie, 371.
Schrijnen, Denis Joseph Charles Hubert, 371.
Schuman, Jean, 239.
Schutgens, Anne, épouse de Thierry Coumans, 298; — Arnold, échevin de la seigneurie de Schinnen, 298, 322; — Gérard, échevin de cette seigneurie, 286, 299, 301, 307; — Guillaume, dominicain à Maestricht, 224, 299; — Hubert Joseph, instituteur à Schinnen, 242; — Ide, épouse de Pierre Diederen, 322; — Jean, 188, 309; — Jean Henri, conseiller communal de Schinnen, 309; — Jean Guillaume, idem, 286, 301, 304—307; — Jochem, écoutête de la seigneurie de Schinnen, 278; — Lambert, échevin de cette seigneurie, 297; — Marie, épouse de Henri Piron, 206; — Marie Jeanne, épouse de Martin Cremers, 308; — Marie Sibille, épouse de Martin Klinckenbergh, 224; — Mechtilde, épouse de Jean Paes, 297; — Sibille, épouse de Pierre Théodore Klinckenbergh, 314, 322.
Schwalenberg, 227.
Scepers, Heyne, 329.
Scinne, Florent de, 246; — Godefroid de, 244, 245; — Henri de, seigneur de Schinnen, 247; — Thierry de, idem, 244; — Winand de, 245.
Scoemeickers, Gérard, 338.
Scribane, Charles, Jésuite, 33; — Jérôme, 134.
Scronx, Gilles, écoutête du chapitre de Tongres, 132.
Seles, Guillaume, 234.
Setterich, 271.
Severens, Hubert, 317.
Sichen, 210.
Siegburg, 169, 171, 172.
Sigebert, roi d'Austrasie, 147, 149, 156, 166; — II, idem, 156; — III, idem, 141, 143, 145, 146, 156, 157, 164, 165.
Simonis, bourgmestre de Verviers, 274; — Douarière de, née de Franquinet, 274.
Simons, Caspar Hubert, 189; — Jean Pierre Hubert, curé de Doenrade, 189.
Simpelveld, 282.
Sinnich, 208.
Sint-Gerlach, Martin van, 335.
Sittard, XXI, 214—216, 222, 224, 225, 227, 246, 251, 257, 261, 279, 281, 289, 317, 318, 326, 364, 365, 367, 370, 373.
Sixte V, Pape, 37, 58.
Skinnen, Eelman de, 246, 247.
Slacheck, prévôt à Ruremonde, 253.
Slangen, Jean Arnold, 226; — Jean Guillaume, conseiller communal de Schinnen, 310; — Léonard, 310; — Marie Elise, épouse de Nicolas Antoine Damoi-

Digitized by Google

seaux, 312; — Nicolas Joseph, missionaire au Congo, 226.
Stegers, Alois Joseph, 312; — Henri, conseiller communal de Schinnen, 312.
Slenaken, 214.
Slijpen, Anne Philippine van, veuve de Jean B. Schoenmaeckers, 188.
Smaelen, Elise, épouse de Simon Meens, 233.
Smeermaes, 226.
Smeets, Arnold, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 137; — Catherine, 318; — Everard, 135; — Lambert, 317; — Cornélie Hubertine, épouse de Pierre Joseph Cals, 310.
Smets, Marie Régine Joséphine, épouse de Pierre Louis Corten, 322; — Michel, dominicain à Maestricht, 223; — Sophie, épouse de Paul Meex, 295.
Smeysters, Louis Frédéric, 318.
Smits Jean, échevin de la seigneurie de Schinnen, 296; — Jean Guillaume, 372.
Snel, Catherine Hubertine, institutrice à Schinnen, 242.
Sniderbosch, Leymken de, 335.
Snoecx, François, 127.
Snyders, Eerken, 335; — Jean, chanoine de Ruremonde, 70; — Linart, 335.
Sofia, 152.
Somy, 315.
Somva, Nicolas, curé de Schinnen, 208, 209, 222, 275.
Spanderbroeck, Jean, 60, 66; curé de St. Odilienberg, 68.
Spaubeek, XXIII, 180, 183—185, 190, 222, 224, 225, 242, 268, 279, 282, 296, 303, 310—312, 318, 319, 324; — Godefroid de, 245.
Speers, 168, 273.
Spinelo Jérôme, nonce à Cologne, 105.
Spralant, 252, 255.
Sprimont, Mathieu, 339.
Spronck, Charles Henri Hubert, 372.
Stammen, 226, 234, 254, 256, 260, 261, 266, 268, 269, 271, 310.
Stamprooy, 188.
Starmans, Marie Gertrude Joséphine, épouse de Charles Joseph Damoiseaux, 312.
Stas, Jean, 123.
Stass, Arnold, 339.
Stassen, André, curé de Blerik, 225; — Godefroid, 188, 225; — Marie Gertrude, épouse de Jean Cordeweners, 309.
Stasz, Arnt, 325.
Stavelot, 156, 159.
Stein, 242, 300; — Arnold de, 193, 245; — Gys opter, 330; — Hedwige de, fille du chevalier Arnold de Stein, 245; — Hubert de, 201.
Steinhausen, von, 238.
Steins, Jeanne, épouse de Jean van Wyder, 214.
Stessen, Hilger de, chevalier, échevin de Cologne, 243, 247; — Marie Elise, épouse de Henri Cloots, 312.
Stevens, Hubert, conseiller communal de Schinnen, 183, 312; — Nicolas, 312.
Stock, Jean van der, 313.
Stockheim, 209.
Stollberg, 269.
Strabach, 333; — Vaes van, 333, 336, 338.
Strabeick, Pierre van, 343, 345.
Strada, François, Jésuite, 4.
Straelen, Guillaume, échevin de la seigneurie de Schinnen, 295.
Straeten, Nicolas van der, doyen de St. Servais à Maestricht, 17, 19, 22, 130.
Straetmans, Philippe Joseph Mathieu, 372.

Digitized by Google

Stralen, 73, 82, 95, 100, 109, 112.
Strengnart, André, 136.
Strucht, 331.
Strybosch, Jacques, prêtre, 221.
Strycher, Herman, 10.
Strythagen, 260, 261; — Guillaume chevalier de, 248.
Stols, Alexandre Alphonse Marie, 372.
Styns, Alois Joseph Marie Bernard, 372.
Stypers, Guillaume, sacristain à Schinnen, 229; — Jean Pierre, 229; — Pierre Joseph, sacristain à Schinnen, 238, 239.
Suisters, Elise, épouse de Gérard Maes, 300.
Sussen, 310.
Susteren, 156.
Swalmen, 110.
Sweikhuizen, 180, 184—186, 189, 190, 222, 225—227, 243, 247, 281, 296, 297, 309.
Swinnen, Henri, 139; — Herman, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 125.
Syben, Adam, 309; — Jean, 325; — Nicolas Joseph, conseiller communal de Schinnen, 309; — Marie Sophie, épouse de Jean Arnold Eyssen, 226.
Symonis, Martin, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 135.
Syrier, Adrien Henri, 372.

T.

Tanara, Sébastien Antoine, nonce, 84.
Tans, Henri Joseph, conseiller communal de Schinnen, 311; — Léonard Hubert, 311.
Taymans, Corneille, notaire du chapitre de Notre Dame à Maestricht, 121, 135.
Tegelen, 241, 363, 372.
Tempel, Marcus van den, 58.
Tesch, Jean Wendel, 372.
Theelen, Marie Agnès, épouse de Nicolas Pyls, 308.
Théodoric, seigneur de Fauquemont, 244.
Théodulfe, diacre, 160.
Thies, Marye, 335.
Thioli, Antoine, 111.
Thissen, Adam, 216; — Joseph Albert, curé de Schinnen, 216.
Thoer, 134.
Tholen, Laurent, Jésuite, 33, 35.
Thomassen, Mathieu, 185.
Thorbecke, 304.
Thoreels, Jean, Jésuite, 33.
Thorn, 102, 110, 215, 225, 242; — pays de, 111.
Thuis, 156, 159.
Thull, 180, 195, 223, 226, 227, 233, 235; — Guillaume de, 264.
Thysius, Jean, 35.
Tilmanni, Lambert, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 129, 130.
Thyen, Jean, écoutête de la seigneurie de Schinnen, 278.
Tollener, Thys, 332.
Tongres, 7, 132, 143, 151, 153, 222, 349.
Tonnaer, architecte, 182.
Tournai, 4, 141, 144, 167.
Tours, 168; — Grégoire de, 153, 154, 160.
Transimonde, 153.
Trente, concile de, 7.
Trèves, 28, 151, 167, 168, 273.
Tripels, Fernand Gustave Théodore Albert, 372; — Paul Clément George, 372.
Troyes, 168.
Tulde, Jean van, chevalier, échevin de la seigneurie de Schinnen, XXIV, 196, 294.
Turck, Hélène, 255.
Turnhout, 159.
Tuteler, Arnold, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 135.
Twembrugge, Marie Catherine

Digitized by Google

Françoise, épouse d'Adam François de Schellaerdt d'Obbendorf, 223, 261, 263.
Tyssen, Thierry, 265.

U.

Ubach over Worms, 283, 300.
Ubachsberg, 189, 191.
Ulestraten, 189, 330.
Ulenstraeten, Walrave d', 330.
Ulrichs, 192.
Ulrici, François, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 128, 129.
Upsala, 168.
Urbain VIII, Pape, 60, 69.
Urmond, 226.
Utrecht, 40, 251, 269, 364—366, 369, 372.

V.

Vaesrade, 303, 314, 321.
Vaessen, 315; — Marie Jeanne, 311.
Valenciennes, 13.
Valcken, W. K. de, 334, 335.
Valkenborch, Jean, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 123, 134.
Velde, Guillaume van den, 330, 334.
Velp, 44.
Velpen, Gérard Joseph van der, 222.
Vels, Jean van den, 335.
Velt, Arnold de, 331.
Venlo, 42, 52—54, 61—63, 69, 70, 73, 81, 95, 96, 99, 104, 108, 111, 118, 120, 159, 214, 215, 217, 223, 246, 276, 363—366, 368—373.
Venraay, 52, 61, 82, 100, 109, 113, 252, 365.
Vervins, 103.
Vercken, Béatrice de, épouse de Jean de Schellart d'Obbendorf, 250.
Verviers, 274.
Vetter, Guillaume Joseph, 372.
Viegen, André Gabriël Nicolas, 222.
Vierlingsbeek, 252, 253.
Viersen, 63, 81, 100, 112, 113.
Villers, Jean de, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 127, 131.
Vinck, Antoine, Jésuite, 7.
Vinvignat, 212.
Vishaven, Corneille, Jésuite, 7.
Vischenich, Adrien de, 253.
Visschers, Elise, 305—307; — George Hubert, 242.
Vleeck, Arnold de, 337.
Vlodrop, 246, 256.
Vlodrop, Agnès de, épouse de Jean de Schellart d'Obbendorf, 250; — Cécile de, épouse de Jean de Schellaerdt d'Obbendorf, 253, 278; — Godard de, 250; — Jean de, seigneur d'Elsloo, 253.
Vlytingen, 210.
Voerendaal, 189, 206, 222, 264.
Voes, Jean, 331.
Vogels, Eugène Louis Marie Joseph, 373; — Joseph Eugène Hubert Marie, 373; — Péregrin, 73, 101, 116.
Volders, Jean Guillaume, 188; — Martin, 188.
Volkquin, Théodore, 128.
Vonck, Josine, 281, 296.
Voncken, Geert, 186, 320; — Marie, 298; — Pétronille, 280, 295; — Pierre, 317, 319, 320.
Vonken, Marie Hélène, 311.
Vorst, de, 255; — Godard de, 183; — Marie de, 254; — Pierre de, 129; — Walravia de, épouse d'Adam de Schellaerdt d'Obbendorf, 254.
Voss, Godard, 325, 337, 340.
Vos, Jean Guillaume, 204.
Vrancken, Jacques, 238.
Vries, Marthe Marianne de, 373.
Vroemen, Henri, 299; — Jacques, 185, 317, 322; — Jean, échevin de la seigneurie de Schinnen,

Digitized by Google

299, 317; — Jeanne Elise, 309; — Mechtilde, 223, 229, 297, 298; — Thierry, 185.
Vrouenraets, Jean, 186, 188.
Vucht, 311.
Vylen, Bernard, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 125; — Gérard, idem, 128.

W.

Wachtendonk, 73, 81, 95, 99, 108, 111—113.
Wageningen, 251.
Waill, Thierry, 337, 343, 344.
Waldfeucht, 318.
Walhorn, 274.
Wallwilre, 130.
Walram, seigneur de Fauquemont, 244, 246, 247; — de Juliers, 248; — duc de Limbourg, 193.
Wanssum, 189.
Wanten, Henri, 239.
Warblings, Barbe, épouse de Jean Dominique Klinckenbergh, 225.
Warfusée, Agnès de, 132.
Waroux, Agnès de, 128.
Wassenberg, 159.
Waterschap, Frédéric Amor, 279; — Corneille, écoutête à Galoppe, 279; — Corneille Eugénie, 279.
Watson, André, 136.
Waubach, 171.
Weert, 42, 52, 54, 61, 63, 69, 73, 81, 83, 92, 99, 101, 108, 110, 113, 215.
Weerts, George, chanoine de Notre Dame à Maestricht, 136; — Godefroid, chevalier de, 246.
Weever, Servais der, 333.
Wegenaar, Anne Marie, épouse de Jean Hermans, 189.
Wehr, 246.
Weichs de Wenne, Antoinette de, douarière de Fürstenberg, 276; — Caspar Maximilien Hubert de, 276; — Caspar Charles de, 276; — Clément de, 276; — François Xavier Marie Jean-Baptist Hubert de, 276; — Marie de, 276; — Marie Antoinette Victor Hubert Piétra de, 276; — Thérèse de, 276.
Weilden, Goersen, 344.
Weirt, Jean de, 249.
Welchenhoven, Catherine de, 252.
Well, 54.
Welten, 256, 260—262, 264.
Weltevreden, 368.
Wencelas, duc de Brabant, 249.
Wenvers, Henken Thys, 333.
Wessem, 54, 63, 252, 299.
Wessem, Jules Jean van, 373.
Westmunster, 168.
Westphalie, 276.
Wetsels, Anne Gertrude, épouse de Henri Ritzen, 308.
Wetzels, Thys, 346, 347.
Wetzlar, 272.
Weusten, Jean Jacques, conseiller communal de Schinnen, 312.
Weustenraedt, 270; — Jean, curé de Klimmen, 202; — Jean, procureur de la cour échevinale de Schinnen, 315.
Wever, François Marie Hubert de, 373.
Weyer, Jean van de, procureur de la cour échevinale de Schinnen, 315.
Weyg, Jannes Meus, 335.
Weygers, Jean Charles Guillaume, 373.
Wiesbaden, 349.
Willems, 301; — Anne Elise, épouse de Jean Guillaume Cremers, 225; — Etienne, curé, 209; — Hélène, épouse de Jean Schmitz, 223; — Isabelle, épouse de Herman Hoen, 296; — Jean Gérard, bourgmestre de la seigneurie de Schinnen, 317; — Marie Josèphe, épouse de Jean Henri Meens, 308, 310; — Nicolas, 222;

Digitized by Google

— Nicolas de, seigneur des comtés de Geleen et d'Amstenrade, 198.
Wilp, 251.
Wilque, Marguerite, épouse de Jean van der Stock, 313.
Winchester, 168.
Wingaerts, Anne Elise, épouse d'Adam Syben, 309; — Jeanne Catherine, épouse de Gérard Schutgens, 286, 307.
Winkens, Léonard, 320.
Winters, Victor Michel Emile, 273.
Wintraak, 180, 197, 225, 284.
Wintraecken, Joseph Arnold, instituteur à Schinnen, 243.
Wirix, Petrus, 341.
Wiro, évêque, 93.
Witmaekers, Henri, 320.
Wittem, 227.
Wittenhorst, Marie de, épouse de Frédéric de Vorst, 254.
Wolf Metternich, 276.
Wolff, Werner Joseph, membre du conseil du Département, 315.
Wolfhagen, 180, 194, 195, 218, 224, 229, 235; — Mathieu de, échevin de la seigneurie de Schinnen, 251, 295.
Wolffs, Jean, échevin de la seigneurie de Schinnen, 295.
Wolfs, Melser, 288.
Wolter, 326.
Wolters, Guillaume Marcel Hubert, 373; — Oscar Charles Marie Hubert, 373.
Worenne, Godefroid, 262.
Worms, 168.
Wouters, Anna Marie, épouse de Guillaume Peusens, 308; — Elise, épouse de Bartholomé Geurts, 309; — Marie, épouse de Pierre Lemmens, 297.
Wulff, Werner Joseph, juge de paix du canton d'Oirsbeeck, 303.
Würm, 282.
Würzburg, 318.
Wyler, Arnold, curé de Schinnen, 214; — Jean van, 214.
Wylre, 222, 326.
Wynand, 245.
Wynandsrade, 179, 222, 226, 245, 264, 268, 280, 283, 298, 300, 303, 308, 318; — chevalier de, 201.
Wynants, Guinand, 78.
Wynantz, Jean, 343.
Wynen, Jacques, 241; — Jean, 185.
Wyngaerts, Jeanne Catherine, épouse de Gérard Schutgens, 299.

X.

Xanthenus, Jean, Jésuite, 27, 28, 33.
Ximenes, cardinal, 108.

Y.

Yvoix, 159.
Yvens, Jacques, 317; — Tyske, échevin de la seigneurie de Schinnen, 295.

Z.

Zurenberg, comte Jean Baptiste de, 114.
Zelis, Guillaume, conseiller municipal de Schinnen, 305; — Marie Cécille, épouse de René Dullens, 298; — Marie Jeanne, épouse de Jean Jacques Hubert Jansen, 227; — Marie Gertrude, épouse de Jean Guillaume Peusens, 225; — Mathieu, 307; — Pierre Mathieu, conseiller communal de Schinnen, 307.
Ziegler, Henri Emile, 373.

Digitized by Google

PLANCHES.

Steengoed van Raeren en Siegburg . . . . . pag. 170
Wapen der Gemeente Schinnen . . . . . „ 176
Parochiekerk van Schinnen . . . . . „ 177
Doopvont in de kerk van Schinnen . . . . . }
Kerkje van Sweykhuizen . . . . . } „ 184
Preekstoel Sweykhuizen . . . . . }
Romeinsche vondsten op de Moorheide . . . . . }
Retraitenhuis . . . . . } „ 185
Ter Borg . . . . . „ 192
Fabritiushuis . . . . . „ 193
Deken Arnoldus Hoen . . . . . „ 208
Deken Reynerus Paquay . . . . . „ 209
Joannes Goswinus Fabritius . . . . . „ 224
Adam Alex. Graaf Schellart van Obbendorf . . . . }
Isabella M. R. A. Gravin van Hoensbroeck . . . . } „ 264
Romeinsch kruikje . . . . . „ 355

Digitized by Google

TABLE DES MATIÈRSS.

Pag.

I. **Liste des membres** III

II. **Réunion annuelle des membres** . . . . . IX et XVII

III. **In Memoriam Joannes Henricus Hubertus Pijls,** par P. Albers S.J. XXI

IV. **De Stichting van het Jezuïetencollege te Maastricht 1575,** par P. Albers S.J. 2
Inleiding 3
Bijlage I 30
Bijlage II 33

V. **„Relationes Status" van het bisdom Roermond,** par dr. J. D. M. Cornelissen 37
I. (1599 Juli) Hendrick van Cuyck 39
II. (1615) Jacobus a Castro 41
III. (1619 Augustus 5) idem 47
IV. (1623 October 25) Antwoord der Congregatie van het Concilie 58
V. (1627 Augustus) Jacobus a Castro 60
VI. (1628 December 4) Antwoord der Congregatie van het Concilie 66
VII. (1633 Maart 1) Jacobus a Castro 68
VIII. (1633 Maart 29) idem 69
IX. (1655 April 12) Andreas Creusen 72
X. (1680 December 20) Reginaldus Cools . . . 77
XI. (1686 Maart 26) idem 88
XII. (1691 December 6) idem 91
XIII. (1708 December 22) Angelus d'Ongnies . . 94
XIV. (1751 Januari 13) Joannes Antonius de Robiano 104
XV. (1773 Juli 15) Henricus Joannes Kerens . . 111

VI. **Eene lijst van Kanunniken van het kapittel van O. L. Vrouw te Maastricht in de XVIe eeuw,** par P. Doppler . 121
Martyrolcgium receptionis Canonicorum hujus antiquissime et insignis ecclesie sancte Marie Trajectensis Leodiensis diocesis ab anno M. D. XXII . . 123

Digitized by Google

Pag.

VII. **Sint-Amandus Bisschop van Maastricht,** par P. Albers S.J. 139

VIII. **Vondst uit de 16e eeuw. Steengoed van Siegburg en Raeren,** par P. Peters 169

IX. **Bijdrage tot de geschiedenis van de voormalige heerlijkheid Schinnen,** par H. Pijls 175

Voorwoord 177

Hoofdstuk I 179

§ 1. Wapen van Schinnen 179
§ 2. Grenzen, oppervlakte, bevolking . . . 180
§ 3. Het dorp en zijne gehuchten 180
§ 4. Plaatselijke benamingen in den ouden tijd die meestal nog bestaan 197

Hoofdstuk II 201

§ 1. Lijst der Pastoors van Schinnen 201
§ 2. Beneficiën der kerk te Schinnen 217
§ 3. Priesters uit Schinnen afkomstig . . . 223
§ 4. Het kosterambt 227
§ 5. Kerk- en armenmeesters 230
§ 6. Parochiale en Gemeentelijke armenzorg . 232
§ 7. Diversen aangaande de kerk 233
§ 8. Het Onderwijs 238

Hoofdstuk III 243

§ 1. De Heerlijkheid Schinnen 243
§ 2. De heeren van Schinnen 244
§ 3. De scholtissen en stadhouders 277
§ 4. Lijst van Maires en Burgemeesters onder de nieuwe wetgeving 283
§ 5. Het schepengerecht 286
§ 6. Het Bankrecht der Heerlijkheid Schinnen. 288
§ 7. Lijst van schepenen in de Heerlijkheid Schinnen 294. Een schepenvonnis ter illustratie 301
§ 8. Conseils Municipaux en Gemeenteraden onder de nieuwe wetgeving 303
§ 9. Raadsleden onder de nieuwe wetgeving

Digitized by Google

Pag.

in de gemeente Schinnen (Toestand sedert 4 Sept. 1823) 306
§ 10. De Griffier of Secretaris van het Schepengerecht 313
§ 11. Gemeente-Secretarissen volgens de nieuwe wetgeving 314
§ 12. Procureurs bij het Schepengerecht . . . 314
§ 13. Rechtskundige adviseurs 315
§ 14. Burgemeesters en dorpmeesters, collecteurs en schatheffers 316
§ 15. Gemeente-Ontvangers volgens de nieuwe wetgeving 318
§ 16. Gerichts- en Veldboden 319
§ 17. Veldboden 319
§ 18. Notarissen, landmeters enz. in het oude Schinnen 320

X. **Bijdragen tot de Geschiedenis van het Gasthuis van Valkenburg,** par Dr. P. Doppler 325

XI. **Uit Heerlen's verleden. Romeinsche vondsten,** par P. Peters 349

XII. **Lijst der Limburgsche Corpsleden en hun staat van dienst in het A. S. C.,** par P. L. J. M. A. Müller 359
De geschiedenis van het Amsterdamsche Studenten-Corps 375
Constitutio illustrissimi Senatus Veteranorum *Ne praeter Modum* in Athenaeo Illustri Amstelodamensi 384

XIII. **Table alphabétique** 391

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google